

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**TÜRK VE ALMAN GAZETELERİNDE
SURIYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ
ÖRTMECE SÖZLER**

Selin YILDIZ KARAKAYA

Doktora Tezi

Ankara, 2026

TÜRK VE ALMAN GAZETELERİNDE
SURİYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ
ÖRTMECE SÖZLER

Selin YILDIZ KARAKAYA

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2026

KABUL VE ONAY

Selin Yıldız Karakaya tarafından hazırlanan ‘‘Türk ve Alman Gazetelerinde Suriyeli Mültecilerle İlgili Örtmece Sözler’’ başlıklı bu çalışma, 01.07.2026 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Erkan ZENGİN (Başkan)

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM (Danışman)

Doç Dr. Derya PERK (Üye)

Doç. Dr. Meltem EKTİ (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Fırat ERİKLİ (Üye)

Bu tez çalışmasında Sayın Prof. Dr. Esra Burcu SAĞLAM Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Selin YILDIZ KARAKAYA

I “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Musa Yaşar SAğLAM** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Selin YILDIZ KARAKAYA

ÖZET

YILDIZ KARAKAYA, Selin. *Türk ve Alman Gazetelerinde Suriyeli Mültecilerle İlgili Örtmece Sözler*, Doktora Tezi, Ankara, 2026.

Bu çalışmada, 2011-2020 yılları arasında Türkiye’de ve Almanya’da günlük yayımlanan ikişer ulusal gazetede “Suriyeli mülteci” ve “syrische Flüchtling” arama terimlerini içeren 100 haber metnindeki örtmece sözler incelenmektedir. Çalışmanın temel amacı, gazete haberlerinde Suriyeliler ve onlara ilişkin olay ve durumların hangi örtmece sözler aracılığıyla temsil edildiğini, bu örtmecelerin hangi söylemsel stratejilerle kurulduğunu ve hangi ideolojik yönelimleri yansıttığını ortaya koymanın yanı sıra, bilinçli veya farkında olmadan tercih edilen sözcükler yoluyla ötekileştirilen bu insanlara dair bir farkındalık oluşturmayı ve dil duyarlılığını artırmaktır. Çalışma kapsamında, siyasi ve ekonomik aktörlerle medya arasındaki ilişkilerin medya söylemine etkisi araştırılmış; seçilen söylemsel stratejilerin söylemin oluşumu ve yeniden üretimindeki rolü eleştirel ve disiplinler arası bir bakış açısıyla çözümlenmiştir.

Haber metinlerinde tespit edilen örtmece sözler çeşitli kuramcılarının adlandırma, yükleme, çerçeveleme, topos gibi söylem stratejilerinden de yararlanılarak MAXQDA’da hiyerarşik olarak kodlanmıştır. Kodlama sonuçlarının karşılaştırmalı olarak ortaya konması için yazılımın görselleştirme araçlarından yararlanılmış ve elde edilen bulgular Eleştirel Söylem Çözümlemesi yöntemiyle yorumlanmıştır. Çalışmanın sonucunda ortaya çıkan veriler, Türkiye’deki gazetelerin Suriyelilere ve onlarla ilgili olay ve durumlara yönelik sözcük tercihlerinin, gazetelerin yayın politikası, sahiplik yapısı ve yayın çizgisiyle paralellik gösterdiğini ve bunların söylemi büyük ölçüde homojenleştirdiğini göstermektedir. Buna karşın Alman gazetelerinde röportaj, konuk yazar gibi yayın türlerinin daha çeşitli olması nedeniyle farklı söylemlerin bir arada yer aldığı daha çoğulcu bir iletişim yapısından bahsetmek mümkündür.

Anahtar Sözcükler

Eleştirel Söylem Çözümlemesi, Suriyeli, MAXQDA, Süddeutsche Zeitung, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Sözcü, Sabah

ABSTRACT

YILDIZ KARAKAYA, Selin. *Euphemisms Related To Syrians in Turkish and German Newspapers*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2026.

This study examines euphemistic expressions in 100 news texts containing the keywords “Suriyeli mülteci” and “syrische Flüchtlinge”, from two national newspapers, daily circulated in Türkiye and Germany between the years 2011 and 2020. The main aim of the study is, in the first place, to reveal the euphemistic expressions by which Syrians and the events, situations related to them are represented in newspaper reports, and via which discursive strategies these euphemisms are constructed and which ideological orientations they reflect; subsequently, creating awareness about the people who are marginalized by those words no matter chosen consciously or unconsciously, thus, enhancing linguistic sensitivity. Within the scope of the study, the impact of the relations between the media and political and economic power elites on media discourse was investigated; the issues of how those selected discursive strategies emerge and the role they play in reproduction of mental models were analysed from a critical and interdisciplinary perspective.

The euphemistic expressions identified in the news texts were coded hierarchically in MAXQDA by utilizing certain discourse strategies such as nomination, predication, framing and topos by various theorists. The visualization software tools were used to illustrate the encoded outcome comparatively, and the findings were interpreted through the method of Critical Discourse Analysis. The data obtained as the result of the study indicate that the lexical preferences of the newspapers in Türkiye regarding Syrians and the events and situations related to them show parallelism with the editorial policies of the newspaper, its ownership structures and ideological orientations, hence, the fact that such factors largely homogenize the discourse whereas in German newspapers, it is possible to speak of a discursive polyphony due to the greater variety of journalistic genres, such as interviews and guest columns.

Keywords

Critical Discourse Analysis, Syrian, MAXQDA, Süddeutsche Zeitung, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Sözcü, Sabah

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM SURİYE İÇ SAVAŞI VE GÖÇ: TARİHSEL VE TOPLUMSAL BAĞLAM	23
1.1 “ARAP BAHARI”NDAN (ARAB SPRING) “ARAP KIŞI”NA (ARAB WINTER): ORTADOĞU’DA DEĞİŞİM RÜZGÂRLARI	23
1.2 SURİYE’DE İÇ SAVAŞIN ARKA PLANI VE GELİŞİMİ	24
1.3 SAYILARLA SURİYE İÇ SAVAŞI	25
1.4 GÖÇ SÖYLEMİNİ ŞEKİLLENDİREBİLECEK ULUSAL VE ULUSLARARASI GELİŞMELER KRONOLOJİSİ (2011-2020).....	30
1.5 TÜRKİYE VE ALMANYA’DA YAŞAYAN SURİYELİLERLE İLGİLİ SAYISAL VERİLER	34
1.5.1 Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerle İlgili Sayısal Veriler	34
1.5.2 Almanya’da Yaşayan Suriyelilerle İlgili Sayısal Veriler	40
2.BÖLÜM MEDYA SÖYLEMİNİN KURUMSAL VE YAPISAL ÇERÇEVESİ.....	49
2.1 MEDYA VE İLETİŞİM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE, İŞLEVLER VE PROPAGANDA MODELİ	49
2.1.1 Medyanın İşlevleri	50
2.1.1.1 Medyanın Karar Verici İşlevi	50
2.1.1.2 Medyanın Fikir Dönüştürücü İşlevi.....	50
2.1.1.3 Medyanın Değer Oluşturucu İşlevi.....	51
2.1.2 Medya Propagandası.....	51

2.1.2.1 Medya ve Rıza Üretimi (Manufacturing Consent) Yaklaşımı	52
2.1.2.2 Medya Söylemini Etkileyen Kontrol Mekanizmaları: Herman ve Chomsky'nin Propaganda Modeli	53
2.2 TÜRKİYE'DE VE ALMANYA'DA YAZILI MEDYA	54
2.2.1 Türkiye’de Yazılı Medya	56
2.2.1.1 . Beme Media A.G. (Estetik Yayıncılık A.Ş.’Den Devredildi) Ve “Sözcü” Gazetesi	61
2.2.1.2 Kalyon Grup ve “Sabah” gazetesi	62
2.2.2Almanya’da Yazılı Medya	63
2.2.2.1Süddeutsche Zeitung (SZ) ve Südwestdeutsche Medya Holding LTD. ŞTİ. (SWMH)	71
2.2.2.2FAZIT Vakfı (FAZIT-Stiftung) ve Frankfurter Allgemeine Zeitung LTD. ŞTİ. (Frankfurter Allgemeine GMBH) Anonim Ortaklığı ve “FAZ” gazetesi.....	75
3.BÖLÜM SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN DİL BİLİMSEL TEMELLERİ VE ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ YÖNTEMLERİ	79
3.1 SÖYLEM VE SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN TARİHSEL ARKA PLANI.....	79
3.2 SÖYLEM KAVRAMININ ETİMOLOJİK KÖKENİ VE ÇEŞİTLİ SÖYLEM TANIMLARI.....	80
3.3 SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN KAPSAMI VE AMAÇLARI	85
3.4 SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN YAPISAL, ANLAMSAL VE SÖYLEMSEL/İDEOLOJİK DÜZLEMLERİ.....	87
3.4.1 Bağlam Ve Anlam İnşası	87
3.4.2 Mikro Yapı: Dil Bilimsel Ve Metin Dil Bilimsel Çözümleme Yapıları	89
3.4.2.1 Biçim Bilimi (Alm. Morphologie, İng. Morphology).....	89
3.4.2.2Söz Dizimi (Alm. Syntax, İng. Syntax)	92
3.4.2.3Anlam Bilimi (Alm. Semantik, İng. Semantics).....	94
3.4.2.4Edim Bilimi (Alm. Pragmatik, İng. Pragmatics)	95
3.4.2.5Metin Dil Bilimi (Alm. Textlinguistik, İng. Textlinguistics)	97
3.4.3 Makro Yapı: Söylemsel Çözümleme Yapıları	99
3.4.3.1 Söylem Dizisi (Alm. Diskursstrang, İng. Discourse Strand)	99
3.4.3.2 Söylemsel Olaylar (Alm. Diskursereignisse, İng. Discourse Event)	100
3.4.3.3 Söylem Konumu (Alm. Diskursposition, İng. Discourse Position).....	101

3.4.3.4 Çokkiplilik (Alm. Multimodalität, İng. Multimodality)	102
3.4.3.5 Metinler Arasılık (Alm. Intertextualität, İng. Intertextuality).....	104
3.4.4 Stratejik yapı: Söylemsel stratejiler	104
3.4.4.1 Örtmece sözler	105
3.4.4.1.1 Örtmece Sözlerin İşlevleri Ve Örtmece Söz Örnekleri.....	106
3.4.4.1.2 Örtmece Söz Oluşturma Yöntemleri.....	106
3.4.4.1.3 Örtmece Söz Türleri.....	108
3.4.4.2 Metafor Ve Çerçeveleme (Framing).....	109
3.4.4.3 Topos	112
3.4.5 Aktör Temsili, Toplumsal Ve İdeolojik Yapılar	114
3.4.5.1 Toplumsal Aktörlerin Temsili (Alm. Repräsentation Sozialer Akteure, İng. Representation Of Social Actors).....	114
3.4.5.2 Grup Üyeliği (Alm. Gruppenmitgliedschaft, İng. Group Membership).....	115
3.4.5.3 Normlaştırmalar/Normlaştırıcı Söylemler/Söylemsel Normlar (Alm. Normalismen/Diskursive Normen, İng. Norms/Normative Discourses/Discursive Norms)	117
3.4.5.4 Kolektif Semboller (Alm. Kollektivsymbolik, İng. Collective Symbols)	118
3.5 SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN VERİ KAYNAKLARI VE ÇÖZÜMLEME YÖNTEMLERİ.....	118
3.5.1 Van Dijk'in Üç Katmanlı Söylem Modeli	119
3.5.1.1 Van Dijk'in Haber Söylemine İlişkin Yapısal Çözümleme Modeli	121
3.5.2 Wodak'ın Topos Temelli Eleştirel Söylem Çözümlemesi.....	124
3.5.3 Jäger'in Eleştirel Söylem Çözümlemesi'ne Yapısal ve Derinlemesine Yaklaşımı..	124
3.5.3.1 Yapısal Çözümleme Adımları	125
3.5.3.2 Derinlemesine/Ayrıntılı Çözümleme Adımları.....	127
3.5.3.2.1 Kurumsal Çerçeve.....	128
3.5.3.2.2 Metin Yüzeyi.....	129
3.5.3.2.3 Dilsel-Retorik Araçlar.....	130
3.5.4 Spitzmüller ve Warnke'nin Çok Katmanlı Dil Bilimsel Söylem Çözümlemesi Modeli	133
3.6 SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNDE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	135
3.6.1 Phillips ve Hardy'nin Metin-Bağlam Odaklı Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı.....	136
3.6.2 Manfred Ullrich'in Metin Odaklı Ampirik Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı.....	137

3.6.3 Bülent Evre'nin Yöntemsel Eğilimlere Dayalı Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı...	139
3.7 ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE TEMEL İLKELERİ	143
3.8 ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN KURAMSAL EKOLLERİ VE SINIFLANDIRMALARI	148
3.8.1 Reisigl'e Göre Eleştirel Söylem Çözümlemesinde Temel Ekoller Ve Sınıflandırmalar	148
3.8.2 Büyükkantarcıoğlu'na Göre Eleştirel Söylem Çözümlemesinde Temel Ekoller Ve Sınıflandırmalar	149
3.9 ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNDE YÖNTEMSSEL STRATEJİLER VE YAKLAŞIMLAR	152
3.9.1 Tarihsel Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı (Alm. Diskurshistorischer Ansatz [DHA], İng. The Discourse-Historical Approach [DHA]).....	152
3.9.2 Diyalektik İlişkisel Yaklaşım (Alm. Dialektisch-Relationaler Ansatz, İng. Dialectical-Relational Approach)	158
3.9.3 Sosyobilişsel Yaklaşım (Alm. Sozio-Kognitiver Ansatz, İng. Socio-Cognitive Approach)	160
3.9.4 Toplumsal Aktör Yaklaşımı (Alm. Sozialer Akteur-Ansatz, İng. Social Actors Approach)	164
3.10 ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	167
4.BÖLÜM MEDYA SÖYLEMİNDE SURİYELİLERİN TEMSİLİ: KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ	173
4.1 DERLEMİN KAPSAMI VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ.....	173
4.2 VERİ SEÇİM ÖLÇÜTLERİ.....	174
4.2.1 İçerik Ölçütü	174
4.2.2 Söylem Odaklılık Ölçütü	174
4.2.3 Temsiliyet Ölçütü.....	175
4.3 DERLEM VERİLERİNİN SAYISAL GÖRÜNÜMÜ: GAZETELERİN TOPLAM VE ÇÖZÜMLEMEYE DÂHİL EDİLEN HABER SAYILARI	175
4.4 FARKLI SENARYOLARA GÖRE GAZETE VE YIL BAZLI ÖRNEKLEM DUYARLILIK ÇÖZÜMLEMESİ.....	175
4.4.1 Farklı Örneklem Senaryolarına Göre SZ Ve FAZ İçin Duyarlılık Çözümlemesi....	176
4.4.2 Farklı Örneklem Senaryolarına Göre Sözcü Ve Sabah Gazeteleri İçin Duyarlılık Çözümlemesi.....	177
4.5 KODLAMA SÜRECİ VE BELİRLENEN KODLAR	178
4.6 GAZETELERİN KARŞILAŞTIRILMASI	181
4.6.1 Türk Gazeteleri (Sözcü Ve Sabah) Örneğinde Suriyeliler: Haber Sayısı Karşılaştırması	181

4.6.2 Alman Gazeteleri (SZ Ve FAZ) Örneğinde Suriyeliler: Haber Sayısı Karşılaştırması .	183
4.6.3 Sol Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazeteler (Sözcü Ve SZ) Örneğinde Suriyeliler: Haber Sayısı Karşılaştırması	185
4.6.4 Sağ Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazeteler (Sabah Ve FAZ) Örneğinde Suriyeliler: Haber Sayısı Karşılaştırması	186
4.7 GAZETELERE GÖRE İYİ VE KÖTÜ ADLANDIRMALARIN DAĞILIMI	187
4.8 GAZETELERE GÖRE İYİ ADLANDIRMALARIN (EUPHEMİSM) DAĞILIMI....	188
4.9 GAZETELERE GÖRE ÖNE ÇIKAN İYİ ADLANDIRMA (EUPHEMİSM) ALT KODLARI	194
4.9.1 Türk Gazetelerinde Öne Çıkan İyi Adlandırma (Euphemism) Alt Kodları	196
4.9.2 Alman Gazetelerinde Öne Çıkan İyi Adlandırma (Euphemism) Alt Kodları	201
4.9.3 Sol Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazetelerde (Sözcü Ve SZ) Öne Çıkan İyi Adlandırma (Euphemism) Alt Kodları	216
4.9.4 Sağ Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazetelerde (Sabah Ve FAZ) Öne Çıkan İyi Adlandırma Alt Kodları	218
4.10 GAZETELERE GÖRE KÖTÜ ADLANDIRMALARIN DAĞILIMI.....	224
4.11 GAZETELERE GÖRE ÖNE ÇIKAN KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPHEMISM) ALT KODLARI	234
4.11.1 Türk Gazetelerinde Öne Çıkan Kötü Adlandırma (Dysphemism) Alt Kodları.....	237
4.11.2 Alman Gazetelerinde En Çok Atanan Kötü Adlandırma (Dysphemism) Alt Kodları .	248
4.11.3 Sol Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazetelerde (Sözcü Ve SZ) Öne Çıkan Kötü Adlandırma (Dysphemism) Alt Kodları	276
4.11.4 Sağ Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazetelerde (Sabah Ve FAZ) Öne Çıkan Kötü Adlandırma (Dysphemism) Alt Kodları	277
5.BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMA.....	278
5.1 HABERLERDEKİ AKTÖR SEÇİMİ VE SÖYLEM KONUMU	278
5.1.1 Türk Gazete Haberlerindeki Aktör Seçimi Ve Söylem Konumu.....	279
5.1.2 Alman Gazete Haberlerindeki Aktör Seçimi Ve Söylem Konumu.....	283
5.2 SURİYELİLERİN HABERLERDEKİ SÖYLEMSEL TEMSİLİ	289
5.2.1 Türk Gazetelerinde Suriyelilerin Söylemsel Temsili	289
5.2.1.1 Hukuki, Bürokratik Ve Statü Odaklı Temsiller	289
5.2.1.2 Yasal Statüyü Geri Plana İten Göçmenlik Odaklı Temsiller	289
5.2.1.3 Etnik Ve Dini Kimlik Odaklı Temsiller	290
5.2.1.4 Savaş, Şiddet, Mağduriyet Ve Kırılğanlık Odaklı Temsiller	290

5.2.1.5 Uyum Sorunu, Toplumsal Ve Ekonomik Yük Odaklı Temsiller	292
5.2.1.6 Doğal Afet, Su/Akış, Kitle Ve Nesneleştirme Metaforları	292
5.2.1.7 Damgalayıcı, Stereotipleştirici Ve İtibarsızlaştırıcı Temsiller.....	293
5.2.1.8 Sayısal Nesneleştirme Temsilleri.....	293
5.2.1.9 Suç, Tehdit Ve Güvenlik Odaklı Temsiller	294
5.2.1.10 Kriz Ve Felaket Odaklı Temsiller.....	294
5.2.1.11 Geçicilik Odaklı Temsiller.....	295
5.2.1.12 Yabancılaştırma Ve Ötekileştirme Odaklı Temsiller.....	295
5.2.1.13 Bireyleştirilmiş Suriyeli Temsilleri	296
5.2.2 Alman Gazetelerinde Suriyelilerin Söylemsel Temsili.....	296
5.2.2.1 Hukuki, Bürokratik Ve Statü Odaklı Temsiller	296
5.2.2.2 Yasal Statüyü Geri Plana İten Göçmenlik Odaklı İdari Temsiller	297
5.2.2.3 Etnik Ve Dini Kimlik Odaklı Temsiller	297
5.2.2.4 Savaş, Şiddet, Mağduriyet Ve Kırılganlık Odaklı Temsiller	298
5.2.2.5 Damgalayıcı, Stereotipleştirici Ve İtibarsızlaştırıcı Temsiller.....	299
5.2.2.6 Uyum Sorunu, Toplumsal Ve Ekonomik Yük Odaklı Temsiller	299
5.2.2.7 Sayısal Nesneleştirme Temsilleri.....	299
5.2.2.8 Doğal Afet, Su/Akış, Kitle Ve Nesneleştirme Metaforları	300
5.2.2.9 Suç, Tehdit Ve Güvenlik Odaklı Temsiller	301
5.2.2.10 Geçicilik, Yenilik Ve Zamansal Konumlandırma Odaklı Temsiller	301
5.2.2.11 Yabancılaştırma Ve Ötekileştirme Odaklı Temsiller.....	302
5.2.2.12 Bireyleştirilmiş Suriyeli Temsilleri	302
5.2.2.13 Kriz Ve Felaket Odaklı Temsiller.....	302
SONUÇ	303
KAYNAKÇA.....	317
EK 1. SÖZCÜ GAZETESİNDEN SEÇİLEN 25 HABER.....	339
EK 2. SABAH GAZETESİNDEN SEÇİLEN 25 HABER.....	340
EK 3. SÜDDEUTSCHE ZEITUNG'DAN SEÇİLEN 25 HABER.....	341

EK 4. FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG’DAN SEÇİLEN 25 HABER.....	342
EK 5. KOD KILAVUZU	344
EK 6. ORİJİNALLİK RAPORU	351
EK 7. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU.....	353

KISALTMALAR DİZİNİ

AfD	Alternative für Deutschland (Almanya İçin Alternatif)
akt.	Aktaran
AREACORE	The Arab-European Association for Media and Communication Researchers (Arap-Avrupa Medya ve İletişim Araştırmacıları Derneği)
BAMF	Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Almanya Federal Göç ve Mülteciler Dairesi)
BDZV	Bundesverband Digitalpublisher und Zeitungsverleger (Federal Alman Dijital Yayıncılar ve Gazete Yayıncıları Birliği)
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CDU	Christlich Demokratische Union Deutschlands (Almanya Hristiyan Demokrat Birliği)
CMT	Conceptual Metaphor Theory (Kavramsal Metafor Kuramı)
CSU	Christlich-Soziale Union in Bayern (Bavyera Hristiyan Sosyal Birliği)
DIMEAN	Diskurslinguistische Mehr-Ebenen-Analyse (Çok Katmanlı Dil Bilimsel Söylem Çözümlemesi)
ESÇ	Eleştirel Söylem Çözümlemesi
GİB	T.C. Göç İdaresi Başkanlığı
GfdS	Gesellschaft für deutsche Sprache (Alman Dili Topluluğu)
GİM	T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Müdürlüğü
FAZ	Frankfurter Allgemeine Zeitung
IAB	Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung (İş Piyasası ve Meslek Araştırmaları Enstitüsü)
IVW	Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern (Reklam Mecralarının Yayılımını Tespit Kuruluşu)
KEK	Kommission zur Ermittlung der Konzentration im Medienbereich (Medya Alanında Yoğunlaşmayı Tespit Komisyonu)
MOM	Media Ownership Monitor (Medya Sahipliği İzleme)
NdM	Neue Deutsche Medienmacher*innen (Yeni Alman Medyacılar)
NDR	Norddeutscher Rundfunk (Kuzey Almanya Radyo ve Televizyon Kurumu)
PEGIDA	Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes (Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar)
RSF	Reporters Sans Frontières (Sınır Tanımayan Gazeteciler)

SA	Sabah
SOHR	Syrian Observatory for Human Rights (Suriye İnsan Hakları Gözlemevi)
SV	Süddeutscher Verlag (Süddeutsche Yayınevi)
SWMH	Südwestdeutsche Medienholding (Güneybatı Alman Medya Holdingi)
SZ	Süddeutsche Zeitung
SZC	Sözcü
TŞÇ	Tarihsel Söylem Çözümlemesi
t.y.	Tarih yok
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
vd.	Ve diğerleri
WAN-IFRA	World Association of Newspapers and News Publishers (Dünya Gazeteler ve Haber Yayıncıları Birliği)
WDR	Westddeutscher Rundfunk (Batı Almanya Radyo ve Televizyon Kurumu)

TABLOLAR DİZİNİ

TABLO 1. GÖÇ SÖYLEMİNDE KULLANILAN TÜRKÇE VE ALMANCA TERİMLERİN MEDYA SÖYLEMİNDEKİ KULLANIMLARI	15
TABLO 2. ÜLKELERE GÖRE SİĞİNMACI SAYILARI.....	27
TABLO 3. 2013-2020 YILLARINA AİT DÖNEMDE ALMANYA’DA SİĞİNMA BAŞVURULARIYLA İLGİLİ VERİLEN KARARLAR	44
TABLO 4. KALYON GRUBU VE ESTETİK YAYINCILIK’IN SAHİP OLDUĞU MEDYA SEKTÖRÜ VE SEKTÖR DIŞI İŞTİRAKLERİ	58
TABLO 5. ESTETİK YAYINCILIK A.Ş. ’NİN MEDYA İŞTİRAKLERİ	61
TABLO 6. ALMAN GAZETELERİNİN SAHİPLİK YAPISI VE ÇEVİRİM İÇİ/DİJİTAL ERİŞİM VERİLERİ.....	71
TABLO 7. SÜDWESTDEUTSCHE MEDYA HOLDİNG’İN (SWMH) SAHİP OLDUĞU MEDYA ORGANLARI.....	72
TABLO 8. ÖRTMECE SÖZLERİN OLUŞTURULMA YÖNTEMLERİ	107
TABLO 9. WODAK’IN AVRUPA ÜLKELERİNDEKİ GÖÇ SÖYLEMLERİNDE ÖNE ÇIKAN TOPOSLARA İLİŞKİN ÜLKE BAZLI KARŞILAŞTIRMASI	113
TABLO 10. SÖYLEMSEL DİL BİLİMİ YAKLAŞIMIYLA ÇOK KATMANLI ÇÖZÜMLEME MODELİ (DIMEAN)	134
TABLO 11. VAN DIJK’IN ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ MODELİ VE TEMEL UNSURLARI	151
TABLO 12. REİSİGL VE WODAK’IN SÖYLEM STRATEJİLERİ SINIFLANDIRMASI, AMAÇLARI VE KULLANILAN SÖYLEMSEL ARAÇLAR TABLOSU.....	154
TABLO 13. TÜRK VE ALMAN GAZETELERİNDE “SYRISCHE FLÜCHTLING” VE “SURIYELİ MÜLTECİ” ARAMA TERİMİNİN GEÇTİĞİ HABER SAYILARI (2011-2020).....	173
TABLO 14. SZ VE FAZ HABERLERİNİN FARKLI ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE (25, 30 VE 50) YILLIK DAĞILIMI	177
TABLO 15. SÖZCÜ VE SABAH GAZETE HABERLERİNİN FARKLI ÖRNEKLEM BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE (25, 30 VE 50) YILLIK DAĞILIMI.....	178
TABLO 16. GAZETELERE GÖRE İYİ VE KÖTÜ ADLANDIRMALARIN ORANSAL VE FREKANS DAĞILIMI	187
TABLO 17. YILLARA GÖRE GAZETELERİN TOPLAM HABER SAYILARI, İYİ ADLANDIRMA KOD SAYILARI VE HABER BAŞINA ORTALAMA KOD YOĞUNLUĞU	189
TABLO 18. TÜRK VE ALMAN GAZETELERİNE GÖRE ÖNE ÇIKAN İYİ ADLANDIRMA (EUPHEMİSM) ALT KODLARI	194
TABLO 19. TÜRK GAZETELERİNDE ÖNE ÇIKAN İYİ ADLANDIRMA (EUPHEMİSM) ALT KODLARI.....	196
TABLO 20. ALMAN GAZETELERİNDE ÖNE ÇIKAN İYİ ADLANDIRMA (EUPHEMİSM) ALT KODLARI.....	201
TABLO 21. SOL YAYIN ÇİZGİSİNE SAHİP OLDUĞU DÜŞÜNÜLEN GAZETELERDE ÖNE ÇIKAN İYİ ADLANDIRMA (EUPHEMİSM) ALT KODLARI.....	216
TABLO 22. SAĞ YAYIN ÇİZGİSİNE SAHİP OLDUĞU DÜŞÜNÜLEN GAZETELERDE ÖNE ÇIKAN İYİ ADLANDIRMA (EUPHEMİSM) ALT KODLARI.....	218
TABLO 23. YILLARA GÖRE GAZETELERİN TOPLAM HABER SAYILARI, KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) KOD SAYILARI VE HABER BAŞINA ORTALAMA KOD YOĞUNLUĞU	225
TABLO 24. GAZETELERE GÖRE ÖNE ÇIKAN KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) ALT KODLARI.....	235
TABLO 25. TÜRK GAZETELERİNDE ÖNE ÇIKAN KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) ALT KODLARI	237
TABLO 26. ALMAN GAZETELERİNDE EN ÇOK ATANAN KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) ALT KODLARI..	249
TABLO 27. SOL YAYIN ÇİZGİSİNE SAHİP OLDUĞU DÜŞÜNÜLEN GAZETELERDE ÖNE ÇIKAN KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) ALT KODLARI.....	276
TABLO 28. SAĞ YAYIN ÇİZGİSİNE SAHİP OLDUĞU DÜŞÜNÜLEN GAZETELERDE ÖNE ÇIKAN KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) ALT KODLARI.....	277
TABLO 29. SÖZCÜ VE SABAH GAZETESİ HABER METİNLERİNDE SÖYLEM ÜRETİCİSİ OLARAK YER ALAN AKTÖRLER.....	279
TABLO 30. SZ VE FAZ HABER METİNLERİNDE SÖYLEM ÜRETİCİSİ OLARAK YER ALAN AKTÖRLER.....	283

TABLO 31. DERLEMDEKİ GAZETELERİN İYİ VE KÖTÜ ADLANDIRMA KOD ORANLARININ BENZERLİK SİRALAMASI	307
TABLO 32. SÖZCÜ GAZETESİNDEN SEÇİLEN HABERLER (HABER NUMARASI, HABER BAŞLIĞI, TARİH, YAZAR/KÜNYE)	339
TABLO 33. SABAH GAZETESİNDEN SEÇİLEN HABERLER (HABER NUMARASI, HABER BAŞLIĞI, TARİH, YAZAR/KÜNYE)	340
TABLO 34. SZ SEÇİLEN HABERLER (HABER NUMARASI, HABER BAŞLIĞI, TARİH, YAZAR/KÜNYE).....	341
TABLO 35. FAZ SEÇİLEN HABERLER (HABER NUMARASI, HABER BAŞLIĞI, TARİH, YAZAR/KÜNYE).....	342

ŞEKİLLER DİZİNİ

ŞEKİL 1. ON YILI AŞAN SURİYE DEVRİMİ. SİVİL ÖLÜMLERİNİN YILLIK DAĞILIMI (SYRIAN OBSERVATORY FOR HUMAN RIGHTS [SOHR], 15 MART 2022).....	26
ŞEKİL 2. SURİYELİLERE EV SAHİPLİĞİ YAPAN ÜLKELER SIRALAMASI (UNHCR; AKT. STEL VE LINDBERG, 14 HAZİRAN 2023).....	28
ŞEKİL 3. ÖNCEKİ YILLARDA ÜLKELERE GÖRE SURİYE'YE GERİ DÖNÜŞLER (UNHCR, 31 MAYIS 2023, s. 4). 29	
ŞEKİL 4. 2012-2020 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDA STATÜSÜ İLE BULUNAN SURİYELİ SAYILARI (BMMYK; AKT. AĞIRTIŞ, 29 HAZİRAN 2021)	39
ŞEKİL 5. 2011-2023 YILLARINDAKİ GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER (BMMYK; AKT. AĞIRTIŞ, 29 HAZİRAN 2021)	39
ŞEKİL 6. 2005-2023 YILLARINDA YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMEN SAYISI (GİB T.Y.-A)	40
ŞEKİL 7. ALMANYA'YA YAPILAN SİĞİNMA BAŞVURULARININ SEYRİ (BUNDESAMT FÜR FLÜCHTLİNGE, MAYIS 2023; AKT. BUNDESZENTRALE FÜR POLITISCHE BILDUNG, 9 MAYIS 2023).....	45
ŞEKİL 8. 2020 YILINDA TÜRKİYE'YE, ALMANYA'YA VE YUNANİSTAN'A İLTİCA EDEN SURİYELİLERİN, BU ÜÇ ÜLKENİN NÜFUSLARINA ORANLARI (BMMYK; AKT. AĞIRTIŞ, 29 HAZİRAN 2021)	46
ŞEKİL 9. 2014-2024 DÖNEMİNDE MÜLTECİ KÖKENLİ KİŞİLERİN ALMANYA'DAKİ İSTİHDAM VE İŞSİZLİK ORANLARI (GHELLİ VD., 26 AĞUSTOS 2025)	46
ŞEKİL 10. EN ÇOK SATILAN BEŞ ALMAN GAZETESİNİN TİRAJ DEĞERLERİ (2011-2020).....	55
ŞEKİL 11. SZ VE FAZ'IN TİRAJ KARŞILAŞTIRMASI (2011-2020).....	56
ŞEKİL 12. GAZETELERDE OKUYUCU KONSANTRASYONU (MEDIA OWNERSHIP MONİTOR TÜRKİYE, T.Y.-A) .	57
ŞEKİL 13. TÜRKİYE'DEKİ GAZETELERİN "GERÇEK" TİRAJ RAKLAMLARI (SÖZCÜ, 28 MAYIS 2013)	57
ŞEKİL 14. GAZETELERİN 2020 YILI TİRAJLARI, RESMİ İLAN GELİRLERİ VE KAMU BANKALARINDAN ALDIKLARI REKLAMLARIN TOPLAM ALANI (ŞENER, 25 HAZİRAN 2021)	58
ŞEKİL 15. MEDYADA ÇOĞULCULUĞA RİSK OLUŞTURAN GÖSTERGELER (MEDIA OWNERSHIP MONİTOR TÜRKİYE, T.Y.-B).....	60
ŞEKİL 16. GAZETELERİN 2020 YILI TİRAJLARI, RESMİ İLAN GELİRLERİ VE KAMU BANKALARINDAN ALDIKLARI REKLAMLARIN TOPLAM ALANI (ŞENER, 25 HAZİRAN 2021)	61
ŞEKİL 17. KALYON HOLDİNG'İN MEDYA VE MEDYA DIŞI SEKTÖRLERDEKİ TİCARİ İŞTİRAKLERİ (MEDIA OWNERSHIP MONİTOR TÜRKİYE, T.Y.-C)	62
ŞEKİL 18. GAZETELERİN 2020 YILI TİRAJLARI, RESMİ İLAN GELİRLERİ VE KAMU BANKALARINDAN ALDIKLARI REKLAMLARIN TOPLAM ALANI (ŞENER, 25 HAZİRAN 2021)	63
ŞEKİL 19. ALMAN GAZETELERİNİN 2022 YILI ERİŞİMİ (BDZV, 2022B)	64
ŞEKİL 20. 2022 YILININ 3. ÇEYREĞİNDEKİ YAYINLARIN (GAZETE/DERGİ) SAYISI VE TİRAJLARI (KOMMISSION ZUR ERMİTTLUNG DER KONZENTRATION IM MEDIENBEREICH [KEK], 2023, s. 55)	64
ŞEKİL 21. ALMANYA'DAKİ FARKLI MEDYA ORGANLARININ GÜVENİRLİK ORANLARI (WDR, 2019, s. 34).....	65
ŞEKİL 22. ALMANYA'DA EN ÇOK GÜVENİLEN POLİTİK BİLGİ KAYNAKLARI (INTERNET WORLD MESSE; AKT. PLANUNG & ANALYSE, 5 EYLÜL 2013).....	66
ŞEKİL 23. ÜST DÜZEY YÖNETİCİLERİN EKONOMİ, POLİTİKA VE YÖNETİM KONULARINDA EN ÇOK GÜVEN DUYDUĞU GAZETE VE DERGİLER (YÜZDESEL OLARAK) (FAZ; AKT. STELTZNER, 23 TEMMUZ 2015) .	66
ŞEKİL 24. ALMAN MEDYASININ SİYASİ BAĞIMLILIK-BAĞIMSIZLIK GÖSTERGELERİ (SCHRÖDER VE DANKERT, ARALIK 2016, s. 6).....	67
ŞEKİL 25. ALMANYA'DA MEDYA: TRANSATLANTİK İLİŞKİ AĞI (INTERNET ARCHİVE, 3 MAYIS 2020).....	69
ŞEKİL 26. POLİSPHERE ÇALIŞANLARININ ALMAN MEDYASI SINIFLANDIRMASI (POLİSPHERE; AKT. STEİNER, 21 ŞUBAT 2017).....	70
ŞEKİL 27. STEFAN KORNELIUS'UN İLİŞKİ AĞI (KRÜGER; AKT. BUCHLADEN NEUER WEG, T.Y.).....	74
ŞEKİL 28. SZ'NİN İLİŞKİ AĞI (KRÜGER; AKT. BUCHLADEN NEUER WEG, T.Y.).....	74
ŞEKİL 29. FAZ'IN SAHİPLİK YAPISI (FAZ, 2008; AKT. HEIMEIER, 2013, s. 251'DEN YAZAR TARAFINDAN TÜRKÇE'YE ÇEVİRİLMİŞTİR.).....	76

ŞEKİL 30. KLAUS-DIETER FRANKENBERGER’İN İLİŞKİ AĞLARI (KRÜGER; AKT. BUCHLADEN NEUER WEG, T.Y.)	77
ŞEKİL 31. FAZ’IN İLİŞKİ AĞLARI (KRÜGER; AKT. BUCHLADEN NEUER WEG).....	77
ŞEKİL 32. FAIRCLOUGH’UN ÜÇ BOYUTLU ÇERÇEVESİ.....	84
ŞEKİL 33. ÖRTMECE SÖZ OLUŞTURMAK İÇİN GEREKLİ TEMEL ARAÇLAR SINIFLANDIRMASI	107
ŞEKİL 34. SÖYLEM YAPILARI: MAKRO YAPI, MİKRO YAPI VE SÜPER YAPI	120
ŞEKİL 35. SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNDE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR.....	136
ŞEKİL 36. (METİNLE İLİŞKİLİ) AMPİRİK SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ UNSURLARI.....	138
ŞEKİL 37. ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ YAKLAŞIMLARINDA GÜÇ/İKTİDAR, DİL VE İDEOLOJİ İLİŞKİSİ	146
ŞEKİL 38. ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNDE BAŞLICA ARAŞTIRMA STRATEJİLERİ VE BU STRATEJİLERİN KURAMSAL DAYANAKLARI.....	147
ŞEKİL 39. WODAK’IN DÖRT DÜZEYLİ/KATMANLI BAĞLAM MODELİ (VIER-EBENEN MODELL VON KONTEXT)	154
ŞEKİL 40. FAIRCLOUGH’UN ÜÇ BOYUTLU SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ MODELİ	159
ŞEKİL 41. VAN DIJK’IN BAĞLAM TARAFINDAN DENETLENEN SÖYLEM ÜRETİM ŞEMASI.....	163
ŞEKİL 42. VAN LEEUWEN’İN TOPLUMSAL AKTÖRLERİN SÖYLEMDEKİ TEMSİLİNE İLİŞKİN SİSTEM AĞI	166
ŞEKİL 43. TÜRK GAZETELERİNDE (SÖZCÜ VE SABAH) “SURIYELİ MÜLTECİ” ARAMA TERİMİNİN GEÇTİĞİ HABER SAYISI DAĞILIMI (2011-2020).....	182
ŞEKİL 44. ALMAN GAZETELERİNDE (SZ VE FAZ) “SYRISCHE FLÜCHTLING” ARAMA TERİMİNİN GEÇTİĞİ HABER SAYISI DAĞILIMI (2011-2020).....	184
ŞEKİL 45. SOL YAYIN ÇİZGİSİNE SAHİP OLDUĞU DÜŞÜNÜLEN GAZETELERDE (SÖZCÜ VE SZ) İLGİLİ ARAMA TERİMİNİN GEÇTİĞİ HABER SAYISI DAĞILIMI (2011-2020).....	185
ŞEKİL 46. SAĞ YAYIN ÇİZGİSİNE SAHİP OLDUĞU DÜŞÜNÜLEN GAZETELERDE (SABAH VE FAZ) İLGİLİ ARAMA TERİMİNİN GEÇTİĞİ HABER SAYISI DAĞILIMI (2011-2020).....	186
ŞEKİL 47. GAZETELERE GÖRE İYİ VE KÖTÜ ADLANDIRMA KODLARININ HAM FREKANS DEĞERLERİ.....	188
ŞEKİL 48. GAZETE BAZINDA İYİ ADLANDIRMA (EUPHEMİSM) DAĞILIMI	189
ŞEKİL 49. GAZETELERE VE YILLARA GÖRE İYİ ADLANDIRMA KODLARININ YILLIK FREKANS DAĞILIMI (2011-2020).....	192
ŞEKİL 50. GAZETELERE GÖRE HABER BAŞINA DÜŞEN ORTALAMA İYİ ADLANDIRMA KODLARININ YILLIK YOĞUNLUĞU (2011-2020).....	192
ŞEKİL 51. GAZETELERE GÖRE İYİ ADLANDIRMA ALT KODLARININ FREKANS ISI HARİTASI.....	195
ŞEKİL 52. SÖZCÜ GAZETESİ HABERLERİNDE İYİ ADLANDIRMALAR ALTINDA YER ALAN YÜKLEME, ARGÜMANTASYON VE ÇERÇEVELEME STRATEJİLERİNİN ALT KODLARININ FREKANS BAZLI KOD BULUTU	198
ŞEKİL 53. SABAH GAZETESİ HABERLERİNDE İYİ ADLANDIRMALAR ALTINDA YER ALAN YÜKLEME, ARGÜMANTASYON VE ÇERÇEVELEME STRATEJİLERİNİN ALT KODLARININ FREKANS BAZLI KOD BULUTU	198
ŞEKİL 54. SZ HABERLERİNDE İYİ ADLANDIRMALAR ALTINDA YER ALAN YÜKLEME, ARGÜMANTASYON VE ÇERÇEVELEME STRATEJİLERİNİN ALT KODLARININ FREKANS BAZLI KOD BULUTU.....	203
ŞEKİL 55. FAZ HABERLERİNDE İYİ ADLANDIRMALAR ALTINDA YER ALAN YÜKLEME, ARGÜMANTASYON VE ÇERÇEVELEME STRATEJİLERİNİN ALT KODLARININ FREKANS BAZLI KOD BULUTU.....	205
ŞEKİL 56. GAZETE BAZINDA KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) DAĞILIMI	224
ŞEKİL 57. GAZETELERE VE YILLARA GÖRE KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) KODLARININ YILLIK FREKANS DAĞILIMI (2011-2020)	229
ŞEKİL 58. GAZETELERE GÖRE HABER BAŞINA DÜŞEN ORTALAMA KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) KODLARININ YILLIK YOĞUNLUĞU (2011-2020).....	229
ŞEKİL 59. ÖNE ÇIKAN BEŞ KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMİSM) KODUNUN GAZETELERE GÖRE DAĞILIMI ...	236

GİRİŞ

Worte können sein wie winzige Arsendosen:
sie werden unbemerkt verschluckt,
sie scheinen keine Wirkung zu tun,
und nach einiger Zeit ist die Giftwirkung doch da.“¹

— Victor Klemperer – LTI: Notizbuch eines Philologen; akt. Probst, 4 Ağustos 2019)

Gazeteciler kim(ler)in ya da neyin/nelerin sözcülüğünü yaparlar? Bilgi kaynaklarının mı, siyasilerin mi, haberine konu olan kişilerin mi, yoksa toplumda dolaşıma giren baskın söylemlerin mi? Haber yapma amaçları kamuoyunu bilgilendirmek, habere konu olan gelişmeleri görünür kılmak, kamuoyu algısını etkilemek ya da farklı söylemleri dolaşıma sokmak mıdır? Haberleştirme sürecinde gazeteciler hangi dilssel ve söylemsel tercihlere başvururlar? Olaylar ve aktörler hangi söylemsel stratejiler aracılığıyla temsil edilir; hangi sesler öne çıkarılır, hangileri geri planda bırakılır ya da dışarıda tutulur? Söylem, haber metinlerinde anlamın kurulması ve gerçekliğin sunulduğu üzerinde nasıl bir rol oynar?

Gazetecilerin haber üretimindeki rolüne ve haber söylemini biçimlendiren etkenlere ilişkin bu sorular, araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan tartışmalara zemin hazırlamaktadır. Herman ve Chomsky'nin medya söylemini etkileyen kontrol mekanizmaları ekseninde ele aldıkları medya sahipliği, haber kaynakları, editoryal tercihler ve egemen söylemin yeniden üretimi gibi unsurlar dikkate alındığında, bu soruların farklı ülkelere ait gazetelerin haberlerinde kullanılan örtmece sözlerin incelendiği bir araştırmada göz ardı edilmesi mümkün görünmemektedir. Çünkü bu sorular, ele alınan örtmece sözlerin üretildiği kurumsal, söylemsel ve toplumsal bağlamı; başka bir ifadeyle söylemin makro bağlamını görünür kılmaktadır. Eleştirel Söylem Çözümlemesinin (ESC) temel ilkeleri gereği, örtmece sözler gibi mikro yapıdaki dilssel tercihler bu makro bağlamsal unsurlardan bağımsız değerlendirilememektedir. Bu nedenle söz konusu sorular, normatif bir habercilik etiği eleştirisi yapma amacı taşımamakta; tespit edilen örtmece sözlerin hangi editoryal tercihler, metaforlar, toposlar, çerçeveler ve söylem konumları içerisinde üretildiğini ortaya koymaya katkı sağlayan tamamlayıcı bir makro bağlam sunmaktadır.

Bu doğrultuda çalışmanın ilk bölümünde, Suriye iç savaşının tarihsel arka planının yanı sıra, yol açtığı can kayıpları, beraberinde getirdiği iç ve dış göç (Türkiye ve Almanya), göç edilen ülkelerdeki Suriyelilerle ilgili nicel veriler (onların o ülkelerdeki sayısal varlıkları, iş gücüne katılımları, toplumsal uyumları, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişim oranları ve onlara tanınan hukuki statüler ve haklar), Suriyelilerle ilgili dönemin ulusal ve uluslararası gelişmelerinin

¹ “Sözcükler, en küçük arsenik dozu olabilir: fark edilmeden yutulur, hiç etki yaratmamış gibi görünebilir; fakat bir zaman sonra zehirli etkisini hala sürdürebilirler.”

toplumsal söylem üzerinde etkisi olabileceğinden hareketle, bu gelişmelere de yer verilmiştir. Bunun nedeni Suriye’de çıkan iç savaşın ardından yaşanan can kayıplarının ve zorunlu göç hareketliliğinin; sosyodemografik, siyasal ve ekonomik sonuçlara neden olmasının yanı sıra, Suriyelilerin haber değerini ve medyadaki görünürlüğünü etkilemesidir. İkinci bölüm, ilk kuramsal bölüm olarak düşünülmüştür. Bu bölümde, derlemdeki haber metinlerinin üretildiği ekonomik, sosyopolitik, ideolojik ve kurumsal çerçevesini ortaya koyarak, söylemi belirleyen/şekillendiren dışsal unsurlar vurgulanmıştır. Bunun için önce medya ve iletişim kavramlarının tanımları ve medyanın işlevleri açıklanmış, daha sonra medya söylemini etkileyen Herman ve Chomsky’nin “süzgeçler” olarak niteledikleri propaganda modelinden bahsedilmiştir. Bu bölümün sonunda, Türkiye ve Almanya’daki yazılı medyanın genel görünümü ile derlemde yer alan gazetelerin kurumsal yapıları, yayın politikaları ve bu gazetelere yönelik eleştiriler ele alınmıştır. Üçüncü bölümde söylem çözümlemesinin dil bilimsel dayanakları, söylemsel yapı ve stratejiler (metafor, topos, çerçeveleme) ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESÇ) yöntemleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bölümde, Van Dijk (Sosyobilişsel Yaklaşım), Reisigl ve Wodak (Tarihsel Söylem Çözümlemesi) ve Jäger (Derinlemesine/Ayrıntılı ve Yapısal Çözümleme) gibi Eleştirel Söylem Çözümlemesinin temsilcilerinin sunduğu ve çalışmanın uygulama kısmında da izlenecek olan çözümleme adımlarına ağırlık verilmiştir. Ayrıca, söylem çözümlemesine yöneltile eleştirilere de yer verilerek, çalışmanın son kuramsal bölümü tamamlanmıştır. Bir önceki bölümde kuramsal temelleri verilen ESÇ yöntem ve stratejileri, dördüncü bölümde, çalışmanın derlemindeki tüm gazete haberlerinde uygulanmıştır. Seçilen gazetelerin, belirlenen zaman aralığında yayımlanan ve belirlenen arama terimini içeren haberlerinde Suriyelilerle ilgili örtmece sözler çok katmanlı olarak değerlendirilmiştir. Önce her gazete kendi içinde yıllara göre değerlendirilmiş, ardından ülke içindeki farklı yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen diğer gazeteyle karşılaştırılmıştır.

Daha sonra, benzer yayın çizgisine sahip olduğu değerlendirilen Türk ve Alman gazeteleri kendi içlerinde karşılaştırılmış; farklı yayın çizgilerine sahip olduğu düşünülen gazeteler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur. Örtmece sözlerin söylemsel özelliklerinin incelenmesiyle, bu kullanımların arka planındaki zihinsel modellerin (Van Dijk, 2019, s. 318) ve ideolojik yapıların yanı sıra, dilde somutlaşan toplumsal ilişkilerin (Eagleton, 2020, s. 258), medya, siyaset ve dilin bu süreçteki rolünün ve güç ile söylem arasındaki ilişkinin (Van Het Hof, 2019, s. 210) nasıl şekillendiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu doğrultuda, söylem ve dil kuramcılarının çalışmalarından yararlanılarak MAXQDA programında kodlar ve kategoriler oluşturulmuş; belirlenen kodlar haber metinlerinde yer alan örtmece sözlere uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, MAXQDA Analytics Pro 2026 (sürüm

26.1.0) yazılımındaki kod matrisi tarayıcısı, kelime bulutu ve belge karşılaştırma tablosu gibi görsel araçlardan yararlanılarak çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN KONUSU VE PROBLEMİ

Bu araştırmanın konusu, 2011-2020 yılları arasında Türkiye’de ve Almanya’da günlük yayımlanan, yüksek tirajlı ve benzer yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen ikişer ulusal gazetenin belirlenen arama terimlerini içeren haberlerinde yer alan aktörlerin nasıl temsil edildiğinin incelenmesidir. Araştırmanın problemi ise, haberlerde bu aktörlerin nasıl temsil edildiğinin, durum, olay ve süreçlerin örtmece sözler aracılığıyla hangi söylemsel stratejiler üzerinden aktarıldığının ve haber söylemlerinin derlemdeki gazeteler arasında hangi yönlerden benzeştiğinin ve hangi yönlerden ayrıştığının çözümlenmesidir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE KURAMSAL GEREKÇESİ

Araştırmanın amacını netleştirebilmek için öncelikle, çalışmada kullanılan bazı temel kavramların birbiriyle ilişkisine değinmek gerekmektedir. Bu araştırmada örtmece söz kavramı, Suriyelilere ilişkin medya söylemini çözümlemede Cohen’in (2019, s. 7) ifadesiyle bir “çapa” kavramı olarak ele alınmıştır. Cohen’e göre (2019), çapa rolü üstlenen bir kavram, “kendi anlam pozisyonunu belirleyen veya yakın temasta olan” (s. 7) diğer kavramlarla birlikte değerlendirilmelidir. Bu doğrultuda örtmece sözler, yalnızca tekil ve bağımsız sözcük tercihleri olarak değil; hangi söylemsel, ideolojik ve toplumsal bağlamlar içerisinde anlam kazandıklarını ortaya koymak amacıyla “iktidar”, “söylem” ve “ideoloji” (Cohen, 2019, s. 8) gibi ilişkili kavramlarla birlikte ele alınmıştır. Bunun temel nedenlerinden biri, çalışmanın yöntemi olan Eleştirel Söylem Çözümlemesi’nin (EŞÇ) temel ilkeleri gereği, örtmece sözler gibi metindeki dilsel tercihlerin, toplumsal ve iktidar ilişkilerinden, ideolojik ve söylemsel konumlardan bağımsız ele alınamamasıdır. Mikro yapısal tercihler ile makro bağlamsal yapıların birlikte çözümlenmesi sayesinde, haber metinlerinde kullanılan ve ilk bakışta “aldatıcı biçimde sıradan ve rutin” (Cohen, 2019, s. 26) görünen örtmece sözlerin meşrulaştırma, yabancılaştırma, hafifletme/yumuşatma (Mitigation) ya da yoğunlaştırma/abartma (Intensification) gibi işlevlerini açıklamaya yardımcı olacak kuramsal bir zemin oluşturulabileceği düşünülmüştür. Bu kuramsal zemin, örtmece sözlerin haber metinlerinde belirli söylemsel işlevler üstlenebilen dilsel/söylemsel tercihler olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu doğrultuda sözcüklerin bazılarının “suistimal” (Locke, 2020) edilmiş olabileceği ve korku, yük, tehlike/tehdit, kriz/kaos gibi söylemlerle ilişkili olabileceği de göz önünde bulundurulmuştur.

Bu bağlamda araştırma, Suriyelilerin Türk ve Alman gazete haberlerindeki temsilinde yalnızca tekil sözcükleri ya da aktör temsillerini değil, bu sözcüklerin içinde anlam kazandığı bağlamı ve

ilişkiler ağını da incelemektedir. Cohen'in (2019) "oyunun bütünü ve temel mekanizmasını" (s. 22) ortaya koyma gerekliliğine ilişkin vurgusu, bu çalışmada örtmece sözlerin söylemsel bağlamları, işlevleri ve diğer söylemsel stratejilerle birlikte değerlendirilmesinin kuramsal gerekçesini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Türk ve Alman gazetelerinde Suriyelilere ilişkin haberlerde yer alan örtmece sözleri tespit etmek, bu sözlerin haber metinlerinde hangi adlandırma, yükleme, argümantasyon, çerçeveleme ve söylemsel stratejilerle aktarıldığını ortaya koymak ve bunların gazetelere, yıllara ve yayın çizgilerine göre nasıl farklılaştığını karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Alanyazında mülteci söylemiyle ilgili yapılan çalışmaların çoğu tek bir ülke medyasıyla ve sosyolojik veya iletişim bilimleri perspektifiyle sınırlı kalmış, Eleştirel Söylem Çözümlemesi çalışmalarında ise çoğunlukla belirli bir olaya odaklanan ve daha kısıtlı zaman aralığını kapsayan çalışmaların olduğu gözlemlenmiştir. Bu araştırmanın on yıl gibi uzun bir dönemi kapsaması, farklı ülkelerin farklı yayın çizgilerine sahip gazete haberlerindeki örtmece sözleri disiplinlerarası bir yaklaşımla (tarih, hukuk, sosyoloji, siyaset bilimi, medya ve iletişim çalışmaları, dil bilimi, söylem çalışmaları) pek çok farklı söylem ve dil kuramcısının çalışmalarından ve MAXQDA gibi bir yazılımdan yararlanarak kodlaması ve elde edilen bulguları oradaki çeşitli görsel araçlardan da yararlanarak karşılaştırmalı olarak çözümlemesi açısından diğer araştırmalardan ayrılmaktadır.

Araştırmanın geniş ampirik kapsamı nedeniyle söylemsel değişimleri ve kırılmaları daha geniş bir bakış açısıyla sunması ve elde edilen bulguların iki ülkedeki toplumsal, siyasi ve ekonomik gelişmelerin, medyanın kurumsal yapısı ve yayın çizgisi ile kurduğu ilişkiye dair gelecekteki disiplinlerarası çalışmalara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışma, göç çalışmaları, medya ve iletişim çalışmaları, söylem çalışmaları, sosyoloji, dil bilimi gibi alanlarda çalışan araştırmacılar için kavramsal ve ampirik bir başvuru zemini oluşturabilmesi ve göç ile medya arasındaki ilişkinin farklı boyutlarının incelenmesine olanak sağlayabilmesi açısından önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMA SORULARI

- İncelenen Türk ve Alman gazetelerde Suriyelilere yönelik haber metinlerinde başvuru olan örtmece sözler ve bunların frekansları nelerdir?
- Bu örtmece sözlerde, hangi adlandırma/referans, yükleme (aktör temsili ve metaforlar), argümantasyon (topos) ve çerçeveleme (framing) stratejileri öne çıkmıştır, söz konusu

stratejiler açısından Türk ve Alman gazeteleri arasında ne tür benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır?

- Türk ve Alman gazete haberlerinde Suriyelilere ve onlarla ilgili durum ve gelişmelere yönelik tercih edilen örtmece sözler, on yıllık süreçte nasıl bir dönüşüm sergilemiştir ve ulusal ya da uluslararası gelişmelerle ilişkili zirve noktalarında söylemsel kırılma gerçekleşmiş midir?
- Aynı ülkede yayımlanan gazeteler (Sözcü ve Sabah; SZ ve FAZ) kendi aralarında, Türk ve Alman gazeteleri ülkeler arası düzeyde ve benzer veya farklı yayın çizgilerine sahip gazeteler karşılaştırmalı olarak değerlendirildiklerinde, söylem stratejileri açısından nasıl benzerlikler ya da farklılıklar sergilemektedirler?

LİTERATÜR TARAMASI

Bu araştırmada örtmece sözler (İyi Adlandırmalar ve Kötü Adlandırmalar), yalnızca dilsel veya metinsel yapılar olarak değil, tarihsel süreçler içerisinde şekillenen toplumsal, ekonomik, politik ve ideolojik bağlamlarla ilişkili çok katmanlı bir pratik olarak ele alınmıştır. Farklı disiplinlerden ve çözümleme yöntemlerinden yararlanılarak hazırlanan bu araştırmanın literatürü de çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Konuya ilişkin literatürün daha sistematik ve anlaşılır şekilde sunulabilmesi amacıyla, literatür şu dört başlık etrafında sınıflandırılmıştır: “iktidar – medya – ideoloji ilişkileri”, “medyada göç/mülteci temsillerine ilişkin yaklaşımlar”, “metaforlar, örtmece sözler ve dil bilimsel/söylemsel stratejiler”, “ESÇ’nin kuramsal temelleri, yaklaşımları ve yöntemleri”. Çalışmada İktidar-medya-ideoloji ilişkileri başlığı altında yapılan literatür taramasında, medyanın toplumsal anlamların ve gündemlerin oluşumundaki rolü ele alınmıştır. Bu doğrultuda, kuramsal bölümde medyanın haber söyleminin oluşum süreçlerindeki yeri ve farklı toplumsal aktörlerle kurduğu ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca medyanın belirli anlamları öne çıkarma, yaygınlaştırma ve toplumsal algıların şekillenmesine katkıda bulunma biçimleri değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda, Herman ve Chomsky’nin medya sahipliği, haber kaynakları ve haber üretimini etkileyen yapısal filtreler üzerinden geliştirdikleri propaganda modeli; Eagleton ve Foucault’nun söylem, ideoloji ve güç ilişkilerine yönelik çalışmaları temel başvuru kaynakları arasında yer almıştır. Bauman ve Butler’ın ötekileştirme, yabancılaştırma ve toplumsal dışlama süreçlerine yönelik çalışmaları, medya söyleminde mülteci temsillerinin nasıl şekillendiğini anlamaya katkı sağlamıştır.

Medyada göç ve mülteci temsillerine ilişkin yaklaşımlar: Bu kapsamda yapılan literatür taramasında, göç ve mülteci temsillerini farklı disiplinlerin perspektiflerinden ele alan çalışmalardan yararlanılmıştır. Butler ve Bauman, göç ve mülteci meselesini sosyolojik ve felsefi yaklaşımlar üzerinden değerlendirirken; Haller ve Krüger medya çalışmaları bağlamında haber üretim süreçlerini ve medya temsillerini incelemektedir. Haller, farklı medya mecralarında mülteci krizine ilişkin haberlerin üretim süreçlerini, haberlerde yer alan aktörlerin nasıl temsil edildiğini ve hangi çerçeveler içerisinde sunulduğunu ele almaktadır. Krüger ise gazeteciler ile ekonomik ve siyasi aktörler arasındaki ilişki ağlarının medya söylemi üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Waldemar Czachur'un Almanya ve Polonya; Attila Mészáros'un Almanya, Slovakya ve Macaristan ve Teresa Gruber'in Almanya, İtalya ve İspanya medya söylemlerindeki mülteci temsiline ilişkin karşılaştırmalı çalışmaları önemli katkılar sunmaktadır. Bunun yanı sıra Gruber, Laugesen ve Fischer'in George Lakoff ve Mark Johnson'un *Kavramsal Metafor Kuramı*'ndan (Conceptual Metaphor Theory [CMT]) yararlanarak gerçekleştirdikleri çalışmalar, medya söylemlerinde mültecilere ilişkin metaforik yapıların nasıl oluşturulduğunu ortaya koymaktadır.

Metafor, örtmece sözler gibi söylemsel stratejiler: George Lakoff ve Mark Johnson'un CMT kuramı bu araştırmanın kod oluşturma aşamasında oldukça faydalı bir katkı sunmuştur. Çünkü metaforlar ve örtmeceler yalnızca dilsel tercihler ya da stilistik unsurlar değil; düşünce ve eylemleri etkileyebilecek kadar önemli söylemsel araçlardır. CMT'de soyut bir durum veya olgu, somut bir deneyimle aktarıldığı/kavramsallaştırıldığı için haberlerin çözümlemesinde önemli bir kılavuzdur. Bu bakımdan Eliecer Crespo Fernández'in örtmece sözleri CMT'ye göre incelediği makaleleri, kodlama aşamasında araştırmaya katkı sunmuştur. Carolin Fischer'in Alman gazete söyleminde mültecilerin metaforik çerçevelemesini niteliksel içerik çözümlemesi yöntemine göre incelediği "Die Flüchtlingsflut in unseren Köpfen: Metaphorisches Framing von Geflüchteten im deutschen Zeitungsdiskurs" başlıklı makalesinde de yine bu kuramdan yararlanılmıştır. Fischer hangi yayın çizgisine sahip gazetelerin daha çok metafor kullandığını, bu metaforları hangi çerçevelemelerle sunduklarını ve bu çerçevelemelerin neye hizmet ettiklerini açıkladığı makalesi, bu araştırmanın uygulama bölümünün şekillenmesinde etkili olmuştur. Teresa Gruber'in CMT'yi uyguladığı makalesi de bu çalışmaya katkı sağlamıştır. Gruber, "Migration, Metaphern und Medien" başlıklı makalesinde, İspanyol, İtalyan ve Alman basınının 2014-2015 yılındaki "mülteci krizi"nin metaforik kavramsallaştırmalarını söylem dil bilimsel açıdan karşılaştırmalı olarak incelemiş ve öne çıkan söylem çerçevelerinin algı oluşturma etkilerinin altını çizmiştir. CMT'nin uygulandığı çalışmalar dışında, Meike Leugesen'in 2015 yılının eylül ayındaki farklı haber makalelerindeki metaforları incelediği "Metaphern im Flüchtlingsdiskurs" makalesi, mülteci söylemindeki metaforların nasıl algı oluşturduğunu ve nasıl bir duygusal etkiye sahip

olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Raquel Sánchez Ruiz'nin dil bilimsel makyaj olarak örtmece sözlerin, kamuoyunu yönlendirme ve gerçekliği çarpıtma/manipüle etme gücünü ortaya koyduğu “Euphemism and Dysphemism During The War Of The Spanish Succession (1710-1713): George Ridpath” bir diğer önemli makaledir. Sánchez Ruiz bu makalesinde CMT dışında, *Eleştirel Metafor Çözümlemesi* (Critical Metaphor Analysis), *Yüz Kuramı* (Face Theory), *Nezaket/İncelik Kuramı* (Politeness Theory) ve *Değerlendirme Kuramı* (Appraisal Theory)'ndan yararlanmıştı. Paweł Bąk'ın, örtmece sözleri metin türleri ve söylem açısından incelediği ve örtmece sözlerin edimsel ve ideolojik açıdan önemini ortaya koyduğu makaleleri de bu araştırmaya katkı sağlamıştır. Bąk'ın makaleleri, örtmece sözlerin perlokutif etkisinin durumsal ve konuşma bağlamı, alımlayanlar arasındaki ilişkiler, onların söylemdeki rolleri ve bireysel özellikleri gibi pek çok farklı unsura bağlı olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. *Yeni Alman Medya Çalışanları* (NdM) tarafından hazırlanan NdM-Glossar, göçle ilgili medya dilinde kullanılan sözcüklerin eleştirel bir şekilde yorumlandığı ve insanları yaftalayan/dışlayan sözcükler için yeni sözcük önerilerinde bulunduğu bir sözlüktür ve bu sözlük, mülteci söyleminde dil hassasiyeti oluşturulmasında önemli bir başvuru kaynağıdır. Bu araştırmanın oluşmasında etkili olan “Unwort des Jahres”ın (Yılın Kötü/Sakıncalı/Dışlayıcı/Damgalayıcı/Küçümseyici Sözü), NdM-Sözlüğü'ne benzer bir kaynak olduğu söylenebilir. Almanya'da her yıl, dil bilimcilerden ve iletişim uzmanlarından oluşan bir jüri, kamuoyundan gelen öneriler doğrultusunda, kamuoyunda yoğun tartışmalara yol açan ve genellikle ayrımcı/dışlayıcı (örneğin ırkçı, cinsiyetçi), küçümseyici ya da insanlık onurunu zedeleyici nitelik taşıyan ifadeler arasından yılın “Unwort”unu (Unwort des Jahres, t.y.-a ve t.y.-b) seçer. Bu, sözcük tercihlerinin önemine dikkat çeken bir dil eleştirisi seçimidir. Örtmece sözler ya da metaforlarla ilgili olmasa da John Locke dilin nasıl yanlış kullanıldığını, sözcüklerin nasıl suistimal edildiğini ve bunların düşünceyi ve iletişimi nasıl etkilediğini aktardığı çalışması da bu araştırma için yol gösterici olmuştur.

ESÇ'nin kuramsal temelleri, yaklaşımları ve yöntemleri: Haber söylemlerinin yapısının ve ideolojik ve manipülatif etkisinin çözümlemesinde ağırlıklı olarak Teun A. Van Dijk, Ruth Wodak ve Martin Reisigl ve Siegfried Jäger'in çalışmalarından yararlanılmıştır. Van Dijk'ın *Sosyobilişsel Yaklaşımı* (Socio-Cognitive Approach), haber metinlerinin makro ve mikro yapı çözümlemeleri ve *İdeolojik Kare* (Ideological Square) modeli, uygulama bölümüne önemli katkılar sunmuştur. Kod verme sürecinde, Wodak ve Reisigl'in *Söylem Tarihsel Yaklaşımı*'nda (Discourse-Historical Approach) yer alan *Adlandırma/Referans* (Nomination), *Yükleme/Niteleme* (Predication), *Argümantasyon* (Topos), *Yoğunlaştırma/Hafifletme* (Intensification/Mitigation) stratejilerinden geniş ölçüde yararlanılmıştır. Jäger'in “Kritische Diskursanalyse. Eine Einführung” kitabında yer alan eleştirel söylem çözümlemesinin *ince/derinlemesine*

(Feinanalyse) ve *yapısal çözümlemesine* (Strukturanalyse) ilişkin ayrımı, medya söylemlerine de uygulanabilmesi açısından oldukça işlevseldir.

KAVRAMLAR VE TANIMLAR

“İsimler doğru olmazsa adresler doğru olmaz.”

— Konfüçyüs (akt. Barkın, 2014, s. 334)

Vatandaş oldukları ülkede yaşanan iç savaş nedeniyle bireysel veya kitlesel olarak Türkiye’ye ya da Almanya’ya göç etmek zorunda kalan Suriyelileri tanımlamak amacıyla, gündelik hayatta, siyasi söylemlerde ve medya metinlerinde farklı sözcükler kullanılmaktadır. Bu sözcüklerin bir bölümü bilinçli tercihler sonucunda kullanılırken, bir bölümü ise bilgi eksikliğinden kaynaklanan kullanım farklılıkları nedeniyle hukuki açıdan yanıltıcı veya kavramsal olarak sorunlu sonuçlara yol açabilmektedir. Bu nedenle bu bölümde, medya söyleminde sıklıkla karşılaşılan ve Suriyelileri tanımlamak için kullanılan çeşitli kavramlara ilişkin açıklamalara yer verilecektir. Fakat bu açıklamalara geçmeden önce, araştırmada benimsenen terminoloji tercihinin değinmek yerinde olacaktır.

Bu çalışmanın amacı Suriyelilerle ilgili hukuki statüyü incelemek değil, medya söyleminde onların nasıl temsil edildiğini çözümlemektir. Çalışmada, “mülteci” arama teriminin tercih edilmesinin nedeni, Alman yazılı basınında “Flüchtling” sözcüğünün görece çok geçmesidir. Hukuki bir statü de belirten “Flüchtling” sözcüğünün² Türkçe hukuki karşılığı “mülteci”dir; fakat Türkiye’de bulunan Suriyeliler, hukuki olarak mülteci değil, “geçici koruma”³ (*Vorübergehender Schutz/Temporärer Schutz*) statüsüne sahiplerdir. Hukuki olarak doğru karşılığı olmamasına rağmen, bu araştırmada Türk basınında sıkça kullanılan “mülteci” arama terimi seçilmiştir. Böylece derlem sınırlandırılmaya ve verilerin yönetilebilmesi konusunda kontrol sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat arama terimi tercihindan bağımsız olarak, çalışmada Suriye’den gelen ve Türkiye’de bulunan kişileri “geçici koruma statüsünde bulunan Suriye menşeli kişiler” ya da “Türkiye’de yaşayan Suriyeli koruma altındakiler”; Almanya’dakileri ise “Almanya’da mülteci/ikincil koruma statüsünde bulunan Suriyeliler” ya da “Almanya’daki Suriyeli mülteciler”

² Almanya’daki Suriyeliler — gerekli koşulları sağlamaları durumunda —, “Mülteci Koruması” (Flüchtlingsschutz) dışında, “Tamamlayıcı/İkincil Koruma” (Subsidiärer Schutz), “Asylberechtigung” (iltica hakkı) ve “Sınır Dışı Etme Koruması/Yasağı” (Abschiebungsverbot) gibi statülere ve haklara da sahiplerdir.

³ Türkiye’deki Suriyeliler — gerekli koşulları sağlamaları durumunda —, “geçici koruma statüsü” dışında, “ikamet izni bulunan yabancılar”, “uluslararası koruma altındaki yabancılar”, “istisnai Türk vatandaşlığı” gibi başka statülere ya da haklara da sahiplerdir.

şeklinde ifade etmek yerine, daha kapsayıcı ve kısa olduğu düşünülen “Suriyeliler” sözcüğü tercih edilmiştir.

Bu tercih, farklı ülkelerde Suriyelileri tanımlamak için kullanılan hukuki ve söylemsel ifadelerin birbirinden farklılaşması nedeniyle, ilgili kavramların hukuki anlamlarının açıklanmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, medya söyleminde kullanılan adlandırmaların daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla öncelikle mülteci, geçici koruma ve diğer uluslararası koruma statülerine ilişkin temel hukuki çerçeveye değinilecektir.

Mülteci hukukundan medya söylemine: Hukuki tanımlar ve söylemsel adlandırma stratejileri

Perruchoud ve Redpath Cross’un (2013, s. 65) ifadesiyle “haklı bir zulüm korkusu nedeniyle” vatandaşı oldukları ülkeleri terk ederek başka ülkelere sığınmak zorunda kalan kişilerin hukuki statülerini ve sahip oldukları hakları belirleyen en önemli uluslararası düzenlemelerden biri, 28.07.1951 tarihinde Cenevre’de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme’dir (Dost, 2014, s. 34; Arıkan, 2020, s. 16).

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar kanun hükmünde” (Arıkan, 2020, s. 16) olduğu için bu uluslararası sözleşme, ulusal hukuk açısından da oldukça bağlayıcıdır. Fakat sözleşmeye taraf ülkeler usul belirleme işini kendi iç yapılarına, bir başka ifadeyle “kendi anayasal ve idari yapılarına” (Arıkan, 2020, s. 69) uygun olarak düzenleme hakkına sahip oldukları için, uygulamada ülkeler arasında farklılıklar görülebilmektedir. Suriye’de yaşanan iç savaşın ardından, Türkiye ve Almanya’ya sığınmak zorunda kalan uluslararası koruma gereksinimindeki Suriye vatandaşı veya Suriye menşeli yabancılara, bahsi geçen iki ülke tarafından verilen hukuki statülerin birbirinden farklı olması da bunun kanıtıdır.⁴

Bu farklılıkları ve çalışmada kullanılan kavramların hukuki dayanaklarını daha iyi açıklayabilmek için öncelikle uluslararası koruma kapsamında temel tanımlara yer vermek gerekmektedir.

Mülteci (Alm. Flüchtlinge/Geflüchtete/Schutzsuchende, İng. Refugee)

---

⁴ Türkiye’deki Suriyelilere Türkiye tarafından ve Almanya’daki Suriyelilere Almanya tarafından verilen hukuki statüler ve haklar aynı olmadığı için, bazı hukuki terimlerin birebir Almanca karşılıkları bulunmamaktadır. Örneğin “subsidiärer Schuz” terimi, hem “şartlı mülteci” hem “ikincil koruma” için kullanılabilir. Oysa Türkiye’de yaşayan Suriyeliler, “geçici koruma” statüsü altında oldukları ve Türk hukukuna göre statüler birbirlerini dışlayamayacağı için “ikincil koruma” hakkı elde edemezler; oysa Almanya’da “mülteci” olarak kabul edilmeyen bazı Suriyelilerin, ülkelere geri gönderildiklerinde zarar görme ihtimalleri olması durumunda, onlara “ikincil koruma” (*subsidiärer Schutz*) koruma statüsü verilebilmektedir (Fansa, 2021, s. 298, 299). “Şartlı mülteci” statüsü ise yalnızca Türk hukukunda bulunmaktadır ve bu statü, coğrafi kısıtlama nedeniyle Suriyelilere verilmemektedir (Fansa, 2021, s. 298). “Geçici Koruma” da Türkiye’nin Suriyelilere verdiği bir statüdür; Almanya’daki Suriyeliler için “geçici koruma” gibi bir statü söz konusu değildir.

Uluslararası koruma statülerinden biri olan “mülteci”, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından şu şekilde tanımlanır (akt. Perruchoud ve Redpath Cross, 2013):

BMMYK tüzüğündeki kriterlere uyan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi (s. 64, 65)

Göç Terimleri Sözlüğü’ndeki (Perruchoud ve Redpath Cross, 2013, s. 65) bir başka mülteci tanımında, birine ya da bir gruba mülteci statüsü tanınmasının şartlarının ne olduğu daha detaylı bir biçimde aktarılmıştır. Aşağıda verilen tanım aynı zamanda uluslararası mülteci hukukunun seyri gibidir. Tanımda 1951 *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*, 1969 *Afrika’daki Mülteci Problemlerinin Özgül İlkelerini Belirten Sözleşme* (Aydın, 2021, s. 223) ve 1984 tarihli Cartagena Mülteciler Deklarasyonu’na da (Dalkıran, 25 Nisan 2020) atıfta bulunulmuştur.

İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi (1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1A(2) Maddesi). 1951 Mülteci Sözleşmesi, Madde 1(2)’deki mülteci tanımına ilaveten, 1969 Afrika Birliği Örgütü (OAU) Sözleşmesi bir mülteciyi kendi menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan kişiler olarak tanımlar. 1984 Cartagena Bildirisi de benzer şekilde, mültecilerin ‘yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri tehdit altında olduğu için’ ülkesinden kaçan kişileri de kapsadığını belirtir (Perruchoud ve Redpath Cross, 2013, s. 65).

Ayrıca yukarıdaki tanım, 1961 yılında Türkiye’nin de onayladığı *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme*’sinde geçen mülteci tanımına da oldukça benzemektedir. *Cenevre’de 1951 Tarihinde İmzalanmış Olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Tasdiki Hakkında Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu’nda (1/125)* mülteciler şu şekilde tanımlanır:

1 Ocak 1951 den evvel cereyan eden hâdiseler neticesinde ve ırkı, dini, tâbiyeti, muayyen bir içtimai gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunan ve işbu memleketin himayesinden istifade edemeyen veya mezkûr korkuya binaen istifade etmek istemeyen yahut tâbiyeti yoksa ve bahis konusu hâdiseler neticesinde evvelce mütadan ikamet ettiği memleket dışında bulunuyorsa, oraya dönemeyen veya mezkûr korkuya binaen dönmek istemeyen şahıs (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, 1961, s. 6)

Sözleşmenin madde 1-A2’sindeki mülteci tanımında bulunan tarihi kısıtlamaya Madde 1–B1’de şöyle bir ekleme yapılmıştır:

B. (1) İşbu Sözleşme bakımından madde 1, kısım (A) daki ‘1 Ocak 1951’den evvel cereyan eden hâdiseler’ ibaresinin,

- (a) ‘1 Ocak 1951’den evvel Avrupa’da cereyan eden hâdiseler’ veya
 (b) ‘1 Ocak 1951’den evvel Avrupa’da veya başka bir yerde cereyan eden hâdiseleri’
 Mânâsında anlaşılacak ve her Âkit Devlet bu Sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya iltihak eylediği sırada bu Sözleşmeye göre taahhüt ettiği vecibeler bakımından bu ibarenin şümulünü belirten bir beyanda bulunacaktır. (T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi, 1961, s. 6)

Tüm mültecilerin eşit hukuki statülere sahip olması için, taraf ülkelerin 1951 Mülteci Sözleşmesi’nde geçen (1 Ocak 1951’den önceki olaylara ilişkin) tarih kısıtlamasını kaldırması gerektiği düşünülmüştür. Ondan bir süre sonra kabul edilen *Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü*’nde tarih kısıtlamasının dışında — protokolün 1. maddesinin 3. fıkrasında da görüleceği üzere — (Avrupa’da meydana gelen olaylara ilişkin) coğrafi kısıtlamanın da kaldırılması kararlaştırılmıştır.

İşbu Protokol, Sözleşme’ye Taraf Devletlerce, Sözleşme’nin madde 1 B (1) (a) hükmüne göre yapılanı mevcut duyuruların, madde 1 B (2) çerçevesinde genişletilmedikçe, bu Protokol bakımından da geçerli olması koşuluyla, Taraf Devletler, işbu Protokolü, hiçbir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır.

Türkiye, Kongo, Monako ve Madagaskar dışındaki ülkeler Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi kısıtlamayı kaldırıp, Avrupa veya Avrupa dışında gerçekleşen olayları da kapsayacak şekilde mülteci tanımının kapsamını genişletse de Türkiye’nin de dâhil olduğu bu dört ülke, tanımda geçen coğrafi kısıtlama şartını kaldırmamıştır (akt. Dost, s. 37). Türkiye, menşe ya da vatandaşı olduğu ülkedeki zulümden “haklı” olarak korkup “kitlesel olarak” Türkiye’ye sığınan ve sığınma başvurusu kabul edilen Suriyelilere, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) (2013) kapsamında “geçici koruma” statüsü verirken; Almanya, aynı korku sebebiyle Almanya’ya sığınan ve sığınma başvurusu kabul edilen Suriyelilere “mülteci” (Flüchtling) statüsü vermiştir. Türkiye bu uygulamayı, ilgili kanunun “Geçici Koruma ve Uluslararası Korumaya İlişkin Diğer Hükümler” (YUKK, 2023) bölümündeki 91. Madde ile yine aynı kanunun “Uluslararası Koruma Çeşitleri, Uluslararası Korumanın Haricinde Tutulma Mülteci” (YUKK, 2013) bölümündeki 62. maddeye dayandırmaktadır.

Hukuki sınırları bu kadar net çizilmesine rağmen gerek Türk gerekse Alman yazılı basınında Suriyelilerle ilgili büyük bir kavram karmaşası yaşandığı görülmektedir. Hukuki bilgi eksikliğinden kaynaklanan hatalar bir yana, bu bölümde kullanımı tartışmalı olan bazı sözcüklere yer verilecektir.

Bunlardan ilki, “mülteci” sözcüğünün karşılığı olarak Almanca’da kullanılan “Flüchtling” sözcüğüdür. “Kaçmak” anlamına gelen “flüchten” ile küçültme, aşağılama ve değersizleştirme çağrışımları taşıyan “-ling” son ekinden (Oltmer, 13 Ekim 2021; NdM-Glossar, 1 Ağustos 2019, s. 50, 51) türetilen “Flüchtling” (mülteci) sözcüğü, Almanca Dil Topluluğu (GfdS) tarafından,

2015 yılının en uygunsuz, insani değerleri inciten, demokrasi ilkeleriyle çelişen, belirli bir toplumsal grubu dışlayan on sözcükten biri (Unwort) olarak değerlendirilmiştir. Dil bilimci ve gazetecilerden oluşan “Unwort des Jahres” jürisi, dil hassasiyetine sahip kulaklar için bu sözcüğün aşağılayıcı bir tonu olduğu eleştirisinde bulunmuştur (GfdS, 11 Aralık 2015).

“Flüchtling” yerine “Geflüchtete*r” sözcüğünün kullanılmasını öneren çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu önerinin arkasında iki temel gerekçe bulunmaktadır: İlki, “Geflüchtet” sözcüğünün Partizip II yapısıyla (ge-) oluşturulması nedeniyle kaçma ya da sığınma eylemini gerçekleştiren kişiyi özne olarak merkeze almasıdır. İkincisi ise, herhangi bir cinsiyet ayrımı yapmaksızın bu sözcüğün “Flüchtling”e kıyasla daha kapsayıcı bir nitelik taşımasıdır. Fakat sözcüğün kökünde, tıpkı “Flüchtling” sözcüğünde olduğu gibi, “kaçmak” anlamına gelen “flüchten” (kaçmak) eylemi olması ve yine bir acizlik vurgusu olması sebebiyle, “Geflüchtet” yerine “Ankommende*r” (Jöris, 2015; akt. Albrecht, 2017, s. 15), “Refugee”, “Schutzsuchende*r” veya “Zufluchtssuchende*r” gibi (Stefanowitsch, 2012; akt. Albrecht, 2017, s. 15) sözcük önerileri de bulunmaktadır.

Geçici Koruma (Alm. Vorübergehender Schutz/Temporärer Schutz, İng. temporary protection)

Bilindiği üzere Cenevre’de 1951 tarihinde imzalanmış olan *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme* (1951 *Mülteci Sözleşmesi*) uluslararası bir öneme sahiptir. Türkiye sözleşmeyi 359 sayılı kanunla 29.08.1961 tarihinde kabul edip onaylamıştır. Sözleşmenin 42. Maddesinde “Her devlet, imza, tasdik veya katılım esnasında sözleşmenin 1, 2, 4, 16, 33 ve 36-46. maddeleri haricindeki maddeler hakkında kısıtlayıcı kayıtlar beyan edebilir” (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2005, s. 9) ibaresi bulunmaktadır ve Türkiye bu maddeye dayanarak, menşe ya da ikamet ülkeleri olan Suriye’de yaşanan ya da yaşanabilecek zulümden haklı olarak korktuğu için oradan uzaklaşıp, Türkiye’ye sığınan ve sığınma başvuruları kabul edilen Suriyeli yabancı ya da vatansızlar için coğrafi kısıtlama hakkını kullanmıştır (YUKK, 2013). Onların Avrupa Konseyi dışındaki bir ülkeden gelmelerini gerekçe göstererek, onlara uluslararası koruma statülerinden biri olan “mülteci” statüsü değil, kendi iç hukukunda (6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, kısaca *YUKK*) karşılığı olan “geçici koruma” statüsü tanımıştır. YUKK Madde 91 (1)’de (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013) yabancılara bu “özel ve geçici statü[nün]” (Dost, 2014, s. 62) verilmesinin şartları şu şekilde sıralanmıştır: 1) Ülkesinden ayrılmak zorunda kalma 2) “Ayrıldığı ülkeye” geri dönememe 3) “Acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza” ulaşmış ya da sınırlarımızı geçmiş olma.

Geçici koruma statüsüyle kanundaki ilgili madde, sığınma başvurusu kabul edilen Türkiye’deki Suriyeli yabancılar için yazılı basında kullanılan farklı onlarca sözcük (*mülteci*, *göçmen*, *sığınmacı* vb.) yerine “geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler”, “geçici koruma kapsamı altındaki Suriyeli yabancılar” ya da “Suriyeliler” şeklinde kullanımların daha doğru olabileceğini göstermektedir.

Sığınmacı (Alm. Asylbewerber/Asylantragsteller/Asylbegehrender/Asylanter, İng. asylum seeker/asylum applicant)

Göç Terimleri Sözlüğü’nde (Perruchoud ve Redpath Cross, 2013) sığınmacı şöyle tanımlanır: “Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi” (s. 74). Eğer kişinin sığınma başvurusu kabul edilmez ve ilticasına ilişkin olumsuz karara yaptığı itirazı da reddedilirse sığındığı ülkeden ayrılmak zorundadır; aksi takdirde (kalmalarını gerektiren özel bir durum nedeniyle izinli olanların dışındakiler) sınır dışı edilebilir. Sığınma başvurusu kabul edilen yabancılara ev sahipliği yapan ülkeler, kendi taraf oldukları uluslararası sözleşmelere ya da kendi iç hukuklarına göre statü tanımaktadırlar.

Tüm bunlara dayanarak şu yorum yapılabilir: Her mülteci, şartlı mülteci ya da ikincil koruma gibi uluslararası koruma statülerinden birine sahip kişi, başlangıçta bir sığınmacıdır; fakat her sığınmacının bahsi geçen statülerden birine sahip olma garantisi yoktur (UNHCR, 1993; akt. Arıkan, s. 10). Bu yüzden yabancılarla ilgili olarak yazılı basında kullanılan bazı sözcüklerin ulusal ve/veya uluslararası hukukta karşılığı olabileceği, dolayısıyla yabancının hak ve yükümlülüklerini de kapsayan bu sözcüklerin, yabancının ancak belirli şartları sağlaması halinde kullanılabileceği göz ardı edilmemelidir.

Göçmen⁵ (Alm. Migrant/Zuwanderer/Zugewanderte/Ausgewanderte/Immigrant/Einwanderer/Immigrant, İng. Immigrant)

Göç Terimleri Sözlüğü’nde (Perruchoud ve Redpath Cross, 2013, s. 37) her ne kadar uluslararası olarak kabul edilen bir göçmen tanımının olmadığı ifade edilse de bu bölümde Türk ve Alman kaynaklarında geçen bazı göçmen tanımlarına değinilecektir.

---

⁵ “Migrant”, “Einwanderer” ve “Zuwanderer” terimleri Türkçe’ye “*göçmen*” şeklinde çevrilse de aslında Almanca’da bu üç terim arasında anlam farklılıkları bulunmaktadır.

Alman İstatistik Kurumu (akt. Mediendienst Integration, Mart 2018, s. 2) göçmenleri, yurtdışında doğup Almanya'ya taşınmış kişiler olarak tanımlarken, Türk hukuk sistemindeki (İskân Kanunu'nun 3. Maddesinin 1. fıkrasının (d) bendindeki) göçmen tanımında şu ifadeler yer alır: “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır” (İskân Kanunu, 2006). Göç Terimleri Sözlüğü'nde geçen göçmen tanımı ise bu ikisinden biraz daha farklıdır. Bu sözlükte göçmenlerin genellikle “zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle” (Perruchoud ve Redpath Cross, 2013, s. 37) ülkesini terk eden kişiler yani “maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek, kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülke veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri” (Perruchoud ve Redpath Cross, 2013, s. 37) olduğu ifade edilmiştir. Bu göçmen tanımına dayanarak göçmenlik için keyfiliğin, gönüllülüğün ve planlılığın söz konusu olduğu ve diğer uluslararası koruma statülerinden bu hususlarda ayrıldığı söylenmelidir. Almanca'da göçmenler için kullanılan bazı terim ve anlamları ise şöyledir:

Zuwanderer/Zugewanderte (göçmen)

İster mevsimlik işçi ya da mülteci olarak, isterse eğitim için Almanya'ya gitmiş olsun, kaldığı süre ve gidiş amacından bağımsız olarak Almanya'ya giden herkes “Zuwanderer” şeklinde adlandırılır (Mediendienst Integration, Mart 2018, s. 3). Tıpkı “Migrant” ve “Einwanderer” kavramları gibi, “Zuwanderer” kavramı da barınma hakkı ve toplumsal statüyle ilişkilendirilmemelidir.

Einwanderer/Immigrant (göçmen)

Almanya'da “Einwanderung” ve “Zuwanderung” kavramları çoğunlukla eş anlamlı olarak kullanılmasına rağmen, politik söylemde bu iki kavrama içeriksel olarak birbirlerinden farklı anlamlar yüklenmiştir (Mediendienst Integration, Mart 2018, s. 2). Almanya'nın “Zuwanderungsland” mı yoksa “Einwanderungsland” mı olduğu tartışmaları buna örnek gösterilebilir. Birinin “Einwanderer” olarak nitelendirilebilmesi için onun kendi isteğiyle bir hedef ülkeye gidip oraya yerleşmesi, gidişi, kalış süresi baştan itibaren planlanmış olması, ülkeye girmesine ve orada kalmasına izin verilmesi gerekmektedir. Ayrıca sözcüğün ön eki olan “Ein-” göçmenin toplumsal ve politik yapıyla bütünleşmesi, ona dâhil olmasını ifade etmektedir. Sözcüğün isim şekli olan “Einwanderung” terimi de benzer şekilde göçmenlerin gittikleri ev sahibi ülkeyle özdeşleşip kısa zamanda oranın vatandaşı olarak görülmeleri anlamını taşır. “Einwanderung”un bu anlamda hedef ülke açısından istenilen bir göç şekli olduğu söylenebilir. Çünkü hedef ülke, düzenli göç ve çalışma amacıyla göç kapsamında, kaç kişinin (Vertrag über

die Arbeitsweise der Europäischen Union, 2025, m. 79, f. 5) ve hatta hangi şartları taşıyan (Aufenthaltsgesetz, 2004) kişilerin ülkeye kabul edilip edilmemesi gerektiğine kendi hukuki düzenlemelerine göre karar verebilmektedir.

Terminolojik Tercihler ve Söylemsel Yönlendirme: Türk ve Alman Gazetelerinde Suriyelilerin Temsil Biçimleri

Mülteci, geçici koruma ve diğer uluslararası koruma kavramlarına ilişkin hukuki çerçeve ortaya konulduktan sonra, çalışmanın temel inceleme alanı olan medya söylemindeki adlandırma şekillerine geçmeden önce bazı örneklerin sunulması yararlı olacaktır. Çünkü hukuki metinlerde kullanılan tanımlar ile medya metinlerinde tercih edilen ifadeler her zaman aynı anlam çerçevesinde değerlendirilmeyebilmektedir. Gazetelerde, haber metinlerinde kişi veya grupları tanımlamak amacıyla hukuki terimlerin yanı sıra farklı söylemsel tercihlerin de yer aldığı görülmektedir. Bu tercihler, haberlerin sunulmuş şeklini ve temsil edilen gruplara ilişkin algıların oluşumunu etkileyebilecek dilsel unsurlar olarak değerlendirilebilmektedir.

Bu nedenle, örtmece sözler (iyi/güzel adlandırma ve kötü adlandırma) konusunda genel bir fikir oluşturmak ve çalışmada incelenen medya söylemine geçiş sağlamak amacıyla, Suriyelileri tanımlamak için kullanılan hukuki terimlerin yanı sıra Türk ve Alman gazetelerinde karşılaşılan bazı örtmece söz örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 1. Göç söyleminde kullanılan Türkçe ve Almanca terimlerin medya söylemindeki kullanımları

Sözcüğün Hukuki Karşılığı	Sözcüğün Politik ve Medya Dilindeki Kullanımı/Suistimali
Flüchtling (mülteci) Geflüchtet (mülteci) Asylbewerber (sığınmacı) Schutzsuchende (sığınmacı) subsidiäre Schutzberechtigte (ikincil koruma hakkı olanlar)	“ungeheure Masse” (devasa kitle) (SZ_H88) “Menschenmassen” (insan kitlesi) (SZ_H98) “hunderttausende Gäste” (yüz binlerce misafir) (SZ_H91) “Flüchtlingsstrom” (mülteci akını/akışı) (FAZ_H30)/“Flüchtlingsströme” (mülteci akışı/akınları) (FAZ_H156) “Zustrom von Flüchtlingen” (mültecilerin akını/akışı) (SZ_H31) “Flüchtlingszustrom” (mülteci akını/akışı) (FAZ_H537) “Flüchtlingsansturm” (mülteci akını/saldırısı/hücumu) (FAZ_H365) “Flüchtlingswelle” (mülteci dalgası) (FAZ_H19) “illegale eingereiste Migranten” (yasadışı yollarla ülkeye giren göçmenler) (FAZ_H815) “illegale Eingereiste” (yasadışı ülkeye girenler) (FAZ_H159) “Männerhorden” (erkek sürüsü) (FAZ_H839) “junge Männer aus patriarchalen Kulturen” (ataerkil kültürlerden gelen genç erkekler) (SZ_H88) “Fremde” (yabancı uyruklular) (SZ_H139) “Ausländer” (yabancı uyruklu) (FAZ_H413) “Fliehenden” (kaçanlar/kaçaklar) (FAZ_H159) “Tunichtgute” (işe yaramazlar) (FAZ_H839) “Kaputten” (bozuklar, işe yaramazlar, bitikler) (FAZ_H740)

	“Gruppen von Bettlern” (dilenci grubu) (FAZ_H740) “Trittbrettfahrer” (bedavacılar, fırsatçılar) (FAZ_H213) “gefährliche Ausländer” (“tehlikeli yabancılar”) (FAZ_H839) “gewalttätige Einwanderer” (şiddet eğilimli göçmenler) (FAZ_H365) “Vergewaltiger” (tecavüzcü) (FAZ_H365) “Drogendealer” (zehir taciri) (FAZ_H365) “kriminelle Flüchtlinge” (suçlu mülteciler) (FAZ_H839) “Armutsauswanderer” (yoksulluk nedeniyle göç edenler) (FAZ_H205) “Bootsmigranten” (bot göçmenleri) (FAZ_H815) “Arbeitsmigranten” (çalışma amacıyla göçenler) (FAZ_H536) “Wirtschaftsflüchtlinge” (refah arayışı nedeniyle göçenler) (FAZ_H156) “Wirtschaftsasyllant” (refah nedeniyle sığınma arayan) (SZ_H150) “Scheinasylant” (sahte mülteci) (SZ_H139) “Sündenbock” (günah keçisi) (FAZ_H425) “Opfer” (kurban) (FAZ_H213) “Integrationsverweigerer” (uyum sağlamayı reddedenler) (SZ_H29) “Täter” (eylemci) (FAZ_H527)/ “Straftäter” (suçlu) (SZ_H150) “Attentäter” (suikastçı, saldırgan) (FAZ_H365) “gewöhnliche Verbrecher” (“adi” suçlu) (SZ_H13) “Messerstecher” (bıçaklı saldırgan) (SZ_H13) “radikalisierte Personen (radikalleşmiş insanlar) (FAZ_H68) “Extremist” (aşırı/extremist) (FAZ_H213) “Terrorist” (terörist) (FAZ_H589) “IS-Verdächtige” (İŞİD şüphelisi) (intihar saldırganı) (SZ_H57) “Bedürftige” (ihtiyaç sahipleri/muhtaçlar) (FAZ_H740)/ “bedürftige Masse” (ihtiyaç sahibi kitle) (FAZ_H479) “Hilfesuchenden” (yardım arayanlar) (FAZ_H645) “Menschen mit Traumata” (travmalı insanlar) (SZ_H6) “Dammbruch” (sel) (FAZ_H213) “Ausländerschwemme” (yabancı seli) (SZ_H150) “Schmarotzer” (asalak, parazit) (SZ_H150) “Asyltourismus” (sığınma turizmi) (SZ_H150) “Lastenverteilung” (yük paylaşımı) (SZ_H150) “große Herausforderung” (büyük zorluk) (FAZ_H756)
Geçici koruma statüsü altındakiler Geçici koruma kapsamındaki kişiler/Suriye uyruklu kişiler İkincil koruma altındakiler Şartlı mülteci Yabancı Vatansız	“düzensiz göçmenler” (SZC_H40; SA_H124) “kaçak göçmen” (SA_H52) “kayıtdışı Suriyeli” (SZC_H28; SA_H124) “suça karışan yabancılar” (SA_H124) “göçmen kitlesi” (SA_H52) “mülteci akını” (SZC_H40; SA_H1) “mülteci akımı” (SA_H48) “mülteci yükü” (SA_H86) “canavar” (SA_H137) “Müslüman öcüsü” (SA_H137) “sınırimıza yığılan mazlumlar” (SA_H64) “mağdur insan” (SA_H122)/ “savaş mağduru göçmenler” (SA_H137) (SA_H137)/“ihtiyacı olanlar” (SA_H122)/ “can havliyle yollara düşen Suriyeliler” (SA_H137)/ “evlerinden, vatanlarından koparılmış misafirlerimiz” (SA_H29)/“evini ve yaşadığı toprakları terk etmek zorunda kalan insanlar” (SA_H11) “yuvasız kuşlar” (SA_H69)

	“misafirlerimiz” (SA_H73) “muhacir” (SA_H110) “soydaşlarımız” (SA_H23)

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE DESENİ

Bu araştırma, nitel paradigmaya dayanan ve destekleyici nicel verilerden yararlanan karşılaştırmalı bir eleştirel söylem çözümlemesi çalışmasıdır. Araştırmada, ulusal düzeyde yayımlanan, dijital erişime sahip olan ve farklı yayın çizgilerini temsil ettiği değerlendirilen ikişer Türk ve ikişer Alman gazetesinden seçilen haber metinleri incelenmiştir. Bu kapsamda Türk gazetelerinden Sözcü ve Sabah, Alman gazetelerinden Süddeutsche Zeitung (SZ) ve Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada 2011-2020 yılları arasında Türk gazetelerinde “Suriyeli mülteci” ve Alman gazetelerinde “syrische Flüchtling” arama terimlerini içeren haber metinleri taranmış, her gazeteden 25’er haber olmak üzere toplam 100 haber metni incelenmiştir.

Tek kodlayıcı tarafından yürütülen bu araştırmada, kodlama sürecinin tutarlılığını ve güvenilirliğini artırmak amacıyla, araştırma kapsamında önceden belirlenmiş bir kod kılavuzu (bkz. “EKLER” bölümü) oluşturulmuş, çözümleme süreci bu kod kılavuzu temel alınarak yürütülmüş ve gerekli görülen durumlarda ona yeni kodlar eklenmiştir (ayrıca bkz. “Derlemin Kapsamı ve Örneklem Seçimi”, “Veri Seçim Ölçütleri”, “Derlem Verilerinin Sayısal Görünümü: Gazetelerin Toplam ve Çözümlemeye Dâhil Edilen Haber Sayıları”, “Farklı Senaryolara Göre Gazete ve Yıl Bazlı Örneklem Duyarlılık Çözümlemesi”, “Kodlama Süreci ve Belirlenen Kodlar”). Bununla birlikte nitel araştırmaların doğası gereği kodlama sürecinin araştırmacının yorumlayıcı değerlendirmelerinden tamamen bağımsız olamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle MAXQDA aracılığıyla elde edilen nicel veriler, tek başına mutlak bulgular olarak değil, ham verilerden hareketle geliştirilen araştırmacının yorumları olarak değerlendirilmelidir.

Araştırmada incelenen haber metinleri, özellikle Van Dijk’in sosyo-bilişsel yaklaşımından ve ideolojik kare modelinden, Reisigl ve Wodak’ın tarihsel söylem çözümlemesi yaklaşımında tanımlanan adlandırma/referans, yükleme, argümantasyon (topos) ve çerçeveleme (framing) stratejilerinden, Van Leeuwen’in meşrulaştırma ve normalleştirme stratejilerinden ve Jäger’in yapısal ve derinlemesine çözümleme adımlarından yararlanılarak değerlendirilmiştir. Bu ve diğer yaklaşım ve modeller, araştırmada bağımsız bir çözümleme aracı olarak değil, Suriyelilere ve onlara ilişkin olay ve durumlara ilişkin haberlerde kullanılan örtmece sözlerin dilsel, metinsel ve söylemsel işlevlerini açıklamaya ve çözümlemeye yardımcı araçlar olarak kullanılmışlardır. Bu

doğrultuda haber metinleri dilsel/metinsel kurgu, metinsel mikro ve makro yapılar, söylemsel çerçeveleme odaklı ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Karşılaştırma üç düzeyde gerçekleştirilmiştir: Öncelikle aynı ülkede yayımlanan gazeteler kendi aralarında (Sözcü ile Sabah ya da SZ ile FAZ'ın kendi ülke bağlamlarında karşılaştırması), sonra Türk ve Alman gazeteleri ülke düzeyinde (Türk gazeteleri ile Alman gazeteleri karşılaştırması) ve en son ise benzer yayın çizgilerine ve editoryal eğilimlere sahip olduğu düşünülen gazeteler (Sözcü ve SZ ile Sabah ve FAZ karşılaştırması) örtmece söz kullanımı ve bu sözlerle ilişkili söylemsel stratejiler açısından karşılaştırılmıştır. Fakat burada şu belirtilmelidir: Bu araştırmada gazeteler, yayımlandıkları ülkeler veya yayın çizgileri üzerinden herhangi bir siyasal sınıflandırmaya, ideolojik değerlendirmeye ya da normatif bir yargıya tabi tutulmamıştır. Gazetelere ilişkin yapılan değerlendirmeler, yalnızca haber metinlerinde belirlenen örtmece sözlerin hangi bağlamlarda kullanıldığını ve hangi söylemsel işlevleri üstlendiğini karşılaştırmalı olarak incelemeye yönelik olarak yapılmıştır.

Araştırmada, incelenecek gazete haberlerinin belirlenmesi, sınıflandırılması ve örnekleme dahil edilmesi sürecinde doküman çözümleme tekniği; Suriyelilerle ilgili haber metinlerinde yer alan örtmece sözlerin söylemsel işlevlerinin değerlendirilmesinde ise eleştirel söylem çözümlemesi (ESC) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca verilerin sistematik şekilde sınıflandırılması, kodlanması ve görsellerle desteklenmesi sürecinde MAXQDA Analytics Pro 2026 (sürüm 26.1.0) yazılımından ve Excel programından yararlanılmıştır. Bu sayede okurun kodlama yapısını (kod bulutu, ısı haritası gibi) daha kolay kavrayabilmesi ve zihninde somutlaştırabileceği düşünülmüştür. Programın kendisi çözümleme yöntemi olarak değil, nitel veri çözümlemesini destekleyen teknik bir araç olarak değerlendirilmiştir.

DERLEM VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın derlemi, 2011-2020 yılları arasında Türkiye'de (*Sabah* ve *Sözcü*) ve Almanya'da (*Süddeutsche Zeitung* ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung*) günlük yayımlanan, yüksek tirajlı ve farklı yayın çizgilerini temsil ettiği değerlendirilen dört ulusal gazetenin haberlerinde “syrische Flüchtling” ve “Suriyeli mülteci” arama terimlerinin geçtiği 1266 haber metninden oluşmaktadır. Çözümlemede kullanılan örneklem ise derlem içindeki temsiliyet, söylem odaklılık ve içerik ölçütlerine uygun olan 25'er haber metninden oluşmaktadır. Örneklemenin oluşturulmasında, arama terimi filtrelemesi yapılarak, belirli gazetelerden ve yıllardan dengeli bir şekilde haber seçilmesi amaçlandığı için, *Olasılıklı/Rastlantısal Olmayan Örneklem* (Nonprobability Sampling) yöntemlerinden *Kota Örneklem* (Quota Sampling), *Amaçsal-Yargısal Örneklem* (Judgemental or Purposive Sampling) ve *Dilim Örneklem* (Convenience Sampling) yöntemlerinden

yararlanılmıştır. Hem gazeteler arası hem de ülkeler arası karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla, örneklem her gazetenin kendi içindeki haber yoğunluğu dikkate alınarak dönemsel olarak dengelenmiş, böylece her gazete için temsil edici ülkenin gazetesi için eşit dağılım olması gözetilmiştir. Böylece yıllar arasındaki ağırlıkların korunması sağlanmış, temsil edici ve dengeli bir örneklem dağılımıyla gazeteler arası karşılaştırmayı mümkün kılan derinlemesine söylem çözümlemesi yapılabilmesi için elverişli bir örneklem yapısı kurulmuştur.

VERİ TOPLAMA SÜRECİ VE VERİLERİN DÜZENLENMESİ

Veriler, seçilen gazetelerin dijital arşivinde yer alan haberlerindeki “syrische Flüchtling” ve “Suriyeli mülteci” arama terimlerinin taranmasıyla toplanmıştır. Süddeutsche Zeitung (SZ) ve Frankfurter Allgemeine Zeitung’a (FAZ) erişim için Stuttgart Şehir Kütüphanesi arşivinden yararlanılmıştır. Sabah gazetesindeki haberler için doğrudan gazetenin resmi internet sitesi ve arşivleri kullanılmıştır. Sözcü gazetesinin internet erişiminde ise bazı teknik sınırlılıklarla karşılaşmıştır (bkz. “Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sınırlılıkları Belirleme Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar” bölümü). Bu nedenle gazetenin resmî internet sayfası üzerinden ulaşılamayan haberler için alternatif tarama yollarından (erişilen haberlerinden altındaki etiketlerden yararlanılarak başka haberlerin bulunması, Google Haberler, Gaste Arşivi vb.) yararlanılmıştır. Elde edilen haberler temsiliyet, söylem odaklılık ve içerik ölçütlerine göre gözden geçirilmiş ve bu ölçütlere uymayan haberler, derleme dâhil edilmemiştir. Araştırmanın derlemi oluşturulurken oransal kota, amaçsal-yargısal örnekleme, kota örnekleme ve dilim örnekleme yöntemlerinden de yararlanılmıştır. Seçilen 25’er haber, Word formatında düzenlenmiş ve her belge için gazete adı (kısaltılmış şekilde), haber numarası ve yayımlanma tarihine göre MAXQDA’ya aktarılmıştır. Belirlenen haber dosyalarının adlandırmasında Süddeutsche Zeitung için “SZ”, Frankfurter Allgemeine Zeitung için “FAZ”, Sözcü için “SZC” ve Sabah için “SA” kısaltmaları kullanılmıştır. Örneğin Sözcü gazetesinden seçilen bir haber “SZC_H23_11.01.2016” şeklinde kaydedilmiştir.

VERİ ÇÖZÜMLEMESİ

Belirlenen yıllar arasında, belirlenen gazetelerde ve belirlenen arama terimlerinin taranmasıyla toplam 1266 habere ulaşılmıştır. Söz konusu haberler, belirlenen içerik, söylem odaklılık ve temsiliyet ölçütleri doğrultusunda defalarca okunmuş ve eleme sürecinden geçirilmiştir. Yapılan elemeler sonucunda, incelemeye dâhil edilecek haber sayısı, yıllık dağılım esas alınarak en yüksek kalan (*largest remainder*) yöntemi ve minimum 1 haber kuralı doğrultusunda her bir gazete için 25’e indirilmiştir. Belirlenen ölçütlere uyan, her gazeteden seçilen 25 haber, haber numarası_tarih şeklinde MAXQDA programına aktarılmış, ardından göç ve mülteci söylemi açısından önemli olduğu düşünülen sözcük, ifade ve/veya cümlelere, çeşitli söylem ve dil

kuramcılarının çalışmalarından da yararlanarak oluşturulan uygun kod ve kategoriler atanmıştır. Kodlama sürecinin tamamlanmasının ardından elde edilen bulgular MAXQDA yazılımındaki kod matris tarayıcısı, kelime bulutu, belge karşılaştırma tablosu gibi görsel araçlardan yararlanarak yorumlanmış ve çözümleme süreci tamamlanmıştır. Çalışmada izlenen veri çözümleme adımları şu şekilde sıralanabilir:

Ölçütlerin belirlenmesi ve örneklem seçimi (veri azaltma)

Verilerin MAXQDA 24'e aktarılması ve transkripsiyon

Çok sayıda okuma

Kod, kategori ve temaların tespit edilmesi

Verilerin kodlanması (Açık kodlama)

Kod, kategori ve temaların sınıflandırılması

Bulguların görselleştirilmesi ve yorumlanması

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE SINIRLILIKLARI BELİRLEME SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR

Bu çalışmanın uygulama bölümü, ikişer Türk (Sözcü ve Sabah) ve ikişer Alman (SZ ve FAZ) gazetesinden derlenen yazılı söylem veri setine dayanmaktadır. Veri setinin incelenmesi ve yorumlanmasında Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESC) yöntemi ile nitel ve karma yöntem veri çözümlemesine olanak sağlayan MAXQDA Analytics Pro 2026 yazılımından yararlanılmıştır. Araştırmada, Suriye'de iç savaşın başladığı 2011 yılından 2020 yılına kadar geçen on yıllık dönemin Türkiye ve Almanya'daki medya yansımaları, gazete haberlerinde kullanılan örtmece sözler (İyi Adlandırmalar ve Kötü Adlandırmalar) üzerinden incelenmiştir.

Araştırmanın önemli sınırlılıklarından biri, incelenen dönemin genişliği ve bu süreçte oluşan haber hacminin büyüklüğüdür. Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılından itibaren Türk gazetelerinde “Suriyeli mülteci”, Alman gazetelerinde ise “syrische Flüchtling” sözcüklerinin geçtiği çok sayıda habere ulaşılmıştır. FAZ’da 886, SZ’de 176, Sabah’ta 147 ve Sözcü’de 57 olmak üzere toplam 1266 haber tespit edilmiştir. Bu haberlerin tamamının incelenmesi mümkün olmadığından, belirlenen ölçütlere uygun 100 haber çözümlemeye dâhil edilmiştir. Haberlerin tekrar tekrar okunarak araştırma kapsamına uygun olanların seçilmesi, hem zaman hem de değerlendirme açısından önemli bir güçlük oluşturmuştur.

Verilerin derlenmesi sürecinde de çeşitli sınırlılıklarla karşılaşmıştır. SZ ve FAZ gazetelerinin tam arşivlerine erişim için abonelik veya kurumsal erişim gerekmekte olup, bu çalışmada ilgili gazetelere Stuttgart Şehir Kütüphanesi aracılığıyla ulaşılmıştır. Sabah gazetesinin internet arşivine erişim daha kolay olmakla birlikte, tekrar eden haberler veri seçimi sürecinde dikkate alınması gereken bir unsur olmuştur. Sözcü gazetesinde ise hem basılı arşive hem de dijital arşive erişimde önemli sorunlar yaşanmıştır. Üniversite kütüphanelerinde yapılan taramalarda gazeteye ait nüshalara ulaşılamamış; internet arşivine abonelik yoluyla erişim sağlansa da haberlerin tamamına ulaşılamamış ve erişilebilen haberler ağırlıklı olarak 2012 yılı ve sonrasına ait olmuştur. Bu nedenle 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşıyla ilgili Sözcü haberlerinin tamamına erişmek mümkün olmamıştır.

Derlemin içerdiği haberlerin sayısı ve niteliği bakımından gazeteler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Sözcü, Sabah, SZ ve FAZ gazetelerinde yer alan haber sayıları birbirinden farklı olduğu gibi, haberlerin uzunlukları ve içeriksel özellikleri de değişiklik göstermektedir. Özellikle Alman gazetelerinde röportaj ve konuk yazar gibi farklı haber türlerine daha sık rastlanması, söylemsel çeşitliliği artırmış ve kodlama sürecini farklılaştırmıştır. Türk gazetelerinde ise haber metinleri daha kısa olup, çoğunlukla köşe yazarı, editör veya siyasi aktörlerin söylemlerine dayanmaktadır. Bu durum, Alman haberlerinde daha çeşitli kodlama yapılabilmesine karşın Türk haberlerinde kod çeşitliliğinin daha sınırlı kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle elde edilen bulgular, haberlerde kullanılan örtmece sözlerin genel eğilimlerini göstermesi açısından önemli olmakla birlikte, özellikle karşılaştırmalı değerlendirmelerde mutlak ve genellenebilir sonuçlar olarak değerlendirilmemelidir.

Kodlama süreci de araştırmanın önemli sınırlılıklarından biridir. Söylem çeşitliliğini mümkün olduğunca yansıtabilmek amacıyla, farklı söylem ve dil kuramlarından yararlanılarak MAXQDA Analytics Pro 2026 içerisinde çok sayıda kod oluşturulmuştur. Tek bir ifade için birden fazla kodun kullanılabilmesi ve bazı ifadelerin hangi kategori altında değerlendirilmesi gerektiğinin

belirlenmesindeki güçlükler, kodlama sürecini uzatmıştır. Bir sözcüğün veya ifadenin anlamının yalnızca sözlük karşılığıyla belirlenememesi; bağlam, söylem katılımcıları arasındaki ilişkiler, söylemsel roller ve kullanım amacı gibi unsurların da dikkate alınmasını gerektirmiştir (Bak, 2017, s. 145). Bu nedenle aynı sözcük farklı haber bağlamlarında farklı kategoriler altında değerlendirilmiştir.

Örneğin, Aylan Kurdi'nin cesedini taşıyan astsubaya ilişkin haberde geçen “Bu kadar ağır bir yükü nasıl taşıdın?” (SZC_H17) ifadesindeki “yük” sözcüğü, diğer haberlerde Suriyelilerin bir sorun veya ekonomik maliyet olarak görülmesini ifade eden kullanımlardan farklı biçimde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda “yük”, toplumsal bir sorunu değil, kişinin yaşadığı duygusal ağırlığı ifade etmektedir. Benzer şekilde “kapıları açtık” (SZC_H41) ifadesinin değerlendirilmesinde de haberin yayımlandığı dönemin siyasal ve toplumsal koşulları dikkate alınmıştır. Bu örnekler, dilsel ifadelerin anlamının yalnızca sözcük düzeyinde değil, içinde bulunduğu söylemsel bağlamla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Buna rağmen kodlama sürecinin araştırmacı yorumuna dayalı olması nedeniyle, kategorilerin mutlak ve değişmez doğrular olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

Karşılaştırmalı söylem çözümlemesi açısından bir diğer sınırlılık ise Türkçe ve Almanca arasındaki dilsel ve hukuki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bazı kavramların iki dilde birebir karşılıklarının bulunmaması, anlam aktarımını güçleştirebilmektedir. Örneğin “Geflüchtete” ve “Flüchtling” sözcükleri arasındaki anlam farklılıkları, her iki kavramın yalnızca “mülteci” şeklinde çevrilmesi durumunda tam olarak yansıtamayabilir. Bunun yanı sıra hukuki statülere ilişkin terimlerin bağlamdan bağımsız veya yanlış kullanılması, söylemsel anlamın değerlendirilmesini zorlaştırabilmektedir. Örneğin “Die illegalen Flüchtlinge überlasten Deutschland” ifadesinde “Flüchtlinge” (mülteciler) teriminin “illegal” (yasa dışı) sıfatıyla birlikte kullanılması, hukuki açıdan tartışmalı bir nitelendirme oluşturmaktadır. Çünkü mülteci statüsü, belirli hukuki süreçler sonucunda tanınan bir koruma statüsüdür. Bu nedenle böyle kullanımlar, yalnızca terminolojik bir hata olarak değil, aynı zamanda belirli bir anlam çerçevesi oluşturan söylemsel tercihler olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak bu araştırmanın sınırlılıkları; veri erişimi, derlem büyüklüğü, haberlerin içeriksel farklılıkları, kodlama sürecinin yorumlayıcı niteliği ve iki farklı dil ile hukuk sisteminin karşılaştırılmasından kaynaklanan güçlüklerle ilişkilidir. Bu sınırlılıklar, elde edilen bulguların değerlendirilmesinde dikkate alınmış ve araştırmanın kapsamı içerisinde yorumlanmıştır.

1. BÖLÜM

SURIYE İÇ SAVAŞI VE GÖÇ: TARİHSEL VE TOPLUMSAL BAĞLAM

Araştırmada, derlemdeki gazete haberleri Suriyelilere ilişkin temsiller üzerinden inceleneceği için, bu bölümde Suriye’de yaşanan iç savaşın ortaya çıkış süreci, Suriyelilerin ülke dışına yönelen kitlesel hareketliliğinin nedenleri ve bu sürecin Türkiye ile Almanya üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Bu kapsamda öncelikle Suriye’de iç savaş öncesi ve sonrası siyasal/toplumsal gelişmelere, ardından “kış”a dönen (Byman, 1 Aralık 2011) Arap Baharı (Hadzic, 10 Mart 2021), Arap Devrimi (Hadzic, 10 Mart 2021) ya da “Arap Uyanışı” (Antonius, 2021) olarak da adlandırılan bölgesel siyasal ve toplumsal dönüşüm sürecine değinilecektir.

1.1 “ARAP BAHARI”NDAN (ARAB SPRING) “ARAP KIŞI”NA (ARAB WINTER): ORTADOĞU’DA DEĞİŞİM RÜZGÂRLARI

Tunus’ta üniversite mezunu bir işportacı olan 26 yaşındaki Muhammed Buazizi’nin 18.12.2010 tarihinde zabıta tarafından uğradığı kötü muameleyi protesto etmek için kendini yakması, ülkelerindeki adaletsiz gelir dağılımı, işsizlik, yönetim şekli ve uygulamaları, özgürlüklerin(in) olmaması ya da kısıtlı olması gibi konulardan şikâyetçi olan (Tokat, 2019, s. 52) Cezayir, Lübnan, Ürdün, Moritanya, Sudan, Umman, Yemen, Suudi Arabistan, Mısır, Suriye, Fas, Irak, Bahreyn, İran, Lübnan, Kuveyt, Batı Sahra gibi Orta/Yakın Doğu veya Kuzey Afrika’da yaşayan insanların “Arap Baharı” (Telli, 2012, s. 72), Arap Devrimi ya da “Arap Uyanışı” (Antonius, 2021) olarak adlandırılan kitlesel protestolarının fitilini yakmıştır. Arthur Kroker (27.01.2011; akt. Telli, 2012, s. 72) baskı altındaki toplumların başkaldırışı olarak nitelendirdiği Arap Baharı ile ilgili olarak şunları ifade eder:

2011’e girdiğimizde ise Arap Baharı, aniden üzerimize indi. Otokratik toplumların cesur vatandaşları - Tunus, Cezayir, Mısır, Yemen -, tiranlık siyasetine karşı etkin muhalefet yürütmek ve bütün siyasi rejimlerin en ele avuca gelmez hakkını, yani bireylerin karşılık görme korkusu olmadan toplanma, hapse atılma tehlikesi olmadan konuşma, şiddete maruz kalmaksızın muhalefet etme, geçmişten farklı bir gelecek için oy kullanma hakkını savunmak üzere sokaklara çıktı. Nasıl 1989 baharı Doğu ve Merkezi Avrupa’da Sovyet tahakkümünün sönüşüyle işaretlendiyse, 2011 baharı da yoksulluk, işsizlik, baskı ve eşitsizliğe dair zor bir geçmişin içinden yeni bir Arap siyasetinin başkaldırısıyla anılacak (Telli, 2012, s. 72).

Söz konusu ülkelerde gerçekleştirilen bu başkaldırıları, protesto gösterileri ve yaşanan diğer gelişmeler neticesinde bazı ülkelerde reform adımları atılmış, otoriter bazı Arap liderler devrilmiş (Tunus’ta Zeynel Abidin Bin-Ali, Mısır’da Hüsnü Mübarek, Libya’da Muammer El-Kaddafi)

ve/veya Suriye örneğinde olduğu gibi kitlesel göç hareketlilikleri yaşanmıştır. Sonuçları göz önüne alındığında tüm bu yaşananların artık “bahar” [*Arap Baharı* (Arab Spring)] şeklinde nitelendirilemeyeceği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlardan biri de Prof. Dr. Daniel L. Byman’dır. Byman (1 Aralık 2011), 2011 yılı Aralık ayının başında The Washington Post Gazetesi için kaleme aldığı “Arap Baharı Umudunun Ardından, Arap Kışı Soğuşuna” (*After the hope of the Arab Spring, the chill of an Arab Winter*) başlıklı yazısında bu görüşünü detaylandırmıştır. Arap ülkelerinde yaşanan yukarıda ifade edilen karışıklıklar “Arap Kışı” dışında “yaza dönmeyen bahar” (Khedija Arfoul; akt. Yıldırım, 16 Temmuz 2012) ya da “bitmek bilmez Arap Baharı” (Etzbach, Aralık 2020) şeklinde de ifade edilmektedir.

1.2 SURIYE’DE İÇ SAVAŞIN ARKA PLANI VE GELİŞİMİ

Suriye’de 1963 yılından Nisan 2011’e kadar Olağanüstü Hal Yasası’nın yürürlükte olduğu ve devlet kurumları ile güvenlik güçlerinin geniş yetkilere sahip olduğu bir yönetim düzeni hâkim olmuştur (Acar, 2013, s. 129). Bu dönemde siyasal özgürlüklerin sınırlandırılması, güvenlik politikalarının belirleyici olması, ekonomik sorunlar, yüksek işsizlik, yolsuzluk, artan gıda fiyatları ve çeşitli hak ihlalleri toplumda yönetime yönelik memnuniyetsizliğin artmasına neden olan başlıca unsurlar arasında yer almıştır (Koyuncu, akt. Tokat, 2019, s. 51).

2011 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da başlayan bölgesel siyasal hareketlilik, Suriye’de de toplumsal ve siyasal taleplerin görünür hâle gelmesine neden olmuştur. Tunus’tan Mısır’a, Yemen’den Bahreyn’e kadar farklı ülkelerde ortaya çıkan bu hareketler, toplumsal değişim taleplerini yansıtmakta olup, yaşanan gelişmeler Suriye’de de benzer talepler etrafında şekillenen protestoların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Başlangıçta barışçıl gösteriler şeklinde ortaya çıkan bu protestolar (Söylemez ve Cenki, 2020, s. 11), güvenlik güçlerinin müdahaleleri, artan toplumsal gerilim ve siyasal çatışmalar sonucunda zaman içerisinde ülke geneline yayılan daha kapsamlı bir çatışma sürecine dönüşmüştür.

Suriye’de protestoların başlamasıyla birlikte yönetim ile muhalif gruplar arasındaki gerilim giderek artmış, farklı aktörlerin dâhil olduğu silahlı çatışmalar ortaya çıkmıştır. Başlangıçta siyasal ve toplumsal talepler etrafında şekillenen hareketlilik, zaman içerisinde iç savaş niteliği kazanmış ve ülkenin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısında derin etkiler oluşturmıştır. Çatışmaların yayılması; güvenlik sorunları, temel yaşam koşullarındaki bozulma ve insani ihtiyaçların artması gibi nedenlerle milyonlarca insanın ülke içinde ve ülke dışında yer değiştirmesine yol açmıştır.

Suriye’de yaşanan bu süreç, yalnızca ülke sınırları içerisinde kalmamış; Türkiye ve Almanya başta olmak üzere birçok ülkeyi etkileyen geniş çaplı bir göç hareketinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle Suriye iç savaşı, yalnızca bölgesel bir siyasal kriz olarak değil, aynı zamanda uluslararası göç hareketleri ve mülteci politikaları açısından da önemli sonuçlar doğuran bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Bu gelişmelerin Suriye’de kitlesel bir halk hareketine dönüşmesiyle birlikte, ülkede siyasal, toplumsal ve insani sonuçları olan uzun süreli bir çatışma süreci başlamıştır. Çatışmanın etkileri, çok sayıda insanın “kuşatma altında ya da ulaşılması zor yerlerde” (BBC News, 15 Mart 2018) ve kalıcı engellerle (BBC News, 15 Mart 2018) yaşamını sürdürmek zorunda kalması; ülke içinde veya ülke dışına yönelen göç hareketlerinin ortaya çıkması (BBC News, 15 Mart 2018); eğitim, sağlık ve yeterli beslenme olanaklarına erişimde ciddi sorunların yaşanması (BBC News, 15 Mart 2018) ve/veya açlık sınırının altında yaşam mücadelesi verilmesiyle kendini göstermiştir (UNO, 2026). Bunun yanı sıra savaş suçları, insan hakları ihlalleri, zorla kaybedilmeler ve yaşam hakkına yönelik ihlaller de bu dönemin önemli sonuçları arasında yer almaktadır (Human Rights Watch, t.y.; Hussain, 15 Mart 2019).

1.3 SAYILARLA SURİYE İÇ SAVAŞI

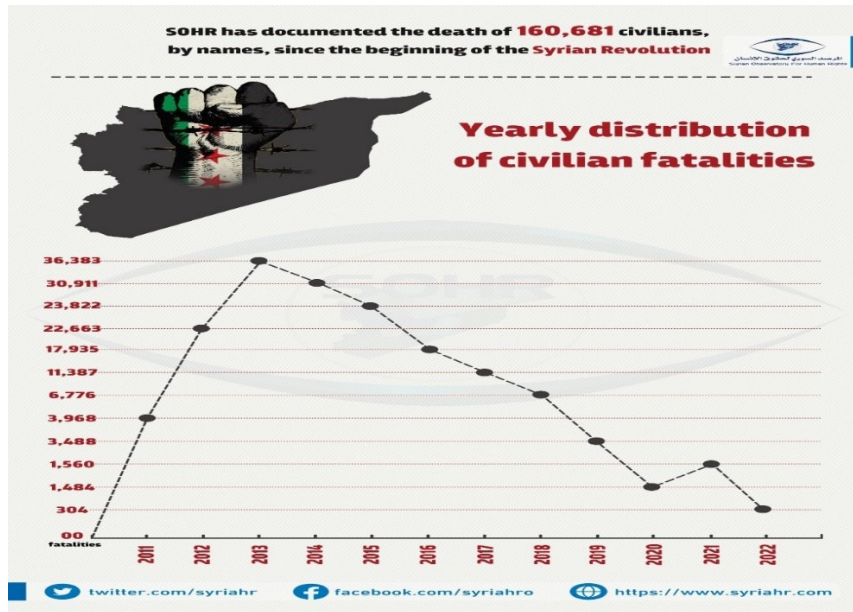
Dera’da protesto gösterileri olarak başlayıp, gösterilere şiddetin girmesiyle kısa sürede ülke geneline yayılarak bir iç savaşa evrilen, sonuçları ve etkileri göz önüne alındığında tüm dünyanın “mesele”si haline gelen Suriye’deki iç savaşın yol açtığı trajediyi, trajedinin boyutlarını gösterebileceği ve buna dayanarak daha somut çözümler bulunmasını kolaylaştırabileceği düşüncesiyle bu bölümde bazı sayısal veriler aktarılacaktır.

Suriye’de yaşanan insan hakları ve ifade özgürlüğü ihlallerini göstermek amacıyla (akt. BBC News, 28 Aralık 2011) 2006 Mayıs ayında Suriyeli iş insanı Rami Abdul Rahman tarafından Birleşik Krallık’ta kurulan *Suriye İnsan Hakları Gözlemevi’nin* (*Syrian Observatory for Human Rights*, kısaltma: SOHR) hazırlamış olduğu raporlara göre Suriye’de,

- iç savaşın başladığı 2011’den 2014’e kadar geçen üç yıllık sürede 46.266’sı sivil olmak üzere 130.433 (SOHR; akt. The Times of Israel, 31 Aralık 2013),
- ölüm sayısının en yüksek olduğu 2014 yılında 17.790’ı sivil (ve bunların 3.501’i çocuk, 1.987’si kadın) olmak üzere 76.021 (SOHR, 1 Ocak 2015),

- 2015 yılında 13.249'u sivil (ve bunların 2.574'ü çocuk) olmak üzere toplam 55.219 (SOHR, 1 Ocak 2016),
- 2016 yılında 13.617'si sivil (ve bunların 2.885'i çocuk, 1.855'i kadın) olmak üzere toplam 49.742 (SOHR, 31 Aralık 2016),
- 2017 yılında 10.507'si sivil (ve bunların 2.109'u çocuk, 1.492'si kadın) olmak üzere yaklaşık 39 bin (SOHR, 28 Aralık 2017),
- 2018'de 6.482'si sivil (ve bunların 1.437'si çocuk, 886'sı kadın) olmak üzere yaklaşık 23 bin (SOHR, 31 Aralık 2018),
- 2019'da 10 binden fazla (SOHR, 25 Aralık 2021),
- 2020'de 1.528'i sivil (ve bunların 231'i çocuk, 197'si kadın) olmak üzere toplam 6.817 (SOHR, 31 Aralık 2020),

Aşağıdaki çizgi grafiği Suriye'de iç savaşın başladığı 2011'den 2023 yılına kadar yıllık bazda ölüm sayılarını göstermektedir (SOHR, 15 Mart 2022). Buna göre en fazla ölüm 2014, en az ise 2022 yılında gerçekleşmiştir.

Şekil 1. On yılı aşan Suriye devrimi. Sivil ölümlerinin yıllık dağılımı (Syrian Observatory for Human Rights [SOHR], 15 Mart 2022)

Suriye iç savaşının insani, ekonomik ve küresel boyutuyla ilgili Niall McCarthy'nin (Statista, 16 Mart 2021) "On Yıl Sonra: Suriye'deki Savaşın Gerisinde Anahtar Sayılar" başlıklı verilerine göre;

- 2011'den 16 Mart 2021'a uzanan süreçte, 117 bini sivil ve 22 binden fazlası çocuk olmak üzere toplam 387 bin kişi çıkan çatışmalarda hayatını kaybetmiştir. 200 bin kişi ise kayıp durumdadır (Statista, 16 Mart 2021).
- RTE verilerine göre (akt. Statista, 16 Mart 2021) Suriye'de 32'si Suriye rejimi tarafından olmak üzere toplam 38 olayda kimyasal silah kullanıldığı ve bunlardan en kötüsünün de tek seferde 1400 kişinin öldüğü 2013 yılındaki saldırı olduğu ifade edilmiştir (Statista, 16 Mart 2021).
- Savaştan önce nüfusu 23 milyon olan Suriye'de, geçen on yılın ardından ülke nüfusunun yarısından fazlası hâlen yerinden edilmiş durumdadır (Statista, 16 Mart 2021).
- 6 milyonu aşkın Suriyeli ülke içi mülteci konumundayken, 5,6 milyonu da ülkeden kaçmaya zorlanmıştır. Savaşın Suriye ekonomisine maliyetinin yaklaşık 1 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir (Statista, 16 Mart 2021).

Son iki veri, göçün boyutlarını kısmen ortaya koymaktadır. BMMYK, Suriye'den göçün, dünyanın yaşadığı "en büyük göç hareketliliği krizlerinden biri" (UNHCR, t.y.-b) olduğunu ifade etmektedir.

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) Suriye'yle ilgili hazırladığı "Küresel Rapor 2022"ye göre (UNHCR, t.y.-b) 12 milyondan fazla insan zorla yerinden edilmiş, bu kişilerin yaklaşık 6,8 milyonu Suriye'de ve 5,4 milyonu da komşu ülkelerde yaşamını sürdürmektedir (UNHCR, t.y.-b). Bu durum çok sayıda Suriyeliyi ağırlayan ilk üç ülke olan Türkiye, Lübnan ve Ürdün'de çeşitli politik, ekonomik ve sosyal sorunlara yol açmıştır. Örneğin Lübnan'da enflasyon oranı Küresel Rapor 2022 verilerine göre (UNHCR, t.y.-b) %186 olarak kaydedilmiştir.

Komşu ülkelerde yaşamını sürdüren Suriyelilere ilişkin sayısal verileri gösteren aşağıdaki tablo göçün küresel boyutunu da kısmen gözler önüne sermektedir.

Tablo 2. Ülkelere göre sığınmacı sayıları

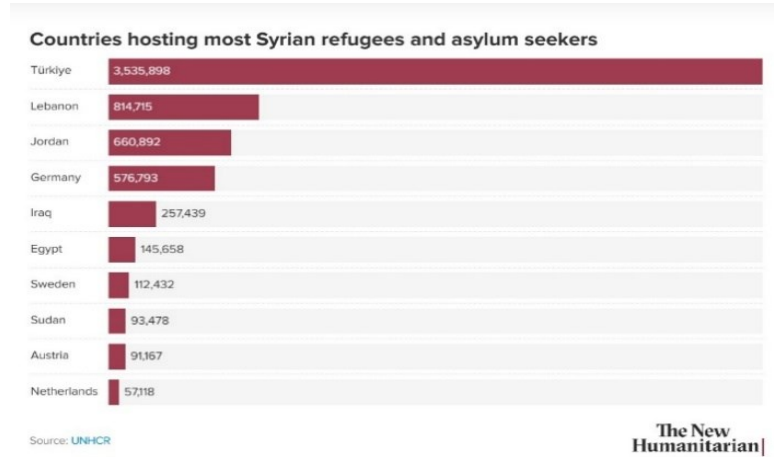
Ülke	Veri Kaynağı	Güncelleme Tarihi	Nüfus
Türkiye	Türk Hükümeti	08.06.2023	3.358.813 (%63,6)
Lübnan	BMMYK	31.03.2023	805.326 (%15,3)

Ürdün	BMMYK	30.06.2023	659.451 (%12,5)
Irak	BMMYK	31.03.2023	263.941 (%5,0)
Mısır	BMMYK	31.03.2023	147.401 (%2,8)
Diğer (Kuzey Afrika)	BMMYK	31.12.2022	45.003 (%0,9)

Kaynak: Operational Data Portal (30 Haziran 2023) verilerinin yazar tarafından çevrilmesiyle hazırlanmıştır.

- BMMYK'nin 2021 verilerinde (UNHCR; akt. Stel ve Lindberg, 14 Haziran 2023) bir milyonu aşkın Suriyeli'nin Avrupa ülkelerine göç etmek zorunda kaldığı ve Suriyelilere en çok ev sahipliği yapan iki Avrupa ülkesinin Almanya (576.793) ve İsveç (112.432) olduğu aktarılmıştır. Bu ülkeleri sırasıyla Avusturya (91.167) ve Hollanda (57.118) takip etmiştir (Stel ve Lindberg, 14 Haziran 2023). Aynı verilere göre hazırlanan aşağıdaki grafikte, Suriyelilere en çok ev sahipliği yapan Suriye'ye komşu ülkeler ve Avrupa ülkeleri şöyle sıralanmıştır: Türkiye, Lübnan, Ürdün, Almanya, Irak, Mısır, İsveç, Sudan, Avusturya ve Hollanda (akt. Stel ve Lindberg, 14 Haziran 2023).

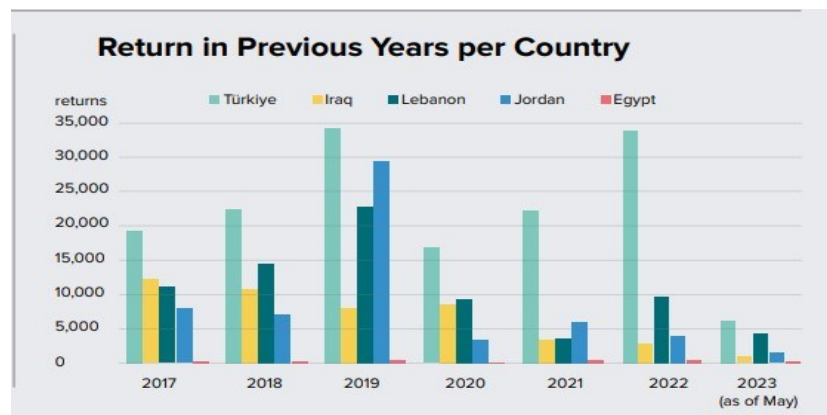

Şekil 2. Suriyelilere ev sahipliği yapan ülkeler sıralaması (UNHCR; akt. Stel ve Lindberg, 14 Haziran 2023)

Her üç kişiden birinin ülke içinde yerinden edildiği (*Internally Displaced Person*; kısaca: *IDP*) Suriye'de 15,3 milyon kişi insani yardıma ve korumaya muhtaç halde yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır (UNO-Flüchtlingshilfe, 2026). Kimsesiz çocuklar, engelliler ve tek başına çocuklarını büyüten/büyütmek zorunda kalan kadınlar için durum çok daha zordur (UNHCR, 16 Mart 2022). Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan zorluklar, yoksulluk nedeniyle çocukların erken yaşta evlenmek ve/veya çalışmak için eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmaları karşılaşılan sorunlardan yalnızca birkaçıdır (UNHCR, 16 Mart 2022). Önemli

olabileceği düşünölen BMMYK'nin (UNHCR, 31 Mayıs 2023) hazırladığı diğör veriler de şöyledir:

- Savaş nedeniyle ölkelerini terk edip komşu ölkelerde yaşamını sürdürmeye çalışan kayıtlı Suriyeli mültecilerin %47'si 18 yaşın altındaki çocuklardan oluşmaktadır (UNHCR, 31 Mayıs 2023, s. 1).
- Suriyeli mültecilerin %95'i (5.020.505'i) kentlerde, kent çevrelerinde, kırsal alanlarda, %5'i ise (289.886'sı) kamplarda yaşamaktadır (UNHCR, 31 Mayıs 2023, s. 2). Ayrıca bazılarının kalıcı engeli bulunmaktadır. Örneğın Ürdün'deki Suriyeli mülteci ailelerin %34'ünün Lübnan'daki aile fertlerinin ise %30'unun en az birinin bir engeli bulunmaktadır (UNHCR, 31 Mayıs 2023, s. 2).
- Ayrıca BM Mülteci Yardımı Almanya'nın tarafından yapılan bir araştırmada, Suriyeli mültecilerin bir kısmının bir gün ölkelerine geri dönmek istediğı (UNHCR, 23 Mayıs 2023, s. 5); fakat yakın gelecekte bunun gerçekleşmesinin pek mümkün olmadığı ifade edilmiştir (Erdoğan, 2021). BMMYK'nin (UNHCR, 31 Mayıs 2023, s. 1) paylaştığı, 2017'den 2023 yılının mayıs ayına kadar Suriye'ye geri dönüşlerle ilgili veriler bunu kanıtlar niteliktedir. 2017 yılında 50.705, 2018'de 55.049, 2019'da 94.971, 2020'de 38.235, 2021'de 35.624 olmak üzere toplam 274.584 Suriyeli mülteci ölkesine dönmüştür (UNHCR, 31 Mayıs 2023, s. 1). Aşağıdaki sütun grafiğinde Suriyeli mültecilerin, hangi ölkelerden Suriye'ye döndükleri de görölmektedir. Grafikte Türkiye açık yeşil, Irak sarı, Lübnan koyu yeşil, Ürdün mavi ve Mısır kırmızı renkle vurgulanmıştır.

Şekil 3. Önceki yıllarda ölkelere göre Suriye'ye geri dönüşler (UNHCR, 31 Mayıs 2023, s. 4)

1.4 GÖÇ SÖYLEMİNİ ŞEKİLLENDİREBİLECEK ULUSAL VE ULUSLARARASI GELİŞMELER KRONOLOJİSİ (2011-2020)

Bu bölümde, Suriye’de iç savaşın başladığı 2011 yılından 2022 yılına kadar geçen süreçte, derlemde yer alan gazete haberlerinin yayımlandığı dönemlerde öne çıkan ulusal ve uluslararası toplumsal, hukuki ve politik gelişmeler kronolojik olarak ele alınacaktır. Foucault’nun *söylemsel olay* (Alm. diskursive Ereignisse) kavramından hareketle oluşturulan bu kronoloji, takip eden bölümlerde haber metinlerinde tespit edilen örtmece sözlerin içinde üretildiği bağlamın anlaşılmasına ve bu sözlerin medya söylemi içerisindeki işlevlerinin daha kapsamlı biçimde yorumlanmasına katkı sağlayacaktır.

2011 yılında Suriye’de başlayan protestolar kısa sürede ülke genelinde siyasi ve toplumsal bir krize dönüşmüş, devam eden gelişmeler sonucunda silahlı muhalif yapılanmalar ortaya çıkmaya başlamıştır. 29.07.2011 tarihinde Suriye ordusundan ayrılan bazı subaylar tarafından yayımlanan bir video kaydıyla, hükümete karşı silahlı muhalefetin önemli unsurlarından biri hâline gelen Özgür Suriye Ordusu’nun (ÖSO) kuruluşu ilan edilmiştir (Ulutaş vd., 2015, s. 24). Aynı yılın ağustos ayında Türkiye ile Suriye arasında gerçekleştirilen üst düzey görüşmelerde, ülkedeki mevcut durum, devam eden çatışmalar ve toplumsal talepler ele alınmış; fakat bu girişimler çatışmaların sona erdirilmesini sağlayamamış ve iki ülke arasındaki ilişkiler ilerleyen süreçte olumsuz yönde etkilenmiştir (Akyol, 9 Ağustos 2011).

2013 yılında Suriye’de devam eden çatışmaların etkisiyle göç hareketlilikleri artmış (Hermann, 3 Mart 2020) ve bu süreçte uluslararası düzeyde çeşitli hukuki ve politik gelişmeler yaşanmıştır. Avrupa Birliği üyesi ülkelerdeki iltica başvurularının sorumluluk ve değerlendirme süreçlerini düzenleyen Dublin III Yönetmeliği/Tüzüğü kabul edilmiştir (Büyükyılmaz, 2024, s. 88). Aynı yıl içerisinde Kuseyr bölgesine yönelik askeri operasyonların ardından Suriye’den gerçekleşen en büyük göç hareketliliklerinden biri yaşanmış (Abdullah, akt. BBC News, 19 Mayıs 2013); 2011 yılından itibaren gerçekleşen en yoğun bombardımanlardan biri olarak değerlendirilen bu süreçte çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş ve yaklaşık bir milyon kişinin ülke dışına göç ettiği belirtilmiştir (akt. BBC News, 19 Mayıs 2013). Suriye’nin Doğu Guta bölgesinde kimyasal silah kullanıldığı iddiaları uluslararası kamuoyunda gündeme gelmiş, bu gelişmenin ardından can kayıpları ve ülke dışına yönelen göç hareketleri artmıştır (Human Rights Watch, 22 Ağustos 2013). Eylül 2013-Eylül 2014 döneminde Suriye’den ayrılan kişi sayısı üç milyona ulaşmış ve bu dönem savaşın başlangıcından itibaren gerçekleşen en büyük göç hareketliliklerinden biri olarak kaydedilmiştir (Hermann, 3 Mart 2020). Aynı yıl, insani kabul programı kapsamında Lübnan’dan alınan 107 kişilik Suriyeli grup Almanya’ya yerleştirilmiş (dpa, 11 Eylül 2013), Almanya’da

gerçekleştirilen federal seçimlerin ardından yeni bir koalisyon hükümeti oluşturulmuştur (deutschland.de, 22 Eylül 2013). Ayrıca İtalya'nın Lampedusa Adası açıklarında meydana gelen tekne faciasında 360'tan fazla kişinin hayatını kaybetmesi (de Bellis, 3 Ekim 2023), Avrupa'da göç, sınır yönetimi ve iltica politikalarına ilişkin tartışmaların yoğunlaşmasına neden olmuştur (Pro Asyl, 2 Ekim 2023).

2014 yılında Suriye'de devam eden çatışmalar, güvenlik sorunları ve buna bağlı olarak gelişen göç hareketleri önemli gelişmelere neden olmuştur. Bu yıl içerisinde Irak ve Şam Devleti, Suriye'nin Rakka kentini ele geçirerek burayı yönetim yapılanmasının merkezi olarak ilan etmiş (Ersöz vd., 15 Kasım 2019) ve kent üzerindeki kontrolünü 2017 yılının Ekim ayına kadar sürdürmüştür. Türkiye'de gerçekleştirilen yerel seçimlerin ardından yerel yönetimlerde yeni dönem başlamış, aynı dönemde Suriye'deki çatışmalar ve güvenlik koşullarındaki kötüleşme nedeniyle ülke dışına yönelen üçüncü büyük göç hareketliliği yaşanmıştır. Suriye sınırındaki güvenlik gelişmeleri kapsamında Türkiye tarafından Fırat Kalkanı Harekâtı başlatılmıştır (T.C. Milli Savunma Bakanlığı, t.y.). Eyn El-Arap/Kobani bölgesindeki kuşatma ve çatışmalar sonucunda çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş (Özdemir vd., 29 Eylül 2014), yüz binlerce kişi yer değiştirmek zorunda kalmış ve bu süreçte 130 bini aşkın kişinin Türkiye'ye geçtiği belirtilmiştir (ZEIT Online, 22 Eylül 2014). Ayrıca IŞİD'e karşı Suriye'de hava operasyonları başlatılmıştır (Payandeh, 24 Eylül 2014). Aynı yıl Almanya'nın Dresden kentinde, göç ve İslam karşıtı söylemleriyle öne çıkan PEGIDA (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes/Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar) hareketi kurulmuş (Perspektif, 18 Şubat 2020) ve Almanya'da göç ile toplumsal uyum konularındaki tartışmaların yoğunlaşmasına neden olan gelişmelerden biri olmuştur.

2015 yılı, Suriye'de devam eden çatışmaların yoğunlaştığı ve buna bağlı olarak bölgedeki göç hareketlerinin arttığı (Hermann, 3 Mart 2020) bir dönem olmuştur. Ağustos 2015 ile Nisan 2016 arasında Suriye'den gerçekleşen dördüncü büyük göç hareketliliği (Hermann, 3 Mart 2020) yaşanmış ve çok sayıda kişi komşu ülkelere ve Avrupa'ya yönelmiştir. Bu dönemde Avrupa'da göç ve iltica politikaları önemli tartışma başlıklarından biri hâline gelmiştir. Avrupa Birliği içindeki sınır yönetimi ve iltica başvurularına ilişkin düzenlemeler tartışılırken, bazı ülkeler sınır kontrollerini artırmaya (Die Zeit, 23 Haziran 2015) ve göç hareketlerini sınırlandırmaya (örneğin: Kovacs'ın "tekne dolu" söylemi, akt. Die Zeit, 23 Haziran 2015) yönelik uygulamalar geliştirmiştir. Avrupa'ya yönelik göçün yoğunlaşmasıyla birlikte, mültecilerin kabulü, sınır güvenliği ve uluslararası sorumluluk paylaşımı konuları gündemde daha fazla yer almaya başlamıştır. Suriye'de ise çatışmaların farklı aktörlerin dâhil olmasıyla genişlediği bir süreç yaşanmıştır. Rusya'nın Suriye'deki askeri operasyonlara katılması (Süleyman, 3 Ekim 2015),

savaşın seyri açısından önemli gelişmelerden biri olmuş ve bu dönemde Suriye’den komşu ülkelere yönelik göç hareketleri devam etmiştir. 2015 yılında göç ve mültecilik konuları Avrupa kamuoyunda da yoğun biçimde tartışılmıştır (örneğin Fransa Dışişleri Bakanı Laurent Fabius’un (akt. Mcallister Mep, 15 Eylül 2015), Macaristan’ın Sırbistan sınırına ördüğü dikenli tellerin “hayvanlar için bile” uygun olmadığına yönelik eleştirileri, Merkel’in (akt. Alexander, 17 Temmuz 2020) “Almanya güçlü bir ülke. (...) Çok şey başardık, yine başarır, üstesinden geliriz” söylemi gibi). Akdeniz’de yaşanan tekne faciaları, özellikle çocukların da yaşamını kaybettiği trajik olaylar, mültecilerin karşılaştığı insani koşulları uluslararası gündeme taşımıştır. Aynı dönemde Avrupa’nın farklı ülkelerinde göç, güvenlik ve toplumsal uyum konularında tartışmalar artmıştır. Bunda Brüksel’deki bir metro istasyonu ve havalimanına düzenlenen terör saldırılarında (Europäische Kommission, 20 Mart 2026) ve Paris’te Bataclan Konser Salonu, Stade de France çevresinde, bazı pizza salonu, kafe ve restoranlarda IŞİD tarafından düzenlenen intihar saldırılarında çok fazla kişinin hayatını kaybetmesi ve ağır yaralanmasının (Tagesschau, 13 Kasım 2015) yanı sıra yine aynı yılda Köln’de mülteciler tarafından gerçekleştirildiği ileri sürülen çok sayıda cinsel taciz, gasp, yaralama gibi olayların etkili olduğu söylenebilir. Köln’de “bir dönem gerçekleşen bu olaylar “hoş geldin kültürünün sonunun başlangıcı” (Wundersee, 31 Aralık 2025) olarak değerlendirilmiştir. Türkiye’de ise 2015 yılında gerçekleştirilen genel seçimler ve sonrasında oluşan siyasi süreç, ülkenin iç gündeminde önemli yer tutmuştur (Euronews, 25 Ağustos 2015). Bunun yanında Suriye sınırındaki güvenlik gelişmeleri (Temizer vd., 11 Ocak 2016) ve devam eden göç hareketleri (Temizer vd., 11 Ocak 2016) Türkiye’nin dış politika ve güvenlik gündeminin temel başlıkları arasında yer almıştır. Eylül ayında Bodrum’dan Yunanistan’a gitmek isteyen bir mülteci botunun batması sonucu, üç yaşındaki Aylan Kürdi bebeğin ve bottaki diğer dört kişinin ölümüyle sonuçlanan trajedi hem ülke hem de dünya gündeminde büyük yankı uyandırmıştır (Ballı, 2 Eylül 2019).

2016 yılında Suriye’deki çatışmalar ve göç hareketleri devam etmiş; özellikle Halep ve çevresindeki askeri gelişmeler sonucunda yeni yer değiştirme hareketlilikleri yaşanmıştır. Türkiye ile Avrupa Birliği arasında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda, düzensiz göç hareketlerinin yönetilmesine yönelik iş birliği mekanizmaları oluşturulmuş ve geri kabul süreçlerini içeren düzenlemeler (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.) hayata geçirilmiştir. Bu yıl Fransa’nın Nice kentinde (Fischer, 14 Temmuz 2026) ve Berlin Breitscheidt’taki Noel Pazarı’nda (Bundeszentrale für politische Bildung, 16 Aralık 2021) gerçekleştirilen terör saldırılarının yanı sıra Freiburg’da 18 yaşındaki bir tıp öğrencisinin Afgan uyruklu bir mülteci tarafından cinsel saldırıya uğrayıp boğularak öldürülmesi (Fuchs, 22 Mart 2018) ve Köln’de yılbaşı gecesinde “600’den fazla” kadının (Schmitt, 18 Ocak 2024) taciz ve gaspa uğraması ve şüpheliler arasında “Iraklı, Suriyeli, Tunuslu, Cezayirli, Faslı” (Schmitt, 18 Ocak 2024) kişilerin bulunması gibi

olaylar güvenlik ve göç politikaları arasındaki tartışmaların yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Aynı zamanda Avrupa'nın farklı ülkelerinde mültecilere yönelik toplumsal tepkiler, göç karşıtı hareketlerin görünürlüğünü artırmıştır. Türkiye'de ise siyasi ve güvenlik alanında (Çulcuoğlu, 24 Ağustos 2022) önemli gelişmeler yaşanmıştır. Suriye sınırındaki gelişmeler doğrultusunda askeri operasyonlar gerçekleştirilmiş, sınır güvenliği ve bölgedeki silahlı gruplarla mücadele temel politika başlıkları arasında yer almıştır.

2017 yılında İdlib'e (Simmank ve Lüdemann, 5 Nisan 2017) ve Han Şeyhun'a (Al Arabiya English, 2017) yapılan kimyasal silahlı saldırıda çok sayıda kişi hayatını kaybetmiş ve yaralanmıştır. Suriye'de çatışmaların seyri, uluslararası aktörlerin katılımıyla (Viner, 6 Nisan 2017) şekillenmeye devam etmiştir. Suriye'de farklı bölgelerde gerçekleştirilen askeri operasyonlar ve diplomatik girişimler sonucunda çatışmaların azaltılmasına yönelik çeşitli anlaşmalar yapılmıştır (Anadolu Ajansı, 4 Mayıs 2017). Bu dönemde Suriye'deki insani kriz ve mülteci hareketleri uluslararası kuruluşların gündemindeki yerini korumuştur (UNHCR, 2 Mart 2017). Avrupa'da ise göç ve mülteci politikaları siyasi tartışmaların önemli başlıklarından biri olmaya devam etmiş; seçim süreçlerinde göç politikaları öne çıkan konular arasında yer almıştır (Human Rights Watch, 15 Eylül 2017).

2018 yılında Suriye'de özellikle kuzey bölgelerine ilişkin askeri ve diplomatik gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye, Rusya ve İran arasında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda çatışmaların azaltılması ve belirli bölgelerde güvenliğin sağlanmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır (Anadolu Ajansı, 17 Eylül 2018). Almanya'da ise göç, mülteci kabul politikaları ve toplumsal uyum konuları kamuoyunda tartışılmaya devam etmiştir. Bazı yerel olayların ardından göçmenler ve mültecilerle ilgili toplumsal tartışmalar yoğunlaşmış, bu konular medya ve siyasi gündemde daha görünür hâle gelmiştir. Bu bağlamda özellikle Chemnitz'de ve Freiburg'da gerçekleşen iki olay, söz konusu tartışmaların kamuoyundaki görünürlüğünü artıran olaylar arasında gösterilebilir. Chemnitz'de iki grup arasında çıkan bir kavgada bir Alman'ın hayatını kaybetmesi ve polisin bir Suriyeli ve bir Iraklı'yı göz altına almasının ardından kentte mülteci karşıtı büyük bir protesto gösterisi organize edilmiş ve mültecilere yönelik çeşitli saldırılar düzenlenmiştir (Lupke, 2018). Freiburg'da ise şüphelilerin çoğunun mülteci olduğu toplu cinsel saldırı olayı yaşanmıştır (Tagesschau, 23 Temmuz 2020).

2019 yılında Suriye'de IŞİD'in toprak kontrolünün büyük ölçüde sona ermesiyle (Trump; akt. Hodge, 28 Şubat 2019) birlikte savaşın yeni bir aşamaya geçtiği değerlendirilmiştir. Bununla birlikte ülkedeki siyasi belirsizlikler, insani sorunlar ve yerinden edilme süreçleri devam etmiştir. Türkiye'de gerçekleştirilen yerel seçimler (TDBB, 13 Nisan 2019) ve sonrasında yaşanan siyasi

gelişmeler ülke gündeminin önemli başlıkları arasında yer almıştır. Suriye kaynaklı göç ve sınır güvenliği konuları da gündemdeki yerini korumuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği).

2020 yılında İdlib bölgesinde yaşanan askeri gelişmeler (Domazeti ve Özcan, 3 Mart 2020, (Kriener, 12 Mart 2020), Türkiye-Suriye ilişkileri ve bölgedeki güvenlik politikaları açısından önemli sonuçlar doğurmuştur (Göksedef, 16 Ocak 2020). Yaşanan çatışmaların ardından Türkiye ile Rusya arasında ateşkes sürecine yönelik anlaşmalar gerçekleştirilmiştir (Çam, 5 Mart 2020). Aynı dönemde Türkiye'nin Avrupa'ya yönelik düzensiz göç hareketleri konusundaki politikalarında değişiklikler yaşanmış (Çelik, akt. Medyascope, 28 Şubat 2020) ve bu durum Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerde yeni tartışmalara neden olmuştur (European Parliament Think Tank, 9 Mart 2020). 2020 yılında küresel Covid-19 salgını da Suriye, Türkiye (SGDD-ASAM, 2020) ve Almanya (UNHCR Deutschland, 24 Mayıs 2020) dahil olmak üzere birçok ülkede göçmenler ve mültecilerin yaşam koşullarını etkileyen önemli gelişmelerden biri olmuştur. Bunun yanı sıra Suriye ekonomisine yönelik uluslararası yaptırımlar yürürlüğe girmiş (U.S. Department of the Treasury, 17 Haziran 2020) ve ülkedeki ekonomik sorunlar derinleşmiştir. Yıl sonunda Suriye'de mültecilerin geri dönüşü konusuna ilişkin uluslararası toplantılar düzenlenmiş (Sputnik Türkiye, 11 Kasım 2020); fakat güvenlik, ekonomik koşullar ve siyasi belirsizlikler nedeniyle geri dönüş süreci tartışmalı bir konu olarak kalmıştır.

1.5 TÜRKİYE VE ALMANYA'DA YAŞAYAN SURİYELİLERLE İLGİLİ SAYISAL VERİLER

Kullanılan örtmece sözlerin görece önemli bir kısmının mültecilerin niceliksel çokluğuyla ilintili olabileceği düşünüldüğü için aşağıdaki iki bölümde yine bazı sayısal verilerden yararlanılmıştır. Bu sayede 2011-2020 döneminde Suriyelilere en çok ev sahipliği yapan ilk beş ülkeden ikisi olan Türkiye ve Almanya'da (BMMYK; akt. Stel ve Lindberg, 14 Haziran 2023) yerel halkın, birlikte yaşamayı deneyimlediği Suriyelilere bakış açısının anlaşılabilmesi ve araştırma kapsamında incelenen gazete haberlerinde kullanılan örtmece sözlerin yorumlanmasına da katkı sağlayabileceği düşünülmüştür.

1.5.1 Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerle İlgili Sayısal Veriler

Suriyelilerin en çok göç ettikleri ülke olan Türkiye'de, BMMYK (*The United Nations High Commissioner for Refugees*, kısaltma: *UNHCR*) 2021 yılının aralık ayı verilerine göre “3,7

milyonun üzerinde” (UNHCR, 2021) Suriyeli yaşamaktadır. Suriyelilerle ve onların toplumsal uyumlarıyla ilgili diğer sayısal veriler şöyledir:

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (kısaca: GİB) (t.y.-c) verilerine göre, Suriye’de yaşanan iç savaşın ardından yaşanan ilk göç hareketliliği **29.04.2011** tarihinde olmuştur. Yaklaşık 300-400 Suriyelinin bu tarihte Hatay’ın Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü Sınır Kapısı’na geldiği ve **252**’sinin barınma ve beslenme ihtiyaçları giderilerek sınırdan içeri alındığı ifade edilmiştir (GİB, t.y.-c). Aynı yılın sonunda Türkiye’deki Suriyelilerin sayısı **14 bine** ulaşmıştır (Erdoğan, 29 Nisan 2020). Türkiye’de **2011** yılında geçici koruma statüsüne alınan herhangi bir Suriyeli olmamıştır (GİB, t.y.-b).
- BMMYK verilerine göre (akt. Ağırtmış, 29 Haziran 2021), **2012** yılında Türkiye’de **248.466** Suriyeli “geçici koruma” statüsü altına alınmıştır.
- BMMYK verilerine göre (akt. GİB, t.y.-b), **2013** yılında Türkiye’de **585.601** Suriyeli yaşamaktadır. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (Ağustos 2015) (kısaca: GİGM) 2013 yılından itibaren yayımlamaya başladığı Türkiye Göç Raporu’nda, 2013 yılında Türkiye’deki Suriyelilerin **46.252**’sinin Türkiye’de “ikamet izni” (s. 46) aldıkları fakat hiçbirine “çalışma amaçlı” (s. 52) ikamet izni verilmediği, **1.203** Suriyeliye “eğitim-öğrenim amaçlı”⁶ (s. 52), **44.449**’una ise “muhtelif amaçlarla” (s. 53) Türkiye’de ikamet izni verildiği belirtilmiştir. Aynı raporda 2013 yılında yakalanan 39.890 düzensiz göçmenin (s. 56) **16.372**’sinin Suriyeli olduğu (s. 57), geçici koruma altına alınanların **224.655**’inin biyometrik kayıtları olduğu (s. 76) ve “Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana ve Malatya”daki geçici barınma merkezlerinde **210.336** Suriyeli’nin (s. 77) yaşadığı raporlanmıştır. Bu merkezlerle ilgili olarak **45.696** çocuk ve gence eğitim (s. 79), **11.318** kişiye polikliniklik (s. 79) hizmeti verildiği ve 2014 yılına kadar toplam **7.945** doğum (s. 79) gerçekleştiği bilgileri de aynı raporda yer almaktadır.
- BMMYK verilerine göre, **2014** yılında Türkiye’de **1.557.899** Suriyeli (akt. Ağırtmış, 29 Haziran 2021) geçici koruma statüsü altına alınmıştır. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün “**2014** Türkiye Göç Raporu”nda (GİGM, Mart 2016) Türkiye’ye sınır kapılarından yapılan 35.115.789 girişin (s. 37) **1.178.679**’u (s. 37) ve

⁶ Türkiye’de bulunan yabancılar arasında eğitim-öğretim amaçlı Türkiye’den ikamet izni alan yabancılar arasında Suriyeliler 2013 yılında 9. sırada yer almaktadırlar (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015, s. 52).

34.780.393 çıkışın (s. 40) **968.065**'inin (s. 42) Suriyeliler tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Aynı rapordaki ikamet izni verilen yabancı uyrukluların ülkelere göre dağılımına bakıldığında, **31.715** kişiyle (s. 45) Suriyeliler 2. sırada yer almaktadır. Tıpkı 2013 yılında olduğu gibi “çalışma amaçlı” (s. 48) ikamet izni verilen yabancılar listesinde 2014 yılında da Suriyelilerin yer almadığı, “eğitim-öğretim amaçlı” Türkiye’den ikamet izni alan toplam 61.035 yabancı (s. 47) arasında ise **2.151** kişi (s. 52) ile 6. sırada oldukları görülmektedir. “Muhtelif amaçlar”la Türkiye’de ikamet izni alan 300.301 yabancı (s. 56) arasında Suriyeliler **29.369** kişiyle (s. 56) 2. sıradadır. MEB’in hazırladığı 2014-2015 eğitim-öğretim yılında “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Rapor”da (akt. GİGM, 2016a) Türkiye’de eğitim gören 28.681 yabancı öğrencinin (s. 53) **4.717**'sini Suriyeler (s. 53.) oluşturmakta ve bu sayıyla listede 2. sırada, aynı yıla ait YÖK’ün raporuna göre ise (akt. GİGM, 2016a) Türkiye’deki 72.178 (s. 55) yabancı uyruklu öğrenci arasında **5.560** öğrenciyle (s. 55) Suriyeliler listede 3. sırada yer almaktadır. Ayrıca 2014 yılında Türkiye’de yakalanan 58.647 düzensiz göçmenin (GİGM, 2016a, s. 59) geldiği ülkelerin olduğu sıralamada **24.984** (s. 56) kişiyle ilk sırada Suriyelilerin olduğu, geçici koruma altına alınanların **1.519.286**'sının biyometrik kayıtları olduğu (s. 76) ve “Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana ve Malatya’daki” (s. 77) geçici barınma merkezlerinde **227.021** Suriyelinin (s. 77) yaşadığı raporlanmıştır. Bu merkezlerle ilgili olarak **68.697** çocuk ve gence eğitim (s. 79), **5.854** ikamet izni ile bulunan aileye poliklinik (s. 79) hizmeti verildiği ve 2015 yılına kadar **40.205** doğumun (s. 79) gerçekleştiği bilgileri de aynı raporda yer almaktadır.

- BMMYK verilerine göre, **2015** yılında Türkiye’deki **2.503.549** Suriyeli (akt. Ağırtaş, 29 Haziran 2021) “geçici koruma” statüsü altındadır. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün hazırladığı (GİGM, Nisan 2016) “**2015** Türkiye Göç Raporu”na göre Türkiye’ye sınır kapılarından yapılan 34.633.391 girişin (s. 37) **844.277**'si (s. 37) Suriyelilere aittir. Aynı rapordaki ikamet izni verilen yabancı uyrukluların ülkelere göre dağılımına bakıldığında **32.578** kişiyle (s. 45) Suriyeliler 2. sırada yer almaktadırlar. 2013 ve 2014 yıllarının aksine 2015 yılında “çalışma amaçlı” (GİGM, 2016b, s. 48) ikamet izni verilen 62.756 yabancının (s. 48) olduğu listede Suriyeliler **3.822** kişiyle (s. 48) 2. sırada yer almaktadırlar. Aynı raporda 2015 yılında Türkiye’de aile ikamet izni ile bulunan 73.705 yabancı (s. 48) arasında Suriyelerin **5.343** kişi ile (s. 48) listede 3. sırada yer aldığı ve Türkiye’de kısa dönem ikamet izni ile bulunan 202.403 yabancı (s. 48) arasında Suriyelilerin **20.280** kişi ile (s. 48) 2. sırada yer aldığı bilgileri de bulunmaktadır. MEB’in hazırladığı 2015-2016 eğitim-öğretim yılına ait

“Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Rapor”da (akt. GİGM, 2016b) Türkiye’de eğitim gören 53.878 yabancı (s. 52) öğrencinin **22.348**’ini (s. 52) Suriyeler oluşturmakta ve bu sayıyla listede ilk sırada; aynı yıla ait YÖK’ün raporuna göre ise (akt. GİGM, 2016b) Türkiye’deki 90.537 yabancı (s. 54) uyruklu öğrenci arasında **9.919** öğrenciyle (s. 54) Suriyeliler — önceki yılda olduğu gibi – listede yine 3. sırada yer almaktadırlar. Ayrıca aynı raporda Türkiye’de 2015 yılında 146.485 (s. 66) düzensiz göçmenin yakalandığı, düzensiz göçmenlerin geldikleri ülkeler sıralamasında **73.422** kişiyle (s. 66) ilk sırayı Suriye’den gelenlerin oluşturduğu, geçici koruma altına alınan Suriyelilerin **2.503.549**’unun biyometrik kayıtları olduğu (s. 86) ve “Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana ve Malatya’daki” (s. 89) geçici barınma merkezlerinde **267.243** Suriyelinin yaşadığı (s. 89) belirtilmiştir. Bu merkezlerde **78.707** (s. 91) çocuk ve gence eğitim, **7.447** (s. 91) poliklinik hizmeti verildiği ve 2016 yılına kadar **151.746** doğum (s. 91) gerçekleştiği bilgileri de raporlanmıştır. 2015 yılı göç raporunda önceki iki yılın aksine kayıt altına alınan Suriyelilerin cinsiyeti ve yaş grubuyla ilgili de bazı veriler aktarılmıştır. Rapora göre (GİGM, 2016b, s. 87, 88), 2015 yılı sonu itibariyle kayıt altına alınan **2.503.549** Suriyelinin **1.174.190**’ı kadın (%46,90) ve **1.329.359**’u erkek (%53,10), **310.230**’u 0-4 yaş grubunda, **149.717**’si 35-39 yaş grubunda ve **49.902**’si de 65 yaş üzerindedir.

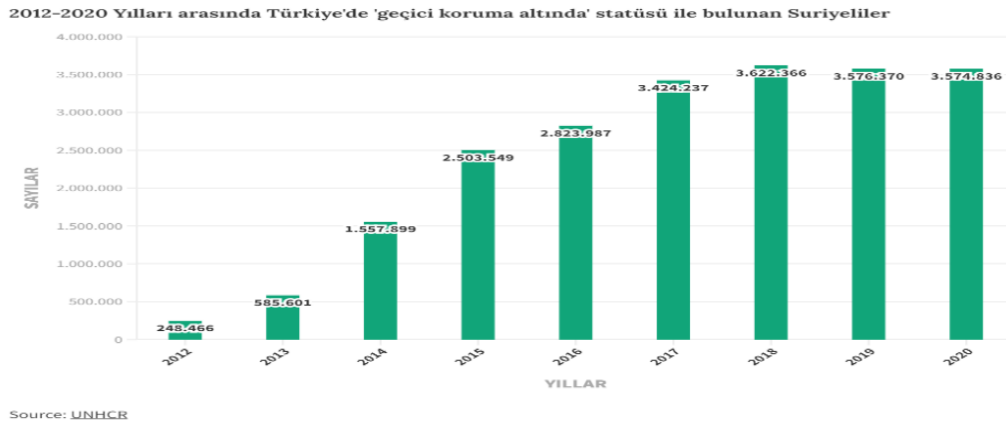
- BMMYK verilerine göre, **2016** yılında Türkiye’de **2.823.987** Suriyeli (akt. Ağırtaş, 29 Haziran 2021) geçici koruma statüsü altına alınmıştır. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (GİGM, Nisan 2017) “**2016** Türkiye Göç Raporu”na göre Türkiye’ye sınır kapılarından yapılan 24.686.471 giriş (s. 31) ve 24.718.273 (s. 34) Türkiye’den çıkış yapan yabancılar arasında Suriyeliler bulunmamaktadır. Aynı raporda ikamet izni verilen 461.217 yabancı (s. 38) arasında **48.738** kişiyle (s. 39) Suriyeliler 2. sırada, “çalışma amaçlı” ikamet izni verilen 56.591 yabancı (s. 40) olduğu listede ise **7.053** kişiyle (s. 51), bir önceki yılda olduğu gibi yine, 2. sırada yer aldığı raporlanmıştır. Aynı raporda Türkiye’de “aile ikamet izni” ile bulunan 63.546 yabancı (s. 40) arasında Suriyelilerin **4.813** kişi ile (s. 42) Türkiye’de — bir önceki yılda olduğu gibi – listede yine 3. sırada yer aldığı ve 2016 yılında Türkiye’de kısa dönem ikamet izni ile bulunan 244.034 yabancı (s. 40) arasında Suriyelilerin **33.247** kişi ile (s. 41), bir önceki yılda olduğu gibi yine, 2. sırada yer aldığı bilgileri de bulunmaktadır. MEB’in hazırladığı 2016-2017 eğitim-öğretim yılında “Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Rapor”da (akt. GİGM, 2017) Türkiye’de eğitim gören 232.714 yabancı (s. 46) öğrencinin **166.482**’sini (s. 46) Suriyeler oluşturmakta ve bu sayıyla listede – bir önceki yılda olduğu gibi yine – 2. sırada bulunmaktadır. Aynı yıla ait YÖK’ün raporuna göre ise

(akt. GİGM, 2017) Türkiye’deki 103.727 yabancı (s. 44) uyruklu öğrenci arasında **14.765** öğrenciyle (s. 44) Suriyeliler listede 2. sıraya yükselmiştir. GİGM’nin raporunda ayrıca Türkiye’de 2016 yılında 174.466 (s. 57) düzensiz göçmenin yakalandığı, düzensiz göçmenlerin ülkelere göre dağılımına bakıldığında **69.755** (s. 58) kişiyle ilk sırayı Suriyelilerin oluşturduğu, geçici koruma altına alınan Suriyelilerin **2.834.441**’inin (s. 76) biyometrik kayıtları olduğu ve “Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana ve Malatya’daki” (s. 80) geçici barınma merkezlerinde **258.545** (s. 80) Suriyelinin yaşadığı belirtilmiştir. Merkezlerle ilgili olarak 29.03.2017 itibarıyla **459.521** (GİGM, 2017, s. 81) çocuk ve gence eğitim, 2017 yılına kadar kadar **20 milyonu aşkın** (s. 82) poliklinik hizmeti verildiği ve **184.390** doğum (s. 82) gerçekleştiği bilgileri de raporlanmıştır. Yaş ve cinsiyetlerine ilişkin olarak ise şu bilgiler bulunmaktadır: 2016 yılında kayıt altına alınan **2.834.441** (GİGM, 2017, s. 76) Suriyelinin **1.323.054**’ü (s. 77) kadın (%46,68) ve **1.511.387**’si (s. 77) erkek (%53,32), **321.460**’ı (s. 76) 0-4 yaş grubunda (%11,34), **170.272**’si (s. 76) 35-39 yaş grubunda (%6,01) ve **58.838**’si (s. 76) de 65 yaş üzerindedir (%2,08).

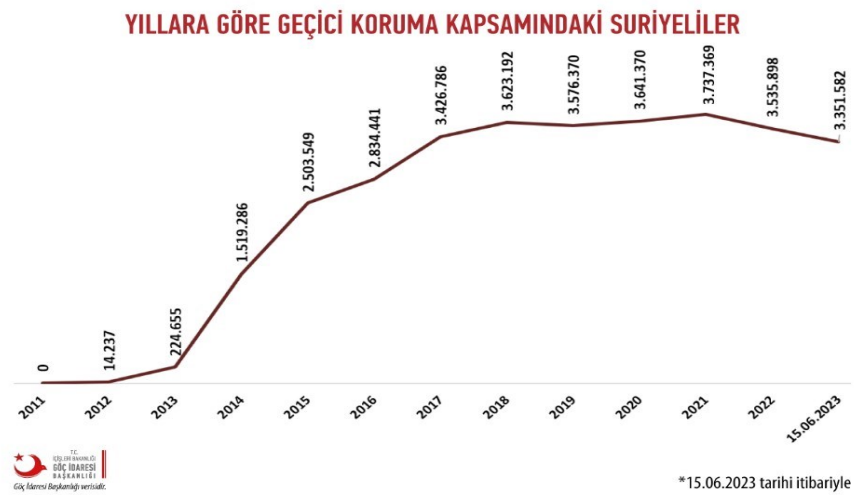
- BMMYK verilerine göre **2017** yılında, **3.424.237** (akt. Ağırtaş, 29 Haziran 2021), **2018** yılında **3.622.366** (akt. Ağırtaş, 29 Haziran 2021), **2019** yılında **3.576.370** (akt. Ağırtaş, 29 Haziran 2021), **2020** yılında **3.574.836** Suriyeli (akt. 29 Haziran 2021) Türkiye’de “geçici koruma statüsü” altına alınmıştır.⁷

BMMYK’nin verilerine dayanarak hazırlanan aşağıdaki iki grafik, Suriyelilerin Türkiye’deki göç serüveninin en azından bir bölümünü yıl yıl göstermesi açısından önem taşımaktadır. İlk grafikte 2012’den 2021 yılına kadar olan dönem; ikinci grafikte ise GİGM’nin 2011 yılından 16.06.2023 tarihine kadar olan verileri yer almaktadır. Her iki grafik de Türkiye’de “geçici koruma” statüsü altında yaşayan Suriyelilere ilişkin sayısal verileri içermektedir. Grafikteki veriler birbiriyle tamamen örtüşmese de “geçici koruma” kapsamındaki Suriyeli sayısının ne zaman arttığı, artış hızının ne zaman durağanlaştığına ya da azaldığına dair çıkarımlar yapmak mümkündür.

⁷ GİB’nin paylaştığı “yıllara göre geçici koruma altındaki Suriyeliler”in (GİB, t.y.-b) gösterildiği grafikteki sayılar BMMYK’nin verilerinden biraz farklıdır: Türkiye’de 2011 yılında **0**, 2012’de **14.237**, 2013’te **224.655**, 2014’te **1.519.286**, 2015’te **2.503.549**, 2016’da **2.834.441**, 2017’de **3.426.786**, 2018’de **3.623.192**, 2019’da **3.576.370**, 2020’de **3.641.370** Suriyelinin geçici koruma statüsünde olduğu görülmektedir.

Şekil 4. 2012-2020 yılları arasında Türkiye'de geçici koruma altında statüsü ile bulunan Suriyeli sayıları (BMMYK; akt. Ağırtmış, 29 Haziran 2021)

Şekil 5. 2011-2023 yıllarındaki geçici koruma statüsü kapsamındaki Suriyeliler (BMMYK; akt. Ağırtmış, 29 Haziran 2021)

Türkiye'deki medya söyleminde, Suriyelilerle ilgili çok sık kullanılan “düzensiz göçmenler” ifadesinin resmi raporlardaki karşılığı şu şekildedir. GİB'nin (TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, t.y.-a) 2011 yılına ait raporunda, 44.415, 2012'de 47.510, 2013'te 39.890, 2014'te 58.647, 2015'te 146.485, 2016'da 174.466, 2017'de 175.752, 2018'de 268.003, 2019'da 454.662, 2020'de 122.302, 2021'de 162.996 Suriyeli düzensiz göçmenin yakalandığı ifade edilmiştir.

Şekil 6. 2005-2023 yıllarında yakalanan düzensiz göçmen sayısı (GİB t.y.-a)

Bu bölümde son olarak dönemin İçişleri Bakan Yardımcısı İsmail Çataklı'nın (akt. Kızılkoyun, 8 Mayıs 2022) Suriyelilere ilişkin genel durumu sayısal verilerle ortaya koyduğu 2022 yılındaki bir açıklamasına yer verilecektir. Çataklı (akt. Kızılkoyun, 8 Mayıs 2022) Suriye'den kitlesel göçün başladığı 2011 yılından Mayıs 2022'ye kadar geçen sürede, 47 bini Türkmen 200.950 Suriyeli'nin Türk vatandaşı olduğunu, 497.926'sının güvenli bölgelere "gönüllü, güvenli, onurlu" (akt. Kızılkoyun, 8 Mayıs 2022) geri dönüşünün sağlandığını, son beş yıldır Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin sayısının artmadığını, suç olaylarına karışan 20 bine yakın Suriyelinin sınır dışı edildiğini, Suriyelilerin Suriye'ye gönüllü geri dönüşünü destekleyici altyapı ve konut yapımı çalışmalarının gerçekleştirildiğini, inşa edilen 51.860 sosyal konuta 44.853 Suriyelinin yerleştirildiğini, bölgede konut inşa çalışmalarının devam ettiğini ve bunların tamamlanmasıyla 1 milyonu aşkın Suriyelinin Suriye'ye gönüllü geri dönüşünün sağlanabileceğini ifade etmiştir.

1.5.2 Almanya'da Yaşayan Suriyelilerle İlgili Sayısal Veriler

Mültecilere en fazla insani yardım sağlayan dünyadaki ikinci (UNHCR, 27 Haziran 2023), en fazla mülteciye ev sahipliği yapan dünyadaki "beşinci" (UNHCR, 11 Mart 2021), Avrupa'daki birinci ülke (UNHCR, t.y.-a) konumundaki Almanya'ya, Suriye iç savaşı sonrasında ilk Suriyeli grup 11.09.2013 tarihinde ulaşmıştır. BMMYK destekli insani kabul programı kapsamında Lübnan'dan getirilen ve 107 kişiden oluşan bu grup, Almanya'nın Hannover kentine ulaşmış; dönemin Almanya İçişleri Bakanı Hans-Peter Friedrich (CSU) ile dönemin Aşağı Saksonya Eyalet İçişleri Bakanı Boris Pistorius gibi isimler tarafından karşılanmıştır (Die Zeit, 11 Eylül 2013).

2013 yılında gerçekleşen bu ilk karşılaşmadan 2022 yılına kadar olan süreçte, Almanya'nın birlikte yaşamayı deneyimlediği Suriyelilere ilişkin bazı temel veriler aşağıda sunulmaktadır. Bu veriler, *Federal Göç ve Mülteciler Dairesi'nin (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, kısaca BAMF)* Almanya'ya yapılan başvurular, bunlara ilişkin verdiği kararlar (“mülteci”, “ikincil/tamamlayıcı koruma”, “sınır dışı etme yasağı”, başvuru reddi) ve sığınma başvurusu yapan kişilerin uyruklarına dair yayımladığı raporlarından derlenmiştir.

- BAMF'in (2013) raporuna göre, **2013** yılında Almanya'ya yapılan toplam 80.978 (s. 47) iltica başvurusunun 67.989'i (s. 54) ilk ve 12.989'u (s. 54) müteakip (ikinci kez yapılan) başvurulardan oluşmaktadır. Bu başvuruların **9.235**'i (s. 47) Suriye'den gelen yabancılara aittir. 2013 yılında iltica başvurusunda bulunan yabancılardan geldikleri menşe ülkeler sıralamasında Suriye, Rusya ve Sırbistan'ın ardından üçüncü sırada yer almaktadır (s. 78). BAMF'nin (2013, s. 44) o yıl verdiği toplam 80.978 karardan; “geçici koruma” statüsü ve aile üyelerine tanınan koruma kapsamında değerlendirilen 919 yabancının **340**'ını (1. sırayı), “sınır dışı koruması” verilen 9.213 yabancının **5.795**'ini (1. sırayı), “mülteci” statüsü tanınan 9.996 yabancının **2.567**'sini (1. sırayı) ve reddedilen 31.145 başvurunun **23**'ünü (9. sırayı) Suriyeliler oluşturmaktadır. BAMF (2013, s. 82), Suriye'ye geri dönüş durumunda mültecilerin karşılaşabileceği ölüm cezası, işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ihtimalleri ile çatışmalardan kaynaklanan ciddi tehlike ya da tehditleri göz önünde bulundurarak, Suriyelilere 2012 yılının şubat ayından itibaren “tamamlayıcı/ikincil koruma”⁸; 2014 yılının ağustos ayından itibaren ise “mülteci” statüsü tanımaya başlamıştır.

- BAMF'in (2014) raporuna göre, **2014** yılında Almanya'ya yapılan toplam 202.834 (s. 10) iltica başvurusunun 173.072'i ilk (s. 10) ve 29.762'si müteakip (s. 10) başvurulardan oluşmaktadır. Bu başvuruların **122.115**'i (s. 31) Suriye'den gelen yabancılara aittir. Aynı yıl iltica başvurusunda bulunan yabancılardan geldikleri (menşe) ülkeler sıralamasında Suriye, — önceki yılın aksine — ilk sıradadır (s. 13). 2014 yılında yapılan sığınma başvuruları bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında başvuru sayısında **%59,7** (s. 10) oranında bir **artış** olduğu görülmektedir. BAMF'nin (2014, s. 49) o yıl verdiği toplam 128.911 karardan **26.703**'ü Suriyelilerle ilgilidir: 2014 yılında yasal olarak “mülteci” statüsü kapsamında değerlendirilen 33.310 yabancının **20.507**'sini (1. sırayı), “tamamlayıcı

⁸ Bu koruma türü “mülteci” ya da “geçici koruma” statüsünde olmayan, menşe ülkelerine döndüklerinde ölüm cezası, işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı davranışlarla karşılaşabilecek veya ülkesindeki çatışmalar/şiddet nedeniyle bireysel olarak da ciddi tehlike ya da tehdit altında bulunan ve menşe ülkelerinin korumasından yararlanmayan kişileri korumayı amaçlamaktadır (BAMF, 23 Ekim 2024).

koruma” statüsü verilen 5.174 yabancının **3.246**’sını (1. sırayı), “sınır dışı etme yasağı” getirilen 2.079 yabancının **106**’sını (3. sırayı) ve reddedilen 43.018 başvurunun **19**’unu (9. sırayı) Suriyeliler oluşturmaktadır.

- BAMF’ın (2015, s. 2) raporuna göre, **2015** yılında Almanya’ya yapılan toplam 476.649 iltica başvurusunun 441.899’u ilk ve 34.750’si müteakip başvurulardan oluşmaktadır. Bu başvuruların **162.510**’u (s. 2) Suriye’den gelen yabancılara aittir. Aynı yıl iltica başvurusunda bulunan yabancılardan geldikleri (menşe) ülkeler sıralamasında Suriye — yine — ilk sıradadır (s. 2). 2015 yılında yapılan sığınma başvuruları bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında, başvuru sayısında **%135** (s. 2) oranında bir **artış** olduğu görülmektedir. BAMF’nin (2015, s. 2) o yıl verdiği toplam, 282.726 karardan **101.137**’si Suriyelilerle ilgilidir: 2015 yılında yasal olarak “mülteci” statüsü kapsamında değerlendirilen 137.136 yabancının **101.137**’sini (1. sırayı), “tamamlayıcı koruma” statüsü verilen 1.707 yabancının **61**’ini (4. sırayı), “sınır dışı etme yasağı” getirilen 2.072 yabancının **221**’ini (2. sırayı) ve reddedilen 91.514 başvurunun **23**’ünü (son/10. sırayı) Suriyeliler oluşturmaktadır.

- BAMF’ın (2016, s. 2) raporuna göre, **2016** yılında Almanya’ya yapılan toplam 745.545 iltica başvurusunun 722.370 ilk ve 23.175 müteakip başvurulardan oluşmaktadır. Bu başvuruların **268.866**’sı (s. 2) Suriye’den gelen yabancılara aittir. Aynı yıl iltica başvurusunda bulunan yabancılardan geldikleri (menşe) ülkeler sıralamasında Suriye — yine — ilk sıradadır (s. 2). 2016 yılında yapılan başvurular bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında, başvuru sayısında **%56,4** (s. 2) oranında bir **artış** olduğu görülmektedir. BAMF’nin (2016, s. 2) iltica başvurularıyla ilgili o yıl verdiği 695.733 karardan **295.040**’ı Suriyelilerle ilgilidir: 2016 yılında yasal olarak “mülteci” statüsü kapsamında değerlendirilen 256.136 yabancının **166.520**’sini (1. sırayı), “tamamlayıcı koruma” statüsü verilen 153.700 yabancının **121.562**’sini (1. sırayı), “sınır dışı etme yasağı” getirilen 24.084 yabancının **910**’unu (2. sırayı) ve reddedilen 173.846 başvurunun **167**’sini (9. sırayı) Suriyeliler oluşturmaktadır.

- BAMF’ın (2017, s. 2) raporuna göre, **2017** yılında Almanya’ya yapılan toplam 222.683 iltica başvurusunun 198.317 ilk ve 24.366 müteakip başvurulardan oluşmaktadır. Bu başvuruların **50.422**’si (s. 2) Suriye’den gelen yabancılara aittir. Aynı yıl iltica başvurusunda bulunan yabancılardan geldikleri (menşe) ülkeler sıralamasında Suriye — yine — ilk sıradadır (s. 2). 2017 yılında yapılan başvurular bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında, başvuru sayısında **%70,1** (s. 2) oranında bir **düşüş** olduğu

görülmektedir. BAMF'nin (2017, s. 2) iltica başvurularıyla ilgili o yıl verdiği 603.428 karardan 99.527'si Suriyelilerle ilgilidir: 2017 yılında yasal olarak “mülteci” statüsü kapsamında değerlendirilen 123.909 yabancının **34.880**'ini (1. sırayı), “tamamlayıcı koruma” statüsü verilen 98.074 yabancının **55.697**'sini (1. sırayı), “sınır dışı etme yasağı” getirilen 39.659 yabancının **534**'ünü (6. sırayı) ve reddedilen 232.307 başvurunun **133**'ünü (son/10. sırayı) Suriyeliler oluşturmaktadır.

- BAMF'nin (2018, s. 2) raporuna göre, **2018** yılında Almanya'ya yapılan toplam 185.853 iltica başvurusunun 161.931 ilk ve 23.922 mütakip başvurulardan oluşmaktadır. Bu başvuruların **46.164**'ü Suriye'den gelen yabancılara aittir (s. 2). Aynı yıl iltica başvurusunda bulunan yabancılardan geldikleri (menşe) ülkeler sıralamasında Suriye — yine — ilk sıradadır (s. 2). 2018 yılında yapılan başvurular bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında başvuru sayısında **%16,5** (s. 2) oranında bir **düşüş** olduğu görülmektedir. BAMF'nin (2018, s. 2) iltica başvurularıyla ilgili o yıl verdiği 216.873 karardan 43.875'i Suriyelilerle ilgilidir: 2018 yılında yasal olarak “mülteci” statüsü kapsamında değerlendirilen 41.368 yabancının **18.245**'ini (1. sırayı), “tamamlayıcı koruma” statüsü verilen 25.055 yabancının **17.411**'ini (1. sırayı), “sınır dışı etme yasağı” getirilen 9.548 yabancının **274**'ünü (6. sırayı) ve reddedilen 75.395 başvurunun **69**'unu (son/10. sırayı) Suriyeliler oluşturmaktadır.

- BAMF'nin (2019, s. 3) raporuna göre, **2019** yılında Almanya'ya yapılan toplam 165.938 iltica başvurusunun 142.509'u ilk ve 23.429'u mütakip başvurulardan oluşmaktadır. Bu başvuruların **41.094**'ü Suriye'den gelen yabancılara (s. 3) aittir. Aynı yıl iltica başvurusunda bulunan yabancılardan geldikleri (menşe) ülkeler sıralamasında Suriye — yine — ilk sıradadır (s. 3). 2019 yılında yapılan başvurular bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında, başvuru sayısında **%10,7** (s. 3) oranında bir **düşüş** olduğu görülmektedir. BAMF'nin (2019, s. 3) iltica başvurularıyla ilgili o yıl verdiği 183.954 karardan **45.838**'i Suriyelilerle ilgilidir: 2019 yılında yasal olarak “mülteci” statüsü kapsamında değerlendirilen 45.053 yabancının **22.705**'ini (1. sırayı), “tamamlayıcı koruma” statüsü verilen 19.419 yabancının **15.173**'ünü (2. sırayı), “sınır dışı etme yasağı” getirilen 5.857 yabancının **489**'unu (3. sırayı) ve reddedilen 54.034 yabancının **57**'sini (son/10. sırayı) Suriyeliler oluşturmaktadır.

- BAMF'nin (2020, s. 12) raporuna göre, **2020** yılında Almanya'ya yapılan toplam 122.170 iltica başvurusunun 102.581'i ilk ve 19.589'u mütakip başvurulardan oluşmaktadır. Bu başvuruların **36.433**'ü Suriye'den gelen yabancılara aittir (s. 21). Aynı

yıl iltica başvurusunda bulunan yabancıların geldikleri (menşe) ülkeler sıralamasında Suriye — yine — ilk sıradadır. 2020 yılında yapılan başvurular bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında, başvuru sayısında **%26,4** (s. 12) oranında bir **düşüş** olduğu görülmektedir; fakat bu düşüşte Koronavirüs Pandemisi koşulları göz ardı edilmemelidir. BAMF’nin (2020, s. 12) iltica başvurularıyla ilgili o yıl verdiği 145.071 karardan 38.710’u Suriye’den gelen yabancılarla ilgilidir. BAMF’in (2020, s. 55) raporuna göre, 2020 yılında yasal olarak “mülteci” statüsü kapsamında değerlendirilen 37.818 yabancının **18.833**’ünü (1. sırayı), “tamamlayıcı koruma” statüsü verilen 18.950 yabancının **15.464**’ünü (1. sırayı), “sınır dışı etme yasağı” getirilen 5.702 yabancının **192**’sini (6. sırayı), reddedilen 46.586 başvurunun **55**’ini (son/10. sırayı) Suriyeliler oluşturmaktadır. Tüm bu veriler Tablo 4’te sistematik bir biçimde sunulmaya çalışılmıştır:

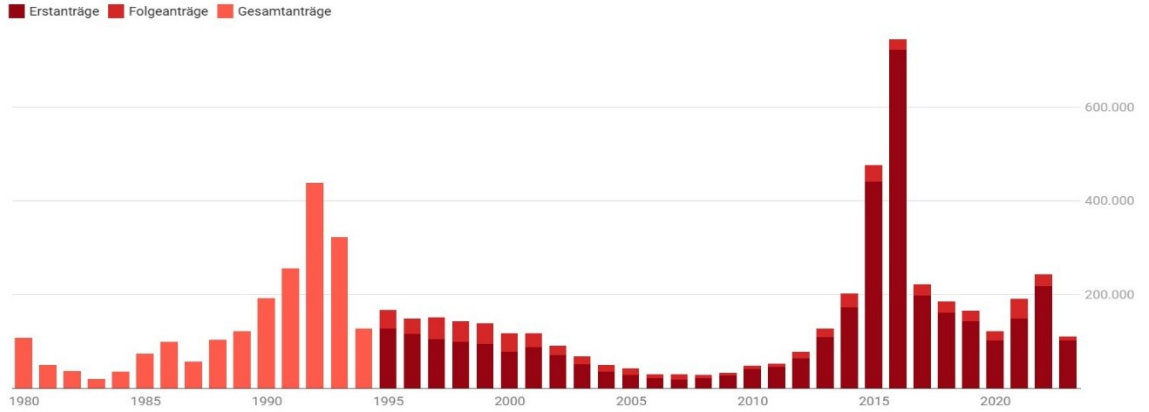
Tablo 3. 2013-2020 yıllarına ait dönemde Almanya’da sığınma başvurularıyla ilgili verilen kararlar

YIL	İLTİCA BAŞVURULARIYLA İLGİLİ VERİLEN KARARLAR				
	TOPLAM	Yasal olarak “mülteci” statüsü	“İkincil/Tamamlayıcı koruma” statüsü	“Sınırdışı etme” yasağı	Red
2013	80.978	10.915 (%13,3)	7.005 (%8,7)	2.208 (%2,7)	31.145 (%38,5)
2013 yılında Suriye’den gelen yabancı/vatansızlarla ilgili	9.235	2.567 (%25,7)		5.795 (%62,9)	23 (%0,1)
2014	128.911	33.310 (%25,8)	5.174 (%4,0)	2.079 (%1,6)	43.018 (%33,4)
2014 yılında Suriye’den gelen yabancı/vatansızlarla ilgili	26.703	20.507 (1. sıra)	3.246 (1. sıra)	106 (3. sıra)	19 (9. sıra)
2015	282.726	137.136 (%48,5)	1.707 (%0,6)	2.072 (%0,7)	91.514 (%32,4)
2015 yılında Suriye’den gelen yabancı/vatansızlarla ilgili	101.137	101.137 (1. sıra)	61 (4. sıra)	221 (2. sıra)	23 (10. sıra)
2016	695.733	256.136 (%36,8)	153.700 (%22,1)	24.084 (%3,5)	173.846 (%25,0)
2016 yılında Suriye’den gelen yabancı/vatansızlarla ilgili	295.040	166.520 (1. sıra)	121.562 (1. sıra)	910 (2. sıra)	167 (9. sıra)
2017	603.428	123.909 (%20,5)	98.074 (%16,3)	39.659 (%6,6)	232.307 (%38,5)
2017 yılında Suriye’den gelen yabancı/vatansızlarla ilgili	99.527	34.880 (1. sıra)	55.697 (1. sıra)	534 (6. sıra)	133 (10. sıra)
2018	216.873	41.368 (%19,1)	25.055 (%11,6)	9.548 (%4,4)	75.395 (%34,8)
2018 yılında Suriye’den gelen yabancı/vatansızlarla ilgili	43.875	18.245 (1. sıra)	17.411 (1. sıra)	274 (6. sıra)	69 (10. sıra)
2019	183.954	45.053 (%24,5)	19.419 (%10,6)	5.857 (%3,2)	54.034 (%29,4)

2019 yılında Suriye’den gelen yabancı/vatansızlarla ilgili	45.838	22.705 (1. sıra)	15.173 (2. sıra)	489 (3. sıra)	57 (10. sıra)
2020	145.071	37.818 (%26,1)	18.950	5.702 (%3,9)	46.586 (%32,1)
2020 yılında Suriye’den gelen yabancı/vatansızlarla ilgili	38.710	18.833 (1. sıra)	15.464 (1. sıra)	192 (6. sıra)	55 (10. sıra)

Not: Veriler yazar tarafından tablolaştırılmıştır.

Yukarıdaki veriler, Almanya’ya yapılan tüm ilk ve müteakip (ikinci kez yapılan) iltica başvurularının yıllık bazdaki seyri şeklinde görselleştirildiğinde (bkz. Şekil 7), 2015 ve 2016 yıllarındaki iltica başvurularında dikkat çekici bir sıçrama olduğu (1 milyonu aşkın mültecinin geldiği) görülmektedir. Bu artışın nedenleri arasında, Suriye’de iç savaşın şiddetlenmesi (İdlib, Halep, Dera gibi bölgelerdeki yoğun saldırılar, kimyasal silah kullanıldığı iddiaları), Macaristan’ın Sırbistan sınır kapatması nedeniyle yabancı ve/veya vatansızların içine düştükleri zor durumdan kurtarmak için Almanya ve Avusturya’nın, Dublin III Yönetmeliği’ni 2015 yılının Ağustos ayında — “geçici”⁹ bir süreliğine de olsa – askıya alarak sınır kapılarını “istisnai” biçimde açmaları (Süddeutsche Zeitung, 6 Eylül 2015) ve Alman Şansölyesi Merkel’in mülteci dostu söylemleri sayılabilir.

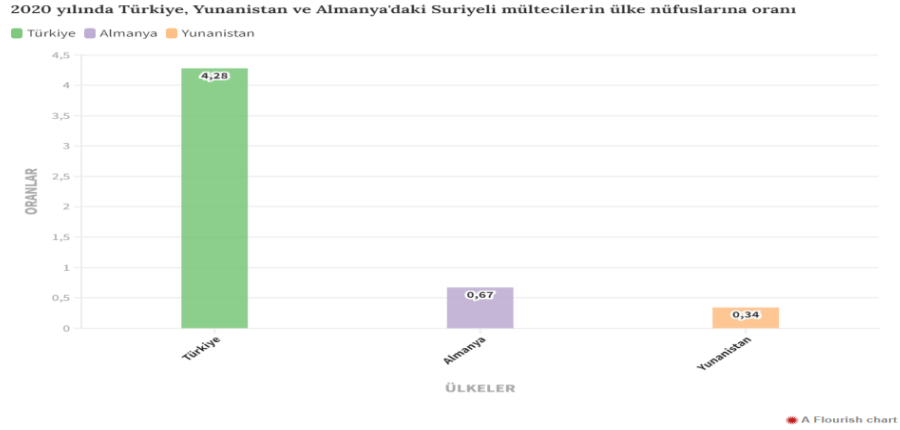

Şekil 7. Almanya’ya yapılan sığınma başvurularının seyri (Bundesamt für Flüchtlinge, Mayıs 2023; akt. Bundeszentrale für politische Bildung, 9 Mayıs 2023)

Not: 1994’e kadar “ilk iltica başvurusu” ve “müteakip iltica başvurusu” şeklinde ayırım yapılmadığı için, grafikte 1980-1994 yıllarını kapsayan veriler iltica başvurularının toplamını yansıtırken, 1995’ten itibaren ise açık kırmızı renkli olanlar “ilk”; koyu kırmızı renkli olanlar ise “müteakip” başvuruları temsil etmektedir.

⁹ Dönemin Almanya Şansölyesi Angela Merkel, 2015 yılında “yaklaşık 800.000” (Polke-Majewski, 30 Eylül 2015) mültecinin Almanya’ya gelmesini beklediğini ifade etmiş, fakat kısa bir süre sonra bu kararından vazgeçmiştir.

Fakat şunu belirtmekte fayda var: Almanya, her ne kadar Suriyelilere en fazla ev sahipliği yapan dünyadaki beş ülkeden biri olsa da toplam nüfus yoğunluğu baz alındığında Türkiye, Almanya'yı geride bırakmaktadır. 2020 yılında Türkiye'de, Almanya ve Yunanistan'da yaşayan Suriyelilerin ülke nüfuslarına oranlarının gösterildiği aşağıdaki grafik bu görüşü kısmen destekler niteliktedir.

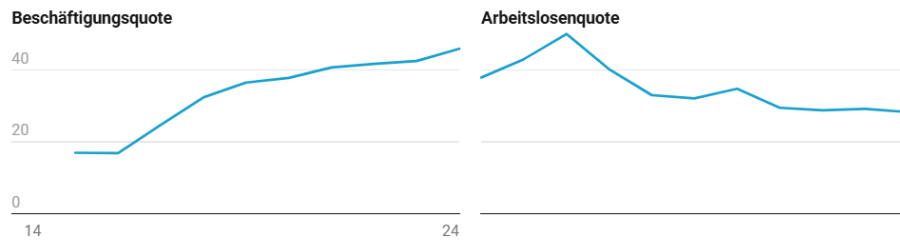

Şekil 8. 2020 Yılında Türkiye'ye, Almanya'ya ve Yunanistan'a iltica eden Suriyelilerin, bu üç ülkenin nüfuslarına oranları (BMMYK; akt. Ağırtaş, 29 Haziran 2021)

Bunlar dışında önemli olabileceği düşünülen diğer veriler şöyledir: Alman İş Piyasası ve Meslek Araştırmaları Enstitüsü (Institut für Arbeitsmarkt, t.y.) tarafından yapılan ve 2016-2024 yılları arasındaki sekiz yıllık bir zaman dilimini kapsayan bir araştırmada, eskisine kıyasla çok daha fazla mülteci kökenli (özellikle savaş ve kriz bölgelerinden gelen) kişinin iş hayatına atıldığı (%45,9 oranında bir artış gerçekleştiği) ve işsizlik oranının da belirgin ölçüde azaldığı (%52'den %28,3'e düştüğü) tespit edilmiştir (IAB, t.y.). Verilerdeki mülteciler lehine gözlemlenen olumlu yönlü değişimden hareketle, mülteci ve uyum politikalarının en azından kısmen amacına ulaştığı ifade edilebilir.

Mehr Geflüchtete in Jobs

Quoten für Personen aus Asylherkunftsländern* (2014 - 2024)

*bis 2021 in der Kategorie "Kriegs- und Krisenländer"

Grafik: Mediendienst Integration • Quelle: IAB-Zuwanderungsmonitor • Daten herunterladen • Erstellt mit Datawrapper

Şekil 9. 2014-2024 döneminde mülteci kökenli kişilerin Almanya'daki istihdam ve işsizlik oranları (Ghelli vd., 26 Ağustos 2025)

Almanya'ya gelen mülteciler arasında “en büyük” grubu (BMMYK, akt. Hirsland, 9 Haziran 2015), 2014 yılından itibaren, Suriyeliler oluşturmaktadır. Suriyelilerin Almanya'da istihdama katılım oranları, ülkede kaldıkları süre boyunca hatırı sayılır bir “artış” (Ghelli vd., 26 Ağustos 2025) göstermiştir. Özellikle 2013-2019 yılları arasında Almanya'da sığınma arayan Suriyelilerle ilgili yapılan bir araştırmaya göre (akt. Ghelli vd, 26 Ağustos 2025), bu grubun yedi yıl sonra ulaştığı ortalama istihdam oranı %61'dir. Almanya'ya gelen Suriyelilerle ilgili bu oran, 2022 yılında %60 seviyelerine ulaşmıştır (Ghelli vd., 26 Ağustos 2025). Bunda Almanya'nın izlediği ve belirli ölçüde başarılı sayılabilecek mülteci politikasının etkili olduğu söylenebilir. Fakat bu genel entegrasyon/uyum “başarısı”na rağmen, Suriyeli kadın ve erkeklerin istihdama katılım oranları arasında görülen – büyük — fark, entegrasyonun sınırlı bir alanda kaldığını göstermektedir.

Suriyeli mülteci erkekler Almanya'ya ulaştıktan yedi yıl sonra, %73 oranında istihdama katılırken (bu oran, diğer mülteci gruplarının erkek üyeleriyle benzerlik göstermekte ve hatta Almanya'daki yerel erkek nüfusunun istihdama katılım oranına da oldukça yaklaşılmaktadır); Suriyeli mülteci kadınların istihdam oranları %29 seviyesinde kalmıştır (Ghelli vd., 26 Ağustos 2025). Bu oran, aynı zamanda Almanya'daki tüm kadın gruplarının ortalama istihdam oranından da kayda değer ölçüde düşüktür (Ghelli vd., 26 Ağustos 2025). Özellikle Suriyeli kadın ve erkek mültecileri arasındaki bu belirgin asimetri, toplumsal cinsiyet rolleri, bakım yükümlülükleri, dil bariyerleri ve kültürel faktörler gibi çok katmanlı nedenlerle açıklanabilir.

Suriyelilerin Almanya'daki istihdam süreçlerinde karşılaştıkları en önemli bariyerlerden biri, dil bariyeridir. Doğrudan Suriyeli mültecilerin Almanca yeterliğine dair nicel bir veri bulunmasa da mültecilerin dil becerileri hakkında yapılan araştırmalar bu konuda bazı veriler sunmaktadır. Yapılan bir araştırmada, 2016 ve 2020 yılları arasında mültecilerin Almanca bilgisi belirgin ölçüde arttığı belirtilmiştir (Ghelli vd., 26 Ağustos 2025). Fakat burada da cinsiyet temelli önemli bir eşitsizlik söz konusudur. IAB-BAMF-SOEP Mülteci Araştırması verilerine göre (akt. Ghelli vd., 26 Ağustos 2025), erkek mültecilerin yaklaşık %53'ü, kadınların ise yalnızca %26'sı yüksek düzeyde dil bilgisine sahiptir. Kadınların çocuk bakımı gibi sorumlulukları daha çok üstlenmesi ve birçok bölgede kadınlara özel dil eğitim hizmeti sunulmaması gibi nedenlerle, dil ve uyum kurslarına kadınların daha az katıldıkları ve bu durumun da onların dil edinimi ve uyum süreçlerini olumsuz yönde etkilediği ileri sürülmektedir. Mültecilerin iş gücüne katılımı ve dil yeterliliği kadar, eğitim durumları da uyum süreçlerinde belirleyici olduğundan, bu bölümde son olarak eğitim düzeyine ilişkin veriler sunulacaktır:

BAMF'nin (akt. Burkhardt, 15 Mart 2021) devam eden araştırma verilerine göre, Almanya'da yaşayan Suriyelilerin %70'ten fazlası bir okul bitirmiş, %30'ten fazlası yüksek seviye bir okul eğitimi almış veya mesleki bir eğitimi tamamlamış, yalnızca %8'i eğitim almamıştır. Alman hükümetinin bir göç raporunda (akt. Burkhardt, 15 Mart 2021), 2017 yılından itibaren, en yüksek oranda üniversite düzeyinde eğitim alan yabancıların, Suriye'den gelen öğrenciler olduğu ortaya konmuştur.

2 .BÖLÜM

MEDYA SÖYLEMİNİN KURUMSAL VE YAPISAL ÇERÇEVESİ

2.1 MEDYA VE İLETİŞİM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE, İŞLEVLER VE PROPAGANDA MODELİ

“Katılmak” anlamına gelen *communier* sözcüğünden türeyen iletişim (*communication*) sözcüğü “hem bir ülküyü hem bir ütopyaı (aynı mantık dilini konuşmak ve/ya aynı topluluğun parçası olmak) hem de işlevsel değış-tokuş eyleminin tüm boyutlarını dile getirir” (Maigret, 2019, s. 40). Maigret’e göre (2019) bu değış-tokuş işleminde bir dolayım yerine bir tekniğin (medya, medyum, mass media) kullanılması da söz konusu olabilir. Sinyal/söylem “değış-tokuş edilen nesneler” (Maigret, 2019, s. 40) olarak karşımıza çıkar.

Latince “medius” (ortada/ortada bulunan) sözcüğünden türeyen ve dördüncü güç olarak nitelendirilen medya ise “iletişim dolayımı, gösterge aktarım dolayımı” (Böhme-Dürr, 2003, s. 358; akt. Schmidt, 2018, s. 41) gibi anlamlara sahiptir. Bütüncemizi oluşturan gazeteler, kitle medyalarından (kitle iletişim araçlarından) yalnızca biridir. Devlet ve ekonomi eliyle yapılandırılan *kitle medyası (mass media)*, imgeleri, sembolleri ve mesajları kamuya, anonim bir topluluğa aktarma dolayımı olarak hizmet eder (akt. Schmidt, 2018, s. 48). Hall’ın (1982, s. 76; akt. Stevenson, 2015) “ideolojik kurumlar” (s. 70) olarak nitelendirdiğı kitle medyasının kısa ya da uzun vadede düşünce oluşturma/değıştirme (McLeod vd., 2002, s. 226; akt. Rhomberg, 2008, s. 99), bilişsel (gündem oluşturma (*agenda-setting*), önceleme (*priming*), bilgiyi değıştirme (*Wissensveränderung*), bilişsel karmaşıklık (*cognitive complexity*), çerçeveleme (*framing*), ilkeli muhakeme (*principled reasoning*) (akt. Rhomberg, 2008, s. 100), algı ve bireylerin davranışları üzerinde etkileri (akt. Rhomberg, 2008, s. 99) bulunmaktadır. Söylemsel ifadelerden oluşan (Stevenson, 2015, s. 78), toplumu/toplumsalı bir arada tutan ve egemen söylem alanından seçilen hegemonik kodlar üreten “sürekli akış halindeki” (Stevenson, 2015, s. 72) kitle medyası ideolojik açıdan böyle etkili olmasını, ürettiğı kodların doğal görünmelerine borçludur. Fakat Hall (akt. Stevenson, 2015) bunun bir yanılsama olduğunu belirtir; çünkü medya “esasen gerçekliğı inşa ederken onu yansıtmış gibi görünmektedir” (s. 71)

2.1.1 Medyanın İşlevleri

Medya propagandası bölümünde detaylandırılacak bu yanılsamalara geçmeden önce medya propagandası sayesinde üretilecek rızada belirleyici rol üstlenen ve sahip olduğu demokrasi modeline göre farklı öncelikleri olan (Martinsen 2009; akt. Fawzi, 2020, s. 190) medyanın işlevlerine kısaca yer verilmelidir.

Medyanın toplumsal başarılarının değerlendirilmesi üzerine yayımladığı bir çalışmasında Fawzi (2020, s. 190) medyanın işlevlerini iki temel ana başlık etrafında toplar: Politik İşlevler ve Sosyal İşlevler. Fawzi (2020, s. 190-192), politik işlevler grubunun altında medyanın bilgi işlevi, kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme, düşünce ve talep oluşturma, eleştiri ve kontrol işlevlerini ele alırken; sosyal işlevler grubunun altında sosyalleşme, uyum (oryantasyon) ve sosyal bütünleşme (entegrasyon) işlevlerini ele alır.

İçeriği Fawzi'nin sınıflamasına yakın olsa da Herman ve Chomsky (1993, s. 9) medyanın işlevlerini ondan farklı olarak üç gruba ayırırlar: karar verici, fikir dönüştürücü ve değer oluşturu işlevler.

2.1.1.1 Medyanın Karar Verici İşlevi

Gazeteciler ve editörler, eşik bekçiliği (İng. *Gatekeeping*) (Shomaker vd, 2010, s. 57) işlevleri aracılığıyla hangi olayların haber değeri taşıdığına (Shomaker vd., 2010, s. 60), bir başka ifadeyle “haber değerliliğine” (İng. *newsworthiness*, Galtung ve Ruge, 1965, s. 71), haber içeriklerinin hangi unsurlardan oluşacağına ve hangi haberlerin öne çıkarılacağı veya geri plana atılacağı da dahil olmak üzere haberlerin nasıl sunulacağına (Galtung ve Ruge, 1965, s. 65-71) ilişkin kararlar almaktadır. Bu süreçte haber söyleminde kullanılacak kavramlar, vurgulanacak unsurlar ve olayların çerçevelenme biçimi de belirlenebilmektedir. Literatürde, bu karar süreçlerinde gazetecilik etiği, toplumsal değerler ve medya kuruluşlarının ekonomik ve siyasal bağlamlarının etkili olabileceği; dolayısıyla haberlerin belirli anlam çerçeveleri içerisinde sunulmasının mümkün olabileceği ifade edilmektedir (Şimşek, 2013, s. 126).

2.1.1.2 Medyanın Fikir Dönüştürücü İşlevi

Haber başlıklarındaki sözcük seçimi (Entman, 1993, s. 52) bazı konular üzerinde yoğunlaşılması/görünürlük kazanması (Entman, 1993, s. 52) ya da bazı toplumsal ve siyasi

gerçekliklerin görünürlük kazanma şekli medyanın belirli olay ve aktörlere ilişkin algıların oluşmasında etkili olabileceğini göstermektedir (Entman, 1993, s. 51, 52). Bu bağlamda medya, haberleri seçme, önceliklendirme ve belirli çerçeveler (Entman, 1993, s. 52) içerisinde sunma yoluyla bazı konuların daha meşru (Van Leeuwen, 2007, s. 91-94), önemli veya dikkat çekici (Entman, 1993, s. 52) olarak algılanmasına katkıda bulunabilmektedir. Herman ve Chomsky'nin (1988) propaganda modeli kapsamında da medya içeriklerinin üretim sürecinde belirli ekonomik, siyasi ve kurumsal etkenlerin rol oynayabileceği, bazı konuların öne çıkarılabileceği, benimsetilebileceği ve kamuoyunun olayları değerlendirme biçimleri üzerinde etkili olabileceği ileri sürülmektedir.

2.1.1.3 Medyanın Değer Oluşturucu İşlevi

Medya, yalnızca mevcut toplumsal değerleri yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda belirli değerlerin, normların ve toplumsal rollerin yeniden üretilmesine veya sorgulanmasına da katkıda bulunabilmektedir (Herman ve Chomsky, 1988). Bu işlevin en görünür örneklerinden biri reklamlardır. Reklamlarda kullanılan karakterler, temsil biçimleri ve gündelik yaşam pratikleri, toplumdaki cinsiyet rolleri, yaşam tarzları ve tüketim alışkanlıkları hakkında belirli anlamların oluşmasına katkı sağlayabilir (Grau ve Zotos, 2016, s. 762, Baxter vd., 2016, s. 15, 16, Boyacı Yıldırım, 2021, s. 92). Örneğin, geçmişte daha çok kadınlarla ilişkilendirilen ev içi sorumlulukların reklamlarda erkek karakterler aracılığıyla da temsil edilmesi, toplumsal rollerin farklı biçimlerde algılanmasına yönelik yeni anlam çerçeveleri oluşturabilir (Grau ve Zotos, 2016, s. 762, Baxter vd., 2016, s. 15, 16, Boyacı Yıldırım, 2021, s. 92).

2.1.2 Medya Propagandası

Bir önceki bölümde ele alınan medyanın karar verici, yönlendirici ve değer oluşturucu işlevlerinin, medya propagandası ve rıza üretimi süreçleriyle olan ilişkisi bu bölümde incelenecektir. Bu kapsamda, medya içeriklerinin hangi koşullarda belirli anlamların oluşturulmasına, toplumsal algıların şekillenmesine ve belirli bakış açılarının yaygınlaşmasına katkı sağlayabileceği ele alınacaktır.

2.1.2.1 Medya ve Rıza Üretimi (Manufacturing Consent) Yaklaşımı

Noam Chomsky'nin "Rıza Üretimi" (Manufacturing Consent) yaklaşımı, medyanın toplumsal ve siyasal süreçlerde kamuoyu oluşumundaki rolünü açıklamaya yönelik eleştirel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır (Chomsky, 1993, s. 31). Bu yaklaşıma göre medya, yalnızca bilgi aktaran değil; aynı zamanda çeşitli toplumsal, ekonomik ve siyasal aktörlerle kurduğu ilişkiler çerçevesinde gündemin oluşumuna ve kamuoyunun şekillenmesine katkıda bulunan bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Chomsky'ye göre (1993), medya kuruluşları faaliyet gösterdikleri ekonomik, siyasal ve kurumsal yapıların etkisi altında haber seçimi, haberin sunuluş biçimi ve gündem belirleme süreçlerinde belirli eğilimler gösterebilmektedir. Bu durum, bazı konuların daha görünür hâle gelmesine, bazılarının ise daha sınırlı biçimde ele alınmasına yol açabilmektedir (s. 23). Bu çerçevede medya içerikleri yalnızca olayların aktarımı olarak değil, aynı zamanda belirli toplumsal ve ideolojik çerçeveler içerisinde anlam kazanan metinler olarak da değerlendirilmektedir (Chomsky, 1993, s. 62).

Rıza üretimi yaklaşımı, medya söylemlerinin mevcut toplumsal düzenin meşruiyetinin yeniden üretilmesine katkıda bulunabileceğini ileri sürmektedir. Bu süreçte haberlerin seçimi, kullanılan dil, öne çıkarılan veya geri planda bırakılan unsurlar ile olayların çerçevelenme biçimi kamuoyunun belirli konuları algılayışını etkileyebilmektedir (Chomsky, 1993, s. 27-34); fakat bu değerlendirme, bütün medya kuruluşlarının aynı şekilde hareket ettiği anlamına gelmemekte; medya pratiklerinin sahiplik yapısı, editoryal politikalar, ekonomik koşullar, siyasi ortam, kültürel özellikler ve gazetecilik meslek ilkeleri gibi birçok değişkenden etkilendiğini de kabul etmektedir (Chomsky, 1993, s. 43).

Bu nedenle medya söylemlerini inceleyen çalışmalarda, haber içeriklerinin yalnızca metinsel özellikleri değil; üretildikleri kurumsal, ekonomik ve toplumsal bağlamın da dikkate alınması gerekebilmektedir. Haber söylemlerinin değerlendirilmesinde kullanılan dilin, haber çerçevesi, kaynak tercihleri ve gündem oluşturma süreçleri, rıza üretimi yaklaşımının ortaya koyduğu kuramsal tartışmalar ışığında çözümlenebilecek temel unsurlar arasında yer aldığı söylenebilir.

2.1.2.2 Medya Söylemini Etkileyen Kontrol Mekanizmaları: Herman ve Chomsky'nin Propaganda Modeli

Edward S. Herman ve Noam Chomsky tarafından geliştirilen Propaganda Modeli, medya içeriklerinin oluşumunu etkileyen yapısal unsurları açıklamaya yönelik eleştirel bir medya kuramıdır. Model, haber üretim süreçlerinin yalnızca gazetecilik uygulamalarıyla değil, medya kuruluşlarının ekonomik yapısı, sahiplik ilişkileri, finansman kaynakları, haber kaynaklarına erişim biçimleri ve faaliyet gösterdikleri siyasal ve toplumsal çevre tarafından da şekillendirildiğini ileri sürmektedir (Herman ve Chomsky, 2021, s. 72–107). Bu çerçevede Herman ve Chomsky (Herman ve Chomsky, 2021), haberlerin kamuoyuna ulaşmadan önce çeşitli yapısal “süzgeçlerden” (s. 72) geçtiğini ve bu süzgeçlerin haber seçimi ile haber sunumunu etkileyebileceğini belirtmektedir.

Modelin ilk süzgeci, medya kuruluşlarının büyüklüğü, mülkiyet yapısı ve kâr yönelimidir. Herman ve Chomsky’ye (2021) göre medya sektöründe artan sermaye gereksinimi ve yoğunlaşma eğilimi, büyük ölçekli medya kuruluşlarının sektörde daha belirleyici bir konuma gelmesine yol açmıştır (s. 73-78). Bu durumun medya kuruluşlarının ekonomik sürdürülebilirlik, yatırım ilişkileri ve kurumsal öncelikleri doğrultusunda hareket etmelerini teşvik edebileceği ileri sürülmektedir. Dolayısıyla medya sahiplik yapısının, haber üretim süreçlerini etkileyen önemli değişkenlerden biri olduğu kabul edilmektedir.

Modelin ikinci süzgeci reklam gelirleridir. Herman ve Chomsky (2021), reklamların medya kuruluşlarının temel finansman kaynaklarından biri hâline gelmesiyle birlikte ekonomik sürdürülebilirlik açısından reklam verenlerin önem kazandığını ifade etmektedir (s. 84-87). Bu çerçevede reklam gelirlerine bağımlılığın, medya kuruluşlarının yayın politikaları ve içerik tercihleri üzerinde dolaylı etkiler oluşturabileceği öne sürülmektedir. Reklam piyasasındaki rekabetin özellikle küçük medya kuruluşlarının faaliyetlerini sürdürmesini zorlaştırdığı da model kapsamında vurgulanmaktadır.

Üçüncü süzgeç kitle medyasının haber kaynaklarıdır. Herman ve Chomsky’ye (2021) göre medya kuruluşları, düzenli ve güvenilir bilgi akışı sağlayan resmî kurumlar, kamu kuruluşları, şirketler ve diğer kurumsal aktörlerden yoğun şekilde yararlanmaktadır (s. 88-93). Bu kaynaklar, gazetecilere zaman ve maliyet açısından önemli kolaylıklar sağlamakta, haber üretim sürecinin daha hızlı ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Fakat model, belirli kaynaklara duyulan yapısal bağımlılığın haberlerin çerçevelenmesi ve gündem oluşturma süreçlerinde etkili olabileceğini ileri sürmektedir.

Dördüncü süzgeç, medya içeriklerine yönelik kurumsal veya toplumsal tepkilerdir. Herman ve Chomsky (2021), medya kuruluşlarının yayımladıkları içeriklere karşı kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri, siyasi aktörler veya ekonomik çevrelerden gelebilecek eleştirilerin ve baskıların yayın politikaları üzerinde etkili olabileceğini belirtmektedir (s. 95-98). Bu tür tepkiler, medya kuruluşlarının editoryal kararlarını ve gelecekteki içerik tercihlerini etkileyebilecek dışsal faktörler arasında değerlendirilmektedir.

Modelin beşinci süzgeci ise ilk yayımlandığı dönemde “anti-komünizm” olarak tanımlanmıştır. Herman ve Chomsky (2021), Soğuk Savaş koşullarında anti-komünizmin medya söylemlerinin şekillenmesinde önemli bir ideolojik çerçeve oluşturduğunu ileri sürmektedir (s. 98-99). Fakat bu unsur, modelin geliştirildiği tarihsel bağlam dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Günümüzde birçok araştırmacı, bu süzgecin belirli bir ideolojiden ziyade toplumlarda farklı dönemlerde öne çıkan güvenlik tehditleri, ulusal risk algıları veya ortak tehdit söylemleri şeklinde yorumlanabileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla modelin son süzgeci, belirli tarihsel koşullara özgü bir unsur olmasının yanında, farklı dönemlerde değişen toplumsal ve siyasal bağlamlara uyarlanabilecek bir yaklaşım olarak da değerlendirilmektedir.

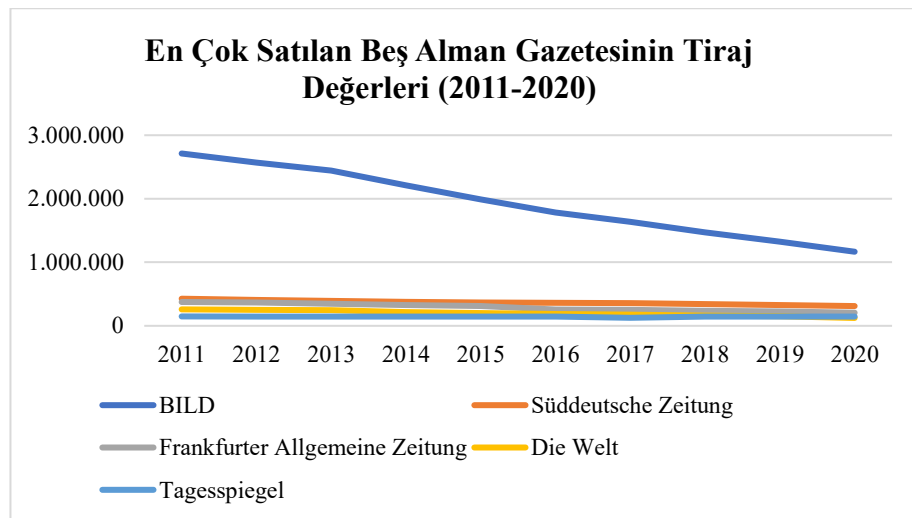
Genel olarak Propaganda Modeli, medya içeriklerinin yalnızca gazetecilik pratiklerinin sonucu olmadığını; ekonomik yapı, kurumsal ilişkiler, haber kaynakları ve toplumsal-siyasal çevrenin birlikte etkilediği karmaşık bir üretim sürecinin ürünü olduğunu öne süren kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Bu nedenle model, medya söylemini ve haber metinlerini inceleyen çalışmalarda, haberlerin üretildiği yapısal koşulların çözümlemesine olanak sağlayan önemli yaklaşımlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

2.2 TÜRKİYE'DE VE ALMANYA'DA YAZILI MEDYA

Bu çalışmada, Herman ve Chomsky'nin (2021) Propaganda Modeli kapsamında haber üretim süreçlerini etkileyebileceğini ileri sürdüğü yapısal unsurlar, Türkiye'de yayımlanan Sabah ve Sözcü gazeteleri ile Almanya'da yayımlanan Süddeutsche Zeitung (SZ) ve Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) örnekleri üzerinden ele alınmaktadır. Söz konusu gazeteler, farklı sahiplik yapıları, yayın politikaları ve editoryal yaklaşımları temsil etmeleri nedeniyle çalışma kapsamında karşılaştırmalı inceleme için uygun örnekler olarak değerlendirilmiştir. Bu inceleme, gazetelerin kurumsal özellikleri ile haber üretim süreçleri arasındaki olası ilişkilerin değerlendirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Gazetelerin seçiminde dikkate alınan ölçütlerden biri de benzer tiraj düzeylerine sahip olmalarıdır. Bu nedenle, ilk iki grafik (bkz. Şekil 10 ve Şekil 11), Alman tiraj denetim kurumu IVW (*Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern*) tarafından yayımlanan 2011-2020 yılları arasındaki en yüksek tiraja sahip Alman gazetelerine ilişkin veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

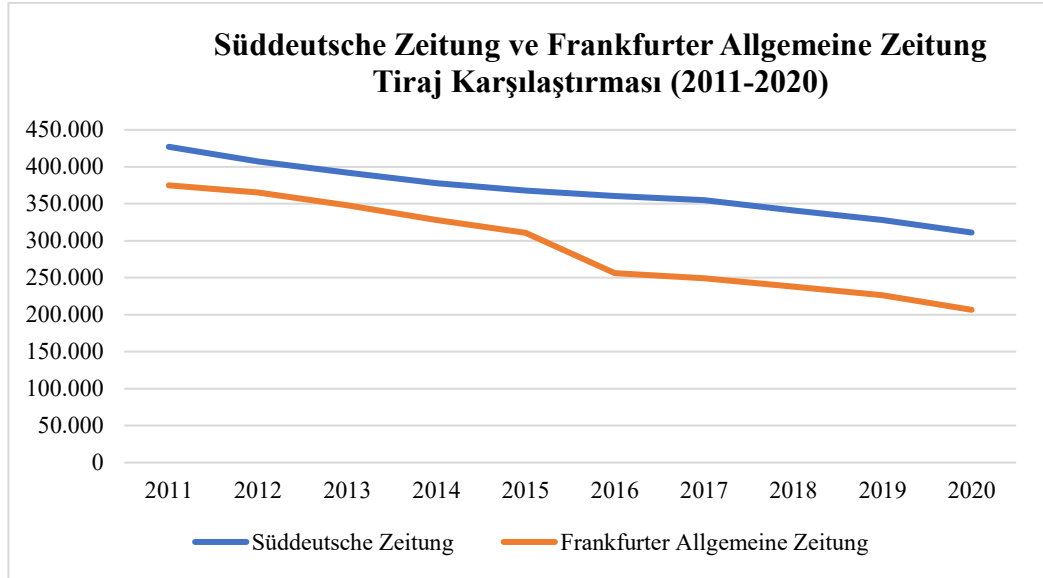
İlk grafikte (bkz. Şekil 10), 2011-2020 yılları arasında Almanya'da en yüksek tiraja sahip beş gazetenin satış verileri yer almaktadır. Verilere göre BILD gazetesi incelenen dönemin tamamında en yüksek tiraja sahip gazete olmayı sürdürmüştür. Bununla birlikte, 2011 yılında 2.712.564 olan tirajının 2020 yılında 1.166.302'ye gerilediği ve bu durumun yaklaşık %57 oranında bir düşüşe karşılık geldiği görülmektedir. Diğer gazetelerin tirajları ise birbirine görece yakın seyretmiş; incelenen dönem boyunca gazetelerin sıralamalarında önemli bir değişiklik gözlenmemiştir.

Şekil 10. En çok satılan beş Alman gazetesinin tiraj değerleri (2011-2020)

Kaynak: IVW'nin sayfasındaki her yılın 4. çeyreği raporlarındaki veriler esas alınarak, bu çalışma için yazar tarafından derlenmiştir.

Çalışmanın derlemindeki iki Alman gazetesinin tiraj değerlerini gösteren aşağıdaki grafikte, her iki gazetenin de incelenen yıllar arasında tiraj sayısının sürekli düşme eğilimi gösterdiği, Süddeutsche Zeitung'un (SZ) incelenen tüm yıllar boyunca Frankfurter Allgemeine Zeitung'un önünde yer aldığı görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer veri de FAZ'ın SZ'ye kıyasla daha sert bir tiraj düşüklüğü yaşamasıdır. FAZ yaklaşık %45 oranında tiraj gerilemesi yaşarken, SZ'de bu oran yaklaşık %27'dir.

Şekil 11. SZ ve FAZ'ın tiraj karşılaştırması (2011-2020)

Kaynak: IVW'nin (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020) sayfasındaki her yılın 4. çeyreği raporlarındaki veriler esas alınarak, bu çalışma için yazar tarafından derlenmiştir.

2.2.1 Türkiye'de Yazılı Medya

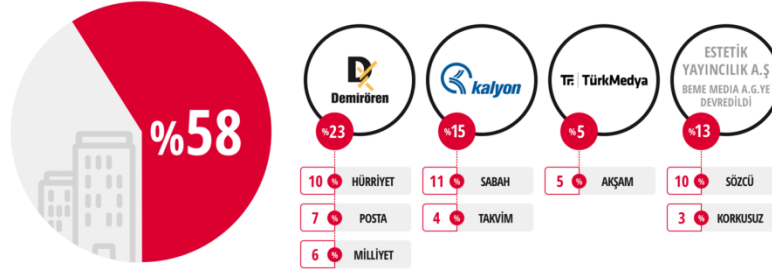
Türkiye'de yazılı medya alanı, medya kuruluşlarının ekonomik, teknolojik ve dağıtım olanakları çerçevesinde faaliyet gösterdiği bir sektör olarak değerlendirilmektedir. Bilgener (Kadıoğlu, 2006; akt. Bilgener, 2011), Türkiye'de medya sektöründe sınırlı sayıdaki medya grubunun etkili olduğu bir yapı bulunduğunu belirtmektedir (s. 93). Medya sektöründe faaliyet göstermek için gerekli sermaye, teknik altyapı ve dağıtım olanakları, sektördeki rekabet koşullarını etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır (Kuyucu, 2013, s. 148).

Medya Sahipliği İzleme (Media Ownership Monitor – MOM) Türkiye verilerine göre, Türkiye'de gazete okurlarının önemli bir bölümü belirli medya gruplarına ait yayınları takip etmektedir. Verilere göre, gazete okurlarının yaklaşık %58'i dört büyük medya grubuna (Demirören, Kalyon, TürkMedya ve BEME Media A.G.) ait yayınları tercih etmektedir (Media Ownership Monitor Türkiye, t.y.-a). Bu veriler, Türkiye'de yazılı medya alanındaki okur dağılımının belirli yayın gruplarında yoğunlaştığını göstermektedir.

GAZETELERDE OKUYUCU KONSANTRASYONU

MEDIA
OWNERSHIP
MONITOR
Turkey

DÖRT ŞİRKET, GAZETE OKUYUCULARININ %58'İNİ PAYLAŞIYOR.

KAYNAKLAR: MEDIA OWNERSHIP MONITOR TÜRKİYE

Şekil 12. Gazetelerde okuyucu konsantrasyonu (Media Ownership Monitor Türkiye, t.y.-a)

Bununla birlikte, Türkiye’de gazete tiraj verilerinin ölçümü ve doğrulanmasına ilişkin çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Tirajların hesaplanmasında kullanılan yöntemler, bayi ve abonelik satışlarının yanı sıra ücretsiz dağıtımların raporlanma biçimi, bu tartışmaların temel başlıkları arasında yer almaktadır. Bazı araştırmalarda, gazetelerin açıkladığı tiraj rakamları ile farklı kaynaklar tarafından elde edilen veriler arasında farklılıklar bulunduğu belirtilmiştir. Bu nedenle, gazete tiraj verilerinin değerlendirilmesinde kullanılan ölçüm yöntemleri ve veri kaynaklarının dikkate alınması gerekmektedir.

OLMASI GEREKEN SATIŞ RAKAMLARI				
GAZETE	AÇIKLANAN SATIŞ RAKAMI	BAYİ SATIŞI	ABONE SATIŞI	BEDAVA DAĞITIM
ZAMAN	1.095.776	19.074	1.076.702	?
POSTA	441.551	414.711	5.840	21.000
Hürriyet	387.165	360.663	6.106	20.396
SABAH	319.186	?	?	?
SÖZCÜ	287.313	287.313	Yok	Yok
HAHAR TÜRK	200.487	?	?	?
Türkçe	180.749	9.320	171.429	?
Milliyet	176.161	?	?	?
STAR	135.346	?	?	?
VATAN	133.217	?	?	?
Takvim	105.545	?	?	?
AKŞAM	105.149	?	?	?
BUĞÜN	102.690	?	?	?
Yeni Şafak	102.399	?	?	?
GÜNEŞ	101.973	?	?	?

* Bu rakamların bayi satışında olmadığı tespit edildi... Abone satışı mı, sponsor satışı mı, yoksa bedava dağıtım mı olup olmadığı bilinmiyor.

Şekil 13. Türkiye’deki gazetelerin “gerçek” tiraj rakamları (Sözcü, 28 Mayıs 2013)

Medya Sahipliği İzleme Projesi (Media Ownership Monitor Türkiye – MOM Türkiye) tarafından açıklanan verilere göre, Türkiye’de gazete tirajları ve okur payları bakımından farklı medya gruplarına ait yayınlar öne çıkmaktadır. Sözcü gazetesine ilişkin veriler incelendiğinde, gazetenin yüksek tiraj değerlerine sahip yayınlardan biri olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, gazete tirajları ile reklam ve ilan gelirleri arasında her zaman doğrudan bir paralellik

bulunmayabilmektedir. Şener'in (25 Haziran 2021) çalışmasında yer alan 2020 yılı verilerine göre, gazetelerin tiraj, resmi ilan ve reklam gelirleri bakımından farklı sıralamalarda yer aldığı görülmektedir.

2020	Tiraj sıralama/ günlük ortalama adet		Resmi ilan gelir sıralama/TL		Kamu bankası reklamı sıralama/ stXcm	
Sabah	1	208.670	1	17.561.538	2	42.072
Sözcü	2	202.493	6	9.539.776	-	0
Hürriyet	3	195.460	2	13.353.645	10	13.003

Şekil 14. Gazetelerin 2020 yılı tirajları, resmi ilan gelirleri ve kamu bankalarından aldıkları reklamların toplam alanı (Şener, 25 Haziran 2021)

Türkiye’de faaliyet gösteren medya kuruluşlarının sahiplik yapıları ve faaliyet alanları farklılık göstermektedir. Örneğin, Turkuvaz Medya Grubu bünyesinde faaliyet gösteren medya kuruluşları, gazete, dergi, televizyon, radyo, dijital yayıncılık, yayınevi, dağıtım ve baskı hizmetleri gibi farklı medya alanlarında faaliyet yürütmektedir. Bu grubun bağlı olduğu Kalyon Holding ise medya sektörünün yanı sıra inşaat, enerji, altyapı, gayrimenkul ve sanayi gibi farklı sektörlerde de faaliyet göstermektedir (Kalyon Holding, t.y.). Buna karşılık, Estetik Yayıncılık tarafından yayımlanan ve daha sonra BEME Media A.G.’ye devredilen medya kuruluşları, gazete ve dijital yayıncılık alanlarında faaliyet göstermektedir (Bilgener, 2011, s. 134). İlgili şirketlerin medya sektöründeki faaliyet alanları ve diğer sektörlerdeki yatırımları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 4. Kalyon Grubu ve Estetik Yayıncılık’ın sahip olduğu medya sektörü ve sektör dışı iştirakleri

	Kalyon Grubu	*Estetik Yayıncılık (*2019 yılında BEME Media A.G. ’ye devredildi)
Şirket/Holding	(Kalyon Holding A.Ş.)	Estetik Yayıncılık Havacılık ve Hava Taşımacılığı Ltd. Şti.
Medya Şirketi ve Faaliyet Gösteilen Başlıca Medya Alt Sektörleri	Medya Faaliyetleri (Turkuvaz Medya ve Yayın Hizmetleri A.Ş.): <u>Gazete:</u> Sabah, Daily Sabah, Takvim, Fotomaç, Yeni Asır. <u>Dergi:</u> Bazaar, China Today, Esquire, GQ, Home Art, Para, House Beautiful, Lacivert, Minika Çocuk Dergisi, Minika GO Dergisi, Muhit, Otohaber, Sabitfikir, Şamdan Plus, Sofra, Vogue, Inbusiness, Kukuli, Briko, Diana, Aktüel Tarih. <u>TV:</u> atv, A Haber, A News, A Para, A Spor, atv Avrupa, minika ÇOCUK, minika GO, A2, VAV TV <u>Radyo:</u> A Spor Radyo, A Haber Radyo, Radyo Turkuvaz, Vav Radyo. <u>Dijital:</u>	Medya Faaliyetleri: <u>Gazete:</u> Sözcü, Korkusuz, <i>AMK</i> (Açık Mert Korkusuz) <u>Dergi:</u> <i>GırGır</i> <u>Dijital:</u> <i>sozcu.com.tr</i> , <i>korkusuz.com.tr</i>

	Kalyon Grubu	*Estetik Yayıncılık (*2019 yılında BEME Media A.G. 'ye devredildi)
	atv.com.tr, ahaber.com.tr, anews.com.tr, aspor.com.tr, fotomac.com.tr, mavimisket.com.tr, minika.com.tr, sabah.com.tr, takvim.com.tr, sabah.com.tr/teknokulis, yeniasir.com.tr, dailysabah.com, fikriyat.com, turkuvazradyolar.com, 724dinle.com <u>Yayınevi</u> : Turkuvaz Kitap, Turkuvaz Çocuk, Sahi Kitap, Fikriyat, Muhit Kitap. <u>Sinema Yapım Şirketi</u> : Sinehane. <u>Platform</u> : d&r, idefix, prefix. <u>Baskı Tesisi</u> : Turkuvaz Matbaacılık. <u>Dağıtım Şirketi</u> : Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. <u>Kargo Firması</u> : KARGOMsende (Kalyon Holding, t.y.i)	
Diğer Sektörlerde Yürütülen Ticari Faaliyetler	DİĞER SEKTÖRLER VE DEV PROJELER: <u>Alt yapı ve inşaat</u> : yol, köprü, tünel, hafif raylı sistemler, metro, havalimanı, metrobüs yol ve sistemleri, kentsel su altyapısı, içme suyu boru hatları, atıksu ve yağmur suyu boru hatları, içme suyu arıtma tesisleri, atıksu arıtma tesisleri, atıksu tünelleri, KKTC deniz geçişi isale hattı, TANAP LOT 5 Doğalgaz Boru Hattı, İnegöl Gaz Dağıtım, TANAP LOT 4 Doğal Gaz Boru Hattı, üniversite, hastane, öğrenci yurdu, stadyum, kamu binaları, toplu konut ve mülteci kampları inşaatları. <u>Yatırım - İşletme</u> : İGA İstanbul Havalimanı, Kuzey Marmara Otoyolu, Menemen-Aliağa-Çandarlı Otoyolu Projesi <u>Enerji</u> : Kalyon Enerji (Gaz, Hidroelektrik, GES, RES) <u>Sanayi</u> : Kalyon PV Güneş Teknolojileri Fabrikası <u>Girişim Sermayesi</u> : Kalyon Venture Capital <u>Gayrimenkul</u> : Kalyon Gayrimenkul Yatırım (Kalyon Holding, t.y.i)	DİĞER SEKTÖRLER VE DEV PROJELER: Medya dışı sektörde herhangi bir ticari faaliyeti bulunmamıştır.

Not: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Medya kuruluşlarının faaliyet alanları (Herman ve Chomsky, 2021, s. 75, Kuyucu, 2013, s. 144), sahiplik yapıları (Herman ve Chomsky, 2021, s. 73-75, (Dalgaldere, 2011, s. 76) ve ekonomik/siyasi bağlantıları (Laçiner, 2015, s. 393), medya sektörünün yapısal özelliklerini inceleyen çalışmaların temel araştırma konuları arasında yer almaktadır. Bu kapsamda medya şirketlerinin hangi alanlarda faaliyet gösterdiği (Dursun, 2012, s. 7-10 ve 12-14, Kuyucu, 2013, s. 144), farklı sektörlerde yer alıp almadığı (Herman ve Chomsky, 2021, s. 75, Kuyucu, 2013, s. 144, 160, Doyle, 2016, s. 182, Yanatma, 2021) ve bağlı oldukları şirket gruplarının ekonomik faaliyet alanları (Dursun, 2012, s. 13) medyanın ekonomi politikası araştırmalarında değerlendirilen unsurlar arasında bulunmaktadır.

Bu yapısal unsurların incelenmesi, medya içeriklerinin üretildiği ekonomik, siyasi ve kurumsal ortamın anlaşılması açısından önem taşımaktadır (Eroğuz, 2022, s. 30, Özkan, 2016, s. 40). Bu nedenle farklı sahiplik yapılarına ve yayın çizgilerine sahip gazetelerin incelenmesi, bu yapısal farklılıkların yayıncılık pratiklerine nasıl yansıtıldığına karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

Türkiye’de faaliyet gösteren medya kuruluşları ve bu kuruluşların bünyesinde yer alan gazeteler; sahiplik yapıları, faaliyet alanları ve yayıncılık özellikleri temel alınarak aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.

Eleştirel yayın politikasıyla tanımlanan gazeteler: Literatürde bazı çalışmalar, belirli gazeteleri hükümet politikalarına yönelik eleştirel yayın yaklaşımıyla öne çıkan medya kuruluşları arasında değerlendirmektedir (Erken vd., 2017; Köktürk, 2021). Bu kapsamda Sözcü gazetesi de çeşitli araştırmalarda bu grupta yer alan yayınlardan biri olarak gösterilmektedir (Köktürk, 18 Aralık 2021). Bununla birlikte, Sözcü gazetesi farklı çalışmalarda yayın çizgisi, okuyucu kitlesi ve haber yaklaşımı bakımından farklı şekillerde tanımlanmıştır (Aygün, 2020; Demir, 2023; Tan, 2025).

Farklı yayın politikası özellikleriyle tanımlanan gazeteler: Literatürde bazı çalışmalar, belirli gazeteleri farklı yayın politikası özelliklerine sahip medya kuruluşları olarak değerlendirmektedir (Erken vd., 2017; Köktürk, 18 Aralık 2021). Bu kapsamda Sabah gazetesi de incelenen yayınlardan biri olarak ele alınmaktadır (Köktürk, 18 Aralık 2021). Sabah gazetesi, farklı araştırmalarda sahiplik yapısı, yayın politikası ve okuyucu profili açısından çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır (Bayar ve Kotelis, 2014; akt. İnci ve Speelman, 2024; Demir, 2023; Tan, 2025). Medya Sahipliği İzleme Projesi’nin (MOM, t.y.-b) 2016 yılında yayımladığı rapor, Türkiye’de medya mülkiyeti ile enformasyon, ekonomi ve siyaset arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Şekil 15. Medyada çoğulculuğa risk oluşturan göstergeler (Media Ownership Monitor Türkiye, t.y.-b)

2.2.1.1 Beme Media A.G. (Estetik Yayıncılık A.Ş.’Den Devredildi) Ve “Sözcü” Gazetesi

İstanbul’da 27.06.2007 tarihinde Estetik Yayıncılık A.Ş. bünyesinde kurulan Sözcü gazetesi, “Cumhuriyetin Gözcüsü” sloganıyla yayın hayatına başlamıştır. Gazete, bazı çalışmalarda yayın çizgisi ve içerik yaklaşımı bakımından “Cumhuriyetçilik ve Atatürkçülük” (Barış, 2020, s. 170) vurgusuyla tanımlanan ulusal gazeteler arasında değerlendirilmektedir.

Estetik Yayıncılık A.Ş.’nin medya sektörü dışındaki herhangi bir alanda yatırımının bulunmadığı belirtilmektedir (Bilgener, 2011, s. 134). Şirketin medya alanındaki faaliyetleri gazete, dijital yayıncılık ve dergi yayıncılığı alanlarında gerçekleşmiştir.

Tablo 5. Estetik Yayıncılık A.Ş.’nin medya iştirakleri

Gazete	<i>Sözcü</i> (2007), <i>AMK</i> (Açık Mert Korkusuz) (2012), <i>Korkusuz</i> (2014)
Dijital Yayın	<i>sozcu.com.tr</i> (2012), <i>korkusuz.com.tr</i>
Dergi	<i>GırGır*</i> (2015) (*2017’de yayımladığı bir karikatür nedeniyle kapatılmıştır)

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Sözcü gazetesi, basılı gazete yayıncılığının yanı sıra dijital yayıncılık faaliyetleriyle de medya sektöründe faaliyet göstermektedir. Gazetenin tiraj verileri incelendiğinde, 2020 yılında Türkiye’de en yüksek satış rakamlarına sahip gazeteler arasında yer aldığı görülmektedir (Şener, 25 Haziran 2021). Aynı döneme ait verilerde gazetenin resmi ilan ve reklam gelirleri ile kamu bankalarından aldığı reklamların dağılımı da farklı göstergeler üzerinden değerlendirilmektedir (Şener, 25 Haziran 2021).

2020		Tiraj sıralama/ günlük ortalama adet		Resmi ilan gelir sıralama/TL		Kamu bankası reklamı sıralama/ stXcm
Sabah	1	208.670	1	17.561.538	2	42.072
Sözcü	2	202.493	6	9.539.776	-	0
Hürriyet	3	195.460	2	13.353.645	10	13.003

Şekil 16. Gazetelerin 2020 yılı tirajları, resmi ilan gelirleri ve kamu bankalarından aldıkları reklamların toplam alanı (Şener, 25 Haziran 2021)

Sözcü gazetesinin yayın faaliyetleri ve karşılaştığı hukuki süreçler de çeşitli haber ve araştırmalarda ele alınmıştır. 2016 yılında gazete hakkında başlatılan bir soruşturma kapsamında gazetenin sahipleri, bazı yöneticileri ve çalışanları hakkında yargı süreci yürütülmüş (Bianet, 19 Mayıs 2017; CNN Türk, 15 Mart 2019) ve gazetenin sahipleri yurt dışına çıkmıştır (Mangırcıoğlu, 2019). Bunun ardından Sözcü gazetesi ve *sozcu.com.tr* adlı dijital yayın organı, Mart 2019

tarihinde İsviçre’de kurulan BEME Media A.G. bünyesine devredilmiştir. Devir sonrasında da BEME Media A.G.’nin yönetim yapısında eski Estetik Yayıncılık A.Ş. yöneticilerinin yer aldığı görülmektedir. Sözcü gazetesi, günümüzde yayın faaliyetlerini basılı ve dijital olarak sürdürmeye devam etmektedir.

2.2.1.2 Kalyon Grup ve “Sabah” gazetesi

Sabah gazetesi, Dinç Bilgin tarafından kurulan Medya Holding bünyesinde 22.04.1985 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Gazete, “Türkiye’nin en iyi gazetesi” sloganıyla yayımlanmaya başlamış ve daha sonra farklı medya gruplarının bünyesinde faaliyet göstermiştir (Sabah, 22 Nisan 2024). Gazete, 03.05.2005 tarihinde Ciner Grubu bünyesindeki Merkez Medya Grubu’na geçmiş, 2007 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilmiş, 22.04.2008 tarihinde ise Turkuvaz Medya Grubu’nu bünyesinde bulunduran Çalık Grubu’na devredilmiştir. 2014 yılında Turkuvaz Medya Grubu’nun bağlı olduğu yapı Kalyon Grubu bünyesinde faaliyet göstermeye başlamıştır (akt. T24, 2013). Turkuvaz Medya Grubu bünyesinde faaliyet gösteren Sabah gazetesi, gazete yayıncılığının yanı sıra grubun sahip olduğu farklı medya faaliyetleri içerisinde yer almaktadır. Kalyon Grubu’nun medya alanındaki faaliyetleri; gazete, dergi, televizyon, radyo, dijital yayıncılık, yayınevi, baskı ve dağıtım hizmetleri gibi çeşitli medya alt sektörlerini kapsamaktadır (Media Ownership Monitor Türkiye, t.y.-c) (Ayrıca bkz. Tablo 4. Kalyon Grubu ve Estetik Yayıncılık’ın sahip olduğu medya sektörü ve sektör dışı iştirakleri)

Sabah gazetesini bünyesinde bulunduran Turkuvaz Medya Grubu’nun Sabah’ın yanı sıra Takvim, Yeni Asır ve Daily Sabah gibi gazeteler, atv, A Haber, A Spor gibi televizyon kanalları gibi çeşitli dijital yayın platformları ve medya hizmetleri bulunmaktadır (Media Ownership Monitor Türkiye, t.y.-c).

Şekil 17. Kalyon Holding'in medya ve medya dışı sektörlerdeki ticari iştirakleri (Media Ownership Monitor Türkiye, t.y.-c)

Turkuvaz Medya Grubu'nu bünyesinde bulunduran Kalyon Holding'in medya faaliyetlerinin yanı sıra inşaat, enerji, altyapı, gayrimenkul ve sanayi gibi medya dışı sektörlerde de yatırımları bulunmaktadır (Kalyon Holding, t.y.-a; t.y.-b) (Ayrıca bkz. Tablo 4. Kalyon Grubu ve Estetik Yayıncılık'ın sahip olduğu medya sektörü ve sektör dışı iştirakleri). Bu nedenle ilgili holdingin faaliyet alanlarının medya sektörü ile birlikte farklı ekonomik sektörleri de kapsadığı ifade edilebilir.

Gazetenin sahiplik yapısı ve bünyesinde bulundurduğu şirket gruplarının ekonomik faaliyetlerinin yanı sıra, medya sektöründeki konumu, tiraj ve reklam gelirleri gibi unsurlara da - 2020 yılı özelinde - aşağıda yer verilmiştir.

2020	Tiraj sıralama/ günlük ortalama adet		Resmi ilan gelir sıralama/TL		Kamu bankası reklamı sıralama/stXcm	
Sabah	1	208.670	1	17.561.538	2	42.072
Sözcü	2	202.493	6	9.539.776	-	0
Hürriyet	3	195.460	2	13.353.645	10	13.003

Şekil 18. Gazetelerin 2020 yılı tirajları, resmi ilan gelirleri ve kamu bankalarından aldıkları reklamların toplam alanı (Şener, 25 Haziran 2021)

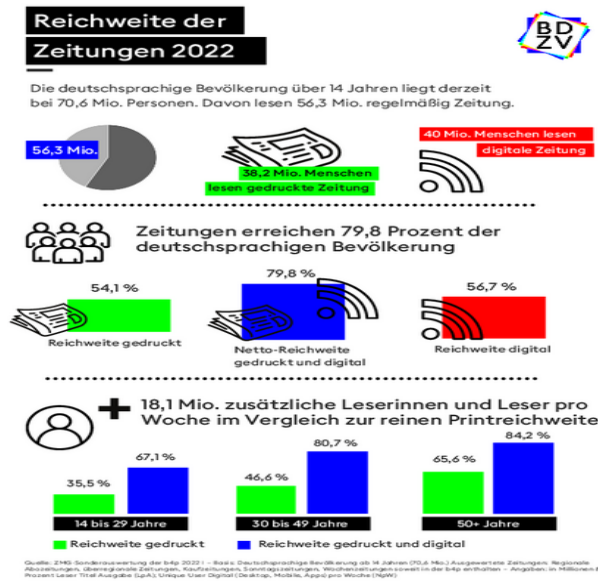
Sabah gazetesine ilişkin yukarıdaki veriler, gazetenin 2020 yılında Türkiye'de medya sektöründeki ekonomik konumunu açıklamakta tek başına yeterli olmasa da buna ilişkin tamamlayıcı bir tablo çizmesi açısından önemlidir. Bu tabloda 2020 yılında Sabah gazetesinin en çok satılan gazete olduğu, resmi ilan ve kamu bankası reklam gelirlerinde üst sıralarda yer aldığı görülmektedir (Şener, 25 Haziran 2021).

Sabah gazetesi, günümüzde yayın faaliyetlerini basılı ve dijital olarak sürdürmeye devam etmektedir.

2.2.2 Almanya'da Yazılı Medya

Küresel ve bölgesel ekonomik gelişmeler, geleneksel medya kuruluşları gibi yazılı medya sektörünü de etkilemiştir (WAN-IFRA, 27 Ağustos 2012, s. 2). Bununla birlikte Almanya'da yazılı medya, özellikle gazeteler, medya kullanım alışkanlıkları içerisinde önemli bir yere sahip olmaya devam etmektedir (WAN-IFRA, 2012, s. 2). Alman Yayıncılar ve Gazeteciler Birliği'nin (Bundesverband Digitalpublisher und Zeitungsverleger [BDZV]) verilerine göre, 2022 yılında Almanya'da 56,3 milyon kişi düzenli olarak gazete okumaktadır (BDZV, 2022a). BDZV'nin (2022b) aynı yıl verilerine göre, 38,2 milyon kişi basılı gazetelere, 40 milyon kişi ise dijital gazete

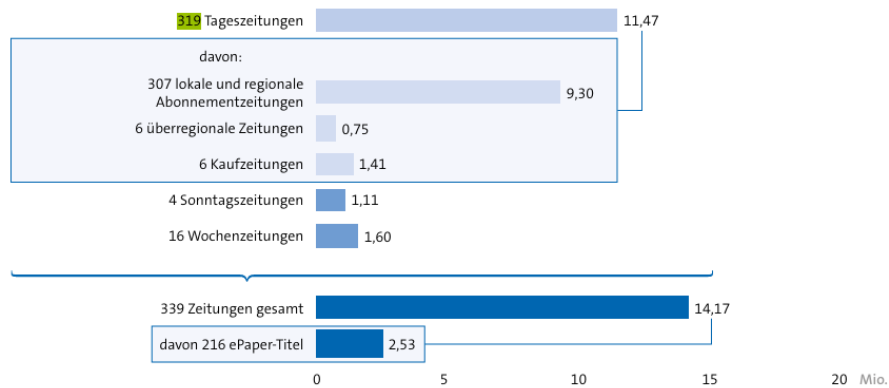
içeriklerine erişmektedir. Bu veriler, Almanya'nın Avrupa'daki en büyük, dünya genelinde ise önemli gazete pazarlarından biri olduğunu göstermektedir (BDZV, t.y.).

Şekil 19. Alman gazetelerinin 2022 yılı erişimi (BDZV, 2022b)

Alman Tiraj Denetleme Kurumu'nun (Die Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern e. V. [IVW]), BDZV'nin 2022 yılı 3. çeyrek verilerine dayanarak hazırladığı listede, Almanya'da yaklaşık 319 günlük gazete (toplam baskı sayısı: 11,47 milyon), 16 haftalık gazete (toplam baskı sayısı: 1,60 milyon) ve 4 Pazar Gazetesi (toplam baskı sayısı: 1,11 milyon) olmak üzere toplam 339 gazete (toplam baskı sayısı: 14,17 milyon) yer almaktadır (akt. Kommission zur Ermittlung der Konzentration im Medienbereich [KEK], 2023, s. 55).

Anzahl der Titel und verkaufte Auflage 3. Quartal 2022

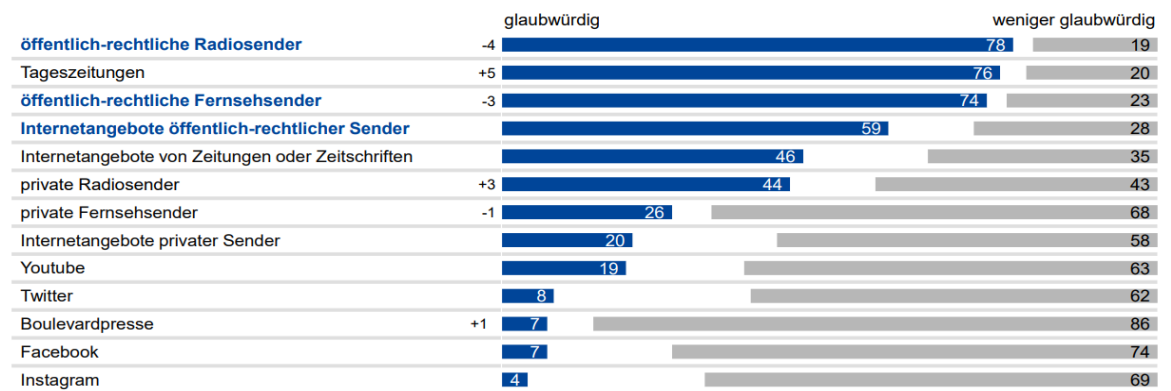

Şekil 20. 2022 yılının 3. çeyreğindeki yayınların (gazete/dergi) sayısı ve tirajları (Kommission zur Ermittlung der Konzentration im Medienbereich [KEK], 2023, s. 55)

Gazete çeşitliliğin bu denli yüksek olduğu Almanya’da gazetelere duyulan güven de oldukça yüksektir. Bunun nedenleri arasında medya yoğunlaşmanın kontrol altına alınması için düzenlenen yasa (Pressefusionsgesetz) ile haksız rekabeti ve sektördeki tekeli önlemek için kurulmuş olan Federal Rekabet Kurumu’nun (Bundeskartellamt) etkin varlığı sayılabilir. Medya güvenilirliği üzerine Batı Almanya Radyo TV Kurumu’nun (WDR) 2019 yılının Kasım ayında yaptığı bir araştırmada (WDR, 2019, s. 34) günlük gazetelerin, radyodan sonra en çok güvenilen (%76) medya organı olduğu saptanmıştır.

Glaubwürdigkeit der Medien 2019
Glaubwürdigkeit einzelner Medien
(1/2)

WDR®

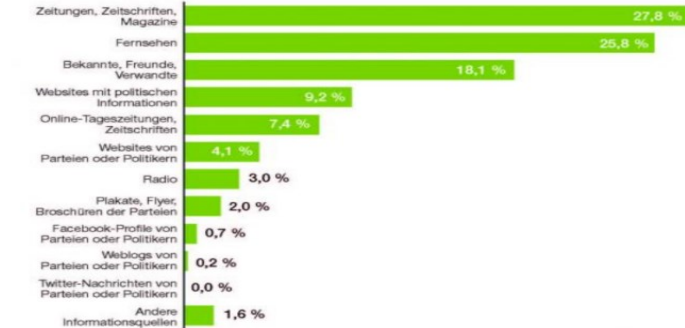
Ich nenne Ihnen jetzt einige Medien. Sagen Sie mir bitte jeweils, ob Sie diese für glaubwürdig oder für weniger glaubwürdig halten.

Şekil 21. Almanya’daki farklı medya organlarının güvenilirlik oranları (WDR, 2019, s. 34)

2013 yılında binden fazla internet kullanıcısı arasında yapılan bir anket de (Internet World Messe; akt. Planung & Analyse, 5 Eylül 2013) yukarıdaki araştırma sonucunu büyük oranda destekler niteliktedir. Yapılan ankette (Planung & Analyse, 5 Eylül 2013) politik bilgi kaynağı olarak Almanya’da en çok gazete ve dergilere güvenildiği (%27,8), çevrimiçi günlük gazete ve dergilerin ise en çok güvenilen beşinci (%7,4) bilgi kaynağı olduğu ortaya konulmuştur.

Beliebteste Politik-Informationsquellen**Klassische Medien genießen das größte Vertrauen**

„Welcher Informationsquelle schenken Sie das meiste Vertrauen, um Ihre Meinung für Ihre Wahlentscheidung zu bilden?“

Basis: Befragte, die die jeweilige Informationsquelle nutzen bzw. Nutzungsinteressen haben. Quelle: Fitkau & Maull Consulting/Internet World Messe, 2013
(Quelle: „Wahlprüfstein 2013: Wie Internet & Social Media Wahlentscheidungen beeinflussen. Die Sicht der Internet-Nutzer“, das Ergebnis von Fitkau & Maull Consulting im Auftrag der Internet World Messe, Juli/August 2013)

Beliebteste Politik-Informationsquellen (Quelle: Internet World Messe)

Şekil 22. Almanya’da en çok güvenilen politik bilgi kaynakları (Internet World Messe; akt. Planung & Analyse, 5 Eylül 2013)

Almanya’da medyaya yalnızca politik konularda değil, ekonomi ve yönetim konularında da önemli ölçüde güvenildiğini gösteren çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bunlardan biri de 2015 yılında medya kullanımına ilişkin olarak 500 üst düzey yönetici ile gerçekleştirilen mülakatlara dayanan çalışmadır. Bu çalışmada, SZ’nin (Süddeutsche Zeitung) ve FAZ’ın (Frankfurter Allgemeine Zeitung) ekonomi, politika ve yönetim konularında en çok güven duyulan iki gazete olduğu, SZ’nin daha çok politika ve yönetim; FAZ’ın ise daha çok ekonomi ve politika konularında öne çıktığı ifade edilmiştir.

Welchen Medien Spitzenkräfte vertrauen

Welche Zeitungen oder Zeitschriften halten Sie generell für besonders seriös beziehungsweise vertrauenswürdig?

Gesamtergebnis (in Prozent der Entscheider)	davon aus...			
	Wirtschaft	Politik	Verwalt.	
F.A.Z.	65	68	61	53
Süddeutsche	34	29	45	41
Handelsblatt	24	29	12	7
Welt	16	18	11	7
Spiegel	15	16	8	24
Zeit	15	13	18	17
Neue Zürcher	6	6	4	6
Regionalzeitung	6	4	13	4
Focus	4	5	1	5
Wirtschaftswoche	4	4	2	2

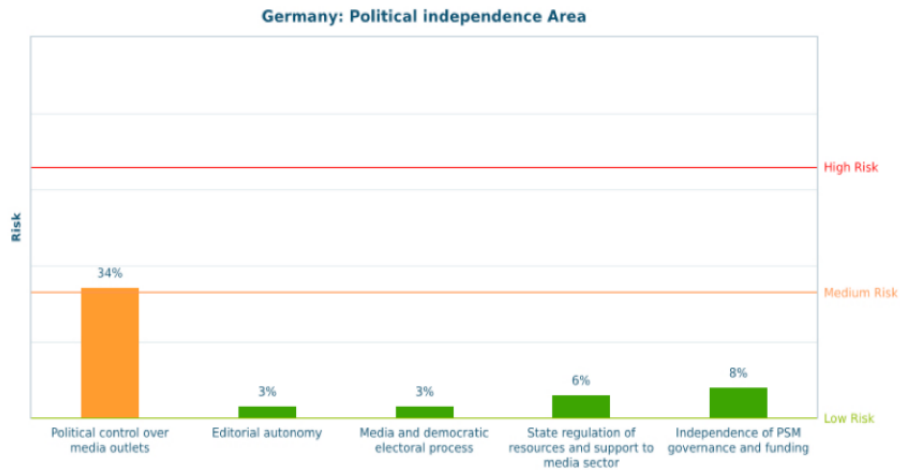
Quelle: Institut für Demoskopie Allensbach (Umfragezeitraum: 22. Juni bis 7. Juli 2015)

F.A.Z.-Grafik Broker

Şekil 23. Üst düzey yöneticilerin ekonomi, politika ve yönetim konularında en çok güven duyduğu gazete ve dergiler (yüzdesel olarak) (FAZ; akt. Steltzner, 23 Temmuz 2015)

Bu güveni sağlayan unsurlardan belki de en önemlisi, gazetecilik faaliyetlerinin Almanya’da – görece – özgürce sürdürülebilmesidir (The Arab-European Association for Media and Communication [AREACORE]) ve (Medya Çoğulculuğu İzleme Projesi (Media Pluralism Monitor). “Sınır Tanımayan Gazeteciler” (Reporters sans frontières [RSF]) sivil toplum kuruluşunun, 2015 yılı basın özgürlüğü göstergesine göre (akt. The Arab-European Association

for Media and Communication Researchers, kısaltma: AREACORE, t.y.), Almanya gazetecilerin en özgür olduğu ülke konumundadır. Robert Schuman Merkezi'nin (akt. Schröder ve Dankert, Aralık 2016, s. 5) 2016 yılında yayımladığı Medya Çoğulculuğu İzleme Projesi (Media Pluralism Monitor) verilerinde de Almanya'da editoryal bağımsızlığa karşı riskin oldukça düşük (%3) ortaya konulmuştur. Tüm bu veriler Almanya'da medyanın her ne kadar özgür olduğu savını destekliyor olsa da yalnızca bu verilere dayanarak, Alman medyasının siyasi açıdan tamamen bağımsız olduğunu ifade etmek doğru olmayacaktır. Alman medyasının siyasi bağımlılığı ve bağımsızlığını gösteren aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere, Almanya'daki medya kuruluşları üzerindeki siyasi denetim, orta seviyede de (%34) olsa risk taşımaktadır (Schröder ve Dankert, Aralık 2016, s. 6).

Şekil 24. Alman medyasının siyasi bağımlılık-bağımsızlık göstergeleri (Schröder ve Dankert, Aralık 2016, s. 6)

Riskin seviyesiyle ilgili olmasa da riskle ilgili araştırmalar yapan Alman medya bilimcisi ve gazeteci Dr. Uwe Krüger'in tespitleri Alman medyasının güvenilirliği konusunda duyulan kuşkları gözler önüne seren önemli çalışmalardan biridir. Krüger (2016), Almanya'daki bazı önde gelen medya kuruluşlarının haber üretim süreçlerinde siyasi ve ekonomik aktörlerle kurulan ilişkilerin etkili olabileceğini ileri sürmektedir. Araştırmacıya göre, Süddeutsche Zeitung, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Die Welt, Der Spiegel ve Die Zeit gibi yayın organları, belirli siyasi ve ekonomik çevrelerin söylemlerinin dolaşıma girdiği platformlar olarak değerlendirilebilir (Krüger, 2016). Krüger, özellikle dış politika haberleri ve transatlantik ilişkiler bağlamında, bazı gazetecilerin siyasi ve uluslararası aktörlerle kurdukları ilişkilerin haber üretim süreçleri üzerindeki etkisini incelemiştir (Krüger; akt. Herkel, 9 Temmuz 2014). Bu kapsamda Krüger, söz konusu gazetecileri "Alfa gazeteciler" olarak tanımlamış ve bu gazetecilerin NATO, ABD ve Alman hükümeti gibi aktörlerle ilişkilerinin haber içeriklerine yansıyabileceğini belirtmiştir (Krüger; akt. Herkel, 9 Temmuz 2014). Bu bağlamda ele alınan kurumlardan biri,

1952 yılında Hamburg merkezli olarak kurulan Atlantik-Brücke (Atlantik Köprüsü) adlı kuruluştur. Almanya ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkileri geliştirmeyi amaçlayan kuruluşun üyeleri arasında ekonomi, siyaset, kültür, bilim ve medya alanlarından çeşitli temsilciler bulunmaktadır (Süselbeck, 12 Mart 2003). Kuruluşla ilişkilendirilen isimler arasında siyaset, ekonomi ve medya alanından farklı dönemlerde görev yapmış çeşitli kişiler yer almaktadır.

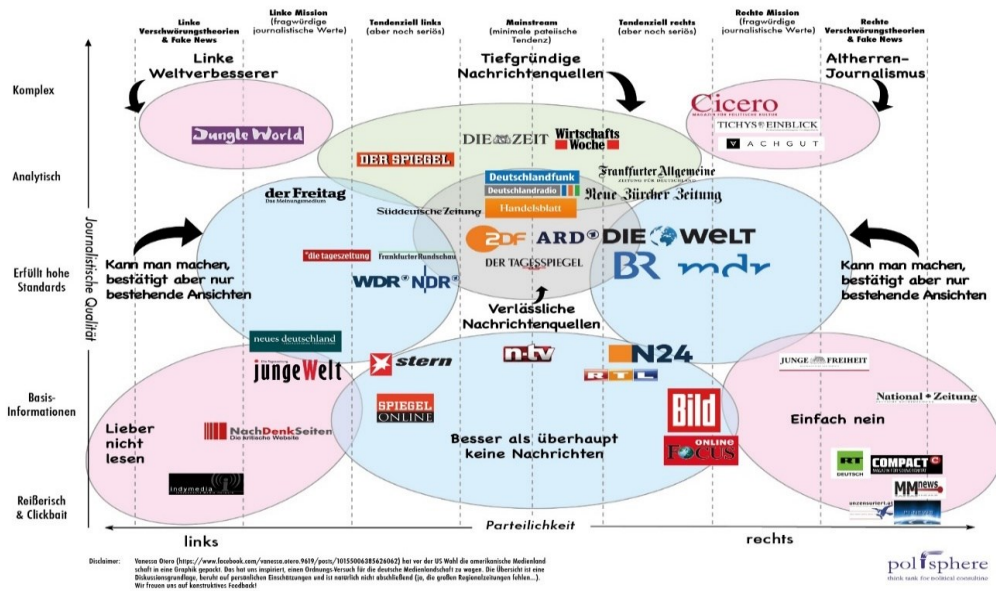
Krüger (akt. Prengel, 19 Nisan 2013), Atlantik-Brücke'nin yanı sıra Münih Güvenlik Konferansı (Münchner Sicherheitskonferenz) ve Bilderberg Toplantıları gibi uluslararası toplantılara katılan bazı gazetecilerin haber üretim süreçlerini de incelemiştir. Araştırmada Stefan Kornelius (Süddeutsche Zeitung), Klaus-Dieter Frankenberger (Frankfurter Allgemeine Zeitung), Josef Joffe (Die Zeit) ve Michael Stürmer (Die Welt) tarafından 2002-2010 yılları arasında yayımlanan haberler değerlendirilmiştir. Krüger'in (2016) çalışmasında, incelenen gazetecilerin bazı haberlerinde benzer kavramsal çerçeveler ve değerlendirmeler tespit edilmiştir. Araştırmacı, bu benzerlikleri özellikle güvenlik politikaları, NATO, ABD ile ilişkiler ve uluslararası tehdit algıları bağlamında ele almış; haber söylemlerinde siyasi ve kurumsal aktörlerin yaklaşımlarının nasıl yer aldığını incelemiştir.

Krüger'in çalışmaları, medya kuruluşları ile siyasi ve ekonomik aktörler arasındaki ilişkilerin haber üretimi üzerindeki olası etkilerini inceleyen medya ekonomisi ve gazetecilik araştırmaları kapsamında değerlendirilmektedir. Bu çalışmalar, medya bağımsızlığı, gazetecilerin kaynak ilişkileri ve haber söylemlerinin oluşum süreçleri gibi konuların incelenmesine katkı sağlamaktadır. Özellikle yukarıda bahsi geçen çalışma, gazetecilerin toplumsal, ekonomik ve siyasi aktörlerle, kurum ve kuruluşlarla kurduğu "ilişkisel yakınlıkların" (Laçiner, 2015, s. 370) haber söyleminin şekillenmesinde etkili olabileceğini ve bazı durumlarda bu yakınlıkların "hiçbir yere ait olmadan her yerde olma" (Hanns-Joachim Friedrichs; akt. Herkel, 2014) çizgisinin aşılabilirdiğini göstermesi açısından önemlidir.

Haller'in çalışmaları, gazetecilikte haber seçimi, gündem belirleme süreçleri, siyasi aktörlerle kaynak ilişkileri ve haberlerde farklı toplumsal görüşlerin temsil edilmesi gibi konular kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu bölümde, Alman medyasındaki bazı kuruluşların değerlendirilmesine ilişkin Polisphäre çalışanları tarafından hazırlanan bir sınıflandırmaya da değinilecektir. Polisphäre (akt. Steiner, 21 Şubat 2017) tarafından hazırlanan grafikte, Alman medya kuruluşları yayın çizgileri ve gazetecilik özellikleri açısından çeşitli kategoriler altında konumlandırılmıştır. Grafikte medya kuruluşlarının siyasal yönelimleri ve haber üretim biçimlerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır.

Şekil 26. Polisphäre çalışanlarının Alman medyası sınıflandırması (Polisphäre; akt. Steiner, 21 Şubat 2017)

Bununla birlikte, söz konusu sınıflandırmanın akademik bir araştırmaya veya ölçülebilir bir değerlendirme yöntemine dayanmadığı; Polisphäre çalışanlarının Alman medya yapısına ilişkin değerlendirmelerini yansıttığı belirtilmelidir. Bu nedenle grafik, Alman medya kuruluşlarının algılanan konumlarına ilişkin bir örnek olarak değerlendirilebilir. Grafikte Süddeutsche Zeitung (SZ) ve Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) gazetelerinin farklı konumlarda yer alması, bu iki gazetenin farklı yayın özelliklerine sahip ulusal gazeteler olması bakımından dikkat çekmektedir (akt. Steiner, 21 Şubat 2017). SZ, bazı çalışmalarda merkez sol yayın çizgisine sahip bir gazete olarak değerlendirilirken; FAZ muhafazakâr ve merkez sağ yayın çizgisiyle tanımlanmaktadır (Farukh, 2022, s. 58). Her iki gazete de Almanya'nın önde gelen ulusal günlük gazeteleri arasında yer almaktadır. Alman İstatistik Kurumu Statista'nın (2023) 2022 yılı üçüncü çeyrek verilerine göre, SZ 295.518 tiraj ile Almanya'da en çok satılan ulusal gazeteler arasında ikinci sırada, FAZ

ise 192.127 tiraj ile üçüncü sırada yer almaktadır. Ayrıca Dünya Gazeteler ve Haber Yayıncıları Birliği'nin (World Association of News Publishers) 2012 yılında yayımladığı raporda, her iki gazetenin Almanya'daki dijital gazete erişimi bakımından da öne çıkan yayınlar arasında bulunduğu belirtilmektedir (WAN-IFRA, 2012, s. 14). Bu özellikleri nedeniyle SZ ve FAZ, Almanya'daki farklı yayın yaklaşımlarına sahip ulusal gazeteleri temsil eden örnekler olarak medya araştırmalarında incelenmektedir.

Tablo 6. Alman gazetelerinin sahiplik yapısı ve çevrim içi/dijital erişim verileri

	GAZETE	YAYINEVİ-MEDYA SAHİPLİĞİ	AYLIK WEB SİTESİ ZİYARETÇİLERİ	AYLIK SAYFA GÖRÜNTÜLEMELERİ
1	Bild.de	Axel Springer	12.690	2,009,233,540
2	Welt.de	Axel Springer	7,170	218,333,862
3	Sueddeutsche.de	Süddeutsche Zeitung	5,640	180,000,793
4	ZEIT Online	Zeitverlag Gerd Cucerius	4,030	82,982,142
5	RP Online	Rheinische-Bergische Verlagsgesellschaft mbH	3,760	112,449,071
6	FAZ.net	Frankfurter Allgemeine Zeitung	3,610	114,466,796

Kaynak: WAN-IFRA (27 Ağustos 2012, s. 14) verilerinden derlenip, yazar tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

2.2.2.1 Süddeutsche Zeitung (SZ) ve Südwestdeutsche Medya Holding LTD. ŞTİ. (SWMH)

Süddeutsche Zeitung (SZ), Almanya'nın önde gelen ulusal günlük gazetelerinden biridir. 1945 yılında Münih'te kurulan gazetenin ilk sayısının baskısı da Nazi ideolojisinden kopuşun sembolik göstergesi olarak bir eritme fırınında Hitler'in *Mein Kampf* (Kavgam) kitabının baskı kalıplarının yakılması ve bu eriyen kurşundan gazetenin ilk baskı kalıbının dökülmesiyle ortaya çıkmıştır. Gazete günümüzde hem basılı hem de dijital yayın faaliyetlerini sürdürmektedir. Almanya'da en yüksek tiraja ve okuyucu erişimine sahip gazeteler arasında yer alan (Statista, 2023) gazete bazı araştırmalarda Almanya'nın en güvenilir bulunan medya kuruluşlarından biri olarak gösterilmektedir (FAZ; akt. Steltzner, 23 Temmuz 2015).

SZ, haber, yorum, röportaj ve araştırmacı gazetecilik içerikleriyle öne çıkmaktadır. Gazetenin yayın politikasında kamuoyunu ilgilendiren konularda doğru ve kapsamlı bilgi sunma amacı vurgulanmaktadır. Gazetenin yayın ilkelerinde, siyasi partilerden, çıkar gruplarından ve ticari kuruluşlardan bağımsız bir yayın anlayışı benimsendiği; özgür ve demokratik toplum ilkelerine bağlı kalındığı ifade edilmektedir (Süddeutsche Zeitung, 1981, s. 2; akt. Merkle, 2019, s. 68).

SZ'nin sahiplik yapısının, 2000'li yıllarda önemli değişiklikler geçirdiği görülmektedir. Uzun yıllar Süddeutscher Verlag (SV) bünyesinde faaliyet gösteren gazetenin yayınevi hisselerinin büyük bir bölümü daha sonra Südwestdeutsche Medien Holding'e (SWMH) devredilmiştir (Heimeier, 2013, s. 149-151). 2008 yılı itibarıyla SWMH'nin SV içindeki payı %81,25'e ulaşmış, kalan pay ise Friedmann ailesinin mirasçılarına ait olmuştur (Grimberg ve Raab, 29 Şubat 2008). Almanya'nın önemli medya şirketlerinden biri olan SWMH'nin medya yatırımları arasında gazeteler, dijital yayın platformları, radyo ve televizyon kuruluşları bulunmaktadır. SWMH'nin sahip olduğu yayın organları arasında Süddeutsche Zeitung'un yanı sıra çeşitli bölgesel gazeteler ve dijital medya platformları da yer almaktadır (Kommission zur Ermittlung der Konzentration im Medienbereich [KEK], t.y.).

Tablo 7. Südwestdeutsche Medya Holding'in (SWMH) sahip olduğu medya organları

Gazete (Toplam 86)	Süddeutsche Zeitung (SZ), BSZ Bayerische Staatszeitung, Frankenpost, Freies Wort, Heilbronner Stimme, Lausitzer Rundschau, Meininger Tageblatt, Märkische Oderzeitung, Mittelbadische Presse (MVM), Neue Presse (Coburg), Nordbayerischer Kurier, Schwarzwälder Bote, Stuttgarter Zeitung, Südwestpresse, Südthüringer Zeitung, Schwäbisches Tagblatt, Untertürkheimer Zeitung
Radyo (Toplam 126)	Berliner Rundfunk 91.4, Antenne Thüringen, NRW1, planet radio, RADIO 21, Radio Dresden, Radio Eins, bigFM, Antenne NRW, Antenne Bayern, Die Neue 107.7
Dijital Yayın (Toplam 152)	www.swp.de, www.sueddeutsche.de, www.stuttgarter-zeitung.de, www.stuttgarter-nachrichten.de, www.schwarzwaelder-bote.de, www.moz.de, www.planetradio.de
TV (Toplam 10)	Franken Fernsehen, augsburg.tv, münchen.tv

Kaynak: [Kommission zur Ermittlung der Konzentration im Medienbereich [KEK]] (t.y.) verileri yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

SWMH'nin çok sayıda medya kuruluşuna sahip olması, medya yoğunlaşması ve yayın çeşitliliği açısından bazı tartışmalara konu olmuştur. Bu kapsamda, aynı medya grubuna bağlı farklı yayın organlarında benzer içeriklerin ortaya çıkabileceği (Wagner, 18 Aralık 2018) ve bunun bölgesel medya çeşitliliği (Heimeier, 2013, s. 152) üzerinde etkili olabileceği yönünde değerlendirmeler bulunmaktadır. Ayrıca gazetenin farklı medya kuruluşlarıyla gerçekleştirdiği araştırmacı gazetecilik kapsamındaki iş birlikleri de tartışılmıştır (Sorge, 2014). Bazı değerlendirmelerde, özel bir medya kuruluşunun kamu yayıncılarıyla gerçekleştirdiği iş birliklerinin rekabet koşulları ve medya bağımsızlığı açısından incelenmesi gerektiği ifade edilmiştir (Posener, 12 Mayıs 2015). Bu tartışmalar, medya kuruluşlarının sahiplik yapıları, ekonomik ilişkileri ve haber üretim

süreçleri arasındaki bağlantıların medya araştırmalarında önemli bir inceleme alanı olduğunu göstermektedir. SZ'ye yönelik değerlendirmelerde, medya ile siyasi ve ekonomik aktörler arasındaki ilişkilerin haber üretim süreçlerine etkisi de tartışılan konular arasında yer almaktadır. Bu kapsamda Alman medya araştırmacısı ve gazeteci Dr. Uwe Krüger'in çalışmaları, medya kuruluşları ile elit gruplar arasındaki ilişki ağlarının haber üretimine olası etkilerini inceleyen araştırmalar arasında gösterilmektedir.

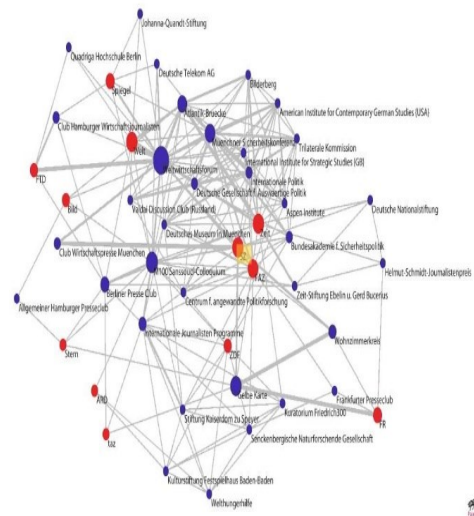
Krüger, *Meinungsmacht. Der Einfluss von Eliten auf Leitmedien und Alpha-Journalisten* (Düşünce Gücü. Elitlerin Ana Akım Medya ve Alfa Gazeteciler Üzerindeki Etkisi) başlıklı doktora çalışmasında, Almanya'daki önde gelen bazı medya kuruluşlarında görev yapan gazetecilerin siyasi ve ekonomik aktörlerle kurdukları ilişkileri incelemiştir (Krüger, 2016). Çalışmada, gazetecilerin çeşitli kurum, platform ve ağlar aracılığıyla siyasi ve ekonomik çevrelerle temas halinde olmasının haber üretim süreçleri açısından değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Krüger'in incelemesinde, Süddeutsche Zeitung'un dış politika editörlerinden Stefan Kornelius ile birlikte Frankfurter Allgemeine Zeitung'dan Klaus-Dieter Frankenberger, Die Zeit'tan Josef Joffe ve Die Welt'ten Michael Stürmer'in 2002-2010 yılları arasında yayımladıkları dış politika haberleri karşılaştırılmıştır. Araştırmacı, bu haberlerde kullanılan bazı kavramlar, ele alınan konular ve temel değerlendirmeler bakımından benzerlikler bulunduğunu belirtmiştir (Krüger, 2016). Krüger, söz konusu benzerlikleri gazetecilerin dâhil oldukları ilişki ağları ve çeşitli kurumlarla kurdukları bağlantılar bağlamında değerlendirmiştir. Bu kapsamda *Atlantik-Brücke* (Atlantik Köprüsü), *Bundesakademie für Sicherheitspolitik* (Federal Güvenlik Politikası Akademisi) ve *Deutsch-Russisches Forum e.V.* (Alman-Rus Forumu) gibi oluşumlar üzerinden medya, siyaset ve dış politika çevreleri arasındaki ilişkileri incelemiştir.

Krüger'in çalışması, medya kuruluşlarının sahiplik yapılarının yanı sıra gazetecilerin profesyonel ve kurumsal ilişkilerinin de haber üretim süreçlerinin çözümlemede dikkate alınması gereken unsurlar arasında olduğunu savunan yaklaşımlar içerisinde değerlendirilmektedir.

Şekil 27. Stefan Kornelius'un ilişki ağı (Krüger; akt. Buchladen Neuer Weg, t.y.)

Şekil 28. SZ'nin ilişki ağı (Krüger; akt. Buchladen Neuer Weg, t.y.)

Bazı medya kuruluşları ve o medyada çalışan gazeteci/editörler ile siyasi ve ekonomik çevreler arasındaki ilişki ağlarının haber üretim süreçleri üzerindeki olası etkilerinin incelendiği çalışmada SZ ve Stegan Kornelius özelinde görselleştirilmiştir. Şekil 31’de, SZ dış politika yazarı Stefan Kornelius’un da aralarında bulunduğu bazı gazetecilerin çeşitli siyasi ve uluslararası oluşumlarla ilişkileri; Şekil 32’de ise SZ’nin de dâhil olduğu bazı medya kuruluşlarının ilişki içerisinde bulunduğu kurum ve ağlar gösterilmektedir. Krüger’e göre bu tür ilişki ağlarının incelenmesi, gazetecilerin dâhil oldukları sosyal, siyasi ve ekonomik çevreler ile ürettikleri haber içerikleri arasındaki olası bağlantıların değerlendirilmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu kapsamda, gazetecilerin profesyonel ilişkileri, haber kaynakları ve kurumsal bağlantılarının haber söylemlerinin oluşumunda ne ölçüde etkili olduğu medya araştırmalarının önemli inceleme alanlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Krüger (akt. Schreyer, 4 Kasım 2014), Stefan Kornelius’un Alman-Atlantik Topluluğu (Deutsche-Atlantische Gesellschaft) gibi dış politika alanında faaliyet gösteren kuruluşlarla ilişkisini bu bağlamda ele almıştır.

Krüger, gazetecilerin siyasi ve uluslararası kuruluşlarla kurduğu ilişkilerin, haber üretim süreçlerinde dikkate alınması gereken unsurlar arasında yer aldığını ve gazetecilerin belirli siyasi görüşlere sahip olmasının tek başına bir sorun oluşturmadığını; fakat ilişki içerisinde oldukları çevrelerin görüşlerini eleştirel bir değerlendirmeden geçirmeden aktarmalarının gazetecilik etiği açısından tartışmalı sonuçlar doğurabileceğini ifade etmektedir (Krüger; akt. Herkel, 9 Temmuz 2014).

SZ'ye yönelik bir diğer değerlendirme, Alman medya bilimcisi Prof. Dr. Michael Haller'in çalışmaları kapsamında ortaya konulmuştur. Haller (2017, s. 2), *Die 'Flüchtlingskrise' in den*

Medien. Tagesaktueller Journalismus zwischen Meinung und Information (Medyada “Mülteci Krizi”. Düşünce ve Bilgi Arasında Güncel Gazetecilik) başlıklı araştırmasında, 2015 ve 2016 yıllarında Almanya’daki mülteci hareketliliğine ilişkin haberleri incelemiştir.

Araştırmada Süddeutsche Zeitung (SZ), Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), Welt ve Bild gibi ulusal gazetelerin yanı sıra seksenin üzerinde yerel ve bölgesel gazete ile focus.de, tagesschau.de ve Spiegel Online gibi çevrimiçi haber platformlarında yayımlanan içerikler değerlendirilmiştir. Haller’in bulgularına göre, incelenen haberlerde siyasi aktörlerin açıklamalarının önemli bir yer tuttuğu, buna karşılık toplumun farklı kesimlerinin görüşlerinin ve günlük yaşam deneyimlerinin haber içeriklerinde daha sınırlı şekilde yansıtıldığı ileri sürülmüştür (Haller, 2017). Haller’in bu sonuçlara ulaşmasında etkili olan olaylardan biri de Birleşmiş Milletler Göç Paketi’nin Alman medyasında çok geç yer bulması (2019, s. 8, 9, 11) olmuştur. Araştırmacıya göre, kamuoyunda tartışılan bazı siyasi konuların medyada ele alınma zamanı ve şekli, medya ile siyasi aktörler arasındaki ilişki açısından incelenmesi gereken bir alan oluşturmaktadır.

Haber seçim süreçleri, siyasi aktörlerin gündem belirleme etkisi ve olayların haberlerde temsil edilme şekilleri üzerine yoğunlaşan Haller’in çalışmalarındaki bu değerlendirmeler, SZ başta olmak üzere büyük ulusal gazetelerin haber üretim süreçlerinde haber kaynağı/kaynakları ile ilişkileri ve editoryal tercihler gibi unsurların incelenmesinin önemine işaret etmektedir.

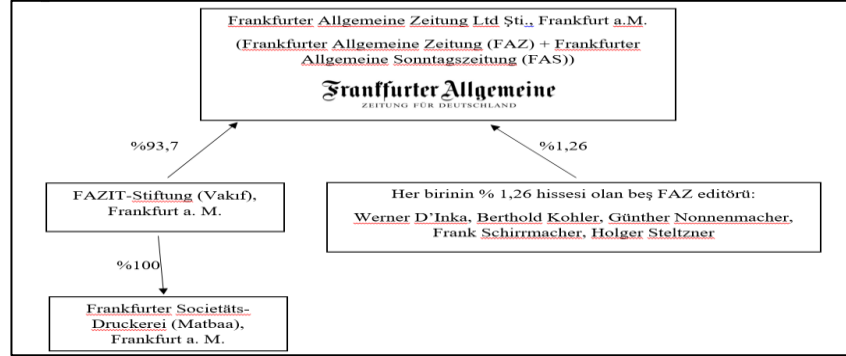
2.2.2.2 FAZIT Vakfı (FAZIT-Stiftung) ve Frankfurter Allgemeine Zeitung LTD. ŞTİ. (Frankfurter Allgemeine GMBH) Anonim Ortaklığı ve “FAZ” gazetesi

Bazı çalışmalarda yayın çizgisi açısından “muhafazakâr” (Gülzau, 2015, s. 63) ve “merkez sağ” eğilimli (Gülzau, 2015, s. 63) bir gazete olarak nitelendirilen Frankfurter Allgemeine Zeitung’un (FAZ) 1949 yılında yayımlanan ilk sayısındaki baş makalesinde, FAZ’ın uluslararası gelişmeleri takip eden ve “dünyada Almanya’nın bir sesi” olmak (FAZ, 1949; akt. Adam, 2020) olma hedefi vurgulanmıştır. Gazete, kuruluşundan itibaren siyaset, ekonomi, kültür ve dış politika alanlarında haber ve yorum içerikleriyle Almanya’nın önde gelen ulusal gazeteleri arasında yer almıştır. FAZ’a katkı sunan Joachim Fest, Marcel Reich-Ranicki, Friedrich Sieburg, Frank Schirrmacher, Paul Sethe ve Johann Georg Reißmüller gibi gazeteciler, Almanya basın tarihinde önemli isimler arasında gösterilmektedir (Baetz, 31 Ekim 2019).

Yayın hayatına başladığı dönemden itibaren FAZ’ın mülkiyet yapısı, kâr amacı gütmeyen FAZIT Vakfı’nın sahipliği üzerine kuruludur. FAZIT Vakfı, Frankfurter Allgemeine Zeitung GmbH’nin

yaklaşık %93,7 oranındaki hissesine sahiptir (FAZ, 2008; akt. Heimeier, 2013, s. 251). Gazetenin yönetim yapısında tek bir baş editör modeli yerine, yayın politikasından sorumlu bir editör kurulu bulunmaktadır (Braunberger vd., 2019, s. 8, 9).

Şekil 29. FAZ'ın sahiplik yapısı (FAZ, 2008; akt. Heimeier, 2013, s. 251'den yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.)

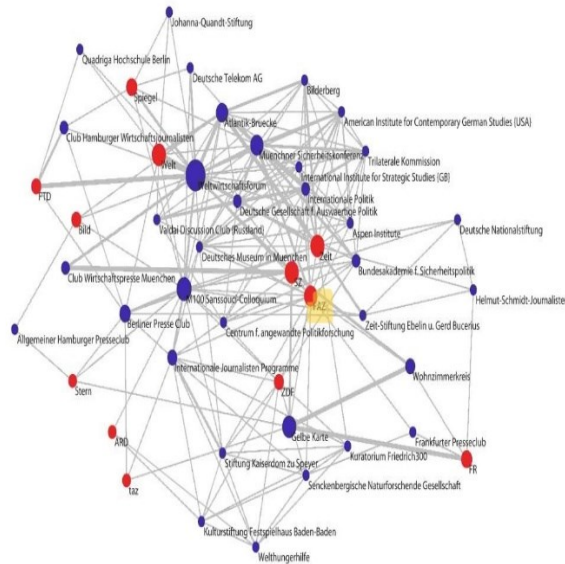
Hem Frankfurter Allgemeine Zeitung'u hem de Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung'u bünyesinde barındıran Frankfurter Allgemeine Zeitung Ltd. Şti.'nin en büyük hissedarı, herhangi bir kâr amacı gütmeyen FAZIT-Vakfı'dır (FAZIT-Stiftung). Bu vakıf, Frankfurter Allgemeine Zeitung GmbH'nin yaklaşık %93,7 oranındaki hissesine sahiptir. Vakıf bünyesinde ayrıca Frankfurter Societäts-Druckerei GmbH (%100) bulunmaktadır. Ortaya çıkan bu genel tablo, FAZ için çapraz medya yoğunlaşmasının sınırlı olduğuna işaret etmektedir. FAZIT Vakfı'nın kuruluş amaçlarından biri, gazetenin kurumsal yapısının ve yayın faaliyetlerinin sürekliliğini desteklemektir (akt. Heimeier, 2013, s. 252). Bunun yanı sıra vakıf, bilimsel çalışmaların desteklenmesi, araştırma faaliyetlerinin teşvik edilmesi ve medya alanında burs programlarının yürütülmesi gibi faaliyetlerde bulunmaktadır (Heimeier, 2013, s. 252).

Yurt içi ve yurt dışında görev yapan doksanın üzerinde muhabiriyle geniş bir haber ağına sahip olma özelliği taşıyan FAZ'ın (Zwingli, 2012, s. 6) tamamen kendine özgü böylesi bir yapıya sahip olması, gazetecilik faaliyetlerinin yürütülmesinde ona özerklik sağlayabileceğini düşündürmektedir. Çünkü gazetenin yayın politikası, beş kişilik editör kurulu tarafından belirlenmekte ve ekonomik bağımsızlığı ise kâr amacı gütmeyen FAZIT Vakfı tarafından korunmaktadır.

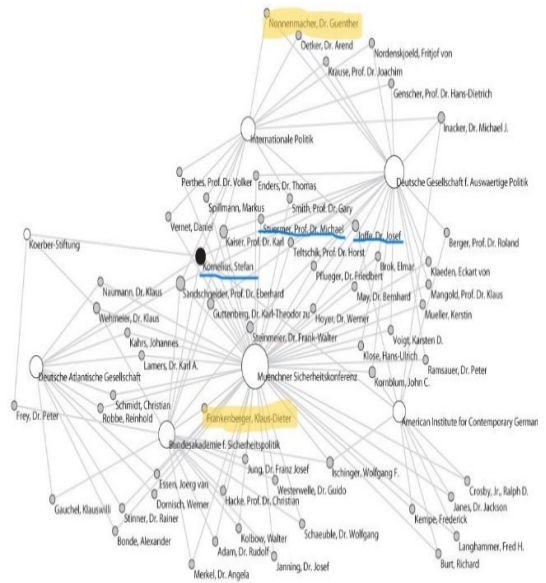
FAZ'ın yayın çizgisi ve medya içerisindeki konumuna ilişkin olarak ise farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Bazı çalışmalar gazeteyi muhafazakâr (Gülzau, 2015, s. 63) ana akım yayın organı olarak tanımlarken, Prof. Dr. Peter Hoeres gibi bazı isimler, gazetenin tarihsel süreç içerisinde farklı görüşlere (Hoeres, 2019; akt. Adam, 30 Ocak 2020) yer veren bir yayın yapısına sahip olduğunu belirtmektedir. Gazetede Lorenz Jäger gibi muhafazakâr editörlerin yanı sıra, Dietmar

Dath, Martin Benninghoff, Gustav Seibt, Ulrich Raulff gibi muhafazakâr olmayan kişilerin çalışmış ve çalışıyor olması buna kanıt olarak sunulmaktadır (akt. Adam, 30 Ocak 2020). Gazetede görev yapan farklı dönemlerdeki editör ve yazarların bu çeşitliliği, FAZ'ın yayın politikası ve gazetecilik anlayışı üzerine yapılan değerlendirmelerde ele alınan unsurlardan biridir. Bunların yanı sıra gazetenin haber üretim süreçleri ve gazetecilik uygulamalarına ilişkin akademik çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmaların bazılarında, medya kuruluşlarının sahiplik yapısı, gazetecilik faaliyetleri ve haber söylemi arasındaki ilişkilerini değerlendirmeye yönelik akademik tartışmalar da yürütülmektedir. Bu bakımdan Krüger (2016) ve Haller'in (2017) çalışmalarına da değinilmelidir.

Krüger (2016) yapmış olduğu çalışmada, aralarında FAZ'ın dış politika editörü Klaus-Dieter Frankenberger'in de bulunduğu dört gazetecinin (Frankenberger, Kornelius, Joffe ve Stürmer) Transatlantik elit oluşumlarla ilişkisi olduğunu ve onların 2002-2010 yıllarında yaptığı haberlerde o oluşumlara hiçbir eleştiri getirmemelerini ve dahası neredeyse aynı kaleminden çıkmışçasına benzer pek çok ifadeyle o siyasi veya ekonomik oluşumların söylemlerini sürdürdüklerini tespit etmiş ve bunları medyanın tarafsızlığı ve güvenilirliği açısından yorumlamıştır. Krüger, eleştirilerinin kaynağı olan bu ilişki ağlarını şu şekilde görselleştirmiştir:

Şekil 30. Klaus-Dieter Frankenberger'in ilişki ağı (Krüger; akt. Buchladen Neuer Weg, t.y.)

Şekil 31. FAZ'ın ilişki ağı (Krüger; akt. Buchladen Neuer Weg)

Almanya'daki haber üretim süreçleri üzerine çalışmalar yapan Prof. Dr. Michael Haller de FAZ'a eleştiriler yönelten medya araştırmacılarından biridir. Haller (2017, s. 2), *Die 'Flüchtlingskrise' in den Medien. Tagesaktueller Journalismus zwischen Meinung und Information* (Medyada

‘Mülteci Krizi’. Düşünce ve Enformasyon Arasında Güncel Gazetecilik) başlıklı çalışmasında, aralarında FAZ’ın da bulunduğu farklı ulusal, yerel ve bölgesel gazeteler ile çevrimiçi medya platformlarında 2015 ve 2016 yıllarında mültecilere yönelik haberleri incelemiştir. Haller’in çalışması, haber söylemlerinde siyasi aktörlerin açıklamalarının, medya gündeminin ve farklı toplumsal kesimlerin haberlerde temsil edilme biçimlerinin nasıl şekillendiğine odaklanmaktadır. Araştırmacı (Haller, 2017), incelediği haberlerde siyasi/kültürel ve finansal aktörlerin (elitlerin) açıklamalarının belirgin bir yer tuttuğunu; buna karşılık toplumun halkın görüşlerinin ve gündelik hayatlarının haber içeriklerinde daha sınırlı ölçüde yansıtıldığını belirtmektedir.

Haber seçimi, gündem oluşturma süreçleri ve haber kaynaklarının kullanım şekilleri üzerine yapılan medya çalışmaları kapsamında değerlendirilen bu tür çalışmalar, haberlerin hangi kaynaklara dayandırıldığı, hangi konuların öne çıkarıldığı veya geri plana itildiği ve farklı aktörlerin haber söyleminde nasıl temsil edildiği gibi konuların incelenmesine katkı sağlamaktadır.

3 .BÖLÜM

SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN DİL BİLİMSEL TEMELLERİ VE ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ YÖNTEMLERİ

Bu bölümde söylem çözümlemesinin dil bilimsel temelleri ve eleştirel söylem çözümlemesinin başlıca yöntemsel yaklaşımları yer almaktadır. Çalışmanın kuramsal ve yöntemsel odağında tek bir kuramcı ya da yaklaşım değil, örtmece sözlerin çok boyutlu (dilsel, bağlamsal, söylemsel, toplumsal ve ideolojik) niteliğini açıklamaya yardımcı olacağı düşünülen Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESÇ) yaklaşımının bütünü yer almaktadır. Bu nedenle araştırmada nitel verilerin güvenilirliğini ve analitik derinliğini artırmak amacıyla kuramsal ve yöntemsel çeşitleme/üçgenleme (triangulation) stratejisinden yararlanılmıştır. Farklı ESÇ ekolleri ve sınıflandırmalarının yanı sıra, söylem, söylem dizisi, söylem konumu, bağlam, anlam, makro ve mikro yapı, söylemsel stratejiler, aktör temsili, metafor, topos, çerçeveleme, meşrulaştırma gibi çeşitli kavramlara da yer verilmesi sayesinde, örtmece sözlerin dilsel ve bağlamsal katmanlarına, örtmece sözlerin haber metinlerinde nasıl anlam kazandığına ilişkin açıklamalar getirilebileceği düşünülmüştür. Bu bağlamda çalışmanın veri çözümleme sürecinde kullanılan MAXQDA programında oluşturulan kategorilerin bir kısmı da bu bölümde yer alan aktör temsili, metafor, topos, çerçeveleme kavramlardan oluşmaktadır. Tüm bu kavramlara yer verilmesinin nedeni çalışmanın odağını örtmece sözlerden uzaklaştırmak değil, örtmece sözlerin bağlamdan kopuk sözcüklerden ibaret olmamaları, anlamlarını ve söylemsel işlevlerini çoğu zaman metaforlar, toposlar, çerçeveler ve temsil edilme şekilleri (grup üyeliği, normlaştırıcı söylemler, yoğunlaştırma, hafifletme vb.) gibi unsurlar üzerinden kazanmalarındır. Bu bütüncül yaklaşım sayesinde örtmece sözlerin daha bağlam odaklı, sistematik ve karşılaştırmalı şekilde çözümlenmesine katkı sağlayabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda, bu bölümde ele alınan söylem çözümlemesi ve ESÇ yaklaşımlarının daha iyi anlaşılabilmesi için, öncelikle söylem kavramının tarihsel ve kuramsal kökenlerine değinilecektir.

3.1 SÖYLEM VE SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

“Siyasi söylem”, “göç söylemi”, “medya söylemi”, “hukuk söylemi”, “kadınlara yönelik şiddet söylemi”, “ırkçılık ve nefret söylemi”, “ayırıcı söylem”, “ideolojik söylem” gibi farklı kullanım şekillerine sahip olan söylem kavramı ilk kez 1958 yılında Amerikalı Yapısalcı Zellig S. Harris tarafından literatüre sokulmuştur. Söylem çözümlemesinin ana hatlarının çizilmesi ise *İletişimsel-*

Dil Bilimsel Dönüşüm (kommunikativ-linguistische Wende) ile olmuştur. 1970’lerde yaşanan bu kuramsal dönüşümle birlikte, dili yalnızca bir işaret sistemi ve dil bilgisel kurallar bütünü olarak gören ve bu çerçevede dil bilimi sistem odaklı ele alan yapısalcı ve sistem dil bilimi yaklaşımlarının yerini; anlamı iletişimsel bir süreç olarak değerlendiren ve işlevselliği öne çıkaran edim dil bilim, sosyodilbilim, metin dil bilimi, bilgisayarlı dil bilimi, nörodilbilim, psikodilbilim, klinik dil bilimi, derlem (bütüncü) dil bilimi, etkileşimsel dil bilimi, prototip kuramı, söz edimi kuramı ile söylem ve konuşma çözümlemesi gibi disiplinler ile bunlardan türeyen çeşitli alt kuramlar almıştır. Bu disiplin ve kuramlarda, dilin yalnızca bir sistem ve dil bilgisel kurallar bütünü olmadığı, dil bilimin iletişim odaklı olması gerektiği, dilsel yapıların somut kullanımına (parole – dilsel performans (Performanz) yönelmesi ve anlamının yapılandırıcı bir süreç olduğu savunulur. İletişimsel-Dil Bilimsel Dönüşüm ile birlikte ortaya çıkan ve dil bilim, sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, medya ve iletişim araştırmaları, toplumsal psikoloji, eğitim bilimleri ve politik dil bilim gibi birçok alanda kullanılan (Dander, 2017, s. 51) söylem çözümlemesi, bu yargı ve kabullerden ayrı düşünülemez. Söylem Çözümlemesi’nin daha iyi anlaşılabilmesi için, öncelikle söylem kavramına ilişkin çeşitli tanımlara yer verilecektir.

3.2 SÖYLEM KAVRAMININ ETİMOLOJİK KÖKENİ VE ÇEŞİTLİ SÖYLEM TANIMLARI

Yetmişli yıllardan itibaren neredeyse tüm iletişim alanlarında (Heinemann, 2011, s. 33) ve farklı disiplinler tarafından kullanılan söylem kavramının üzerinde uzlaşmış tek bir tanımı bulunmamaktadır. Kavramın içinde bulunduğu bağlama ve kullanıldığı alana göre (Aho, 2016, s. 12) ona farklı anlamlarla yüklenmektedir. Etimolojik olarak bakıldığında, “oradan oraya koşuşturma, ayrışma/uzaklaşma” anlamlarına gelen Latince *discurrere* veya *discursus* (Bender-Säbelkamp, 2014, s. 8) sözcüğünden türemiştir. Bu sözcüğün aynı zamanda “ayrıntılı tasvir ve konuşma” gibi yan anlamlar taşıdığı da belirtilmektedir. Zaman içerisinde kavramın anlamı genişlemiş ve farklı disiplinlerde çeşitli biçimlerde kullanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda söylem kavramının Türkçe, İngilizce ve Almanca sözlüklerde yer alan bazı tanımları şöyledir:

Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlüğü’nde (akt. Sözce, t.y.) *söylem* kavramı “(1) söyleyiş, söyleniş, sesletim, telaffuz; (2) kalıplaşmış, klişeleşmiş söz, ifade; (3) bir veya birçok cümleden oluşan, başı ve sonu olan bildiri, tez” anlamlarıyla verilmiştir. Kavramın Almanca karşılığı olan *Diskurs*, *Duden online*’da (Duden, t.y.-c) “(1) belirli bir (bilimsel) konu hakkında yöntemsel olarak yapılandırılmış inceleme; (2) canlı tartışma; (3) bir dil topluluğu tarafından fiilen gerçekleştirilen dilsel ifadeler bütünü” şeklinde tanımlanmıştır. Türkçe ve Almancada

yalnızca isim olarak kullanılan bu kavram, İngilizcede hem isim hem de eylem işlevine sahiptir. İsim olarak *discourse* “(1) yazılı ya da sözlü iletişim veya tartışma; (1.1) bir konunun konuşma ya da yazma yoluyla usule uygun biçimde ele alınması; (1.2) birbiriyle ilişkili ifadeler zinciri/bütünü, bir metin ya da konuşma” anlamına gelirken, eylem olarak “(1) bir konuda resmi veya usule uygun bir şekilde konuşmak ya da yazmak; (1.1) konuşma faaliyetinde bulunmak” anlamlarını taşır (Oxford University Press, t.y.).

Söylem kavramı yalnızca sözlük tanımlarıyla sınırlı değildir. Söylem, farklı kuramcılarının dâhil oldukları ekoller ve bu ekollerin toplumsal dinamiklerle kurduğu ilişkiler doğrultusunda göre farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bu bölümde, söylem kuramcılarının söyleme ilişkin tanımlarına da yer verilecektir:

Fransız filozof Michel Foucault (1981, s. 156; akt. Bender-Säbelkamp, 2014, s. 9) söylemi, “aynı söylemsel oluşumlara ait ifadeler (*enonce*, epistemik unsurlar ve/veya bilgi parçaları) yığını, birikimi” olarak tanımlar. Foucault (2019) *Bilginin Arkeolojisi (L’archéologie de savoir)* adlı eserinde söylem çözümlemesi yapan kişinin amacının, tüm bu yığın, birikim içinde öznenin gerçek niyetini anlamak, “iştirilen sese içerden hayat veren sessiz uğuldayan, bitip tükenmek bilmeyen konuşmayı yeniden bulmak, yazılmış satırların söylediklerini kateden, bazen onları altüst eden ince ve gözle görülemez metni yeniden kurmak” (s. 43, 44) değil, “söylenmiş olan şeyin içinde söylenenin ne olduğunu” (s. 44) anlamak, “ifadeyi yakalamak” (s. 44), onun hangi koşullarda ve niçin başka şekillerde değil de o şekilde oluştuğunu, sınırlarını (onunla bağlantılı ifade biçimlerinin olduğu kadar bağlantılı olmayan ya da bağlantılı olsa da dışarıda bırakılması tercih edilen ifade biçimlerini) ortaya koymak ve bir söylemin neden diğerinden farklı olduğunu açıklamak olması gerektiğini belirtir.

Alman edebiyatbilimci Jürgen Link (2005, s. 18; akt. Bender-Säbelkamp, 2014, s. 11) ise söylemi “yoğunlaştırılmış (pekiştirilmiş) geleneksel, kurumsal konuşma şekli” (s. 18) olarak tanımlar. Link’e göre (1983, s. 60; akt. Jäger, 10 Ocak 2000), bu tür kurumsallaşmış konuşma şekilleri bireylerin ve toplulukların eylemleri üzerinde belirleyici ve pekiştirici bir etkiye sahip olmakta ve güç ilişkileriyle bağlantılı bir işlev görmektedir. Link’in (akt. Jäger, 10 Ocak 2000) kurumsal, kurallı ve eylemlerle bağlantılı olduğunu belirttiği söylemler, yalnızca toplumsal pratiklerin (uygulamaların) ifadesi olarak değil, aynı zamanda toplumsal gerçeklik üzerindeki gücün etkileri ve belirli işlevleri bağlamında ele alınmalıdır. Link ayrıca, söylemlerin önemli birleştirici unsurlarından biri olarak, toplumun normalleştirilmesine katkıda bulunan ortak sembollere sahip olduğunu belirtir. Söylemler içerisinde yer alan bu semboller, topluluk ve bireyler üzerinde etkili olan ve toplumsal olarak aktarılan kültürel unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Drews,

Gerhard, Link, 1985, s. 265; akt. Jäger, 10 Ocak 2000). Bu unsurlar, tarihsel dönemlere ve kültürel bağlamlara göre bazı farklılıklar gösterebilir de her birey, içinde bulunduğu toplumun ortak sembollerini bilir ve öğrenebilir.

Duisburg Dil ve Sosyal Araştırma Enstitüsü'nün (Duisburger Institut für Sprach- und Sozialforschung [DISS]) öncüsü Alman dil bilimci Siegfried Jäger (1997) ise söylemi, “geçmişten gelen, bugünü belirleyen ve gelecekte de değişikliğe uğramış şekilde akmaya devam edecek olan” ve “zamanla oluşmuş toplumsal bilgi birikimleri akışı” olarak tanımlar. Jäger'in (1997), toplumun yeniden yapılandırılmasının, gelişmeye devam etmesinin ve değişmesinin temel yapı taşı olarak gördüğü bireysel ve toplumsal bilinçaltı, söylem tarafından şekillendirilir. Bu açıdan söylem, toplumsal değişim ve yeniden yapılanma süreçleriyle bağlantılı bir olgu olarak ele alınmaktadır. Jäger (1997), söylemlerin toplumsal olarak baskın değer ve normlarla ilişkili olduğunu ve bu unsurların gündelik dil kullanımında da ortaya çıkabildiğini belirtir. Bu nedenle toplumsal bilgiye ilişkin söylemsel unsurlar, gündelik iletişim içerisinde herhangi bir zorlama olmaksızın kullanılabilir. Tüm bunlar dikkate alındığında, söylem çözümlemesinin amacının, bir veya daha fazla karmaşık söylem dizisinin tarihsel gelişimini ve güncel görünümünü incelemek olduğu söylenebilir.

Almanca literatürde söylem daha çok toplumsal pratikler, toplumsal normlar ve iktidar yapıları ile ilişkisi çerçevesinde ele alınırken; İngilizce literatürde söylem daha çok metin, biliş ve toplumsal yapılarla ilişkisi bağlamında ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Sosyo-Bilişsel (Alm. *sozio-kognitiver Ansatz*) paradigmaya dayanan Eleştirel Söylem Çalışmaları [ESC] (Alm. *Kritische Diskursforschung [KDF]*) ile tanınan Hollandalı dil bilimci Teun van Dijk'in çalışmaları önemli bir yere sahiptir. Van Dijk (1997; akt. Reichard, 2015, s. 6) söylemi “toplumsal bir etkileşim şekli” olarak tanımlar. Buna göre dil kullanıcıları yalnızca konuşmacı, yazar, dinleyici veya okuyucu olarak değil; aynı zamanda belirli toplumsal kategorilerin, grupların, mesleklerin, örgütlerin, toplulukların, toplumların veya kültürlerin üyeleri olarak da iletişim kurmaktadır (Reichard, 2015, s. 6). Bu da dil kullanımının aynı zamanda toplumsal bir iletişim ve eylem şekli olduğunu göstermektedir. Van Dijk (2019), söylemi söz konusu “iletişimsel eylemin konuşulan ya da yazılan sözlü ürününe göndermede bulunan genel bir terim” (s. 294) ve bu eylemin “başarılmış ya da devam eden ürünü” (s. 293) olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu ürün, semboller, normlar, gelenekler, değer ve tutumlar, ifadeler, şekiller, grafikler, jargonlar ve diğer disiplinler gibi pek çok unsuru kullanarak çeşitli hiyerarşik güç ilişkilerini, ideolojileri ve (bireysel ve/veya toplumsal) zihin modellerini (Van Dijk, 2019, s. 471) ortaya çıkarıp biçimlendirebilmekte (Van Dijk, 2019, s. 292), kontrol edebilmekte (Van Dijk, 2019, s. 20) veya yeniden üretebilmektedir (Van Dijk, 2019, s. 290). Böylece Van Dijk'ın yaklaşımında

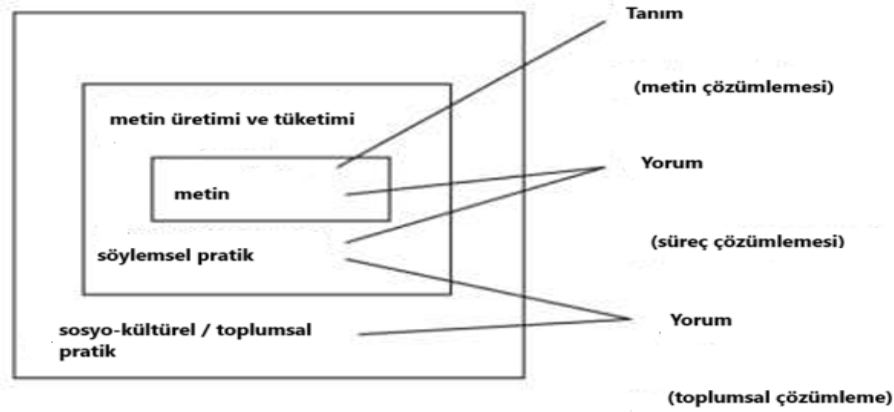
söylem, bireysel ve toplumsal düzeydeki zihinsel süreçlerle ve toplumsal bağlamla birlikte değerlendirilmektedir. Tüm bunlara dayanarak “söylemin hem bilişsel hem de toplumsal boyutları” (Van Dijk, 2019, s. 352) bulunduğu söylenebilir.

Viyanalı Eleştirel Söylem İncelemesi Yaklaşımı (Alm. *Der Wiener Ansatz der Kritischen Diskursanalyse*) olarak da nitelendirilen Söylem-Tarihsel Yaklaşım [STY] (Alm. *Diskurshistorischer Ansatz [DHA]*) ile ilgili ilk çalışmaları gerçekleştiren isimlerden biri olan Avusturyalı dil sosyoloğu Ruth Wodak, söylemlerdeki ötekileştirici ve dışlayıcı unsurların incelenmesini ve söylemlerin tarihsel bağlamlarıyla ve arka planındaki toplumsal gerçekliklerle birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Söylemin içindeki örtük iletilerin altında yatan egemen ideolojiyi açığa çıkarmada Teun van Dijk’ın Sosyobilişsel Kuramı’nı genişleten Wodak (2019) söylemi “belirli bir konuda içeriksel olarak ilişkili, anlam oluşturan söylemsel olayların (metinlerin) toplamı” (s. 5, 9) şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanım doğrultusunda söylem, yalnızca belirli bir dilsel ifade şekli olarak değil, aynı zamanda belirli bir olay ile bu olayı çevreleyen durumlar, kurumlar ve toplumsal yapılar arasındaki ilişkileri kapsayan toplumsal bir pratik olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar söylemler, bu toplumsal pratikler tarafından biçimlendirilip dönüştürülse de/oluşturulsa da (“constituted”), aynı zamanda onları (yeniden) biçimlendiren/üreten (“constitutive”) çok katmanlı dinamik bir yapıdır (Wodak, 2001, s. 95). Bu nedenle Wodak’ın yaklaşımında söylemin anlaşılmasında dilsel özelliklerin yanı sıra söylemin ortaya çıktığı tarihsel ve toplumsal bağlamın da dikkate alınması önem taşımaktadır (Reisigl ve Wodak, 2001, s. 45). Bu nedenle Wodak’ın yaklaşımında söylemin anlaşılmasında yalnızca açık ve doğrudan iletiler değil, aynı zamanda dil kullanımındaki örtük ve ideolojik etkilerin ve söylemin ortaya çıktığı tarihsel ve toplumsal bağlamların da dikkate alınması önem taşımaktadır (Reisigl ve Wodak, 2001, s. 45).

Söylemin toplumsal bağlamla birlikte ele alınması gerektiği yönündeki bu yaklaşım, Diyalektik İlişkisel Yaklaşım (İng. *Dialectical-Relational Approach*) ile bilinen İngiliz dil bilimci Norman Fairclough’ın kuramsal çerçevesinde de önemli bir yere sahiptir. Fairclough’a göre söylem, yalnızca dilsel/metinsel bir ifade şekli veya gerçekliğin doğrudan bir yansıması değil, aynı zamanda “toplumsal kimlikleri, toplumsal ilişkileri ve toplumsal dünyanın bilgi ve anlam sistemlerini inşa eden” (Fairclough, 1995, 2003, 2005; akt. Nielson ve Nørreklit, 2009, s. 204) ve toplumsal dünyayı yorumlama ve dönüştürme süreçlerinde rol oynayan çok katmanlı bir toplumsal pratiktir (Fairclough ve Wodak, 1997, s. 259). Fairclough’ın (1992) Diyalektik-İlişkisel Yaklaşımı, söylem ile toplumsal yapılar ve pratikler arasında karşılıklı bir etkileşim ve dönüşüm ilişkisi bulunduğu varsayımına dayanmaktadır (s. 64). Bu nedenle söylemin yalnızca dilsel ve metinsel özellikleriyle değil (Fairclough, 1992, s. 64), aynı zamanda kültürel, politik, ekonomik

ve ideolojik bağlamlarla nasıl bir etkileşim içinde üretildiği (bağlam, ideolojik arka plan vb.) (s. 63) ve “dağıtım ve tüketim süreçleri” (akt. Reisigl, 2009, s. 47) ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir. Bu doğrultuda Fairclough, söylemin farklı boyutlarını sistematik şekilde değerlendirmek amacıyla üç boyutlu bir model geliştirmiştir. Bu model; metinsel boyut, söylemsel pratikler boyutu ve sosyo-kültürel/toplumsal pratikler boyutundan oluşmaktadır (akt. Mintarsih vd., 2020, s. 127).

Şekil 32. Fairclough'un üç boyutlu çerçevesi

Kaynak: Fairclough (1992; akt. Mintarsih vd., 2020)'den yazar tarafından çevrilmiştir.

Fairclough'un söylemi toplumsal pratiklerin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendiren yaklaşımına paralel şekilde, söylemin toplumsal temsil üretim süreçlerini inceleyen Hollandalı dil bilimci ve Çok Modlu Toplumsal Göstergebilim Yaklaşımı'nın (İng. *Multimodal Social Semiotic Approach*) kurucularından Theo van Leeuwen de söylemi, gerçekliğin belli yönlerine dair “toplumsal olarak inşa edilmiş yeni bilgi biçimleri” ve bu bilgilerin söylem aracılığıyla “yeniden bağlamsallaştırılma” (İng. *re-contextualisation*) süreci olarak tanımlamaktadır. Bu bilgi şekilleri ya da söylemler, insanların toplumsal pratikleri doğrultusunda olduğu için bu pratiklerle ilişki içerisindedir. Söylemler, gerçekliğin yalnızca temsiliyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda gerçekliğe ilişkin anlamların oluşturulmasına ve yeniden düzenlenmesine de katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan söylem, yalnızca bir temsil aracı değil, aynı zamanda toplumsal gerçekliğin belirli çıkarlar, hedefler ve değerler doğrultusunda yeniden üretilmesi ve dönüştürülmesi süreçlerinde (Van Leeuwen ve Wodak, 1999, s. 96; akt. De Rycker, 2014, s. A51) rol oynayan toplumsal bir pratik olarak değerlendirilebilir. Bu süreç yeniden bağlamsallaştırma yoluyla gerçekleşmektedir (Van Leeuwen ve Wodak, 1999, s. 96; akt. De Rycker, 2014, s. A51). Van Leeuwen (akt. De Rycker, 2014, s. A51), tıpkı Wodak ve Meyer gibi (2009, s. 5, 9, 10), yeniden bağlamsallaştırma (üretim) sürecinde ortaya çıkan bazı söylemsel dönüşümlerin,

ideolojik etkiler taşıyabileceğini ve toplumdaki güç ilişkilerini, eşitsizlikleri ya da egemenlik yapılarını yeniden üretebileceğini ileri sürmektedir.

3.3 SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN KAPSAMI VE AMAÇLARI

Dil, insanların birbirlerinden işlevsel olarak ayrışmalarına yol açan ve toplumun ve sosyokültürel yaşam şekillerinin oluşmasına katkıdan bulunan kurucu/temel bir dolayımıdır (Mead, 1969a, s. 291; akt. Habermas, 2019, s. 25). Mead (akt. Habermas, 2019) bunu şu şekilde ifade eder: “İnsanlarda dil yoluyla oluşan işlevsel açıdan farklılaşma, yalnızca başka bir birey değil, başka bir toplum da üreten, bütünüyle farklı türden bir örgütlenme ilkesi doğurur” (s. 25). Bu örgütlenme, toplumsal etkileşimlerin cümleler ve eylemler yoluyla şekillendiği bir yapı sunar. Artık daha toplumsal temelli yürütülen söylem çözümlemeleri, bahsi geçen örgütlenmedeki yapıları, toplumsal olarak kabul edilen bilgilerin üretimini, toplumsal ve kültürel yaşam üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülen dilin kullanım şekillerini ve bireylerin ve/veya toplumların iletişim süreç ve eylemlerini yorumlama ve anlamlandırma süreçlerinde önemli bir çözümleme dolayımı olarak devreye girmektedir.

Bu çerçevede Jäger (2015, s. 78), söylem kuramının — her ne kadar bazı dil bilimsel ya da edebiyat bilimsel araçlardan yararlansa da — aslında bir dil kuramı olmadığını, daha çok toplum bilimsel yaklaşımlara katkı sunduğunu belirtir. Jäger’e göre (2015, s. 78) söylem çözümlemesinde, dilsel yapılar yalnızca biçimsel özellikleriyle değil, aynı zamanda içinde yer aldıkları toplumsal bağlamlar, bilgi üretim mekanizmaları ve iktidar ilişkileri çerçevesinde de ele alınmalıdır. Foucault’nun yaklaşımı da bu görüşle örtüşmektedir. Foucault, söylem çözümlemesinde yalnızca dile ilişkin yüzeysel ifadelerle değil, aynı zamanda söylenmeyenlere, dolaylı anlamlara, metinler arası göndermelere ve satır aralarına da odaklanılması gerektiğini ileri sürer. Çünkü ona göre söylemlerin ardında görünmez ama etkili bilgi ağları ve iktidar ilişkileri bulunmaktadır. Nitekim Foucault (2019) söylem çözümlemesinde “işitilen sese içerden hayat veren sessiz, uğuldayan, bitip tükenmek bilmeyen konuşmayı yeniden bulma[nın]” (s. 42) amaçlanması gerektiğini ifade etmiştir.

Bu yaklaşımlar doğrultusunda söylem çözümlemesi günümüzde daha toplumsal temelli bir anlayışla yürütülmektedir. Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESC), toplumsal örgütlenmenin yapısını, toplumsal olarak kabul edilen bilgilerin nasıl ve hangi koşullar altında üretildiğini, dilin toplumsal ve kültürel yaşamdaki etkilerini, bireylerin ve toplumların iletişim süreç ve iletişimsel eylemlerini yorumlama ve anlamlandırmaya yönelik temel bir çözümleme yöntemi olarak öne çıkmaktadır. Bu yöntem, söylemin nasıl oluştuğunu (Foucault, 2019, s. 42), neden belirli bir

şekilde kurulup da başka bir şekilde kurulmadığını (Foucault, 2019, s. 42), hangi koşullarda diğer söylemlerden ayrıldığını ve diğer anlam olasılıkları arasındaki ayrıcalıklı konumu nasıl elde ettiğini sorgular. Foucault'ya göre söylem çözümlemesi, yalnızca görünenle değil, aynı zamanda öznenin konumu, düşünsel sınırları ve zihinsel örüntüleri ile de ilgilenir. Bu bağlamda Foucault (2019), söylemi mümkün kılan yapıları, “psikolojik sentezleyiciler” (s. 43) olarak adlandırır ve bu yapılardan yararlanarak kişinin ne söylediği kadar, kime, neyi, hangi araçla ve nasıl bir etki yaratma amacıyla söylediğinin de incelenmesi gerektiğinin altını çizer. Dolayısıyla söylem çözümlemesi yalnızca dil, metin ya da bağlam bilgisine değil, aynı zamanda ideolojik yapılara, güç ilişkilerine, örtük çatışmalara ve söylemin kendi içinde ürettiği çok katmanlı ve karmaşık anlam ağlarına da odaklanabilen bir çözümleme yöntemi olarak değerlendirilir (Çakmak ve Bilişli, 2019, s. 105). Bu bağlamda bireylerin sözcük tercihlerinin yalnızca dilsel değil, aynı zamanda ideolojik bir işlev taşıdığı da göz ardı edilmemelidir. Van Dijk'ın da vurguladığı üzere (2019, s. 309), bireylerin seçtikleri sözcükler, onların kişisel tutumları, ideolojik yönelimleri ve grup üyelikleri gibi konularda fikir verebilir. Buradan hareketle, sözlüksel tercihler, anlatıma katkı sağlamalarının yanı sıra toplumsal aidiyetlerin ve kimliklerin ifade edilmesine de aracılık eden göstergeler olarak nitelendirilebilir.

Yukarıda aktarılan tüm bu görüşlerden hareketle, söylem çözümlemesinin yalnızca dilsel yapılara değil, aynı zamanda bu yapıları kapsayan dil dışı ve toplumsal boyutlara, niyete, söylemsel stratejilere ve ideolojik yapılara/kodlara da odaklanması gerektiği söylenebilir. Söylemin çözümlemesinde *anlam bilimi (Semantik)*, edim bilimi (Pragmatik), biçim bilim (Morphologie), söz dizimi (*Syntax*) gibi temel dil bilimsel düzlemlerin yanı sıra grafik, ses, cümle yapısı, konuşma eylemi, şematik ve retorik yapılar, toplumsal semboller (Kollektivsymbole), yorum, anlam, örtük ve açık anlamlar gibi çok katmanlı söylem yapıları da titizlikle incelenmelidir (Van Dijk, 2019, s. 302-312). Jäger bununla ilgili olarak, söylemin anlam ve etkisinin, yalnızca yapı katmanlarının değil, aynı zamanda ayrıntı düzeyinde işleyen dilsel ve dil dışı göstergelerin de çözümlemesini gerektirdiğini ifade etmiştir. Bu nedenle söylem çözümlemesi, hem yapı çözümlemesi (*Strukturanalyse*) hem de ince/derinlemesine çözümleme (*Feinanalyse*) olmak üzere iki aşamada yapılmalıdır. Çünkü bir söylem bütünü/dizisinin (*Diskursstrang*) kapsamlı şekilde değerlendirilebilmesi, ancak bu iki düzeyin bir arada ele alınmasıyla mümkündür. Yapı çözümlemesinin ardından, belirli bir söylem dizisinin belirgin özelliklerini taşıyan metinler belirlenmeli, bu metinlerde normlaştırmalar/normlaştırmacı söylemler/söylemsel normlar (*Normalismen*) ve toplumsal semboller gibi anlam unsurları dikkatle incelenmelidir. Bunun nedeni söylem çözümlemesinin, yalnızca söylemin yapısına değil, onun toplumsal etkilerine de odaklanan bir çözümleme biçimi olmasıdır. Bu doğrultuda, söylemin dilsel/diskursif ve dil dışı/diskursif olmayan pratiklerinin ve bu pratiklerde yer alan etki araçlarının da (toplumsal

semboller ve normlaştırmalar gibi) incelenmesi büyük önem taşır (Jäger, 10 Ocak 2000). Fakat Jäger, hiçbir söylem çözümlemesinin, en doğru ya da tek geçerli çözümleme yöntemi olduğunu ileri sürmez; yalnızca araştırmacının, söylemin içerdiği anlamları mümkün olduğunca çok yönlü ve kapsamlı şekilde ortaya çıkarabilecek bir çözümleme yapması gerektiğini savunur; çünkü böylece söylemin içerdiği anlamlar ve toplumsal işlevler daha detaylı biçimde ortaya konabileceğini düşünür. Çok yönlü ve kapsamlı bir çözümleme için ise toplumsal ötekiler, toplumsal roller, alanlar, işlevler, katılımcının rolü, uzmanlık, grup üyeliği, niyet, hedef, etkileşim biçimi, tarih, saat, yer, retorik unsurlar ve bağlamsal koşullar gibi pek çok unsur göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca *metinler arasılık (Intertextualität)*, ideolojik yapıların üretimi, bireysel farklılıklar, toplum-iktidar ilişkileri, *söylem konumu (Diskursposition)*, *söylemsel olaylar (diskursive Ereignisse)*, *söylem düzeni (Diskursebene)* gibi yapı ve stratejiler de söylem çözümlemesinin inceleme alanına dâhildir. Bu çok katmanlı yaklaşım sayesinde, söylemin içerdiği anlamlar ve toplumsal işlevleri daha detaylı olarak ortaya konabilir.

3.4 SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN YAPISAL, ANLAMSAAL VE SÖYLEMSEL/İDEOLOJİK DÜZLEMLERİ

Söylem çözümlemesi sürecinde yalnızca içerik (anlam) değil, söylemin dilsel, söylemsel ve toplumsal düzeyde nasıl yapılandırıldığı da dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda çözümlemelerde sıklıkla başvurulmuş dil bilimsel alt alanlar arasında *anlam bilim (Semantik)*, *edim bilimi (Pragmatik)*, *söz dizimi (Syntax)* ve *metin dil bilimi (Textlinguistik)* yer almaktadır. Aşağıda bu çok katmanlı yapıya karşılık gelen çözümlemeler, “Bağlam ve Anlam İnşası”, “Dilsel ve Metinsel Yapılar”, “Söylemsel Yapılar ve Stratejiler”, “Toplumsal Aktörler ve İdeolojik Yapılar” üst kategorileri altında ele alınacaktır:

3.4.1 Bağlam Ve Anlam İnşası

Van Dijk (2019) bağlamın (Alm. Kontext, İng. context), üzerinde fikir birliğine varılmış, evrensel bir tanımı olmadığını belirtir (s. 317) ve bağlamı, “toplumsal durumların söylemle ilgili özelliklerinin yapıları” (s. 318) olarak tanımlar. Bu yapı, yalnızca fiziksel bir çerçeveyi değil, aynı zamanda toplumsal olay, grup ve güç ilişkilerine ilişkin ideolojik unsurları da içerir. Bağlam, grup kimlikleri (üyelik, mensubiyet), toplumsal roller, amaçlar, niyet, gruplar arası hâkimiyet ya da direnç ilişkileri gibi ideolojik temsillerle şekillenen zihinsel modeller aracılığıyla kurulur. Bu zihinsel modeller, bireylerin ya da grupların söylemleri nasıl üretip alımladıklarını belirleyen bilişsel yapılarıdır ve söylemle ilişkilerde ideolojik çıkarların izlerini taşır (Van Dijk, 2019, s. 318).

Bağlamın çözümlemesinde dikkate alınması gereken temel alt unsurlardan bazıları; iletişimsel sahne (Szenario), katılımcı rolleri, mekân, zaman, şartlar ve iletişimsel niyettir.

İletişimsel Sahne (Alm. *Szenario/Handlungskontext*, İng. *scene/communication context*), söylemin şekillendiği ve anlam kazandığı çevresel, tarihsel ve toplumsal koşulları kapsar. Söylem yalnızca dilsel bir yapı değil, aynı zamanda çok aktörlü dilsel, bilişsel, kültürel, tarihsel ve sosyal koşullara bağlı bir “iletişimsel” (Van Dijk, 2019, s. 293) eylemdir. Bu çok katmanlı yapı içinde zaman, mekân ve koşulların oluşturduğu iletişim sahnesi, söylemin nasıl şekillendiği ve nasıl yorumlandığının yanı sıra, toplumsal bağlamda nasıl bir işlev gördüğü açısından da belirleyicidir (Van Dijk, 2019, s. 317). Bu nedenle bağlam çözümlemesi, yalnızca söylenenlere değil, söylemin geçtiği sahneye de odaklanmalıdır.

Bağlamın bir diğer bileşeni olan iletişimsel niyet ya da iletişim niyeti (Alm. *Intention/kommunikative Absicht*, İng. *intention/communicative intention*), söylemi üreten bireyin iletişim amacını ifade eder. Bu amaç “bilerek veya bilmeyerek benimsediği veya benimsemediği, o sırada hatırladığı veya hatırlamadığı bazı bilgilerin ve hatta duyguların etkisi altında” (Akşın, 2011, s.10) bazen biri(leri)ni ikna etmek ya da niyetine uygun olarak etkilemek ve yönlendirmek, bazen de bir durumu meşrulaştırmak ya da gizlemek gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Niyet söylemsel olarak her zaman açıkça ifade edilmeyebilir; jest, mimik, tonlama, susma gibi dil dışı/söylemsel olmayan¹⁰ göstergeler de bu amacın bir parçası olabilir. *Niyetin dürüstlikle açıklanması, söylemin oluşumunda etkili olan ideolojik yapıların, bilişsel örüntülerin ve anlamlandırma süreçlerinin anlaşılması için gereklidir* (Van Dijk, 2019, s. 325, 326). Bunun için ise söylem çözümlemesinde seçimlere, Foucault’nun (2019) ifadesiyle “seçim noktalarının dağılımına” (s. 53), neyin söylendiği kadar neyin söylenmediğine (s. 42), söylenenin neden başka türlü değil de o şekilde söylendiği (s. 42) ve başka hangi söylem/ifade şekillerini “dışarıda tuttuğu”na (s. 42) yani hem dilsel hem de dil veya söylem dışı göstergelere bakmak gerekir.

Anlam ve yorum

Söylem çözümlemesinde, dilin ve söylemin anlamlarının sabit olmadığı; bağlama, duruma ve katılımcıların yorumlamalarına bağlı olarak değişebildiği düşünülmektedir (Van Dijk, 2019, s. 308). Bu nedenle söylem çözümlemesinde bu anlamların nasıl oluştuğu ve yorumların hangi toplumsal, kültürel ya da bireysel koşullara göre ayrıştığı dikkatle ele alınmalıdır. Anlam üretme

¹⁰ Söylem çözümlemesinde yalnızca kullanılan sözcüklerin ve cümle yapılarının değil, aynı zamanda bu dilsel ifadelerin gerçekleştiği koşulların, aktörlerin toplumsal konumlarının, dil dışı/söylemsel olmayan göstergelerin de dikkatle incelenmesi gerektiğini vurgulayan Pecheux’un (akt. Eagleton, 2020, s. 257) “(...) her bir söylemsel [yapılanma], söylemsel olanlar kadar söylemsel olmayan pratikler de içeren bir ideolojik [yapılanmaya] gömülüdür” cümlesi önemlidir.

ve yorumlama süreçleri, katılımcıların yaş, cinsiyet ve etnisite gibi toplumsal özelliklerinin (Van Dijk, 2019, s. 308) yanı sıra toplumsal konumları, deneyimleri, toplumdaki güç ilişkileri, baskın ideolojiler ve bunların toplumsal gruplar tarafından nasıl edinildiği, benimsendiği, kullanıldığı ya da dönüştürüldüğüyle de ilişkili olabilmektedir (Van Dijk, 2019, s. 289, 308). Benzer şekilde, söylem içerisinde belirli rollerin öne çıkarılması, bazılarının geri planda bırakılması veya farklı şekillerde sunulması da anlam ve yorumlama süreçleriyle ilişkilidir (Van Dijk, 2019, s. 309). Bu doğrultuda söylem çözümlemesi, yalnızca kullanılan dilsel ifadelerin anlamını değil, bu ifadelerin hangi bağlamlarda ve hangi koşullarda farklı biçimlerde yorumlanabildiğini de incelemektedir.

3.4.2 Mikro Yapı: Dil Bilimsel Ve Metin Dil Bilimsel Çözümleme Yapıları

Söylem çözümlemesi, sadece içerik çözümlemesi ya da bağlamsal çözümleme değil; aynı zamanda çok katmanlı dilsel bir değerlendirme sürecidir. Bu nedenle çözümlemede farklı dil bilimsel alt alanlardan yararlanılır. Bunlardan bazılarını bu bölüm altında yer verilecektir.

3.4.2.1 Biçim Bilimi (Alm. Morphologie, İng. Morphology)

Sözcüklerin içyapısını ve bu yapıların nasıl oluştuğunu inceleyen dil bilimsel bir alt disiplindir (Jensen, 1990, s. 1; akt. Vater, 2002, s. 61). Yeni sözcüklerin nasıl türetildiği ya da oluşturulduğu biçim bilimin temel inceleme konularından biridir ve yeni sözlüksel sözcüklerin (Alm. *lexikalisches Wort*) hangi süreçlerle oluşturulduğunu araştırır (Vater, 2002, s. 75). Sözcük oluşturma süreçleri çeşitli yöntemlerle gerçekleşmektedir. *Türetme* (Alm. *Derivation*), *birleştirme* (Alm. *Komposition*), *dönüştürme* (Alm. *Konversion*), *kısaltma* (Alm. *Abkürzung*), *etkileşim/karışım* (Alm. *Kontamination*) ve *alıntılama* (Alm. *Entlehnung*) bu yöntemlerin başlıcalarıdır (Vater, 2002, s. 75).

Türetme (Alm. *Derivation*), mevcut bir kök veya gövdeye ek getirilerek yeni bir sözcük oluşturulmasıdır (Vater, 2002, s. 82). Almancada *Flucht* (kaçış) sözcüğünden *Geflüchtete* (sığınan kişi) sözcüğünün oluşturulması buna örnek olarak verilebilir. *Geflüchtete* sözcüğü, *flüchten* (kaçmak) eylemiyle ilişkili bir yapı üzerinden oluşturulmuş olup belirli bir eylemle ilişkili fail/özne odaklı kişi veya kişileri ifade etmektedir. Buna karşılık *Flüchtling* (mülteci) sözcüğü, *-ling* küçültme ekiyle türetilmiştir ve hem biçimsel hem de söylemsel olarak edilgen ve nesneleştirici ve bir vurgu taşıyan ve yine *flüchten* eylemiyle ilişkili bir türetme sürecinin sonucudur. İki sözcük aynı sözcük alanıyla ilişkili olmakla birlikte farklı biçim bilimsel yapılar ve farklı kullanım özellikleri taşımaktadır. Bu tür farklılıklar,

sözcüklerin metin içerisinde nasıl kullanıldığının ve hangi anlam ilişkileri içerisinde değerlendirildiğinin incelenmesine olanak sağlamaktadır.

Birleştirme (Alm. Komposition), iki veya daha fazla sözcüğün bir araya getirilip yeni bir anlam biriminin oluşturulmasıdır (Vater, 2002, s. 76). Oluşturulan birleşik sözcükler yalnızca dilsel bir yenilik değil, bazı durumlarda belirli toplumsal veya ideolojik anlamlarla yüklü sözcükler de olabilmektedir. Göç hareketliliği söylemini bir “kriz” olarak çerçeveleyen, mültecileri bazı bağlamlarda olumsuz toplumsal sonuçlarla ilişkilendiren *Flüchtlingskrise* (mülteci krizi) sözcüğü buna örnek verilebilir. Söylemsel yönlendirme işlevi üstlenebilen ve kamuoyunda endişe, tehlike/tehdit gibi algılarının üretilmesine yol açabilen böylesi bir birleşik sözcük örneğinde de görüldüğü üzere birleşik sözcüklerin incelenmesinde, sözcüğü oluşturan birimlerin yanı sıra bu birimlerin birlikte oluşturduğu anlamın da dikkate alınması gerektiği ifade edilebilir.

Dönüştürme (Alm. Konversion), bir sözcüğün herhangi bir ek almadan başka bir sözcük türünde kullanılmasını ifade eder (Vater, 2002, s. 87). Almancada göç söyleminde de karşılaşılan *abschieben* (sınır dışı etmek) eylemi ile bu eylemden türetilen *Abschiebung* (sınır dışı etme, zorla geri gönderme) ismi, aynı sözcük köküyle ilişkili farklı biçim bilimsel yapılara örnek olarak değerlendirilebilir. Çünkü “abschieben” eylemi sözlüksel anlamıyla bir nesneyi itme eylemini ifade ederken, göç söyleminde bu isim, insanların sistem dışına itilmesi gereken bir nesne ya da yük olduğu imasını taşır ve yasal ve bürokratik bir süreci kavramlaştırarak eylemin gerçek boyutunu/sertliğini yumuşatabilir ya da geri plana itebilir.

Kısaltma (Alm. Abkürzung), sözcüklerin veya sözcük gruplarının kısaltılması yoluyla yeni biçimlerin oluşturulmasıdır (Vater, 2002, s. 89). Ankerzentrum (mülteci kabul, karar ve geri gönderme merkezi)/Ankerzentren (mülteci kabul, karar ve geri gönderme merkezleri) ifadesinde geçen *Anker* sözcüğü, belirli bir adlandırmanın kısaltılması olarak değerlendirilebilir.

Ankunft (varış), *Entscheidung* (karar) ve *Rückführung* (geri gönderme/sınır dışı etme) sözcüklerinin kısaltması olan Ankerzentrum/Ankerzentren, bir yer/kurum adı olarak nötr veya teknik bir sözcükken; sözcüğün içinde bulunan “AnkEr”in Almanca’da “çapa” anlamına gelmesi ve mültecilerin yer değiştirmeyen, “çapa vurmuş” kişiler olarak temsil edilmesi gerekçesiyle bir “Unwort” (İng. *un-word*) (sakıncalı, dışlayıcı/ayrımcı sözcük) olabileceği değerlendirilmiş ve hatta 2018 yılının en “Unwort”¹¹ sözcüğü olarak seçilmek üzere önerilmiştir (epd, 29 Aralık

¹¹ Almanya’da her yıl, dil bilimcilerden ve iletişim uzmanlarından oluşan bir jüri “Unwort des Jahres”i (yılın sakıncalı veya dışlayıcı sözcüğünü) belirler (Unwort des Jahres, t.y.-a). Seçilen sözcüklerin ortak özelliği, kamuoyunda yoğun

2018). Bu örnekte de görüldüğü üzere bazı kısaltmalar, karmaşık veya yoğun anlam taşıyan durumların veya konuların daha nötr şekilde ifade edilmesine veya uyandırdıkları çağrışımlarla ilgili durum veya konuların nasıl algılanacağını da etkileyebilmektedir. Bu nedenle özellikle bazı kısaltmaların eleştirel söylem çalışmalarında söylemsel işlevleri, kullanım sıklığı ve bağlamla ilişkisi açısından incelenmesi gerekli olabilmektedir.

Etkileşim/Karışım (Alm. Kontamination), iki sözcüğün parçalarının bir araya getirilmesiyle yeni bir sözcük oluşturulmasıdır (Vater, 2002, s. 88). Bu tür sözcükler özellikle medya dilinde, mizahi, ironik veya eleştirel anlatım amacıyla kullanılabilir. Örneğin hoş geldin, kabul (*Willkommen*) ve sanrı, hezeyan, çılgınlık anlamlarına gelen *Wahn* isimlerinin birleştirilmesiyle oluşturulan *Willkommenswahn* (karşılama çılgınlığı) sözcüğü, mülteci karşıtı söylemlerde gerçeklikten uzak tutum olarak değerlendirilip alaycı bir ifade olarak kullanılabilir. Böylesi etkileşimler/karışımların incelenmesinde, sözcüklerin hangi unsurlarının birleştirildiği, yeni oluşumun hangi anlamları çağrıştırdığı ve metin içerisindeki kullanım işlevinin değerlendirilmesi incelemeye önemli katkı sunabilmektedir.

Alıntılama (Alm. Entlehnung) ise başka dillerden sözcüklerin alınarak, ilgili dilin yapısına uyarlanmasını ifade eder (Vater, 2002, s. 90). *Migrant* (göçmen) ve *Integration* (uyum) gibi sözcükler, Almancada farklı dillerle tarihsel ilişkileri bulunan ve günümüzde kullanılan sözcüklere örnek olarak verilebilir. Alıntı sözcüklerin incelenmesinde, sözcüğün kaynak dili, hedef dile aktarım şekli ve hedef dildeki kullanım özellikleri dikkate alınmaktadır.

Biçim bilimsel yapıların söylem çözümlemesindeki önemi, sözcüklerin yalnızca nasıl oluşturulduğunun belirlenmesiyle sınırlı değildir. Sözcüklerin biçimsel özellikleri, metin içerisinde oluşturdukları anlam ilişkileri ve kullanım biçimleriyle birlikte değerlendirilebilmektedir. Van Dijk (2019, s. 305), dilsel yapıların seçiminin söylemin anlamlandırılma şekli üzerinde etkili olabileceğine dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda biçim bilimsel çözümlemelerde sözcüklerin nasıl oluşturulduğu, hangi biçimlerin tercih edildiği, farklı biçimlerin hangi anlam ilişkilerini oluşturduğu ve belirli bir bağlam içerisinde nasıl kullanıldığı incelenebilir.

Vater'ın (2002, s. 75) belirttiği üzere, yeni sözcükler başlangıçta geçici (okkasional) olarak üretilmekte; fakat zaman içerisinde alışlagelmiş (usualisiert) biçimlere dönüşebilmektedir. Bu nedenle söylem çözümlemesinde biçim bilimsel yapıların incelenmesi, yalnızca sözcük

---

tartışmalara yol açmaları ve genellikle ayrımcı/dışlayıcı (örneğin ırkçı, cinsiyetçi), küçümseyici ya da insanlık onurunu zedeleyici nitelik taşıyan ifadeler olarak değerlendirilmeleridir (Unwort des Jahres, t.y.-c)

oluşturma süreçlerinin belirlenmesine değil, aynı zamanda yeni sözcüklerin kullanım ve yaygınlaşma süreçlerinin takip edilmesine de katkı sağlamaktadır. Böylece biçimbilimsel çözümleme aracılığıyla bir söylemde kullanılan sözcüklerin yapısı, oluşum biçimleri, kullanım sıklıkları ve anlam ilişkileri sistematik şekilde değerlendirilebilir.

3.4.2.2 Söz Dizimi (Alm. Syntax, İng. Syntax)

Yunanca *syntaxis* sözcüğünden türetilen (Paul; akt. Vater, 2002, s. 96) ve “birlikte düzenleme” (*zusammenordnen*) (Vater, 2002, s. 96) anlamına gelen *söz dizimi* (Syntax), sözcüklerin ve diğer dilsel birimlerin anlamlı yapılarla bir araya gelme kurallarını inceleyen bir dil bilim alanıdır. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar dil bilimciler ağırlıklı olarak *ses bilimi* (Phonologie) ve *biçim bilimi* (Morphologie) ilgilenirken, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren söz dizimi de araştırılmaya başlanmıştır. Herman Paul’a göre (1919, s. 3; akt. Vater, 2002) söz dizimi, “anlam bilgisinin bir parçası ve iletinin düzenlenebilmesi için tek tek cümle ve sözcüklerin bir araya nasıl getirildiğini ortaya koyma işlevine sahip olan kısımdır” (s. 96). Söz dizimi, bugün her ne kadar hâlâ sözcüklerin birleştirilmesiyle ilgileniyor olsa da bu alan artık yalnızca anlam bilimi kapsamında değerlendirilemez.

Ries (1894; akt. Vater, 2002, s. 96), dil bilgisini üç ana başlık altında sınıflandırmıştır: *ses bilgisi* (Lautlehre), *biçim bilgisi* (Formenlehre) ve *söz dizimi* (Syntax). Bunlardan son ikisi, biçimsel ve anlamsal yönlerine göre ikiye ayrılır. Ries (akt. Vater, 2002) bu sınıflandırma çerçevesinde söz dizimi, sözcük birleşimleri bilgisi (“Lehre von den Wortgefügen”) (s. 96) olarak tanımlar. Bu sınıflandırma, bazı sınırlamalarla birlikte hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Örneğin Lyons (1968, s. 194; akt. Vater, 2002) söz dizimi, *biçim bilgisinden* (Morphologie) ayırarak şu şekilde tanımlar: “Biçim bilimi sözcüklerin iç yapısıyla; söz dizimi ise bunların cümlelerde nasıl birleştirileceğine ilişkin kurallarla ilgilenir” (s. 97). Lyons’un bu tanımı, Ries’in tanımından iki noktada ayrılır: İlki, anlam çözümlemesinin hem biçim bilimden hem de söz dizimden ayrıştırılması ve bunun ayrı bir alt disiplin olan anlam bilimin (Semantik) konusu haline gelmesi; ikincisi ise, söz diziminin kapsamının yalnızca cümle düzeyine indirgenmesidir (Vater, 2002, s. 97). Bu sınırlama bazı yönleriyle eleştirilmiştir; çünkü cümle alt birimlerinin de (isim, fiil, sıfat, zarf gibi sözcük grupları) söz dizimsel olarak çözümlenebileceği düşünülmektedir (Vater, 2002, s. 97).

Modern dil bilimi, özellikle Noam Chomsky’nin öncülüğünü yaptığı Üretici Dil Bilgisi (Generative Grammar) yaklaşımıyla birlikte, söz dizime farklı boyutlar kazandırılmıştır. Chomsky (1957, s. 11; akt. Vater, 2002) söz dizimi, “cümlelerin hangi dillerde, hangi ilke ve süreçlerle oluşturulduğunu inceleyen bir çalışma” (s. 97) olarak tanımlamaktadır. Söz dizimsel

yapıların yalnızca dilsel yapı açısından değil; ideolojik işlevler açısından da önemli olduğu, özellikle Eleştirel Söylem Çözümlemesi'nde (EŞÇ) sıklıkla vurgulanmaktadır. Van Dijk (2019), söz dizim çalışmalarının “başından itibaren” (s. 305) dilbilimcilerin ideolojik değerlendirme[leriyle]” (s. 305) ilgili bir alan olduğunu belirtmektedir. Söylem içinde cümlelerin dizilişi, etken ya da edilgen yapıların kullanımı, adlaştırmalar, belirtili ya da belirtisiz nesne kullanım tercihleri gibi söz dizimsel unsurlar, anlamın yapılandırılma biçimini etkilemektedir. Van Dijk’a göre (2019), “cümlelerin ya da cümle yapılarının, düzene ya da hiyerarşik ilişkilere göre çeşitlenmesi (...) anlam boyutlarının bilinen ifadelerindendir” (s. 305). Bu düzen ve hiyerarşik konumlandırma, metin içerisinde hangi unsurların daha fazla vurgulanacağı ve hangi anlamların ön plana çıkarılacağı üzerinde etkili olabilmektedir. Cümle yapıları ve sözcük sıralaması, yalnızca anlatımın akışını değil, aynı zamanda anlamın nasıl oluşturulacağını ve metnin nasıl yorumlanabileceğini de etkileyebilmektedir. Etken-edilgen yapıların, adlaştırmaların ya da nesne tercihlerinin metindeki aktörlerin açık şekilde belirtilmesi veya geri planda bırakılması üzerinde etkili olması, bu yapıların yalnızca biçimsel özellikler açısından değil, aynı zamanda ideolojik işlevler üstlendiğini de göstermektedir. Van Dijk (2019) bunu şöyle açıklamaktadır: “Cümlelerin konumu ve rolü, dil kullanıcılarının neyi bilip neyi bilmemeleri gerektiğiyle, dolayısıyla da bilgiyi açığa çıkarma ya da saklamanın ideolojik söylemsel işlevleriyle ilgili ima ve varsayımları işaret edebilir” (s. 305). Eagleton da (2020) benzer şekilde sözcük seçimi ya da cümle yapısı tercihlerinin “pekâlâ da toplumsal bir olayın failini, egemen ideolojik çıkarlara uygun bir tarzda gözden saklamaya hizmet ediyor olabil[eceğine]” işaret etmektedir (s. 258).

Söz dizimsel yapıların anlam oluşturmadaki işlevlerinden biri de kişi zamirlerinin kullanımında görülebilir. Özellikle “biz” ve “onlar” gibi kişi zamirleri, metin içerisinde konuşan veya yazan kişi ile söz konusu edilen kişi ya da gruplar arasındaki ilişkinin ifade edilmesinde kullanılabilir. Bu tür dilsel yapılar, grup üyeliği, toplumsal mesafe ve kişiler veya gruplar arasındaki ilişkilerin ifade edilmesine katkıda bulunabilmektedir. Van Dijk (2019), söylem çözümlemesinde özellikle “biz ve onlar” zamirlerinin kullanımına dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir (s. 305). Bu zamirlerin kullanımının incelenmesi, metinde hangi kişi veya grupların konuşma bağlamına dâhil edildiğinin, hangilerinin ise konuşma bağlamının dışında konumlandırıldığının belirlenmesine yardımcı olabilmektedir. Dolayısıyla kişi zamirleri, metindeki katılımcıların konumlandırılması ve aralarındaki ilişkilerin dilsel olarak nasıl ifade edildiğinin, bir başka ifadeyle “olumlu kendilik” (s. 446) ve “olumsuz öteki” (s. 446) temsillerinin nasıl kurulduğunun incelenmesinde önemli bir veri olarak değerlendirilebilmektedir.

Bütün bunlar, söylem çözümlemesinde etken-edilgen yapılar, sözcük ve cümle seçimi, cümle sıralaması, adlaştırmalar, belirtili-belirtisiz nesne kullanımı ve zamirler gibi söz dizimsel tercihlerin yalnızca tercihlerin yalnızca yüzeysel biçimsel yapı tercihleri değil, aynı zamanda metnin ideolojik yapıların çözümlemesinde önemli rol oynayan tercihler olduğu sonucuna varılabilir. Bu tercihler, ne söylendiği kadar, neyin nasıl ve hangi amaçla söylendiğine, ideolojik imalara, toplumsal ilişkilerin niteliğine (örneğin samimiyet-resmîyet), aktörlerin statüsü ve güç ilişkilerine dair de önemli ipuçları sunmaktadır. Ayrıca, bu tercihler aracılığıyla söylem faillerinin görünürlüğünün artırılabilceği ya da azaltılabilceği, toplumsal gruplar arasında kutuplaşmaların oluşturulabilceği, meşrulaştırma ya da gayrimeşrulaştırma stratejilerinin devreye sokulabilceği göz önünde bulundurulmalıdır; çünkü söylemde öne çıkarılan, belirsizleştirilen ya da geri planda bırakılan söz dizimsel yapıların, anlamın yönünü ve yorumu etkileyebileceği düşünülmektedir.

3.4.2.3 Anlam Bilimi (Alm. Semantik, İng. Semantics)

Anlam bilimi (Semantik), sözcüklerin, ifadelerin ve cümlelerin içerik ile anlamlarını; bu anlamların nasıl oluştuğunu, değiştiğini ve söylem içindeki işlevlerini inceleyen bir dil bilim dalıdır. Bunting'in (1971, s. 60; akt. Vater, 2002) ifadesiyle, anlambilim “sözcüklerin ve cümlelerin içerik ve anlamlarıyla ilgilenen bir bilimdir ve oldukça geniş bir alandır.” (s. 131). Bu genişliği/kapsamlılığı nedeniyle, anlam bilim alanı, kimi zaman bir “cangıla” (Vater, 2002, s. 131) benzetilir; fakat herkesin hemfikir olduğu tek şey, onun “anlam” ile ilgili olduğudur. Anlam ise, farklı kuramsal yaklaşımlarda “Bedeutung, Bezeichnung, Inhalt, Sinn, Referenz, Denotation, Konnotation, Konzept, Gemeintes, Bezeichnetes” (Vater, 2002, s. 131) gibi birçok farklı terimle ifade edilir.

Anlam bilimi; dil bilimsel anlam, sözlüksel anlam, tanımlayıcı anlam, duygusal anlam, durumsal anlam ve toplumsal anlam gibi çeşitli anlam katmanlarının yanı sıra, sözcüklerin ve ifadelerin ne anlama geldiğini, bu anlamların nasıl oluştuğunu, zamanla uğradıkları anlam değişimlerini, bu değişimlerin nedenlerini ve söylem içindeki işlevlerini inceler. Bu bağlamda anlam yalnızca sözcük düzeyinde değil, cümle ve metin düzeyinde de kuruludur. Anlam, sadece ne söylendiği değil, aynı zamanda neyin kime nasıl söylendiği, neye gönderme yapıldığı ve hangi çağrışımları taşıdığı ile de ilgilidir.

Anlam bilimsel çözümlemede ayrıca düz anlam (Denotation) ile yan anlam (Konnotation) ayrımı önemlidir. Düz anlam, bir sözcüğün sözlük anlamıdır; yan anlam ise bu sözcüğün içerisinde bulunduğu kültürel veya duygusal çağrışımı ifade eder. Örneğin “kaçak göçmen” (illegaler Migrant) sözcüğünün “ülkeye yasal giriş veya ikamet izni olmadan gelen kişi” düz anlamına

karşılık, “kaçak” ifadesi suç, yasadışılık ve tehlike çağrışımı içerir. Bu nedenle “belgesiz göçmen” yerine “kaçak göçmen” ifadesinin tercih edilmesi, kültürel ve ideolojik bir tercihi yansıtabilir ve aynı zamanda ideolojik bir etki yaratabilir. Dolayısıyla anlam bilimsel çözümleme, yalnızca dilin teknik boyutunu değil, aynı zamanda söylemin ideolojik işlevlerini de açığa çıkarmayı amaçlar. Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESÇ) yaklaşımı da benzer bir amaç taşır. Bu yaklaşım, anlam bilimsel yapı incelemesinin, ifadelerin/söylemlerin yalnızca sözlük anlamlarıyla sınırlı olmadığını savunur. Fairclough (1995, s. 104) anlam bilimin, eleştirel söylem çözümlemesinde önemli bir işlev gördüğünün altını çizer. Fairclough’a göre bu işlev, özellikle örtük anlamların, ön kabullerin ve çağrışımların çözümlemesini kapsar.

Van Dijk (2006, s. 123), anlamsal yapıların söylemin oluşturulması ve yorumlanmasındaki rolüne dikkat çeker. Örneğin, “mülteci”, “sığınmacı”, “kaçak göçmen” ya da “ekonomi mültecisi” gibi ifadeler, benzer olgulara gönderme yapsalar da farklı sözcük seçimleri yoluyla, okuyucunun zihninde farklı anlam çerçeveleri oluşturabilir. Bu tür sözcük tercihleri, toplumsal aktörlerin ve olayların metin içerisinde nasıl tanımlandığını, sınıflandırıldığını ve sunulduğunu etkileyebilir (Van Dijk, 2019, s. 383-390).

3.4.2.4 Edim Bilimi (Alm. Pragmatik, İng. Pragmatics)

Edim bilimi (Pragmatik), dilin yalnızca söz dizimsel ya da anlamsal boyutlarını değil, aynı zamanda kullanım bağlamındaki işlevini de inceleyen dil bilimi dalıdır. Bu yaklaşım, bir ifadenin yalnızca ne anlama geldiğiyle değil, kim tarafından, ne zaman, hangi amaç ve niyetle, hangi bağlamda ve ne tür bir toplumsal ilişki içerisinde dile getirildiğiyle de ilgilenir. Vater’e göre (2002), edim bilimi ile anlam bilimi arasında, “anlamın bağlamdan tamamen soyutlandığı bir ‘sıfır-bağlam’ (Null-Kontext) içinde yalnızca anlam bilimsel olarak ele alınabileceği” (s. 166) şeklinde bir ayrım yapılamaz; çünkü dilsel ifadeler, pratikte neredeyse hiçbir zaman bağlamdan bağımsız olarak kullanılmaz. Bu nedenle edim bilimi, biçimsel yapılardan çok daha fazlasını — konuşma eylemleri, ima, ironi, duygular ya da dolaylı anlatımlar gibi anlamı etkileyen çeşitli söz dışı etkenleri de — inceler (Vater, 2002, s. 166). Bu yaklaşım, Meer ve Fetzer’in de (2022, s. 8) belirttiği, her iletişimsel unsurun, mevcut etkileşim süreçlerinin sonucu olarak değerlendirilmesinin yanıltıcı olabileceğine ilişkin uyarısıyla da örtüşür. Buna karşın edim biliminde anlam, yalnızca sabit bir içerik olarak değil, bağlama ve etkileşime bağlı olarak şekillenen bir süreç olarak değerlendirilir. Levinson’un da belirttiği üzere (1983, s. 9, akt. Vater, 2002, s. 166), edim bilimin temelinde, bağlamın kimi yönlerinin dilsel yapılara yerleşik biçimlerde (örneğin ‘ben’ zamirinin konuşan kişi, emir kipinin ise çağrı için kullanılması gibi) aktarılması

bulunmaktadır. Bu, anlamın yalnızca sözcüklerde veya cümlelerde değil, aynı zamanda konuşma ortamında, konuşanların niyetlerinde ve karşılıklı beklentilerinde üretildiği anlamına gelir. Söylem çözümlemelerinde edim bilimsel bilgi, özellikle metinlerdeki örtük anlamların, ima edilen bilgilerin ve alıcının (okuyucunun ya da dinleyicinin) çıkarım yoluyla kavradığı anlamların değerlendirilmesinde belirleyicidir. Örneğin bir haber metninde kullanılan “mülteci akınına uğramak” gibi bir ifade, sadece betimleyici bir bilgi sunmaz; aynı zamanda alıcıda belli bir duygu uyandırmayı ve onu yönlendirmeyi de hedeflemiş olabilir. Bu tür ifadeler, söylemin edim bilimsel işlevi üzerinden çözümlendiğinde, metnin yalnızca ne söylediği değil, nasıl söylediği, neyi vurgulayıp neyi gizlediği ya da nasıl bir toplumsal tavır içerdiği gibi derin yapılar da görünür kılınabilir.

Bu bağlamda özellikle *İşlevsel Edim Bilimi* (Funktionale Pragmatik) yaklaşımı, söylem çözümlemesi için işlevsel bir model sunar. Ehlich ve Rehbein tarafından geliştirilen bu kuram, dilsel yapıların toplumsal işlevine ve üretildikleri bağlamsal koşullara odaklanır (Hoffmann, t.y.). İşlevsel Edim Biliminde metin, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda toplumsal bir eylem biçimi olarak değerlendirilir (Hoffmann, t.y.). İşlevsel Edim Bilimi, — söylem çözümlemesinde önemli bulunan — anlam katmanlarının çözümlenmesinde son derece işlevseldir. Ehlich ve Rehbein’e göre (1986; akt. Hoffmann, t.y.) dilsel ifadeler, her zaman toplumsal etkileşim bağlamı içinde, belirli amaçlarla seçilir ve bu nedenle metin hem dil bilimsel hem de toplumsal normatif yapılar üzerinden okunmalıdır. Burada bahsedilen normatif yapılar, söylem üretimini şekillendiren; toplumda geçerli olan değer yargılarını, davranış beklentilerini, yerleşik/kalıplaşmış rolleri, resmî ideolojileri ve hukuki düzenlemeleri içeren toplumsal yapılardır.

Söylem çözümlemesinde edim bilimsel yaklaşımın gücünü gösteren en temel örneklerden biri, *Söz-Edim Kuramı*’dır (Sprechakttheorie). Bu kuram, dilsel ifadelerin yalnızca anlam taşımadığını, aynı zamanda toplumsal bir eylem olduğunu savunur. Nitekim Austin’in de ifade ettiği gibi (2020), “bir şey söylemek bir şey yapmak demektir” (s. 19, 25). Dolayısıyla bir ifadeyi çözümlemek, aynı zamanda o ifadenin yaratmaya çalıştığı etkiyi, niyeti ve bağlamsal işlevi de incelemeyi gerektirir. Bu bakış açısını van Dijk (2019) şu sözlerle tamamlar: Söylem üretiminin “pragmatik modülü” (s. 353), “[insanların ne söylemek ya da yazmak istediğini] etkileşimsel ve toplumsal açıdan uygun ve etkili biçimde nasıl yapacaklarını, söylemin bağlama nasıl ‘uyacağını’ ve söylem tarafından hangi toplumsal eylemlerin gerçekleştirileceğini kontrol eder” (s. 353). Sonuç olarak edim bilimi, örtük anlamlar, ima, söylemsel konum alma ve duygusal yönlendirme gibi söylemsel stratejilerin çözümlenmesinde oldukça önemli bir araçtır. Söylemin yalnızca biçimsel yapısını değil, iletişimsel işlevini ve toplumsal etkilerini anlamak için edim bilimsel

çözümlemelere yer vermek gerekir. Bu nedenle, söylem çözümlemesinde edim bilimin, metnin ideolojik, işlevsel ve bağlamsal boyutlarını görünür kılmada önemli bir yaklaşım olduğu savunulabilir.

3.4.2.5 Metin Dil Bilimi (Alm. Textlinguistik, İng. Textlinguistics)

Metin çözümlemesinin retorik, teoloji, psikoloji, pedagoji, tarih, edebiyat ve dil bilimi gibi çeşitli disiplinlerde bütünleşik, bir yaklaşımı gerektirmesi nedeniyle, 1960'lı yılların sonuna doğru disiplinler arası ve kapsayıcı bir bilim olarak *metinbilim* (Textwissenschaft) ortaya çıkmıştır. Bu alan, farklı bilim dallarında incelenen dil kullanım biçimlerini ve iletişim formlarını, içsel ve dışsal bağlamlarıyla tanımlamak ve açıklamak amacını taşır (Vater, 2002, s. 258). Daha özel bir alan olarak ortaya çıkan *metin dil bilimi* (Textlinguistik), metni yalnızca cümlelerden oluşan bir dizge olarak değil, kendi içinde anlamlı ve tutarlı bir bütün olarak ele alır; bu bütünün hangi dilsel yapı ve anlam ilişkilerine göre kurulduğunu ve işlediğini inceler. Bußmann (1990, s. 779; akt. Huber, 2002) metin dil bilimi, “[...] cümleler ötesi dilsel düzenliliklerin çözümlemesini ele alan ve metin olarak dilsel bir birimin kurucu/yapılandırıcı özelliklerini belirlemeyi ve böylece bir metin kuramı oluşturmayı hedefleyen” bir bilim olarak tanımlar (s. 49). Yapısalcı yaklaşımlar ve genişletilmiş cümle dil bilgisi çerçevesinden hareketle, modern metin dil bilim *Text* (metin) kavramını artık yalnızca „cümlelerin bir dizisi ve dolayısıyla dil sistemi birimi” (Huber, 2002, s. 49) olarak değil, edim bilimsel boyutları da dikkate alarak “iletişimsel bir birim” olarak nitelendirir (Bußmann, 1990, s. 779; akt. Huber, 2002, s. 49)

Metin dil bilimin odaklandığı başlıca konular şunlardır: yapısal ve işlevsel metin oluşturma süreçlerinin genel yönleri, yani *metinsellik* (Textualität); metinlerin bir metin tipolojisi çerçevesinde sınıflandırılması, *biçem bilimi* (Stilistik) ve retorik ile metin dil bilimsel bütünleşmenin sorunları; metin işleme ve anlaşılabilirlik konularında disiplinler arası araştırmalar (Bußmann, 1990, s. 779; akt. Huber, 2002, s. 49). Bu bağlamda, farklı araştırmacılar metin dil bilimi çeşitli yönleriyle tanımlamış ve hangi konulara yoğunlaştığını göstermiştir. Kallmeyer ve Meyer-Hermann (1980, s. 242; akt. Vater, 2002, s. 258), metin dil bilimi doğal dillerdeki metin örneklerini inceleyen ve bu metinlerde ortak yapısal kuralları ve *metinsellik* (Textualität) koşullarını ortaya koymayı amaçlayan bir disiplin olarak tanımlar. Bu disiplin, metinlerde ortak yapısal kuralları ve *metinsellik* (Textualität) koşullarını ortaya koymayı amaçlar.

Andreas Gardt'ın (2013) “Söylem Çözümlemesinin Temeli Metin Çözümlemesidir” başlıklı çalışmasında da özellikle vurguladığı üzere, metin yalnızca söylemin bir örneği değil, söylem çözümlemesinin temel bileşenidir. Ona göre bir metnin anlamı, yalnızca onu oluşturan dilsel

öğelerin toplamı değildir; her öge anlamlıdır ve metnin bütünsel yorumu, bu ögeler ile metnin genel yapısı arasındaki etkileşimle şekillenir. Bu etkileşim, yalnızca dilsel göstergelerin işleviyle sınırlı olmayıp; aynı zamanda bu göstergelerin, metnin içinde yer aldığı ideolojik bağlama nasıl yerleştirildiğiyle de ilgilidir. Bu nedenle metin dil bilimsel çözümleme, biçimsel çözümlemenin ötesine geçerek, söylemin toplumsal işlevlerine ve ideolojik yönelimlerine ilişkin ipuçları sunar. Böylece, metnin neden “metin” olarak kabul edildiğini belirleyen ölçütler devreye girer.

De Beaugrande ve Dressler’e göre (1981; akt. Vater, 2002) metin, “yedi metinsellik ölçütünü karşılayan iletişimsel bir oluşum”dur (s. 259). Bu ölçütler: *bağdaşıklık* (Kohäsion), *bağlaşıklık* ya da *tutarlılık* (Kohärenz), *amaçlılık* (Intentionalität), *kabul edilebilirlik* (Akzeptabilität), *bilgilendiricilik* (Informativität), *durumsallık* (Situationalität) ve *metinler arasılık* (Intertextualität) olarak sıralanır (akt. Vater, 2002, s. 259, 260). Beaugrande ve Dressler’e göre (akt. Vater, 2002) *bağdaşıklık* (Kohäsion), metin içinde ögelerin yüzey yapıda birbirine dilsel olarak nasıl bağlandığını gösterirken (örneğin zamir kullanımı, tekrar yapıları, bağlaçlar) (s. 259), *bağlaşıklık/tutarlılık* (Kohärenz), metin içindeki anlam bağlantılarını, neden-sonuç ilişkilerini, “göndergesel bağlantılar gibi anlam bilimsel ve bilişsel yönleri” (akt. Yıldız Karakaya, 2018, s. 69) ifade eder. *Amaçlılık/Amaca uygunluk* (Intentionalität), metin üreticisinin iletmek istediği mesajı hedefleyerek — örneğin “bilgisini yaymak ya da bir plan dâhilinde ortaya konan amaca ulaşmak için” (akt. Vater, 2002, s. 260) — metnini biçimlendirmesidir. *Kabul Edilebilirlik* (Akzeptabilität), metnin okuyucu/alımlayan açısından anlamlı, uygun ve gerekli bulunması durumudur (akt. Vater, 2002, s. 260). *Bilgilendiricilik* (Informativität), “sunulan metin ögelerinin ne ölçüde beklenen ya da beklenmeyen; bilinen ya da bilinmeyen/belirsiz olduğunu” (akt. Vater, 2002, s. 260) belirtir. *Durumsallık* (Situationalität), metnin üretildiği bağlamla olan ilişkisini kapsarken; *Metinler arasılık* (Intertextualität), metnin başka metinlerle olan bağı ve bunlardan beslenmesini ifade eder (akt. Vater, 2002, s. 260).

Bu yedi ölçüt, metin üreticisi, metnin kendisi ve alıcısı arasındaki dilsel ilişkiyi görünür kılar ve Gardt’a göre (2013, s. 3) söylem çözümlemesinde dikkate alınması gereken temel ilkeler arasında yer alır. Bu bağlamda, metin dil bilimsel ölçütler üzerinden yapılan çözümlemeler, söylemin hem biçimsel yapısını hem de toplumsal işlevini görünür kılar. Örneğin, bir gazete haberinde aynı eş dizimlerin (örneğin “yasa dışı göçmenler”, “mülteci krizi” gibi) sistematik biçimde tekrar edilmesi, yalnızca metnin bağdaşıklığını (Kohäsion) sağlamakla kalmaz; aynı zamanda bu dilsel tercihler aracılığıyla belirli yönlendirmeler de yapılabilir. Burada kullanılan sözcüklerin söz dizimsel yapıları, haber başlığı ile metin gövdesi arasındaki tutarlılık ya da ön bilgilerle/varsayımlarla örtüşen ifadelerin varlığı, metni metin yapan teknik unsurlar olarak görünse de söylem çözümlemesinde bu unsurların arkasındaki anlamlandırma biçimleri,

söylemsel konumlanmalar ve alıcının yönlendirilmesine ilişkin stratejiler de açığa çıkarılır ve çözümlenir. Bu nedenle metin dil bilimsel çözümleme, söylem çözümlemesinde yalnızca dilsel özellikleri inceleyen teknik bir yöntem değil, aynı zamanda söylemi toplumsal normlar ve *alımlama* (Rezeption) süreçleriyle ilişkilendirerek değerlendirmeye olanak sağlayan temel bir yaklaşımdır. Metin dil bilimsel çözümlemenin amacı yalnızca yapısal değil; aynı zamanda işlevsel, söylemsel ve ideolojik boyutları da içerecek şekilde metni anlamaktır. Gardt (2013, s. 6) bu nedenle metnin mikro yapılarının (örneğin söz dizimi, sözcük seçimi) söylemsel makro bağlamla bütünleştirilmesi gerektiğini belirtir. Brinker'in yaklaşımı da bu doğrultudadır. Brinker de (2005, s. 8; akt. Weigl, 2010, s 4) metin dil bilimin temel işlevinin, somut metinlerin dayandığı genel yapı kurallarını sistematik biçimde tanımlamak ve bu yapıların alıcı tarafından nasıl anlamlandırıldığını açıklamak olduğunu ifade eder (s. 3).

3.4.3 Makro Yapı: Söylemsel Çözümleme Yapıları

3.4.3.1 Söylem Dizisi (Alm. Diskursstrang, İng. Discourse Strand)

Bir *söylem alanı* (Diskursebene) içinde, belirli bir konuya veya soruna ilişkin farklı medya ve metinlerde karşılaşılan söylemlerin oluşturduğu, birbiriyle bağlantılı ve tematik olarak tutarlı *söylem parçacıkları* (Diskursfragmente) ve tartışmalar zinciri söylem dizisi olarak tanımlanır (Jäger, 2015, s. 80). Söylem dizisi, eş zamanlı ve art zamanlı çözümlemeler yoluyla belirli bir konuya ilişkin hangi görüş ve anlamlandırma şekillerinin öne çıktığı, hangi normların yerleşmiş olduğu ve toplumsal aktörlerin nasıl temsil edildiği gibi konular hakkında fikir verebilir. Örneğin “göç dalgası”, “mülteci akını” ve “mülteci krizi” gibi ifadeler, mülteci konusuna ilişkin bir söylem dizisinin parçaları olabilir. Fakat aynı konuya ilişkin farklı içerik ve anlamlandırma şekillerine sahip birden fazla söylem dizisinin bulunabileceği de belirtilmektedir (Jäger, 10 Ocak 2000). Örneğin Sözcü gazetesinde mülteciler çoğunlukla tehdit ya da yük olarak sunulurken; Sabah'ta ise yardım edilmesi gereken mağdurlar, misafirler ya da ekonomiye katkı sağlayan kişiler olarak temsil edilmişlerdir. Bu nedenle söylem dizilerinin belirlenmesinde, farklı metinlerde tekrarlanan konu, kavram, ifade ve anlam ilişkilerinin birlikte değerlendirilmesi önem taşır. Söylem dizisinin belirlenmesi için öncelikle dizinin *yapı çözümlemesinin* (Strukturanalyse), ardından *ayrıntılı incelenmesinin* (Tiefstrukturanalyse) gerçekleştirilmesi uygun olacaktır.

3.4.3.2 Söylemsel Olaylar (Alm. Diskursereignisse, İng. Discourse Event)

Fairclough'un (1992, s. 4) *söylemsel pratik* (discursive practice) veya *toplumsal pratik* (social practice) olarak nitelediği *söylemsel olaylar* (discursive event), belirli bir toplumsal, kültürel, tarihsel ya da siyasi bağlamda meydana gelen ve söylemsel yapının yönünü etkileyen gelişmelerdir. Bu gelişmeler, “söylemin oluşmasına yol açan, mevcut söylemleri dönüştüren ya da kesintiye uğratan gelişmeler” (Jäger, 1997) veya “söylem dizisini oluşturan bireysel metin ya da söylem katkıları” (Jäger, 1997) olarak tanımlanabilir. Jäger’e göre (2015), söylemsel olaylar yalnızca içerik açısından değil, aynı zamanda ait oldukları söylem dizisinin normları ve yapısıyla bağlantılı olarak da değerlendirilmelidir (s. 83). Çünkü bu olaylar, söylemin iç dinamiklerinde değişikliklere yol açabilmektedir (Jäger, 1997, s. 169).

Almanya merkezli bir araştırma kurumu olan *Duisburg Dil ve Toplum Araştırmaları Enstitüsü*’nün (Duisburger Institut für Sprach- und Sozialforschung [DISS]) geliştirdiği eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımında söylemler yalnızca dilsel yapılar olarak değil, tarihsel olarak şekillenen ve ideolojik yapılarla ilişkili sosyal pratikler olarak değerlendirir (Jäger, 2000). Bu yaklaşım çerçevesinde, belirli tarihsel, toplumsal veya siyasi gelişmelerin söylemi nasıl etkilediğini ve dönüştürdüğünü incelemek amacıyla söylemsel olaylara odaklanılır. Söylem çözümlemesinde bu tür olayların tespiti, hangi kavramların hangi tarihsel dönemlerde daha sık kullanılmaya başladığının ve söylemdeki dönüşüm ya da kırılmaların hangi dönemlerde ve hangi toplumsal etkilerle gerçekleştiğinin belirlenmesine katkı sağlar (Jäger, 10 Ocak 2000). Bu tür olaylar aracılığıyla söylemde öne çıkan toplumsal aktörler, yeni eklenen temalar ve zaman içerisinde kullanım sıklığı azalan unsurlar da incelenebilir (Jäger, 10 Ocak 2000). Ayrıca söylemsel olaylar, söylemin sınırlarını yeniden çizibilme, meşruluğunu sorgulama ya da yeni normlar oluşturma potansiyeline de sahiptir (Jäger, 2000). Örneğin, Suriyelilerin Almanya’ya daha yoğun olarak yöneldiği 2015 yılındaki göç süreci, söylemsel olay bağlamında incelenebilir. Bu süreçte medya metinlerinde ve kamusal iletişimde mültecileri tanımlamak için *Geflüchtete* (mülteci) ve *Willkommenskultur* (hoş geldin kültürü) gibi ifadelerin kullanımının yaygınlaşması, empati, dayanışma, kabul gibi değerlerin olumlu şekilde çerçevelenmesine ve bunlarla ilişkili yeni normların oluşmasına katkıda bulunabilen örnekler arasında değerlendirilebilir. Benzer şekilde “Wirtschaftsflüchtling” (ekonomik nedenlerle göç eden mülteciler¹²) ve

¹² *Wirtschaftsflüchtlinge*, ekonomi anlamına gelen *Wirtschaft* ve mülteciler anlamına gelen *Flüchtlinge* isimlerinden oluşan bir birleşik sözcüktür. 2015 yılında “Unwort” (dışlayıcı, küçümseyebileceği düşünüldüğü için dilsel açıdan tartışmalı sözcük) seçilmek üzere önerilenler arasında bulunan bu sözcük (dpa, 12 Eylül 2015), *kötü adlandırma* (Dysphemism) olarak nitelendirilebilir. Çünkü 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre (akt. Perruchoud ve Redpath Cross, 2013), mültecilik statüsü için kişinin “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” (s. 65) olması gerekmektedir. Fakat bu sözcük, Almanya’da

“Sozialtourismus” (sosyal turizm¹³) gibi ifadelerin kullanım sıklığı ve bağlamları da söylemdeki değişimlerin izlenmesi açısından incelenebilir. Bu tür örnekler, belirli tarihsel gelişmelerin söylemde kullanılan kavramlar, ifadeler ve temalar üzerindeki etkisinin incelenmesine olanak sağlamaktadır.

3.4.3.3 Söylem Konumu (Alm. Diskursposition, İng. Discourse Position)

Söylemsel konumlanma şeklinde de ifade edilebilen *söylem konumu* (*Diskursposition*), metnin ya da toplumsal aktörlerin üstlendiği “politik-ideolojik” (Jäger, 2015, s. 85) söylemsel konumu (ne söylediği, neye karşı veya neye paralel söylediği, nasıl bir bakış açısıyla söylediği) ve söylemin hangi konumdan üretildiğini ifade eder. Jäger’e göre (2015) belirli aktörler tarafından üretilip alınılan söylemler, her zaman belirli düzlemlerden ve konumlardan dile getirilir (s. 85). Bu nedenle, söylemde yer alan aktörün konumunun, onun nerede durduğunun söylemin şekillenmesinde etkili olduğu ileri sürülebilir. Burada ayrıca şu da belirtilmelidir: Bir söylem içinde birden fazla söylemsel konum olabilir ve bu farklı söylemsel konumlar, birbirini destekleyebilir, birbiriyle çatışabilir ya da birbirini görmezden gelebilir. Örneğin mültecilerle ilgili bir haberde politikacılar, gazeteciler, akademisyenler ya da sıradan vatandaşlar farklı söylem konumları alabilir (bir politikacı güvenlik politikaları açısından; bir gazeteci insan hakları merkezli, bir başkası da eleştirel bir söylem konumunu temsil edebilir). Bu konumlar, ifade edilen söylemin tonunu ve ideolojik yönünü etkiler. Bu yüzden söylem çözümlemesinde yalnızca ne söylendiği değil, kim tarafından ve hangi konumdan söylendiği de dikkatle ele alınmalıdır.

Söylem konumlarına ilişkin genel çerçeveyi somutlaştırmak adına, Jung’un 1973-1989 yılları arasında Almanya’daki göçmenlere yönelik tartışmalarda kullanılan kolektif kişi tanımları örnek verilebilir. Jung’un (1997, s. 204, 205; akt. Niehr, 2014, s. 93) sınıflandırması, söylemin “biz” ve “öteki”yi nasıl inşa ettiğini, güç ilişkilerini dil yoluyla nasıl yansıttığını ve bu bağlamda söylem konumlarının nasıl farklılık gösterdiğini açıklamaktadır. Sınıflandırmada, göçmenlere yönelik üç farklı kolektif kişi tanımı bulunmaktadır:

---

bulunan bazı mültecilerin ülkeleri dışında olmalarını daha iyi ekonomik koşullara ulaşmak amacıyla ilişkilendirerek onların statülerinin meşruiyetini sorgular niteliktedir.

¹³ Bir diğer kötü adlandırma (Dysphemism) olarak nitelendirilebilecek sözcük olan “Sozialtourismus”, Unwort des Jahres jürisi tarafından 2013 yılının en tartışmalı/sorunlu sözcüğü seçilmiştir (Unwort des Jahres, t.y.-b). Çünkü jüri bu sözcüğün, özellikle Doğu Avrupa’dan gelen kişilerin Almanya’da zorunlu olarak sığınma arama durumlarını göz ardı ettiğini, onların Alman sosyal sisteminden yararlanmak amacıyla turistik ve keyfi olarak seyahat ettikleri imasını taşıdığını ifade etmiş ve bu nedenle bu sözcüğün onlara karşı kamuoyunda olumsuz/dışlayıcı bir imaj çizdiğini değerlendirmişti (Unwort des Jahres, t.y.-b).

- **“Biz-Siz” ikiliği yaratan kişi tanımlamaları:** *Ausländerkinder* (yabancı uyruklu çocuklar), *Ausländer*¹⁴ (yabancı), *Fremde* (yabancılar) vb. (Jung, 1997, s. 204, 205; akt. Niehr, 2014, s. 93)
- **Daha çok ‘teknik’ nitelikte olup, yalnızca yabancı göçmenleri ifade eden; fakat açık bir “biz-siz” karşılığı içermeyen tanımlamalar:** *Asylbewerber* (sığınmacı), *Asylsuchender* (sığınmacı), *Asylberechtigter* (sığınmacı)¹⁵, *Gastarbeiter* (misafir işçi) ve bunların bileşik sözcükleri (Jung; akt. Niehr, 2014, s. 93)
- **Almanları da kapsayan ve bu bakımdan farklılıkları belirsizleştiren kapsayıcı tanımlamalar:** *Flüchtling* (mülteci), *politisch Verfolgter* (siyasi zulüm gören), *Mitbürger* (hemşehri), *Mensch* (insan) (Jung; akt. Niehr, 2014, s. 93).

3.4.3.4 Çokkiplilik (Alm. Multimodalität, İng. Multimodality)

Çokkiplilik kavramı, özellikle Gunther Kress ve Theo van Leeuwen tarafından geliştirilen *Çokkipli Söylem Çözümlemesi* (multimodale Diskursanalyse) bağlamında öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, geleneksel söylem çözümlemesinin kapsamını önemli ölçüde genişleterek, söylem çözümlemesinin yalnızca yazılı ya da sözlü dile indirgemeyip, görsel, işitsel, mekânsal ve jest gibi farklı göstergesel kiplerin (modların) birlikte incelenmesi gerektiğini savunur (Discourse Analyzer, 16 Ağustos 2024). Kress ve Van Leeuwen’e göre (akt. Discourse Analyzer, 16 Ağustos 2024) anlam üretimi, yalnızca dilsel kodlar üzerinden gerçekleşmez; imgeler, tipografi, sayfa düzeni, jest ve mimikler, beden dili, ses tonu ya da uzamsal düzenlemeler gibi çeşitli göstergesel kiplerin bir araya gelmesiyle oluşur.

Bu kuramsal yaklaşım, M.A.K. Halliday’in *Sistemik İşlevsel Dil Bilgisi* (Systemic Functional Linguistics [SFL]) çerçevesine dayanır. Halliday’e göre (1978, s. 1) dil, yalnızca sözcüklerden ibaret olmayıp, farklı işlevler (metafonksiyonlar) aracılığıyla toplumsal bağlamda anlam üreten bir sistemdir. Van Leeuwen ise (2016, s. 105) bu yaklaşımı temel alarak, yalnızca dilsel kodların değil, aynı zamanda farklı gösterge bilimsel kiplerin de toplumsal bağlamda ve anlam üretiminde belirli işlevler üstlendiğini ve eleştirel söylem çözümlemesinde ideolojik etkiler taşıdıklarını

¹⁴ “Ausländer” ve “Fremde” sözcüklerinin ikisi de Türkçe’ye “yabancı” olarak çevrilse de “Ausländer” resmi, hukuki veya sosyopolitik anlamda “yabancı” ya da “yabancı uyruklu” olma durumunu ifade ederken; “Fremde” sözcüğü ise tanınmayan kişi anlamında bir yabancılığı ifade eder.

¹⁵ “Asylbewerber”, “Asylsuchender” ve “Asylberechtigter” sözcüklerinin üçü de Türkçe’ye “sığınmacı” olarak çevrilse de aralarında anlam ve kullanım açısından nüans farklılıkları bulunmaktadır. “Asylbewerber” sığınma talebinde bulunan, yani mülteci başvurusu yapmış kişiyi; “Asylsuchender”, sığınma arayan ve başvuru sürecinde olan kişiyi ve “Asylberechtigter” ise sığınma hakkı olan, yasal olarak mülteci statüsü tanınmış kişiyi ifade eder.

savunur. Bu yaklaşımı, söylem çözümlemesine kazandıran Kress ve Van Leeuwen (2016, s. 105), iletişimi tek bir kip (örneğin yalnızca dil) üzerinden kavramayı yetersiz bulurlar ve bunun yerine, farklı kiplerin — örneğin yazı ile görselin, ses ile hareketin — nasıl bir arada çalıştıklarını (2016, s. 105) ve hangi bağlamda nasıl anlamlar ürettiklerini çözümlemeyi amaçlarlar. Bir başka ifadeyle neyin, nasıl, hangi kipler aracılığıyla ve hangi bağlamda söylendiğine de odaklanılması gerektiğini savunurlar. Bu da onu, görsel, işitsel, uzamsal ya da bedensel göstergelerin söylem çözümlemesinin ayrılmaz bir parçası hâline gelmesini sağlar. Ayrıca Kress ve Van Leeuwen (2016, s. 105), bu kiplerin yalnızca teknik araçlar olmadığını, her birinin kültürel normlar içinde anlam kazandığını ve bu yönüyle ideolojik anlam üretiminin de bir parçası olduğunu vurgularlar. Özellikle medya söylemleri ve görsel kültür bağlamında çokkiplilik, iletişimdeki ideolojik boyutların çözümlemesinde önemli rol oynamaktadır (Van Leeuwen, 2016, s. 105). Örneğin 2015 yılında yayımlanan bir haberde, büyük punto ve kırmızı renkle yazılmış “Mülteci dalgası Almanya’yı yok ediyor/ezip geçiyor” başlığı ve haber ve metnin neredeyse tamamını kaplayan bir fotoğraf (kalabalık bir mülteci grubunun otobanda yürüdüğü) kullanılmıştır. Bu fotoğrafta otobanda yürüyen kalabalık bir mülteci grubu yer almakta, fakat mültecilerin yüzleri görünmemektedir. Bu durum, mültecilerin anonimleştirilerek birey değil, homojen ve kontrolsüz bir “akın” olarak temsil edilmesine yol açabilir. Böyle bir görsel strateji, toplumsal korku ve tehdit algısını tetikleyebilir. Ayrıca, insanların bir bütün, bir grup, bir kitle olarak gösterilmesi, bireysel özne olma hâlini silerek mültecileri *insani* özelliklerinden arındırıp onları değersizleştirebilir. Renk kullanımı da bu söylemsel yapıya katkıda bulunabilir. Kırmızı renk kullanımının alarm, tehlike, tehdit gibi çağrışımlarla haberin ideolojik çerçevesini güçlendirdiği söylenebilir. Manşet dili ve tipografi açısından da kullanılan “dalga” eğrilemesi, dilsel kipte yapılan çerçevelemeyi (mültecilerin tehlikeli ve kontrolsüz bir grup olduğunu) gösterirken, aynı zamanda bir doğa felaketine gönderme yaparak mültecileri engellenemez, yıkıcı bir güç olarak kodlayabilir. Bu örnek üzerinden de görüldüğü üzere, dilsel ve görsel kipler arasındaki etkileşim, çokkipliliğin medya söylem çözümlemesinde önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü iletilmek istenen mesaj ya da ideoloji, yalnızca sözcüklerle değil, görsel düzenleme, tipografi, renk ve imge seçimi yoluyla da kurulabilir. Anlam da çoklu kiplerin eşzamanlı işleyişiyle inşa edilir. Kress ve Van Leeuwen’in (Kress ve Van Leeuwen, 2006, s. 41) belirttiği üzere, bu kiplerin her birinin farklı temsil potansiyelleri vardır, her birinin farklı toplumsal ve kültürel işlevleri vardır ve dolayısıyla ideolojik anlam üretiminin önemli birer parçasıdır (Kress ve Van Leeuwen, 2006, s. 41).

3.4.3.5 Metinler Arasılık (Alm. Intertextualität, İng. Intertextuality)

Söylemin ya da ifadenin anlamı, yalnızca üretildiği anlık bağlama ya da söylemi oluşturan öznenin niyetine indirgenemez. Aksine her söylem, eşzamanlı ya da geçmiş diğer söylemlerle çok yönlü ilişki içerisinde olan, *çok sesli (Heteroglossia)* ve çok katmanlı bir oluşumdur. Julia Kristeva (1972, s. 346; akt. Schneider, Şubat 2018) bu durumu, “her metnin bir alıntılar mozağından oluştuğu” (s. 1) ve “başka bir metnin özümsemesi ya da dönüştürülmesi” (s.1) olarak değerlendirilebileceği şeklinde açıklar. Metinler, eşzamanlı ya da geçmiş diğer metinlerden bağımsız değildir; aksine onların izlerini taşır, onlara göndermede bulunur ve onları yeniden üretir. Kristeva’ya göre (akt. Schneider, Şubat 2018, s. 2) söylem/metin/ifade, anlamını onu üreten öznenin niyetinden ziyade, eş zamanlı ya da geçmiş diğer metinlerle kurduğu ilişkiler (diyaloglar) aracılığıyla kazanır. Bu anlayış Bakhtin’in *diyalogsallık/diyaloji (Dialogizität)* ve *çok seslilik (Heteroglossia)* kavramıyla örtüşür (Çakmakçı, 2009, s. 101, 102). Bakhtin’e göre her söylem, başka söylemlere doğrudan ya da dolaylı olarak onlara gönderme yapar, onlara yanıt verir ya da onlarla çatışır. Bu yüzden söylemin anlamının, sadece kendi içinde değil, aynı zamanda diğer söylemlerle kurduğu ilişkiler aracılığıyla şekillendiği ifade edilebilir. Bu görüşler, Foucault’nun (2019, s. 43) söylemi yalnızca onu ortaya çıkaran tarihsel koşullara değil, eş zamanlı ya da geçmiş diğer ifadelerle de ilişkili yapılar bütünlüğü olarak ele alan yaklaşımıyla tamamlanmaktadır. Foucault (2019), *L’archéologie du savoir* (Bilginin Arkeolojisi) kitabında bunu şöyle ifade eder: “(...) bir ifade daima (...) sadece onu teşvik eden koşullara ve onun teşvik ettiği sonuçlara değil, aynı zamanda büsbütün farklı bir biçime göre de kendisinden önce gelen ve kendisini izleyen ifadelerle bağlı bulun[ur]” (Foucault, 2019, s. 42, 43). Bu doğrultuda söylem, belirli bir ideolojik çerçeve içerisinde, söylemsel sürekliliğiyle ya da kırılmalarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Bu da söylemin anlam üretimini yalnız anlık bağlamı veya bağlantılarıyla değil, aynı zamanda söylemlerarası tarihsel ve ideolojik bağlamı veya bağlantılarıyla birlikte düşünülmesini gerektirmektedir.

3.4.4 Stratejik yapı: Söylemsel stratejiler

Yukarıda ele alınan temel söylemsel yapılar, söylemin biçimsel ve yapısal boyutlarını açıklarken, bu çalışmanın derlemine oluşturan Türk ve Alman gazetelerinde Suriyelilerle ilgili kullanılan dilin ideolojik ve işlevsel yönlerini incelemek için söylemsel stratejilere de odaklanmak gerekmektedir. Bu bağlamda, belirli anlamları örtme ve yönlendirme amacıyla kullanılan önemli bir söylemsel strateji olan örtmece sözler detaylı olarak incelenecektir.

3.4.4.1 Örtmece sözler

“Today’s eyphemism is tomorrow’s dirt”
(Bugünün örtmeceleri yarının lekesi/kiridir)
(Burridge, 2004, s. 212; akt. Crespo-Fernández, 2006, s. 31)

Karabulut ve Ospanova’nın (2013, s. 131 ve 141) çalışmasında olduğu gibi bu çalışmada da retorik araçlardan biri olan *örtmece sözler* hem *güzel/iyi adlandırma* (Euphemismus) hem de *kötü adlandırmayı* (Dysphemismus/Kakophemismus) kapsayacak şekilde kullanılmıştır; fakat bu iki terimin birbirinin antitezi olduğu unutulmamalıdır¹⁶. İyi ve kötü adlandırma, aynı temel ve kaynaklardan beslenen; fakat farklı amaç ve niyetlere sahip iki farklı terimdir (Casas Gómez, Ağustos 2012, s. 43).

“Eu-” (εὖ) (iyi, güzel) ön eki ve “pHEME” (φήμη) (ifade/konuşma) sözcüklerinin birleşimiyle oluşturulan “güzel, iyi, uğurlu söz” anlamına gelen Antik Yunanca kökenli “euphemein” sözcüğü için Türkçe’de “iyi adlandırma”, “güzel adlandırma”, “örtmece söz” (*İyi Adlandırma, Edeb-i Kelâm, Hüsn-i Ta’bir, Ad Aktarması, Kaçınma Sözcükler*), Almanca’da *Euphemismus*, İngilizce’de *euphemism*, Fransızca’da ise *euphémisme* terimleri kullanılır. İyi/Güzel adlandırmada¹⁷ uğursuz sayılan, müstehcen, kaba, sakıncalı ya da kırıcı, incitici olabilecek, “kötü izlenim ve çağrışım” (Doğan Aksan, akt. Demirci, 2008, s. 22) uyandırabilecek bir durumu ya da ifadeyi yansız hale getirmek veya güzelleştirmek için onun bir başkasıyla değiştirilmesi, yani asıl ifade edilmek istenenin gizlenerek/üstü örtülerek durumun ya da ifadenin yumuşatılması, daha kabul edilebilir, daha az incitici hale getirilmesi söz konusuyken; kötü, fena anlamlarına gelen “dys-” (δύς) veya “kako-” (κακός) ön eki ile “pHEME” (φήμη) (ifade/konuşma) sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşturulan kötü adlandırma (*Dysphemismus, Kakophemismus*)¹⁸

¹⁶ Bu çalışmada *örtmece söz* terimi hem *iyi/güzel* (euphemism) hem *kötü adlandırmaları* (dysphemism) kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Fakat *Euphemism* teriminin bazı yabancı kaynaklardaki hem iyi hem kötü adlandırmaları kapsayacak şekildeki kullanımının aksine bu terim Türkçe literatürde çoğunlukla yalnızca iyi/güzel adlandırmaları kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

¹⁷ Verem için “ince hastalık”, zam için “fiyat güncellemesi”, kapıcı için “apartman görevlisi”, birinin kör olduğunu anlatmak için “görme engelli”, çingene için “Roman”, çalışmak için başka ülkelerden Almanya’ya giden işçiler için “misafir işçi” (Gastarbeiter), Anıtkabir için “Atatürk’ün ebedi istirahatgâhı”, yüksek dozda uyuşturucu madde kullanarak ölümü tanımlamak için “altın vuruş”, kürtaj için “gebeliği sonlandırmak”, hayvanların ötenazi işlemi uygulanarak öldürülmeleri için “uyutma” gibi ifadelerin kullanılması “güzel adlandırma” örneği olarak verilebilir.

¹⁸ Gözlük takan biri için “dört göz”, Nazi Almanyası’nda “Aryan” kabul edilmeyen Yahudi, Siyahi veya bir Romanla bir Alman’ın evlenmesi durumu için “kanın zehirlenmesi, tetanos”, Afrikalılar için “yaratık”; aynı din ya da mezhepten olmayan kişileri etiketleme, aşağılama amacıyla “kâfir”, kinaye içeren “sözde gelişmiş ülkeler”, ölen biri için “tahtalı köyü boyladı”, anlamakta zorluk çeken biri için “mankafa”, mültecilere hoşgörülü davranan, onlara empatiyle yaklaşan insanları aşağılamak için kullanılan ve iyi insan anlamına gelen “Gutmensch”, Avustralya’da Doğu Avrupa ve Akdeniz’den gelen göçmenleri aşağılamak için “grip, taşınabilir teyp, kurbağa yavrusu” gibi anlamlara sahip “wog”, bir etnisiteye yapılan soykırım için “etnik temizlik”, tatilde ülkelere giden Suriyeliler için “mülteci turizmi” (Flüchtlingstourismus), polis ve jandarmalar için “aynasızlar” gibi kullanımlar kötü adlandırmaya örnek olarak verilebilir.

bunun tam tersini ifade eder. Kötü adlandırmada bir kişi, şey ya da düşünceyi betimlemek için olumsuz, saldırgan, kaba, hakaret içerebilen, alaycı, aşağılayıcı çağrışım yapan ifadeler kullanma, “bir şeyi olduğundan daha nahoş yapma” (Sampson, 2001, s. 1; 58; akt. Shihab vd., Aralık 2017, s. 58) söz konusudur. Fakat güzel/iyi ve kötü adlandırmalar arasındaki sınırın kesin ve net bir şekilde çizilmesi her zaman kolay değildir.

3.4.4.1.1 Örtmece Sözlerin İşlevleri Ve Örtmece Söz Örnekleri

“The truth is rarely pure and never simple” (Wilde, 1997)
(Hakikat nadiren saftır ve asla basit değildir.)

“Koruma, aldatma, moral verme, kışkırtma ya da tahrik etme, eğlendirme” (Burridge; akt. Sari, 2020, s. 18-20) gibi işlevlere sahip, Crespo-Fernández’in (2005, s. 79) “dil bilimsel makyaj” olarak nitelediği örtmece sözlere, — 19. ve 20. dipnottakiler dışında — verilebilecek diğer örnekler şunlar olabilir:

Gündelik dilde: tuvalet için “yüznumara”, “lavabo”, “WC”; ölüm için “son yolculuk”; kaba ve görgüsüz kişiler için “orman kibarı”, dini bir metin ya da konuşmada: Azrail için “ölüm meleği”, politik dilde: zam için “fiyat güncellemesi”, ekonomi dilinde: kişi başına düşen gelirin hiç artmadığını ifade etmek için “sıfır büyüme” (Nullwachstum) ya da “negatif büyüme” (Negativwachstum), edebi dilde: George Orwell’in 1984 adlı eserinde geçen bakanlık isimleri ve kısaltmaları: “Haberler, eğlence, eğitim ve güzel sanatlara bakan Gerçek Bakanlığı; savaşlarla ilgilenen Barış Bakanlığı; yasa ve düzeni sağlayan Sevgi Bakanlığı ve ekonomi işlerinden sorumlu Varlık Bakanlığı. Bunların Yenisöylem’deki adları Gerbak, Barbak, Sevbak ve Varbak’tı.” (Orwell, 2022, s. 332), medya dilinde: ülkeye giren mültecilerin niceliksel çokluğunu vurgulamak için kullanılan “mülteci akını”, “mülteci dalgası” gibi ifadeler örtmece sözlere örnek gösterilebilir.

3.4.4.1.2 Örtmece Söz Oluşturma Yöntemleri

“Dolaylılık, genellik, kültüre özgülük, güzelleştirme ve resmîlik” (Abdullah, 2012, s. 45, Samoskaite 2011, s. 18; akt. Bayisa, 2017, s. 74-77) gibi genel özellikleri olan ve mesajı alımlayanları aldatmak, durumu ya da ifadeyi manipüle ederek “algıyı değiştirmek” (Demirci, 2008, s. 22) için kullanılan örtmece sözler, biçimsel ve anlamsal açıdan pek çok farklı yöntemle oluşturulabilmektedir. Allan ve Burridge (1991) ve Warren (1992, s. 133; akt. Sytnyk, 2014, s. 86-88) gibi isimler, örtmece sözlerin oluşturulma yöntemlerinin bazılarını şöyle sıralarlar:

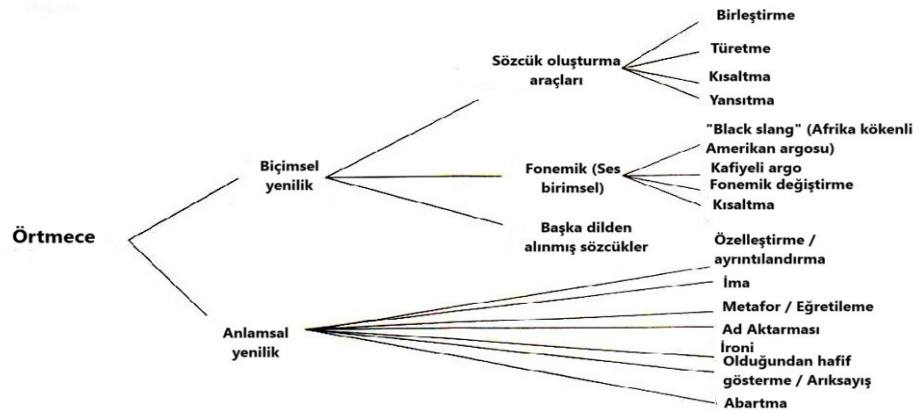

Tablo 8. Örtmece sözlerin oluşturulma yöntemleri

Terim	Almancası	Örnek
Soyutlama	<i>Abstraktion</i>	Bir konuyla ilgili üzüntüyü ifade etmek için kullanılan “içi kan ağlamak”
Dolaylama	<i>Periphrase</i>	Kömür için kullanılan “kara elmas”
Arıksayış/Hafifletme	<i>Litotes</i>	Fakir birini ifade etmek için kullanılan “çok zengin değil”
Modifikasyon/Değişime Uğratma	<i>Modifikation</i>	Birinin aptallığını ifade etmek için kullanılan “bu karar onu aptal gösterdi”
Kişileştirme/Teşhis	<i>Personifikation</i>	İnsana ait bir özellik olan gülme eyleminin ağaçlara verildiğini gösteren Atilla İlhan şiirinde geçen “ağaçlar kuş gibi gülerdi” dizesi
Jargon/Argo	<i>Jargon/Slang</i>	Sarhoş birini ifade etmek için kullanılan “kafası iyi”
Eksiltme	<i>Ellipse</i>	Aç olduğunu ifade etmek isteyen kişinin “bugün pek yemek yemedim” ifadesi
Abartma	<i>Hyperbel</i>	Yağmurun çok yağması durumunu ifade etmek için “yollar göle döndü”
Hafifletme/olduğundan küçük gösterme	<i>Untertreibung</i>	Malikâne için “fakirhane”
Mecaz/Eğretileme	<i>Metapher</i>	Sınırın ihlal edilmesiyle ilgili karşı tarafı uyarma amaçlı kullanılan “kırmızı çizgi”
Kapsamlama/Kapsamlayış	<i>Synekdoche</i>	Ev için “çatı” denmesi: “tek bir çatı altında yaşamak”
Kısaltma	<i>Akronym</i>	Mültecilerin varış merkezi için <i>Ankunft</i> (varış), <i>Entscheidung</i> (karar) ve <i>Rückführung</i> (geri gönderme) sözcüklerinin birleşimiyle oluşan ve “çapa” anlamına gelen “AnkER” kısaltması

Kaynak: Allan ve Burridge (1991) ve Warren (1992, s. 133; akt. Sytnyk, 2014, s. 86-88)’den yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

Warren’dan (1992, 133; akt. Bayisa, 2017, s. 78) uyarlanmış örtmece söz oluşturmanın ana şemasına dair bir sınıflandırma da şu şekildedir:

Şekil 33. Örtmece söz oluşturmak için gerekli temel araçlar sınıflandırması

Kaynak: Warren (1992, s. 133; akt. Bayisa, 2017, s. 78)’den yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

Oluşturulma yöntemleri ve örnekleri de göz önüne alındığında (bkz. Tablo 8), gizleme ya da ima yoluyla kullanılsalar da örtmece sözlerin sadece mevcut gerçekliği yansıtmakla kalmayıp, tıpkı metaforlar gibi “yeni bir gerçeklik yaratma gücüne [de] sahip” olabilecekleri (Lakoff ve Johnson,

1980, s. 145; akt. Gabbert, 1997, s. 3) söylenebilir. Bu bağlamda örtmece sözlerin sosyodilbilimsel yapısı kadar edim bilimsel ve söylemsel doğasının da önemli olduğu, ayrıca bu stratejilerin ideolojik işlevler aracılığıyla toplumsal gerçekliklerin inşasında rol oynadıkları da göz önünde bulundurulmalıdır.

3.4.4.1.3 Örtmece Söz Türleri

Göz önünde bulundurulması gereken bir diğer bilgi de örtmecelerin *sözlü/sözel* (verbal) ya da *sözsüz/sözel olmayan* (nonverbal) olabileceğidir. “Sözlü örtmeceler daha çok sözcüksel-anlamsal eğilimler, söz sanatları; sözsüz/sözel olmayan örtmeceler ise konuşma jestleri, mimikleri, konuşma durumu” (Azadkhanovna, 2022, s. 67) gibi unsurları içerir. Örneğin öksürme, konuşulması istenmeyen bir konuda konuşan kişiyi uyarmak; göz teması kurmama, sahte bir gülüş sergileme konuşulan konudan duyulan rahatsızlığı, öfkeyi, hayal kırıklığını ifade etmek; kolları çapraz bağlama iletişim kurulmak istenmediğini göstermek anlamı ya da amacı taşıyor olabilir. Gerçek niyetin doğrudan dile getirilmediği durumlarda, bireyler sözsüz örtmecelere ya da beden dili gibi dolaylı işaretlere başvurabilir (Zarifovna ve Alisherovna, 2023, s. 481, 482). Bu tür stratejiler, kişinin başkaları tarafından nasıl algılandığını yönlendirmesine ve daha kibar, uyumlu bir iletişim ortamı oluşturmaya katkı sağlayabilir; fakat aynı zamanda, bu dolaylı anlatım biçimleri kimi zaman manipülasyon ya da aldatma amaçlarına da hizmet edebilir (Zarifovna ve Alisherovna, 2023, s. 481, 482).

Sözlü ya da sözsüz iletişim durumlarında yapılan aldatmalar, gizlemeler gibi “taktiksel değişiklikler” (Wallis, 2016, s. 48, 49; akt. Burgherr ve Gründler 2018, s. 21) sayesinde söylem pekiştirilebilir ya da zayıflatılabilir, bazen de (ölüm, zihinsel ya da fiziksel yetersizlik, hastalık, cinsellik gibi tabu sayılabilecek) kavram ya da gerçekliklere “duygusal bir uzaklık” (Mahlke, 18 Ocak 2013, s. 61) sağlanabilir. Çünkü örtmece sözler kullanılmasının asıl amacı anlamı değil, algıyı değiştirmektir (Mahlke, 2013, s. 61). Bakış açısını ortaya koyan bu değiştirmeler veya gizlemeler, sözcük seçimleri ise dil eleştirisi de içerebilen EŞÇ çalışmaları için incelemeye değer çabalar. Örtmece sözlerin incelenmesiyle gizli anlamlar, üstü kapalı ön yargılar, toplumsal uyumu sürdürmek için dilin nasıl kullanıldığı, toplumdaki güç dinamikleri, kimlik oluşumu, dilin toplumsal gerçekliği nasıl yansıttığı gibi sosyodilbilimsel yapılar hakkında da fikir sahibi olunabilir. Tüm bunlar göz önüne alındığında örtmece sözlerin yalnızca EŞÇ için değil, Toplum dil bilimi, Psikodilbilim, Etnodilbilim, Anlam bilimi, Edim bilimi, Sözlük bilimi, Retorik, Stilistik gibi farklı disiplin çalışmaları için de uygun olabileceği söylenebilir.

3.4.4.2 Metafor Ve Çerçeveleme (Framing)

Metaforlar, bir kavramı başka bir kavramla benzetme yoluyla açıklayan dilsel yapılardır. Bu yapılar karmaşık veya soyut kavramların anlaşılmasını kolaylaştırır (Munneke, 2020, s. 6) ve düşünme biçimimizi ve dünyayı algılayışımızı şekillendirir. Lakoff ve Johnson’a (akt. Fischer, 2020, s. 38) dayanan *Bilişsel Metafor Kuramı*’nda da (Kognitiver Metaphern Theorie [CMT]), metaforların sadece dilsel süslemeler olmadığı, düşünme süreçlerimizi ve dünyayı anlamlandırma biçimlerimizi belirleyen temel yapılar olduğunu savunulur. Lakoff ve Johnson’ın (1980, s. 125; akt. Munneke, 2020) ifadesiyle, “metaforun özü, bir şeyi, başka bir şey aracılığıyla anlamak ve deneyimlemektir” (s. 6). Bu kurama göre soyut düşüncelerimiz somut deneyimlerimizle şekillenir. Dilimiz de bu deneyimlerin bir yansımasıdır. Bilişsel Metafor Kuramı, metaforları iki alan arasında kurulan anlam köprüleri olarak açıklamaktadır. Bahsi geçen bu alanlar hedef alan (target domain) ve kaynak alan (source domain) (Munneke, 2020, s. 6) olarak tanımlanır. Hedef alanda yer alan karmaşık veya soyut kavramlar, kaynak alandaki daha somut ve tanıdık kavramlar aracılığıyla açıklanır (Charteris-Black, 2004; akt. Munneke, 2020, s. 6). Örneğin, “küresel ısınma” süreci çok sayıda değişkenin rol oynadığı oldukça karmaşık bir olgudur. Bu süreci daha somut ve anlaşılır hale getirmek için “sera” kavramı kullanılabilir (akt. Munneke, 2020, s. 6). Bu metafora, atmosferde sıcaklık artışına neden olan süreç (hedef alan), bir seranın cam tavanları altında sıcaklığın artması süreciyle (kaynak alan) açıklanır. Tıpkı sera etkisinde olduğu gibi, cam tavanlar, güneş ışığını içeri alırken ısının dışarı çıkmasını engeller ve eğer önlem alınmazsa atmosferdeki ısı artmaya devam eder. Bu durumda, “dünyanın ısınması bir sera’dır” şeklinde ifade edilebilecek kavramsal metafor, birden çok metaforu bünyesinde barındırır (akt. Munneke, 2020, s. 6). Bu özellikleri nedeniyle metaforlar aynı zamanda bir metaforik çerçeveleme (metaphorical framing) örneği olarak da değerlendirilebilir; çünkü olguyu belirli bir bakış açısıyla sunarak okuyucunun algısını yönlendiren bir çerçeve işlevi görmektedirler. Bir başka örnek ise, Balteiro’nun (2017; akt. Munneke, 2020, s. 8), Ebola epidemisinin kamuoyuna aktarımında kullanılan metaforik çerçeveleri incelemesidir. “Ebola bir savaştır” ve “Eboladan kurtulmak bir yoldur” gibi metaforik çerçeveler, dilsel metaforlar (ör. “bağışıklık sistemi yabancı istilacılara karşı savaş açar”) aracılığıyla belirlenmiştir (akt. Munneke, 2020, s. 8). SAVAŞ çerçevesi, hastalığın nasıl yayıldığını ve halk sağlığı üzerindeki etkilerini açıklayarak karmaşık epidemik süreci anlaşılır kılarken, aynı zamanda salgının ciddiyetini vurgulamaktadır (akt. Munneke, 2020, s. 8). Benzer şekilde, 2003 SARS salgını da İngiltere’deki başlıca gazetelerde KATİL metaforik çerçevesiyle anlatılmıştır (Wallis ve Nerlich, 2005; akt. Munneke, 2020, s. 8). Bu örnekler, *Çerçeve/Çerçeveleme Kuramı (Framing Theorie)* ile de ilişkili olarak bilişsel metafor kuramındaki metaforik çerçevelerin yalnızca karmaşık olguları basitleştirmekle kalmadığını, aynı

zamanda kamuoyunu ikna etme ve/veya kamuoyunda belirli algılar oluşturma konusunda önemli araçlar olabileceğini ortaya koymaktadır (akt. Munneke, 2020, s. 8).

Benzer şekilde, kavramsal metaforlar tıpkı *çekirdek çerçeveler* (core frames) gibi karmaşık veya soyut meseleleri, daha tanıdık ya da somut kavramlarla karşılaştırarak basitleştirmektedir (Charteris-Black, 2004; Edelman, 1971; Kendall-Taylor, Erard ve Haydon, 2013; akt. Munneke, 2020, s. 8). Örneğin, “Mülteciler ekonomiye yük oluyor” çerçevesi, sınırlı kaynaklar çekirdek fikri ve mültecilerin bu kaynakları tükettiği algısı üzerinden toplumsal algıyı şekillendiren güçlü bir çekirdek çerçevedir; *değer bağlantısı* (value link) olarak bu çerçeve, arka planda adalet ve âdil paylaşım değerleriyle ilişkilendirilerek ve biz-onlar ayrımını pekiştirerek, kaynakların “hak eden” gruplara yönlendirilmesi gerektiği düşüncesini meşrulaştırmaktadır. Bu bağlamda Carolin Fischer’in, Meike Laugesen’in, Teresa Gruber’in göç söylemindeki metafor incelemeleri, metaforların hem dilsel hem de ideolojik işlevlerini anlamak açısından önemlidir. Fischer, 2015 yılında, mülteci algısını şekillendiren güçlü araçlar olarak öne çıktığını düşündüğü metaforları, Alman gazeteleri (SZ, FAZ, Welt, taz ve Bild) örneğinde incelemiştir. Laugesen de aynı yıldaki Alman gazete ve dergilerini ele almıştır. Gruber ise 2014-2015 yıllarında İspanyol, İtalyan ve Alman basınında “mülteci krizinin” metaforik olarak nasıl kavramsallaştırıldığını incelemiştir. Bu üç çalışmada da benzer metaforlar tespit edilmiş, benzer şekilde kavramsallaştırılmış ve çözümlenmiştir. Örneğin:

Su ve doğal afet metaforları: Fischer (s. 42), Flutwelle (sel dalgası), Flüchtlingswelle (mülteci dalgası), Flüchtlingsströme (mülteci akınları), Massenzustrom (kitle akını), Migrationskanäle (göç kanalları/rotaları/yolları), Staudamm (baraj) metaforlarını incelemiştir. Laugesen ise (t.y., s. 3, 5) “Flüchtlingsstrom” (mülteci akını) ve “Das Boot ist voll” (tekne dolu/artık alacak kapasitemiz kalmadı) gibi ifadeleri ele almış ve bu metaforların mültecileri kontrolsüz, engellenemez ve doğal bir felaket olarak sunma işlevine dikkat çekmiştir. Gruber (2018), “Flüchtlingswelle” (mülteci dalgası), “Strom” (akın), “Tsunami”, “Lawine” (çığ), “Zufluss” (akış, akın) ve “Flut” (sel) gibi örnekleri, Bilişsel Metafor Kuramı’ndaki (CMT) “MIGRATION IST SICH STETIG FORTBEWENENDE MASSE” (GÖÇ, SÜREKLİ HAREKET EDEN BİR KÜTLEDİR” (s. 66) konseptiyle, yani “göç” hedef alanı; “sürekli hareket eden kütle” kaynak alanıyla (s. 67) ilişkilendirerek, mültecileri insandışılaştırmakla kalmaz, aynı zamanda onları sorun, tehlike ve tehdit olarak kavramsallaştırır.

Askeri metaforlar: Fischer (2015, s. 42, 43, 45, 46) *Verteidigung* (savunma), *Angriff* (saldırı), *Waffen* (silahlar), *Kampf* (mücadele), *Invasion* (istila), *Ansturm* (akın, hücum) gibi “MIGRATION IST KRIEG” (Gruber, 2018, s. 74) GÖÇ, SAVAŞTIR.) konseptiyle, mültecileri

saldırı potansiyeli taşıyan kişiler, düşmanlar olarak konumlandırır ve onlarla mücadele edilmesi gerektiğini vurgular.

Her üç yazar da metaforların yalnızca estetik bir dil unsuru değil, aynı zamanda ideolojik anlam üretme ve kamuoyunda belirli algılar oluşturma unsuru olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, metaforların hem toplumların hem de bireylerin dünyayı anlamlandırma biçimlerini oluşturan ve kamuoyu üzerinde gücü yadsınamaz söylemsel araçlar olduğu söylenebilir. Medya ve politik söylemde kullanılan metaforların da aynı şekilde, kamuoyunun herhangi bir konuyla ilgili tutumlarını ve algılarını etkileyebileceği göz ardı edilmemelidir. Metaforlarla ilgili göz ardı edilmemesi gereken bir diğer önemli bilgi de, onların *Çerçeve/Çerçeveleme Kuramı'nın (Framing Theorie)* önemli unsurlarından biri olmasıdır. Çerçeveleme, bir olayın veya durumun belirli bir şekilde sunulması yoluyla, alımlayanın algısını şekillendirme işlevine sahiptir ve metaforlar da bu çerçeveleri oluşturan ve güçlendiren önemli dilsel araçlardır. Medya, hangi ayrıntıların vurgulanacağını veya hangi yorumların öne çıkarılacağını yani çerçevelemeyi belirleyerek, toplumsal olaylara ilişkin kamuoyunun algısını etkileyip belirleyebilir (Entman, 1993, s. 52; akt. Kusmanoff, 12 Eylül 2018).

Busse'nin (2007, s. 9, 10, 14) de belirttiği üzere, çerçeveler sadece medya metinlerinde değil, bilgi üretimi ve paylaşımı süreçlerinde de merkezi bir kavramdır. Çerçeveler, belirli bilgi ve yorum şekillerini ön plana çıkarıp toplumsal algının oluşumuna yön verebilmektedir (Busse, 2007, s. 5, 14). Çerçevelerin en etkili araçlarından biri olan metaforlar, olayın nasıl yorumlanacağını belirler ve farklı çerçeveler aracılığıyla toplumsal anlamları şekillendirir. Örneğin, bir mülteci akını *sel (Flüchtlingsflut)* olarak tanımlandığında, bu durum kontrolsüz ve tehlikeli bir hareket/akış olarak algılanır; *umuda yolculuk (Flucht in die Hoffnung)* gibi bir çerçeve ise aynı olayı insan odaklı ve empati uyandıran; fakat paternalist bir çerçeveleme (yardım eden-yardım edilen ilişkisi üzerinden güç asimetrisi) şeklinde sunar. Busse (2007, s. 2, 14), çerçevelemeyi bilgi çerçeveleri ve söylem süreçleri üzerinden ele alırken, toplumsal bilgiye ilişkin çerçevelerin hem açık hem de örtük normatif etkilerinin olduğuna dikkat çeker. Bu bağlamda, medya dilinde kullanılan metaforlar ve çerçeveleme stratejileri, toplumsal algı ve tutumları yönlendiren güçlü birer araç olarak ortaya çıkar (Munneke, 2020, s. 7, 8). Bu özellikleriyle, bu çalışmanın uygulama aşamasında, örtük anlamların, ideolojik etkilerin ve toplumsal algı biçimlerinin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla, metaforlarla birlikte çerçeveleme kuramından da yararlanılacaktır.

3.4.4.3 Topos

Topos (çoğulu: *topoi*) terimi için, literatürde yalnızca “kültürel öge(ler)” değil, “kültürel tema(lar)” veya “kültürel basmakalıp(lar)” gibi çeviriler bulunmaktadır. Martin Reisigl (2003, s. 182; akt. Jenkins, 2020, s. 46), argümantasyon kuramında “topos”u, çoğunlukla bireysel olmayan ve argümanların zorunlu, açık ya da örtük dayanaklarını oluşturan unsurları şeklinde tanımlar. Toposlar, içeriksel veya biçimsel örtük dayanaklar işlevi görerek bir veya daha fazla argümanı/savı, bir sonuç ya da teze bağlar (Jenkins, 2020, s. 46). Bu işlevleri nedeniyle, söylemsel stratejiler içinde argümanları güçlendiren ve yönlendiren önemli bir rol üstlenirler.

Modern söylem çözümlemesinde ise Ruth Wodak ve Martin Reisigl tarafından geliştirilen *Tarihsel Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı* (Diskurshistorischer Ansatz [DHA]) çerçevesinde, toposlar, toplumsal ayrımcılığı meşrulaştıran ve yeniden üreten söylemsel stratejiler olarak ele alınır. Tarihsel Söylem Çözümlemesi, toposların farklı kültürel ve tarihsel bağlamlarda nasıl kullanıldığını çözümlemeye olanak tanır. Çoğunlukla örtük olarak kullanılan toposlar, neden-sonuç veya koşul-sonuç ilişkileri biçiminde ifade edilebilir. Örneğin, “Eğer A gerçekleşirse, o halde B de meydana gelir” veya “A durumu söz konusu olduğundan dolayı, B sonucu ortaya çıkar” (Jenkins, 2020, s. 46) biçiminde formüle edilir. Bu yapılar, doğrudan ifade edilmese de okuyucuya veya dinleyiciye mantıksal bir ilişki önerir ve argümantasyon sürecinde yönlendirici bir işlev görür. Bununla birlikte, toposlar ile argümantatif (akıl yürütme) yanılgılar arasında ayırım yapmak çoğu zaman güçtür; özellikle ön yargılı genellemelerden kaynaklanan hatalı çıkarımlar, bu örtük mantıksal ilişkilerle birleştğinde, yanlış akıl yürütmelere yol açabilir (Jenkins, 2020, s. 46).

Wodak (2019), toposları “bir veya daha fazla argümanı sonuçla ilişkilendiren içerik odaklı çıkarım kuralları” (s. 11) olarak tanımlar. Tehdit toposu (belirli bir grubun tehlike oluşturduğu iddiası), yük toposu (belirli bir grubun topluma mali külfet getirdiği iddiası) ve sorumluluk toposu (belirli bir aktörün belirli sonuçlardan sorumlu tutulması) gibi topos türleri, bu kapsamda örnek olarak verilebilir. Bu toposlar (argümantasyon/akıl yürütme stratejileri), toplumsal söylem çözümlemesinde önemli işlevler üstlenir. Wodak’ın farklı Avrupa ülkelerindeki söylemlerde öne çıkan toposların karşılaştırmalı çözümlemesi, bu stratejilerin kültürel ve toplumsal bağlamlarla nasıl etkileşimde bulunduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir. Wodak’ın (2008) söz konusu çalışmasında, siyasi aktörlerin göç, sığınma veya yabancıların ülkedeki kalmalarına ilişkin lehinde ya da aleyhinde argüman üretirken başvurdukları farklı argümantasyon yapıları (s. 10) incelenmiş ve ülkeler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, *Belirgin Toposlar Karşılaştırması* (Typische Topoi im Vergleich) tablosunda (s. 11) ortaya konmuştur. Bu tabloda,

Avusturya’da tehdit ve yük toposlarının öne çıktığı, Almanya’da sorumluluk ve tehlike algısına dayalı toposların, Birleşik Krallık ve Fransa gibi ülkelerde ise kültür toposu ve uyum toposu gibi temaların ön plana çıktığı görülmektedir. Bu karşılaştırmalar, her ülkenin tarihsel, politik ve sosyal bağlamına göre hangi argümantasyon kalıplarının tercih edildiğinin ve toplumsal dışlayıcılığın, hangi argümantasyon stratejilerle yeniden üretildiğinin anlaşılmasına ilişkin genel bir bakış sunmaktadır (Wodak, 2000, s. 11).

Tablo 9. Wodak’ın Avrupa ülkelerindeki göç söylemlerinde öne çıkan toposlara ilişkin ülke bazlı karşılaştırması

	Avusturya	Fransa	Birleşik Krallık	İtalya
Dezavantaj/Faydasızlık toposu	X			
Tehlike/Büyük tehdit toposu	X		X	X
Suç ve kötüye kullanım toposu	X		X	X
Kültür toposu	X	X		
Gerileme/Bozulma toposu	X	X		
Yük toposu	X	X		X
Kâr/Yarar toposu		X		
İşsizlik toposu	X	X		
Tarih toposu				X
Göç toposu	X			X
Sosyal yardımlara/Refaha bağımlılık toposu		X		
Yüksek doğurganlık toposu		X		
“Kendi yararına” toposu		X	X	X
“Kendi isteğiyle” toposu				X
“Önce kendi insanımız” toposu	X		X	X
İrkçilik tehlikesi toposu				X
Sayı toposu	X	X		
Tanımlamalar ve isimleri yorumlama toposu	X			
Otorite toposu	X			X
Suç ortaklığı ya da Ortak Sorumluluk toposu		X		
Maliyet ve finans toposu	X		X	
Fayda/avantaj toposu	X			X
İnsaniyet toposu	X		X	X
Adalet toposu	X			X
Yaşama hakkı toposu	X		X	X

Kaynak: Wodak (2008, s. 11)’den yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

Wodak (2019, s. 15) bir başka çalışmasında “halk toposu”, “Hukuk ve düzen toposu”, “kurtarıcı toposu”, “demokratik katılım toposu” gibi ek toposlara da yer vermiştir. Her iki çalışmadan da anlaşılacağı üzere, çalışmaların bağlamına göre farklı toposlar ortaya çıkabilir. Özellikle ülke, tarihsel dönem veya medya türüne bağlı olarak, “toplumsal değer bozulması toposu”, “kaynak kıtlığı toposu”, “sosyal güvenlik toposu”, “manipülasyon toposu”, “yalan haber toposu”, “doğa/çevre felaketi toposu”, “gelecek kuşaklar toposu”, “Holokost/soykırım suçluluğu toposu”

veya “göçmenlerin uyum eksikliği toposu” gibi yeni argümantasyon temaları gözlemlenebilir. Bu durum, söylemsel çözümlemede toposların sabit olmadığını, çözümleme yapılan bağlama göre çeşitlenebileceğini göstermektedir.

3.4.5 Aktör Temsili, Toplumsal Ve İdeolojik Yapılar

3.4.5.1 Toplumsal Aktörlerin Temsili (Alm. Repräsentation Sozialer Akteure, İng. Representation Of Social Actors)

Toplumsal aktörlerin söylemde nasıl temsil edildiği, söylemin ideolojik boyutunu açığa çıkaran temel unsurlardandır. Söylem çözümlemesi yalnızca sözcük seçimlerini değil, aynı zamanda kimlerin konuştuğunu, kimlerin söylemde yer almadığını, görünürlüğünün sınırlandırıldığını ya da edilgenleştirildiğini çözümlemeyi ve satır aralarını okumayı gerektirir. Van Dijk’e (2019) göre toplumsal aktörler konuşmacı, yazar, dinleyici veya okuyucu rolünde olabilirler (s. 330, 331). Bu roller sabit değil, bağlama ve duruma göre değişkenlik gösteren karmaşık yapılardır. Eylem ve etkileşimle doğrudan ilişkili olan bu roller, söylem çözümlemesi açısından göz ardı edilmemesi gereken unsurlardır. Çünkü toplumsal aktörlerin söylemde üstlendikleri roller, sahip oldukları haklar ve yükümlülükler, toplumsal eşitsizlikleri, ayrımcılık şekillerini veya imtiyazlı konumları görünür kılabilir (Van Dijk, 2019, s. 331-333). Van Dijk (2019, s. 345) ayrıca, bireylerin aynı anda birden fazla grubun üyesi olabileceğini ve bu nedenle farklı toplumsal temsilleri eş zamanlı olarak paylaşabileceklerini belirtir. Bu durum, söylemdeki kimlik temsillerinin çoğulcu ve dinamik yapısını gösterir. Bu bağlamda ideolojiler, toplumsal temsiller aracılığıyla yeniden üretilip (Van Dijk, 2019, s. 342) meşrulaştırılabilir. Bu yeniden üretim, yalnızca açık anlatımlar yoluyla değil, kapalı anlatımlar ya da genellemeler yoluyla da gerçekleşebilir. Van Dijk’a göre (2019), söylem çözümlemesinde bu tür anlatımların ya da genellemelerin *olası ideolojik işlevlerini* göz ardı etmek, çözümlemenin eleştirel ve derinlemesine boyutunu zayıflatır (s. 347-349). Van Dijk (2019), ideoloji ve egemenlik ilişkilerinin günümüzdeki “yeniden üretim biçimlerin[in]” (s. 407) kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerektiğini belirtir. Bu tür çözümlerin, yalnızca söylemsel yapılara değil, aynı zamanda bilişsel (bilgi işleme) süreç ve toplumsal temsillere de odaklanması gerektiği, aksi takdirde bu tarz çözümlemelerin, yalnızca yüzeysel eleştiri düzeyinde kaldığı düşünülür.

Foucault (2019, s. 69) ise söylemin sahipliğini gündeme getirir. Foucault (2019), söylemde “kim konuşuyor? Bütün konuşan bireylerin içinde dilin bu çeşidini elinde tutmaya hakkı olan kim? Dilin sahibi kim? Kim özgünlüğünü, saygınlığını dilden alıyor?” (s. 69) gibi sorularla yalnızca

konuşanın kimliğini değil, aynı zamanda dilin ve söylemin meşrulaştırılma biçimini de sorgular. Bu tür sorular, kimin söz hakkına sahip olduğunu ve bu hakkın nasıl meşrulaştırıldığını anlamak açısından oldukça önemlidir. Böylece söylemdeki güç ilişkileri ve ideolojik yapılar görünür hale getirilebilir.

Söylem çözümlemesinde toplumsal aktörlerin temsili, metin içindeki kişilerin yalnızca kim olduğu ya da nasıl adlandırıldıklarıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda bu kişilerin edilgenleştirilip edilgenleştirilmediği, anonimleştirilip anonimleştirilmediği veya fail olarak mı yoksa kurban olarak mı temsil edildikleri de önemlidir. Theo van Leeuwen (2008), söylemde “toplumsal aktörlerin dışlanması ya da dâhil edilmesi, genelleştirilmesi ya da özelleştirilmesi, özneleştirilmesi ya da nesneleştirilmesi, bastırılması ya da arka plana atılması” (s. 6) gibi stratejilerin, toplumsal aktörlerin söylemsel olarak nasıl konumlandırıldığını ve ideolojik anlamların nasıl yapılandırılabilirdiğini ortaya koyduğunu belirtir. Örneğin, mültecilerin akın eden (agentive/fail) ya da maruz kalan (passive/maruz kalan) şeklinde sunulması, onların fail mi yoksa kurban olarak mı temsil edildiğini, dolayısıyla sorumluluk ve suçlamanın kime atfedileceğini gösterir (Van Leeuwen, 2008, s. 36). Bu tür temsiller, söylemin toplumsal gerçekliği nasıl yapılandırdığını ve hangi ideolojik anlamları yeniden üretebileceğini anlamak açısından önemlidir.

3.4.5.2 Grup Üyeliği (Alm. Gruppenmitgliedschaft, İng. Group Membership)

Söylem çözümlemesinde toplumsal aktörlerin temsil biçimlerini anlamada “grup üyeliği” önemli bir rol oynar. Van Dijk (2019, s. 335) bireylerin, yalnızca bireysel rollerle değil; aynı zamanda belli toplumsal grupların veya kategorilerin üyeleri olarak da iletişim eylemine katıldığını belirtir. Yani insanlar, örneğin kadın, erkek, genç, yaşlı, beyaz ya da siyah gibi grupların üyesi olarak tanımlanabilir (Van Dijk, 2019, s. 335) ve bu tanımlamalar onların konuşma şekillerini, konumlarını ve söylemsel etkileşimdeki rollerini etkiideolojik temelli eşitsizlikleriyle olabilir (Van Dijk, 2019, s. 336). Bu toplumsal aidiyet biçimleri, yalnızca sabit kimlikleri değil; aynı zamanda ideolojik temsilleri de yansıtır (Van Dijk, 2019, s. 336). Çünkü gruplar, belli ideolojileri paylaşma ve temsil etme eğilimindedir. Dolayısıyla grup üyeliği, söylemde yalnızca bir kategori olarak yer almaz, aynı zamanda metin ve konuşmanın ideolojik içeriğini de şekillendirme işlevine de sahiptir. Bu etkiler, dilin çeşitli düzeylerinde — örneğin sözlüksel tercihlerde, retorik yapılarda, etkileşimsel stratejilerde — gözlemlenebilir (Van Dijk, 2019, s. 335).

Van Dijk (2019, s. 336) ayrıca, bu tür toplumsal konumların sabit ve değişmez olmadığını vurgular. Toplumsal roller ve aidiyet biçimleri belirli bağlamlarda esneyebilir, geçici olarak

değişebilir veya stratejik olarak farklı şekillerde temsil edilebilir (Van Dijk, 2019, s. 336). Örneğin bir söylem üreticisi (konuşmacı ya da yazar), kendi grubunun görüşlerini temsil etmek yerine, karşıt görüşü savunan bir pozisyonu da geçici olarak benimseyebilir (mülteci olmamasına rağmen, mültecilerin hakkını savunabilir). Bu bağlamda grup üyeliğinin, bağlam tarafından biçimlenen, durumsal ve ideolojik olarak anlamlandırılan bir konum olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum yalnız bireyler için değil, medya kurumları veya söylem dizileri için de geçerlidir (Jäger, 2015, s. 85). Link'in de (1986; akt. Jäger, 2015, s. 85) belirttiği üzere, söylem konumu, hegemonik ya da anti-hegemonik bir söylem sistemine referansla anlam kazanır. Aynı gösterge (örneğin lastik bot ya da sınır kapısı), farklı söylemsel konumlarda olumlu ya da olumsuz çağrışımlar taşıyabilir (Jäger, 2015, s. 85). Hegemonik söylemde, lastik bot, yasa dışı göçle ilişkilendirilip tehdit unsuru olarak temsil edilirken; insan hakları temelli söylemlerde, aynı bot, hayatta kalma mücadelesinin ve çaresizliğin sembolü olarak değerlendirilebilir. Bu da grup üyeliği ve söylem konumunun ideolojik doğasını gözler önüne sermektedir (Jäger, 2015, s. 85).

Grup üyeliği, aynı zamanda söylem üreticisinin (konuşmacının ya da yazarın) güvenilirliğini ve söylemin kabul edilebilirliğini de etkiler. Örneğin, mültecilere ilişkin olumsuz bir ifade, başka bir azınlık grubuna mensup saygın biri ya da ana akım bir partinin temsilcisi tarafından dile getirildiğinde, aynı sözleri söyleyen ırkçı bir gruptan daha fazla ciddiye alınabilir (van Dijk, 2019, s. 347). Bu bağlamda *grup üyeliği*, yalnızca bir aidiyet kategorisi değil, aynı zamanda söylemin etkisini belirleyen bir güç ilişkisi unsurudur. İdeolojilerin grup temelli olması, aynı zamanda grup içi ve dışı meşrulaştırma ve gayrimeşrulaştırma stratejilerini de beraberinde getirir (Van Dijk, 2019, s. 382-390). Van Dijk (2019, s. 384, 385) bu durumu detaylandırır ve grup üyeliğinin meşrulaştırılmasında ya da dışlanmasında kullanılan söylemsel stratejilerini şöyle sıralar:

- **Gruba aidiyetin inkârı (gayrimeşrulaştırılması):** “Ülkemize ait değiller”,
- **Eylem ve söylemlerin reddi (gayrimeşrulaştırılması):** “Yasadışı yollarla ülkemize gelmeleri doğru değil”,
- **Amaçların geçersiz kılınması (gayrimeşrulaştırılması):** “Ülkeleri için savaşmaları gerekirken onlar ülkelerini bırakıp kaçmışlar. Niçin? (...) Kızlarımıza laf atmak, Sahillerimizi işgal edip gün boyu denize girmek, *yan gelip yatmak için*” (Doğanay, 2017)
- **Değerlerin uyumsuz gösterilmesi (gayrimeşrulaştırılması):** “Toplumsal ve kültürel olarak uyuma açık değiller”,

- **Toplumsal konumun sorgulanması (gayrimeşrulaştırılması):** “Çatışma, siyasi baskı, işkence gibi tehlike ya da tehdit nedeniyle değil, daha iyi ekonomik koşullara ulaşmak amacıyla ülkemize göç ediyorlar. Bu yüzden onlar “mülteci” değil, “ekonomi mültecisi”,
- **Toplumsal kaynaklara erişimin sınırlanması (gayrimeşrulaştırılması):** “İşlerimizi ellerimizden alıyorlar.”

Özellikle mülteciler gibi azınlık grupların meşruluğunun sorgulanmasında, bu tür söylemsel stratejilerle sıkça karşılaşılır (Van Dijk, 2019, s. 385, 389). Bu yönüyle söylem, yalnızca bilgi aktarımını değil, aynı zamanda toplumsal sınırların çizilmesini ve ideolojik konumların yeniden üretilmesini sağlar (Van Dijk, 2019, s. 340). Meşrulaştırma süreçleri de çoğu zaman olumlu bir “biz” temsiliinin yanında, olumsuz bir “öteki” tasviriyle işlemektedir (Van Dijk, 2019, s. 386). Sonuç olarak grup üyeliği, söylem çözümlemesinde yalnızca bir bağlam kategorisi değil; aynı zamanda ideolojik etkilerin somutlaştığı, gücün dağılımını ve toplumsal çatışmaları görünür kılan bir çözümleme unsurudur.

3.4.5.3 Normlaştırmalar/Normlaştırmacı Söylemler/Söylemsel Normlar (Alm. Normalismen/Diskursive Normen, İng. Norms/Normative Discourses/Discursive Norms)

Söylemlerin, bireysel tutumları ve toplumsal gerçekliğin kavranma biçimlerini de yapılandırdığı düşünülür. Bu bağlamda normlaştırmalar (**Normalismen**), belirli düşünce biçimlerinin söylem içinde tekrarlanarak toplumda “normal” (Jäger, 2015, s. 53), “doğal” (Jäger, 2015, s. 53) veya “haklı” (Jäger, 2015, s. 53) kabul edilmesini sağlayan söylemsel düzenlemelerdir (Jäger, 2015, s. 53). Jäger (2015) bu kavramı Jürgen Link’e dayanarak tanımlar ve **normlaştırmaları**, modern toplumda norm üreten ve yeniden üreten söylemsel pratikler, kurumlar ve dispozitifler şeklinde nitelendirir (s. 52). Toplumsal düzeyde etkili olan bu normlaştırmalar, söylemin ideolojik boyutunun incelenmesi açısından *önemli bir çerçeve sunmaktadır*; çünkü hangi fikirlerin sorgulanmadan “kabul edilmesi” (Jäger, 2001, s. 36) ve hangilerinin “dışlanması gerektiğini” (Jäger, 2001, s. 36) belirler. Bu nedenle söylem çözümlemesinde **normlar**, özellikle *yapı çözümlemesi* (Strukturanalyse) aşamasında dikkate alınması gereken unsurlardan biri olarak görülür.

Jäger (2015, s. 95), söylem çözümlemesinde yalnızca söylem yapısının değil, aynı zamanda onun toplumsal etkilerinin de dikkatle ele alınması gerektiğini belirtir. Bu çerçevede, dilsel ve dil dışı performanslarda yer alan etkili unsurlar – özellikle toplumsal semboller (Kollektivsymbolik) ve

normlaştırmalar – söylemin yönlendirici ve kurucu etkisini anlamada ve çözümlemenin derinleştirilmesinde önemli bir rol oynar.

3.4.5.4 Kolektif Semboller (Alm. Kollektivsymbolik, İng. Collective Symbols)

Toplumsal/Kolektif semboller; görsel imgeler, eğretilmeler (metaforlar), alegoriler, mitler ve toplumsal temsiller gibi bir kültür veya toplum tarafından ortaklaşa paylaşılan dilsel, görsel ve şematik kaynaklardan oluşan gösterge bilimsel unsurlardır. Bu semboller, özellikle medya ve siyasal söylemlerde sıkça kullanılan *kültürel basmakalıplar* (Stereotype) aracılığıyla, karmaşık olay ve durumları, halkın bildiği imgelerle (daha) anlaşılır ve anlamlı hale getirme işlevi görürler (Knoblauch, 19 Temmuz 2022). Genellikle eğretilmelerden yararlanılarak oluşturulan bu semboller (örneğin “mülteci akını”, “göç dalgası” gibi ifadeler), yalnızca belirli kavrayış şekillerini değil, aynı zamanda toplumsal korku, endişe ya da tepkileri harekete geçirebilme potansiyeline sahiptir (Jäger, 2001, s. 159, 160). Bu yönüyle toplumsal/ semboller, söylemin yalnızca toplumsal düzeyde yorumlanmasına katkı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda söylemin ideolojik boyutunun *incelenmesi açısından önemli göstergeler sunabilirler*. Söylemin yönlendirici ve kurucu etkisini anlamada, dolayısıyla çözümlemenin derinleştirilmesinde bu sembollerin incelenmesi önemlidir.

3.5 SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN VERİ KAYNAKLARI VE ÇÖZÜMLEME YÖNTEMLERİ

Söylem çözümlemesi, dilin yapısı, işlevi, değişimi, anlamı, dil edinimi ve kullanımı, ideolojilerin söylem boyutu, toplumsal roller ve güç ilişkileri gibi pek çok farklı unsurun anlaşılması için kullanılan kapsamlı ve disiplinler arası bir yöntemdir. Söylem çözümlemesi, sadece dil bilimi ya da iletişim bilimleriyle sınırlı olmayan; sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, hukuk, tıp, psikoloji ve edebiyat gibi çok sayıda farklı disiplininin de yararlandığı bir yöntemdir. Her disiplin, kendi veri türüne ve araştırma sorularına bağlı olarak söylem çözümlemesini farklı şekilde kurgulayabilir ve bu doğrultuda farklı çözümleme teknikleri kullanabilir. Bu nedenle söylem çözümlemesi, farklı türde söylemsel araçların incelenmesini mümkün kılar.

Fairclough (1992; akt. Kalantzis ve Cope, t.y.), söylem çözümlemesinde sadece yazılı metinlerin değil aynı zamanda konuşma, görsel ve diğer toplumsal pratiklerin de önemli veri kaynakları olduğunu belirtir. Bu kapsamda söylem çözümlemesi yöntemiyle, meclis tartışmaları, telefon konuşmaları, propaganda broşürleri, seçim bildirileri, resmî belgeler, yasa maddeleri, şarkılar,

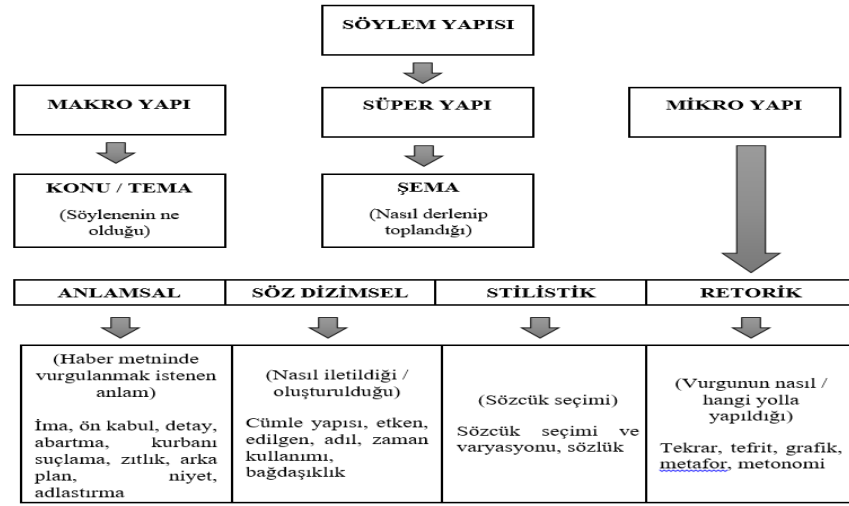
edebi metinler (roman, şiir, hikâyeler), akademik makaleler, gazete haberleri, dergiler, video filmler, tablolar, grafikler, resimler, dans gibi farklı pek çok veri türü incelenebilir. Çünkü her türlü sosyal olay veya pratik, söylem çözümlemesi için potansiyel veri olarak değerlendirilir (Foucault, 2019, s. 43). Bu veri çeşitliliği nedeniyle, söylem çözümlemesinde kullanılacak yöntem ve çözümleme süreçleri de büyük önem kazanır. Çözümleme sürecinde genellikle nitel çözümleme yöntemlerinden yararlanılsa da gerektiğinde nicel içerik çözümlemeleri veya karma yöntemler de destekleyici olarak kullanılabilir. Veri seçiminde ve çözümlemede araştırmacının konumu, kuramsal varsayımları ve araştırma yaklaşımı gibi unsurların etkili olabilmesi nedeniyle, söylem çözümlemesinde kullanılan yöntem ve uygulama süreçlerinin yanı sıra, hangi veri türünün neden seçildiğinin, nasıl çözümlendiğinin ve verilerin hangi ölçütlere göre yorumlandığının şeffaf şekilde açıklanması önem taşımaktadır. Bu şeffaflık, aynı veri üzerinden farklı yorumların geliştirilmesi için zemin hazırlayarak, akademik çeşitliliğin ve çoğulculuğun sağlanmasına ve söylem çözümlemesinin eleştirel derinliğinin ve zenginliğinin artmasına katkı sağlayacaktır. Sonraki bölümlerde veri çözümleme yöntemlerine ilişkin, Wodak'ın toplumsal ve kültürel temalar üzerinden argümantasyon stratejilerini ortaya koymayı hedefleyen topos temelli eleştirel söylem çözümlemesi, Jäger'in söylem parçalarını hem yapısal hem de ince/derinlemesine sistematik şekilde çözümlemeye yönelik yaklaşımı ve Van Dijk'in haber metinlerini toplumsal bağlam ve güç ilişkileri ekseninde üç katmanlı modeli ele alınacaktır.

Veri seçiminde ve çözümlemede araştırmacının konumu, varsayımları ve ideolojik duruşu gibi unsurlar çözümlemenin tarafsızlığı ve güvenilirliği açısından önemli rol oynadığı için söylem çözümlemesinde kullanılan yöntemlerin ve uygulama süreçlerinin yanı sıra, hangi veri türünün neden seçildiğinin, nasıl çözümlendiğinin ve verilerin hangi ölçütlere göre yorumlandığının şeffaf bir şekilde açıklanması önerilir.

3.5.1 Van Dijk'in Üç Katmanlı Söylem Modeli

Abbas (2020, s. 888) tarafından Van Dijk'in söylemin yapısal çözümlemesine dayandırılarak geliştirilen üç katmanlı şema, eleştirel söylem çözümlemesinde sıkça başvurulmuş bir model sunmaktadır. Bu şema hem söylemin farklı yapı ve anlam katmanlarının birlikte incelenmesine olanak sağlamak hem de metnin sözcüksel ve dilsel tercihler aracılığıyla nasıl yapılandırıldığının ve bu yapıların hangi ideolojik anlamlar ile güç ilişkilerini nasıl yansıtabildiğinin incelenmesine yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle çözümlemeye yardımcı olan önemli bir analitik araç olarak nitelendirilebilir. Van Dijk, söylem çözümlemesini üç düzeyde ele

alır: makro yapı (konusal ve tematik yapı), mikro yapı (söz dizimi, sözcük seçimi, retorik vb.) ve süper yapı (şematik organizasyon). Bu yapılar aşağıdaki gibi şematize edilmiştir:

Şekil 34. Söylem yapıları: makro yapı, mikro yapı ve süper yapı

Kaynak: Van Dijk (1991, akt. Abbas, 2020, s. 888) görseli, yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Makro yapı, (Alm. Makrostruktur, İng. Macrostructure) bir metnin ya da konuşmanın genel, bütüncül anlamını ve ana temasını ifade eden üst düzey bir anlamsal yapıdır (Abbas, 2020, s. 887). Bu düzeyde, metnin ele aldığı konu başlıkları ve genel mesajlar incelenir. Bu düzey, metnin genel çerçevesini ve okuyucuya iletmek istediği ana mesajın anlaşılmasına yardımcı olur. Örneğin, bir haber metninde “mültecilerin toplumdaki yeri” gibi geniş bir tema, makro yapıyı oluşturur.

Mikro yapı, (Alm. Mikrostruktur, İng. Microstructure) metnin daha detaylı, yerel (dilsel) anlamlarını içerir. Bu düzeyde, anlam bilim (örneğin sözcüğün anlamı, bağdaşıklık), söz dizim, sözcük seçimleri, cümle yapıları, anlatım tarzı ve kullanılan retorik araçlar gibi dilsel unsurlar incelenir (Abbas, 2020, s. 887). Bu düzey, metnin dilsel özelliklerini ve bu özelliklerin anlam üzerindeki etkilerini anlamada önemlidir. Örneğin “Yüzlerce mülteci sınırımıza akın etti.” cümlesi mikro düzeyde incelendiğinde, kullanılan sözcük seçimleri ve yapılar aracılığıyla haberin belirli anlamlandırma şekillerinin nasıl oluşturulduğu ve bunların olası ideolojik işlevlerinin nasıl ortaya çıkabildiği incelenebilir. Bu durum şöyle detaylandırılabilir: “Akın etti” ifadesi, yoğunluk ve hareketlilik çağrışımları taşıyan bir sözcüksel tercih olarak değerlendirilebilir. Bu tercih, mültecileri akın etme eyleminin gerçekleştiricisi/faili olarak öne çıkarırken, onları belirli bir toplumsal tehdit veya yoğunluk çerçevesinde anlamlandırmaya elverişli bir söylemsel çerçeve oluşturabilir. “Yüzlerce” ifadesi ise niceliksel vurguyla mültecilerin çokluğu üzerinden kaygı veya tehdit algısı yaratabilir. Ayrıca “sınırımıza” sözcüğü, sınırın konuşmacı veya haber metninin

referans aldığı toplulukla ilişkili bir aidiyet alanı olarak çerçevelenmesine katkıda bulunabilir. Bu kullanımın, bağlama bağlı olarak, ‘biz’ ve ‘onlar’ şeklindeki toplumsal ayrışmayı destekleyip desteklemediği ayrıca değerlendirilebilir. Bu tür sözcük seçimleri ve ifadeler, mikro yapı düzeyinde gerçekleşir. Yani cümlelerin içyapısında (sözcük seçimi, söz dizimi, vurgu, eğretilmeler gibi unsurlarda) ideolojik yönelimler kodlanabilir. Oysa söylemi üreten kişi durumu daha nötr bir şekilde ifade etmeyi tercih edebilirdi: “Yüzlerce mülteci Türkiye sınırına ulaştı.” Böylesi bir ifade, haberin alımlanmasında diğerinden farklı bir etki yaratır ve daha az yönlendiricidir.

Üst/Süper yapı (Alm. *Superstruktur*, İng. *Superstructure*) (şematik yapı), metnin genel yapısını ve organizasyonunu ifade eder (Abbas, 2020, s. 887). Bu düzeyde, örneğin haber metinleri başlık, giriş, gelişme ve sonuç, ana olaylar, arka plan bilgisi ve yorumlar gibi yaygın/karakteristik bir şemaya göre yapılandırılır (Abbas, 2020, s. 887). Bu düzey, metnin nasıl yapılandırıldığı ve okuyucunun metni nasıl algılayabileceği hakkında fikir verir.

Makro, mikro ve üst/süper yapıdan oluşan bu üç düzey, metnin hem derin hem de yüzeysel anlam anlam katmanlarının birlikte incelenmesine olanak sağlar. Bu model, söylemde belirli ideolojik anlamların nasıl yapılandırılabilirdiğinin ve metinlerin toplumsal bağlam içerisinde hangi olası ideolojik işlevleri üstlenebildiğinin incelenmesine yardımcı olan analitik bir çerçeve sunar.

3.5.1.1 Van Dijk’ın Haber Söylemine İlişkin Yapısal Çözümleme Modeli

Van Dijk’in (2001; akt. Mohul, 2024) haber metinleri üzerinde ESÇ yöntemini kullandığı detaylı bir yapısal çözümleme örneği şu şekildedir (s. 35, 36):

A. Makro yapı çözümlemesi: Makro yapı, konuları, temayı kapsar. Metnin yerel (mikro) yapılarının düzenlenmesini sağlayan yapısal yapılardır.

1. Tematik Yapı Çözümlemesi (Alm. *Thematische Strukturanalyse*, İng. *Thematic Structure Analysis*): Van Dijk (1985) tematik yapıyı, bir haberin konularını düzenleyen ve metnin anlamlarını yapılandıran resmi veya öznel bir çerçeve olarak tanımlar (s. 79). Bu yapı, başlık, giriş bölümü veya metnin sıralaması gibi araçlarla konulara farklı önem dereceleri verebilir (Van Dijk, 1985, s. 70). Önem sırası, her zaman tematik hiyerarşiyi takip etmeyebilir; örneğin daha önemli veya dikkat çekici bir konu, metnin başında veya en belirgin konumda yer alabilir. Tematik yapı, okuyucunun önce en önemli bilgiyi almasını sağlayacak şekilde düzenlenir (Van Dijk, 1985, s. 79).

a. Başlıklar (ana, alt ya da yan başlıklar): Okuyucu tarafından ilk okunan unsurlar olan başlıklar ve spot/giriş cümleleri hem biçimsel hem de anlamsal bilgileri, metni anlamlandırma sürecini başlatmak için kullanılır (Van Dijk, 1985, s. 84). Ayrıca makro-temaları (öncelikli konuları) tanıtarak, metnin kavramsal düzeyde okumanmasını hazırlar (Van Dijk, 1985, s. 84). Haber metninin başlığı, ideolojik yönelim açısından belirleyici olabilir.

b. Haber girişi/Spot: Spot yoksa, incelemede haber metninin ilk paragrafı ele alınmalıdır. Haber metni tek paragraftan oluşuyorsa, ilk cümle giriş olarak kabul edilebilir.

c. Fotoğraflar: Retorik ve mikro yapı çözümlemesi kapsamında görsel öğeler, haber metninin inandırıcılığını ve etkileyciliğini güçlendirme konusunda işlevseldir (Kartika, 2015, s. 17).

2. Şematik Yapı Çözümlemesi

Şematik yapı, haber söyleminin genel organizasyonunu belirleyen şematik üstyapıyı ifade eder (Van Dijk, 1985, s. 69). Hem okuyucular hem de gazeteciler tarafından bilinen bu yapılar (Van Dijk, 1985, s. 86), haberin tematik makro yapılarını düzenler ve tıpkı bir cümlelerin söz diziminin anlamı organize etmesi gibi, haberin ana konularının ve içeriğinin sistematik bir biçimde sunulmasını sağlar (Van Dijk, 1985, s. 69).

a. Koşullar/durumlar: Metnin içeriğini oluşturan temel yapı taşlarındandır (Van Dijk, 1985, s. 83). Olayın koşulları, zamanı, geçmişi, arka planı gibi unsurlar, okuyucunun anlam oluşturmada işlevseldir (Van Dijk, 1985, s. 83).

3. Ana olaylar: Bir haberdeki önemli gelişmeleri ve okuyucuya iletilmek istenen ana mesajı belirleyen *ana olaylar (main events)* kategorisi, haberin en önemli olaylarını ve bunların ardışık ilişkilerini yapılandırır (Van Dijk, 1985, s. 87). Bir haber içinde, birden fazla ana olay yer alabilir ve bu olaylar birbirleriyle bağlantılı şekilde sunulabilir (Van Dijk, 1985, s. 87). Ana olaylar genellikle, *önceki olaylar (previous events)* ve *sonuçlar (consequences)* ile ilişkilendirilir ve böylece okuyucunun, olayların bağlamını ve neden-sonuç ilişkilerini anlaması sağlanır (Van Dijk, 1985, s. 87).

4. Sonuçlar: Ana olayla doğrudan ilişkili ve ana olaylardan kaynaklanan etkileri ve sonuçları gösteren bu kategori, haberin okuyucuya iletmek istediği olayların sonuçlarını düzenler. Sonuçlar, olayların etkilerini vurgulamak ve okuyucunun olayların neden-sonuç ilişkisini anlamasını sağlamak amacıyla kullanılır (Van Dijk, 1985, s. 87).

5. Arka plan: Van Dijk'in (1985, s. 87) *sözel tepkiler (verbal reactions)* olarak adlandırdığı kategorilerden biri olan *arka plan (Background)*, haber metinlerinde olayların doğrudan parçası olmayan ancak olayların genel, tarihsel, politik veya toplumsal bağlamını oluşturan bilgi parçalarını ifade etmektedir.

6. Bağlam: Bağlam, haberin anlamını etkileyebilir; seçilen dilsel çerçeve kamuoyunun görüşünü ve anlayışını dolaylı olarak yönlendirebilir (Mokhberian vd., 27 Eylül 2020).

7. Haber öyküsü: Van Dijk (1988, s. 75), haber öyküsünü bireysel bir anlatı değil, kurumsal bir sesin ifadesi olarak niteler. Ona göre haber söyleminde “genellikle sadece ‘siz’ değil, gerçek bir ‘ben’ de eksiktir” (s. 75). Van Dijk bu nesnelliği, normatif bir başarı olarak görür. Fakat bu, elde etmesi kolay bir başarı değildir. Yazarın inanç ve tutumları, habere seçilen konu, haberdeki önem sıralamaları, şematik kategorilerin kullanımı ve olguları açıklamak için tercih edilen sözcükler gibi biçimsel ve biçimsel özellikler dolaylı olarak metne sızabilir (Van Dijk, 1988, s. 75).

8. Yorumlar: Haber kaynaklarının yorumları ve olay taraflarının olaya ilişkin yorumlarını içerir.

B. Mikro Yapı Çözümlemesi: Mikro yapı çözümlemesi, bir metnin veya söylemin yerel anlamını incelemeye odaklanır ve bu bağlamda anlamsal, söz dizimsel, biçimsel ve retorik unsurlar üzerinden çözümleme yapılır (Kartika, 2015, s. 15). Van Dijk'e göre, medyada kullanılan sözcükler, *önergeler* (Propositionen) ve retorik biçimler yalnızca iletişim dolayımı değildir; aynı zamanda yazarın stratejisinin bir parçası olarak ortak önermeleri etkilemek, destek sağlamak, politik bilinç oluşturmak, meşruiyeti güçlendirmek ve karşıt görüşleri zayıflatmak gibi ideolojik ve stratejik işlevler üstlenebilir (akt. Kartika, 2015, s. 15). Bu çözümleme, söz dizimsel ve retorik unsurlar aracılığıyla okuyucuların veya dinleyicilerin belirli sözcük ve cümle yapılarının taşıyabileceği ideolojik anlamları fark etmesine olanak sağlar (Kartika, 2015, s. 16). Aynı zamanda veri kaynağının çözümlemesini ve mesajın iletilmesinin ardından ortaya çıkan retorik ile ikna süreçlerini anlamayı mümkün kılar (Kartika, 2015, s. 16).

1. Söz Dizimsel Çözümleme: Söylemin ve mantıksal fikrin ifade edilmesi için cümlelerin biçim ve yapısının (etken-edilgen, basit-karmaşık olması vb.) nasıl oluşturulduğuyla ilgilidir (Kartika, 2015, s. 17).

2. Anlamsal çözümleme: Anlamsal unsurlar (*semantic elements*), bağlam, detay, amaç ve varsayımları/ön kabulleri (*presuppositions*) içerir (Kartika, 2015, s. 16).

3. Sözcüksel/Biçimsel çözümleme: Söylem üreticisinin (yazarın veya konuşmacının) mesajını ifade ederken kullandığı sözcükler, anlatım biçimi ve tarzını ifade etmenin (Kartika, s. s. 17) yanı

sıra ideolojik mesajların iletilmesinde de önemli bir rol oynar. Örneğin, “terörist” yerine “özgürlük savaşçısı”, “zam” yerine “fiyat düzenlemesi/güncellemesi” gibi alternatif sözcük seçimleri, aktörlerin veya olayların farklı şekillerde çerçevelenmesine katkıda bulunabilir ve bu kullanımların olası ideolojik anlamları bağlam içerisinde değerlendirilebilir. Sözcüksel/Biçemsel çözümlemelerde temel soru “hangi sözcük veya biçem seçilmiş ve bu ne tür bir etki yaratıyor?” olmalıdır.

4. Retorik: Söylem üreticisinin (yazarın veya konuşmacının) yazı veya konuşmasını sunma biçimidir; yani konumunu kamuoyuna nasıl sunduğu, bu sunumun resmi mi yoksa gayriresmi mi olduğu ile ilgilidir (Kartika, 2015, s. 17). Meczalı ifadeler, metaforlar, görsel/dilsel imgeler incelenir. Retorik çözümlemesinde temel soru “mesaj kamuoyuna nasıl sunuluyor, hangi ikna teknikleri ve retorik araçlar kullanılmış?” olmalıdır.

3.5.2 Wodak’ın Topos Temelli Eleştirel Söylem Çözümlemesi

ESC’de sistematik bir çerçeve sunan bu yaklaşım, söylemdeki meşrulaştırma ve ikna stratejilerini ve söylemin ideolojik ve toplumsal bağlamını anlamaya yönelik, adım adım bir çözümleme süreci sunar. Wodak (2019, s. 12) ile Reisigl ve Wodak (2009, s. 96), bu yöntemin çözümleme sürecinin sekiz aşamasını şöyle açıklarlar: İlk olarak, önceki kuramsal bilgiler incelenip tartışılır; ardından veriler ve bağlama ilişkin bilgiler toplanır ve seçilen veriler hazırlanır. Daha sonra araştırma soruları netleştirilir ve varsayımlar oluşturulur. Beşinci aşamada nitel ön çözümleme yapılır; ardından, nitel ve kısmen nicel ayrıntılı vaka çalışmaları gelir. Yedinci adımda ilk eleştirel değerlendirme yapılır ve son olarak ayrıntılı analitik sonuçlar uygulanır. Tarihsel Söylem Çözümlemesi’nin temel ilkeleriyle de uyumlu olan bu metodolojik adımlar, çok kaynaklı veri kullanımını, bağlam duyarlılığını, tarihsel perspektifi, disiplinlerarası yaklaşımı ve eleştirel amacı içinde barındırır (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 94). Buna dayanarak Wodak’ın topos temelli yaklaşımı hem kuramsal hem de uygulamalı olarak eleştirel söylem çözümlemesinin ilkelerine sistematik bir işlerlik kazandırdığı söylenebilir. Wodak’ın söylem çözümlemesi, Tarihsel Söylem Çözümlemesi bölümünde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

3.5.3 Jäger’in Eleştirel Söylem Çözümlemesi’ne Yapısal ve Derinlemesine Yaklaşımı

Jäger’in söylem çözümlemesine ilişkin yaklaşımı, söylem parçalarının yapısal ve derinlemesine incelenmesine yönelik bir çözümleme çerçevesi sunmaktadır. Bu yaklaşım, dilsel yapıların yanı sıra

söylemin toplumsal etkileri, toplumsal temsiller ve bağlamsal koşulların birlikte değerlendirilmesine olanak sağlaması bakımından bu çalışma açısından kullanılabilir bir analitik çerçeve oluşturmaktadır. Bu nedenle, ESÇ bağlamında — doğrudan bir Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESÇ) kuramcısı olmasa da — Jäger’in yaklaşımından bazı noktalarda yararlanmak mümkündür. Jäger’in yapısal ve derinlemesine yaklaşımı, Van Dijk’in haber metinlerini ESÇ yöntemiyle yapısal olarak sınıflandırdığı çözümlemeye bazı açılardan benzer; ama Jäger (2015, s. 96) kendi geliştirdiği çözümlemeye bazı eklemeler yapmıştır. Jäger söylem çözümlemesinin, yalnızca dilsel yapıların değil, aynı zamanda söylemin etki üretme biçiminin de göz önüne alınarak yapılması gerektiğini vurgular. Bu nedenle, söylem çözümlemesinde sadece yapı ve içerik değil; aynı zamanda toplumsal temsillerin oluşturulma süreci de dikkate alınmalıdır. Buna ek olarak, toplumsal ötekiler, roller, alanlar, niyet, etkileşim türü, tarih, mekân ve bağlamsal koşullar, metinler arasılik, ideoloji, bireysel farklılıklar ve toplum-iktidar ilişkileri de çözümleme kapsamına alınmalıdır (Jäger, 2015, s. 302-312). Kısacası, söylemin içerdiği anlamlar ve toplumsal işlevler ancak bu çok katmanlı yaklaşım sayesinde derinlemesine ortaya konabilir. Bu bağlamda, Jäger (2015, s. 97), söylem çözümlemesinin *yapı-* (Strukturanalyse) ve *ince/derinlemesine çözümlemeler* (Feinanalyse) olarak iki aşamada yapılmasını önermiştir; çünkü ancak bu şekilde yapılan bir çözümlemeyle, söylem dizisinin bir bütün olarak değerlendirilebileceğini savunur.

Jäger, geliştirdiği yöntemin, her ne kadar eksiklikleri olduğunu, her söylem parçası için uygun olmayabileceğini, ayrıca çözümleme konusu, araştırma sorusu ve materyale bağlı olarak yöntemin değiştirilebileceğini belirtse de *medya söylemindeki ifadelerin ve bu ifadelere karşılık gelen dilsel söylemlerin saptanması amacıyla kullanılacak bir yapı çözümlemesi örneği sunmuştur.* Jäger (2015, s. 96), yapı çözümlemesi için, her söylem parçasının aşağıdaki bilgileri içeren bir tabloya kaydedilmesi gerektiğini ileri sürer:

3.5.3.1 Yapısal Çözümleme Adımları

Jäger (2015) yapısal çözümleme adımlarını şöyle sıralar: “Tarih, gazete başlığı ve politik kimlik (söylemsel konum), metin türü, sütun, yazar, makale başlığı, alt başlık, giriş paragrafı, makaleye konu olan durum/neden, yazı tipi, vurgulamalar, ara başlıklar gibi grafiksel tasarımlar, fotoğraf ve karikatür gibi görseller, (kısa) içerik özeti, temalar ve alt temalar, söylemler/ifadeler, bilgi kaynakları (bilim, siyaset, diğer medyalara yapılan göndermeler vb.), (gerçek) söylem konumu, toplumsal/kolektif semboller, normlar/normlaştırıcı söylemler, belirgin özellikler, çözümlemeye ilişkin ön notlar ve o makalenin, ayrıntılı çözümleme için seçilebilecek ‘karakteristik bir makale’

adayı olup olmadığı vb.” (s. 96) ve burada yer alan her bir unsurun çözümlemeye dâhil edilme gerekçesinin açıkça belirtilmesi gerektiğini savunur (s. 97). Ayrıca yapı çözümlemesinin sonuçlarının, ilk aşamada, *veri/materyal hazırlığı* (Materialaufbereitung) şeklinde kayıt altına alınması gerektiğini öne sürer. Jäger’e göre (2015) bu aşama, söylem çözümlemesinin “âdeta kalbini” (s. 96) oluşturduğundan son derece titizlikle süreç yürütülmelidir. Bu adımı, elde edilen verilerin analitik olarak sınıflandırılması izler (Jäger, 2015, s. 96). Sınıflandırılan her unsurun, hangi anlamı taşıdığı belirlenir; örneğin hangi önermelerin ayırt edilebileceği, hangi söylem konumlarının ortaya çıktığı, bunların bir gazetenin ya da başka bir medyanın *kurumsal kimlik algısıyla* (Selbstverständnis) nasıl ilişkilendirilebileceği gibi sorulara yanıtlar aranır (Jäger, 2015, s. 96). Sonraki aşamada, sınıflandırılmış materyalin çözümlemesi yapılır ve bu doğrultuda *derinlemesine çözümleme* (Fein-Analyse) için makale ya da makaleler seçilir (Jäger, 2015, s. 96). Tek bir temsili makalenin bulunmadığı durumlarda — örneğin bir makale neredeyse tüm önermeleri içermesine rağmen hiçbir *kolektif sembole* (Kollektivsymbolik) yer vermiyorsa — birden fazla makale ayrıntılı olarak incelenmelidir (Jäger, 2015, s. 96). Yapı çözümlemesi, söylem çözümlemesinin yalnızca bir aşamasını oluşturur; bu nedenle bir veya birden fazla temsili makalenin kapsamlı ayrıntı çözümlemesiyle mutlaka desteklenmelidir (Jäger, 2015, s. 96). İlgili söylem dizisinin bütüncül olarak değerlendirilebilmesi, ancak yapı çözümlemesi ile ince/derinlemesine çözümlemenin birlikte ele alınmasıyla mümkündür (Jäger, 2015, s. 96). Temsili makale, yalnızca yapı çözümlemesinin ardından belirlenebilir (Jäger, 2015, s. 96). Bu seçim yapılırken, yapı çözümlemesinde ortaya konan içeriksel ve biçimsel özelliklerin mümkün olduğunca kapsayıcı biçimde ele alınmasına özen gösterilmelidir. Çoğu durumda bunlar; merkezi önermeler, normlaştırmalar ve kolektif semboller olacaktır (Jäger, 2015, s. 96). Söylemin yapısına ilişkin bu değerlendirmelerin ardından, tek bir söylem parçasının ya da birden çok söylem parçası içeren bir metnin ayrıntılı çözümlemesine temel oluşturacak verinin/materyalin nasıl hazırlanabileceği konusunda Jäger (Jäger, 2015, 98) bir sınıflandırma daha sunar. Jäger’e göre, bu tür ayrıntılı çözümlemeler, genellikle son derece kapsamlıdır ve çözümlemede ne zaman “doyuma noktasına” (s. 98) ulaşıldığının kabul edilebileceği öngörülemez. Bu noktada temel ölçüt, çözümlemeye devam edilmesinin artık yeni değerlendirmelere yol açacak bulgular ortaya koymamasıdır (Jäger, 2015, s. 99). Jäger’in önerdiği söylem çözümlemesinin dilsel boyutunda, derinlemesine/ayrıntılı çözümlemelerde başvurulabilecek temel sınıflandırma aşağıda sunulmaktadır. Fakat ne bu sıralama ne de değinilen özellikler eksiksiz olmak zorundadır. Jäger’e göre (2015, s. 98) önemli olan, ayrıntılı çözümlemelerin olabildiğince kapsamlı şekilde yapılmasıdır.

3.5.3.2 Derinlemesine/Ayrıntılı Çözümleme Adımları

Kurumsal bağlam: Her söylem parçası, daha dar bir kurumsal bağlamda yer alır. Bu bağlam; medya organı, yazar ve söylem parçasının ilişkilendirilebileceği olası olaylar, haberin yazılma gerekçeleri gibi unsurları içerir (Jäger, 2015, s. 98). Örneğin mültecilerle ilgili, iki kişinin gündelik hayatındaki sohbeti ile gazetede bir haber aynı kurumsal bağlamlar değildir. Bu bakımdan gazetede bir haberin, söyleme kurumsal geçerlilik ve otorite kazandırdığı söylenebilir. Ayrıca iki farklı medya organının kurumsal bağlamlarının da aynı olmayabileceği göz ardı edilmemelidir. Sabah ya da Sözcü örneği üzerinde düşünüldüğünde, iki farklı yayın organının farklı *farklı yayın gelenekleri, yayın çizgileri ve söylemsel üretim süreçlerini etkileyebilecek (yani neyin söylenebilir ya da söylenemez olduğuna ilişkin) kurumsal tercihleri bulunmaktadır.*

Metin yüzeyi/düzlemi (üst/dış yapı): Metin yüzeyi, grafiksel tasarım (fotoğraflar, grafikler, başlıklar, ara başlıklar), anlam birimleri (grafiksel işaretlemeler ilk ipuçlarını verir), ele alınan temaları kapsar (Jäger, 2015, s. 98). Tüm bunlar gazetenin yayın çizgisi hakkında da bir izlenim yaratabilir.

Dilsel-retorik araçlar (dilsel mikro çözümleme): Argümantasyon stratejileri, ima ve göndermeler, toplumsal/kolektif semboller/imgeler, atasözü ve deyimler, sözcük dağarcığı, biçem, aktörler, referanslar gibi unsurlar dilsel-retorik araçlardır (Jäger, 2015, s. 98). Örneğin haberdeki zamir kullanımı, kimlerin nasıl edildiği (yüceltildiği veya dışlandığı) hakkında bilgi verebilir. “unsere Werte” (bizim değerlerimiz) ifadesinde kullanılan iyelik zamiri (unsere), ulusal aidiyet ve kültür vurgusuyla bize ait olan kültüri yüceltmektedir. Ya da sıfat kullanımı, aktörlerin nasıl temsil edildiği (düzensiz, yasa dışı) ya da durumun/olayın nasıl yoğunlaştırıldığı veya hafifletildiği hakkında fikir verebilir. Mültecilerin büyük bir kitle olarak temsil edildiği “ein so großer Treck” (büyük/devasa bir katile) ifadesinde kullanılan “groß” (büyük) sıfatı, cümledeki tehlikeyi yoğunlaştırma işlevine sahiptir. Yazar katileyi/kitleyi büyötmek için kullandığı bu sıfatla güvenlik kaygılarını tetikleyebilir. Metafor kullanımı da yine bazı ideolojik işlevlere sahip olabilir. *Bir durumun meşrulaştırılması (rıza üretilmesi) ya da gayrimeşrulaştırılması, bağlama bağlı olarak metafor veya diğer retorik araçlarla desteklenebilir. Mülteci akını (Flüchtlingsansturm) gibi bir ifadede, mültecilerin ülkeye gelişinin yoğun ve kitlesel bir hareketlilik olarak çerçeveselendiği ve bir savaş metaforuyla aktarıldığı görölmektedir. ‘Akın’ sözcüğünün taşıdığı çağrışımlar, bu hareketliliğin tehlike/tehdit veya çatışma çerçevesinde anlamlandırılmasına elverişli olabilir.* Bu ifade, mültecilerle ilgili bir tehdit algısı yaratmasının yanı sıra, onlara karşı alınabilecek sert önlemleri meşrulaştırabilir.

İçeriksel-ideolojik söylemler: Kişinin dünya görüşü, gelecek vizyonu vb. ideolojik yönelimler bu gruba girmektedir (Jäger, 2015, s. 98). *Bunlar, metin düzlemindeki dilsel ve retorik tercihlerin hangi daha geniş anlamlandırma çerçeveleriyle ilişkilendirilebileceğini değerlendirmeye yardımcı olan düşünsel ve ideolojik örüntüler olarak ele alınabilir.* Örneğin “Männerhorden” (erkek sürüleri) (FAZ_H839) ifadesinin geçtiği haberde mülteciler kolektifleştirilip bir hayvan topluluğuna benzetilebilir ve bir kişinin suçu, tüm mülteci erkeklerine atfedilip mülteci erkekleri kriminalize edilebilir ve onlarla ilgili bir tehlike algısı yaratılabilir. Böylece söylem üreticisi (yazar/konuşmacı), toplumsal algıyı yönlendirebilir. Ya da “tickende Zeitbomben” (patlamaya hazır saatli bombalar) (FAZ_H68) ifadesinde, Suriyelilerin veya Müslüman mültecilerin Avrupa’nın güvenliğini tehlikeye atma potansiyeli olan yabancı ve tehdit unsuru olarak sunulması nedeniyle ideolojik bir söylem üretiminden bahsedilebilir.

Çözümleme: Jäger (2015, s. 99), bahsettiği ön çalışmaların ardından, seçilen söylem parçasının sistematik çözümlemesi yapılabileceğini, bu aşamada, verinin hazırlanmasında kullanılan farklı unsurların birbirleriyle ilişkilendirilmemesi gerektiğini belirtir. Jäger (2015, s. 99), söylem çözümleme adımlarını ise şöyle sıralar: Yapısal ve derinlemesine/ayrıntılı çözümleme ayrı ayrı özetlenir; bu özetler, tüm söylem dizisi çözümlemesinin temelini oluşturur. Verinin incelenmesine başlanmadan önce, ilgili metin en az bir kez yavaş ve dikkatli bir şekilde okunmalı, gerekirse birden çok kez tekrar edilmelidir. Bu süreçte ilk izlenimler ve dikkat çeken özellikler yazılı olarak kaydedilmelidir. Özellikle göze çarpan toplumsal veya kolektif semboller belirlenmeli ve bazı varsayımlarda bulunulmalıdır. Metnin görsel düzeni dikkate alınmalı, görsellere ait alt yazılar dikkatle okunmalıdır. Metnin ilk okunuşta verdiği genel izlenim ayrıntılı biçimde yazılı olarak kaydedildikten sonra, asıl çözümleme sürecine geçilebilir ve aşağıdaki adımlar izlenebilir.

3.5.3.2.1 Kurumsal Çerçeve

Her söylem, belirli bir kurumsal bağlamda üretildiği için, Jäger (2015), incelenecek metnin türünün ve işlevinin (bilgilendirme, ikna, çağrı vb.) (s. 100), metnin, yayındaki yeri ve diğer içeriklerle ilişkisinin (s. 100), ilgili medyanın hedef kitlesinin (s. 99), geçmişinin (s. 99), baskı kalitesi ve tiraj gibi sahip olduğu teknik özelliklerinin ve gücünün (s. 99) de dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini düşünür. Burada amaç, ilgili medyanın içeriği hakkında genel bir bakış sunmak, politik bir çağrı yapmak; belirli bir biçim aracılığıyla okuyucuyu yazılana yönlendirmek ya da belirli bir bakış açısını dayatmak olabilir (Jäger, 2015, s. 100).

İncelenen yazılı medya organında başka hangi haberlerin yer aldığına, bir editoryal yapı olup olmadığına (Jäger, 2015, s. 99, 100), incelenen haberin içeriği, konusu ve diğer haberlerdeki konularla ilişki şekli, haberde özellikle ön plana çıkartılan ya da geri plana itilen söylemsel unsurlara da dikkat edilmelidir (Jäger, 2015, s. 100).

Metnin olaylara veya kaynaklara atıf şekli ile konunun daha önce aynı yayın organında nasıl ele alındığı gözden geçirilmelidir (Jäger, 2015, s. 100). Yazarın mesleki geçmişi, başka yayın organlarındaki çalışmaları, kurumsal üyelikleri, katıldığı etkinlikler, yayımları ve aldığı ödüller gibi bilgiler, söylem pozisyonunun anlaşılmasına yardımcı olur (Jäger, 2015, s. 100).

Yayını çıkaran editör ekibi ve varsa bağlı olduğu yayın organının ayrıntılı incelemesi yapılır. Örneğin yazarın ya da editörün daha önce başka bir kurumda çalışıp çalışmadığı, uluslararası bağlantıları (ör. [Atlantik Köprüsü](#), [Bildenberg Toplantıları](#)), hangi konferanslara katıldığı, hangi konferanslarda konuşma yaptığı (ör: [Münih Güvenlik Konferansı](#)), yerel veya ulusal ölçekte *etki yaratıcı* (Multiplikator) (Jäger, 2015, s. 100) kişilerden biri olup olmadığı, incelenen medya organının mali kaynaklarının neler olduğu, ortaklıkları olup olmadığı, hedefleri, diğer medya organlarıyla benzerlikleri ve farklılıkları, ideolojik/siyasal eğilimleri değerlendirilir. Bu tür veriler, metnin yalnızca bireysel bir üretim olmadığını; mevcut söylem dizileri, yayın çizgileri ve güç ilişkileri içinde şekillendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

3.5.3.2.2 Metin Yüzeyi

Metne satır numaraları ve başlıklar eklenmeli ve grafiksel bölümler vurgulanmalıdır (Jäger, 2015, s. 101). Bu, metni takip etmeyi ve alıntılara kaynak göstermeyi kolaylaştırır (Jäger, 2015, s. 101).

Toplumsal etkiyi artırmada önemli bir rolü olduğu için, metnin içeriksel ve gerekçelendirme/ikna etme/argümantatif amacı belirlenmelidir: Metin hangi konuları işliyor, hangi gerekçeleri/savları ve kolektif sembolleri öne çıkarıyor? Yazarın amacı ve hedeflediği etkiler neler olabilir? (Jäger, 2015, s. 102)

Ana konuyla doğrudan ilişkili olmayan alt konuların da üzerinde durulmalıdır. Bu, yazarın temel tutumunu ve ana konunun diğer söylem dizileriyle ilişkisini anlamak için önemlidir (Jäger, 2015, s. 102).

Diğer söylem dizileriyle içeriksel bağlantıları ve onlara yapılan göndermeler tespit edilmeli ve metinde hangi unsurların daha ağırlıklı olduğu belirlenmelidir (Jäger, 2015, s. 102)

Dilsel edim ve metnin düzeni, yazı tipi, başlık tasarımı, vurgular ve haberin giriş kısmındaki koyu yazılar gibi görsel unsurlar incelenmelidir. Örneğin haberde kullanılan fotoğraf, grafik veya diğer görsel unsurların yalnızca süs olarak mı, yoksa kendi bağımsız anlamlarını taşıyan unsurlar olarak mı işlevleri olduğu belirlenmelidir. Görsellerin dilsel ve sembolik bağlantıları, yazarın iletmeye çalıştığı mesaj ve hedeflenen okuyucu kitlesi önemlidir (Jäger, 2015, s. 102).

3.5.3.2.3 Dilsel-Retorik Araçlar

Örtmece sözler, metaforlar ve kolektif semboller de dâhil olmak üzere tüm dilsel ve retorik unsurlar, metindeki işlevlerine göre değerlendirilmelidir. Dilsel-retorik araçlar hem metnin yapısını hem de ideolojik etkilerini ortaya koymayı hedefler (Jäger, 2015, s. 103–108).

- Metnin tamamı ve gerekçelendirme/argümantatif yapısı, başlıklar, giriş, paragraflar arası geçişler ve sonuçlar üzerinden çözümlenir. Metinde tekrar eden isim ve zamirler, bağlaçlar, parça-bütün ilişkisine dayalı ad aktarmaları (pars pro toto) gibi dilsel araçlar dikkate alınır. Metnin bölümleri, içerik açısından anlamlı tematik bloklar hâlinde mi, her blokta, ulaşılmak istenen dilsel-retorik hedefler gözetilerek mantıklı ve bilinçli bir sıralama yapılmış mı ve belirli tür veya retorik düzenlemeleri gibi anlatı şemalarıyla benzerlik gösteriyor mu sorularına yanıt aranır (Jäger, 2015, s. 103).
- Söylem üreticisinin (konuşmacının/yazarın) farkında olmadan kullandığı dilsel rutinler (anlatı şemaları, deyimler, atasözleri) değerlendirilir. Böylece metin parçalarının söylemsel rutinleri tespit edilir ve derinlemesine anlam çözümlemesinin yapılması sağlanır (Jäger, 2015, s. 103). Örneğin bir metinde mültecilerin sürekli yük olarak temsil edilmesi, onlarla ilgili sürekli/düzenli olarak aynı metaforların tercih edilmesi veya yüzlerinin görünmediği anonim kalabalık bir grup olarak sunulduğu fotoğraflardan yararlanılması, derinlemesine inceleme yapmak isteyen araştırmacıya önemli veriler sunar.
- İsim, atasözleri ve deyim, metafor ve jargon kullanımları ve kolektif semboller, toplumsal ve ideolojik etkileri belirlemede kullanılır. Ön bilgiye, normlara ve değerlere atıfta bulunan bu dilsel unsurlar, alımlayanın arka plan bilgisiyle anlam kazanır (Jäger, 2015, s. 104–106). Suriyeliler için kullanılan Türk gazetelerindeki “muhacir” sözcüğü örneğinde de görüldüğü üzere, Suriyelilerin neden o şekilde temsil edildiğinin anlaşılabilmesi için, alımlayanın bu sözcüğünün dini/tarihi arka planını bilmesi

gerekmektedir; çünkü söylem üreticisi bu ifadeyi kullanarak, alımlayanın bu arka bilgisine sahip olduğu varsayımından hareket etmektedir.

- Görsel ve edimsel unsurlar, metindeki işlevlerine ve bağlama göre çözümlenir. Fotoğraf, grafik ve diğer görsellerin süs olarak mı kullanıldığı, yoksa metni destekleyen bağımsız araçlar olarak mı kullanıldığı belirlenir. Burada *edimsel/iletişimsel semboller* de (*Pragmasymbolen*) dikkatlice değerlendirilir; örnek olarak “Tanklara karşı taşlar” başlığı küçük/güçsüzün büyük/güçlüye karşı mücadelesini veya “David’a karşı Golyat” metaforunu temsil edebilir (Jäger, 2015, s. 106, 107).
- İsim, zamir ve eylemler gibi söylemsel araçlar incelenerek kimden bahsedildiği belirlenir ve eylemlerin toplumsal veya ideolojik etkileri, kolektif semboller üzerinden çözümlenmeye çalışılır (Jäger, 2015, s. 107).
- Gerekleştirme stratejileri, fikirlerin tartışılma biçimleri, *görecelileştirme/bağlantısallaştırma* (*Relativierung*), inkâr, ima, kesintili/sıçramalı geçişler, genellemeler ve retorik stratejiler değerlendirilir (Jäger, 2015, s. 107).
- Söz dizimsel özellikler, biçem, metin iç yapısı, diyalogsal yapı, vurgular, ünlemler, soru cümleleri, dolaylı ya da doğrudan anlatım ve sabit anlatı şemaları gibi araçların incelenmesiyle, metnin okunabilirlik, anlaşılabilirlik ve ideolojik etki kapasitesi ortaya çıkar (Jäger, 2015, s. 107, 108).
- “Bundan sonra”, “başta söylediğim gibi”, “bunun aksine” gibi metin yapılandırma araçları, metni zamansal ve içeriksel olarak düzenlemesinin yanı sıra, karşılaştırma, paralel yapı kurma veya fikirleri birbirine bağlama gibi retorik bir işleve de sahiptir (Jäger, 2015, s. 107). Bunlar alımlayanı belirli bir fikre ikna etme amacı taşıyabilir. “Türk askerleri Suriye El Bab’da şehit olurken, Türkiye’de askere alınabilecek yaşta Suriyeliler, kafelerde, publarda Türk kızlarıyla geziyor.” (Yılmaz; akt. Şık, 4 Mart 2017) cümlesi buna örnek olarak verilebilir.
- Zaman ve kip çözümlemesi yapılır; eylemlerin zaman kipleri, tematik bölümlere dağılımı, geçmiş, şimdiki ve gelecek zamana atıflar ve dilek/emir kiplerinin işlevleri değerlendirilir (Jäger, 2015, s. 106, 107). “Bugün, 1 milyon 250 bin üniversite öğrencisine aylık 260 lira burs veriliyor. Mültecilere giden parayla bu öğrencilere verilen desteğe, aylık yüzde 100 zam yapılabilirdi.” (SZC_H7) örneği ele alındığında, iki cümlede de failin arka plana itildiği edilgen çatı kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca ilk

cümlede geçen “veriliyor” eylemi, şimdiki zamanla kurulmuş olup nesnel bir bilgi verilmekte iken; ikinci cümlede geçen “yapılabilirdi” şeklindeki bileşik zamanın ve yeterlilik kipinin hikayesinin kullanıldığı, gerekli olmasına rağmen yapılmayan bir eylem vurgusu nedeniyle örtük olarak eleştirel bir ton dikkat çekmektedir. Ayrıca “üniversite öğrencileri” ile “mülteciler” arasında bir rekabet ve biz ve onlar ayrımı yapıldığı da söylenebilir.

Neredeyse her makale veya söylem parçası, toplumsal değer ve idealler, belirli konulardaki tutum ve kaygılar ve belirli durumlara ilişkin beklentiler olmak üzere çeşitli ideolojik ipuçları taşır. Ayrıca, toplumda neyin “normal” kabul edildiğine ve hangi gerçeklik anlayışının benimsenmiş olduğuna dair varsayımlar da bu çerçevede gözlemlenebilir. Jäger, söylemdeki bu içeriksel-ideolojik yoğunlaşmaların, ideolojilerin veya değer yargılarının metin içinde bıraktığı izler olarak gördüğü için, onları çözümlemede dikkat edilmesi gereken “koku işaretleri” (Duftmarken) olarak nitelendirir (Jäger, 2015, s. 108).

Jäger (2015, s. 108), söylem parçası çözümlemesinin bütüncül/derinlemesine bir yaklaşım gerektirdiğini vurgular. Yukarıda aktarılan her adım, ilgili söylem parçasının anlaşılabilir şekilde sunulmasına yönelik bir ön hazırlık niteliğindedir. Bu süreçte öne çıkan ilke, tek tek sözcükler veya yazarın niyetinden ziyade, metnin, alımlayanlar üzerinde nasıl bir etki yarattığının incelenmesidir. Söylem parçalarının, daima daha kapsamlı bir söylemin parçaları olduğu unutulmamalıdır. Tek bir örnek, bir başka ifadeyle söylem parçası, söylemin tamamını temsil etmez, yalnızca belirli yönlerini gösterir. Bu nedenle, bir söylemi ve onun etkilerini kavrayabilmek için birden fazla metin veya parça üzerinde durmak gerekir. Çünkü etki, metin tarafından tek başına yaratılmaz, metnin zaman ve mekân içindeki süreci, öznelere ve toplum üzerindeki anlamsal karşılığı da etki yaratma konusunda işlevseldir. Söylem ise, bireysel bilinçte ve toplum bilincinde çeşitli yollarla köklenip farklı bağlamlarda tekrar ortaya çıkar. Bu bütünsel çözümleme yaklaşımı çerçevesinde şu sorulara yanıt aranabilir:

- İlgili söylem parçasının amacı ve mesajı, hangi temel mesajı iletmektedir ve bu mesaj söylem üreticisinin (yazarın veya konuşmacının) tutumuyla nasıl ilişkilendirilebilir? (Jäger, 2015, s. 109)
- Söylem üreticisi, hangi dilsel-retorik etki araçlarını kullanmaktadır ve bu araçların ne derecede etkili olduğu nasıl belirlenebilir, rutinlere ilişkin çözümleme nasıl yapılır? (Jäger, 2015, s. 109)

- Söylem hangi toplumsal grupları veya alımlayanları hedeflemektedir ve bu kitle üzerinde söylemin yaratmak istediği etki nedir? (Jäger, 2015, s. 109)
- Mevcut politik ve sosyoekonomik koşullar bağlamında söylem hangi ideolojik çerçevede konumlanmaktadır ve baskın veya ikincil söylemleri dönüştürmeye yönelik hangi amaçları taşımaktadır? (Jäger, 2015, s. 109)
- Söylem parçası, hangi geniş söylemsel bağlamlar içinde yer almaktadır? Tek bir söylem parçası çözümlemesinde bile, sözcüğün, ifadenin ya da cümlenin, bütün söylem dizisiyle ve genel söylemle ilişkili biçimde çözülmesi gerekir. Bu bağlamda şu sorulara yanıtlar aranmalıdır: Söylem hangi toplumsal koşullar tarafından şekillendirilmiş, diğer hangi söylemler tarafından sınırlandırılmıştır? Hegemonik söylemlerle arasında nasıl bir ilişki vardır ve bu ilişkiler hangi yönleriyle görünür kılınmıştır? Ayrıca, söylem, politik, ekonomik, tarihsel ve kültürel olaylara veya verilere nasıl atıfta bulunmaktadır? (Jäger, 2015, s. 109)

Jäger'in önerdiği bu beş çözümleme adımı, verileri sistematik biçimde incelemeyi amaçlar. Fakat bu adımlar, kolayca uygulanabilecek mekanik bir kılavuz değildir. Burada önemli olan, veriye yöneltilecek temel soruların bulunup yanıtlanması sürecinde sağlanacak rehberliktir. Materyalin türü veya kapsamına bağlı olarak bazı sorular eklenebilir, bazıları ise gereksiz bulunup çıkartılabilir (Jäger, 2015, s. 109). Buna bağlı olarak, Jäger'in yaklaşımının, araştırmacı için bir destek aracı olduğu söylenebilir.

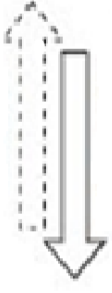
3.5.4 Spitzmüller ve Warnke'nin Çok Katmanlı Dil Bilimsel Söylem Çözümlemesi Modeli

Spitzmüller ve Warnke'nin geliştirdiği Çok Katmanlı Dil Bilimsel Söylem Çözümlemesi (Diskurslinguistische Mehr-Ebenen-Analyse [DIMEAN]) modeli, aslında dil bilimsel söylem çözümlemeleri için geliştirilmiş bir çerçeve olsa da farklı veri türlerine ve çözümleme sorularına göre karma yöntemin uygulandığı çalışmalarda da kullanılabilir. Bu yönüyle model, Van Dijk ve Wodak'ın eleştirel söylem çözümlemesine dayalı yaklaşımlarından ayrılır ve daha çok dilin yapısı, işlevi ve kullanımına odaklanan bir yaklaşım sunar. Model, söylem çözümlemesine çok katmanlı bir yaklaşım getirerek, sözcük ve metin çözümlemesini yalnızca tek boyutlu bir süreç olarak görmez; çözümlemeyi toplumsal bağlam, kurumsal aktörler ve dilsel yapılar arasındaki etkileşim içindeki bir pratik olarak ele alır. Böylece söylemin hem aktörler, kurumlar ve/veya medya tarafından inşası, hem de akışı (metinler, türler, medyalararası ilişkiler) ve okur, dinleyici

veya izleyici tarafından alınlanması birlikte değerlendirilebilir. Bu çok katmanlı yaklaşımın uygulamada nasıl kullanılabileceği, Niehr'in metodolojik çerçevesinde açıklanmaktadır.

Niehr'in de (2014) belirttiği üzere, DIMEAN “evrensel bir yöntem” (s. 68) değil, araştırmacıya farklı veri türleri ve çözümleme adımlarını esnek biçimde bir araya getirme olanağı sunan metodolojik bir çerçevedir. Bu nedenle bu model, araştırmacıya adım adım takip edilecek somut bir “eylem kılavuzu” (Niehr, 2014, s. 68) sunmaz; aksine, araştırma sorusunun çerçevesine bağlı olarak hangi çözümleme katmanlarının merkezi, hangilerinin ikincil olduğunu belirlemeye olanak tanır. Örneğin, görsel veri içermeyen bir derlemde, görsel öğelerle ilgili çözümlemeler yapmak mümkün değilken; konuşma verilerinden oluşan bir derlemde, konuşma çözümlemesine uygun yöntemlerle veriler incelenebilir; fakat DIMEAN modeli, tüm konuşma çözümleme tekniklerini kapsamayabilir (Niehr, 2014, s. 68, 70). Spitzmüller ve Warnke'nin (2011, s. 201; akt. Niehr, 2014, s. 69) geliştirdiği aşağıdaki Tablo 11, modelin çok katmanlı yapısını somut şekilde ortaya koymakta ve çözümleme yapılarının birbirleriyle nasıl bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere, DIMEAN modeli, sözcüksel, metinsel, bağlamsal, dil bilimsel ve söylemsel katmanları içine alan çok katmanlı çözümleme yapıları sunar. Bu katmanlar, veri türüne ve çözümleme sorusuna göre esnek biçimde kullanılabilir; bu da her çözümleme adımının yalnızca ilgili bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini gösterir. Bu yaklaşım, DIMEAN modelini sistematik, çok katmanlı ve bağlama duyarlı bir söylem dil bilimsel çözümleme yöntemi hâline getirir.

Tablo 10. Söylemsel dil bilimi yaklaşımıyla çok katmanlı çözümleme modeli (DIMEAN)

Metinlerüstü Katman/Metinler Ötesi İlişkiler Katmanı (<i>Transtextuelle Ebene</i>)	Söylem Odaklı Çözümleme	[...]	
		İdeolojiler, Yönetimsellik (<i>Gouvernementalität</i>), Bakış Açıları	
		Tarihsellik (<i>Historizität</i>)	
		Bağlama bağlı/Endeksleme anlamlandırma örüntüleri	
		Söylemsel anlam bilimsel temel aktörler	
		Çerçevelemeler (<i>Frames</i>), Toposlar (<i>Topoi</i>)	
		Metinler arasılik (<i>Intertextualität</i>)	
Aktörler	Söylem kuralları / normları 	Söylem etkisi / çözümlemesi	
		Medya Boyutu/Ortam Özelliği (<i>Medialität</i>) - [...] - Eylem modelleri - İletişim biçimleri - Araç/Kanal (<i>Medium</i>) - [...] Söylem Konumları - Toplumsal tabakalaşma, güç/iktidar - İdeoloji taşıyıcıları (<i>Ideology brokers</i>) - Ses - Hiyerarşik konum (<i>Vertikalitätsstatus</i>) - [...] Etkileşim Roller - Alımlayan roller (<i>Rezipientenrollen</i>) - Üretici roller (<i>Produzentenrollen</i>)	
	Metin Odaklı Çözümleme	Görsel Metin Yapısı	- [...] - Metin ve görsel ilişkileri

Metin içi Katman (<i>Intratextuelle Ebene</i>)			- Tipografi/Yazı biçimi - Fiziksel özellik (<i>Materialität</i>)
		Makro-Yapı: Metin teması	- [...]
		Orta Düzey-Yapı (<i>Mesostruktur</i>): Metin bölümlerindeki temalar	- Metafor kümeleri (<i>Metaphernfelder</i>) - Sözcük/Kavram alanları - İzotopi ve zıtlık yapıları - Temanın işlenişi - Metnin işlevleri - Metin türleri
	Önerme Odaklı Çözümleme (<i>Propositions-orientierte Analyse</i>)	Metinsel Mikro-Yapı: Varsayımlar	- [...] - Söz dizimsel kalıplar - Söz sanatları ve mecazlar - Metaforik sözcükler - Deontik anlam/kiplik - İmalar, varsayımlar/önsavlar - Konuşma Eylemleri/Söz Edimi (<i>Sprechakte</i>)
	Sözcük Odaklı Çözümleme	Çok Sözcüklü Birimler	- [...]
		Tek Sözcüklü Birimler	- Bağlama özgü sözcükler/Tek seferlik kullanımlar - Slogan/çarpıcı sözcükler/Temel kavramlar (<i>Schlagwörter</i>) - Anahtar sözcükler/Sınıflama sözcükleri (<i>Schlüsselwörter</i>) - Süreklilik bildiren sözcükler - Genel/Cins isimler, Topluluk isimleri - Özel adlar

Kaynak: Spitzmüller ve Warnke (2011, s. 201; akt. Niehr, 2014, s. 69)'den yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

3.6 SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNDE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Söylem, yalnızca toplumsal olarak biçimlendirilen bir pratik değildir, o aynı zamanda toplumu ve kültürü biçimlendiren de bir pratiktir (Fairclough, 1992; akt. Kalantzis ve Cope, t.y.). Bu nedenle söylem çözümlemesi, yalnızca yazılı ve sözlü metinlerle sınırlı kalmaz; bu metinlerin üretildiği ve yorumlandığı toplumsal ve kurumsal bağlamları da kapsar (Fairclough, 1992; akt. Kalantzis ve Cope, t.y.).

Discourse is socially constitutive as well as socially shaped: it shapes society and culture as much as it is shaped by them. Discourse analysis thus involves an analysis of language as social practice, encompassing not only written and spoken texts but also the broader social and institutional contexts in which they are produced and interpreted. [Söylem, yalnızca toplumsal olarak şekillenmekle kalmaz, aynı zamanda toplumu ve kültürü şekillendirir. Bu nedenle söylem çözümlemesi, yazılı ve sözlü metinlerin yanı sıra, bu metinlerin üretildiği ve yorumlandığı daha geniş toplumsal ve kurumsal bağlamların çözümlemesini de içerir.] (Fairclough, 1992; akt. Kalantzis ve Cope'den yazar tarafından çevrilmiştir.)

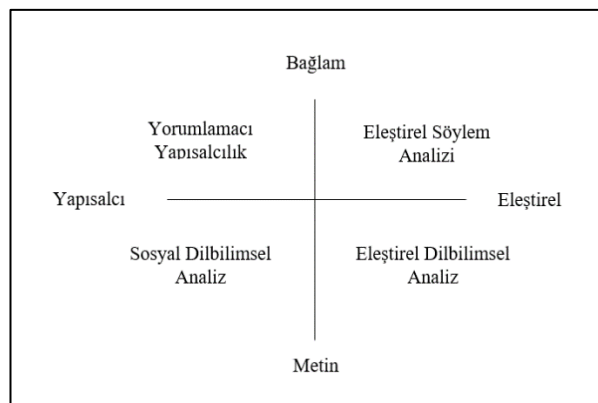
Bununla birlikte, söylem çözümlemesinde verilerin nasıl ele alınması ve hangi ölçütlere göre sınıflandırılması gerektiği konusunda genel bir uzlaşa sağlanamamıştır. Bu nedenle farklı kuramsal çerçevelere dayanan çok sayıda yöntemsel yaklaşım ve sınıflandırma geliştirilmiştir. Ortak ve genel-geçer bir yöntem bulunmamakla birlikte, aşağıda, literatürde öne çıkan ve sıkça

başvurulan sistematik söylem çözümlemesi yaklaşımlarından bazılarına yer verilmiştir. Eleştirel Söylem Çözümlemesi Stratejileri bölümünde, bu yaklaşımlar daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

3.6.1 Phillips ve Hardy'nin Metin-Bağlam Odaklı Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı

Nelson Phillips ve Cynthia Hardy, söylem çözümlemesiyle ilgili iki boyutlu bir sistem geliştirmiştir. Onlara göre söylem, *metin* (text) ve *bağlam* (context) arasındaki ilişki üzerinden anlaşılmalıdır. Bu doğrultuda söylem araştırmacıları metne ya da bağlama ne ölçüde odaklandıklarına ve yapı eleştirisine mi (eleştirel yaklaşım mı) yoksa anlam oluşturmaya mı (yapılandırmacı yaklaşım) yöneldiklerine göre konumlandırılırlar.

Dikey eksen (Y eksen), söylem çözümlemesinin metin ya da bağlam odaklı olup olmadığını belirler (Jansen, 2008, s. 108). “Metin” ile bireysel söylem örnekleri (örneğin belirli bir konuşma, yazılı belge vb.), “bağlam” ile hem yakın/*bölgesel* (proximal) hem de *uzak* (distal) bağlam ifade edilir. Yakın bağlam, belirli bir kurum ya da disiplin gibi yerel yapıları; uzak bağlam ise ekolojik, bölgesel veya kültürel sistemler gibi daha geniş düzeyleri kapsar (Jansen, 2008, s. 108). Yatay eksen (X eksen) ise, araştırma yaklaşımının eleştirel mi (ideoloji ve güç odaklı) yoksa yapılandırmacı mı (anlamın toplumsal olarak nasıl üretildiği odaklı) olduğunu belirler (Jansen, 2008, s. 108). Fakat eksenlerdeki karşıtlıklar kesin sınırlarla birbirinden ayrılmamıştır. Çoğu söylem çözümleme çalışması, bu iki uç arasında bir yerde konumlanır ve her iki yaklaşımdan da bazı unsurlar taşıyabilir (Jansen, 2008, s. 108).

Şekil 35. Söylem çözümlemesinde kuramsal yaklaşımlar

Kaynak: Phillips ve Hardy (2002; akt. Jansen, 2008, s. 108)’den yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

Bu çerçevede söylem çözümlemesinin ana yaklaşımları şöyle sınıflandırılabilir:

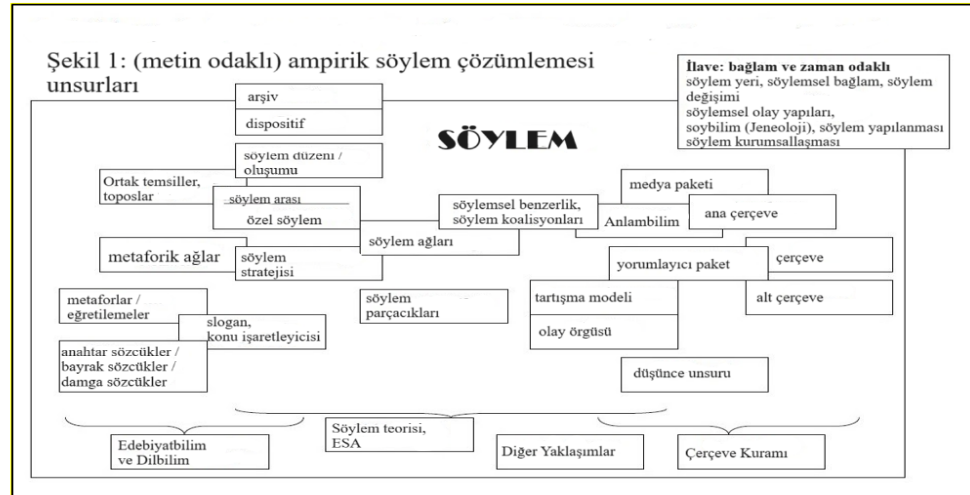
- **Toplumsal Dil Bilimsel Çözümleme (Alm. *soziolinguistische Analyse*, İng. *Social Linguistic Analysis*):** Yapılandırmacı bir bakış açısına sahiptir ve bireysel metinlere odaklanılır (Jansen, 2008, s. 108). Bu yaklaşım, metinlerin nasıl organize edildiğini, diğer fenomenleri nasıl yapılandırıldığını inceler. Fakat güç ilişkileri ve ideoloji çözümlemesi bu yaklaşımın ana odağı değildir (Jansen, 2008, s. 108).
- **Yorumlayıcı Yapısalcılık (Alm. *interpretativer Strukturalismus*, İng. *Interpretive Structuralism*):** Bu yaklaşım, toplumsal dil bilimsel çözümlemeye benzer şekilde, daha geniş söylemsel bağlamların nasıl inşa edildiğine odaklanır (Jansen, 2008, s. 108). Bireysel metinleri arka plan verisi olarak ele alır ve bağlamı “içeriden yorumlar” (Jansen, 2008, s. 108) aracılığıyla çözümlemeye çalışır. Güç ilişkileri burada da yaklaşımın doğrudan ana odağı değildir (Jansen, 2008, s. 108).
- **Eleştirel Dil Bilimsel Çözümleme (Alm. *Kritische Linguistische Analyse*, İng. *Critical Linguistic Analysis*):** Bu model, toplumsal dil bilimsel çözümlemeye birlikte bireysel metinleri çözümlerse de ana odağı, bu metinlerdeki güç ilişkileridir (Jansen, 2008, s. 108). Özellikle belirli bir kurum gibi yakın bağlamda ortaya çıkan baskı, eşitsizlik ve iktidar yapılarını, metin üzerinden görünür kılmaya ve çözümlemeye çalışır (Jansen, 2008, s. 108).
- **Eleştirel Söylem Çözümlemesi (Alm. *Kritische Diskursanalyse [KDA]*, İng. *Critical Discourse Analysis [CDA]*):** Bu yaklaşım, söylemin uzak bağlamdaki ideolojik ve toplumsal etkilerine odaklanır. Amaç, söylemin toplumsal eşitsizlikleri nasıl (yeniden) ürettiğini çözümlemektir. Burada metin yalnızca bir başlangıç noktasıdır; esas olan söylemin iktidar ilişkileriyle nasıl bütünleştiğini anlamaktır (Jansen, 2008, s. 108).

Bu sistematik çerçeve, söylem çözümlemesi yapan araştırmacıların analitik konumlarının netleşmesine ve onların hangi katmana ve yaklaşıma odaklandıklarını belirlemeye yardımcı olur. Aynı zamanda, söylemin içeriği, üretim bağlamları ve alımlanma süreçleriyle birlikte ele alınması gerektiğini gösterir.

3.6.2 Manfred Ullrich’in Metin Odaklı Ampirik Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı

Manfred Ullrich’in sunduğu metin odaklı ampirik söylem çözümlemesi yaklaşımı, söylem kuramlarının kavramsal çeşitliliğini görselleştirmek ve bu yaklaşımlar arasındaki benzerlikleri,

etkileşimleri ve farklılıkları açıklığa kavuşturmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu çerçevede oluşturulan grafiksel model, farklı söylem çözümleme yaklaşımlarını bir bütün hâlinde sunar ve mikro ile makro katmanlarda, çözümleme birimleri arasındaki ilişkilere dikkat çeker.

Şekil 36. (Metinle ilişkili) ampirik söylem çözümlemesi unsurları

Kaynak: Ullrich (2008, s. 25)'den Türkçe'ye çevrilmiştir.

Şemanın sol tarafında dil bilimsel ve edebiyat bilimsel yönelimli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar arasında Jürgen Link'in *Edebiyat Bilimsel Söylem Çözümlemesi* (Alm. *literaturwissenschaftliche Diskursanalyse*, İng. *Literary Discourse Analysis*) ve Teubert'in *Derlem Odaklı Eleştirel Söylem Çözümlemesi* (Alm. *Korpusbasierte Kritische Diskursanalyse*, İng. *Corpus-Based Critical Discourse Analysis*) öne çıkar. Bu yaklaşımlar daha çok söylemsel yapıların dilsel ve biçimsel özelliklerine odaklanır (Ullrich, 2008, s. 25). Sol orta sütunda ise Michel Foucault'nun kuramsal çizgisini takip eden, toplum bilimlerle daha yakın ilişkili olan ve toplumsal güç ilişkileri, bilgi üretimi ve dışlanma mekanizmalarının söylem aracılığıyla nasıl inşa edildiğini inceleyen eleştirel yaklaşımlar yer alır. Şemanın sağ tarafında ise bağlama ve söylem aktörlerinin konumlanmalarına odaklanan *Çerçeveleme Kuramı* (Alm. *Framing-Theorie*, İng. *Framing Theory*), edim bilimi, söylem araştırmaları gibi daha etkileşimsel ve eylem kuramsal yaklaşım izleyen araştırmalar bulunur. Ullrich'e göre (2008) bu yaklaşımlar arasında net sınırlar olmadığı gibi, aralarında birçok kavramsal örtüşme söz konusudur (s. 25). Bu durum, hem disiplinler arası etkileşimin bir sonucu olarak ortaya çıkan benzer kavramsallaştırmalardan hem de benzer çözümleme odaklarının farklı terminolojilerle ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, söylem çözümlemesinde kullanılan temel kavramların, araştırmanın başında mümkün olduğunca açık biçimde tanımlanması önemlidir (Ullrich, 2008, s. 25). Ullrich'in (2008) modeli ayrıca, kullanılan kavramların yalnızca tek bir yapıyla sınırlı olmadığını, çoğunun hem makro (örneğin toplumsal aktörler, kurumsal yapılar, toplumsal normlar) hem de mikro (örneğin

dilsel yapılar, anlatım biçimleri, retorik stratejiler) yapılarla anlam kazandığını vurgular (s. 25). Bununla birlikte, Foucault sonrası söylem kuramlarının büyük çoğunluğu, mikro düzeydeki verilerden hareketle toplumsal meşru bilgi üretim süreçlerini sorgulamayı ve anlamlandırmayı amaçlar (Ullrich, 2008, s. 25). Tüm bunlara dayanarak, Ullrich'in modelinin, söylem çözümlemesinin yer aldığı kuramsal ve yöntemsel alanı haritalandırdığı ve araştırmacılara kendi yaklaşımlarını bu çok boyutlu yapı içinde nasıl konumlandırabileceklerine ilişkin esnek ve kapsamlı bir kavramsal zemin sunduğu çıkarımında bulunulabilir.

3.6.3 Bülent Evre'nin Yöntemsel Eğilimlere Dayalı Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı

Van Dijk'ın söylemin dil kullanımı, duygu ve düşüncelerin iletilmesi ve etkileşim şeklinde sıraladığı söylem boyutlarına dayanarak, Bülent Evre söylem çözümlemesi için şöyle bir sınıflandırma önerir:

I. Dil Bilimsel Söylem Çözümlemesi (Alm. *Linguistische Diskursanalyse*, İng. *Linguistic Discourse Analysis*): Söylemi eleştirel bir çerçeveye oturtmayan bu yaklaşım, dilin yapısal ve işlevsel özelliklerini incelemeye odaklanır. Dil Bilimsel söylem çözümlemesi büyük ölçüde betimleyici bir yöntem olsa da (Niehr, 2014, s. 51), bu durum onun açıklayıcı ve gerekçelendirici olmadığı (Niehr, 2014, s. 63) ya da “diğer Foucault sonrası söylem çözümleme yaklaşımlarına kıyasla daha az söylem çözümlemesi”, ‘daha az Foucault’ya yakın’, ‘daha az verimli’, ‘daha az bilgi sağlayıcı’, ‘daha az kapsamlı’ veya ‘daha az ilginç sonuçlara götüren’ olduğu anlamına gelmez (Niehr, 2014, s. 63). Dil bilimsel çözümleme yöntemi, daha çok edim bilimi, konuşma-eylemi kuramı ve etkileşimsel toplum dil bilimi gibi dil bilimsel disiplinler tarafından kullanılır ve iki temel alt gruba ayrılır: yapısalcı ve işlevselci söylem çözümlemesi (Evre, 2009, s. 109).

I.I. Yapısalcı (Formalist) Söylem Çözümlemesi (Alm. *Strukturelle Diskursanalyse*, İng. *Structural Discourse Analysis*): Yapısalcı yaklaşımlar, söylemi daha çok metnin dil bilimsel yapısı üzerinden inceler ve bu yapılar arasındaki ilişkilere odaklanır (Evre, 2009, s. 109). Yapısalcı çözümlemeler, konuşma çözümlemesi ve varyasyon çözümlemesi olmak üzere ikiye ayrılır (Evre, 2009, s. 110).

I.I.I. Konuşma Çözümlemesi (Alm. *Konversationsanalyse*, İng. *Conversation Analysis*): En az iki katılımcıdan oluşan gündelik hayattaki karşılıklı konuşmaları, konuşmanın sıraya koyulma şekillerini, kullanılan konuşma kalıplarını inceleyerek sosyal etkileşimin nasıl yapılandırıldığını anlamaya çalışır (Evre, 2009, s. 110).

I.I.II. Varyasyon Çözümlemesi (Alm. *Variationsanalyse*, İng. *Analysis of Variation*): Hem dil bilimsel hem de sosyodilbilimsel bir arka plana sahip olan bu çözümleme türü, aynı anlamın farklı şekilde ifade edilmesini sağlayan dilsel unsurların neler olduğunu inceler. Bu yaklaşımla, dilsel yapıların sosyal gruplara ve bağlama göre veya zaman içerisinde nasıl değiştiğini ve çeşitlendiği incelenir (Evre, 2009, s. 110).

I.II. İşlevselci Söylem Çözümlemesi (Alm. *Funktionelle Diskursanalyse*, İng. *Functional Discourse Analysis*): İşlevselci yaklaşımlar dili toplumsal bir yapı olarak görür ve dilsel biçimlerden ziyade dilin kullanımına, işlevlerine ve söylem üreticisinin (konuşmacının veya yazarın) niyetine odaklanırlar. Bu alanda öne çıkan belli başlı söylem çözümleme yaklaşımları şunlardır (Evre, 2009, s. 110-112):

I.II.I. Konuşma Edimi Kuramı (Alm. *Sprechakttheorie*, İng. *Speech Act Theorie*): Austin ve Searl tarafından geliştirilen bu kuram, her söylemin bir eylem olduğu varsayımından hareketle sözlerin arkasındaki niyet ve toplumsal işlevleri inceler.

I.II.II. İletişim Etnografisi (Alm. *Etnographie der Kommunikation*; İng. *Ethnography of Communication*): Kökleri Edward Sapir'e dayanan ve Dell Hymes tarafından kurulan bu disiplin, dil kullanımını kültürün bir parçası olarak görür ve toplulukların iletişim normlarını ve dilsel davranışlarını inceler (Evre, 2009, s. 111-113).

I.II.III. Etkileşimsel Toplum Dil Bilimi (Alm. *Interaktionelle Soziolinguistik*, İng. *Interactional Sociolinguistics*): John Gumperz ve Erving Goffman tarafından kuramsallaştırılan bu disiplin, kişilerin gündelik etkileşimlerinde kullandıkları dilsel/bağlamsal ipuçlarının (*contextualization cues*), toplumsal kimlikleri ve güç ilişkilerini nasıl etkilediğini inceler (Evre, 2009, s. 112).

I.II.IV. Edim Bilimi (Alm. *Pragmatik*, İng. *Pragmatics*): Edim bilimi, anlamın yalnızca sözcüklere bağlı olarak değil, bağlama, söylem üreticisinin (konuşmacının veya yazarın) niyetine ve dolaylı ifadelerle bağlı olarak da oluştuğunu ileri sürer (Evre, 2009, s. 113).

I.III. Eleştirel Olmayandan Eleştirel Olana: Postmodern Yaklaşımlar: Michel Foucault ve Jacques Derrida'nın ön plana çıktığı bu yaklaşımda, büyük ölçüde eleştirel ve sorgulayıcı bir tutum benimsenir. Söylemin sadece dilsel bir yapı olmadığının, aynı zamanda bilgi üretimi, iktidar ilişkileri ve toplumsal dışlama mekanizmalarıyla sıkı biçimde ilişkili bir olgu olduğunun altı çizilir (Evre, 2009, s. 114).

I.III.I. Foucault’cu Söylem Anlayışı: Foucault’nun yaklaşımı, söylemi bilgi, iktidar ve özne ilişkileri çerçevesinde ele alır. Söylemler, bilgi üretim araçlarıdır ve toplumsal normları inşa eder (Evre, 2009, s. 114).

I.III.II. Derrida’cı Söylem Yaklaşımı: Derrida’nın yapısöküm yaklaşımı (Fr. *Déconstruction*), söylemin çokanlamlılığını, sabit anlamın olanaksızlığını ve metinler arasılığını vurgular. Bu yaklaşıma göre, anlam sürekli ertelenir (Fr. *Différance*); bir başka ifadeyle anlam asla tam, bitmiş ve sabit değildir ve farklı bağlamlarda yeniden inşa edilir (Evre, 2009, s. 112).

I.IV. Eleştirel Söylem Yaklaşımları: Eleştirel Söylem Çözümlemesi, Teun van Dijk, Norman Fairclough ve Ruth Wodak gibi kuramcılarının öncülüğünde şekillenen; disiplinler arası ve hatta disiplinlerötesi (*transdisipliner*) bir çözümleme yaklaşımıdır (Fairclough, 2013, s. 9). Bu yönüyle yalnızca farklı akademik alanları bir araya getirmekle kalmaz; aynı zamanda bu alanların sınırlarını aşan kuramsal ve metodolojik bir zemin oluşturur. Bu yaklaşım eleştirel olma niteliğini, iki düşünsel kaynaktan beslenerek kazanır. İlk kaynak, Frankfurt Okulu’nun özellikle Jürgen Habermas’ın *İletişimsel Eylem Kuramı* (Alm. *Theorie des kommunikativen Handelns*, İng. *Theory of Communicative Action*) çerçevesinde geliştirdiği toplumsal eleştiri anlayışıdır. İkinci kaynak ise Roger Fowler, Robert Hodge, Gunther Kress ve Tony Trew gibi araştırmacıların öncülüğünü yaptığı Eleştirel Dil Bilimi geleneğidir. Bu söylem yaklaşımının merkezinde ise, Foucault’nun (akt. Niehr, 2014) söylemlerin güç pratikleri olduğu (s. 51) savına dayanan güç/iktidar kavramı yer alır. Jäger, güç ve söylem arasındaki ilişkiyi iki boyutta ele alır: Birincisi “söylem üzerindeki güç” (akt. Niehr, 2014, s. 51), ikincisi ise “söylem içindeki güçtür” (akt. Niehr, 2014, s. 51). Eleştirel Söylem Çözümlemesi, her iki boyutu da ortaya çıkarmayı amaçlar. Dil bilimsel söylem çözümlemelerinden farklı olarak eleştirel söylem yaklaşımı, söylemi yalnızca biçimsel özellikleriyle değil; işlevsel yönüyle ve toplumsal çözümlemenin bir parçası olarak da ele alır (akt. Niehr, 2014, s. 51). Jäger’in ifadesiyle (2005, s. 55; akt. Niehr, 2014) “söylemler, toplumsal pratiğin bir ifadesi olarak ilgi çekici değildir; güç ilişkilerini şekillendirdikleri için ilgi çekici ve önemlidir” (s. 134). Bu nedenle “politik bir kavram” (Niehr, 2014, s. 134) olarak görülen söylem, toplumsal bağlamdaki etkileri açısından; toplumsal eşitsizliklerin, ideolojik yapıların ve iktidar ilişkilerinin hem yansıdığı hem de yeniden üretildiği bir araç olarak değerlendirilir.

I.IV.I. Teun A. Van Dijk’in Söylem Yaklaşımı: Van Dijk, söylemin çok katmanlı bir yapı içinde çözümlemesi gerektiğini savunur. Bu doğrultuda söylemi üç düzeyde inceler: makro, mikro ve süperyapı. *Makro düzeyde* toplumsal yapıları, güç ilişkilerini, ideolojik konumlanmaları; *mikro düzeyde* sözcük seçimi, cümle yapısı, bağlaç kullanımı gibi dilsel unsurları ve *süperyapı düzeyinde* metnin genel planını, tematik organizasyonunu, anlatı yapısı incelenir.

Van Dijk ayrıca bilişsel yapıların ve zihinsel temsillerin, özellikle ideolojik söylemlerin inşasında nasıl rol oynadığına ve söylemlerin, bireylerin *toplumsal olarak paylaşılan bilişler/kavrayışlar* (socially shared cognitions) ya da bir başka deyişle *toplumsal temsiller* (social representations) aracılığıyla, toplumsal gerçekliği nasıl anlamlandırdığına ve yeniden ürettiğine odaklanır.

I.IV.II. Norman Fairclough'un Metin Yönelimli Yaklaşımı: Fairclough, söylem çözümlemesini hem dilsel yapılar hem de bu yapıların toplumsal işlevleri üzerinden ele alır. Bu yaklaşım, eleştirel söylem çözümlemesinin öncül kuramlarından biri olarak, söylemin ideoloji üretimindeki rolünü açığa çıkarmayı hedefler. Fairclough, söylem çözümlemesini üç temel düzeyde inceler: metinsel düzey, söylemsel uygulama düzeyi ve toplumsal yapı düzeyi.

1. Metinsel düzey: Söylemin biçimsel özellikleri (söz dizimi, sözcük seçimi, retorik yapılar)

2. Söylemsel uygulama düzeyi: Söylemin üretim, dağıtım ve tüketim süreçleri

3. Toplumsal yapı düzeyi: Söylemin toplumsal bağlamla ilişkisi ve ideolojik etkileri

Bununla birlikte, söylem çözümlemesinde görülen yöntemsel farklılıkların, özellikle derinlemesine dil çözümlemesi yapan ve yapmayan araştırmacılar arasındaki farklılıklardan kaynaklandığını belirtir ve söylem çözümlemesi yapan araştırmacıları üç gruba ayırır:

1. Dil çözümlemesi yapan yapısalcılar,

2. Söylemde kullanılan dille sosyal yapıyı, yani hem dili hem de sosyal gerçekliği birlikte anlamaya çalışan toplumsal yapılandırmacılar,

3. Söylemle ortaya çıkan eşitsizlikleri, baskıyı, güç/iktidar ilişkilerini gözler önüne sermeye çalışan eleştirel söylem çözümlemesi yapan araştırmacılar.

Fairclough'ın yaklaşımı, dilin (sözcük seçimi, söz dizimi, retorik gibi) mikro düzeydeki kullanımı ile toplumsal yapının (medya sahipliği, ideolojik yönelim, toplumsal güç ilişkileri gibi) makro düzeydeki unsurları arasında bir bağ kurmayı hedefler (Fairclough; akt. McLeod, 28 Haziran 2024).

I.IV.III. Martin Reisigl ve Ruth Wodak'ın Tarihsel Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı (Alm. *diskurshistorischer Ansatz*, İng. *Discourse-Historical Approach*): Reisigl ve Wodak'ın tarihsel söylem çözümlemesi yaklaşımı, söylemin tarihsel bağlamlar içinde nasıl inşa edildiğini ve ideolojik temsillerin zamana yayılan söylemsel pratiklerle nasıl sürdürüldüğünü inceleyen analitik bir çerçeve sunar. *Disiplinler arası ve yöntemsel olarak çok yönlü* olan bu eleştirel

yaklaşım, ideolojik yönlendirmelerin hangi söylem stratejileriyle yapıldığını, toplumsal aktörlerin nasıl temsil edildiğini ve meşrulaştırma süreçlerinin söylemde nasıl işlediğini ortaya koymayı amaçlar. Bu yaklaşımda tarih, sosyopolitik ve dil bilimsel kuram ile yöntemler disiplinler arası bir yaklaşımla sentezlenir. Bu nedenle söylem çözümlemesi yapan araştırmacının tarihsel, toplumsal ve dil bilimsel bağlam hakkında ön bilgi sahibi olması gerektiği savunulur. Tarihsel söylem çözümlemesi yaklaşımı özellikle politik söylem, ırkçılık, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı gibi ideolojiyle yüklü söylemsel alanlara odaklanır.

3.7 ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE TEMEL İLKELERİ

Eleştirel Söylem Çözümlemesinin (ESÇ) ne olduğuna, inceleme alanlarına ve ekollerine geçmeden önce, onun ne anlama geldiğini tam olarak kavrayabilmek için “eleştirme”, “eleştiri” ve “söylem” kavramları kısaca açıklanmalıdır: “‘Eleştirme’ [criticism], (...) birinin ötekilerin durumundaki çarpıklığı dışsal, belki de ‘aşkın’ bir noktadan onlara anlatmasıdır” (Eagleton, 2020, s. 15). “Frankfurt Okulu”¹⁹ olarak anılan “eleştirel teori” ise, eleştirmeyi dönüştürmek olarak kavramsallaştırır. “‘Eleştiri’ [critique] ise, öznenin deneyiminin, öznenin şimdiki durumunun ötesine işaret eden ‘geçerli’ yönlerini kavramak için onu içerden anlamaya çalışan söylem biçimidir.” (Eagleton, 2020, s. 15). Söylem de bu bağlamda tek başına bir dil veya bir ifade şekli ya da gerçekliğin doğrudan yansıması olarak değil, toplumsal unsurların yorumu ve gerçekliğin belirli bir bakış açısıyla yeniden kurulduğu bir güç alanı nitelendirilebilir (Fairclough ve Wodak, 1997, s. 259). Janussek vd. (1995; akt. Granat, 2009, s. 60) ESÇ’nin temelini oluşturan söylemi “gelenekselleşmiş, kurumsallaşmış ve metinler ile kişiler arası ‘diyalogların’ toplamı ve bunların somut anlam taşıyan toplumsal eylemler ile toplumsal sistem ve yapılarını belirleyen sosyokültürel, politik ve ideolojik pratiklerin özel tezahürleri” şeklinde tanımlar. Bu bağlamda, Eleştirel Söylem Çözümlemesi teriminin nasıl ortaya çıktığına da değinilmelidir. 1970’li yıllarda Gunter Kress başta olmak üzere bir grup araştırmacı, dil kullanımıyla ilgili çalışmalarda dilsel betimlemenin yeterli olamayacağını; “nasıl”ın yanında “neden” sorusuna da yanıt veren toplumsal, tarihsel ve politik süreçlerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini savunmuşlardır. Bu anlayışı benimseyen Kress, Van Dijk, Van Leeuwen, Fairclough ve Wodak gibi eleştirel dil bilimciler, 1990’lı yılların başında Amsterdam’da düzenlenen bir sempozyumda

¹⁹ Eagleton’a göre (2020, s. 28) ideoloji, bir ifadenin yalnızca dilsel özellikleriyle değil, “kimin kime hangi amaçlarla ne söylediği[yle]” ilgilidir. Bu nedenle ideoloji, yalnızca “belirli bir söylemler kümesi” (Eagleton, 2020, s. 28) olarak değil, belirli söylemler içinde ortaya çıkan ve belirli etkiler üreten bir olgu olarak görülmelidir. Bu yüzden, bir önermenin ideolojik niteliği, onu söylemsel bağlamından koparıp inceleyerek değil, içinde yer aldığı bağlam ve etkiler ağı çerçevesinde değerlendirilmelidir.

bir araya gelmiş (Wodak ve Meyer, 2009, s. 3), geliştirdikleri yöntemi “Eleştirel Söylem Çözümlemesi” olarak adlandırmış ve bu yöntemin ana ilkelerini ortaya koymuşlardır

Söylem kuramlarının ve eleştirel teorinin²⁰ bir biçimi olan EŞÇ yönteminin merkezinde, söylemsel olduğu düşünülen güç ve iktidar ilişkileri bulunmaktadır. Bu yöntem, metnin ya da söylemin içeriği, metinsel üretim yapılarının ve kurallarının içeriksel yapısı, anlamları ve söylem üreticisinin (yazarın ya da konuşmacının) niyetiyle neyin ya da nelerin ilintili olduğunu (örneğin ideolojiler) irdelemekle kalmaz, aynı zamanda *nasılım* da (örneğin “ideolojilerin gruplar tarafından nasıl edinildiği, inşa edildiği, kullanıldığı ve değiştirildiği” gibi süreçleri de) (Van Dijk, 2019, s. 289) irdeler. Çünkü herhangi bir sözcüğün, cümle yapısının ya da sembolün seçilmesinin ve hatta seçilmemesinin tesadüfi olmadığı düşünülür. Onların seçilmesinin ya da seçilmemesinin altında çeşitli şifrelemelerin, örtülü anlamlarının olabileceği görüşü hâkimdir. Örneğin “toplumsal bir olayın somut failini, egemen ideolojik çıkarlara uygun bir tarzda gözden saklamaya hizmet ediyor olabilir” (Eagleton, 2020, s. 258). Bu yüzden van Dijk (2009) şu görüşü savunur: EŞÇ’de “grupların, grup ilişkilerinin ve kurumların makro boyuttaki toplumsal alanlarına yaptığımız kısa gezintiden sonra mikro seviyeye inmemiz gerekir. Çünkü ideolojik üretim ve yeniden üretim mikro düzeydeki aktörler tarafından gerçekleştirilir” (s. 289). Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda farklı kuramcıların EŞÇ’ye ilişkin yaptığı tanımlar, yöntemin çok boyutluluğunu ve disiplinlerarası karakterini açık biçimde ortaya koymaktadır. Aşağıda, bu tanımlardan bazılarına yer verilecektir:

Fairclough’a göre (1995; akt. Khodaverdian, t.y.) EŞÇ, söylemleri hem toplumsal bir pratik olarak hem de toplumsal ve kültürel yapıları (yeniden) üreten veya dönüştüren bir araç olarak gören bir çözümleme yöntemidir (s. 9). Bu nedenle EŞÇ, dilsel yapılar ile toplumsal yapılar arasındaki “çift yönlü ilişkiyi” (Fairclough vd. 2011, s. 357, 358; akt. Shirazi, 2024) çözümlerken, söylemin ideolojik ve hegemonik yönünü merkeze alır.

Van Dijk’e göre ise (1993; akt. Khodaverdian, t.y.) EŞÇ, “dil bilimi, gösterge bilim gibi farklı çözümleme alanlarında ortak eleştirel bir bakış açısının ifadesi olan disiplinlerarası bir alan[dır]” (s. 10). Bu yaklaşım yalnızca metinlerin ya da konuşmaların yapısını çözümlemekle kalmaz; aynı zamanda söylemleri üreten, yayan ve tüketen toplumsal grupları ve bu süreçlerde ortaya çıkan

---

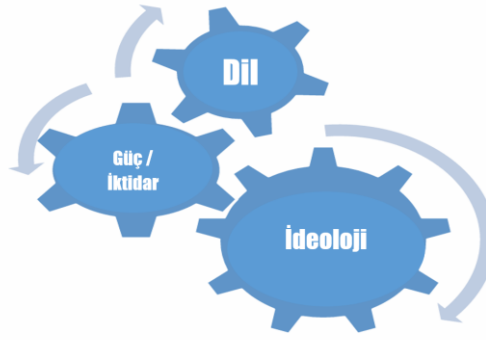
²⁰ “Frankfurt Okulu” ya da “eleştirel kuram” olarak bilinen yaklaşım, 1920’li yıllarda Almanya’da ortaya çıkmış, Marksist bir bakış açısıyla toplumsal yapıyı ve ideolojileri çözümlemeye çalışmıştır. Okul, Felix Weil’in girişimiyle 1922 yılında düzenlenen “Marksizm Çalışma Haftası” sonrasında kurulmuş, I. Dünya Savaşı’nın yıkıcı sonuçları, Bolşevik devriminin etkileri ve Avrupa’da yükselen faşizm karşısında duyulan memnuniyetsizlikle şekillenmiştir. Eleştirel kuram, toplumsal çelişkileri açığa çıkararak, mevcut burjuva toplumunun devrimci dönüşümüne zemin hazırlamayı amaçlamış; bu bağlamda eleştirel kuram, yalnızca kuramsal değil, aynı zamanda toplumsal değişime yönelik pratikle bağlantılı bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamıştır (Slater, 1989, s. 95; akt. Bottomore, 1989, s. 8).

bilgi, inanç ve tutumları da dikkate alır. Söylem, ideolojik yapıların zihinsel temsiller aracılığıyla toplumsal aktörler tarafından nasıl içselleştirildiğini ve (yeniden) üretildiğini anlamak açısından önem taşır. Ayrıca bu yöntem sayesinde, “toplumsal gücün suistimal edilme şekilleri, eşitsizliğin nasıl uygulanıp (yeniden) üretildiği, meşrulaştırıldığı ve hatta ona karşı direnmeyi nasıl mümkün kıldığı da” (Van Dijk, 2015, s. 466) gözler önüne serilir.

Wodak (2009; akt. Khodaverdian, t.y.), EŞÇ’yi “‘elştirel dil bilimi’ olarak tanımlar ve onu doğrudan toplumsal eşitsizlikleri görünür kılmayı hedefleyen disiplinlerarası yöntemler bütünü” (s. 12) olarak değerlendirir. Ayrıca bu çok katmanlı çözümleme yaklaşımı, söylemlerin yalnızca metin içinde değil, aynı zamanda tarihsel, toplumsal ve kurumsal bağlamlarda da ele alınmasını savunur.

Kress ve Van Leeuwen (2008; akt. Khodaverdian, t.y.) ise söylemi, *toplumsal uygulamaların* (social practices) *yeniden bağlamsallaştırılma* (recontextualisation) süreci olarak tanımlar (s. 13). Bu süreç, belirli toplumsal uygulamaların (örneğin temsil edilecek birey ya da olayların seçimi) metinlere nasıl dönüştürüldüğünü açıklar. Kress ve Van Leeuwen’in geliştirdiği EŞÇ yaklaşımı, dilsel anlatılar aracılığıyla toplumsal pratiklerin nasıl temsil edildiğini — yani hangi unsurların görünür kılınıp hangilerinin gizlendiğini — ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu anlamda söylem çözümlemesi, toplumsal uygulamalar ile kuramsal çözümleme arasında ideolojik bir köprü işlevi görür. Halliday’in sistemik işlevsel dil biliminden esinlenen bu kuramcılar, görsel söylem çözümlemesi için yeni yöntemler geliştirmiş ve sözel olduğu kadar görsel metinleri de EŞÇ yaklaşımlarına dâhil ederek bu yöntemin kapsamını genişletmişlerdir.

Bu bağlamda, söz konusu tanımlar EŞÇ’nin yalnızca metinsel ya da dil bilimsel bir çözümleme yöntemi olmadığını; aynı zamanda söylemin, iktidar ilişkilerinin, ideolojilerin ve toplumsal yapıların karmaşık ilişkisini çözümlemeye yönelik bütüncül ve disiplinlerarası bir yaklaşım olduğunu da ortaya koymaktadır. Aşağıdaki şekil, EŞÇ yaklaşımlarında *dil* (language), *güç/iktidar* (power) ve *ideoloji* (ideology) kavramlarının birbirine nasıl bağlı olduğunu; ayrıca ideolojinin en geniş çerçeveyi oluşturduğu, iktidarın bu çerçeve içinde konumlandığı ve dilin ise sürecin işleyen bir aracı olarak yer aldığı bütüncül yapıyı göstermektedir. EŞÇ yönteminin uygulanışında kuramcılar arasında bazı farklılıklar olsa da hepsinin ortak noktası, söylemin toplumsal gerçekliğin hem yansıması hem de kurucu unsuru olduğu şeklindeki kabulleridir. EŞÇ’nin uygulama alanları da bu kuramsal zenginliği yansıtacak kadar geniştir.

Şekil 37. Eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımlarında güç/iktidar, dil ve ideoloji ilişkisi

Kaynak: Khodaverdian'dan (t.y., s 17, yazar tarafından çevrilmiştir).

Politik söylem, kurumsal söylem, ekonomik söylem, ideoloji, ırkçılık, eğitim, medya dili, toplumsal cinsiyet, reklam ve tanıtım kültürü; gelenek ve görenekler, sosyal düzen ve yapı, menfaat ilişkileri, iktidar ve muhalefet söylemleri, hegemonya, güç ve sınıfsal farklılıklar gibi alanlarda yapılan ya da yapılması planlanan araştırmalar için ESÇ oldukça işlevsel bir yöntem sunmaktadır. Çünkü ESÇ, sözlüksel, söz dizimsel çözümlemeler aracılığıyla, söylemlere yansıyan, — Eagleton'un deyimiyle — “dil içine nakşedilmiş” (Eagleton, 2020, s. 258) toplumsal güç ve direnç ilişkilerini, politik mücadeleyi ve dilin bu yapıdaki rolünü, neden-sonuç ilişkileriyle birlikte anlamaya ve yorumlamaya çalışır. Bu süreçte söylem ile “iktidar ilişkileri”nin (Van Het Hof, 2019, s. 210) bağlantısı da önemli bir işleve sahiptir. ESÇ, toplumsal sorunların altını çizerek toplumsal eşitsizlikleri görünür kılmayı ve toplumun dönüştürülmesine katkı sağlamayı amaçlar. Bu nedenle siyaset bilimi, iletişim, dil bilimi ve söz-edim kuramı çeşitli disiplinlerden yararlanan disiplinler arası bir yaklaşımdır. Wodak (akt. Yıkılmış, 2019) bu durumu şu şekilde ifade eder:

(...) Eleştirel söylem çözümlemesi disiplinler arası bir yaklaşımdır. Batılı toplumlardaki sorunların karmaşık olduğu ve tek bir perspektif içerisinde anlaşılamayacağı varsayımından hareketle, çeşitli disiplinlerdeki kuramlardan yararlanılmakta ve geleneksel disiplinlere ait araştırmacıların takım çalışması teşvik edilmektedir (s. 87).

Bu nedenle ESÇ, yalnızca söylem çözümleme teknikleriyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda söylemin toplumsal bağlamını anlamak için felsefi ve eleştirel kuramlardan da beslenir. Bu çerçevede, dilin toplumsal güç ilişkilerindeki rolü üzerine farklı düşünürlerin katkıları önemlidir. Frankfurt Okulu'nun eleştirel kuramcılarından Jürgen Habermas'ın da ifade ettiği gibi, ESÇ kuramcıları dili “otorite ve toplumsal gücün bir aracı” olarak görülür (Thompson; akt. Erdoğan, 1983, s. 36). Habermas gibi Foucault da dili otorite, iktidar ve bilgi ilişkileri bağlamında ele alır. Bu yaklaşım çerçevesinde, ESÇ'de öne çıkan başlıca araştırma stratejileri, stratejilerin kuramsal temelleri ve bu alanda öne çıkan aktörler Wodak ve Meyer (2009, s.20) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

ARAŞTIRMA STRATEJİLERİ	KURAMSAL ANA DAYANAĞI
Tarihsel Söylem Çözümlemesi (Ruth Wodak ve Martin Reisigl)	Eleştirel Kuram ve Sembolik Etkileşimcilik
Derlem Dil Bilimi Yaklaşımı (Gerlinde Mautner)	M. Foucault
Toplumsal Aktör Yaklaşımı (Theo van Leeuwen)	Eleştirel Kuram
Dispositif Çözümleme Yaklaşımı (Siegfried Jäger, Florentine Maier)	Eleştirel Kuram
Sosyobilişsel Yaklaşım (Teun van Dijk)	S. Moscovici
Diyalektik İlişkisel Yaklaşım (Norman Fairclough)	M. K. Halliday, K. Marx ve M. Foucault

Şekil 38. Eleştirel söylem çözümlemesinde başlıca araştırma stratejileri ve bu stratejilerin kuramsal dayanakları

Kaynak: Wodak ve Meyer (2009, s. 20)'ten yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Söylemi ideolojik ve gösterge bilimsel bir yaklaşım olarak değerlendiren Foucault'nun söylem kuramı, ESÇ çalışmalarını özellikle güç, direnç ve bilgi bağlamında derinden etkilemiştir (Poorghorban, 2023, s. 321). Foucault, güç – direnç – politika ilişkileri ve bu güç ilişkilerindeki önceliklerin belirlenmesinde, toplumdaki sosyal etkileşimler, güç dağılımı, kurumlar ve bilginin oluşum ve paylaşım aşamalarında dilin nasıl bir işlevi olduğunu araştırır (Gür, 2013, s. 192). Foucault (akt. Poorghorban, 2023, s. 319), söylem ile toplumsal ilişkiler arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu, her ikisinin hem birbirini etkilediğini hem de birbirinden etkilendiğini vurgular. Fairclough ve Wodak'ın ESÇ yaklaşımında, ekonomik temellerle birlikte toplumun kültürel boyutuna, ideolojik yapısına, kapitalist toplumsal ilişkilerine de vurgu yapılır. Fairclough ve Wodak, ESÇ çalışmalarında amacın gündelik hayatın basit bir eleştirisinden ziyade, dil kuramları ve çözümleme yöntemlerinden yararlanarak derinlemesine çözümlemeler yapmak olduğunu belirtirler. Foucault, Fairclough ve Wodak dışında, Gramsci'nin kültürel hegemonya (Alm. *kulturelle Hegemonie*) (Russ-Mohl, 20 Nisan2024) kavramsallaştırması ile Althusser'in (akt. Neubauer, 2013) söylem yoluyla dile getirilen “devletin ideolojik aygıtları” (Alm. *ideologische Staatsapparate*) (s. 52) yaklaşımı da ESÇ çalışmalarını şekillendirmiştir.

3.8 ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNİN KURAMSAL EKOLLERİ VE SINIFLANDIRMALARI

ESÇ literatüründe çok sayıda ekol ve yaklaşım geliştirilmiştir. Bu bölümde, mevcut sınıflandırmalardan yalnızca Reisigl'in ve Büyükkantarcıoğlu'nun önerileri ele alınacak, diğer yaklaşımlar ise doğrudan bir başlık altında incelenmeyecektir. Fakat çalışmanın diğer bölümlerinde bu sınıflandırmaların bazılarına dolaylı olarak, bazılarına ise alt başlıklar altında değinilecektir.

3.8.1 Reisigl'e Göre Eleştirel Söylem Çözümlemesinde Temel Ekoller Ve Sınıflandırmalar

Reisigl (2009, s. 44), ESÇ'nin farklı ekollerini ve yönelimlerini altı başlık altında sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmaya ait yaklaşımlardan bazıları, “Eleştirel Söylem Çözümlemesi Stratejileri” bölümünde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Reisigl'in bu sınıflandırması, ESÇ içindeki çeşitli kuramsal perspektifleri ve yöntemsel odakları yansıtmaktadır.

Aşağıda bu altı temel ekol ve yönelim kısaca açıklanacaktır.

- **Foucault**'dan etkilenen ve ağırlıklı olarak sol görüşlü **Duisburg Okulu ile ilişkilendirilen söylem çözümlemesi**
- Duisburg Okulu ile yakın ilişkili olmakla birlikte daha çok bireysel metin çözümlemelerine ve dil bilimsel detaylara odaklanan **Oldenburg Okulu ile ilişkilendirilen söylem çözümlemesi**
- **Teun A. Van Dijk** tarafından geliştirilen ve bilişsel yönelimli eleştirel söylem çözümlemesini diğer bazı yaklaşımlarla birleştiren **Sosyobilişsel Yaklaşım**
- **Norman Fairclough'un** geliştirdiği, Toplumsal Kuram'a dayanan ve Sistemik-İşlevsel Dil bilim'den etkilenen yaklaşım. Bu yaklaşım son yıllarda Isabela Ieţcu – Fairclough tarafından daha çok Pragma-Diyalektik Argümantasyon/Gerekçelendirme Çözümlemesi ile ilişkilendirilmiştir.
- **Theo van Leeuwen ve Gunther Kress** tarafından geliştirilen ve öncelikli olarak Toplumsal Gösterge Bilimsel yaklaşımı temel alan, Sistemik-İşlevsel Dil Bilim ile Paris

Okulu etkilerini birleştiren **Eleştirel Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı** (*Kritische Diskursvariationsanalyse*)

Özellikle Viyana ve Lancaster merkezlerinde yürütülen çalışmalarda görülen **Eleştirel Varyasyon Çözümlemesi**

3.8.2 Büyükkantarcıoğlu'na Göre Eleştirel Söylem Çözümlemesinde Temel Ekoller Ve Sınıflandırmalar

Reisigl'in bu sınıflandırması, ESÇ içindeki ekolleri yönelim ve metodolojik ağırlıklarına göre ayırmaktadır. Bununla birlikte, Büyükkantarcıoğlu (2006, s. 102, 103) daha farklı bir sınıflandırma yaparak, bu ekolleri coğrafi ve kurumsal merkezlerine göre Viyana, İngiltere, Hollanda ve Almanya olmak üzere dört başlık altında incelemiştir.

Viyana Ekolü: Viyana Ekolü'nün başlıca temsilcileri arasında Ruth Wodak, Rudolf de Cillia, Martin Reisigl ve Karin Liebhart olup Norman Fairclough da daha sonra bu topluluğa katılmıştır (Büyükkantarcıoğlu, 2006, s. 103). Bu yaklaşım söylemi, yalnızca anlam bilimsel ve işlevsel boyutlarıyla değil, aynı zamanda dilsel ve toplumsal yapılar arasındaki karmaşık ilişkiler bağlamında inceler. Söylem, toplumsal süreçlerin tarihsel, politik ve dil bilimsel boyutlarıyla iç içe geçerek çözümlenir ve çözümleme sürecinde farklı disiplinlerin kuramsal ve yöntemsel araçlarıyla da desteklenen çoğulcu bir yöntem uygular. Viyana Ekolü söylem çözümlemesi için üç aşamalı bir yöntem önerir: Önce söylemin konusu ve tematik içeriği belirlenir, ardından ideolojik amacı yansıtan stratejiler ortaya konur ve son olarak bu stratejilerin dilsel yapılarla nasıl şekillendiği incelenir (Büyükkantarcıoğlu, 2006, s. 103). Bu üçlü çerçeve, söylemin hem zihinsel boyutlarını (büyük ölçekli zihinsel yapılar) hem de somut dilsel ifadelerini (küçük ölçekli yapılar) ayrıntılı şekilde çözümlemeye olanak tanır. Ayrıca Viyana Ekolü, ESÇ'yi tarihsel bağlamda ele alarak, özellikle politik ve ayrımcı ideolojilerin tarihsel söylem çözümlemeleri yoluyla açığa çıkarılmasını savunur. Bu yönüyle dil bilimin ötesinde politika yapma işlevi üstlenen bir söylem çözümlemesi geleneği oluşturur (Büyükkantarcıoğlu, 2006, s. 104). Bu model, dili, toplumsal ve gösterge bilimsel bir üst-dizge olarak görür ve konuşanın bu dizgeden yaptığı seçimlere vurgu yapar ve dilin üç temel işlevi olduğunu belirtir: dünyayı algılamayı yansıtan deneyimsel/düşünsel (ideational), toplumsal ilişkileri düzenleyen kişilerarası (interpersonal) ve metinleri birleştiren metinsel (textual) işlev (Büyükkantarcıoğlu, 2006, s. 104). İngiliz Ekolü, söylemin dil bilimsel yapılarından çok, anlamsal işlevlerine odaklanır. Söz dizimsel yapılar, özellikle geçişlilik, kiplik ve konu yapılanması üzerinden ideolojik anlamlar taşır. Böylece söylemdeki katılımcılar, güç ilişkileri ve ideolojiler bu yapılar aracılığıyla yorumlanabilir. Örneğin, etken-edilgen yapı veya

kip kullanımı, söylemin arkasındaki ideolojik duruşu ortaya koyar. Bu kuramsal temeller ışığında, İngiliz Ekolü'nün en önemli temsilcilerinden Norman Fairclough (akt. Devran, 2010, s. 62-64), söylemin kapsamlı bir şekilde çözümlenmesi için üç boyutlu bir çözümleme modeli geliştirmiştir. Bu boyutlar şöyle sıralanabilir:

Bir metin olarak söylem boyutu (Devran, 2010): Bu ilk boyutta, iletinin dil bilgisel yapısı ve sözcük seçimi, söz dizimi, metafor kullanımı gibi dilsel unsurların yanı sıra, “metnin anlatı yapısı[nın], başlıkları[nın], alt başlıkları[nın], metinde kullanılan retoriksel öğeler[in] ve metnin [göstergesel] boyutu[nun]” çözümlenmesine odaklanılır (s. 63).

Söylemsel pratik boyutu (Devran, 2010): Söylem, toplumda üretilen, yayılan ve tüketilen sosyal bir pratiktir (s. 63). Fairclough'a göre (akt. Devran, 2010), söylemsel pratik dil bilimsel öğelerin (sözcük, dil bilgisi, metin yapısı) çözümlemesinden sonra, konuşma eylemleri, metinler arası ilişkiler ve sosyal bağlam dikkate alınarak incelenir (s. 64). Ayrıca, açık metinler arasılık (söylem temsilinin nasıl yapıldığı) ile yapılaştırmacı metinler arasılık (farklı söylem türleri ve geleneklerin etkileşimi) arasında ayırım yapılır (Devran, 2010, s. 64).

Toplumsal pratik olarak söylem boyutu (Devran, 2010): Söylem, toplumsal pratik olarak ideolojik etki ve hegemonik süreçler içinde işler (s. 64). Söylemler, hegemonya, güç ilişkileriyle bağlantılıdır ve ittifaklar kurarak, sınıflar ve grupların rızasıyla topluma dâhil edilmesini sağlar (Devran, 2010, s. 64). Bu nedenle, hegemonik mücadelede söylemlerin inşa edilmesi, ifade edilmesi ve sürekli tekrar edilmesi önemli bir rol oynar (Devran, 2010, s. 64).

Bu ekol içinde yer alan Ruth Wodak ve Norman Fairclough, ESC'yi toplumsal sorunları anlamaya yönelik ve dilsel formları sosyokültürel süreçlerle birlikte ele alan bir yöntem olarak tanımlarlar. Söylemi, yalnızca şimdiye değil, geçmişe ve kültürel bağlama da yerleştirirler. Güç ilişkilerinin hem söylemde hem de söylem aracılığıyla nasıl inşa edildiğini sorgulayan bu yaklaşım, söylemler arası ilişkiler ve toplumsal bağlamlarla söylemin etkileşimine özellikle dikkat çeker.

Alman Ekolü: Utz Maas, Siegfried Jäger ve Jürgen Link gibi kuramcılarının temsil ettiği bir ekoldür. Bu okul, Foucault'nun söylem kavramını temel almasına rağmen, onun söylem tanımında eksik bulduğu noktaları açıklığa kavuşturmayı hedefler (Büyükkantarıcıoğlu, 2006, s. 102). Bu ekolün yaklaşımına göre, birey ile gerçeklik arasında sürekli değişen ve dinamik bir ilişki vardır; her yeni söylem bu dinamizmi yansıtan bir ayna işlevi görür (Büyükkantarıcıoğlu, 2006, s. 102). Bu bağlamda, ESC, söylemin bu canlı ve değişken yapısını çözümleyerek, toplumsal süreçlerin birey ve toplum üzerindeki yansımalarını anlamaya odaklanır. Böylece, van Dijk'ın sosyobilişsel yaklaşımları ile Alman ekolünün tarihsel ve toplumsal bağlamı

derinlemesine ele alan bakış açıları, EŞÇ’de ideoloji, güç ve söylem ilişkisini kapsamlı bir şekilde açıklamaya olanak sağlar.

Hollanda Ekolü: Hollanda Ekolü’nün önde gelen temsilcisi Teun van Dijk’tir. Van Dijk (akt. Büyükkantarcıoğlu, 2006, s. 102), ideoloji çözümlemesini bilişsel ve toplumsal psikoloji bakış açısından ele alarak, bireysel ve toplumsal biliş süreçleri ile söylemsel yapılar arasında bağlantı kurmayı amaçlar. Bu yaklaşımda, ideolojik süreçlerin nasıl şekillendiği ve bireyin zihin dünyasında nasıl yapılandığı üzerinde durulur (Büyükkantarcıoğlu, 2006, s. 102). Van Dijk, EŞÇ yöntemini, bu kuramsal temellere dayanarak geliştirmiştir. EŞÇ, yalnızca dilsel yapıların değil, aynı zamanda bu yapıların toplumsal eşitsizlikleri nasıl (yeniden) ürettiği ve meşrulaştırdığı süreçlerinin de eleştirel bir şekilde çözümlenmesini amaçlar. Bu bağlamda söylem, egemen sınıfın çıkarlarını koruyan ve yerini sağlamlaştıran bir araç olarak değerlendirilir. Çözümlemeler yoluyla bu ilişkileri görünür kılmak, sisteme direnmek ve onu dönüştürmek hedeflenir.

Van Dijk, söylemin retorliğini, anlamını ve anlatı yapısını inceleyerek söylemdeki ideolojik yapıları ve bu yapıların arkasında yatan gerçeklikleri ortaya çıkarmayı amaçladığı için, özellikle medya söylemlerinin çözümlenmesinde EŞÇ’yi sıklıkla kullanır. Van Dijk’ın geliştirdiği haber söylemi çözümleme yöntemi (bkz. Tablo 11), söylemi hem makro hem de mikro hem de üst/süper yapı düzeyinde incelemeye dayanır. *Makro yapı çözümlemesi* metnin bölümlerine ve paragraflarına odaklanır. Metnin tematik yapısı, ana konusu ve ne anlatılmak istendiği gibi geniş ölçekteki söylem özellikleri incelenir. *Mikro yapı çözümlemesi* ise metnin sesleri, sözcükler, cümle yapıları ve anlamlar gibi dilsel unsurlar incelenir. Aynı içeriğin hangi şekillerde ifade edildiği incelenir. Bu düzeyde biçim ve anlatım stratejileri önemlidir.

Tablo 11. Van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi modeli ve temel unsurları

SÖYLEM YAPISI	ARAŞTIRMA NESNESİ	ÖGE/ANA UNSUR
Makroyapı	Tematik (ne söylendiği)	konu/tema
Süperyapı	Şematik (nasıl yapılandırıldığı)	şema
Mikroyapı	Anlam bilimsel (vurgulanmak istenen anlam)	arka plan, detay, niyet, ön kabul, adlaştırmalar
	Söz dizimsel (nasıl iletildiği)	zamanlar, bağdaşıklık, adılar
	Biçimsel/Stilistik (sözcük seçimi)	kullanılan sözcükler
	Söz bilimsel/Retorik (vurgunun nasıl yapıldığı)	grafik, mecazlı ifadeler

Kaynak: Sobur (2001, s. 74; akt. Susilo vd., 2019, s. 227)’den yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

3.9 ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNDE YÖNTEMSEL STRATEJİLER VE YAKLAŞIMLAR

ESÇ, farklı kuramsal ve yöntemsel yaklaşımlar aracılığıyla toplumsal eşitsizliklerin söylemsel biçimlerini görünür kılmayı hedefler; bu nedenle aşağıda incelenecek her bir yaklaşım, bu genel hedef doğrultusunda farklı kuramsal odaklar ve yöntemsel araçlarla söylemsel yapıları çözümlemektedir

3.9.1 Tarihsel Söylem Çözümlemesi Yaklaşımı (Alm. Diskurshistorischer Ansatz [DHA], İng. The Discourse-Historical Approach [DHA])

Viyanalı Ekolü içinde yer alan Martin Reisigl ve Ruth Wodak tarafından geliştirilen *Tarihsel Söylem Çözümlemesi* (kısaca: TSC), söylemi yalnızca dilsel özellikleriyle değil, aynı zamanda toplumsal, politik ve tarihsel bağlamlarıyla birlikte ele alan bir eleştirel söylem çözümlemesi yöntemidir (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 89). Bu çerçevede Reisigl ve Wodak (2009), söylemi “toplumsal eylem alanları içinde yer alan, bağlama bağımlı gösterge bilimsel uygulamalar kümesi” (s. 89), “toplum tarafından oluşturulan ve toplumsalı oluşturan” (s. 89), “bir makro-konuyla ilişkili” (s. 89), ayrıca “doğruluk ve normatif geçerlilik gibi geçerlilik iddialarına dair tartışmalarla bağlantılı ve farklı bakış açılarına sahip çeşitli toplumsal aktörleri içeren” (s. 89) bir uygulama olarak tanımlar. Bu nedenle söylem, “makro konu ile ilişkili olma, çoklu bakış açısı ve argümantatif olma” (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 89) gibi temel özelliklere sahiptir. TSC’nin temel amacı, söylemin hem tarihsel olarak nasıl üretildiğini hem de bu üretim süreçlerinin hangi toplumsal güç ilişkileri ve ideolojik amaçlar tarafından oluşturulduğunu ortaya çıkarmaktır (Piazza ve Wodak, 2014, s. 304). Bu amaç doğrultusunda yaklaşım, yalnızca metin içeriğini değil, metnin üretildiği, kullanıma sunulduğu ve alımlandığı tarihsel, toplumsal ve kurumsal bağlamları da eşzamanlı olarak inceler. Reisigl ve Wodak’a göre (2009, s. 89) söylem, sosyal ve tarihsel bağlamın hem etkileyeni hem de sonucudur. Bu nedenle TSC, tarihsel belgeler, arşiv belgeleri, yasa metinleri ve medya haberleri gibi farklı çok veri türünü bir arada kullanır (Wodak, 2000; akt. Graham, 2003, s. 5) ve bunları “disiplinlerarası” (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 94) bir çerçevede yorumlar. Wodak’ın (2019) çalışmalarında “Waldheim olayı” (s. 9) bu yöntemin işleyişine örnek olarak verilir. 1986’da Avusturya Cumhurbaşkanı adaylığı için Kurt Waldheim’in Nazi geçmişine ilişkin tartışmaların söylemsel çözümlemesi, TSC’nin hem tarihsel belgeler hem de güncel politik söylemler arasındaki metinler arası ilişkileri nasıl incelediğini göstermiştir.

Reisigl ve Wodak (2009, s. 118), TSC’de ideolojik stratejilerin görünür kılınmasının amaçlandığını belirtir. Bu stratejiler, toplumsal aktörleri olumlu ya da olumsuz biçimlerde sunulması, belirli olguları vurgulaması ya da göz ardı edilmesi ve gerekçeler için toplumsal toposlardan yararlanılması gibi yollarla gerçekleşir. Wodak (2019) toposları, “bir veya daha fazla gerekçe/argümanı, sonuçla ilişkilendiren içerik odaklı çıkarım kuralları” (s. 11) olarak tanımlar. Bunlar arasında örneğin tehdit toposu (belirli bir grubun tehlike oluşturduğu iddiası), yük toposu (belirli bir grubun topluma mali külfet getirdiği iddiası), sorumluluk toposu (belirli bir aktörün belirli sonuçlardan sorumlu tutulması) gibi türler yer alır (Wodak, 2019, s. 14, 15). Bu toposlar, TSC’nin gerekçelendirme/argümantasyon boyutunda önemli bir rol oynar.

Yöntemin çözümleme süreci Wodak (2019, s. 12) ile Reisigl ve Wodak (2009, s. 96) tarafından sekiz aşamada sıralanır: (1) önceki kuramsal bilgilerin incelenmesi ve tartışılması; (2) veri ve bağlam bilgilerinin toplanması; (3) verilerin seçilip hazırlanması; (4) araştırma sorularının netleştirilmesi ve varsayımların oluşturulması; (5) nitel ön çözümleme; (6) nitel ve kısmen nicel ayrıntılı vaka çalışmaları; (7) ilk eleştirel değerlendirme ve (8) ayrıntılı analitik sonuçların uygulanması. Bu metodolojik aşamalar, TSC’nin temel ilkeleriyle uyumludur. Bunlar arasında “çok kaynaklı veri kullanımı, bağlam duyarlılığı, tarihsel perspektif, disiplinlerarası yaklaşım ve eleştirel amaç” yer alır (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 94). Bu temel aşamalar doğrultusunda TSC söylemleri şu üç boyutta ele alır: (1) dilsel boyut, yani sözcük seçimleri, dil bilgisi, retorik figürler gibi mikro yapı unsurları; (2) söylemsel/argümantatif boyut, yani metinler arası ve söylemlerarası ilişkiler, toposlar ve gerekçelendirme/argümantasyon şemaları; (3) dilsel gerçekleşme biçimleri, yani söylemin medya türleri, görsel-işitsel unsurlar veya çoklu kiplikler aracılığıyla sunumu (Reisigl ve Wodak, 2009, s. 93; Wodak, 2019, s. 10).

TSC’ye göre her ifade, belirli bir metin içinde yer alır, *kendi iç bağlamına* (ko-tekst) sahiptir ve aynı metindeki diğer ifadelerle bağlantılıdır (Wodak, 2019, s. 10). Metinler ise metinler arası düzeyde birbirine bağlıdır. Her metin, bir iletişim olayı olarak belirli bir durumsal bağlam içinde üretilir ve alınılır; ayrıca tarihsel bir boyutu olan daha geniş sosyopolitik bağlama yerleştirilir (Wodak, 2019, s. 10). Wodak’ın (akt. Reisigl ve Wodak, 2009, s. 93) *Bağlamın Dört Katmanlı/Düzeyle Modeli (Vier-Ebenen Modell von Kontext)* bu çok katmanlı yapıyı sistematik olarak açıklar:

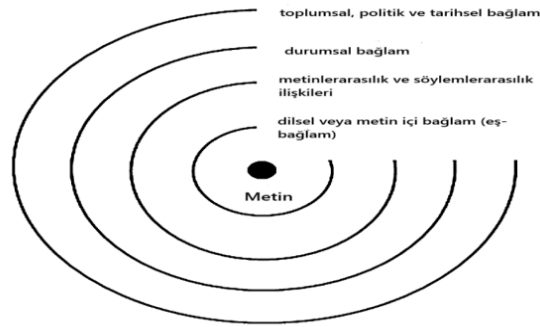
İç bağlam: Metin içi ya da söylem içi dilsel bağlam.

Durumsal bağlam: Söylemin üretildiği fiziksel ve toplumsal ortamın kurumsal ve dış dilsel özellikleri.

Sosyopolitik ve tarihsel bağlam: Söylemsel pratiklerin yerleşik olduğu ve ilişkilendirildiği daha geniş sosyopolitik ve tarihsel bağlam.

Metinler arası ve söylemlerarası ilişkiler: İfadelerin başka metinler, türler veya söylemlerle kurduğu bağlantı ve atıflar.

Bu model, ifadelerin anlamının ancak bu dört bağlam katmanının birlikte çözülmesiyle tam olarak çözümlenebileceğini vurgular.

Şekil 39. Wodak'ın dört düzeyli/katmanlı bağlam modeli (Vier-Ebenen Modell von Kontext)

Kaynak: Wodak'tan (2019, s. 10) yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bu bağlamda Reisigl ve Wodak'ın TSC yaklaşımı, ideolojik temsillerin zamana yayılan söylemsel pratiklerle nasıl sürdürüldüğünü ve toplumsal aktörlerin nasıl temsil edildiğini çözümleyen disiplinlerarası bir çerçeve sunar. Bu çerçevede, ideolojik yönlendirmelerin hangi söylem stratejileriyle yapıldığı, meşrulaştırma süreçlerinin nasıl işlediği ayrıntılı olarak incelenir. Yaklaşım, tarihsel, sosyopolitik ve dil bilimsel kuramların sentezi olduğu için, araştırmacıların hem tarihsel hem toplumsal hem de dilsel bağlama hâkim olması beklenir. Özellikle politik söylem, ırkçılık, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı gibi (Wodak ve Meyer, 2009, s. 13) toplumsal sorunlara yönelik ideoloji yüklü söylemleri ortaya çıkarmak için bu gereklidir.

TSC'nin çözümleme sürecinde, mikro düzeyde metin içi yapıları, mezo düzeyde kurumsal bağlam ve makro düzeyde tarihsel-toplumsal bağlam birlikte ele alınır (Wodak, 2014, s. 2). Toplumsal belleği etkileyen tarihsel olaylar, güncel söylemleri anlamak için oldukça önemlidir. Örneğin Almanya'daki antisemitist söylemlerin çözümlemesinde, İkinci Dünya Savaşı ve Nazi geçmişi gibi tarihsel referanslar önemli bir role sahiptir. Söylemlerin nasıl yapılandırıldığı, toplumsal ilişkilerin ve güç mekanizmalarının dilsel araçlarla nasıl (yeniden) üretildiğini anlamak ve söylemin ideolojik yönünü çözümlemek amacıyla başvuru olan beş temel strateji, bu stratejilerin amaçları ve onları destekleyen dilsel araçlar şu şekilde tablolandırılabilir:

Tablo 12. Reisigl ve Wodak'ın söylem stratejileri sınıflandırması, amaçları ve kullanılan söylemsel araçlar tablosu

Strateji	Amaç	Dilsel/Söylemsel Araçlar

Adlandırma/Atfetme Stratejileri (<i>Nomination/Referential Strategies</i>)	Toplumsal aktörlerin, nesnelerin, fenomenlerin, olayların, süreçlerin, eylemlerin söylem içinde inşası ve temsili	• Üyelik Sınıflandırma Araçları (MCDs), (bu, şu, o gibi) işaretleyiciler, kişi zamirleri ve adlandırmaları • Mecazlar, eğretilmeler, ad aktarmaları, kapsamamalar vb. • Süreçleri, eylemleri vb. ifade eden adlar ve eylemler
Yüklemleme/Değer Yükleme/Doğrulama Stratejileri (<i>Predication Strategies</i>)	Toplumsal aktörlere, nesnelere, fenomenlere, olaylara, süreçlere ve eylemlere olumlu ya da olumsuz söylemsel nitelikler atfedilmesi	• Basmakalıp ifadeler/klişeler, olumlu ya da olumsuz özelliklerin değerlendirme içeren sıfat nitelikleri • Değerlendirme içeren sıfatlar, fiiller, edat öbekleri, ilgi cümleleri, bağlaçlı cümleler, mastar cümleleri, ortaçlı cümleler veya gruplar • Yüklemeler veya ek fiil olarak yüklem olmuş isimler/sıfatlar/zamirler • Eşdizimler • Karşılaştırmalar, eğretilmeler ve diğer retorik figürler (ad aktarmaları, mübalağalar, arıksayılar, örtmeceler) • İmalar, çağrışımlar ve önkabuller vb.
Gerekçeleştirme/Meşrulaştırma Stratejileri (<i>Argumentation Strategies</i>)	Söylemdeki doğruluk ve normatif/düzensel doğruluk, uygunluk veya meşruiyet iddialarının gerekçeleştirilmesi ve sorgulanması	• (Resmi ya da içerikle ilgili) toplumsal kabuller (klişeler)/geleneksel/kuramsallaşmış öğeler (Topoi/akıl yürütme şemaları) • Yanıltmacalar, örtük mantıklar
Bakış açısı kazandırma (<i>perspectivization</i>), çerçeveleme (<i>framing</i>), konumlandırma veya söylem temsili (<i>Perspectivization/Framing</i>)	Söylem üreticisinin (konuşmacı veya yazarın) bakış açısının konumlandırılması ve olaylara ya da durumlara ne kadar dâhil ya da uzak olduğunun ifade edilmesi ve ideolojik duruşunun inşası	• Gösterciler • Doğrudan ya da dolaylı konuşma • Tırnak işaretleri, söylem göstergeleri/söylem parçaları • Eğretilmeler • Ritmik/Melodik unsurlar (Prozodi)/vezinler vb.
Yoğunlaştırma/Hafifletme (<i>Intensification/Mitigation</i>)	Eyleyici gücün değiştirilmesi (söylemde aktarılan bilginin vurgusunun artırılması ya da azaltılması ya da hafifletilmesi) ve sözcelerin bilişsel veya yükümlülük (<i>deontic</i>) durumu	• Küçültme (örneğin minik-minicik) veya büyültme ekleri (örneğin kocaman-koskocaman) • (Kip) ekleri, teyit soruları, dilek kipi, duraksamalar, belirsiz ifadeler vb. • Abartmalar, arıksayılar • Dolaylı sözedimler (örneğin açıklama yerine soru sorma) • His, düşünce vb. belirten eylemler

Kaynak: Reisigl ve Wodak'tan (2009, s. 95) den yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

1. **Adlandırma/Atfetme Stratejileri (*Nomination/Referential Strategies*):** Bu stratejiler, söylemde yer alan toplumsal aktörlerin, grupların, olayların veya grupların belirli dilsel ve söylemsel araçlarla adlandırılması, inşa edilmesi ve temsil edilmesi süreçlerini kapsar. Adlandırma sürecinde sıklıkla soyutlama, etiketleme ve genelleme gibi dilsel araçlar kullanılarak, söz konusu özneler belirli bir ideolojik çerçeveye yerleştirilir. Örneğin, “İŞİD’in savaşıma görevi verilen militanları ülkeye sızdırmak için mülteci akınından yararlandığı (...)” (SZ_H55) cümlesinde geçen “mülteci akını” (Flüchtlingsstrom, SZ_H55) sözcüğü, mültecileri anonim, homojen, kalabalık ve kontrol edilmesi zor bir kitle olarak adlandırmaktadır. Mülteci akını ifadesinin, İŞİD’in mülteci akınından yararlanarak çatışma çıkaracak militanları ülkeye soktuğu iddiasıyla birlikte kullanılması, söz konusu kitlenin potansiyel bir tehlike/tehdit/güvenlik kaynağı olarak algılanmasına yol açıp mültecilere yönelik olumsuz ve dışlayıcı bir toplumsal algı yaratılmasına neden olabilmektedir.
2. **Yüklemleme/Değer Yükleme/Doğrulama Stratejileri (*Predication Strategies*):** Bu stratejiler söylemde yer alan toplumsal aktörlere olumlu ya da olumsuz söylemsel nitelikler atfedilmesini amaçlar. Özellikle olumlu ya da olumsuz değer yargıları içeren yüklemeler kullanılarak söylem yönlendirilir. “Azımsanmayacak sayıda çok kişinin ilk etapta yasa/kayıt dışı işlerde çalışması muhtemeldir.” (FAZ_H536) cümlesinde geçen yasa/kayıt dışı işte çalışmaya yönelmek (“in der Schwarzarbeit landen”, FAZ_H536) ifadesinde, mülteciler hukuken meşru olmayan bir eylemle ilişkilendirilmekte ve henüz bahsi geçen eylemi gerçekleştirmemiş olsalar da yasal düzenin dışına çıkma ihtimali olan aktörler olarak çerçevelenmektedir. Mültecilerin yasa dışı bir eylemle (kayıt dışı çalışma) birlikte anılması, biz ve onlar ayrımının yaratılmasına ya da pekiştirilmesine de yol açabilmektedir. Bu açıdan bahsi geçen ifade, mültecilerin bir kısmına yönelik olumsuz bir değer yükleme stratejisi olarak değerlendirilebilir.
3. **Gerekçeleştirme/Meşrulaştırma Stratejileri (*argumentation strategies*):** Bu stratejiler, söylemde dile getirilen görüşlerin doğru, uygun veya meşru olduğunun gerekçelendirilmesi ve sorgulanmasını amaçlar. Bu doğrultuda *topos* adı verilen kültürel unsurlar kullanılır. Örneğin mülteciler işlerimizi elimizden alıyor şeklindeki bir cümlede, *tehlike* toposu üzerinden ekonomik güvensizlik ve işsizlik gibi sorunların sorumlusu olarak mültecilerin gösterilmesi söz konusudur. **Bu tür bir gerekçeleştirme, söz konusu toplumsal grubun belirli bir sorunla ilişkilendirilmesini ve dışlanmasını da meşrulaştırabilmektedir.**
4. **Bakış Açısı Kazandırma (*perspectivization*), Çerçeveleme (*Framing*) Stratejileri:** Bu stratejiler, söylem üreticisinin olay veya durumlara nereden baktığını ve ne ölçüde onlara

dâhil ya da onlardan uzak olduğunu gösterir. Bu sayede mesafe, tarafsızlık ve ideolojik duruş inşa edilir. Bu stratejiye örnek olarak bazı uzmanlara göre “mülteciler uyum konusunda çok istekli değiller” (FAZ_H536) ve “ülkenin hukuk düzeni, kültürü ve yakın tarihine yönelik bilgilerden oluşan yüz saatlik ders, kişilerin değerler topluluğuna uyumları için yeterli olmayacaktır” (FAZ_H536) cümlesi verilebilir. *Bazı uzmanlara göre* gibi belirsiz bir kaynak kullanımıyla, ifade edilen yargı nesnel bir değerlendirme şeklinde sunulur. **Bu tür ifadelerde mülteciler, bireysel farklılıkları ikinci planda bırakan genelleyici bir anlatım aracılığıyla, uyum konusunda isteksiz veya yetersiz bir grup olarak temsil edilmektedir. Bu kullanım, mültecilerin belirli bir bakış açısı çerçevesinde temsil edilmesine katkıda bulunan bir çerçeveleme şekli olarak değerlendirilebilir.**

5. Söylemde aktarılan bilginin etkisinin artırılması ya da azaltılması amacıyla kullanılan **yoğunlaştırma/hafifletme (*Intensification/Mitigation*) stratejilerine** “Vatandaşların saldırıları protesto etmesi ve bölgede gerginliğin giderek tırmanmasıyla birlikte, (...)” (SZC_H6) cümlesi örnek olarak verilebilir. Bu cümlede geçen “giderek tırmanma” ifadesiyle vatandaşların protestolarının kontrol edilemez bir boyuta ulaştığı ve gerginliğin de kademeli olarak arttığı bir kriz ortamı çerçevesinde sunulması söz konusudur. Bu strateji sayesinde söylemin etkisi güçlendirilmiş olur.

Bu stratejiler, TSC’nin söylemi çok boyutlu ve bağlama duyarlı bir şekilde inceleme yaklaşımının temel unsurlarındandır. Reisigl ve Wodak (2009), TSC’nin temel ilkelerini ve güçlü yönlerini şu şekilde özetlemektedir:

- Disiplinlerarası bir yaklaşımı benimser ve farklı kuramsal ve metodolojik araçlardan yararlanmaktadır (s. 94).
- Sorun odaklıdır ve somut toplumsal sorunlara çözüm arar (s. 94).
- Araştırma nesnesini derinlemesine incelemek amacıyla çeşitli kuram ve yöntemlerden yararlanabilmektedir (s. 94).
- Gerektiğinde alan çalışması ve etnografi gibi yöntemlerle desteklenebilmektedir (s. 94).
- Kuram ve ampirik veri arasında sürekli bir etkileşim bulunmaktadır (s. 94).
- Çok çeşitli metin türlerini inceleme kapsamına almaktadır (s. 94).

- Tarihsel bağlam, metin ve söylemlerin yorumlanmasında dikkate alınır. Metinler ve söylemler arasındaki metinler arası ve söylemlerarasılık ilişkileri tarihsel süreç içerisinde ele alınmaktadır (s. 95).
- Kullanılan sınıflandırmalar ve çözümleme araçları esnektir. Her çözümleme, bağlama veya araştırılan soruna göre yapılandırılabilir (s. 96).
- Büyük kuramlar temel bir çerçeve sunabilirler de orta düzey kuramlar çözümleme açısından çoğunlukla daha uygun olabilmektedir (s. 96).
- Elde edilen sonuçların yalnızca akademik çevrelerle sınırlı kalmayıp uzmanlar ve kamuoyu için de erişilebilir olması amaçlanmaktadır (s. 96).

Tüm bu ilke ve özellikler, TSC’nin metin ve söylemlerdeki farklı temsil şekillerini, bakış açılarını ve toplumsal güç ilişkileri dilsel bağlamları içerisinde çok boyutlu ve sistematik bir şekilde incelemesine olanak sağlamaktadır.

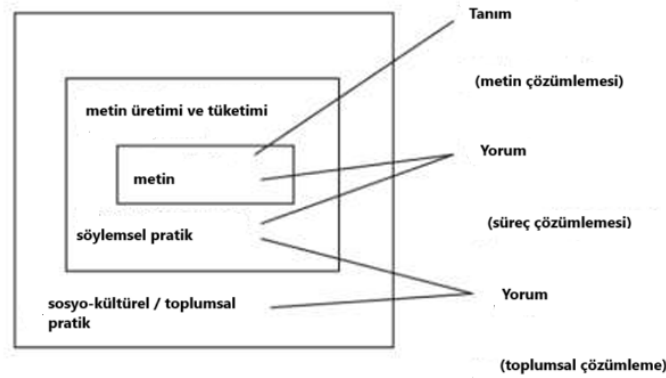
3.9.2 Diyalektik İlişkisel Yaklaşım (Alm. Dialektisch-Relationaler Ansatz, İng. Dialectical-Relational Approach)

Norman Fairclough’un *diyalektik ilişkisel yaklaşımı*, Marksist gelenekten hareketle “toplumsal çatışmalar” (Wodak ve Meyer, 2009, s. 27) ile söylem arasındaki ilişkiyi ve söylemlerin toplumsal bağlam içerisinde nasıl şekillendiğini incelemeye odaklanır (Schatte, 2014, s. 29). Fairclough’a göre (akt. Schatte, 2014) söylem yalnızca “konuşulan ve yazılı dil kullanımı” (s. 29) olarak değil, aynı zamanda ekonomik, politik, kültürel, ailevi ve diğer toplumsal alanlarda gerçekleşen bir toplumsal etkileşim ve toplumsal pratik şekli olarak ele alınmaktadır (s. 29). Bu bağlamda söylem toplumu şekillendirmekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal yapılar tarafından kendisi de şekillenmektedir (akt. Schatte, 2014, s. 29). Böylece söylem ve toplum arasında karşılıklı bir etkileşim gerçekleşmektedir.

Fairclough (akt. Schatte, 2014), “toplumun söylemsel biçimlenmesinin bireylerin zihnindeki serbest fikir oyunundan değil, gerçek ve maddi toplumsal yapılarla derinlemesine ilişkili bir toplumsal pratikten kaynaklandığını” belirtmektedir (s. 29). Buna göre söylem, toplumsal pratiklerin bir parçası olarak toplumsal ilişkilerin ve kimliklerin oluşumunda rol oynayabilmektedir. Fakat bireyin kendi kendine yaptığı bir konuşma, toplumsal etkileşim ve ortak anlam üretim süreçlerine dâhil olmadığı için söylem olarak değerlendirilmez (Schatte, 2014, s. 30); çünkü söylem, toplumsal aktörler arasındaki iletişimsel ilişkilere dayanır. Bu doğrultuda,

söylemin toplumsal değişim süreçlerindeki rolünü incelemek amacıyla Fairclough (akt. Schatte, 2014, s. 30), söylemin biçimlenmesinde üç temel unsur üzerinde durur: toplumsal ilişkiler, sosyal kimlikler ve bilgi ile inançlara dayalı anlam çerçeveleri (s. 30). Bu unsurlar, dilin işlevlerini açıklayan kimlik, ilişki ve anlam üretme (dünyayı ve olayları kavramsallaştırma) işlevleriyle paralellik göstermektedir. Fairclough, Halliday'ın dil işlevlerinden hareketle bunları sırasıyla anlam üretme, kişilerarası ve metinsel işlevler olarak ele almaktadır. Burada dikkat çekici olan, Halliday'ın kişilerarası işlevinin Fairclough'da hem kimlik hem de ilişki işlevlerini kapsamasıdır (Schatte, 2014, s. 30).

Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesinin merkezinde söylemsel olayların incelenmesi bulunmaktadır. Her toplum ve kurumda söylemsel pratikler farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Bu pratikler, dil kullanımındaki yerleşik gelenekler aracılığıyla şekillenmektedir (Fairclough, 1993, s. 134; akt. Schatte, 2014, s. 30). Bu nedenle söylemsel olaylar yalnızca metin olarak değil, aynı zamanda toplumsal pratiklerin ve yapıların bir parçası olarak da ele alınmalıdır. Bu yaklaşım çerçevesinde Fairclough (1992, s. 72; akt. Schatte, 2014, s. 31), *üç boyutlu bir model* (Alm. *Dreidimensionales Konzept von Diskurs*, İng. *Three-Dimensional Model of Discourse*) geliştirmiştir:

Şekil 40. Fairclough'un üç boyutlu söylem çözümlemesi modeli

Kaynak: Fairclough'un (1992; akt. Mintarsih vd., 2020, s. 127)'den yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Metin: Çözümenecek metnin sözcük dağarcığı, dil bilgisi, bağlaşıklık ve metin yapısı gibi biçimsel ve anlamsal özellikleri incelenir. Bu aşamada sözcüklerin anlamı, cümle kuruluşu ve metnin genel yapısı çözümlenir (Mintarsih vd., 2020, s. 32).

Söylemsel pratik: Metinlerin üretim, dağıtım ve alımlanma süreçleri incelenir (Mintarsih vd., 2020, s. 33). Burada bir metnin mevcut söylemler ve *türler* (genres) aracılığıyla nasıl üretildiği, hangi bağlamlarda dolaşıma girdiği ve alıcılar tarafından nasıl yorumlandığı üzerinde durulur (Mintarsih vd., 2020, s. 33). Bu çözümlemede *metinler arasılık* (Intertextualität), *söylemler*

arasılık (Interdiskursivität) ve *tutarlılık* (Kohärenz) gibi unsurlar da dikkate alınır (Mintarsih vd., 2020, s. 33). Kullanılan yöntemler arasında konuşma çözümlemesi ve edim bilimi bulunabilir.

Toplumsal/Sosyokültürel pratik: Metinlerin üretildiği daha geniş toplumsal bağlam incelenir (Mintarsih vd., 2020, s. 33). Bu düzeyde, söylemsel değişimin anlaşılması için toplumun yapısı, ilişkileri ve anlam üretim süreçleri dikkate alınır. Fairclough'un yaklaşımında bu bağlamın açıklanmasında Althusser'in ideoloji, Gramsci'nin hegemonya ve iktidar kavramlarından da yararlanılmaktadır (Fairclough, 1992, s. 86-88; akt. Mintarsih vd., 2020, s. 33). Bu kavramlar, söylem ile daha geniş toplumsal yapı arasındaki ilişkinin açıklanmasına yönelik kuramsal araçlar olarak kullanılmaktadır.

Bu üç boyut birlikte ele alındığında hem metnin dilsel özelliklerini hem söylemsel pratiğin yapısını hem de bu pratiğin toplumsal bağlamını incelemek mümkün olmaktadır (Mintarsih vd., 2020, s. 31, 32). Fairclough (akt. Wodak ve Meyer, 2009, s. 27), bu modelin özellikle toplumda dezavantajlı konumda bulunan grupların yaşadığı sorunların görünür hâle getirilmesinde kullanılabileceğini belirtmektedir. Fairclough'un ESÇ yaklaşımı bu bağlamda metinlerin nasıl üretildiği, paylaşıldığı ve yorumlandığının yanı sıra bu süreçlerin toplumsal yapılar ile güç/iktidar ilişkileri bağlamındaki işlevlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Benzer şekilde, toplumsal pratiklerin güç/iktidar ilişkileriyle bağlantılı olduğunu vurgulayan Jørgensen ve Phillips (1999, s. 78; akt. Wodak ve Meyer, 2009, s. 32), söylemsel olayların yalnızca metin olarak değil, üç boyutun tümüyle ilişkili şekilde çözümlemesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu anlamda, Fairclough'un modelinde metin çözümlemesi, biçim ve anlam özelliklerini ortaya koyan bir betimleme, metin ile söylemsel pratiğin birlikte değerlendirildiği bir yorumlama ve sosyokültürel pratik ile söylemsel pratiğin birlikte incelendiği bir açıklama süreci olarak üçlü bir yapı içinde sunulmaktadır (Wodak ve Meyer, 2009, s. 34). Bu nedenle ESÇ, yalnızca bir kuram ya da yöntem olarak değil, kuramsal ve metodolojik boyutları bir arada ele alan bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

3.9.3 Sosyobilişsel Yaklaşım (Alm. Sozio-Kognitiver Ansatz, İng. Socio-Cognitive Approach)

Teun A. van Dijk'in geliştirdiği *Sosyobilişsel Yaklaşım*, söylem çözümlemesinde toplumsal yapı ile bireysel ve toplumsal *biliş* (Kognition) arasındaki karmaşık ilişkiyi açıklamaya yönelik önemli bir kuramsal çerçevedir. Bu yaklaşım, söylemin yalnızca dilsel yapılarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda bireylerin zihinsel temsilleri ve toplumsal bağamlarla da şekillendiğini savunur. Buna göre söylem, yalnızca dilsel yapılarla sınırlı değildir. Bireylerin zihinsel temsilleri ile toplumsal

çevre arasındaki etkileşim içerisinde üretilmekte ve anlam kazanmaktadır (Van Dijk, 2008, s. 16, 17; akt. Caflisch, 2021, s. 13).

Van Dijk'e (akt. Jawad, t.y.) göre toplum üyeleri, toplumsal yapı ve güç ilişkilerini "doğrudan" (s. 37) değil, kendi bireysel ve toplumsal deneyimleri ile bilişsel süreçleri aracılığıyla yorumlamaktadır. Bu süreçte Van Dijk'in *zihinsel modeller* (mental models) ya da *bağlam modelleri* (context models) olarak adlandırdığı kavramlar ön plana çıkmaktadır. Bu modeller, belirli olaylara ilişkin bilgi, tutum ve değerlendirmeleri içermekte ve bireylerin söylem üretim ve yorumlama süreçleriyle ilişkilendirilmektedir (Van Dijk, 2019, s. 338, 339). Dolayısıyla bir söylemin anlaşılmasında, toplum üyelerinin sahip olduğu bilgi, tutum ve değerlendirmelerin ve bunların nasıl oluştuğunun dikkate alınması önem taşımaktadır (Van Dijk, 2009, s. 66; akt. Caflisch, 2021, s. 13). Bu bakış açısının temelini oluşturan sosyobilişsel yaklaşımda *biliş* (Kognition) ile toplum arasında karşılıklı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir (Caflisch, 2021, s. 13). Toplumsal bağlam bilişsel yapıların oluşumunda rol oynarken, bireylerin bilişsel süreçleri de toplumsal yapıların sürdürülmesi ve dönüşümünü sağlamaktadır (Caflisch, 2021, s. 13). Söylemin bağlamı ise söylem katılımcılarının öznel zihinsel temsilleriyle şekillenmekte; bu da söylem üretiminin ve anlamlandırma süreçlerinin içinde bulunulan toplumsal çevreye uyarlanmasına olanak sağlamaktadır (Van Dijk, 2008, *Discourse and Context* bölümü).

ESÇ'de sosyobilişsel yaklaşım, söylem ile biliş arasındaki ilişkilerin çözümlemesi yoluyla toplumsal yapıların ve ilişkilerin incelenmesine olanak sağlamaktadır. Biliş, söylemi dil kullanımı ve sosyal etkileşim olarak toplumsal durum ve yapıları bağlayan zorunlu bir arayüz olarak ele alınmaktadır (Van Dijk, 2015, s. 469). Van Dijk'in yaklaşımında söylem, ikna, yönlendirme ve ideolojik yapıların oluşumu gibi süreçlerle de ilişkilendirilmektedir (Van Dijk, 2008, s. 14; akt. Caflisch, 2021, s. 15). Bu bağlamda güç kavramı, dilsel pratikler ve bilişsel temsiller arasında kurulan dinamik bir etkileşimle varlığını devam ettirmektedir (Van Dijk, 2008, s. 14, 29; akt. Caflisch, 2021, s. 15). Sosyobilişsel yaklaşım, söylemin sadece bireysel düşüncelerin yansıması olmadığını, aynı zamanda toplumsal olarak paylaşılan bilgi, tutum, ideoloji, norm ve değerlerin inşa edilip (yeniden) üretildiği bir alan olduğunun altını çizmektedir. Bu nedenle ESÇ, söylemin mikro düzeyde dilsel yapılarla (dil kullanımı, söylem, sözlü etkileşim ve iletişim gibi) ve makro düzeyde (güç, baskı, adaletsizlik) toplumsal yapılarla nasıl bir ilişki içinde olduğunu incelemektedir (Van Dijk, 2008, s. 85-87; akt. Caflisch, 2021, s. 16).

Van Dijk'in (2015) çalışmalarında özellikle konular, argümanlar, metaforlar, sözcük seçimi ve retorik figürler gibi söylemsel yapıların, farklı iletişim ve etkileşim şekillerinde alıcıların zihinsel modellerinin içeriği ve yapısı üzerinde etkili olabileceği belirtilmektedir (s. 472). Van Dijk bu

bağlamda, söylemsel yapıların alıcıların zihinsel modelleri üzerindeki etkisinin belirli koşullarda (alıcıların ve söylem üreticilerinin çıkarlarına hizmet ediyorsa) manipülasyon olarak söylemsel gücün kötüye kullanımının ortaya çıktığını belirtmektedir (Van Dijk, 2015, s. 472). Güçlü konumda bulunan grupların temsilcileri, yalnızca belirli alıcıların kişisel zihinsel modellerinde bulunan bilgi ve görüşleri değil, aynı zamanda daha geniş topluluklar tarafından paylaşılan genel bilgi, tutum ve ideolojileri de kontrol etmek isteyebilmektedir (Van Dijk, 2015, s. 472, 473). Örneğin köşe yazıları veya başyazılardaki argümantatif veya benzer olaylar hakkında tekrarlanan söylemler aracılığıyla “göç, terörizm veya ekonomik kriz gibi konularda” (Forest, 2009; akt. Van Dijk, 2015, s. 473) belirli zihinsel modeller daha genel bilgi ve temsil biçimleri haline dönüştürülebilmektedir. Benzer şekilde, belirli bilgilerin öne çıkarılması, sınırlandırılması veya geri planda bırakılması da alıcıların zihinsel temsilleri üzerinde etkili olabilmektedir. Bu bilişsel etkiler, bilgi aktarımı ve eğitim gibi farklı iletişim amaçlarıyla ilişkili olabileceği gibi, Van Dijk’in yaklaşımında manipülasyon ve propaganda gibi kavramlarla da açıklanmaktadır (Winn, 1983; akt. Van Dijk, 2015, s. 473). Bu etkilerin ortaya çıkışı, metin ve konuşmanın yapısal özelliklerinin yanı sıra içinde bulunulan bağlamla da ilişkilidir. Belirli durum modellerinin ve toplumsal olarak paylaşılan genel temsillerin (örneğin sosyokültürel bilgi, grup tutumları ve ideolojiler) söylemsel olarak biçimlenmesi yalnızca metin ve konuşmanın ikna edici özelliklerine değil, aynı zamanda bağlamsal koşullara da bağlıdır (Van Dijk, 2015, s. 473). Alıcıların/ Alımlayanların, kendi bağlam modellerinde otoriter, güvenilir veya saygın kaynaklar olarak tanımladıkları kişi ve kurumların (akademisyenler, uzmanlar, güvenilir medya vb.) bilgi ve görüşlerini, kişisel inanç ve deneyimleriyle çelişmediği sürece kabul etme eğiliminde olmaları buna örnek gösterilebilir (Nesler, 1993; akt. Van Dijk, 2015, s. 473) (ayrıca bkz. “Kitle Medyasının Haber Kaynakları”). ESÇ, bu süreçte söylem yapılarının alıcıların zihinsel modellerini ve genel temsillerini nasıl etkileyebileceğini incelemektedir (Van Dijk, 2015, s. 473, 474). Örneğin mültecilik konusundaki egemen söylemlerde:

Anlamsal makroyapılar: Gazeteciler tarafından oluşturulan anlamsal makroyapılar, haber başlıkları ve giriş cümlelerinde ortaya çıkabilmekte ve okuyucuların olaylara ilişkin zihinsel modellerinin oluşumunda etkili olabilmektedir. Örneğin bir gösteri, sosyal düzenin bozulması ya da demokratik bir hak kullanımı; bir şiddet olayı da terörizm şeklinde sunulabilir. Mültecilerle ilgili olumsuz davranışların ön sayfalarda ve başlıklarda öne çıkarılması veya göç hareketliliğinin “istila” gibi metaforlarla tanımlanması da bu kapsamda değerlendirilebilir (Van Dijk, 2015, s. 473).

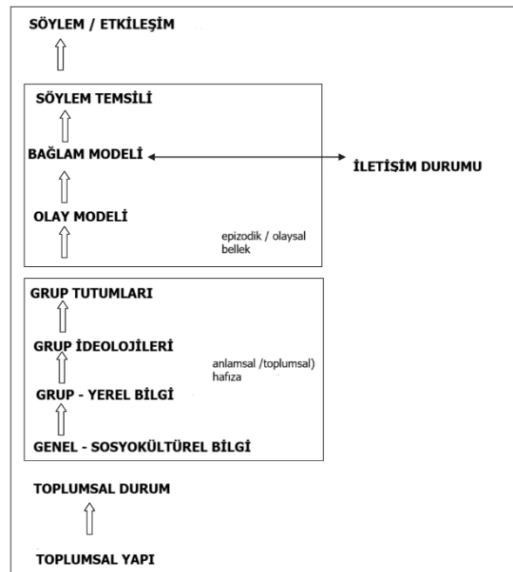
İma ve varsayımlar: Medya ve politik söylemde sıkça başvurulmuş imâ ve varsayımlar, doğrudan ifade edilmeyen bilgi ve değerlendirmelerin dolaylı olarak aktarılmasına olanak sağlayabilir (Van Dijk, 2015, s. 473).

Metaforlar: Metaforlar, soyut kavramların daha somut şekilde ifade edilmesini sağlayarak belirli anlamların öne çıkmasına katkıda bulunabilir. Örneğin, “mülteci dalgaları” ifadesi, göç hareketliliğinin tehditkâr yoğun bir hareket şeklinde kavramsallaştırılmasına yol açıp korku üretebilir (Van Dijk, 2015, s. 473).

Sözcük tercihleri: Sözcük tercihleri, belirli toplumsal grupların veya olayların nasıl tanımlandığını etkileyebilir. Mültecilerin “yasadışı” ya da “belgesiz” şeklinde nitelendirilmesi, bu kapsamda incelenebilecek sözcük tercihlerine örnek oluşturmaktadır (Van Dijk, 2015, s. 474).

Edilgen yapılar ve isimleştirmeler: Edilgen yapılar ve isimleştirmeler, eylemi gerçekleştiren aktörlerin metinde daha az belirgin hâle gelmesine neden olabilir. Bu tür kullanımlar, olayların ve eylemlerin sorumluluk ilişkilerinin nasıl sunulduğunun incelenmesine olanak sağlamaktadır (Van Dijk, 2015, s. 473, 474).

Böylece metin ve söylem yapıları, alıcıların belirli durumlara ilişkin zihinsel modellerinin oluşumu ve bu modellerin daha genel temsil şekilleriyle ilişkilendirilmesi üzerinde etkili olabilmektedir (Van Dijk, 2015, s. 474). Egemen söylemin genel stratejisi, *ideolojik kare* (ideological square) olarak tanımlanan “bizim iyi yanlarımızı vurgulama, onların kötü yanlarını vurgulama, bizim kötü yanlarımızı hafifletme ve onların iyi yanlarını hafifletme” şeklindeki dört temel söylemsel eğilime dayanmaktadır (Van Dijk, 2015, s. 474). Bu model, farklı grupların söylem içerisinde nasıl temsil edildiğini ve olumlu ya da olumsuz özelliklerin hangi söylemsel araçlarla öne çıkarıldığını incelemek amacıyla kullanılabilir. Söylemin bağlam ve bilişsel süreçlerle olan etkileşimini daha ayrıntılı biçimde incelemek için Van Dijk’in bağlam kontrollü söylem üretimini gösteren şemasından yararlanılabilir.

Şekil 41. Van Dijk’in bağlam tarafından denetlenen söylem üretim şeması

Kaynak: Van Dijk (2008, s. 103)’den yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

Şemada, söylemin toplumsal bağlam ve *zihinsel modellerle* (mental models) ya da *bağlam modelleriyle* (context models) nasıl şekillendiği ve güç/iktidar ilişkilerinin bu süreçte nasıl yer aldığı görselleştirilmiştir. Şemada, iletişim sürecinin başlangıcında, bireylerin mevcut zihinsel modelleri bulunur. Bu modeller, bireylerin toplumsal durumları ve etkileşimleri nasıl algıladıklarını ve anlamlandırdıklarını belirler. Söylem üretimi, bu bağlam modellerine dayanarak şekillenir ve bu süreçte bireyler, toplumsal durumlara uygun dilsel yapılar ve stratejiler seçerler. Şemada ayrıca, *söylemin içeriği/olay modelleri* (event models) ve *bağlam modelleri* (context models) arasındaki etkileşim de vurgulanır. Bu etkileşim şöyle düşünülebilir: Gazeteci, haberin içeriğini oluştururken, mevcut bağlam modellerini göz önünde bulundurur; çünkü bu modeller, haberin nasıl sunulacağını etkiler. Yani söylemin anlamı ve yapısı, dinamik bir biçimde şekillenir. Van Dijk'in bu şeması, söylemin sadece dilsel bir ürün olmadığını, aynı zamanda bireylerin bilişsel yapıları ve toplumsal bağlamlarla da sıkı bir ilişki içinde olduğunu ortaya koyar. Söylem üretimi, bireylerin zihinsel modelleri ve toplumsal bağlamlar arasındaki etkileşiminin bir sonucudur.

Yukarıda açıklanan kuramsal çerçeveye göre, toplumsal yapıların ve ilişkilerin söylem aracılığıyla yeniden üretimi, toplumsal grupların ve kurumların bağlam, metin ve konuşma üzerindeki etkileriyle ilişkilendirilmektedir. Bu süreçte bireylerin ve toplumların bilişsel yapıları, ortak tutumlar, ideolojiler ve bilgi birikimleri de rol oynamaktadır (Van Dijk, 2015, s. 474). Bireysel ve toplumsal bilişsel yapıların söylem aracılığıyla şekillenmesi, toplumsal eylemlerin ve etkileşimlerin oluşumuyla ilişkilendirilmektedir. Van Dijk'in yaklaşımında bu süreç, söylem, biliş ve toplumsal yapı arasındaki karşılıklı ilişkinin bir sonucu olarak ele alınmaktadır (Van Dijk, 2015, s. 474). Sonuç olarak, sosyobilişsel yaklaşım, söylem çözümlemesine bilişsel ve toplumsal boyutları dâhil ederek, söylem ile toplumsal güç ilişkilerinin dil ve zihinsel temsiller yoluyla nasıl inşa edildiğini anlamaya olanak sağlamaktadır (Caflich, 2021, s. 13-16).

3.9.4 Toplumsal Aktör Yaklaşımı (Alm. Sozialer Akteur-Ansatz, İng. Social Actors Approach)

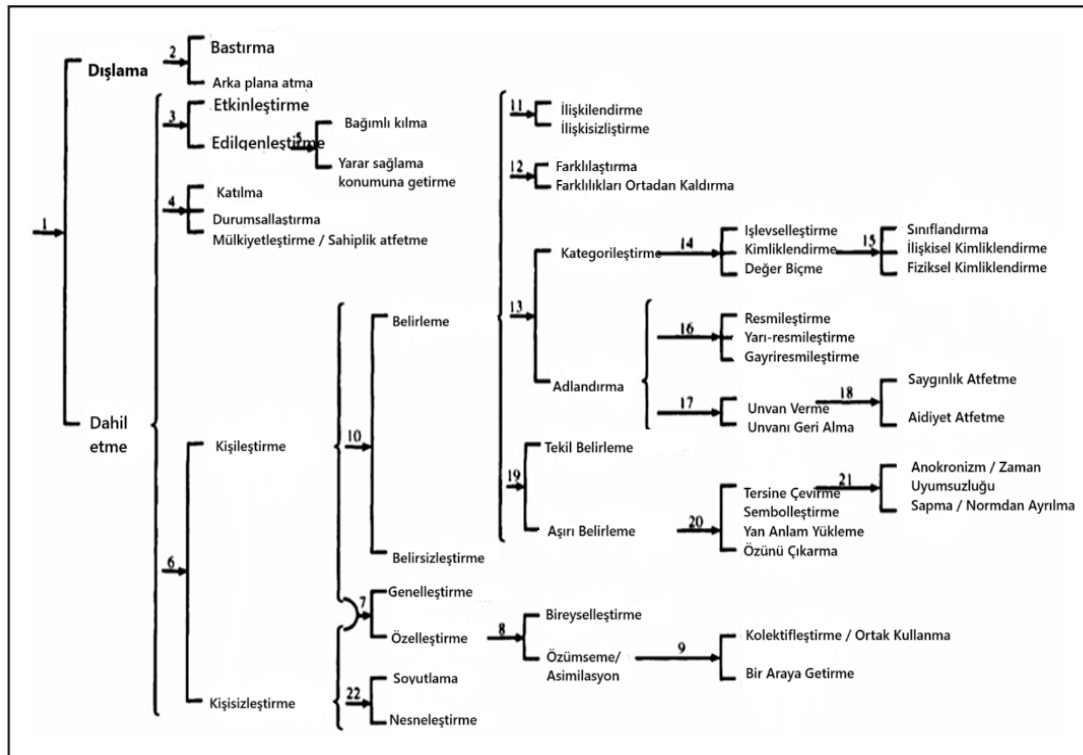
Toplumsal Aktör Yaklaşımı, toplumsal yapıların oluşumunda bireylerin ve grupların rollerini açıklamaya yönelik kapsamlı sosyolojik ve dil bilimsel bir çerçevedir (Wodak ve Meyer, 2009, s. 26). Bu yaklaşımda toplumsal yapıların oluşumu ve temsili, insanların günlük pratikleri ve eylemleriyle birlikte ele alınmaktadır (Wodak ve Meyer, 2009, s. 26). Bu nedenle toplumsal aktörler, sadece söylem içerisinde yer alan kişiler veya gruplar

olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapıların oluşturulup yeniden üretildiği dinamik unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Van Leeuwen'in (akt. Jenkins, 2020,) ESÇ içerisinde önemli bir yer tutan *Sosyosemantik Modeli*, toplumsal aktörlerin dil aracılığıyla nasıl temsil edildiğini çözümlemekle kalmaz; aynı zamanda bu temsil şekillerinin altında yatan "örtük ideolojileri ve güç eşitsizliklerini" de görünür kılmaktadır (s. A-55).

Halliday'in *Sistemik-Fonksiyonel Dil Bilimi*'ne (Alm. *systemisch-funktionale Linguistik*, İng. *systemic functional analysis*) dayanan bu model, toplumsal aktörlerin pratik ve eylemlerine odaklanmakta ve bu pratik ve eylemlerin söylem içerisinde nasıl temsil edildiğini incelemektedir (Jenkins, 2020, s. A-49). Modelin temelinde, bireylerin toplumsal yapıyla karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu ve bu yapıların oluşumuna katkıda bulunduğu düşüncesi yer almaktadır (Jenkins, 2020, s. A-49). Malinowski, Parsons, Bernstein, Foucault ve Bourdieu gibi kuramcılarının fikirlerinden etkilenen (Wodak ve Meyer, 2009, s. 26) model, toplumsal aktörlerin metinlerde hangi biçimlerde temsil edildiğini de incelemektedir. Bu kapsamda hangi aktörlerin görünür hâle getirildiği, hangilerinin geri planda bırakıldığı ya da dışlandığı toplumsal güç ilişkileri ve ideolojik yönelimlerle ilişkili olduğu düşünülerek çözümlemeye bunların üzerinde durulur. Bu noktada Van Leeuwen'in *dâhil etme* (Inclusion) ve *dışlama* (Exclusion) stratejileri, söylem içerisinde toplumsal aktörlerin nasıl konumlandırıldığını ve hangi rollerle ilişkilendirildiğini incelemek için kullanılmaktadır (Gong vd., 2023, s. 3).

Söylem çözümlemesi, bu stratejiler aracılığıyla metinlerde yer alan aktörlerin yanı sıra, bu aktörlerin nasıl sunulduğunu, hangi özelliklerinin öne çıkarıldığını ve hangi özelliklerinin geri planda bırakıldığını incelemeye olanak sağlamaktadır. Böylece toplumsal aktörlerin söylem içerisindeki temsil biçimleri ve bu temsillerin oluşturduğu anlam ilişkileri daha ayrıntılı olarak ortaya konulabilmektedir. Bu kavramsal yapıyı daha iyi açıklamak amacıyla Van Leeuwen'in *Toplumsal Aktör Temsili Yaklaşımı* (Alm. *Die Repräsentation sozialer Akteure*, İng. *The Representation of Social Actors*) kapsamında aktörlerin temsil şekillerini sistematik olarak gösteren ağ yapısı aşağıda sunulmaktadır. Şema, aktörlerin söyleme dâhil edilme veya söylemden dışlanma şekillerinin yanı sıra, bu temsil biçimlerinin farklı anlamlandırma süreçleriyle nasıl ilişkilendirilebileceğini göstermektedir.

Şekil 42. Van Leeuwen'in toplumsal aktörlerin söylemdeki temsiline ilişkin sistem ağı

Kaynak: Van Leeuwen (2008, s. 52; akt. Gong vd., 2023, s. 5)'ten yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bu stratejilerden ilki olan *dışlama* (exclusion), belirli toplumsal aktörlerin söylem içerisinde açık şekilde yer almaması veya görünürlüklerinin sınırlandırılması durumunu ifade etmektedir (Van Dijk, 2017; akt. Gong vd., 2023, s. 3). Bu yöntem aracılığıyla bazı aktörlerin söylem içerisindeki konumu ve görünürlüğü değişebilmektedir (Gong vd., 2023, s. 3). Dışlamanın alt türlerinden biri olan *pasifleştirme* (passivation), eylemi gerçekleştiren aktörün açık şekilde belirtilmemesi veya eylemin daha genel bir şekilde sunulması yoluyla gerçekleştirilebilmektedir (Gong vd., 2023, s. 3). Bunun yanı sıra *isimleştirme* (nominalisation) ve içerik silme gibi uygulamalar da aktörlerin söylem içerisindeki görünürlüğünün azaltılmasına yol açabilmektedir (Gong vd., 2023, s. 3). Dışlama, bazı durumlarda belirli bilgilerin veya aktörlerin arka planda bırakılması şeklinde de ortaya çıkabilmekte ve böylece olayların ve eylemlerin temsil edilme şekillerini etkileyebilmektedir (Norris, 2004; Van Leeuwen, 2014; akt. Gong vd., 2023, s. 3).

Bu stratejilerden ikincisi olan *dâhil etme* (inclusion) ise toplumsal aktörlerin söylem içerisinde görünür hâle getirilmesini ve belirli rollerle ilişkilendirilmesini ifade etmektedir (Gong vd., 2023, s. 4). Bu kapsamda *etkinleştirme* (activation) önemli bir rol oynamakta, aktörler gerçekleştirdikleri eylemler ve üstlendikleri roller üzerinden aktif bir konumda sunulmaktadır (Gong vd., 2023, s. 4). Dâhil etme ayrıca *genelleme* (generalisation) veya belirli kişi, yer ve

eylemlerin öne çıkarıldığı belirtme, yani *özelleştirme* (specification) yoluyla da gerçekleştirilebilmektedir (Gong vd., 2023, s. 4). Bunun yanı sıra toplumsal aktörler kimi zaman bir topluluk, grup veya ulus içerisinde ortak bir kategori altında sunulabilmektedir. *Benzeştirme/özdeşleştirme* (assimilation) adı verilen bu yöntem, bireysel özelliklerin geri planda bırakılarak tüm grup üyelerine ortak sorumluluk ya da suç atfetmek için kullanılabilir (Gong vd., 2023, s. 4). Bunun yanı sıra toplumsal aktörlerin işlevsel ve kimliksel özelliklerinin nasıl temsil edildiği de önem taşımaktadır. Bu özellikler dinî aidiyet, sosyal statü veya diğer toplumsal kategoriler üzerinden ifade edilebilmekte ve aktörlerin söylem içerisindeki konumlarının belirlenmesine katkıda bulunabilmektedir (Machin ve Van Leeuwen, 2005; akt. Gong vd., 2023, s. 4). Bahsi geçen her iki strateji de medya metinlerinde farklı toplumsal grupların kimlik ve statülerinin nasıl sunulduğunun incelenmesine de olanak sağlamaktadır. Örneğin medya söyleminde özellikle hükümet yetkilileri ve yüksek statülü kişiler çoğunlukla tam kimlikleri, görevleri veya statüleri belirtilerek temsil edilebilirken (Gong vd., 2023, s. 4), daha düşük toplumsal statüyle ilişkilendirilen aktörlerin tanımlanmasında daha genel ifadeler tercih edilebilmektedir (Downs, 2002; akt. Gong vd., 2023, s. 4). Bu farklılıklar, medya söyleminde aktörlerin görünürlük düzeylerinin ve temsil biçimlerinin toplumsal konumlara göre değişebileceğini göstermektedir. Olağanüstü durumlarda veya kriz dönemlerinde ise söylem içerisinde yer verilen aktörlerin çeşitliliği değişebilmektedir. Pandemi gibi küresel krizler sırasında resmî yetkililerin sesi medya söyleminde genellikle baskın hale gelirken, salgının doğası gereği-uluslararası aktörler, tıp uzmanları ve vatandaşlar gibi farklı toplumsal aktörlerin de medya söyleminde daha görünür hâle geldiği görülmektedir (Gong vd., 2023, s. 17). Bu durum, medya söyleminin dinamik yapısını ve kriz dönemlerinde aktör temsillerindeki esnekliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla dâhil etme ve dışlama stratejileri, söylem içerisinde aktörlerin görünürlük, konumlandırma ve temsil biçimlerinin bağlama göre nasıl farklılaşabildiğini incelemek için kullanılabilir.

3.10 ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Bu bölümde yer alan ve alt başlıklar hâlinde açıklanan eleştiriler, tek bir söylem stratejisi veya yöntemine indirgenemez. Bunlar, genel olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi'ne (ESC) bütünüyle; ESC'nin belirli yaklaşımlarına (ör. Tarihsel Söylem Çözümlemesi, Diyalektik-İlişkisel Yaklaşım vb.) ya da dil bilimsel söylem çözümlemesine yönelik eleştiriler olarak değerlendirilmelidir.

- **Yöntemsel Belirsizlik ve Araştırmacı Öznelliği**

Söylem çözümlemesi, yöntemsel açıdan esnek ve çok boyutlu yapısıyla öne çıksa da bu esneklik zaman zaman eleştirilere yol açmaktadır. Özellikle araştırmacının sezgilerine ve yorum gücüne dayalı çözümlemelerde, nesnellikten uzaklaşma ve genellenebilirliğin sınırlılığı gibi sorunlar gündeme gelmektedir. Çözümleme ile çözümlenen metinler/göstergeler arasındaki bağlantıların yeterince açıklanmaması ve “daha ileri bir inceleme[ye]” (Van Dijk, 2019, s. 308) olanak vermemesi, yöntemin güvenilirliğini zedeleyen başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Bu eleştiri yöntemin öznel yorumlara açıklığı, yeniden üretilebilirlik/tekrarlanabilirlik eksikliği ve çözümleme kapsamının geniş olmasına bağlı belirsizlik gibi bileşenleri içermektedir (Discourse Analyzer, 10 Nisan 2024). Foucault’nun (2019, s. 37) tespiti de bu belirsizliğe işaret etmektedir: Söylem çözümlemesinde sınırların nasıl belirlenebileceğine ve hangi belgelerin ya da sözlü izlerin metne dâhil edilmesi gerektiğine dair genel kabul görmüş bir ölçüt bulunmamaktadır. Foucault (2019, s. 16) ayrıca, söylem çözümlemesinde oluş, yorumlama ve yapısal çözümlemenin “meşru düzeyi[nin]” (Foucault, 2019, s. 16) ne olduğunun da açıklığa kavuşturulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, söylem çözümlemesinde hangi dilsel unsurların inceleme kapsamına alınacağına dair açık ve ortaklaşmış ölçütlerin olmaması, yönetime yönelik eleştirilerden biridir. Bu durum, pozitivist bilim anlayışına bağlı araştırmacılar tarafından bilimsellik ilkesine aykırı bir durum olarak değerlendirilmektedir. Çünkü söylem çözümlemesi, yalnızca dili/sembolik yapıları betimlemekle kalmaz; aynı zamanda onları seçmekte, kurgulamakta ve yorumlayarak toplumsal gerçekliği yeniden kurmaktadır (McLeod, 19 Haziran 2024). Yani gerçeklik bir nevi araştırmacı tarafından oluşturulmaktadır. Bu ise, araştırmacının ideolojik konumunu gündeme getirmektedir. Söylem çözümlemesi sıklıkla, araştırmacının politik eğilimlerinden ve dünya görüşünden etkilenme riski taşıdığı için, ideolojik angajman eleştirisine maruz kalmaktadır (Fairclough, akt. Discourse Analyzer, 10 Nisan 2024 ve 30 Eylül 2024). Araştırmacıların önkabullerinin, varsayımlarının ve sosyal konumlarının çözümleme sürecini – özellikle veri toplama ve yorumlama aşamalarını – etkileyebileceği ileri sürülmektedir (Discourse Analyzer, 30 Eylül 2024). Bununla birlikte, bu eleştiriler söylem çözümlemesini tümüyle geçersiz kılmamaktadır. Aksine, Eagleton’un da (2020, s. 265) belirttiği gibi, bilimsel faaliyetler üzerine yöneltilen eleştirilerin “bilimsel tarafsızlık mitine teslim olmak” şeklinde anlaşılmamalıdır; çünkü bu tür bir tarafsızlık anlayışı, özellikle günümüz bilim felsefesi yaklaşımlarınca büyük ölçüde sorgulanmaktadır (Eagleton, 2020, s. 265). Söylem çözümlemesi bu bağlamda, araştırmacının konumunu ve ideolojik yönelimlerini gizlemek yerine açık ederek, aslında çözümleme sürecinin şeffaflaşmasına katkı sağlayabilmektedir.

- **Söylemin belirsizliği ve postyapısalcı aşırılıklar**

Söylem çözümlemesinin temel varsayımlarından biri, dilsel yapıların yalnızca biçimsel değil, aynı zamanda ideolojik işlevler taşımasıdır. Cümle yapıları ve sözcük sıralamaları yalnızca anlatımın akışını değil, aynı zamanda anlamın nasıl inşa edildiğini ve okuyucunun algısının nasıl yönlendirileceğini de belirlemektedir. Etken-edilgen yapıların, adlaştırmaların ya da nesne tercihlerinin söylemdeki aktörleri görünür ya da görünmez kılma işlevi, dilsel tercihlerin ideolojik etkilerini ortaya koymaktadır. Van Dijk (2019), bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Cümlelerin konumu ve rolü, dil kullanıcılarının neyi bilip neyi bilmemeleri gerektiğiyle, dolayısıyla bilgiyi açığa çıkarma ya da gizlemenin ideolojik söylemsel işlevleriyle ilgili ima ve varsayımları işaret edebilmektedir” (s. 305). Eagleton da (2020) benzer şekilde, sözcük seçimi ya da cümle yapısı tercihlerinin “pekâlâ da toplumsal bir olayın failini, egemen ideolojik çıkarlara uygun bir tarzda gözden saklamaya hizmet ediyor olabileceğini” ifade etmektedir (s. 258). Fakat söylemin bu esnekliği ve yoruma açıklığı, bazı kuramcılar tarafından aşırılığa kaçacak şekilde genişletildiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Foucault’ya göre (2019, s. 43) söylem, sürekli yeniden üretilen, kendisinden önceki ve sonraki ifadelerle bağlantılı bir olaydır. Bu dinamik yapı, söylemin net bir şekilde tanımlanmasını ve çözümlemesinin sabit ölçütlerle yapılmasını zorlaştırmaktadır. Eagleton’a göre (2020, s. 286) postyapısalcı söylem kuramlarında düşünce ile maddi gerçeklik arasındaki fark göz ardı edilerek söylem kategorisi, hayatın tamamını açıklayacak kadar genişletilmektedir. Bu yaklaşım, ideoloji eleştirisinin temelini sarsma riski taşımaktadır (Eagleton, 2020, s. 264); çünkü fikirlerle maddi koşullar arasındaki fark belirsizleşirse, toplumsal fikirlerin hangi tarihsel ve sınıfsal temelden üretildiğini sorgulamak anlamını yitirmektedir. Eagleton (2020, s. 287), postmarksist söylem kuramcılarının, toplumsal sorunların kökenine inen yolu göstermek yerine, bir tiyatro eleştirmeni gibi okuyucuyu sahne arkasına yönlendirdiklerini ifade etmektedir. Yani, Eagleton, postmarksist söylem kuramcılarının çözümün kendisine değil, yalnızca temsiline işaret ettiklerini vurgulamaktadır. Eagleton’a göre (2020) söylem her şeyi açıklayan bir “kahraman” (s. 287) gibi sunulmakta, fakat kendi tarihsel ve maddi dayanakları sorgulandığında sessiz kalmaktadır. Bu bakış açısından hareketle söylem odaklı çözümlemelerin, maddi toplumsal koşulları geri plana atma riski taşıdığı söylenebilir. Söylemin esnek ve çok yönlü yapısı bir yandan eleştirel açılımlar sunsa da maddi gerçeklik arka plana itildiğinde ve söylem aşırı yorumlandığında siyasal ve toplumsal gerçeklikle olan bağı belirsizleşebilmekte ya da zayıflayabilmektedir.

- **Disiplinler arası karmaşıklık ve uygulama zorlukları**

Söylem çözümlemesi, anlamın toplumsal bağlam içinde nasıl üretildiğini inceleyen disiplinler arası bir yöntemdir. Fakat bu yaklaşım, çeşitli kuramsal geleneklerden beslenmesine rağmen, kavramların iç içe geçmesi, analitik çerçevenin esnekliği ve uygulamadaki pratik zorluklar

nedeniyle hem kavramsal hem de yöntemsel olarak karmaşık bir yapıya sahiptir. Van Dijk (2019, s. 308), söylem çözümlemelerinde anlamların çoğu zaman araştırmacının sezgisel yorumlarına dayanarak belirlendiğini, bunun da daha derin bilişsel incelemelerin ihmâl edilmesine yol açtığını vurgulamaktadır. Söylem çözümlemesi, toplumsal yapı ve iktidar ilişkilerine odaklanırken, çözümlemenin bireysel bilişsel süreçleri ve zihinsel temsilleri yeterince dikkate almaması, yöntemin kavramsal derinliğini ve sistematikliğini sınırladığı gerekçeleriyle eleştirilmektedir. Ayrıca bu yöntem, diğer çözümleme yöntemlerine kıyasla daha fazla zaman, enerji ve kapsamlı alan yazını bilgisi gerektirmektedir. Phillips ve Hardy'ye göre (akt. Jansen, 2008, s. 108), söylem çözümlemelerinde ampirik söylem çalışmalarının personel, zaman ve bütçe ile sınırlı olması, söylem kuramının tüm yönleriyle aynı derinlikte ele alınmasını zorlaştırmaktadır. Bu da yöntemin hem kuramsal hem de pratik açıdan disiplinler arası bir karmaşıklık içerdiğini göstermektedir.

Söylem çözümlemesinin sınırlarını belirlemek de her zaman kolay değildir. Foucault (2019, s. 37) söylemin kuruluşunun, “ne doğrulanması ne de dile getirilmesi kolay olmayan belirli bir seçim sayısını” gerektirdiğini belirtmektedir. Söylem çözümlemesinde hangi belgelerin veya sözlü izlerin çözümlemeye dâhil edilmesi gerektiği konusunda net bir uzlaşma veya norm bulunmamaktadır (Foucault, 2019, s. 37). Bu da kavramsal ve yöntemsel sınırların belirsiz kalmasına yol açabilmektedir. Bu durum, özellikle farklı dilsel ve kültürel bağlamlarda karşılaştırmalı çalışmalar yapılırken hangi unsurların incelenmeye değer olduğuna ilişkin belirsizlikleri ve zorlukları artırmaktadır. Özer'in (akt. Van Het Hof, 2019, s. 212) vurguladığı üzere, söylem çözümlemesinin kültürel çalışmalarla iç içe geçmesi, okuyucu açısından yöntemin anlaşılabilirliğini azaltmakta ve yorumların izlenebilirliğini zorlaştırabilmektedir. Bu da yöntemsel açıklık gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır.

Tarihsel söylem çözümlemeleri açısından da benzer zorluklar geçerlidir. Foucault (2019), tarihsel çözümlemelerde artık odak noktasının gelenek ve iz sürme değil, kopuşlar ve sınırların belirlenmesi olduğunu savunmaktadır (s. 15). Bu yaklaşım, düşünce biçimlerini izlemeyi ve tarihsel süreklilik içeren anlam yapıları kurmayı güçleştirebilmektedir: “[...] Problem artık gelenek ve iz problemi değil, kopma ve sınır problemidir; problem artık sürüp giden temel problemi değil, temel ve temellerin yenilenmesi olarak değer kazanan dönüşümler problemidir” (Foucault, 2019, s. 15).

Bunların yanı sıra, postmodern ve postyapısalcı yaklaşımların söylemi yalnızca iktidar ve arzu bağlamında okuma eğilimi de söylem çözümlemesine yönelik bir başka eleştiridir. Eagleton'a göre (2004, s. 264), dilin yalnızca retorik bir oyun olarak değerlendirilmesi, tarafsız ya da bilgilendirici söz edimlerinin bile ideolojik çerçeveye dâhil edilmesine neden olmakta ve

nesnellik sorununu derinleştirmektedir. Eagleton (2004) bununla ilgili olarak şunları ifade etmektedir:

Bütün söylemi iktidar ve arzu oyununun damgasını vurduğu bir şey olarak görmek ve buradan hareketle dilin tamamını sökülüp atılamaz biçimde retoriksel saymak postyapısal ve postmodernist perspektife özgü bir hamledir [...] Her söylem, alıcısı üzerinde birtakım etkiler yaratmayı hedefler ve işe, taraflı bir ‘özne konumu’ndan başlar (s. 264.).

Sonuç olarak, söylem çözümlemesi güçlü bir kuramsal zemin sunmasına ve farklı disiplinlerden beslenmesine rağmen, kavramların iç içe geçmesi, ölçütlerin net olmaması, yoğun kaynak gereksinimi ve uygulamadaki pratik sınırlılıklar nedeniyle hem kavramsal hem de yöntemsel açıdan çok katmanlı bir analitik yaklaşım olarak değerlendirilmelidir.

- **Metodolojik ve kuramsal eksiklikler/sınırlılıklar ve geliştirilme gereksinimleri**

Van Dijk (2015, s. 479) söylem yapıları ile yerel ve küresel toplumsal bağlam yapıları arasındaki ilişkilerin yeterince açık ve detaylı şekilde ortaya konmadığını ve bu ilişkinin genellikle sadece bilgi ve ideoloji kavramları bağlamında ele alındığını belirtmektedir. Ayrıca, Van Dijk (2015) söylem ve güç/iktidar ilişkisi üzerine birçok çalışma yapılmış olsa da söylem ve toplumsal eylem arasındaki bilişsel – toplumsal ilişkinin hâlâ çok disiplinli bir perspektifle tam olarak açıklanmadığını ileri sürmektedir (s. 479). Bu nedenle, birçok ESÇ çalışmasında, güç ilişkilerine ilişkin ön yargılar, söyleme yönelik bakış açıları olarak kullanılmaktadır. Örneğin, “güç kötüdür” (Niehr, 2014, s. 134), “politikacılar manipülatörlerdir” (Niehr, 2014, s. 134), “medya, ideolojiyi yeniden üreten makinelerdir” (Niehr, 2014, s. 134) gibi genelleştirmelerle karşılaşılır. Ayrıca, bazı kavramlar ve kategoriler (örneğin, “güç”, “kurumlar”, “toplumdaki önde gelen gruplar” veya “iş dünyası” gibi) çoğunlukla açık ve tartışmasız gerçekler olarak kabul edilmekte ve sorgulamaksızın rastgele şekilde kullanılmaktadır (Niehr, 2014, s.135). Bu durum, toplumsal yapıların ve eylem kalıplarının aşırı basitleştirilmiş modellerin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Örneğin siyasilerin her zaman ve bilinçli olarak seçmenlerini manipüle ettiği, doktorların her zaman doktor-hasta ilişkilerinde güçlü taraf oldukları gibi basitleştirilmiş modeller/kabuller, söylem çözümlemesine yansıtılmakta, güç ilişkileri genellikle önceden tanımlanmakta ve ardından söylemdeki özelliklerle (bazen tartışmalı şekilde) doğrulanmaktadır (Niehr, 2014, s. 135). Böyle bir yaklaşım, söylem çözümlemesinin bilimsel nesnelliği ve güvenilirliğine gölge düşürmektedir.

- **Dil Bilimi ve Sosyal Bilimler arasındaki ayrışma ve iş birliği eksikliği**

Van Dijk (2015) daha dil bilimsel odaklı metin ve konuşma çözümlemeleri ile çeşitli toplumsal ve politik yaklaşımlar arasında ciddi bir kopukluk olduğunu belirtmektedir (s. 479). Van Dijk’e

göre (2015) dil bilimsel odaklı çalışmalar çoğunlukla güç, eşitsizlik ve siyasetin toplumsal boyutlarını göz ardı ederken; toplum ve politika odaklı çalışmalar ise detaylı söylem çözümlemelerine yeterince yer vermemektedir (s. 479). Van Dijk bu iki alanın bütünleştirilmesinin, daha güçlü ve kapsamlı eleştirel söylem çözümlemeleri için gerekli olduğunu ifade etmektedir.

- **Kuramsal boşluklar**

Van Dijk (2015) hâlâ yeterince araştırılmamış büyük eleştirel çalışma alanları olduğunu, bunlar arasında toplumsal sınıfların egemenlik ya da direniş söylemlerinin incelenmesinin yer aldığını ifade etmektedir (s. 479). Ayrıca Van Dijk'e göre (2015, s 479), eleştirel söylem çözümlemesinin hem kuramsal hem de pratik düzeyde demokratik normlar, insan hakları, eşitlik ve adalet gibi temel değerlere bağlı kalarak “eleştirel” olmanın ne demek olduğunu daha net ortaya koyması gerekmektedir. Van Dijk bu anlamda, eleştirel söylem çözümlemesinin, söylemsel gücün kötüye kullanımına karşı aktif ve etkili bir güç olarak konumlanması gerektiğini savunmaktadır.

4 .BÖLÜM

MEDYA SÖYLEMİNDE SURİYELİLERİN TEMSİLİ: KARŞILAŞTIRMALI SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

4.1 DERLEMİN KAPSAMI VE ÖRNEKLEM SEÇİMİ

Eleştirel Söylem Çözümlemesi (ESC) çalışmalarında örneklem büyüklüğüne ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Küçük bir örneklemin derinlemesine çözümleme için daha uygun olabileceğini savunan araştırmacılar (Baker ve McGlashan, 2020, s. 1; Evolvi, 15 Kasım 2023), örneklem sınırlandırılırken, yeterli temsiliyetin ve analitik derinliğin sağlanması gerektiğinin de altı çizmektedir. Bu doğrultuda Süddeutsche Zeitung, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Sabah ve Sözcü gazetelerinde “syrische Flüchtling” ve “Suriyeli mülteci” arama teriminin geçtiği 1266 haberin bulunduğu bu çalışmanın örneklemini, her gazeteden 25 haber olacak şekilde sınırlandırılmıştır.

Tablo 13. Türk ve Alman gazetelerinde “syrische Flüchtling” ve “Suriyeli mülteci” arama teriminin geçtiği haber sayıları (2011-2020)

Sözcü	Süddeutsche Zeitung	YIL	Frankfurter Allgemeine Zeitung	Sabah
-	1 haber	2011	9 haber	3 haber
3 haber	1 haber	2012	45 haber	25 haber
4 haber	15 haber	2013	48 haber	31 haber
5 haber	14 haber	2014	65 haber	23 haber
10 haber	43 haber	2015	191 haber	9 haber
7 haber	43 haber	2016	228 haber	5 haber
1 haber	28 haber	2017	89 haber	10 haber
3 haber	12 haber	2018	106 haber	10 haber
3 haber	8 haber	2019	58 haber	19 haber
21 haber	5 haber	2020	47 haber	12 haber
Toplam: 57 haber	Toplam: 176 haber	Toplam Haber Sayısı	Toplam: 886 haber	Toplam: 147 haber

Seçilen örneklem büyüklüğünün yıllara göre temsiliyetinin ne kadar dengeli olduğunu test etmek amacıyla, Türk ve Alman gazeteleri için ayrı ayrı üç farklı örneklem büyüklüğü durumuna göre (25, 30 ve 50 haber) bir duyarlılık çözümlemesi yapılmıştır (bkz. Tablo 14 ve Tablo 15). Bu çözümlemede, her yıl için mevcut haber sayısına göre oransal kota (*proportional quota sampling*)

uygulanmış ve farklı örneklem büyüklüklerinde yıllık haber dağılımının nasıl değiştiği gözlemlenmiştir.

4.2 VERİ SEÇİM ÖLÇÜTLERİ

Dört gazeteden 25'er haberlik örneklem seçilirken, yalnızca oransal kota yöntemiyle haberlerin niceliği değil, amaçlı/seçici örneklem (*purposive sampling*) yöntemiyle haberlerin niteliği ve çeşitliliği de göz önünde bulundurulmuştur. 25'er haberlik örneklem dağılımı, yıllar arasındaki ağırlıkları korumasına rağmen, gazetelerin yıllara göre haber yoğunluğu birbirinden farklı olduğundan, çözümlemede haberlerin dikkatli bir şekilde seçilmesi ve örneklemin dengelenmesi konusuna özen gösterilmesi gerektiği düşünülmüş ve bunun için araştırmanın içeriği, söylemsel odağı ve temsiliyet hedefleri doğrultusunda, derlemi oluşturan tüm gazetelerin (Sözcü, Sabah, SZ ve FAZ) 2011–2020 dönemindeki haberlerine aşağıdaki ölçütler uygulanmıştır

4.2.1 İçerik Ölçütü

Türk gazetelerinden seçilen haberlerin Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin Türk medyasının, siyasi aktörlerin veya kamuoyunun tutumlarını; Alman gazetelerinden seçilen haberlerin ise Almanya'daki Suriyelilere ilişkin Alman medyasının, siyasi aktörlerin veya kamuoyunun tutumlarını yansıtmalarına özen gösterilmiştir. Bunun için, Suriyelilerin göç deneyimlerini, kişisel anlatılarını, onlara ilişkin alınan siyasi kararları veya onların kamuoyundaki temsillerini yansıtan haber içerikleri, örneklem seçiminde önemli rol oynamıştır.

4.2.2 Söylem Odaklılık Ölçütü

Suriyelilerle ilgili olay ya da durumların nasıl ele alındığının yanı sıra, onların tanımlanmasında kullanılan iyi adlandırma ve kötü adlandırma/olumsuzlayıcı dil örneklerinin çok ve çeşitli olmasına özen gösterilmiştir. İlgili arama teriminin geçtiği haberler arasından, mültecilerle ilgili olumlu ve insancıl söylemler içeren haberler de dâhil edilmeye çalışılmıştır.

4.2.3 Temsiliyet Ölçütü

Aynı yıl içerisinde benzer içerikli haberler arasından, farklı söylem biçimlerini yansıtan haberlerin seçilerek, incelenen her yıl için söylemsel çeşitliliğin korunması ve böylece haberlerin farklı temsillerinin karşılaştırmalı biçimde çözümlenebilmesi amaçlanmıştır.

4.3 DERLEM VERİLERİNİN SAYISAL GÖRÜNÜMÜ: GAZETELERİN TOPLAM VE ÇÖZÜMLEMEYE DÂHİL EDİLEN HABER SAYILARI

Aşağıdaki tablo, SZ ve FAZ'ın her yıl için mevcut haber sayısını ve toplam örneklem büyüklüklerine göre seçilecek haber sayısını göstermektedir. Hangi yıldan kaç haber seçileceği, ilgili yıldaki haber sayısının toplam örneklem sayısı ile çarpılması ve elde edilen değer 2011-2020 yıllarındaki toplam haber sayısına bölünmesiyle belirlenmiştir. Böylece, yıllar arasındaki ağırlıkların korunabileceği ve **temsili edici, dengeli bir örneklem sayısı elde edilebileceği** düşünülmüştür. Ayrıca, "Alexander Hamilton tarafından geliştirilen en yüksek kalan (largest remainder)" yöntemi (Erkut, 2013, s. 1) ve minimum 1 haber kuralı (her yıl için en az bir haber seçilmesi) uygulanmıştır. Örneğin FAZ gazetesinde örneklem büyüklüğünün 25 olarak belirlendiği bir durumda, 2011 yılından kaç haber seçilmesi gerektiği şu şekilde hesaplanmıştır: $25 \text{ (örneklem büyüklüğü)} \times 9 \text{ (2011 yılındaki mevcut haber sayısı)} / 886 \text{ (2011-2020 yıllarındaki FAZ'daki toplam haber sayısı)} = 0,25$. Her yıldan en az bir haber seçilmesi kuralı gereğince 2011 yılından 1 haber seçilmiştir. Ya da örneğin SZ'nin 2011 yılı için örneklem sayısı hesaplaması, şu şekilde yapılmıştır: $25 \text{ (örneklem büyüklüğü)} \times 7 \text{ (2011 yılındaki mevcut haber sayısı)} / 176 \text{ (2011-2020 yıllarındaki SZ'deki toplam haber sayısı)} = 0,99$. En yüksek kalan/En büyük artık yöntemi gereğince bu değer 1'e yuvarlanmış ve 2011 yılından 1 haber seçilmiştir.

4.4 FARKLI SENARYOLARA GÖRE GAZETE VE YIL BAZLI ÖRNEKLEM DUYARLILIK ÇÖZÜMLEMESİ

Yukarıda açıklanan örneklem belirleme sürecinin, seçilen haber sayısına ve yıllara göre nasıl/ne kadar değiştiğini test etmek amacıyla mini bir duyarlılık çözümlemesi (Alm. *Sensitivitätsanalyse*) (Sağmanlı ve Lüle, 1997, s. 49) uygulanmıştır. Sağmanlı ve Lüle'ye göre (1997) duyarlılık çözümlemesi, bir modeldeki parametrelerde oluşan değişikliklerin (ör. örneklem büyüklüğü) sonuç üzerindeki etkisinin incelenmesine (s. 51) dayanmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle, her

gazeteden 25, 30 ya da 50 haberlik örneklemin seçilmesi durumunda, haberlerin yıllara göre seyri (söylemsel kırılma noktaları gibi) ne kadar yansıttığı ve haber yoğunluğunun yıllara göre nasıl değiştiği karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda, örneklem büyüklüğü değişse de 25 haberlik örneklemin, 30 ve 50 haberlik örneklemdeki yıllık seyri ve haber yoğunluğundaki artış/azalışları büyük ölçüde yansıttığı tespit edilmiştir.

Haberlerin seçilmesinde üç ölçüt (içerik, söylem odaklılık ve temsiliyet) temel alınmış ve örtmece sözlerin çözümlenmesinde ise, ESC literatüründeki mevcut kodlar dışında, haberler okunurken — gerekli görülmesi durumunda — araştırmacı tarafından yeni kodlar eklenmiştir. Yani örneklem büyüklüğünün sayısının haber seçiminde kullanılan ölçütleri ve çözümlenenin temel yaklaşımını değiştirmedeği söylenebilir. Arastaman vd. (2018), nitel araştırmalarda örneklem seçiminde izlenen yöntemin şeffaf bir şekilde açıklanmasının önemine dikkat çekmekte ve “güvenilebilirliği” (İng. “dependability”) (s. 60), bulgu ve yorumların “tutarlı bir sürecin ürünü olması” (s. 60) ve bu sürecin mümkün olduğunca “açık ve tekrarlanabilir” (s. 60) olmasıyla ilişkilendirmektedir. Bu araştırmada uygulanan duyarlılık çözümlemesi de hem 25 haberlik örneklem tercihinin haberlerin yıllık seyrini rastlantısal şekilde belirlenmediğini hem de örneklem büyüklüğüne ilişkin tercihin güvenilebilirliğini göstermek amacıyla uygulanmıştır. 30 ve 50 haberlik örneklemelerde de benzer yıllık seyrin görülmesi ve aynı seçim ve çözümleme yönteminin uygulanması nedeniyle 25 haberlik örneklem seçiminin yeterli olabileceği düşünülmüştür.

4.4.1 Farklı Örneklem Senaryolarına Göre SZ Ve FAZ İçin Duyarlılık Çözümlemesi

FAZ ve SZ gazetelerine ait farklı örneklem büyüklüklerindeki (25, 30 ve 50) haberlerin yıllık dağılımlarını gösteren aşağıdaki tabloda, 25 haberlik örneklem seçilmesi durumunda, örneklem büyüklüğünün daha sınırlı olmasına rağmen yıllar arasında genel olarak dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir. Özellikle düşük (2011) ve yüksek (2016) frekanslı haberlerin bulunduğu yılların örneklem içerisindeki ağırlıkları büyük ölçüde korunmuştur. 30 ve 50 haberlik örneklem seçeneklerinde haber sayısı artmakla birlikte, yıllara göre dağılımda belirgin bir değişiklik meydana gelmemiştir. Başka bir ifadeyle, farklı örneklem büyüklüklerinde öne çıkan yıllar büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Örneğin hem SZ hem de FAZ için haber yoğunluğunun yüksek olduğu 2015 ve 2016 yıllarına ilişkin veriler incelendiğinde, örneklem sayısı artırıldığında da bu yılların öne çıkan konumlarını koruduğu görülmektedir.

Bu durum, çalışmada tercih edilen 25 haberlik örneklemin yıllık ve gazete bazındaki temsil yeterliliğini tek başına kesin olarak kanıtlamamakla birlikte, örneklem büyüklüğünün artırılması

durumunda yıllık haber dağılımında belirgin bir farklılık ortaya çıkmamasının, 25 haberlik örneklemin genel dağılım eğilimini büyük ölçüde yansıttığı yönünde bir gösterge olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir.

Tablo 14. SZ ve FAZ haberlerinin farklı örneklem büyüklüklerine göre (25, 30 ve 50) yıllık dağılımı

FAZ					SZ			
Yıl	Mevcut Haber Sayısı	25 Örneklem	30 Örneklem	50 Örneklem	Mevcut Haber Sayısı	25 Örneklem	30 Örneklem	50 Örneklem
2011	9	1	1	1	7	1	1	2
2012	45	1	2	3	6	1	1	2
2013	48	1	2	3	23	4	4	7
2014	65	2	2	4	25	4	4	7
2015	191	5+1	6	11	55	7	9	16
2016	228	6	7	13	35	5-1	6	10
2017	89	2	3	5	10	1	2	1
2018	106	3	4	6	5	1	1	1
2019	58	2	2	3	8	1	1	2
2020	47	1	1	3	2	1	1	1
Toplam	886	24+1	30	52-2	176	26-1	30	49+1

Not: Tablo, yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: Oransal kota örneklemesine (*proportional quota sampling*) göre yapılan hesaplamalarda, hedeflenen örneklem büyüklüğünden farklı sonuçlara ulaşılan gazetelerde toplam sayıya ulaşmak amacıyla düzeltmeler yapılmıştır.

4.4.2 Farklı Örneklem Senaryolarına Göre Sözcü Ve Sabah Gazeteleri İçin Duyarlılık Çözümlemesi

Aşağıdaki tablo, Sabah ve Sözcü gazetelerinde “Suriyeli mülteci” arama teriminin geçtiği 2011-2020 dönemine ait haberlerden 25, 30 ve 50 örneklem seçilmesi durumunda ortaya çıkan yıllık haber dağılımını göstermektedir. Tabloda iki gazetenin haber yoğunluklarının yanı sıra, yoğunluğun en yüksek olduğu yılların da farklılaştığı görülmektedir. Sabah’ta en yüksek haber yoğunluğu 2013 yılında, Sözcü’de ise 2020 yılında ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, iki gazetenin farklı örneklem büyüklükleri karşılaştırıldığında yıllık dağılımların genel olarak benzer bir eğilim sergilediği görülmektedir. Alman gazetelerinde olduğu gibi, 25 haberlik örneklem seçilmesi durumunda da yıllar arasındaki genel dağılım korunmaktadır. 30 ve 50 haberlik örneklem seçeneklerinde haber sayısı artmakla birlikte, yıllık dağılımın genel yapısında belirgin bir değişiklik gözlenmemektedir. Diğer bir ifadeyle, farklı örneklem büyüklüklerinde öne çıkan yıllar büyük ölçüde aynı kalmaktadır. Örneğin Sabah’taki en yüksek yoğunluğun görüldüğü 2013 yılı ile Sözcü’deki en yüksek yoğunluğun görüldüğü 2020 yılı

incelendiğinde, örneklem sayısı artırıldığında da bu yılların öne çıkan konumlarını koruduğu görülmektedir. Bu durum, çalışmada tercih edilen 25 haberlik örneklem yıl ve gazete bazındaki temsil yeterliliğini tek başına kesin olarak kanıtlamamakla birlikte, örneklem büyüklüğü artırıldığında yıllık haber dağılımında belirgin bir farklılık ortaya çıkmamasının, 25 haberlik örneklem genel eğilimi büyük ölçüde yansıttığı yönünde değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Tablo 15. Sözcü ve Sabah gazete haberlerinin farklı örneklem büyüklüklerine göre (25, 30 ve 50) yıllık dağılımı

SABAH					SÖZCÜ			
Yıl	Mevcut Haber Sayısı	25 Örneklem	30 Örneklem	50 Örneklem	Mevcut Haber Sayısı	25 Örneklem	30 Örneklem	50 Örneklem
2011	3	1	2	1	0	0	0	0
2012	25	4	5	9	3	1	2	3
2013	31	5-1	6	11	4	2	2	4
2014	23	4	5	8	5	2	3	4
2015	9	2	2	3	10	4	5	9
2016	5	1	1	2	7	3	4	6
2017	10	2	2	3	1	1	1	1
2018	10	2	2	3	3	1	2	3
2019	19	3	4	6	3	1 + 1	2	3
2020	12	2	2	4	21	9	11	18
Toplam	147	26-1	31-1	50	57	24+1	30	51-1

Not: Tablo, yazar tarafından oluşturulmuştur.

Not: Oransal kota örnekleme (proportional quota sampling) göre yapılan hesaplamalarda, hedeflenen örneklem büyüklüğünden farklı sonuçlara ulaşılan gazetelerde toplam sayıya ulaşmak için düzeltmeler yapılmıştır.

4.5 KODLAMA SÜRECİ VE BELİRLENEN KODLAR

Bu çalışmada, Suriyelilerle ilgili haberlerdeki dilsel, söylemsel ve temsile ilişkin yapıların sistematik şekilde incelenmesine katkı sağlayabileceği düşünülen kodlar, kuramsal bölümde aktarılan yaklaşım ve modellerden yararlanılarak oluşturulmuş ve belirlenen tüm kodlar MAXQDA programına yüklenmiştir.

MAXQDA, nitel ve nicel veri çözümlemesinde metinlerin ve anlam yapılarının sistematik şekilde incelenmesine yardımcı olan bir yazılımdır. MAXQDA aracılığıyla sözcük veya cümlelere kodlar atanabilmekte, kod sıklıkları sayısal olarak karşılaştırılabilmekte ve metinlerdeki söylemsel eğilimler grafiklerle görselleştirilebilmektedir. Ayrıca yazılım, eş dizimsel ilişkiler, kod ilişkileri, kategori ve kod dağılımları, frekans çözümlemeleri ve kod-matris eğilimleri gibi göstergeler

aracılığıyla çözümlemenin nicel boyutunun desteklenmesine olanak sağlamaktadır. Böylece belirli ifadelerin hangi sıklıkla, hangi bağlamlarda ve hangi *söylemsel konumlarda* (Alm. *Diskurspositionen*) ortaya çıktığı karşılaştırmalı olarak incelenebilmekte ve çalışmanın nitel ve nicel boyutlarını birleştiren *karma yöntem yaklaşımını* da (Alm. *Mixed-Methods-Ansatz*) mümkün kılmaktadır.

Araştırmada gazetelerde kullanılan örtmece sözleri belirleyip inceleyebilmek amacıyla kod sistemi, iyi adlandırmalar (Alm. *Euphemismen*) ve kötü adlandırmalar (Alm. *Dysphemismen*) kategorileri altında hiyerarşik olarak oluşturulmuştur. Yaklaşık 190 kod ve alt koddan oluşan kod sisteminde yoğunlaştırma/abartma (Intensification/Mitigation), adlandırma/referans stratejileri, yükleme stratejileri (aktör temsili ve metaforlar), argümantasyon stratejileri (topos), çerçeveleme stratejileri (framing), söylemsel eylem ve meşrulaştırma stratejileri ile söylem konumu (yayın çizgisi) gibi kategoriler bulunmaktadır. MAXQDA’da oluşturulan kodların tamamı EKLER bölümünde verilmiştir. Bu araştırmada, MAXQDA ve Excel’den yararlanılarak oluşturulan görsellerde ve bu görsellerle desteklenen yorumlarda ise, bu kodlardan yükleme/niteleme stratejileri (aktör temsili ve metaforlar), argümantasyon stratejileri (Topos), çerçeveleme stratejilerine (Framing) yer verilecektir.

Oluşturulan kodlar aracılığıyla haber söylemlerinde mültecilerin olumlu (insancıl, mağdur) veya olumsuz (tehdit, kriz, yabancı, aciz) özelliklerle nasıl temsil edildiğinin belirlenmesi, bu temsillerin nicel dağılımlarının gazeteler arasında karşılaştırılması ve örtmece kullanımlarında başvuru söylemsel strateji ve çerçevelerin kullanım sıklıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu kullanımların haberlerin söylemsel özellikleriyle ilişkisi de değerlendirilmiştir. Programın sunduğu grafiksel ve tablo temelli raporlama özellikleri sayesinde kodlar ve haberler arasındaki ilişkiler görselleştirilebilmekte; bu da betimleyici ve yorumlayıcı çözümlemelerin birlikte yürütülmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca programın sunduğu grafiksel ve tablo temelli raporlama özellikleri sayesinde, kodlar ve haberler arasındaki ilişkileri görselleştirilebilmektedir; bu da betimleyici ve yorumlayıcı çözümlemeyi mümkün kılmaktadır.

Kodlama sürecinde, belirlenen içerik, söylem odaklılık ve temsiliyet ölçütlerini karşılayan her haber metni sözcük, ifade ve/veya cümle düzeyinde çözümlenmiştir. Sözcük düzeyindeki kodlamalarda, sözcüğün metin içerisindeki bağlamda kazandığı anlam esas alınmıştır. Ayrıca söylemlerin hangi aktörler, kurumlar veya hukuki ve bürokratik düzenlemeler temelinde şekillendiğini bütüncül olarak çözümleyebilmek amacıyla, örtmece söz olarak değerlendirilmeyen bazı ifade ve cümlelere de çeşitli kodlar verilmiştir. Bu kapsamda siyasi ve diğer kamusal aktörler, kurum ve kuruluşlar, ülkeler ve yasal ya da diplomatik düzenlemeler

(Cenevre Sözleşmesi, Geri Kabul Anlaşması, AB-Türkiye Mutabakatı, Vize Serbestisi vb.) kodlama kapsamına alınmıştır. Bu ifadeler, doğrudan örtmece söz olarak değil, haberlerdeki söylemsel ve bağlamsal ilişkilerin incelenmesine yardımcı olan unsurlar olarak değerlendirilmiştir.

İfade ve cümleler kodlanırken yine metnin bağlamı esas alınmıştır. Örtmece söz, örtmece sözü destekleyen ifade veya cümle olması durumunda, uygun görülen yerlerde aynı sözcük veya cümleye birden fazla kod atanmıştır. Örneğin bir haberde “Flüchtlingskrise” (mülteci krizi) sözcüğüne aşağıdaki kodlardan bazıları verilmiştir:

Örtük/Dolaylı Kötü Adlandırmalar: Sözcük doğrudan olumsuz bir nitelendirme içermemesine rağmen, onun mülteciler ile “kriz” kavramını aynı ifade içerisinde ilişkilendirmesi nedeniyle ona bu kod verilmiştir.

Kötü Adlandırmalar – Adlandırma/Referans Stratejileri – Bağlamsal Adlandırmalar (Mülteci) – Yoğunlaştırma/Abartma (Intensification): “kriz” tamlananıyla birlikte, durumun/olayın aciliyeti, tehlikesi vs. vurgulanarak sözcüğün, örtük bir ideolojik işlev kazanması nedeniyle bu kod verilmiştir.

Kötü Adlandırmalar – Argümantasyon Stratejileri (Topos) – Kriz/Felaket/Kaos: Mültecilerin ülkedeki varlıkları kriz, yönetim/idare sorunu olduğu vurgulandığı için bu topos ve tüm söylem alanı kriz çerçevesinde kurulduğu için Kötü Adlandırmalar – Çerçeveleme Stratejileri (framing) – Kriz/Felaket/Kaos kodu verilmiştir.

Kötü Adlandırmalar – Çerçeveleme Stratejileri (Framing) – Tehlike/Tehdit/Güvenlik: Alınan önlemlerin “krizi” önlemeye yetmemesinin ve mültecilerin varlığının ülkede güvenlik açığı yarattığının vurgulandığı haberlere bu kod da verilmiştir. Ayrıca tehlikenin gerekçesi olarak krizin vurgulandığı haberlerdeki bu ifadeye Kötü Adlandırmalar – Argümantasyon Stratejileri (Topos) – Tehlike/Tehdit/Güvenlik kodu da verilmiştir.

Kötü Adlandırmalar – Çerçeveleme Stratejileri (Framing) – Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı: Mülteciler, “kriz” gibi olumsuz bir sözcükle temsil edilerek, ülkedeki varlıkları ya da “krizi” yaratan siyasi aktörler, eleştirel bir çerçevede sunulduğu için bu kod verilmiştir.

Kötü Adlandırmalar – Çerçeveleme Stratejileri (Framing) – Yabancılaştırma/Ötekileştirme/Ayrımcılık: Ev sahibi biz ile bize sorun/kriz çıkaran, bizim grubumuza ait olmayan, diğerleri (othering) vurgusu olduğu için bu kod verilmiştir.

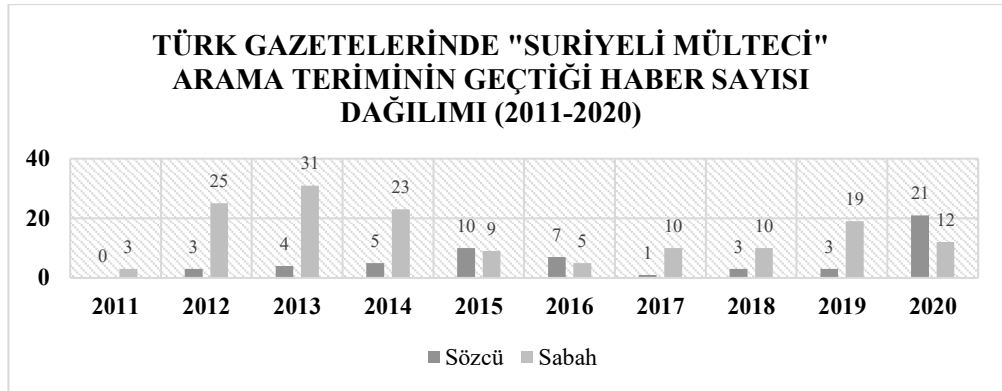
Kötü Adlandırmalar – Söylemsel Eylem ve Meşrulaştırma Stratejileri – Edilgenleştirme/Fail Gizleme/Söylemsel Silme: İç savaş, çatışma süreçleri, farklı aktörlerin sürece katılmasıyla taraflar arasındaki anlaşmazlıklar vb. unsurların sorunun/krizin nedenleri ve sorumluları açısından arka plana itildiği veya görünürlüklerinin azaltıldığı için bu kod verilmiştir.

4.6 GAZETELERİN KARŞILAŞTIRILMASI

4.6.1 Türk Gazeteleri (Sözcü Ve Sabah) Örneğinde Suriyeliler: Haber Sayısı Karşılaştırması

Türk gazetelerindeki Suriyelilerle ilgili haber sayısı ve yıllara göre dağılımı, Alman gazetelerinden belirgin şekilde farklıdır. 2011-2020 yılları arasında Alman gazetelerinde mültecilerle ilgili toplam 1062 haber yapılmışken, Türk gazetelerinde bu sayı 204’te kalmıştır. İki gazete arasındaki yaklaşık beş kat oranındaki bu farklılık, haber sayıları ve yıllara göre haber yoğunluğunun iki gazete arasında farklılaştığını göstermektedir. Bununla birlikte, bu farklılığın nedenleri arasında Suriyelileri ifade etmek için kullanılan adlandırmaların çeşitliliği de gösterilebilir. Türk gazetelerinde “Suriyeli mülteciler” dışında “kardeşlerimiz”, “misafirlerimiz”, “ihtiyacı olanlar”, “mağdur insanlar”, “mazlumlar”, “muhacirler”, “göçmenler”, “sığınmacılar”, “dindaşlarımız”, “soydaşlarımız”, “Suriyeli vatandaşlar” ve “Suriyeliler” gibi farklı adlandırmaların kullanılması, haber taramalarında elde edilen sonuçları etkileyebilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir. Buradan hareketle, bu çalışmada Alman gazetelerindeki “syrische Flüchtling” ifadesine koşut olarak yalnızca “Suriyeli mülteci” arama teriminin seçilmesi ve Suriyelileri ifade eden diğer sözcüklerin tarama kapsamına alınmaması nedeniyle, Türk ve Alman gazetelerinde ulaşılan haber sayıları arasında niceliksel bir farklılık oluşmuş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle söz konusu fark, konunun önem veya önemsizliğiyle ilişkilendirilmemeli, kullanılan arama terimlerinin (“Suriyeli mülteci” ve “syrische Flüchtlinge”)

kapsamı, farklı adlandırma şekilleri ve haber üretiminde kullanılan sözcük tercihleri gibi yöntemsel ve bağlamsal unsurlar da dikkate alınmalıdır.

Şekil 43. Türk gazetelerinde (Sözcü ve Sabah) “Suriyeli mülteci” arama teriminin geçtiği haber sayısı dağılımı (2011-2020)

Yukarıdaki grafik incelendiğinde, 2011-2014 yıllarındaki erken dönemde Sabah gazetesinin Suriyelilerle ilgili Sözcü’ye kıyasla daha fazla haber yaptığı görülmektedir (Sözcü’de toplam 12, Sabah’ta ise 82 haber yapılmıştır). Bu farklılığın, gazetelerin editoryal tercihleri, yayın çizgileri ve haber konusuna yaklaşımlarıyla ilintili olabileceği düşünülmektedir. Haberlerinde belirli siyasi aktörlere daha fazla yer verdiği ve bu aktörleri daha olumlu bir çerçevede sunduğu tespit edilen Sabah gazetesinin, Suriyelilerle ilgili Sözcü’ye kıyasla daha fazla sayıda haber yaptığı belirlenmiştir. Bu durum, söz konusu dönemde Suriyelilerin Türkiye’deki varlığına ilişkin mevcut söylemsel çerçevenin (“açık kapı politikası”, ensar-muhacir kardeşliği gibi) Sabah gazetesinin haberlerinde daha yoğun şekilde yer bulduğunu ve gazetenin bu çerçeveyi haber söylemi içerisinde sürdürdüğünü düşündürmektedir.

Sözcü gazetesinin 2011-2014 yıllarında oldukça düşük seyreden haber sayısı, tüm dünyada geniş yankı uyandıran ve Aylan Kurdi’nin yaşamını yitirdiği bot kazasının gerçekleştiği 2015’te artış göstermiştir. 2015 yılında Sözcü ve Sabah gazetelerinin haber sayıları birbirine neredeyse eşittir. Ayrıca Sözcü gazetesinde 2015 yılında belirgin bir söylemsel kırılma (Alm. *diskursiver Bruch*) gözlenmiştir. 2015’te Sözcü, Suriyeli mültecilerle ilgili haberlerinde yeniden bağlamsallaştırma sürecine girmiş ve Suriyelilere ilişkin haberler daha insan odaklı bir söylemsel çerçevede (MAXQDA’daki kurbanlaştırma/mağdurlaştırma ve insanileştirme/bireyselleştirme kodları kapsamında) aktarılmıştır.

Sözcü gazetesinde Suriyelilerle ilgili haber sayısı 2016 yılından itibaren gerilemeye başlasa da 2020 yılında haber sayısında belirgin bir artış görülmüştür. Bu artışın önemli nedenlerinden biri, 2020 yılında İdlib’de Türk askerlerinin yaşamını yitirmesinin kamuoyunda yoğun tepkiyle karşılanması ve bunun ardından Türkiye’nin Avrupa sınırındaki geçiş uygulamalarında meydana

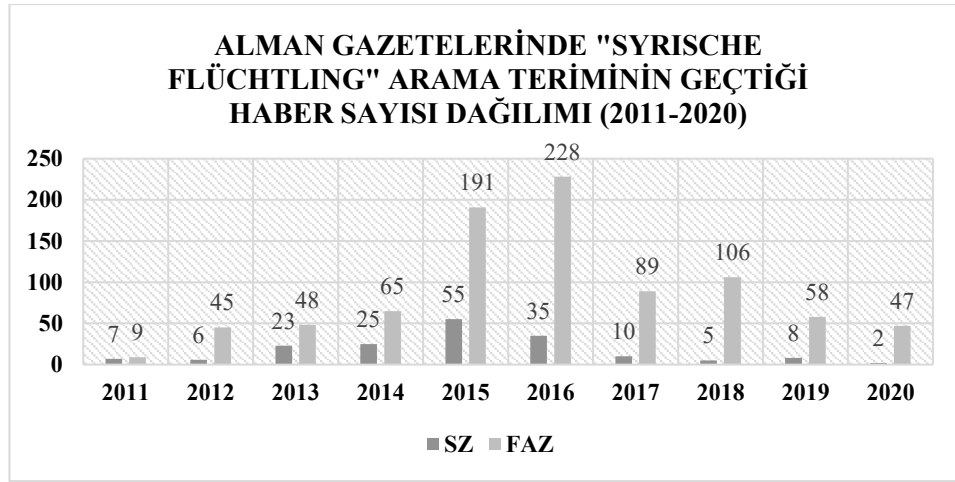
gelen değişikliklerdir (Türkiye'nin izlediği “açık kapı politikası” iki evreden oluşmaktadır. İlki, farklı ülkelere gelen milyonlarca göçmenin ülkeye kabul edilmesine yönelik evredir. İlk evrede açık kapı politikası, daha çok mağduriyet (“evlerinden, vatanlarından koparılmış misafirlerimiz”, SA_H29, “evini ve yaşadığı toprakları terk etmek durumunda kalan insanlar” SA_H11, “sınırımıza yığılan mazlumlar”., SA_H64, “can havliyle yollara düşen Suriyeliler”, SA_H137, “yuvasız kuşlar” SA_H69), dini ve kültürel yakınlık (“dindaşımız”, SA_H23, “soydaşlarımız”, SA_29, “Suriyeli kardeşlerimiz” (SA_H73) ve insani sorumluluk (“burnumuzun dibindeki bu insanlık fâciasına, dindaşlarımızın ve soydaşlarımızın katliamına seyirci kalamazdık” SA_23, “Suriye'deki insanların, Müslümanların ve soydaşlarımızın vebali açıkça bizim boynumuzdadır”, “muhacirine sahip çık” SA_H29, “insani mülteci yanlısı tutum, ensar muhacir kardeşliği veya insani sorumluluk motivasyonu”, SA_H137, “Geçmişimizdeki birlikte yaşama kültürünü, bugün de, bize ihtiyacı olanlara el uzatarak sürdürüyoruz.”, SA_H122) vb.) boyutlarıyla meşrulaştırılmıştır. Fakat 27.02.2020 tarihinde İdlib'te otuzdan fazla Türk askerinin şehit olmasının ülkede yarattığı infialin ardından Türk hükümetinin izlediği açık kapı politikası, Avrupa sınır kapılarını açarak ülkede bulunan milyonlarca sığınmacı ve geçici koruma statüsündeki kişiyi daha fazla ülkede tutmamaya yönelik olmuştur). Sözcü gazetesi, önceki yıllarda Suriyelilerin Türkiye'deki varlığına ilişkin uygulamaları eleştirel bir çerçevede ele almış olmakla birlikte, 2020 yılında meydana gelen gelişmeleri farklı bir söylemsel çerçevede ve daha uzun süre gündemde tutmuştur. Bu durum, gazetenin haber söyleminde dönemsel gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan söylemsel değişimlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Sabah ve Sözcü gazeteleri karşılaştırıldığında, iki gazete arasındaki farklılığın yalnızca haber sayılarıyla sınırlı olmadığı, kodların yıllara göre dağılımında da çeşitli farklılıkların bulunduğu görülmektedir. Bu farklılıklar, gazetelerin editoryal tercihleri, yayın çizgileri, söylemsel yönelimleri ve konuya atfettikleri haber değeri (İng. *news values*, Alm. *Nachrichtenwerte*) ile ilişkili olabilmektedir.

4.6.2 Alman Gazeteleri (SZ Ve FAZ) Örneğinde Suriyeliler: Haber Sayısı Karşılaştırması

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere derlemde yer alan iki Alman gazetesi (SZ ve FAZ), Suriyelilerle ilgili — Türk gazetelerine (Sözcü ve Sabah) kıyasla — daha çok haber yapmıştır. FAZ 886 haber sayısı ile, haber yoğunluğu bakımından diğer gazetelerden açık ara öndedir. Buna dayanarak, FAZ'ın Suriyeliler “meselesini” daha çok gündem yaptığı söylenebilir. Fakat toplam

haber sayısı her ne kadar önemli bir gösterge olsa da, hangi yıl(lar)da haber yoğunluğunun arttığı daha önemli bir göstergedir.

Şekil 44. Alman gazetelerinde (SZ ve FAZ) “syrISChe Flüchtling” arama teriminin geçtiği haber sayısı dağılımı (2011-2020)

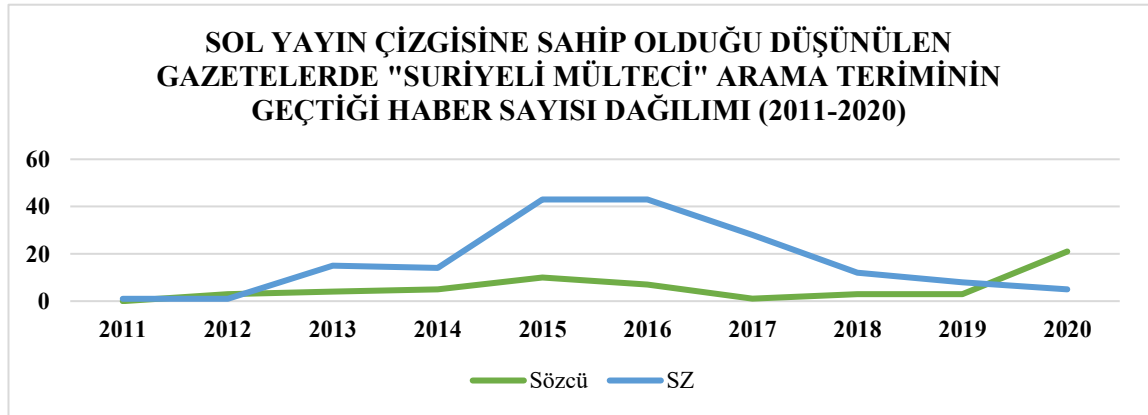
2011-2020 yıllarında SZ ve FAZ’da “syrISChe Flüchtling” arama teriminin geçtiği haber sayılarının hesaplanmasıyla oluşturulan yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere, 2015 ve 2016 yıllarında hem SZ’nin hem de FAZ’ın Suriyelilerle ilgili haber sayısında belirgin bir artış kaydedilmiştir. Bunun temel nedenlerinden biri, 2015 ve 2016 yıllarının Avrupa’daki mülteci hareketliliğinin yoğunlaştığı ve konuya ilişkin söylemsel tartışmaların belirginleştiği bir dönem olmasıdır. Bir milyonu aşkın mültecinin Avrupa’ya ulaşması, farklı Avrupa kentlerinde meydana gelen güvenlik olayları ve toplumsal tartışmalar (Köln’de yılbaşı gecesinde yaşanan cinsel taciz, hırsızlık ve saldırı olayları, Freiburg’da gerçekleşen cinsel saldırı vakaları, 18 Mart AB-Türkiye Mutabakatı, bazı Avrupa ülkelerinin sınır geçişlerine yönelik kısıtlamalar getirmesi, Dublin Tüzüğü’nün uygulanmasına yönelik tartışmalar, Budapeşte’deki Keleti (Doğu) garında bekleyen mültecilerin Almanya’ya doğru yürüyüşü, Brexit referandumu, göç ve mültecilik konusundaki farklı toplumsal ve siyasal görüşlerin görünürlük kazanması, Avrupa’da göç karşıtı hareketlerin ve siyasi oluşumların güçlenmesi, sağcı aktörlerin, partilerin ve hareketlerin yükselişi, Avrupa’ya gitmek isteyen mültecileri taşıyan botların batması sonucu pek çok mültecinin hayatını kaybetmesi (özellikle 3 yaşındaki Suriyeli Aylan Kurdi bebeğin ölümü) bu kırılma noktasının katalizör olayları arasında gösterilebilir (2015 ve 2016 yıllarına ait gelişmeler için ayrıca bkz. “Göç Söylemini Şekillendirebilecek Ulusal ve Uluslararası Gelişmeler Kronolojisi (2011-2020)” bölümü).

Haber sayılarına dayanarak, mültecilik konusunun 2016 sonrasında önceki döneme kıyasla daha düşük sıklıkta gündeme geldiği ifade edilebilir. Bu durum, konunun medya gündemindeki görünürlüğünün zaman içerisinde azalması ve haberleştirme şekillerinin değişmesiyle ilintili

olabilir. SZ’de haber sayısındaki azalma daha belirgin olurken; FAZ’da azalma daha sınırlı düzeyde kalmıştır. FAZ’ının 2018 yılında hâlâ 106 habere yer verilmiş olması, gazetenin konuyu daha uzun süre gündemde tutma eğilimine işaret etmektedir.

4.6.3 Sol Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazeteler (Sözcü Ve SZ) Örneğinde Suriyeliler: Haber Sayısı Karşılaştırması

2011-2020 yıllarında ilgili arama terimlerinin (“syrische Flüchtling” ve “Suriyeli mülteci”) geçtiği sol yayın çizgisine sahip iki gazetenin haber sayıları karşılaştırıldığında, iki gazete arasındaki zamansal söylemsel ayrışma dikkat çekmektedir (2011-2020 yıllarında SZ’de ilgili arama teriminin geçtiği toplam haber sayısı, Sözcü’nün toplam haber sayısından üç katından daha fazladır). “Alman Gazeteleri (SZ ve FAZ) Örneğinde Suriyeliler” bölümünde ayrıntılı olarak aktarılan pek çok durum ve olay nedeniyle 2015 yılı, Almanya için mülteci krizinin zirve noktasıdır. Bu nedenle SZ’nin, 2015 yılında konuyu yoğun bir şekilde (55 haberle) gündemde tuttuğu görülmektedir. Buna karşılık Sözcü’deki haber yoğunluğunda görülen en büyük artış, hükümetin Avrupa sınır kapılarını açtığı 2020 yılında gerçekleşmiştir. Bu fark, iki ülkenin farklı konjonktürel gerçeklikleri ve farklı yerel kriz eşikleri olmasıyla açıklanabilir.

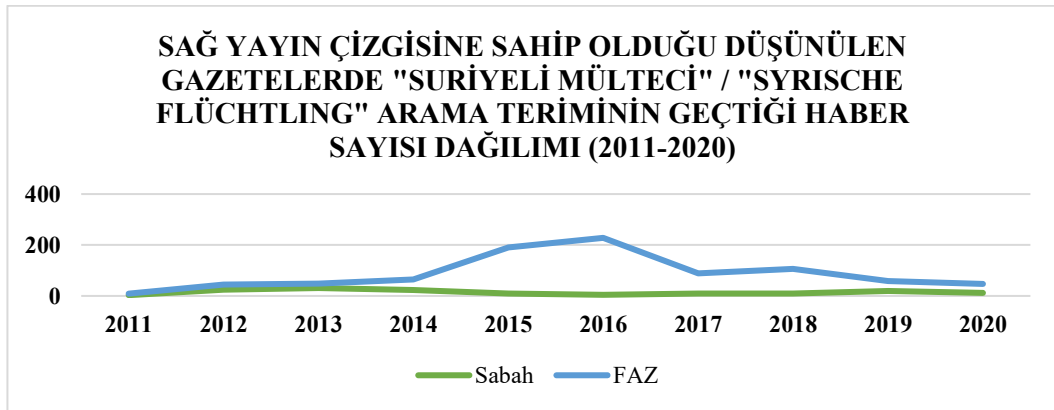
Şekil 45. Sol yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazetelerde (Sözcü ve SZ) ilgili arama teriminin geçtiği haber sayısı dağılımı (2011-2020)

İki gazete arasındaki dikkat çeken bir diğer farklılık da haber sayılarının seyrinde gözlemlenmektedir. 2015 yılından itibaren, ilgili arama teriminin geçtiği haberlerin sayısı SZ’de kademeli olarak azalsa da konu yüksek yoğunluklu (Sözcü’den yaklaşık üç kat daha fazla) ve sürekli olarak gündemde olmaya devam etmiştir. Fakat Sözcü için aynı dengeden bahsedilemez. Sözcü gazetesindeki haber sayısı, 2011-2019 yıllarında oldukça düşük ve durağan bir seyir izlerken, Avrupa sınırında göçmen hareketliliğinin yaşandığı ve AB ile gerilimin tırmandığı 2020

yılında — önceki dokuz yılın ortalamasının yaklaşık beş katı oranında — dikey bir sıçrama gerçekleştirmiştir.

4.6.4 Sağ Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazeteler (Sabah Ve FAZ) Örneğinde Suriyeliler: Haber Sayısı Karşılaştırması

Sol yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazeteler için yukarıda belirtilen bazı özelliklerin FAZ için de geçerli olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki FAZ'ın, tıpkı SZ gibi, mülteci meselesini yüksek yoğunlukta (2011-2020 yıllarında Sabah'ın altı katından daha fazla haber) ve sürekli olarak gündemde tutmasıdır. Bu durum, FAZ'ın mülteci meselesini geçici bir gelişmeden ziyade, kalıcı bir toplumsal olgu/fenomen olarak ele aldığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca tıpkı SZ'de olduğu gibi, mültecilerin ülkeye gelmesi ve ardından yaşanan ulusal ve uluslararası çeşitli gelişmeler nedeniyle Avrupa'da "mülteci krizi" (Heidenreich, 2019, s. 1172) olarak nitelendirilen 2015-2016 döneminde, ilgili arama teriminin geçtiği haberlerin sayısının yüksek olduğu görülmektedir. Bu dönemden sonra FAZ'ın haber sayısı kademeli olarak azalsa da mülteci konusu gazetede gündemde kalmaya devam etmiştir.

Şekil 46. Sağ yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazetelerde (Sabah ve FAZ) ilgili arama teriminin geçtiği haber sayısı dağılımı (2011-2020)

Sabah'ta ise ne yüksek bir haber sayısından ne de sürekli bir dalgalanmadan bahsedilebilir. 2011'den 2012'ye geçişte Sabah'ın haber sayısında yaklaşık %733 oranında belirgin bir artış yaşansa da 2015 yılına kadar haber sayısının çok yüksek olduğu söylenemez. 2014'ten 2015 yılına geçişte ise haber sayısında bu kez aşağı yönlü belirgin bir değişim gözlemlenmiştir. Haber sayısı 2015'te %60 oranında azalmış; fakat ardından düşük ve durağan seyrine geri dönmüştür.

Bu iki gazete arasında dikkat çeken bir diğer fark da iki gazetenin farklı zamanlardaki haber yoğunlaşması, bir başka ifadeyle zamansal olarak söylemsel ayrışmasıdır. FAZ'da haber sayısının

en yüksek olduğu dönem, SZ’de olduğu gibi, Avrupa’da “mülteci krizi” (Heidenreich, 2019, s. 1172) olarak nitelendirilen 2015 ve 2016 yıllarıdır. Ardından haber sayısı bir miktar azalsa da yüksek bir seyir izlemeye devam etmiştir (2017’de 89, 2018’de 106 haber). Bu durum, FAZ’ın mülteci meselesini gündemde tutmaya düzenli olarak devam ettiği şeklinde açıklanabilir. Sabah’ta ise haber sayısının en yüksek olduğu dönem 2012, 2013 ve 2014 yıllarıdır. Bu üç yılda üretilen haber sayısı, 2011-2020 döneminde üretilen toplam haber sayısının %54’üne karşılık gelmektedir. İki ülke arasındaki bu kronolojik farklılığın, her iki ülkenin farklı kriz dönemlerinin olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Almanya için “mülteci krizi”nin kırılma noktası, 2015 ve 2016 yılları; Türkiye için ise 2012- 2014 dönemidir.

Ayrıca Sabah’ta haber sayısı 2013 yılındaki zirvesinden sonra kademeli olarak azalmaya başlamış ve 2014-2020 döneminde yıllık ortalama 11 habere kadar gerilemiştir. FAZ’da ise haber sayısı 2016’daki zirvesinden sonra azalmaya başlasa da yüksek bir frekansta (yıllık ortalama 75 haber) seyretmeye devam etmiştir. Bu farklılıkta, ilgili medya kuruluşlarının yayın politikaları, editoryal tercihleri, söylem stratejilerinin yanı sıra, ulusal ve uluslararası konjonktürel gelişmelerin de etkili olduğu ileri sürülebilir. Bunlara ilişkin ayrıntılı değerlendirmelere çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verilecektir.

4.7 GAZETELERE GÖRE İYİ VE KÖTÜ ADLANDIRMALARIN DAĞILIMI

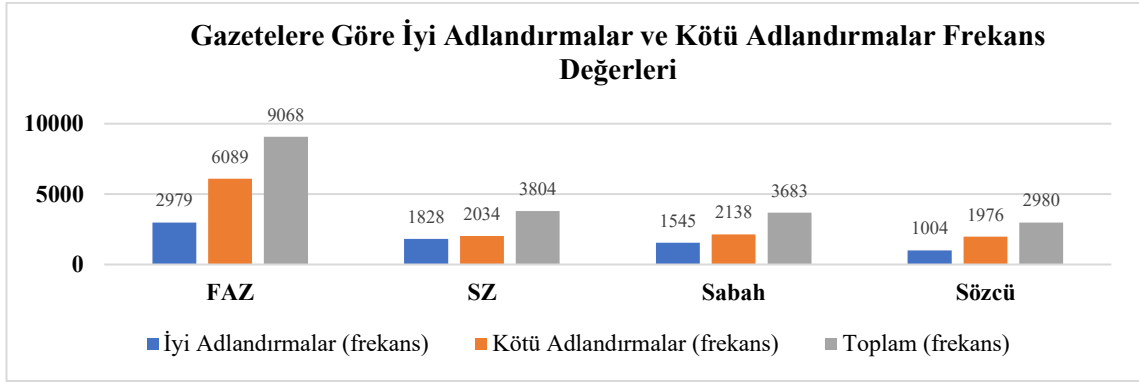
Derlemde yer alan dört gazetenin haberlerindeki iyi ve kötü adlandırmaların yüzdelik oran ve frekansları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 16. Gazetelere göre iyi ve kötü adlandırmaların oransal ve frekans dağılımı

Gazete	İyi Adlandırmalar (frekans)	Kötü Adlandırmalar (frekans)	Toplam (frekans)	İyi Adlandırmalar (yüzde)	Kötü Adlandırmalar (yüzde)
Sözcü	1004	1976	2980	%33,69	%66,31
Sabah	1545	2138	3683	%41,95	%58,05
SZ	1828	2034	3862	%47,33	%52,67
FAZ	2979	6089	9068	%32,85	%67,15

Bu tabloda da görüldüğü üzere, kod yoğunlukları gazetelere göre ayrışsa da dört gazetenin tamamında kötü adlandırmalar, iyi adlandırmalara göre daha yüksek frekans ve orana sahiptir. Bu durum haber söyleminde, tehlike/tehdit, kriz, yabancılaştırma gibi olumsuz temsillerin daha çok kullanıldığını düşündürmektedir.

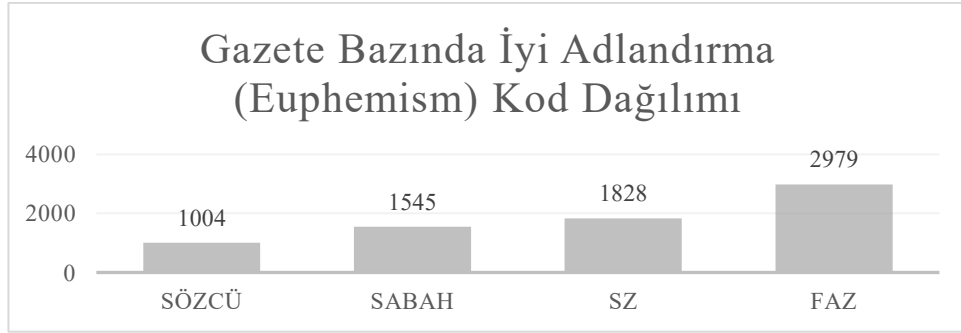

Şekil 47. Gazetelere göre iyi ve kötü adlandırma kodlarının ham frekans değerleri

Önemli bir diğer veri de iyi ve kötü adlandırmalar arasındaki farkın en az olduğu (206) gazetenin — yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere — SZ olmasıdır. Buna dayanarak, söylem stratejisi açısından SZ’de daha dengeli bir haber üretiminden bahsedilebilir. Öte yandan Sözcü ve FAZ gazetelerinde kötü adlandırmalar kodu belirgin şekilde öne çıkmaktadır. Sabah gazetesinde — tıpkı diğer üç gazetede olduğu gibi — kötü adlandırma kodları, iyi adlandırmalardan daha yüksek sayıya ve orana sahip olsa da iyi ve kötü adlandırma kodları arasındaki farkın, Sözcü ve FAZ kadar belirgin olduğu söylenemez.

4.8 GAZETELERE GÖRE İYİ ADLANDIRMALARIN (EUPHEMİSM) DAĞILIMI

Gazetelere göre iyi adlandırma kodlarının dağılımının açıklandığı bu bölümde ve bundan sonraki bölümlerde nitel çözümlemeye katkı sağlaması amacıyla bazı nicel verilerden yararlanılacaktır. Veriler her ne kadar nitel bir çözümleme programından yararlanılarak elde edilmiş olsalar da haber metinlerinin uzunluğu ve haberlere verilen kod yoğunluğunun farklı olması ve kodlama sürecinin araştırmacının değerlendirmelerine bağlı olması nedeniyle bu bölümdeki bulgular, mutlak doğru veriler olarak değil, ham verilerden hareketle geliştirilen araştırmacının yorumları olarak değerlendirilmelidir. MAXQDA’dan yararlanılarak elde edilen verilerin kullanılma amacı, gazetelerin iyi adlandırmalar için öncelikli söylem tercihlerinin neler olduğunu ve bu tercihlerin söylemsel yoğunluğunun hangi yıllarda ve hangi kodlarda toplandığını göstermektir. MAXQDA’daki Kod Matris Tarayıcısı görsel aracından yararlanılarak Excel’de oluşturulan aşağıdaki grafikte, derlemdeki gazete haberlerine en çok verilen iyi adlandırma kodlarının dağılımı görülmektedir.

Şekil 48. Gazete bazında iyi adlandırma (Euphemism) dağılımı

Derlemde yer alan dört gazetenin haberlerine, MAXQDA’da toplam 7356 iyi adlandırma kodu verilmiştir. İyi adlandırmalar kodunun en çok verildiği gazete, 2979 frekansla Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) olmuştur. Onu sırayla Süddeutsche Zeitung (SZ) (1828), Sabah (1545) ve Sözcü (1004) gazeteleri izlemektedir. Bu durum, Suriyeliler ve onlarla ilgili olay ve durumlar için, FAZ’ın diğer gazetelere kıyasla daha olumlu/ılımlı ya da nötr, insanileştirici/bireyselleştirici vb. stratejiler kullandığını düşündürmektedir. Fakat yalnızca bu ham verilere dayanarak kesin yargılarda bulunmak doğru olmayacaktır; çünkü gazeteler arasındaki iyi adlandırmalar kod frekansının birbirinden farklı olması, gazetelerde yer alan haber sayısı, uzunluğu ve/veya kodlama yoğunluğuyla da ilgili olabilmektedir. Aşağıdaki tabloda, yıllara göre derlemdeki gazetelerin toplam haber sayıları, iyi adlandırma kod frekansları ve haber başına ortalama kod yoğunluğu görülmektedir.

Haber başına düşen ortalama iyi adlandırma kod sayısı, gazetenin iyi adlandırma kod sayısının toplamının, gazetenin haber sayısının toplamına bölünmesiyle elde edilmiştir. Buna göre örneğin SZ’deki haber başına düşen ortalama iyi adlandırma kod sayısı hesaplanırken; 1828 iyi adlandırma sayısı, gazetede ilgili arama teriminin geçtiği 176 haber sayısına bölünmüş ve 10,39 sonucuna ulaşılmıştır. Haber başına düşen ortalama kod sayısı/Ortalama kod frekansı ise, iyi adlandırma kod sayısının toplamının, her gazete için belirlenen haber sayısına (25) bölünmesiyle elde edilmiştir. Buna göre örneğin SZ’deki haber başına düşen ortalama iyi adlandırma kod sayısı hesaplanırken; 1828 iyi adlandırma kod sayısı, belirlenen 25 haber sayısına bölünmüş ve 73,12 sonucuna ulaşılmıştır.

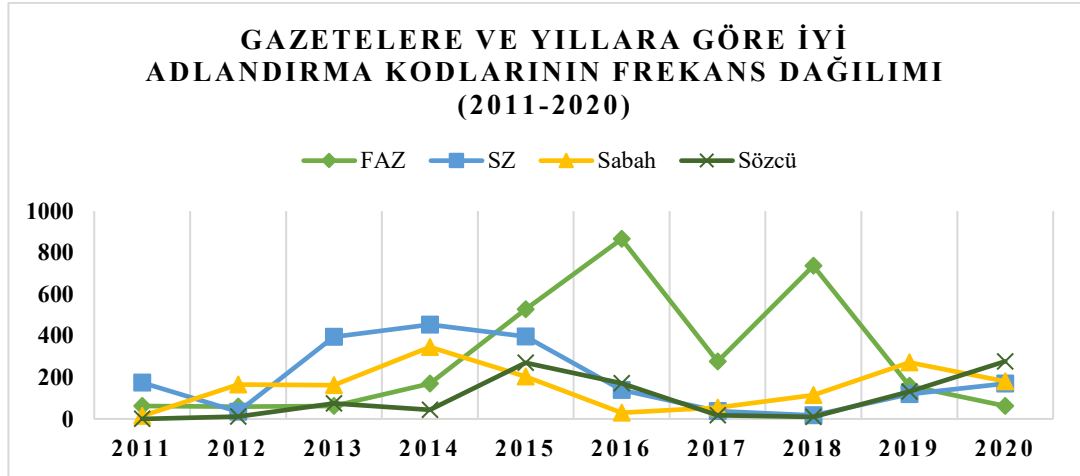
Tablo 17. Yıllara göre gazetelerin toplam haber sayıları, iyi adlandırma kod sayıları ve haber başına ortalama kod yoğunluğu

YILLAR	SÖZCÜ		SABAH		SZ		FAZ	
	Haber sayısı	İyi Adl. Kod Sayısı	Haber sayısı	İyi Adl. Kod Sayısı	Haber sayısı	İyi Adl. Kod Sayısı	Haber sayısı	İyi Adl. Kod Sayısı
2011	0	0	1	14	1	59	1	63
2011	0,00		14,00		59,00		63,00	

(Ortalama Kod Frekansı)								
2012	1	11	4	165	1	35	1	59
2012 (Ortalama Kod Frekansı)	11,00		41,25		35,00		59,00	
2013	2	75	4	163	4	395	1	63
2013 (Ortalama Kod Frekansı)	37,50		40,75		98,75		63,00	
2014	2	42	4	346	4	449	2	170
2014 (Ortalama Kod Frekansı)	21,00		86,50		112,25		85,00	
2015	4	271	2	204	7	397	6	527
2015 (Ortalama Kod Frekansı)	67,75		102,00		56,71		87,83	
2016	3	171	1	30	4	149	6	865
2016 (Ortalama Kod Frekansı)	57,00		30,00		37,25		144,17	
2017	1	17	2	55	1	37	2	275
2017 (Ortalama Kod Frekansı)	17,00		27,50		37,00		137,50	
2018	1	10	2	115	1	17	3	736
2018 (Ortalama Kod Frekansı)	10,00		57,50		17,00		245,33	
2019	2	130	3	272	1	120	2	159
2019 (Ortalama Kod Frekansı)	65,00		90,67		120,00		79,50	
2020	9	277	2	181	1	170	1	62
2020 (Ortalama Kod Frekansı)	30,78		90,50		170,00		62,00	
TOPLAM	57	1004	147	1545	176	1828	886	2979
HABER BAŞINA ORT. KOD YOĞUNLUĞU	17,61		10,51		10,39		3,36	
TOPLAM	25	1004	25	1545	25	1828	25	2979
YILLIK TOPLAM ORTALAMA KOD FREKANSI	40,16		61,80		73,12		119,16	

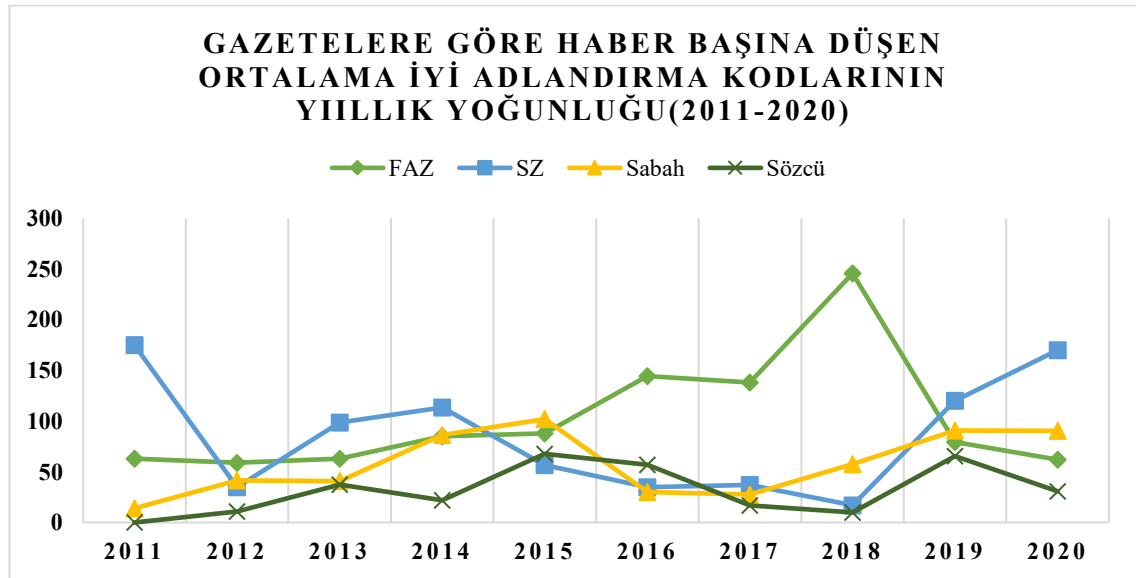
Aşağıdaki grafik, iyi adlandırma kod sayısının yıllık seyrini göstermektedir. Bu grafiğe göre, tüm gazeteler ve yıllar içinde, en yüksek iyi adlandırma kod sayısı FAZ’da görülmektedir. FAZ’ın

özellikle 2016 yılına ait haberlerindeki iyi adlandırma kod frekansı (865), diğer gazetelerden açık ara öndedir. FAZ’da 2011-2014 arasında düşük ve dengeli bir seyir izleyen gazetenin iyi adlandırmalar kod frekansı, 2015-2016 yıllarında ise artış göstermiştir. 2017’deki düşüşün ardından, 2018 yılında 2. zirvesini (736) kaydetmiştir. Gazetenin en düşük iyi adlandırmalar kod frekansı, 2012 yılına (59) aittir. Derlemdeki diğer Alman gazetesi olan SZ’deki iyi adlandırmalar kodunda, FAZ kadar büyük dalgalanmalar yaşanmamıştır. SZ’de iyi adlandırmalar kod frekansı, 2013 yılından 2015’e kadar kademeli olarak artmış, 2015’ten 2019’a kadar ise giderek azalmıştır. 2014 ve 2015 yıllarında gazetede iyi adlandırma kod frekansının yüksekliği dikkat çekicidir: 2014’te 4449 iyi adlandırma kod frekansı ile en yüksek değere ulaşmış ve 2015 ve 2013 yıllarında yüksek seyri devam etmiştir. 2016’dan 2019’a kadar iyi adlandırma kod frekansı oldukça azalmış ve 2018 yılında en düşük seviyesine ulaşmıştır. İki Alman gazetesi arasındaki en büyük farklılık, o yılda görülmektedir. 2018 yılında FAZ, (tüm yıllar arasındaki) 2. en yüksek, SZ ise (tüm yıllar arasındaki) en düşük iyi adlandırma kod frekansına (17) sahiptir. Sabah gazetesi ise, iyi adlandırma kod frekansı bakımından SZ ile bazı benzerlikler göstermektedir: SZ’de olduğu gibi 2014 ve 2015 yıllarında Sabah gazetesindeki iyi adlandırma kod frekansının yüksekliği dikkat çekicidir: 2014’te 346 iyi adlandırma kod frekansı ile, en yüksek frekans değerine ulaşmıştır. 2015 yılındaki kod frekansında — bir önceki yıla kıyasla — gerileme olsa da iyi adlandırmalar kod frekansı bu yılda da yüksekliğini korumaktadır. 2016’da sert bir düşüş (204’ten 30’a), 2017’den 2020’ye kadar olan haberlerde ise frekansın yükseldiği görülmektedir. Derlemdeki diğer bir Türk gazetesi olan Sözcü’de ise durum biraz daha farklıdır. 2011 yılında, “Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sınırlılıkları Belirleme Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar” bölümünde de aktarılan sorunlar nedeniyle, ilgili arama teriminin geçtiği haber bulunamamıştır. Gazetenin 2015 yılındaki iyi adlandırma kod frekansında, sert bir yükseliş yaşanmıştır. İyi adlandırma kod frekansı yükselmese de 2016 yılında da yüksek frekansını korumaya devam etmiştir. 2017 ve 2018’de frekansta düşüş, 2019’dan itibaren ise önemli bir yükseliş kaydedilmiş ve 2020 yılında, en yüksek iyi adlandırmalar kod frekansına (277) ulaşılmıştır.

Şekil 49. Gazetelere ve yıllara göre iyi adlandırma kodlarının yıllık frekans dağılımı (2011-2020)

Yukarıdaki grafik, iyi adlandırma kodlarının (toplam haber sayısından bağımsız) ham sayısı üzerinden Suriyelilerle ilgili durum ve olayların ilgili gazetede ne kadar gündemde tutulduğunu; aşağıdaki grafik ise, yıllara göre haber başına kod frekansı üzerinden ilgili konunun söylem yoğunluğunu göstermektedir. Grafikteki veriler, MAXQDA'daki Kod Trendleri görsel aracından elde edilmiş ve Excel'de grafik haline getirilmiştir.

Şekil 50. Gazetelere göre haber başına düşen ortalama iyi adlandırma kodlarının yıllık yoğunluğu (2011-2020)

Bu grafiğe göre FAZ'da haber başına düşen ortalama iyi adlandırma kod yoğunluğu 2011-2014 yılları arasında daha dengeli bir seyir izlemiş (59-63), 2015-2018 arasında ise dalgalanmalar (85-144,17-137.50-245,33) görülmektedir. 2018 yılında yoğunluğun zirveye ulaştığı (245,33) ve 2019'daki sert düşüşün ardından (79,50), 2020'de de düşüşün devam ettiği (62) dikkat çekmektedir. Dört gazete arasında en dalgalı grafik SZ'de görülmektedir. 2011'de görece düşük

(59) bir düzeyde başlayan iyi adlandırma kod yoğunluğu, 2012’de daha da düşerek 35’e kadar gerilemiştir. 2013’te 35’ten 98,75’e sert bir yükseliş yaşamış, yoğunluk artmasa da 2014’te de yüksek (112,25) seyir izlemeye devam etmiştir. 2016’dan 2019’a kadar yoğunlukta azalma ve hatta 2018 yılında en düşük (17) kod yoğunluğu kaydedilmiştir. 2019’dan itibaren ise haber başına düşen ortalama iyi adlandırma kod yoğunluğu (120) yükselmiş, 2020’de ise en yüksek (170) seviyesine ulaşmıştır. SZ’ye kıyasla daha dengeli bir grafik çizen Sabah gazetesi, 14 gibi düşük bir oranla başlamış, 2012’de sert bir sıçrama (41,25) kaydetmiştir. Haber başına düşen ortalama iyi adlandırma kod yoğunluğu 2015’te zirveye (102) ulaşmış ve — 2016-2017 yılları dışında (30,00-27,50) — yüksek seyir izlemeye devam etmiştir. Derlemdeki diğer bir Türk gazetesi olan Sözcü’de ise 2011 yılında, “Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sınırlılıkları Belirleme Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar” bölümü’nde de aktarılan sorunlar nedeniyle, ilgili arama teriminin geçtiği haber bulunamamıştır. 2011 hariç tutulduğunda, haber başına düşen ortalama iyi adlandırma yoğunluğunun en düşük (10) olduğu yıl, 2018’dir. Yalnızca 2018 yılında değil, diğer gazetelerle kıyaslandığında da Sözcü gazetesi, haber başına ortalama 17,61 kodla, en düşük iyi adlandırma oranına sahiptir. 2015 yılında iyi adlandırma kod yoğunluğunun zirveye (67,75) ulaştığı gazetede, yoğunluk 2016 yılında da yüksek düzeyini (57) korumuş, ardından belirgin bir düşüş (17) gerçekleşmiştir. 2019 yılında görülen en belirgin artışın ardından, haber başına düşen iyi adlandırma kod yoğunluğu tekrar düşüş eğilimine girmiştir.

Aylan Kurdi’nin öldüğü bot kazasının yaşandığı yıl olan 2015’te, her iki Türk gazetesinde de haber başına düşen ortalama iyi adlandırma oranının en yüksek düzeye ulaştığı dikkat çekmektedir. En yüksek iyi adlandırma oranına sahip olmasa da 2015 yılında SZ’de görülen yüksek yoğunluk da dikkat çekicidir. Bu dönemde Almanya’da mültecilik konusuna ilişkin daha kapsayıcı söylemlerin ve toplumsal tutumların görünürlük kazanmasının, iyi adlandırma kodlarının yüksek frekansta kullanılmasında etkili olmuş olabileceği düşünülebilir. FAZ’da ise en yüksek oranlar, 2016-2018 döneminde kaydedilmiştir. 2015 yılında görece yüksek sayılabilecek bir iyi adlandırma kod oranı tespit edilse de (87,83), bu oran 2018 yılındaki kadar yüksek düzeyde olduğu söylenemez. FAZ’da haber başına düşen ortalama iyi adlandırma kod yoğunluğunun en yüksek olduğu yıl 2018’dir (245,33). 2018 yılında Almanya’da göç ve mültecilik konusundaki toplumsal ve siyasi tartışmaların yoğunlaşmasının, farklı uygulama ve düzenlemelerin gündeme gelmesinin ve bu konuların medya söyleminde daha görünür hâle gelmesinin FAZ’daki iyi adlandırma oranının yüksek çıkmasında etkili olmuş olabileceği söylenebilir. Bu nedenle, söz konusu dönemdeki gelişmelerin haber metinlerinde daha farklı ve çeşitli dilsel ifadelerle temsil edilmesi, iyi adlandırma kodlarının yoğunluğuna yansımış olabilir.

Gazetelerde en çok kullanılan iyi adlandırma kodlarına ilişkin yorumlara geçmeden önce şu belirtilmelidir: Bu çalışmada, söylem çözümlemesi yorumları ham kod sayıları baz alınarak yapılmıştır. Ortalama kod frekans değerleri, bazı durumlarda karşılaştırma açısından daha açıklayıcı veriler sunabilecek olsalar da bu çalışmada tercih edilmemiştir. Bunun nedeni, yıllara göre incelenen haber sayılarının görece düşük olması ve örneklem büyüklüğünün sınırlı olmasıdır. Bunun nedeni, yıllara göre incelenen haber sayılarının görece az olması (örneğin küçük olması) ve buna bağlı olarak ortalama kod frekans değerlerinin, haber başına düşen iyi adlandırma kod yoğunluğu açısından güvenilir bilgi vermekten uzak olabileceği ve yanlış yönlendirmelere yol açabileceğidir. Fakat yine de ortalama frekans değerleri, çalışmada yer verilmesi bakımından yukarıya (şekil 54) eklenmiştir.

4.9 GAZETELERE GÖRE ÖNE ÇIKAN İYİ ADLANDIRMA (EUPHEMISM) ALT KODLARI

Gazete haberlerindeki söylemlere atanan iyi adlandırma kodlarının çözümlenmesinde Van Dijk'in ideolojik kare (*ideological square*) yaklaşımı önemli bir kılavuzdur. Van Dijk'ın (2015, s. 474) stratejisi, bizim iyi yanlarımızı vurgulama, onların kötü yanlarını vurgulama, bizim kötü yanlarımızı hafifletme ve onların iyi yanlarını hafifletme ilkelerine dayanmaktadır. Medya söyleminde kullanılan iyi adlandırma kod ve kod frekanslarının çözümlendiği bu bölümde, Van Dijk'ın bizim iyi yanlarımızı vurgulama ve bizim kötü yanlarımızı hafifletme stratejileri ön plana çıkmaktadır. Çünkü bazı haberlerde, olumsuz, kabul edilmesi zor, tartışmalı durum, eylem veya politikaların, daha nötr, olumlayıcı, yumuşatıcı veya meşrulaştırıcı söylemler aracılığıyla, ideolojik kareler stratejisi çerçevesinde olumlu bir değer yüklenerek sunulduğu görülmektedir. MAXQDA'daki Kod Matrisi Tarayıcısı'ndan yararlanarak hazırlanan aşağıdaki tablo, derlemdeki gazete haberlerine, iyi adlandırma stratejisi altında en çok verilen beş alt kodu göstermektedir. Bu tabloda argümantasyon (topos) ve çerçeveleme (framing) stratejileri dışında, yükleme stratejilerinden aktör temsili ve metaforlara da yer verilmiştir. MAXQDA'daki diğer alt kodlar hâriç tutulmuştur.

Tablo 18. Türk ve Alman gazetelerine göre öne çıkan iyi adlandırma (Euphemism) alt kodları

TÜRK GAZETELERİ				
SÖZCÜ			SABAH	
Frekan s	Kod	Sır a	Frekans	Kod
67	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık Çerçevesi	1	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırm a Aktör Temsili	94

58	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma Aktör Temsili	2	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık Çerçevesi	82
58	Kurumsal Sorumluluk/Meşruiyet Çerçevesi	3	İnsanlık/İnsaniyet Toposu	66
57	Asimetrik Güç İlişkisi/Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma Çerçevesi	4	Kurumsal Sorumluluk/Meşruiyet Çerçevesi	63
47	Yasa ve Düzen/Meşruiyet Toposu	5	Kurtarma/Koruma Metaforu	58
ALMAN GAZETELERİ				
SZ			FAZ	
Frekans	Kod	Sıra	Kod	Frekans
227	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma Aktör Temsili	1	Yasa ve Düzen/Meşruiyet Toposu	186
103	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık Çerçevesi	2	İnsani Yardım ve Dayanışma Çerçevesi	161
90	İnsanileştirme/Bireyselleştirme Aktör Temsili	3	İnsanlık/İnsaniyet Toposu	121
86	Uyum/Entegrasyon Çerçevesi	4	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık Çerçevesi	113
75	İnsanlık/İnsaniyet Toposu	5	Kurumsal Sorumluluk/Meşruiyet Çerçevesi	84

Not: Aktör temsili, metafor, topos ve çerçeveleme stratejileri baz alınmıştır.

Yukarıdaki veriler, gazetelere göre iyi adlandırma alt kodlarının frekans yoğunluklarının nasıl değiştiğini göstermek için Excel’de ısı haritasıyla da görselleştirilmiştir. Koyu renkler yüksek; açık renkler ise düşük frekans yoğunluğunu göstermektedir. Veriler yorumlanmadan önce şu tekrar hatırlatılmalıdır: Veriler her ne kadar bir program verilerinden yararlanılarak elde edilmiş olsa da haber uzunluğu ve haberlere verilen kod yoğunluğunun farklı olması ve kodlama sürecinin araştırmacının öznel değerlendirmelerine dayanması nedeniyle bu bölümdeki yorumlar, mutlak doğru olarak değil, ham verilerden hareketle araştırmacının öznel çıkarımları olarak değerlendirilmelidir. Bu verilerin hazırlanma amacı, her gazetenin kötü adlandırmalar için öncelikli tercihlerinin neler olduğunu ve bu tercihlerin söylemsel yoğunluğunun hangi kodlarda toplandığını göstermektir.

Kod	SZ	Sözcü	Sabah	FAZ
Kurbanlaştırma / Mağdurlaştırma	227	65	94	81
Empati / Merhamet	103	67	82	113
Yasa ve Düzen / Meşruiyet	69	47	41	186
İnsanlık / İnsaniyet	75	40	66	121
İnsani Yardım ve Dayanışma	54	27	47	161

Şekil 51. Gazetelere göre iyi adlandırma alt kodlarının frekans ısı haritası

Isı haritası incelendiğinde alt kodlar, gazeteler arasında homojen şekilde dağılmasa da seçilen beş kod içinde en düşük frekansın Sözcü’ye ait olduğu; “kurbanlaştırma/mağdurlaştırma” kodu dışında, en yüksek frekans değerine sahip gazetenin FAZ olduğu ve ardından SZ’nin geldiği göze çarpmaktadır. “Kurbanlaştırma/mağdurlaştırma” aktör temsili kodu Sabah ve SZ’de en yüksek frekans değerine sahipken, “empati/merhamet/ahlaki duyarlılık” çerçevesi kodu her iki gazetede de 2. sırada yer almaktadır. Sözcü’de “empati/merhamet/ahlaki duyarlılık”, Sabah’ta “kurbanlaştırma/mağdurlaştırma”, SZ’de “empati/merhamet/ahlaki duyarlılık” ve FAZ’da “yasa ve düzen/meşruiyet” kodu en yüksek frekans değerine sahiptir. Derlemdeki gazete haberlerine en çok verilen beş kod arasında Sabah, SZ ve Sözcü gazetelerinde mağduriyet, merhamet, ahlaki duyarlılık, FAZ’da ise kurumsallık, yasal prosedür eksenli söylemlerin öne çıktığı görülmektedir.

4.9.1 Türk Gazetelerinde Öne Çıkan İyi Adlandırma (Euphemism) Alt Kodları

Derlemdeki Türk gazetelerinde en çok kullanılan iyi adlandırma alt kodları arasında bazı benzerlikler bulunmaktadır. Her iki Türk gazetesinde Suriyeliler kurban/mağdur olarak temsil edilmiş, bunun dışında argümantasyon düzeyinde kurtarma/koruma toposu ve çerçeveleme düzeyinde empati/merhamet/ahlaki duyarlılık, insanlık/insanîyet ve kurumsal sorumluluk/meşruiyet çerçeveleri kullanılarak “biz” yardımsever, koruyucu kimliğimizle iyi gösterilmiş, “onlar” ise korunmaya muhtaç kişiler olarak gösterilmiştir. Ayrıca, eylemlerin kurumsal sorumluluk gereği olduğu vurgulanarak, izlenen göç politikasının meşrulaştırılmaya çalışıldığı izlenimini uyandırmaktadır.

Tablo 19. Türk gazetelerinde öne çıkan iyi adlandırma (Euphemism) alt kodları

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
Sözcü	Aktör Temsili	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma	65	İnsanileştirme/Bireyselleştirme	30
Sözcü	Metafor	Kurtarma/Koruma	28	Güç/Mağduriyet	25
Sözcü	Topos	Yasa ve Düzen/Meşruiyet	47	İnsanlık/İnsanîyet	40
Sözcü	Çerçeveleme	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık	67	Kurumsal Sorumluluk/Meşruiyet	58
Sabah	Aktör Temsili	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma	94	Kahramanlaştırma/Özdeşleştirme	52
Sabah	Metafor	Kurtarma/Koruma	58	Aile/Topluluk	32
Sabah	Topos	İnsanlık/İnsanîyet	66	Kültür/Ortak Değerler/Uyum	52
Sabah	Çerçeveleme	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık	82	Kurumsal Sorumluluk/Meşruiyet	63

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, iyi adlandırmaların Sözcü gazetesinde daha çok empati, ahlaki duyarlılık, kurumsal sorumluluk ve yasa/düzen; Sabah gazetesinde ise mağduriyet, empati/ahlaki duyarlılık, insanlık ve kurumsal sorumluluk ekseninde inşa edildiği görülmektedir. Fakat burada şu bilgiler gözden kaçırılmamalıdır: Derlemdeki gazeteler arasında, en düşük iyi adlandırma kod frekansına sahip gazete Sözcü'dür. Sözcü'de empati/ahlaki duyarlılık kodu, her ne kadar en yüksek frekansa sahip olsa da, sadece bu bilgiye dayanarak Sözcü gazetesinin Suriyelilere empatiyle yaklaştığını ve onlara ilişkin durum ve olayları, ahlaki duyarlılık çerçevesiyle aktardığını belirtmek tam olarak doğru olmayacaktır. Çünkü Sözcü 2015 yılında söylemsel kırılma (*diskursiver Bruch*) yaşamıştır. 2015'te Sözcü, Suriyeli mültecilerle ilgili yeniden bağlamsallaştırma sürecine girmiş, Suriyelilerle ilgili haberler daha insan odaklı bir söylemsel çerçevede (MAXQDA'daki kurbanlaştırma/mağdurlaştırma ve insanileştirme/bireyselleştirme kodları kapsamında) sunulmuştur. Özellikle 2015 yılındaki haberlere verilen kodlar incelendiğinde bu daha net anlaşılabilmektedir.

Sözcü gazetesinde empati/merhamet/ahlaki duyarlılık kodunun en çok atandığı haber, Bodrum'daki bir sahilde cesedi bulunan Aylan bebekle ilgili 2015 tarihli H17'dir (16 frekans). Sözcü'deki bu habere (SZC_H17) öne çıkan diğer kodların *asimetrik güç ilişkisi/kurbanlaştırma/mağdurlaştırma*, *insanileştirme/bireyselleştirme*, *insanlık/insanîyet*, *insancıl*, *güç/mağduriyet* ve *kurtarma/koruma* olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, haber söylemi hakkında fikir sahibi olunabilir. Empati/ahlaki duyarlılık kodunun en çok atandığı diğer haber, yine aynı yılda yayımlanan ve yine Aylan bebekle ilgili H16'dır (9 frekans). Aynı yılda yayımlanan H21 ise, bu kodun en çok atandığı üçüncü haberdır (7 frekans). 25.10.2015 tarihli bu haberde, Suriyelilerin Türkiye'de zor şartlar altında yaşamaları ve bayramı Suriye'deki gibi coşkuyla geçirememeleriyle ilgili insancıl ve empatik bir dilin yanı sıra, "10 bayram" geçmesine rağmen onların "hâlâ" Türkiye'de olmalarına; yani iktidarın onları "ev"lerine gönderme sözünü yerine getirememiş olmasına yönelik eleştiri de bulunmaktadır. Sözcü'deki yüksek frekanslı bir diğer kod olan "kurbanlaştırma/mağdurlaştırma" kodunun en çok verildiği iki habere bakıldığında, o haberlerin aynı yıla ait olmasalar da yine Aylan bebekle (H57 ve H16) ve Aylan bebeğin ölümüne sebebiyet vermekle suçlanan kişiyle ilgili olduğu (H57) görülmektedir. Sözcü'deki bazı haber başlıklarından da anlaşılabileceği üzere ("Suriyeli mülteciler polisi taşıdı" H2, "Cezaevinde de ilk sırada Suriyeliler var" H33, "Can sıkıcı rakamlar!" H30), gazetenin Aylan bebekle ilgili haberler dışındaki söylemlerinin, Aylan bebekle ilgili haber söylemlerinden daha sert, daha suçlayıcı ve/veya daha eleştirel bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Aşağıdaki kod bulutundaki veriler, derlemdeki tüm Sözcü gazetesi haberlerinde iyi adlandırmalar üst kodunun altında yer alan yükleme (aktör temsili ve metafor), argümantasyon (topos) ve çerçeveleme (framing) stratejilerinde en çok kullanılan alt kodları göstermek amacıyla MAXQDA'da

hazırlanmıştır. Gazetedeki haberlere en çok atanan kod (Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma) merkezde, diğerleri ise onun çevresinde yer almaktadır. Ayrıca bir kodun puntosu, o kodun MAXQDA’da atama frekansı ile doğru orantılıdır.

Şekil 52. Sözcü gazetesi haberlerinde iyi adlandırmalar altında yer alan yüklem, argümantasyon ve çerçeveleme stratejilerinin alt kodlarının frekans bazlı kod bulutu

Sabah gazetesinde de aktör temsili, metafor, topos ve çerçeveleme stratejileri arasında en yüksek frekansa sahip alt kod kurbanlaştırma/mağdurlaştırmadan sonra yine empati/merhamet/ahlaki duyarlılık kodu olmuştur.

Şekil 53. Sabah gazetesi haberlerinde iyi adlandırmalar altında yer alan yüklem, argümantasyon ve çerçeveleme stratejilerinin alt kodlarının frekans bazlı kod bulutu

Empati/merhamet/ahlaki duyarlılık kodunun yüksek olması, resmî göç politikası söylemiyle paralellik göstermektedir. Gazetenin derlemdeki haberleri incelendiğinde, araştırmanın “Bulgular” bölümündeki “Türk Gazete Haberlerindeki Aktör Seçimi ve Söylem Konumu” başlığı altında aktarılan ulusal siyasi ve kurumsal aktörlerin yanı sıra siyasi liderlerin aile üyeleri ve sembolik kamusal aktörlerin ifadelerine sıklıkla yer verildiği dikkat çekmektedir. Bunların dışında bazı uluslararası siyasi ve kurumsal aktörler, bürokratik ve idari aktörler/kamu görevlileri, yerel yönetim aktörlerinin yanı sıra ekonomik ve özel sektör aktörlerinin ifadelerine de yer verilmiştir. Sözcük ve cümle düzeyinde bu kodun verildiği bazı örnekler şunlardır: “Baskından kaçan tüm Suriyeliler gelmek isterse, evimizin kapısını açacağız” (SA_H4), “Türkiye olarak biz burnumuzun dibindeki bu insanlık fâciasına, dindaşlarımızın ve soydaşlarımızın katliamına seyirci kalamazdık” (SA_H4) ve “Lütfen hanımefendi bizim sığınmacı kamplarımıza gelin ve ağlayan çocukları görün!” (SA_H48) ifadeleri empati/merhamet/ahlaki duyarlılık kodu kapsamında değerlendirilmiştir. Benzer şekilde, “Ortadoğu’da vicdanlar yaralandıkça, vicdanlardaki adalet duygusu zedelendikçe, bunun tüm dünyaya bedeli de ağır oluyor.” (SA_H64), “Aramızdaki 911 kilometrelik sınıra rağmen, Suriye’ye sırtımızı dönebilir, kapılarımızı kapatabilir, sınırımıza yığılan mazlumlara tepkisiz kalabilir, onların zalim Esed’in bombalarına terkede bilirdik. Suriye’de, rejim tarafından işlenen insanlık dışı cinayetleri gösteren 55 bin kare fotoğrafı görmezden gelebilirdik. Şu anda, Suriye içinde Yermuk’ta, bir şehrin topyekûn cezalandırılmasını, bir şehrin bütünüyle açlık ve sefaletle terk edilmiş olmasını hiç duymayabilirdik. Biz bunu yapmadık, yapamayız. Tarih, bize bunu yapma hakkı vermiyor. Coğrafya bize bunu yapma imkânı tanımıyor. Bütün bunların ötesinde, dış politikamızın merkezinde olan insani ve vicdani değerler, bize böyle bir tepkisizlik, duyarsızlık hakkı asla vermiyor.” (SA_H64) ve “her platformda küresel vicdanı harekete geçirmenin mücadelesini veriyoruz.” (SA_H64) ifadeleri de aynı kod kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca “Bizler de ensar olduk” ve “250 bin Suriyeli kardeşimizi katleden zalim Esed” (SA_H73), “Evlerinden, topraklarından, yurtlarından şu anda kovulmuş olan siz kardeşlerimizi” (SA_H73), “Türkiye’nin dünyada en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülke” (SA_H133), “Geçmişimizdeki birlikte yaşama kültürünü, bugün de bize ihtiyacı olanlara el uzatarak sürdürüyoruz.” (SA_H122), “Türk Kızılayı, yılda ortalama 40’ın üzerinde ülkeye insani yardım götürmekte. 2018’de, 53 ülkede, afetlerden etkilenen 7 milyon mağdur insana el uzatmıştır.” (SA_H122), “Açık kapı politikasıyla, silahlardan kaçan insanları topraklarımıza koşulsuz kabul ettik.” (SA_H122) ve “Mültecilere sağladığımız yardımlar, 'kendi tercihlerine göre ve onurlu şekilde' yapılmakta.” (SA_H122) gibi ifadeler de empati/merhamet/ahlaki duyarlılık kodu kapsamında değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra “vicdanlarının sesine sağır kalan dünyaya gelin bir insanlık dersi verelim” (SA_H77), “Yoğun mülteci akınından ötürü oluşabilecek olası siyasi ekonomik, toplumsal ve güvenlik

maliyetlere rağmen insani kaygılar ön planda tutularak ‘açık kapı politikası’ uygulanmış, bu politika çerçevesinde Türkiye'ye sığınan tüm mülteciler etnik ve mezhepsel herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan kabul edilmiştir” (SA_H86) ve “insanlık kıyıya vurdu” (SA_H86), “Türkiye (...) rekor seviyede Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapıyor” (SA_H144), “evlerinden, vatanlarından koparılmış misafirlerimiz” (SA_H29), “soydaşlarımız” (SA_H29) ve “muhacirine sahip çık” (SA_H29) ifadelerine de aynı kod atanmıştır.

Ayrıca Sabah gazetesindeki bazı gazeteci, yazar ve editörlerin; kamu otoriteleri, üst düzey kamu görevlileri, ulusal ve uluslararası resmî aktörler ve STK temsilcilerinin söylemlerine yakın sözcük, ifade ve cümle tercihlerinde bulundukları da tespit edilmiştir. Bu sözcük, ifade ve cümlelerde Suriyeliler kurban/mağdur olarak temsil edilirken insanileştirme/bireyselleştirme ile insandışılştırma/nesneleştirme arasında gidip gelen “evini ve yaşadığı toprakları terk etmek durumunda kalan insanlar” (SA_H11), “evlerinden, vatanlarından koparılmış misafirlerimiz” (SA_H29), “can havliyle yollara düşen Suriyeliler” (SA_H137), “sahipsiz kuşlar gibi” (SA_H69), “yuvasız kuşlar gibi” (SA_H69), “sahile vuran çocuklar” (SA_H137), “karaya vuran bedenleri” (SA_H85), “kıyıya vuran minik cesedini” (SA_H85), “mazlumlar” (SA_H110), “Avrupa’nın mülteci krizinin masum çocuk kurbanları” (SA_H85) gibi söylemler de bulunmaktadır.

Yaşananları “mülteci faciası” (SA_H85) olarak niteleyerek söylemsel silme/edilgenleştirme stratejisinin yanı sıra, “seyirci kalamazdık” söylemiyle sorumluluk alan aktif bir eylem stratejisi/fail temsili de kullanılmıştır. 2020 yılının başlarında yaşanan ve kamuoyunda geniş yankı uyandıran gelişmelere kadar, başka ülkelerden gelen kişilerin ülkeye kabul edilmesine yönelik politika için “açık kapı” (SA_H122, H86, H137) politikası/siyaseti, “kapılarını açarak” (SA_H86), “kapı onlara ardına kadar açık” (SA_H69), “kapıları sonuna kadar açtı” (SA_H69) gibi metafor ve çerçevelemeler kullanılmıştır. Göç politikasının meşrulaştırılması bağlamında kullanılan ensar-muhacir olma (SA_H29) ve vebal üzerinden anlatılan “ensar muhacir kardeşliği” (SA_H137), “onların güvenliği tüm dünyanın boynuna vebaldir” (SA_H137), “Suriye'deki insanların, Müslümanların ve soydaşlarımızın vebali açıkça bizim boynumuzdadır” (SA_H43) gibi dini içerikli söylemlere de yer verilmiştir.

“Onların” geçiciliğine/misafirliğine (SA_H29, H73) ve “bizim” ev sahipliğimize (SA_H100, H122, H133) vurgu yapan “evlerinden, vatanlarından koparılmış misafirlerimize” (SA_H29), “Osmanlı mazlumları sarayda ağırlamış” (SA_H110), “misafir etme” (SA_H137), “misafirhane adını verdiği kamplara yerleştirdi” (SA_H69), “Türkiye sadece 4 milyona yakın insana ev sahipliği yaparak bile bu konuda adeta dünyanın insanlık ‘namusunu’ kurtarmıştır” (SA_H137), “hoş geldin kardeşim” (SA_H69) ifadeleri ile asimetrik güç ilişkisini; bir tarafın güçlülüğüne,

cömertliğine (SA_H122), kabul eden (SA_H122, H86), onlara kucak açan ve yardım eli uzatan “bir milyondan fazla insan kaçıp bizim topraklarımıza sığındı” (SA_H69), “Türk milleti mazlumlara hep kucak açtı” (SA_H110) şeklindeki söylemler dikkat çekmektedir.

Hem Sözcü hem de Sabah gazetesi haberlerinde otorite kaynağı olarak *hükümet ve iktidar partisi* aktörlerinin söylemlerine geniş yer verilmiştir. Sözcü’den farklı olarak Sabah gazetesinin bu aktörlerin yanı sıra, onların aile fertlerinin söylemlerine de yer verdikleri, *gazetenin yazarlarının ve editörlerinin ürettikleri haberlerinde onların söylemlerini yeniden bağlamsallaştırdıkları* tespit edilmiştir (bkz. “Bulgular” bölümü “Türk Gazete Haberlerindeki Aktör Seçimi ve Söylem Konumu”. Bu durum, bu aktörlerin toplumsal konumları nedeniyle “geçerli ve güvenilir” (Herman ve Chomsky, 2021, s. 89) bir kaynak olarak görülmesi (Herman ve Chomsky, 2021, s. 89) ve onların verdiği bilgilerin doğru olduğundan hareketle haber üretimi için daha az zaman ve maliyet gerektirmesiyle (Herman ve Chomsky, 2021, s. 89), gazetenin yayın çizgisiyle (*Sözcü gazetesinde iyi adlandırmanın çok olduğu bir haberde bile (örneğin SA_H21), iktidar eleştirisi ön plana çıkmaktadır* veya editoryal tercihlerle açıklanabilmektedir. Herman ve Chomsky’e göre (2021) medya aracılığıyla söylemleri öne çıkan aktörler, bu sayede “üstün konumlarını pekiştirme” (s. 91), kendileri lehine bazı gerçeklerin manipüle edilmesi (s. 93), istedikleri bilgilerin öne çıkartılıp, istemediklerinin göz ardı edilmesi (s. 93), izledikleri politikaların meşrulaştırılması/normalleştirilmesi ve bu sayede toplumda onlara ilişkin “rıza üretilmesi” (Chomsky, 1993, s. 31) gibi kazanımlar elde edebilmektedirler.

4.9.2 Alman Gazetelerinde Öne Çıkan İyi Adlandırma (Euphemism) Alt Kodları

Derlemdeki Alman gazete haberleri karşılaştırıldığında, iyi adlandırma kod frekans değerleri arasında farklılıklar olsa da en çok kullanılan alt kodlar açısından bazı benzerlikler olduğu da görülmektedir. Aşağıdaki tablo, her iki Alman gazetesinde Suriyelilerin kurban/mağdur olarak temsil edildiklerini, argümantasyon düzeyinde yasa/düzen ve çerçeveleme düzeyinde empati/ahlaki duyarlılık kodlarının öne çıktığını göstermektedir.

Tablo 20. Alman gazetelerinde öne çıkan iyi adlandırma (Euphemism) alt kodları

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
SZ	Aktör Temsili	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma	227	İnsanileştirme/Bireyselleştirme	90
SZ	Metafor	Kurtarma/Koruma	29	Yol/Yolculuk/Hareket	27

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
SZ	Topos	İnsanlık/İnsanîyet	75	Yasa ve Düzen/Meşruiyet	69
SZ	Çerçeveleme	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık	103	Uyum/Entegrasyon	86
FAZ	Aktör Temsili	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma	81	Kahramanlaştırma/Özdeşleştirme	40
FAZ	Metafor	Eşik/Kapı	23	İnanç/Değer/Kutsallık	19
FAZ	Topos	Yasa ve Düzen/Meşruiyet	186	İnsanlık/İnsanîyet	121
FAZ	Çerçeveleme	İnsani Yardım ve Dayanışma	161	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık	113

Alman gazeteleri ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise şunlar söylenebilir: SZ’de en yüksek oranda (%37) kurbanlaştırma/mağdurlaştırma kodu kullanılmış, söylem daha çok mağdurlaştırma (227), empati/ahlaki duyarlılık (103), insanileştirme/bireyselleştirme (90), uyum (86) ve insanîyet (75) kodlarıyla kurulmuştur. Bu verilere dayanarak, SZ’nin, Suriyelilerin yaşadığı mağduriyetlerin yanı sıra, onların bireysel/insani durumlarını (başarılarını, ihtiyaçlarını vb.) görünür kıldığı, ahlaki duyarlılıkla beraber empati ve toplumsal uyumu vurguladığı; FAZ’da ise iyi adlandırmaların daha çok yasa/düzen (186), insani yardım ve dayanışma (161), insanîyet (121) ve empati/ahlaki duyarlılık (113) çerçevesinde oluşturulduğu görülmektedir. Tüm bu (ham) verilere dayanarak SZ’de Suriyelilerin mağdur ve diğer insani durumlarıyla temsil edildiği, onlarla ilgili durum ve olayların empati/ahlaki duyarlılık çerçevesinde; FAZ’da ise Suriyelilerle ilgili durum ve olayların daha çok hukuki/yasal, kurumsal sorumluluk, ahlaki ve inanç çerçevesinde aktarıldığı çıkarımlarında bulunulabilir. Yükleme (aktör temsili ve metafor), argümantasyon (topos) ve çerçeveleme (framing) stratejilerinde en çok kullanılan iki gazetede alt kodlar, MAXQDA’daki kod bulutu aracılığıyla görselleştirilmiş ve aşağıda sunulmuştur. Kod bulutunda, en çok atanan kod merkezde, diğerleri ise onun çevresinde yer almaktadır. Ayrıca kodun puntosu ve kodun atanma frekansı arasında doğru orantı bulunmaktadır. SZ’deki iyi adlandırma alt kodlarına ilişkin aşağıdaki kod bulutu görselinde, haberlere en çok atanan alt kodun kurbanlaştırma/mağdurlaştırma olduğu görülmektedir.

Şekil 54. SZ haberlerinde iyi adlandırmalar altında yer alan yükleme, argümantasyon ve çerçeveleme stratejilerinin alt kodlarının frekans bazlı kod bulutu

Halep’in yerle bir edilmesinin ardından ailesiyle birlikte önce Türkiye’ye, sonra Almanya’ya “kaçmak” zorunda kalan bir mültecinin hem kendisi ve ailesinin hem de diğer mültecilerin Türkiye’de, Türk-Yunan sınırında ve Almanya’da yaşadığı zorlukları ve bu ülkelerin vatandaşlarının onlara bakışını anlatan H2’de bu kod çok kullanılmıştır. Örneğin “Auf der Flucht konnten wir nur das nötigste mitnehmen” (ülkeden kaçarken yalnızca en gerekli olanları alabildik) (SZ_H2), “andere Menschen in Not” (yardıma muhtaç diğer insanlar) (SZ_H2), “sogar Kinder werden mit Pfeffersprey von der Grenze abgehalten” (çocuklar bile biber gazıyla sınırdan uzaklaştırılıyorlar) (SZ_H2), “sind jetzt auf einmal das Feindbild der Bürger” (şimdi birdenbire vatandaşların düşman figürü/imesi hâline geldiler) (SZ_H2) ifadelerine kurbanlaştırma/mağdurlaştırma kodu verilmiştir.

SZ’deki H6’da bir belediye yöneticisiyle yapılan bir röportaj yer almaktadır. Bu röportajda, mülteci politikasının mültecileri A mültecileri ve B mültecileri şeklinde ayırmaktansa, onları gündelik hayata dâhil eden bir sistem olması gerektiği; mültecilerin de bunun için çaba göstermeleri gerektiği ifade edilmiştir. Mültecilerle ilgili sorunların anlatıldığı bu haberde mülteciler hem sorumluluk alan, gündelik hayata dâhil kişiler olarak etken/aktif; hem de olaylardan/durumlardan etkilenen, edilgen, kurban/mağdur olarak temsil edilmişlerdir: “unseren unbegleiteten minderjährigen Flüchtlingen, die aus der Jugendhilfe fallen, wenn sie älter werden” (büyüdüklerinde gençlik yardım sisteminden düşen, yanlarında refakatçi bulunmayan reşit olmayan mültecilerimiz) (SZ_H6). Tüm dünyayı sarsan Aylan Kurdi’nin ölümüyle ilgili haberde de edilgen/kurban/mağdur temsili ön plana çıkmaktadır: “ertrunkenen Dreijährigen Aylan Kurdi” (boğularak ölen üç yaşındaki Aylan Kurdi) (SZ_H25). “Suriyelilerin” sığınma

başvuru mülakatlarına giren ve onların Almanya'ya — anlattıkları gibi — gerçekten Suriye'den gelip gelmediklerini ve dolayısıyla oturum izni alıp alamayacaklarına karar veren bir hukuk stajyerinin dinlediği çarpıcı mülteci hikâyelerini konu edinen haberde geçen “auf dem Weg über die Grenze an aufgehängten Leichen vorbeigefahren ist” (sınırı geçerken yolda asılmış cesetlerin yanından geçti) (SZ_H31) cümlesi için de bu kod verilmiştir. Çünkü bu cümle hem ölümün vahşetini hem de o travmatik görüntüye maruz kalan kişinin yaşadığı sarsıcı etkiyi görünür kılmaktadır.

Hellersdorf mülteci yurdunda kalanlara yönelik protesto gösterilerinin ve mültecilere yapılan saldırıların konu edildiği H136'da geçen “diese Kinder, die hier Schutz suchen, in ihren Augen nichts zählen” (burada sığınma arayan bu çocukların onların gözünde hiçbir değeri yok) (SZ_H136), “Seit ihr eine Studentin mit Kopftuch erzählt habe, ... sie angepöbelt werde” (başörtülü bir öğrenci ona, hakarete maruz kaldığını anlattı) (SZ_H136), “Zwei Heimwohner werden in der Nacht von Angreifern durch die Straßen gehetzt” (gece, yurttan kalan iki kişi, saldırganlar tarafından sokakta kovalanıyorlar), “Sechs Männer versuchen, ihnen ins Heim zu folgen, schmeißen Bierflaschen, stoßen Drohungen aus.” (altı erkek, onları yurda kadar takip etmeye çalışır, onlara bira şişeleri atar ve tehditler savurur) (SZ_H136) cümlelerine ve/veya o cümledeki bazı ifadelere kurbanlaştırma/mağdurlaştırma kodu atanmıştır. Bu kodun verildiği, mültecilerin maruz kaldıkları kötü muamele ve yaşadıkları zorlukların anlatıldığı haberlerde geçen diğer ifade ve cümle örnekleri şunlar olmuştur: “von drei Schlägern halb tot geprügelt wurde” (üç saldırgan tarafından öldüresiye dövüldü) (SZ_H139), “vier Wochen harften sie in den Containern” (dört hafta boyunca konteynerlerde beklediler) (SZ_H112), “sie warfen uns weg, als wären wir Abfall” (çöpmüşüz gibi bizi fırlatıp attılar) (SZ_H146), “Flüchtlinge ersticken in Containern” (mülteciler, konteynerlerde havasızlıktan boğularak ölüyorlar) (SZ_H150), “Flüchtlinge ertrinken im Mittelmeer” (mülteciler, Akdeniz'de boğularak ölüyorlar) (SZ_H150), “ertrinkenden Flüchtlingen” (suda boğularak ölen mülteciler) (SZ_H150), “Flüchtlinge aus Kriegs- und Krisengebieten” (savaş ve kriz bölgelerinden gelen mülteciler) (SZ_H115), “Neankömmlinge damit rechnen, in Zelten oder Turnhallen einquartiert zu werden” (yeni gelenler, çadırlarda veya spor salonlarına geçici olarak yerleştirilebileceklerini hesaba katmalılar) (SZ_H158), “in den Rücken geschossen” (sırtından vuruldu) (SZ_H175), “Man kann als syrischer Bürgerkriegsflüchtling so oder so nach Deutschland kommen, auf todgefährlichen Schlepperrouten oder ...” (Suriyeli iç savaş mültecisi olarak, ölümcül derecede tehlikeli kaçakçı rotaları veya ... üzerinden öyle ya da böyle Almanya'ya gelinebilir) (SZ_H139).

Türkiye ve Yunanistan deniz sınırında Suriyelilerin yaşadıkları kötü deneyimlerin haberleştirildiği SZ_H146'da kurban/mağdur rolünde olan kişiler “Die Flüchtlinge - Männer,

Frauen, Kinder, auch eine schwangere Frau und ein Baby waren dabei” (mülteciler, erkekler, kadınlar, çocuklar, hamile bir kadın ve bir bebek de vardı) (SZ_H146), binlerce kişinin ölümüyle sonuçlanan “tausend Tote” (binlerce ölü) (SZ_H146) ve “die Toten im Mittelmeer” (Akdeniz’de hayatını kaybedenler) (SZ_H98), çok sayıda gemi kazasının olması “Schiffbruchstragödien” (gemi kazası trajedileri) (SZ_H146) ve Akdeniz’in artık bir “toplu mezar” hâline gelmesi “Das Mittelmeer ist ein Massengrab” (Akdeniz bir toplu mezardır.) (SZ_H146) şeklinde ifade edilmiştir.

Özellikle İtalya'nın Lampedusa adasında “düzensiz göçmenler”i taşıyan teknenin batması sonucu 368 kişinin hayatını kaybettiği olayla ilgili “Katastrophe von Lampedusa” (Lampedusa felaketi) (SZ_H146) ve “Tragödie von Lampedusa” (Lampedusa trajedisi) (SZ_H150) ifadelerinin kullanıldığı haberlerde, mülteciler sorun çıkaran failler olarak değil, iç savaşın, insan kaçakçılarının, sınır politikalarının ve ülkeler arasındaki anlaşmazlıkların kurbanları/mağdurları olarak temsil edilmişlerdir. Benzer ifadelerle FAZ'da da karşılaşılmıştır: “Flüchtlingsdrama” (mülteci dramı) (FAZ H156), “Flüchtlingselend” (mülteci trajedisi/sefaleti) (FAZ H159).

Şekil 55. FAZ haberlerinde iyi adlandırmalar altında yer alan yükleme, argümantasyon ve çerçeveleme stratejilerinin alt kodlarının frekans bazlı kod bulutu

Yukarıdaki kod bulutunda da görüldüğü üzere kurbanlaştırma/mağdurlaştırma kodunun frekans değeri düşük olduğu için (SZ’de %12,4, FAZ’da ise %2,8 oranında), bu kod FAZ’da merkezi bir konumda yer almamaktadır. Buna rağmen FAZ’da da bu kod, en çok atanan kodlar arasındadır. İki gazetede bu kodun atandığı ifade ve cümleler arasındaki söylem benzerlikleri ve farklılıkları

için şunlar söylenebilir. Her iki gazetede de Bodrum'daki bir sahilde cesedi bulunan bulunan Aylan Kurdi'yi kurban/mağdur olarak temsil edilmiştir: "Ein Kind liegt am Strand von Bodrum, die Beine angewinkelt, das Gesicht am Sand, die Handflächen nach außen gedreht. Die nasse Kleidung klebt am Körper des syrischen Jungen. Aylan Kurdi ist tot, ertunken im Mittelmeer, auf der Flucht nach Europa" (bir çocuk Bodrum sahilinde yatıyor, bacakları bükülmüş, yüzü kuma gömülü, avuç içleri dışa dönmüş. Islak giysileri bedenine yapışmış Suriyeli erkek çocuğun. Aylan Kurdi artık ölü, Avrupa'ya kaçmaya çalışırken Akdeniz'de boğuldu.) (FAZ_H740). Ayrıca mülteciler, her iki gazetede bazı haberlerde — şartların buna zorlaması nedeniyle olsa da — kendi kararlarını kendileri alan aktif öznelere olarak da temsil edilmiştir: "Wer floh, suchte zunächst Zuflucht in der Türkei und ist jetzt auf dem Weg nach Europa" (kaçan kişi önce Türkiye'ye sığındı ve şimdi de Avrupa yolunda) (FAZ_H213). Fakat her iki gazetede Suriyelilerin aktif bireyler olarak temsil edilmelerinin yanı sıra edilgen, gizli fail, söylemsel olarak silinmiş unsurlar olarak da temsil edildikleri de göze çarpmaktadır. Her iki gazetede de "Millionen wurden aber auch innerhalb Syriens Binnenflüchtlinge" (milyonlarcası Suriye içinde ülke içi mülteci konumuna düştü) (FAZ_H213) örneğinde olduğu gibi Suriyelilerin ülke içinde yerlerinden edilme nedenlerinin (iş savaş, şiddetli çatışmalar, ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar vb.) söylemsel olarak silindiği ve Suriyelilerin bunlardan etkilenen kolektif/anonim bir kitle olarak nesneleştirildiği çeşitli ifade ve cümleler bulunmaktadır. Örneğin SZ'deki "unseren unbegleiteten minderjährigen Flüchtlingen, die aus der Jugendhilfe fallen, wenn sie älter werden" (büyüdüklerinde gençlik yardım sisteminden düşen, yanlarında refakatçi bulunmayan reşit olmayan mültecilerimiz) (SZ_H6) örneğinde Suriyelilerin yardım sisteminden çıkarılmaları sanki bir insanın ya da nesnenin yere düşmesi (fallen) gibi ifade edilmiş ve failin kim olduğu belirtilmemiştir. "ertrunkenen Dreijährigen Aylan Kurdi" (boğularak ölen üç yaşındaki Aylan Kurdi) (SZ_H25) ve "ertrinkenden Flüchtlingen" (suda boğularak ölen mülteciler) (SZ_H139) örneklerinde tıpkı "Flüchtlinge ersticken in Containern" (mülteciler, konteynerlerde havasızlıktan boğularak ölüyorlar) (SZ_H150), "Flüchtlinge ertrinken im Mittelmeer" (mülteciler, Akdeniz'de boğularak ölüyorlar) (SZ_H150) ya da "die Toten im Mittelmeer" (Akdeniz'de hayatını kaybedenler) (SZ_H98) örneklerinde olduğu gibi ölümün asıl nedenleri/failler arka plana itilmiştir. Olay (havasızlıktan ya da suda boğularak ölme vb.) ön plana çıkarılmış, ölüm nedenleri ise örtükleştirilmiş; sanki doğal bir ölüm gibi sunulmuştur. "Flüchtlinge aus Kriegs- und Krisengebieten" (savaş ve kriz bölgelerinden gelen mülteciler) (SZ_H115) ifadesinde de mülteciler mağdur/kurban olarak sunulmuş; mülteci konumuna düşme nedenleri arka plana atılmıştır.

FAZ'da mülteci "krizinin" asıl faillerinin silindiği, mültecileri edilgenleştiren bir diğer örnek, Suriyelilerin, sel baskınının ardından Tayland'daki bir mağarada kısa bir süreliğine mahsur kalan

genç futbol takımı ve antrenörleri kadar ilgi çekmemesine ilişkindir: “Gleichzeitig ereignen sich auf der ganzen Welt Unglücksfälle, die uns nicht in dieser Weise mitfühlen lassen.” (eş zamanlı olarak dünyanın başka yerlerinde de bizde bu şekilde empati uyandırmayan kazalar/felaketler yaşanmaktadır). Ayrıca “mehr als zehntausend Menschen auf der Flucht nach Europa im Mittelmeer ertrunken” (on binden fazla sayıda insan Avrupa’ya kaçarken Akdeniz’de boğularak hayatını kaybetti) (FAZ_H645), “aus Seenot gerettete Asylbewerber” (deniz faciasından kurtarılan sığınmacılar) (FAZ_H815), “die ersten Syrer, die ab 2011 ihr Land verließen, strandeten²¹ in den Nachbarländern” (2011’den itibaren ülkelerini terk eden ilk Suriyeliler, komşu ülkelerde mahsur kaldı) (FAZ_H213), “Tausende Menschen auf der kleinen Insel Lampedusa gestrandet seien” (Binlerce insan küçük Lampedusa adasında mahsur kalmış.) (FAZ_H645), “An der Stirn habe ihn eine Kugel gestreift, einige Freunde seien neben ihm erschossen worden” (bir kurşun alnını sıyrıp geçmiş, bazı arkadaşları yanında vurularak öldürülmüş) (FAZ_H7), “seine Mutter auf der Flucht erschossen” (kaçarken annesi vurularak öldürülmüş) (FAZ_H7), “Menschen auf der Flucht” (kaçan insanlar) (FAZ_H645), “in Notsituationen” (acil durumdakiler) (FAZ_H645), “Notleidende” (yardıma muhtaç kişiler) (FAZ_H740), “Hilfesuchenden” (yardım arayanlar) (FAZ_H645). Tüm bu örneklerde “mülteci krizi” olarak adlandırılan “krizin” asıl failleri örtükleştirilmiş, Suriyeliler yardım bekleyen, yardıma muhtaç ve dış etkenler nedeniyle mağduriyet yaşayan anonim kitle olarak edilgenleştirilmiştir.

FAZ’la ilgili dikkat çeken bir diğer veri de Suriyelilerin yardıma muhtaç, kurban/mağdur ve edilgen olarak temsil edildiği bazı haberlerde, onlara yardım eden koruyucu/kurtarıcı “baba” figürünün, bir başka ifadeyle kurumsal sorumlunun da söyleme eklenmesi ya da söylemde güçlü biçimde sezdirilmesidir. “aus Seenot gerettete Asylbewerber” (denizdeki tehlikeden kurtarılan sığınmacılar) (FAZ_H815) örneğinde sığınmacılar edilgen, yardım bekleyen ve yardıma muhtaç konumda temsil edilmektedir. Arka planda ise Avrupa’nın, yardıma muhtaç ve kurban/mağdur konumundaki Suriyelileri koruyan “baba” gibi sunulduğu bir temsil biçimi ortaya çıkmaktadır. Edilgen çatıyla kurulmasa da bazı etken çatılı ifade ve cümlelerde Suriyeliler yardıma muhtaç, edilgen ve anonim bir kitle olarak; devlet, bakanlıklar ve uluslararası kuruluşlar gibi kurumsal aktörler ise paternalist ve merhametli, güçlü, etken/aktif ve meşru aktörler olarak konumlandırılmaktadır: “die Türkei viel für die syrischen Flüchtlinge tue” (Türkiye, Suriyeli mülteciler için çok şey yapıyor.) (FAZ_H425), “syrische Flüchtlinge aufgenommen haben und

²¹ “stranden” eyleminin sözlük anlamı karaya vurmak/oturmaktır; fakat bu cümlede bir geminin karaya oturması ya da bir hayvanın karaya vurması şeklindeki ilk anlamıyla değil, tıpkı karaya oturan ve hareket edemeyen bir gemi gibi, bulundukları yerden hareket edemeyen, orada mahsur kalan anonim bir kitleden (binlerce insandan) bahsedilmektedir. Bu nedenle bu ifadeye *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme, insandışılştırma/nesneleştirme* kötü adlandırma kodları atanmıştır.

noch aufnehmen” (Suriyeli mültecileri kabul ettik ve hâlâ kabul etmeye devam ediyoruz.) (FAZ_H413), “dass wir in Notsituationen ein freundliches Gesicht zeigen” (yardıma muhtaç durumdakilere dostane yüzümüzü gösterdiğimiz) (FAZ_H645), “die Innenminister der Länder erkannten die Not und wollten helfen” (eyaletlerin İçişleri bakanları bu aciliyeti fark ettiler ve yardım etmek istediler) (FAZ_H708), “Entwicklungshilfe hilft also scheinbar dabei, die unmittelbare Umgebung der Krisenregion zu einem ‘attraktiveren’ Fluchtziel für die Vertriebenen zu machen” (Kalkınma yardımı, belli ki kriz bölgesinin yakın çevresini yerinden edilmişler için daha “çekici bir kaçış hedefi/noktası” yapmaya yardımcı olmaktadır.) (FAZ_H756), “Deutlich erhöhte und schnellere humanitäre Hilfszahlungen und eine umfassendere finanzielle Unterstützung für internationale Organisationen wie das UN-Flüchtlingshilfswerk würden zumindest dabei helfen, die akute Not der Menschen in Krisengebieten zu lindern” (Belirgin bir şekilde artırılmış ve daha hızlı insani yardım ödemeleri ve BMMYK gibi uluslararası kuruluşlara sağlanacak daha geniş kapsamlı maddi destek, en azından kriz bölgelerindeki insanların acil ihtiyaçlarını azaltmaya yardımcı olurdu.) (FAZ_H756). Bu tür ifade ve cümlelerde mültecilerin birey ya da grup olarak yaşadıkları zorluklardan ziyade yardım eden aktörün gücü, süreç yönetimi ve “merhamet”i vurgulanmakta; uluslararası kuruluşların ve ülkelerin mülteci politikaları meşrulaştırılmaktadır.

FAZ’da Suriyeliler için *kurbanlaştırma/mağdurlaştırma* kodunun atandığı “Kriegsflüchtlinge” (savaş mültecileri) (FAZ_H589), “Bürgerkriegsflüchtlinge” (iç savaş mültecileri) (FAZ_H708), “Flüchtlinge aus Bürgerkriegsländern wie Syrien” (Suriye gibi iç savaş ülkelerinden gelen mülteciler) (FAZ_H527), “Vertriebenen” (ülke içinde yerinden edilmiş mülteciler) (FAZ_H756), “religiös Verfolgte” (dini nedenlerle baskı altında olan kişiler) (FAZ_H205), “Asylbewerber” (sığınmacılar) (FAZ_H815) ya da “ein Kontingent von 7000 Asylsuchenden” (7000 sığınmacı için bir kontenjan/kota) (FAZ_H365), “Menschen auf der Flucht wird in Zahlen, Papieren und Statistiken dokumentiert” (insanlar kaçarken sayılar, evraklar ve istatistiklerle belgelendirilmektedirler) (FAZ_H479) şeklindeki bürokratik/teknokratik ve hukuki ifade ve cümlelerin yanı sıra, onların mağduriyetlerine, Butler’ın (2018, s. 151) deyimiyle “kırılgan”lıklarına ve yardım gereksinimlerine vurgu yapan “Behinderte” (engelliler) (FAZ_H205), “Kinder von Flüchtlingen” (mültecilerin çocukları) (FAZ_H213), “Kriegsopfer” (savaş kurbanı) (FAZ_H205), “tote Kinder an die Strände Europas” (Avrupa sahillerinde ölü çocuklar) (FAZ_H867), “traumatisierte Frauen und Kinder” (travmatize olmuş kadın ve çocuklar) (FAZ_H205) gibi tanımlamalar da kullanılmıştır.

Ayrıca sosyoekonomik durumlar veya değişimler nedeniyle yaşanan mağduriyetlerin vurgulandığı çeşitli ifade ve cümleler de bulunmaktadır. “Der Krieg hat der Mittelschicht und

vielen jungen Akademikern, die vorher in Frieden und Sicherheit im Land gelebt haben, die Existenzgrundlage entzogen” (savaş, daha önce ülkede barış ve güvenlik içinde yaşayan orta sınıfın ve pek çok genç akademisyenin varlık amacını/yaşam temelini ellerinden almıştır) (FAZ_H213) ifadesinde savaşın bireylerin yaşam koşulları üzerindeki yıkıcı etkisi öne çıkarılmaktadır. Suriye’de yaşananlar nedeniyle ülkeden göç etmenin hayati bir “zorunluluk” hâline gelmesine rağmen maddi durumu iyi olmayanların yaşadıkları mağduriyet ise “Menschen mit geringen Einkommen können sich eine Flucht nicht leisten” (düşük gelirli insanlar, kaçışın maddi bedelini karşılayamamaktadırlar) (FAZ_H756) şeklinde vurgulanmıştır.

Mağduriyetin şiddet unsurları üzerinden aktarıldığı ifadelerle de kurbanlaştırma/mağdurlaştırma kodu atanmıştır: “An der Stirn habe ihn eine Kugel gestreift, einige Freunde seien neben ihm erschossen worden” (Alnından bir kurşun onu sıyırmış, bazı arkadaşları yanında vurularak öldürülmüş) (FAZ_H7) ve “seine Mutter auf der Flucht erschossen” (annesini kaçarken vurularak öldürülmüş) (FAZ_H7) örneklerinde kişiler, kimin tarafından vuruldukları belirtilmeden, olaylardan etkilenen mağdurlar olarak söylemde konumlandırılmıştır. Şiddet temalı bir diğer mağduriyet söylemi de “Einer zeigt Mathilde die blutigen Videos auf seinem Handy, ein anderer schildert die Foltermethoden in syrischen Gefängnissen” (biri Mathilde’ye telefonundaki kanlı videoları gösteriyor, bir diğeri Suriye hapishanelerindeki işkence yöntemlerini açıklıyor) (FAZ_H7) cümlesidir.

Ülkelerindeki, “kaçış” sürecindeki ve ulaştıkları yeni yerlerdeki zorlukları aktaran ifade ve cümlelere de kurbanlaştırma/mağdurlaştırma kodu atanmıştır. Kaçış nedenlerinin (savaş, takip edilme, çaresizlik vb.) aktarıldığı “vor Krieg und Verfolgung fliehen” (savaştan ve takibattan kaçmak) (FAZ_H205), “sie sehen einfach keinen Ausweg mehr” (artık bir kaçış yolu göremiyorlar) (FAZ_H213), “das ist im Fall Syriens ein blutiger Bürgerkrieg, den sie hinter sich lassen wollen” (Suriye durumunda bu, geride bırakmak istedikleri kanlı bir iç savaştır) (FAZ_H213), “sie formell nur um Schutz für eine gewisse Zeit baten” (resmi olarak yalnızca belirli bir süreliğine koruma istemiş olmaları) (FAZ_H536), “sie flohen, nachdem im Krieg ihre Häuser und Wohnungen zerstört worden waren, als ihre Städte unbewohnbar wurden” (savaşta evleri ve daireleri yıkıldıktan sonra, şehirleri yaşanmaz hâle geldiğinde kaçtılar) (FAZ_H213) şeklindeki cümleler, yaşanan mağduriyetleri görünür kılmaktadır.

Ayrıca kaçış sürecinde yaşanan tehlike ve diğer zor yaşam koşullarını ifade eden cümlelere de bu kod atanmıştır: “ein knapp zwanzig Meter langer Fischkutter mit mehr als fünfhundert Menschen an Bord” (içinde beş yüzden fazla insan olan neredeyse yirmi metre uzunluğundaki bir balıkçı teknesi) (FAZ_H645), “Tausende Flüchtlinge im Mittelmeer ertrinken” (binlerce mülteci

Akdeniz’de boğularak ölüyor) (FAZ_H645), “dass Deutschland, dass Europa deshalb Menschen sterben lässt” (Almanya’nın, Avrupa’nın bu yüzden insanların ölmesine yol açtığı) (FAZ_H867) gibi cümlelerde ihmal ve Suriyelilerin atlattıkları veya atlatamadıkları ciddi ölüm tehlikeleri ön plana çıkmaktadır. Benzer şekilde “die Situation in den überfüllten Flüchtlingslagern” (aşırı kalabalık mülteci kamplarındaki durum) (FAZ_H815), “dass die Situation der Flüchtlinge in Idomeni ungleich schlechter und damit der Hilfsbedarf ungleich größer war als zuvor in Budapest am Bahnhof” (Idomeni’deki mültecilerin durumu, daha önce Budapeşte garındakinden çok daha kötüydü, bununla birlikte yardım ihtiyacı da daha fazlaydı) (FAZ_H645), “leben sie in staubigen Zelten” (tozlu çadırlarda yaşıyorlar) (FAZ_H305), “in Asylunterkünften leben und ausharren” (sığınmacı kamplarında/barınaklarında yaşamak ve zor koşullara dayanarak beklemek) (FAZ_H536), “Flüchtlinge an der Grenze zu Mazedonien” (Makedonya sınırındaki mülteciler) (FAZ_H245) şeklindeki cümlelerde de Suriyelilerin barınma ve fiziksel koşullar üzerinden kurban/mağdur olarak temsil edildikleri tespit edilmiştir.

Bu örneklerde de görüldüğü üzere FAZ’da Suriyelilerin mağduriyetleri her ne kadar görünür kılınsada da FAZ’ın söyleminin ana çerçevesini — SZ’nin aksine — Suriyelilerin mağduriyetleri oluşturmamaktadır. FAZ’ın muhafazakâr-sağ ideojik eğilimli olmasının ve devlet merkezli bir politika izlemesinin de etkisiyle, gazetede mülteci meselesi, dram ya da trajediden ziyade, hukuki, idari veya toplumsal norm olarak, kurumsal sorumluluk/meşruiyet çerçevesinde ve rasyonel bir düzlemde ele alınmıştır. Bu doğrultuda, Avrupa’nın egemenlik normlarını gösteren “Rechtsstaat” (hukuk devleti) (FAZ_H425), “Rechtsstaatlichkeit” (hukukun üstünlüğü) (FAZ_H645, FAZ_H815), “Demokratie- und Rechtsstaatsförderung” (demokrasi ve hukuk devleti desteği) (FAZ_H756) gibi ifadelerin yanı sıra “Menschenrechtsarbeit” (insan hakları çalışması) (FAZ_H479), “Menschenrechte” (insan hakları) (FAZ_H815), “Bürgerrechte” (vatandaşlık hakları) (FAZ_H425) gibi devletin izlediği mülteci politikasını evrensel normlara uygun ve meşru gösteren ifadelerle de yasa ve düzen/meşruiyet toposu kodu atanmıştır. Bu ifadelerde, Suriyelilerin yaşadığı zorluklara değinilmemişken, devletin izlediği mülteci politikası meşrulaştırılmıştır. “legale Wege” (yasal yollar) (FAZ_H425), “Eckdaten” (temel veriler), (FAZ_H479), “Asylantrag” (iltica başvurusu) (FAZ_H645), “Asyl in einem anderen Land zu beantragen” (başka ülkede sığınma başvurusu yapmak) (FAZ_H645), “Asylsuchenden” (iltica arayanlar) (FAZ_H365, H536), “Asylbewerber” (iltica başvurusu) (FAZ_H205, H536, FAZ_H756), “Asylantragsteller” (iltica başvurusu) (FAZ_H536), “Antragssteller” (başvuru sahibi) (FAZ_H205, H536), “Asyl” (iltica) (FAZ_H213, H756), “politisches Asyl” (siyasi iltica) (FAZ_H708), “asylpolitische Forderungen” (iltica politikası talepleri) (FAZ_H527), “Aufenthaltsstatus” (oturma statüsü) (FAZ_H536) ifadeleri ise hukuki, bürokratik veya teknokratik anlamlar içeren *yasa ve düzen/meşruiyet* kodunun atandığı örneklerden bazılarıdır.

Bu örneklerde Suriyelilerin yaşadıkları zorluk ve hak kayıplarına/mağduriyetlere değinilmediği, tüm sürecin basit bir idari işleme/prodesedüre indirildiği, Suriyelilerin ise istatistiksel verilerden ibaret nesneler gibi aktarıldığı görülmektedir. “Subsidiären Schutz” (ikincil koruma) (FAZ_H708), “subsidiärem Schutzstatus” (ikincil koruma statüsü) (FAZ_H708), “subsidiären Schutz erhalten” (ikincil koruma almak) (FAZ_708), “subsidiär Geschützten” (ikincil koruma kapsamındakiler) (FAZ_H708), “Anerkennung” (tanıma/kabul etme) (FAZ_H536) “Anerkennung als Flüchtling” (mülteci olarak tanıma) (FAZ_H536), “anerkannte Flüchtlingen” (tanınmış/kabul edilmiş mülteciler) (FAZ_H536), “als Flüchtlinge anerkannt” (mülteci olarak tanındı) (FAZ_H536), “Kriegsflüchtlinge” (savaş mültecileri) (FAZ_H589) gibi Suriyelilerin yasal haklarına ve statülerine ilişkin söylemlerde de, onların yaşadıkları acılara ve maruz kaldıkları mağduriyetlere değinilmediği, hukuki, idari-bürokratik veya teknokratik veriye/verilere indirgendikleri ifade edilebilir. Yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli desteğin sağlanmasını bürokratik bir biçimde yansıtan “Versorgung” (temin/bakım/ihtiyaçları karşılama) (FAZ_H479) ifadesi; (Almanya’da yaşayan ve yaşamayan) birbirinden ayrı aile fertlerinin Almanya’da bir araya gelme durumunu hukuki ve idari-bürokratik bir prosedüre dönüştüren “Nachzug” (birleşim) (FAZ_H527), “Familiennachzug” (aile birleşimi) (FAZ_H708), “Nachzugsverbot” (birleşim yasağı) (FAZ_H708) ve “Familiennachzugsverfahren” (aile birleşimi prosedürü) (FAZ_H708) ifadeleri; “mülteci krizi”nin yönetim süreçlerini normalleştiren, meşrulaştıran “gutes Verwaltungshandeln” (iyi idari uygulama) (FAZ_H708), “Integrationsgesetz” (uyum yasası) (FAZ_H536), “Durchführungserlasse” (uygulama yönetmelikleri) (FAZ_H708), “Integrationsstand” (uyum/entegrasyon düzeyi) (FAZ_H708), “Ausländerrecht” (yabancılar hukuku) (FAZ_H708); diğer ülkelerle yapılan ve Suriyelilerin hayatını etkileyen politikaları, pazarlıkları ve anlaşmaları meşrulaştıran “Flüchtlingspolitik” (mülteci politikası) (FAZ_H133, H304, H365, H413, H425, H527, H645, H839), “Einwanderungspolitik” (göç politikası) (FAZ_H527), “Migrationsabkommen” (göç anlaşması) (FAZ_H815 “Beitritt der Türkei” (Türkiye’nin katılımı) (FAZ_H425), “Beitrittsverhandlungen mit der Türkei” (Türkiye ile katılım görüşmeleri/müzakereleri) (FAZ_H425), “Beitrittsgespräche” (katılım görüşmeleri) (FAZ_H304), “Türkei-Deal” (Türkiye Anlaşması) (FAZ_H645), “Visafreiheit” (vize serbestisi) (FAZ_H425), “EU-Türkei-Abkommen” (Mart 2016 AB-Türkiye Anlaşması) (FAZ_H756), “Resettlement-Abkommen” (yeniden yerleştirme anlaşması) (FAZ_H708), “Treuhandfonds” (güven fonu) (FAZ_H304), “Dublin Abkommen” (Dublin Anlaşması) (FAZ_H645), “Wohnsitzregelung” (ikamet/oturum düzenlemesi) (FAZ_H536), “Gipfeltreffen” (zirve toplantısı) (FAZ_H304) ifadelerine de aynı kod atanmıştır. Göç alan devletin sınır politikalarını teknokratik bir söylem içinde sunan “nicht zurückgeschoben werden dürfen” (geri gönderilmesine izin verilmemeli) (FAZ_H527) ifadesinde Suriyelilerin insandışı bir varlık, nesne gibi sunulduğu

dikkat çekmektedir. Duden sözlüğünde “zurückschieben” eylemi için “tekrar başlangıç noktasına, (eski) yerine itmek” (Duden, t.y.-f) anlamı verilmiştir. Mültecilerin sığınma/korunma talebinin reddedilerek, zorla geri gönderilmesi durumunun hafifletildiği bu ifade Suriyeliler özne olarak değil, geri itilen bir nesne şeklinde konumlandırılmışlardır. Göç alan ülkelerin sınır politikalarını ve dışlayıcı uygulamalarını meşrulaştıran “Grenzkontrolle” (sınır kontrolü) (FAZ_H645), “Außengrenze” (dış sınır) (FAZ_H365, H413, H425), “EU-Außengrenzen” (AB dış sınırları) (FAZ_H815), “europäischen Außengrenzen” (Avrupa'nın dış sınırları) (FAZ_H159), “Grenzen besser überwachen” (sınırları daha iyi korumak/denetlemek) (FAZ_H304), “Grenzschutz” (sınır güvenliği) (FAZ_H815), “klare Grenzpolitik” (net sınır politikası) (FAZ_H527), “Landesgrenzen” (kara sınırları) (FAZ_H203), “geöffneten Grenzen” (açılmış sınırlar) (FAZ_H413), “offene Grenze” (açık sınır) (FAZ_H867), “Politik der offenen Grenzen” (açık sınır politikası) (FAZ_H159), “offene Grenze Deutschlands” (Almanya'nın açık sınırı) (FAZ_H365), “Grenze zu öffnen” (sınırı açmak) (FAZ_H645), “Grenzen schließen” (sınırları kapatmak) (FAZ_H365), “ihre Grenzen geschlossen” (sınırlarını kapattılar) (FAZ_H159) ifadelerinin pek çoğunda *yasa ve düzen/meşruiyet* koduyla birlikte, Suriyelilerin ülkeden/sınırdan uzak tutulması gerektiğini sezdiren *tehlike/tehdit/güvenlik* çerçevelemesi de kullanılmıştır. Ayrıca iç savaş, maruz kaldıkları tehlike, tehdit, insan hakları ihlalleri veya zulüm nedeniyle menşe ya da vatandaşı olduğu ülkeleri terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin yasal olarak “mülteci” (Flüchtling) statüsünde olmalarına rağmen, onların bu statülerini ve dolayısıyla haklarını yok sayarak, Suriyelileri, sanki onlar keyfi veya mali nedenlerle başka ülkelere göç etmişler gibi sunan “Zuwanderer” (göçmen) (FAZ_H205) sözcüğü, onların başka ülkelere göç etmesini planlı, keyfi bir turistik gezi gibi sunan “einreisen²² zu lassen” (ülkeye girmesine izin vermek) (FAZ_H536) ifadesi; Suriyelileri, sanki onlar keyfi bir arayış nedeniyle başka ülkelere göç etmişler gibi sunan “auf der Suche nach Asyl” (iltica arayışında) (FAZ_H536) ifadesi; şartları sağlayan kişilerin yasal hakkı ve devletin sağlaması gereken hukuki bir yükümlülüğü olmasına rağmen, ilticanın/sığınmanın, devletin sunduğu bir lütuf veya keyif alınacak, tadı çıkarılacak bir imkân şeklinde sunulduğu “Asyl genießt” (ilticadan yararlanmak; ilticanın tadını/keyfini çıkarmak) (FAZ_H213) ifadesi *yasa ve düzen/meşruiyet* kodunun verildiği örtük iyi adlandırmalar olarak değerlendirilebilir. SZ’de aynı kodun atandığı sözcük ve cümlelere bakıldığında her iki gazetenin yayın çizgisi ve Suriyelilere bakışı hakkında fikir sahibi olunabilir.

²² “Reise” (seyahat, gezi) sözcüğü Duden’de “belirli bir amaca ulaşmak için yer değiştirme, hareket etme” anlamlarıyla verilmiştir. Aynı sözlükte “einreisen” (bir ülkeye seyahat etmek, giriş yapmak) eylemi ise, (yurt dışından gelip) ilgili ülkenin kurallarına/düzenine uygun şekilde sınırı geçerek, o ülkeye girmek anlamıyla verilmiştir. FAZ_H536’da geçen “einreisen zu lassen” (girmesine izin vermek) ifadesinde de bu eylem, iç savaş, zulüm, şiddet, tehlike, tehdit, gibi nedenlerle ülkesinden ayrılan ve başka ülkelerde sığınma arayan insanların eylemini basit bir sınır geçişi, seyahati gibi aktardığı için *örtük iyi adlandırmalar* kategorisinde değerlendirilmiş ve ona *yasa ve düzen/meşruiyet* kodu atanmıştır.

Sağ-muhafazakâr eğilimli FAZ’da söylemin daha çok sınır güvenliği, sınırların kontrolü ve mülteci hareketlerinin düzenlenmesi ekseninde; aynı zamanda daha bürokratik ve teknokratik bir şekilde kurulduğu görülmektedir. “Grenzpolitik” (sınır politikası) (FAZ_H527), “Grenzkontrolle” (sınır kontrolü) (FAZ_H645, H756), “Sicherung der Außengrenzen” (dış sınırların güvenliğinin sağlanması) (FAZ_H413), “EU-Außengrenzen” (AB dış sınırları) (FAZ_H159), “Landesgrenzen” (ülke sınırları) (FAZ_H203) ve “Grenzen schließen” (sınırları kapatmak) (FAZ_H365) gibi ifadeler, göç ve mültecilik olgusunun önemli ölçüde sınır yönetimi ve güvenlik perspektifinden ele alındığını göstermektedir. Bunun yanı sıra “Kontingente” (kontenjanlar) (FAZ_H205), “Verteilung” (dağıtım) (FAZ_H413), “Flüchtlingsverteilung” (mültecilerin dağıtımı) (FAZ_H365), “Türkei-Deal” (Türkiye mutabakatı/anlaşması) (FAZ_H645), “Wohnsitzregelung” (ikamet düzenlemesi) (FAZ_H536), “Familiennachzugsverfahren” (aile birleşimi prosedürü) (FAZ_H708) ve “Eckdaten” (temel/veri niteliğindeki göstergeler) (FAZ_H479) gibi ifadeler, mültecilerin bireysel deneyimlerinden ziyade göçün yönetilmesi, düzenlenmesi ve bürokratik olarak sınıflandırılması yönündeki söylemsel tercihi görünür kılmaktadır. Buna karşılık sol-liberal eğilimli SZ’de haber söylemlerinin daha belirgin şekilde hak temelli, insani, kapsayıcı ve evrensel normlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. “Grundgesetz” (anayasa) (SZ_H29), “Recht” (hak/hukuk) (SZ_H53), “Menschenrechte” (insan hakları) (SZ_H53), “Völkerrecht” (uluslararası hukuk) (SZ_H29), “Flüchtlingsrechten” (mülteci hakları) (SZ_H133), “Einwanderungsrecht” (göç hukuku) (SZ_H6), “legitime Vertretung des syrischen Volkes” (Suriye halkının meşru temsili) (SZ_H168), “er ist in einem Land mit Bürgerrechten” (o, vatandaşlık haklarının olduğu bir ülkede) (SZ_H139), “ganz legal einreisen” (bir ülkeye yasal olarak girmek) (SZ_H2), “Eröffnung legaler Zugangswege” (yasal erişim yollarının açılması) (SZ_H150) ve “jeder Mensch das Recht hat, in einem EU-Land um Asyl zu bitten” (her insanın bir AB ülkesine sığınma talep etme hakkı vardır) (SZ_H53) gibi ifade ve cümlelerde Suriyeliler, hak sahibi bireyler veya gruplar olarak temsil edilmektedir. Bu söylemsel çerçevede hukuk da onların haklarının teminatı ve güvencesi olarak konumlandırılmaktadır. Sorunların çözümüne ilişkin söylemde de “wirkliche Reformen” (gerçek reformlar) (SZ_H175) ve “stabile Demokratie” (istikrarlı demokrasi) (SZ_H53) gibi ifadeler aracılığıyla yapısal ve kurumsal değişikliklere vurgu yapılmaktadır. Sınır kontrolleri ise ancak hukuki normlarla uyumlu oldukları ölçüde meşru kabul edilmektedir: “die Grenzen zu kontrollieren und die Flüchtlingszahlen zu reduzieren, ohne das Grundgesetz und das Völkerrecht zu missachten – da sei eine sinnlose Debatte.” (Anayasayı ve uluslararası hukuku ihlal etmeden, sınırları kontrol etmek ve mülteci sayılarını azaltmak – bunun anlamsız bir tartışma olduğunu söylüyor.) (SZ_H29). Benzer biçimde “jeder Mensch das Recht hat, in einem EU-Land um Asyl zu bitten.” (her insanın bir AB ülkesine sığınma talep etme hakkı vardır) (SZ_H53) ifadesinde

iltica hakkı, belirli bir gruba özgü bir ayrıcalık olmaktan ziyade evrensel bir hak olarak konumlandırılmaktadır. Bu yaklaşım, Suriyelilerin dışlanmasıyla ziyade hukuki ve toplumsal normlar çerçevesinde topluma dâhil edilmesi gerektiği düşüncesini de öne çıkarmaktadır. “Pakt” (pakt, mutabakat) (SZ_H29), “Pakt für die Integration” (uyum/entegrasyon paktı) (SZ_H6), “geordnete Integration” (düzenlenmiş uyum/entegrasyon) (SZ_H6), “doppelte Integration” (çifte uyum/entegrasyon) (SZ_H88), “Resettlement-Programm” (yeniden yerleştirme programı) (SZ_H158), “Resettlement-Verfahren (Umsiedlungsprogramm)” (yeniden yerleştirme prosedürü/programı) (SZ_H53), “ganz legal einreisen” (bir ülkeye yasal olarak girmek) (SZ_H2), “Eröffnung legaler Zugangswege” (yasal erişim yollarının açılması) (SZ_H150) ve “dauerhaft in einem sicheren Land angesiedelt” (güvenli bir ülkede kalıcı olarak yerleştirilmiş) (SZ_H158) gibi ifadeler, göç ve mültecilik olgusunun yalnızca güvenlik ve sınır yönetimi çerçevesinde değil, aynı zamanda toplumsal uyum ve yeniden yerleştirme süreçleri üzerinden ele alındığını göstermektedir.

İki gazete arasındaki farklılık, mültecilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli koşulların nasıl adlandırıldığı konusunda da görülmektedir. FAZ’da “Versorgung” (temin/bakım/ihtiyaçları karşılama) (FAZ_H479) gibi daha bürokratik bir ifade kullanılırken; SZ’de “Zugang zu Bildung, Arbeit, Gesundheitsversorgung” (eğitim, iş ve sağlık hizmetlerine erişim) (SZ_H53) şeklinde temel haklara vurgu yapılmaktadır. Benzer biçimde uyum süreci “Arbeitserlaubnis” (çalışma izni) (SZ_H29) ve “Aufenthaltstitel erhalten” (oturma izni almak) (SZ_H31) gibi hukuki statüler üzerinden ifade edilmektedir. SZ’de hukuki ve kurumsal düzenlemelerin yanı sıra, mülteci politikasını ahlaki ve insani bir zeminde anlamlandıran bir söylem de belirgindir. “Willkommens-Kampagne” (hoş geldin kampanyası) (SZ_H158), “Willkommenskultur” (hoş geldin kültürü) (SZ_H25, SZ_H88, SZ_H91, SZ_H158), “Willkommenskultur für syrische Kriegsflüchtlinge” (Suriyeli savaş mültecileri için hoş geldin kültürü) (SZ_H91), “willkommen” (hoş karşılamak, ağırlamak) (SZ_H139, SZ_H158), “herzergreifende Willkommensbereitschaft” (duygulandıran misafirperverlik) (SZ_H88) ve “ein warmes Willkommen als geschundene Flüchtlinge” (acı çekmiş mülteciler olarak sıcak bir karşılama) (SZ_H91) gibi ifadeler, mültecilerin kabulünü yalnızca hukuki bir yükümlülük değil, aynı zamanda insani ve ahlaki bir tutum olarak çerçevelemektedir. Bununla birlikte, bu söylemde paternalist unsurların da bulunduğu görülmektedir. “Die Bundesrepublik hat sie eingeladen, damit sie hier in Sicherheit und Frieden leben.” (Federal Cumhuriyet onların burada güvenli ve barış içinde yaşamaları için onları davet etti.) (SZ_H112), “Gästen” (misafirlere) (SZ_H112, SZ_H135), “als Gäste, eingeladen von der Bundesrepublik” (Federal Cumhuriyet tarafından davet edilmiş misafirler olarak) (SZ_H112), “sie wurden eingeladen” (davet edildiler) (SZ_H135) ve “Jenseits des Resettlement-Programms will Deutschland dieses Jahr 5000 syrische Bürgerkriegsflüchtlinge aufnehmen” (Almanya,

yeniden yerleştirme programı dışında bu yıl 5000 iç savaş mültecisini kabul etmek istiyor) (SZ_H158) gibi ifadelerde, mülteciler kabul edilen veya davet edilen kişiler olarak temsil edilirken, kabul eden devlet daha güçlü ve karar verici bir konumda bulunmaktadır. Benzer biçimde “Zu den beeindruckenden Fortschritten der Bundesrepublik gehört, dass man Flüchtlinge trotz aller Krisengefühle willkommen heißt” (Federal Cumhuriyetin etkileyici ilerlemelerinden biri, tüm kriz duygusuna rağmen mültecilerin hoş karşılanmasıdır.) (SZ_H88) ifadesinde, mültecileri kabul etme pratiği devletin olumlu bir özelliği olarak sunulmaktadır. Bu nedenle SZ’deki söylemin yalnızca hak temelli ve eşitlikçi bir çerçeveden oluştuğunu söylemek mümkün değildir. Hak temelli ve insani söylemin yanında, mültecileri “misafir”, devleti ise “kabul eden/davet eden” konumuna yerleştiren paternalist bir temsil de bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu paternalist temsilin FAZ’daki daha belirgin bürokratik ve teknokratik söylemden farklı olarak, çoğunlukla insaniyet, misafirperverlik ve dayanışma üzerinden kurulduğu görülmektedir.

Devletin iltica/sığınma politikasının meşrulaştırılmasında “Schutz von Minderheiten” (azınlıkların korunması) (SZ_H53) ve “internationale Schutz zu finden” (uluslararası koruma bulmak) (SZ_H146) gibi ifadeler de kullanılmaktadır. Buna karşılık, sığınmacı/mülteci politikasındaki bürokratik başarısızlık, “Den Behörden gelingt es nicht, eine humanitäre Idee so umzusetzen, dass sich die Bürgerkriegsflüchtlinge willkommen fühlen.” (Yetkililer, insani bir fikri iç savaş mültecilerinin kendilerini hoş karşılanmış şekilde hissetmelerini sağlamayı başaramıyor.) (SZ_H112) cümlesinde olduğu gibi, yalnızca teknik bir başarısızlık olarak değil, aynı zamanda insani ve ahlaki bir eksiklik olarak çerçevelenmektedir. Bununla birlikte SZ’deki söylemin tamamen yumuşak ve insani bir nitelik taşıdığı da söylenemez. “gemeinsame europäische Flüchtlingspolitik” (Avrupa’nın ortak mülteci politikası) (SZ_H133), “Protokolle” (protokoller) (SZ_H31), “Registrierung von Flüchtlingen” (mültecilerin kayıt altına alınması) (SZ_H77), “Sanktionssystem” (yaptırım sistemi) (SZ_H6) ve “verlässliche rechtliche Formen übersetzt werden” (güvenilir hukuki biçimlere aktarıldılar) (SZ_H88) gibi ifadeler, söylemin bürokratik ve kurumsal boyutunun da bulunduğunu göstermektedir. “Asyl” (sığınma/iltica) (SZ_H53), “Asylbewerber” (iltica başvurusu yapan kişi) (SZ_H6), “Bürgerkriegsflüchtling” (iç savaş mültecisi) (SZ_H139, H158) ve “Kriegsflüchtlinge” (savaş mültecisi) (SZ_H91) gibi hukuki ve statüsel tanımlamalar da mülteci meselesinin hukuki kategoriler üzerinden yapılandırıldığını göstermektedir.

Dolayısıyla iki gazete arasındaki ayrım mutlak bir “insani SZ - bürokratik FAZ” karşıtlığı olarak değil; aynı konuya ilişkin söylemsel ağırlıkların farklılaşması olarak değerlendirilmelidir. FAZ’da sınır, güvenlik, dağıtım, kontrol ve bürokratik düzenleme söylemleri daha görünürken; SZ’de hak, hukuk, entegrasyon, insan hakları, koruma ve

misafirperverlik söylemleri daha belirgin durumdadır. Bununla birlikte her iki gazetede de insani ve bürokratik/hukuki söylemlerin birlikte bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle söz konusu farklılık, gazetelerin mülteci meselesine ilişkin söylemsel önceliklerinin farklılaşması olarak yorumlanabilir.

4.9.3 Sol Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazetelerde (Sözcü Ve SZ) Öne Çıkan İyi Adlandırma (Euphemism) Alt Kodları

Sol yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen Sözcü ve SZ gazeteleri kod frekansları açısından karşılaştırıldığında, kod frekansının daha dengeli dağıldığı görülen Sözcü'nün Suriyelilerle ilgili SZ'ye kıyasla daha heterojen ve çoğulcu bir söylem oluşturduğu söylenebilir. Bunun dışında mağdurlaştırma, bireyselleştirme/insanileştirme, kurtarma/koruma, insaniyet/insanlık ve empati/ahlaki duyarlılık kodlarının iki gazetede de öne çıkan iki alt kod olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 21. Sol yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazetelerde öne çıkan iyi adlandırma (Euphemism) alt kodları

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
Sözcü	Aktör Temsili	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma	65	İnsanileştirme/Bireyselleştirme	30
Sözcü	Metafor	Kurtarma/Koruma	28	Güç/Mağduriyet	25
Sözcü	Topos	Yasa ve Düzen/Meşruiyet	47	İnsanlık/İnsaniyet	40
Sözcü	Çerçeveleme	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık	67	Kurumsal Sorumluluk/Meşruiyet	58
SZ	Aktör Temsili	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma	227	İnsanileştirme/Bireyselleştirme	90
SZ	Metafor	Kurtarma/Koruma	29	Yol/Yolculuk/Hareket	27
SZ	Topos	İnsanlık/İnsaniyet	75	Yasa ve Düzen/Meşruiyet	69
SZ	Çerçeveleme	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık	103	Uyum/Entegrasyon	86

Sözcü gazetesinde *empati/ahlaki duyarlılık* (67), *mağduriyet* (65), *kurumsal sorumluluk* (58) ve *yasa/düzen* (47) şeklinde bir kod frekans sıralaması vardır. SZ'de ise *kurbanlaştırma/mağdurlaştırma* (227) kodunun çok daha yüksek bir frekansa sahip olması ve bunu *empati/ahlaki duyarlılık* (103), *bireyselleştirme/insanileştirme* (90) ve *uyum* (86) kodlarının izlemesine dayanarak, SZ'de Suriyelilerin mağdur (227) aktörler olmasının dışında, bireysel (90) nitelikleri ve topluma entegre olma (86) özellikleriyle de temsil edildikleri söylenebilir. Buna karşılık Sözcü'de iyi adlandırmalar kodunun verildiği söylemlerde her ne kadar empati ve

mağduriyet kodları yüksek olsa da kurumsal sorumluluk (58) ve yasa/düzen (47) kodları da yüksektir. Buna dayanarak Sözcü'deki haber söyleminin Suriyelilerin bireysel insani özelliklerinden ziyade devlete ve kurumlara odaklandığı söylenebilir.

Sözcü'de, Suriyelilerin maruz kaldıkları mağduriyetlerin, yaşadıkları acı durum ve olayların aktarıldığı haberlerde bile eleştiri, yanlış yönetim (Kurumsal Sorumluluk/Meşruiyet: 58; Yasa ve Düzen/Meşruiyet: 47), liyakatsizlik, devletin veya iktidarın verdiği sözleri tutamaması (Suriyeli Sığınmacılar Türkiye'de 10'uncu Bayramlarını “Kutladılar” (SZC_H21), düzeni ve kontrolü sağlayamaması gibi devlet/iktidar eleştirisi ekseninde; SZ'de ise eleştiri, daha çok sistemin Suriyelileri koruyamaması (“Den Behörden gelingt es nicht, eine humanitäre Idee so umzusetzen, dass sich die Bürgerkriegsflüchtlinge willkommen fühlen.” (Yetkililer, insani bir fikri iç savaş mültecilerinin kendilerini hoş karşılanmış şekilde hissetmelerini sağlamayı başaramıyor.) (SZ_H112), onların yasa dışı uygulamalara ve insan hakları ihlallerine maruz kalarak mağduriyet (SZ_H227) yaşamaları ekseninde şekillenmiştir.

SZ'de insanileştirme/bireyselleştirme (90) kod frekansının oldukça yüksek olmasına dayanarak gazetenin Suriyelileri anonim bir kitle olarak değil, isimleri, hayalleri, “kırılganlıkları” (Butler, 2018, s. 151) “kalpleri, aileleri ve (...) insan hakları olan, gerçek insanlar” (Bauman, 2019, s.71), bireyler olarak da sunduğu ve bu sayede Alman okurunun onları anlamalarını, Gadamer'in ifadesiyle (akt. Bauman, 2019) “ufukların kaynaşması”nı (Alm. Horizontverschmelzung) (s. 91) amaçladığı söylenebilir. Sözcü gazetesindeki haberlere ise bu kod çok daha az (30) atanmıştır. Sözcü gazetesinde *insanlık/insâniyet* (40) ve *kurbanlaştırma/mağdurlaştırma* (65) gibi kodlar üzerinden Suriyelilerle ilgili insani hassasiyeti gösteren ılımlı bir söylem kurulmuş olsa da bu söylemin daha çok bireysel değil, anonimleştirici ve kitleleştirici bir söylem üzerinden kurulduğu da belirtilmelidir.

İki gazete arasındaki en belirgin ideolojik farklardan bir diğeri de SZ'de uyum/entegrasyon kodunun çok yoğun olarak atanmasına (86) karşılık, Sözcü gazetesinde aynı kodun oldukça az (11) atanmasıdır. Buna dayanarak SZ'nin “kapımızdaki yabancılar”la (Bauman, 2019) birlikte ve uyum içinde nasıl yaşayabileceğimiz sorusunu merkeze aldığı çıkarımında bulunulabilir. Misafirperverlik (SZ_H88, SZ_H158), “hoş geldin kültürü” (SZ_H88, SZ_H158), “hoş geldin kampanyaları” (SZ_H158), — uzun süredir işsiz olanlara ve ekonomik desteğe ihtiyacı olan kişilere verilen — “Hartz IV sosyal yardımına erişim” (SZ_H139) gibi daha kapsayıcı ve kabule yönelik ifadelerin yanı sıra, “A-Mültecileri” (SZ_H6) yani kalma ihtimâli yüksek ve makbul mülteciler olabilmeleri için geçiş kamplarında iki hafta beklemek (SZ_H112), küçük işlerde çalışmak (SZ_H88), çöpleri ayrıştırmak (SZ_H139), belirli bir saatten sonra gürültü yapmamak

(SZ_H139), okuma yazma öğrenmek (SZ_H536), Almanca kursuna gitmek (SZ_H112, SZ_H6) ve Almanca öğrenmek (SZ_H139), toplumsal etkileşimde bulunmak (SZ_H112) ve Almanca pratiği yapmak (SZ_H2) gibi “ev sahibi” ülkenin (Almanya) isteklerini yerine getirmelerine ve şartlarına uyum sağlamalarına yönelik ifadeler de bulunmaktadır. Sözcü gazetesinde ise bu kodun (uyum/entegrasyon) atandığı cümleler şu şekilde özetlenebilir: Toplumda güven içinde yaşayabilmenin koşulu olarak uyum önemli bulunmuş (“bu çocukların suça yönelmelerini engellemek için topluma kazandırılması gerekiyor.” (SZC_H11)) ve onun devlet eliyle yönetilmesi gereken bir süreç olduğu (“çalışma izni” (SZC_H23), “Göç İdaresi bir yandan sığınmacıların topluma entegre edilmesi yönündeki sosyal uyum projelerini sürdürürken” (SZC_H34), “sosyal uyum süreci desteklenmeli ve sürdürülebilir kılınmalı” (SZC_H34)) belirtilmiştir. Uyum söyleminin, dini ve tarihî bir atıfla yardımlaşma ve dayanışma merkezli oluşturulduğu ““onlar muhacir, biz ensarız’ (...) filan diyecekler olacaktır” (SZC_H49) şeklindeki eleştirel cümlenin yanı sıra, failin söylemden silindiği, Suriyelilerin ise eylemden etkilenen nesne konumunda olduğu edilgen çatılı “Topluma entegre edilmeleri, eğitim, dil öğretilmesi, topluma kendini yabancı hissetmemeleri önemli” (SZC_H11), “bu insanların Türkiye’ye entegre edilmeye çalışılması” (SZC_H34), “sosyal uyum süreci desteklenmeli ve sürdürülebilir kılınmalı” (SZC_H34) şeklindeki cümleler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Sözcü gazetesinde ilgili şu bilginin de altı çizilmelidir: Sözcü gazetesinde bu kodun en çok atandığı SZC_H11’de, bir otoritenin (Uluslararası Terörizm ve Sınırı Aşan Suçlar Araştırma Merkezi Başkanı Doç. Dr. Mehmet Özkan) görüşlerine yer verilmiştir, bu nedenle gazetenin bu konudaki editoryal veya genel yaklaşımının nasıl olduğu hakkında kesin bir yargıda bulunmanın doğru olmayacağı düşünülmektedir.

4.9.4 Sağ Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazetelerde (Sabah Ve FAZ) Öne Çıkan İyi Adlandırma Alt Kodları

Sağ yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen Sabah ve FAZ gazeteleri karşılaştırıldığında, mağdurlaştırma, empati/ahlaki duyarlılık ve insaniyet kodlarının bu iki gazetede en çok kullanılan iki alt kod olduğu görülmektedir.

Tablo 22. Sağ yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazetelerde öne çıkan iyi adlandırma (Euphemism) alt kodları

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
Sabah	Aktör Temsili	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma	94	Kahramanlaştırma/Özneleştirme	52

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
Sabah	Metafor	Kurtarma/Koruma	58	Aile/Topluluk	32
Sabah	Topos	İnsanlık/İnsanîyet	66	Kültür (Ortak Değerler/Ulusal Aidiyet/Uyum)	52
Sabah	Çerçeveleme	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık	82	Kurumsal Sorumluluk/Meşruiyet	63
FAZ	Aktör Temsili	Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma	81	Kahramanlaştırma/Özdeşleştirme	40
FAZ	Metafor	Eşik/Kapı	23	İnanç/Değer/Kutsallık	19
FAZ	Topos	Yasa ve Düzen/Meşruiyet	186	İnsanlık/İnsanîyet	121
FAZ	Çerçeveleme	İnsani Yardım ve Dayanışma	161	Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık	113

Sabah gazetesinde sırasıyla mağdurlaştırma (94), *empati/ahlaki duyarlılık* (82), *insanîyet* (66) ve *kurumsal sorumluluk* (63); FAZ’da ise *yasa/düzen* (186), *insani yardım ve dayanışma* (161), *insanîyet* (121) ve *empati/ahlaki duyarlılık* (113) kodları ön plana çıkmaktadır. Buna dayanarak Sabah gazetesinin Suriyelilerle ilgili haber söyleminin haktan ve hukuki normlardan ziyade, ahlaki/vicdani bir çerçevede kurulduğu ve ulusal siyasi konjonktüre yakın bir söylem stratejisi izlediği çıkarımında bulunulabilir. Gazetede ki haberlere en yüksek atanan iki kod göz önünde bulundurulduğunda, Sabah’ın Suriyelileri yardıma muhtaç (SA_H122, SA_H20) “mağdur” (SA_H122, SA_H20, SA_H137), “mazlum” (SA_H122, SA_H110, SA_H64), “dünyada cehennemi yaşayan” (SA_H69) kişiler olarak temsil etmesinin yanı sıra, “muhacir” (SA_H110, SA_H69, SA_H73, SA_H29) “kardeşlerimiz” (SA_H73), “misafirlerimiz” (SA_H29, SA_H73), “dindaş”larımız (SA_H23) şeklinde niteleyerek onlara karşı empatiyi ve ahlaki duyarlılığı öne çıkaran söylemler kullandığı da görülmektedir. Sabah’ta paternalist yaklaşımın öne çıktığı *kurumsal sorumluluk/meşruiyet* (63) ve *kurtarma/koruma* (58) kodlarının atandığı ifade ve cümlelerde daha çok hükümetin ahlaki/vicdani bir sorumluluğu yerine getirmesinin ve hükümet başarısının vurgulandığı dikkat çekmektedir. Hükümetin başarısını parlatan ve hükümet aktörlerinin söylemlerine doğrudan ve çok daha fazla yer verilmesi, gazetenin ideolojik görüşü hakkında da önemli bir gösterge kabul edilebilir. Çünkü Byung-Chul Han’ın da (2020) belirttiği üzere, iktidar, hâkimiyet kurabilmek için söylem üretmek zorundadır (s. 38, 44). Medya da bunun için oldukça önemli bir araçtır. Gazete haberlerinde “bizim iyi yanlarımızın” (Van Dijk, 2015, s. 474) vurgulanıp, “kötü yanlarımızın” (Van Dijk, 2015, s. 474) hafifletilmesi, yani “olumlu kendilik/benlik temsili” (İng. *positive self-presentation*) yoluyla hükümet söylemlerinin *yeniden bağlamsallaştırılması* (İng. *re-contextualization*) ve yeniden üretilmesi, hükümetin mülteci politikasına ahlaki bir meşruluk kazandırılması konusunda oldukça işlevseldir.

FAZ'da en çok atanan kodlar listesinde olmayan fakat Sabah'ta listeye giren *kültür (ortak değerler/ulusal aidiyet/uyum)* kodu, iki gazete arasındaki söylemsel farklılığı göstermesi açısından dikkat çekicidir. Sabah gazetesinde bu kodun atandığı sözcük ve cümlelerde, Türk-İslâm geleneği ve hatta Osmanlı medeniyetinin ahlaki değerlerine atıfta bulunularak mülteci politikasının meşrulaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Dini-tarihsel referanslı, dayanışmayı önceleyen “muhacirine sahip çık” (SA_H29), “sizler muhacir oldunuz, mecburiyet içerisinde yurtlarınızı terk ettiniz. Bizler de ensar olduk, sizin için tüm imkanlarımızı seferber ettik” (SA_H73), “ensar muhacir kardeşliği” (SA_H137) ifadeleri dışında Suriyelilere kardeşlik üzerinden yaklaşan “kardeş” (SA_H69, SA_H73, SA_H103, SA_H137), “hoş geldin kardeşim, emin ellerdesin” (SA_H69), “Bu topraklar, kardeşlerinizin toprağıdır” (SA_H73), “bu topraklar, sizi büyük bir muhabbetle bağrına basan ensar misali cömert insanların toprağıdır” (SA_H73) gibi aidiyet duygusunun, vatan toprağı gibi duygusal çağrışımlarla idealize edilerek aktarıldığı söylemler de bulunmaktadır. Bunun dışında “milletimizin değerli bir parçasını oluştur[an]” (SA_H23) Suriyelilerin, “dindaşımız” (SA_H43), “dindaşlarımız” (SA_H23), “soydaşlarımız” (SA_H23, H43), “misafir” (SA_H86, H103, H137), “misafirlerimiz” (SA_H29, H73), “bizim Alevi canlarımız” (SA_H23), “Hatay'daki Arap asıllı kardeşlerimiz” (SA_H23) şeklinde toplumsal yapıya eklemlendiği tespit edilmiştir. Suriyelilerle ilgili tüm bu temsiller, doğrudan alıntıların bulunduğu haberlerde de görüldüğü üzere, iç politikadaki hükümet söylemiyle paraleldir. Bu temsiller “Türkiye'nin bir komşu olarak ahlaki sorumluluğu[nun]” (SA_H4) bulunması ve “Türk-İslâm geleneğinde, medeniyetinde, geleneklerinde misafirin bereket, şeref olarak görül[mesi]” (SA_H73) ile de ilişkilidir. Bu tarihsel ve ahlaki tutum “milletimiz” (SA_H23), “cömert Türk halkı” (SA_H122), “geçmişimizdeki birlikte yaşama kültürünü bugün de bize ihtiyacı olanlara el uzatarak sürdürüyoruz” (SA_H122) sözcük ve cümleleriyle desteklenmiştir. Gazete, bu tutumu/milli tavrı sürdüren siyasi aktörlere yönelik olumlu değerlendirmelere de yer vermiştir: “Türk Milleti'nin milli güvenliğini düşünen MHP, tezkere için olumlu oy kullanarak milli tavrını ve tutarlılığını bir defa daha ortaya koymuştur.” (SA_H23). Çünkü buradaki motivasyon, ortak kültürel değerlerdir; bu konu vicdani/ahlaki ve tarihsel bir derinliğe sahiptir: “evlerinden, vatanlarından koparılmış misafirlerimize yardım etmemiz gerekiyor” (SA_H29), “savaşlar nedeniyle vatanlarını terk etmek zorunda kalanlara yardım eli uzatmanın medeniyetimizin bir gerçeğı olduğu” (SA_H110), “millet olarak, insanı severiz ve mağdur durumda olanlara yardımcı oluruz.” (SA_H29), “Biz bunu yapmadık, yapmayız. Tarih, bize bunu yapma hakkı vermiyor” (SA_H64), “insani ve vicdani değerler bize böyle bir tepkisizlik, duyarsızlık hakkı vermiyor” (SA_H64). Fakat bu tutumların karşısında olan “düşmanlar” da vardır ve onların, Türk toplumunun toplumsal kimliğini oluşturan değerlerden Türk toplumunu uzaklaştırmak yönünde bir tavır sergilediği ileri

sürülmüştür: “Düşman gündelik sıkıntıları kullanarak insanlığımızı, kardeşliğimizi, merhametimizi yenilgimiz kılmaya çalışıyor” (SA_H103). Bu cümlenin geçtiği bir köşe yazısında yazar, Türk toplumunda mültecilere duyulan rahatsızlığa doğrudan değinmeden, haber söylemini hükümetin Suriyeliler konusunda başta izlediği kucaklayıcı mülteci politikasından sapmanın yaratabileceği sorunlar üzerine kurmuştur. Bunu yaparken “bizi parçalamak, yıkmak isteyenler” (SA_H103), “krizi fırsata çevirmek isteyen gruplar” (SA_H103), “provokasyon örgütlenmeleri” (SA_H103), “içimizde çatışma üretecekler” (SA_H103), “saati kurdular” (SA_H103), “kaşmak için uzanan elleri kırmaz veya en azından oradan uzaklaşmazsak, sonra çok üzülür, fena pişman oluruz” (SA_H103) şeklinde tehlike/tehdit/güvenlik topos ve çerçevelerinden de sıklıkla yararlanmış. Fakat “düşman” figürü yalnızca bu haberde yer almaz ve düşmanlar da yalnızca “içimizdeki” düşmanlardan ibaret değildir. Avrupa’ya yönelik de bazı düşmanca ve yabancılaştırıcı söylemler bulunmaktadır. Avrupa kültürünün ve Avrupa’nın mültecilere karşı tutumunun eleştirildiği “Avrupa’nın kıyıya vuran değerleri” (SA_H86), “Batılı değerleri” (SA_H137) ve “Hristiyan kökenleri” (SA_H86) şeklindeki ifade ve cümlelere de bu kod atanmıştır. Yani Sabah gazetesinde bu kodun atandığı ifade ve cümleler genel olarak iç politik söyleme paralel şekilde “cömert” ve “ensar” Türk toplumunun, “misafir”, “muhacir”, “dındaş” ve “soydaş” olarak konumlandırılan Suriyelilerle kardeşlik içinde yaşamayı kadim kültürünün yansıması olarak göstermektedir. Fakat toplumda Suriyelilere duyulan bazı rahatsızlıklar, hükümetin ve Sabah gazetesinin söylemlerinde bazı değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle her ne kadar “Suriyelilerin (...) toplumsal hayata daha fazla karışması” (SA_H114) şeklinde toplumsal uyum önerisinde bulunulsa da istenilen rıza tam olarak üretilenmemiş, “yerel halk” (SA_H86) ve Suriyeliler şeklindeki biz-onlar dikotomisinden kaçınılamamıştır.

Kültür (ortak değerler/ulusal aidiyet/uyum) kodunun atandığı FAZ haberlerinde ise söylem, dinî, vicdani, kültürel veya tarihsel bir kardeşlik çerçevesinden ziyade, daha bürokratik ve yasal bir çerçevede kurulmuştur. Bu kodun atandığı söylemlerde “Integration syrischer Flüchtlinge” (FAZ_H815) (Suriyeli mültecilerin uyumu/entegrasyonu) için onların Avrupa’ya özgü ortak değerlere (“unsere europäische Werte” FAZ_H645, “unsere gemeinsamen europäischen Werte”, FAZ_H645) uyum sağlaması (“Integration in die Wertegemeinschaft”, FAZ_H536, “für unsere Gesellschaft und für unsere Werte”, FAZ_H68), Suriyelilere Avrupa değerlerinin aktarılması (“Wertevermittlung”, FAZ_H536), yasalara ve uluslararası normlara uymaları gerektiği vurgulanmıştır. FAZ, sistematik bir değer aktarımı yapılmadığı takdirde Germen/Avrupa topluluğunun demografik ve kültürel tehlike yaşayabileceğini, “ihre blonden Töchter” (FAZ_H527) (onların sarışın kız evlatları) şeklindeki stereotipleştirici ve yabancılaştırıcı bir söylem yoluyla aktarmıştır. “Demokratie” (FAZ_H856)

(demokrasi), “Rechtsstaatlichkeit” (FAZ_H545, FAZ_H756) (hukukun üstünlüğü), “Gewaltenteilung” (FAZ_H645) (kuvvetler ayrılığı), “Pressefreiheit” (FAZ_H645) (basın özgürlüğü), “Friedensordnung” (FAZ_H645) (barış düzeni), “Sozialstaatsprinzip” (FAZ_H645) (sosyal devlet ilkesi), “Gleichberechtigung” (FAZ_H645) (eşitlik), “Förderung von Menschenrechten und Demokratie” (FAZ_H756) (insan haklarının ve demokrasinin desteklenmesi) gibi birlikte uyum içinde yaşayabilmek için gerekli olan evrensel veya anayasal normlara değinilmiştir. Fakat özellikle “Wir werden uns nicht an ihre Werte und Normen anpassen” (FAZ_H365) (biz onların değerlerine ve normlarına uymayacağız), “Flüchtlinge sich an die Regeln ihrer Gastländer halten und ihre Werte respektieren müssen” (FAZ_H365) (mültecilerin ev sahibi ülkelerin kurallarına uymaları ve onların değerlerine saygılı olmaları gereklidir), “die Einwanderer müssen sich anpassen” (FAZ_H365) (göçmenler uyum sağlamalıdır), “sie müssen sich an unsere Werte und Normen anpassen” (FAZ_H365) (onlar bizim değerlerimize ve normlarımıza uymalıdır) şeklindeki, tarafların birbirlerine karşılıklı uyum sağlamalarını değil de tek tarafın ilgili topluma uyum sağlaması gerekliliğine yönelik söylemler, kültürleşmeden ziyade asimilasyona kayan üstenci anlam görünümündedirler. Buna rağmen Suriyelilerin Alman toplumuna yönelik toplumsal aidiyet hissetmeleri ve ona uyum sağlamaları için “Zusammenhalt der Gesellschaft” (FAZ_H425) (toplumsal dayanışma) ve “solidarisch gegenüber euch” (FAZ_H815) (sizinle dayanışma içinde) ifadeleriyle toplumsal dayanışmanın önemine vurgu yapan söylemler de bulunmaktadır. Ayrıca Almanya’nın, diğer ülkelerin başaramayıp kendisinin başarısı olarak dünyaya pazarladığı “... applaudiert – und damit auch der Bundesrepublik und dem Volk, die sich die Willkommenskultur zum Markenzeichen erkoren haben.” (FAZ_H413) (alkışlanıyor ve böylece hoş geldin kültürünü, diğerlerinden ayıran/ayırt edici özellik olarak seçen Federal Cumhuriyet ve halk da alkışlanmış oluyor.) ifadesindeki “Willkommenskultur” (FAZ_H413) (hoş geldin kültürü) ile övündüğü de ifade edilmiştir: “Die Bundesrepublik ist stolz auf ihre Flüchtlingspolitik” (FAZ_H413) (Federal Cumhuriyet, mülteci politikasıyla gurur duymaktadır).

Kültür (ortak değerler/ulusal aidiyet/uyum) kodu özelinde, her iki gazetenin haberlerinde, uyum, aidiyet, ahlaki/kültürel millî değerler dışında, hem “ev sahibi” Türk ve Alman toplumunun, hem de Suriyelilerin sorumluluklarının vurgulandığı tespit edilmiştir. Fakat Sabah’ta söylem daha çok dinî, ahlaki, kültürel ve duygusal yönü ağır basan bir çerçevede (ensar-muhacir kardeşliği, misafir, soydaş, dindaş); FAZ’da ise daha soğuk, rasyonel ve bürokratik bir çerçevede şekillendirilmiştir. Ayrıca Sabah’ta söylem, zor durumda olan, “evlerinden ve vatanlarından” (SA_H29) bir çiçek gibi “koparıl[mış]” (SA_H29) Suriyelilere kardeşlik ve misafirperverlik gösterme şeklinde beklentisiz bir iyi niyet gösterimi söz konusuysa; FAZ’da Suriyelilerin

Alman toplumuna uyum sağlamak için gerekli çabayı göstermesine yönelik bir beklenti söz konusudur.

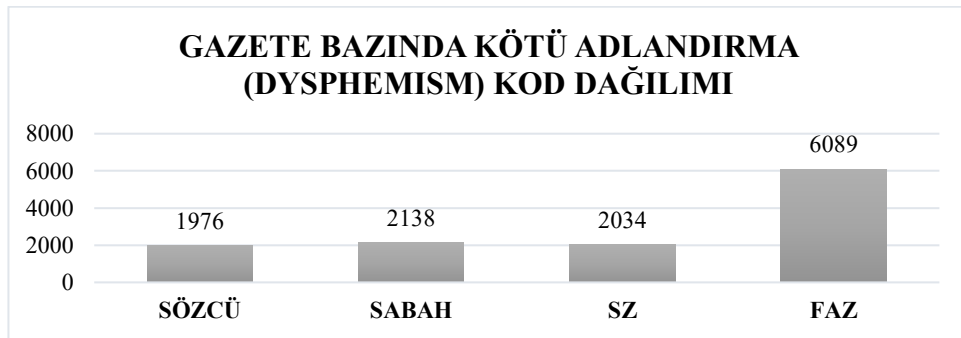
Aile/Topluluk kodunun FAZ’da en çok atanan kodlar listesinde olmayıp Sabah’ta olması —daha önce de aktarıldığı üzere — Sabah’ın söyleminin “misafirlerimiz” (SA_H29), “Suriyelileri misafir etme” (SA_H137), “muhacirine sahip çık” (SA_H29), “ensar muhacir kardeşliği” (SA_H137), “Türk milleti mazlumlara hep kucak açtı” (SA_H110), “ev sahipliği yapan” (M. Çavuşoğlu; akt. SA_H133), “açık kapı ziyareti” (SA_H137), “soydaşlarımız” (SA_H23, SA_H43), “kardeşim” (SA_H69), “kardeşlerimiz” (SA_H73) şeklinde daha çok dinî, ahlaki, kültürel ve duygusal yönü ağır basan bir çerçevede; FAZ’da ise “Familiennachzug” (aile birleşimi) (FAZ_H708), “blonden Töchter” (sarışın kız evlatları) (FAZ_H527) şeklinde daha soğuk, rasyonel ve bürokratik bir çerçevede kurulması şeklinde açıklanabilir. Son olarak inanç/değer/kutsallık koduyla ilgili de şunlar söylenebilir: Sabah gazetesindeki söylemlerde daha çok Türk-İslâm ve Osmanlı geleneği üzerinden kutsallık ifade eden, millî “bizim Mehmetimiz” (SA_H30), “Mehmetçik” (SA_H30), “şehit” (SA_H30, H41, H43, H54), dini ve ahlaki sözcük ve cümleler yoluyla meşrulaştırma stratejisi izlenmiştir: “bayram” (SA_H21), “vebâl” (SA_H43), “Müslüman’ın Müslümana canı, kanı, malı, ırzı haramdır.” (SA_H73), “Hayrun nas, men yenfeun nas’ ölçü bu” (akt. SA_H73), “ulu takdir böyleymiş” (SA_H69), “Allah isteseydi hepimizi aynı yaratmaz mıydı?” (SA_H69), “muhacir” (SA_H43, SA_H49, SA_H73), “ensar” (SA_H49, H73), “ensar muhacir kardeşliği” (SA_H137). Mülteci politikasının kurumsal bir sorumluluktan ziyade, insani ve *vicdani* bir sorumluluk olduğu (“insani ve vicdani değerler” (SA_H64)) ve bu sorumluluğun “vebâl” (SA_H43) gibi dinî, ahlaki – *vicdani* bir sözcükle açıklandığı görülmektedir. Tevfik Fikret referanslı “yeryüzü vatanım, insan türü milletim” (SA_H69) cümlesiyle ortak insani değerler vurgulanmış ve mültecilere karşı empati ve duyarlılık geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ahlaki-*vicdani* bir sözcük olan namus sözcüğü, Türkiye’yi evrensel insanlık değerlerini ve onurunu koruyan üstün bir konuma yerleştirme ve hükümetin izlediği mülteci politikasını meşrulaştırma görevi üstlenmiştir: “Türkiye (...) adeta dünyanın insanlık ‘namusunu’ kurtarmıştır” (SA_H137). Sabah’taki dinî ve kaderci söylemin aksine, FAZ’da kullanılan söylemin daha seküler, normatif, hukukî ve bürokratik olduğu tespit edilmiştir. “Demokratie- und Rechtsstaatsförderung” (demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün desteklenmesi) (FAZ_H756), “Aufklärung, Rechtsstaatlichkeit, Gewaltenteilung, Friedensordnung, Sozialstaatsprinzip, Pressefreiheit, Gleichberechtigung” (Aydınlanma, hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı, barış düzeni, sosyal devlet ilkesi, basın özgürlüğü, eşitlik) (FAZ_H645), “Demokratie” (demokrasi) (FAZ_H756), “Rechtsstaatlichkeit” (hukukun üstünlüğü) (FAZ_H756, H645) gibi seküler-anayasal değerlerin yanı sıra, Almanya mültecilere insani ve ahlaki yaklaşımını ifade eden “Willkommenskultur”

(hoş geldin kültürü) (FAZ_H527) için de *inanç/değer/kutsallık* kodu atanmıştır. Bir Alman değeri gibi sunulan Willkommenskultur, hem Almanya'nın dünyadaki olumlu imajının güçlendirilmesine hem de Alman hükümetinin izlediği mülteci politikasının meşrulaştırılmasına hizmet etmektedir. Ayrıca FAZ'da Suriyelilerin hoş karşılanmaları, onlarla dayanışma/yardımlaşma ("Solidarität", FAZ_H156, FAZ_H413) içinde olma ve birlikte "Frieden" (barış) (FAZ_H756) içinde yaşama bir koşula bağlanmıştır: Suriyelilerin "europäische Wertegemeinschaft"a (Avrupa değer toplumumuz) (FAZ_H645) girmeleri ve "unsere europäische Werte"ye (bizim Avrupa değerlerimiz) (FAZ_H645) uymaları gereklidir.

4.10 GAZETELERE GÖRE KÖTÜ ADLANDIRMALARIN DAĞILIMI

Gazete haberlerindeki söylemlere atanan kötü adlandırmaların çözümlenmesinde Van Dijk'in *ideolojik kare* (ideological square) yaklaşımı önemli bir kılavuzdur. Van Dijk'in stratejisi "bizim iyi yanlarımızı vurgulama, onların kötü yanlarını vurgulama, bizim kötü yanlarımızı hafifletme ve onların iyi yanlarını hafifletme" (Van Dijk, 2015, s. 474) ilkelerine dayanmaktadır. Medya söyleminde kullanılan kötü adlandırma kod ve kod frekanslarının çözümlendiği bu bölümde, Van Dijk'in onların kötü yanlarını vurgulama ve onların iyi yanlarını hafifletme stratejileri ön plana çıkmaktadır. Çünkü kötüleme söylemi, tehdit algısının beslenmesi ve konunun kriz haline getirilmesi yoluyla ideolojik karelerle oluşturmaktadır.

Derlemde yer alan dört gazetenin haberine, MAXQDA'da toplam 12237 kötü adlandırma kodu atanmıştır. MAXQDA'daki Kod Matrisi Tarayıcısı'ndan elde edilen verilere dayanarak Excel'de hazırlanan aşağıdaki grafik, gazete bazında kötü adlandırmaların dağılımını göstermektedir. Derlemde temsil edilen gazetelerdeki kötü adlandırmalar, Türk gazeteleri, Alman gazeteleri, sol ideolojik görüşlü gazeteler ve sağ ideolojik görüşlü gazeteler olacak şekilde ayrı ayrı yorumlanmıştır.

Şekil 56. Gazete bazında kötü adlandırma (Dysphemism) dağılımı

Derlemdeki gazeteler arasında en çok kötü adlandırmalar kodu atanan gazete, 6089 frekansla FAZ olmuştur. Onu sırayla Sabah (2138), Süddeutsche Zeitung (SZ) (2034) ve Sözcü (1976) gazeteleri izlemektedir. Bu durum, Suriyeliler ve onlarla ilgili olay ve durumlar için, FAZ'ın en yüksek kötü adlandırma kod frekansına sahip olduğunun yanı sıra, derlemdeki sağ yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazetelerin (FAZ ve Sabah), sol yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazetelere kıyasla daha çok olumsuz strateji kullandığını göstermektedir (FAZ ve Sabah'ta 8227; SZ ve Sözcü'de toplam 4010 kötü adlandırma kodu atanmıştır). Ayrıca, FAZ dışındaki diğer üç gazetede kötü adlandırma frekansının birbirine yakın olduğu; FAZ'ın diğer gazetelerden belirgin şekilde ayrıldığı görülmektedir. Fakat yalnızca bu ham verilere dayanarak kesin yargılarda bulunmanın doğru olmayacağı tekrar vurgulanmalıdır; çünkü gazeteler arasındaki kötü adlandırmalar kod frekansının birbirinden farklı olması, gazetelerde yer alan haber sayısı, uzunluğu ve/veya kodlama yoğunluğuyla da ilgilidir.

Aşağıdaki tabloda, yıllara göre derlemdeki gazetelerin toplam haber sayıları, kötü adlandırma kod frekansları ve haber başına ortalama kod yoğunluğu görülmektedir. Haber başına düşen ortalama kötü adlandırma kod sayısı, gazetenin kötü adlandırma kod sayısının toplamının, gazetenin haber sayısının toplamına bölünmesiyle elde edilmiştir. Buna göre örneğin SZ'deki haber başına düşen ortalama kötü adlandırma kod sayısı hesaplanırken; 2034 kötü adlandırma kod sayısı, gazetede ilgili arama teriminin geçtiği 176 haber sayısına bölünmüş ve 11,56 sonucuna ulaşılmıştır. Toplam ortalama frekansı ise, kötü adlandırma kod sayısının toplamının, her gazete için belirlenen haber sayısına (25) bölünmesiyle elde edilmiştir. Buna göre örneğin SZ'deki haber başına düşen ortalama iyi adlandırma kod sayısı hesaplanırken; 2034 kötü adlandırma kod sayısı, belirlenen 25 haber sayısına bölünmüş ve 81,36 sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 23. Yıllara göre gazetelerin toplam haber sayıları, kötü adlandırma (Dysphemism) kod sayıları ve haber başına ortalama kod yoğunluğu

YILLAR	SÖZCÜ		SABAH		SZ		FAZ	
	Haber sayısı	Kötü Adl. Kod Sayısı	Haber sayısı	Kötü Adl. Kod Sayısı	Haber sayısı	Kötü Adl. Kod Sayısı	Haber sayısı	Kötü Adl. Kod Sayısı
2011	0	0	1	84	1	41	1	141
2011 (Ortalama Kod Frekansı)	0,00		84,00		41,00		141,00	
2012	1	38	4	321	1	34	1	145
2012 (Ortalama Kod Frekansı)	38,00		80,25		34,00		145,00	
2013	2	121	4	307	4	276	1	64
2013	60,50		76,75		69,00		64,00	

(Ortalama Kod Frekansı)								
2014	2	54	4	233	4	261	2	347
2014 (Ortalama Kod Frekansı)	27,00		58,25		65,25		173,50	
2015	4	340	2	458	7	416	6	1235
2015 (Ortalama Kod Frekansı)	85,00		229,00		59,43		205,83	
2016	3	235	1	2	4	435	6	1871
2016 (Ortalama Kod Frekansı)	78,33		2,00		108,75		311,83	
2017	1	40	2	108	1	41	2	712
2017 (Ortalama Kod Frekansı)	40,00		54,00		41,00		356,00	
2018	1	42	2	21	1	233	3	1132
2018 (Ortalama Kod Frekansı)	42,00		10,50		233,00		377,33	
2019	2	306	3	345	1	166	2	314
2019 (Ortalama Kod Frekansı)	153,00		115,00		166,00		157,00	
2020	9	800	2	259	1	131	1	128
2020 (Ortalama Kod Frekansı)	88,89		129,50		131,00		128,00	
TOPLAM	25	1976	25	2138	25	2034	25	6089
YILLIK TOPLAM ORTALAMA KOD FREKANSI	79,04		85,52		81,36		243,56	

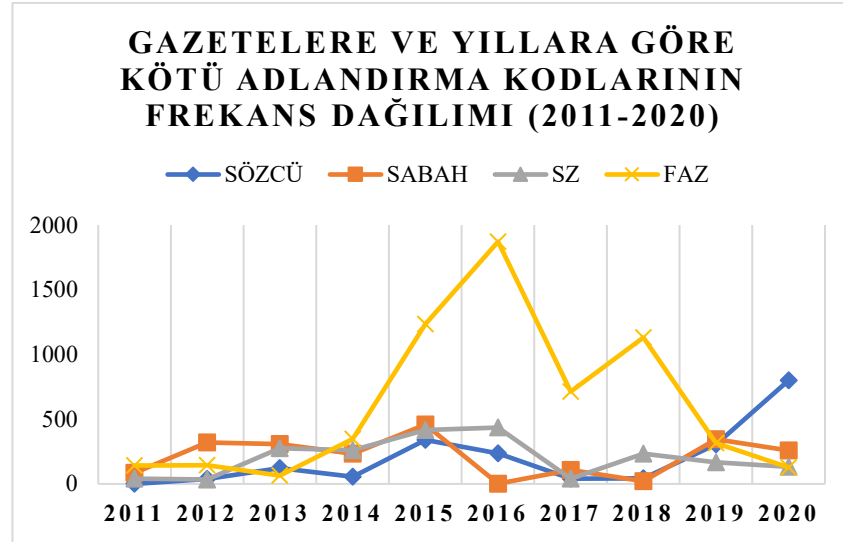
Aşağıdaki grafik, kötü adlandırma kod sayısının yıllık seyrini göstermektedir. Bu grafiğe göre, tüm gazeteler ve yıllar içinde, en yüksek kötü adlandırma kod sayısı ve kod frekansındaki dalgalanma FAZ’da görülmektedir. FAZ’ın özellikle 2016 yılına ait haberlerindeki kötü adlandırma kod frekansı (1871), diğer gazetelerden açık ara öndedir. FAZ’da 2011-2014 yılları arasında düşük ve dengeli bir seyir izleyen gazetenin kötü adlandırma kod frekansı, 2015-2016 döneminde artış göstermiş ve hatta 2016’da en yüksek (1871) kötü adlandırma kod frekansına ulaşmıştır. 2016 yılındaki kötü adlandırma kod frekansının bu yüksekliği, toplumda ve iç siyasette yaşanan tartışmaları akla getirmiştir. Özellikle Köln’de yılbaşı gecesinde yaşanan kitlesel cinsel taciz, hırsızlık ve saldırılar, mülteci ve göç karşıtı AfD’ye olan desteği artıracak denli büyük kutuplaşmalara yol açmıştır. 18.03.2016 tarihinde Türkiye ile AB ülkeleri arasında imzalanan “Bire Bir” (1’e 1) / “Geri Kabul Anlaşması”nın etkisiyle, Avrupa’ya geçişlerde azalma

kaydedilmiştir. Almanya'ya 2017 yılında yapılan sığınma/iltica başvurularında yaşanan büyük düşüşün (bkz. Tablo 3) nedeni de budur. FAZ'ın tepkisel haberciliği devreye girmiş ve söyleminde kırılma gerçekleşmiştir. 2016'da 1871 olan kötü adlandırma kod frekansı, 2017'de 712 koda gerilemiştir. 2018 yılında tekrar yükselse de (1132) ardından kademeli olarak düşmeye devam etmiştir. Gazetenin en düşük (64) kötü adlandırmalar kod frekansı, 2013 yılında kaydedilmiştir. Derlemdeki bir diğer Alman gazetesi olan SZ'de de 2015 ve 2016 yıllarındaki kötü adlandırmalar kod frekansının oldukça yüksek olduğu (416 ve 435) ve 2016'da en yüksek (435) frekans değerine ulaştığı görülmektedir. Bu durum, 2015 ve 2016 yıllarının, Köln'de yılbaşı gecesi gerçekleşen cinsel saldırı ve taciz olayları, Avrupa'da sığınmacı ve mülteci başvuru sayılarının artması, düzensiz geçişler, göç yolunda yitirilen yaşamlar, Avrupa'da meydana gelen terör saldırıların gibi olaylar nedeniyle "mülteci krizi" olarak adlandırılmasıyla açıklanabilir. Almanya'ya yapılan iltica başvurularının düştüğü 2017'de ise, gazetedeki kötü adlandırma kod frekansının sert bir düşüş yaşadığı görülmektedir. Krizin ilk iki yılı (2011-2012) ve son iki yılında (2019-2020) kötü adlandırma kod frekansının görece düşük seyir izlemesi de dikkat çekicidir. Bu durum, Suriyelilere yönelik söylemin değişmiş olabileceğini düşündürmektedir: 2015 ve 2016'daki yük, tehlike, tehdit, güvenlik, kriz eksenli tartışmalar ve söylemler, krizin ilk ve son dönemlerinde daha çok düzensiz göç, sınır güvenliği, kapasite, kota, entegrasyon, aile birleşimi, geri gönderme ekseninde yoğunlaşmış olabilir. Ayrıca SZ'nin kötü adlandırmalar kod frekansında, FAZ kadar büyük dalgalanmalar olmadığı da eklenmelidir. FAZ'da en yüksek ve en düşük kötü adlandırma kod frekansı arasındaki fark 1807 iken; SZ'de 401'dir.

En yüksek kötü adlandırma kod frekansına sahip derlemdeki 2. gazete Sabah gazetesidir. Suriyelilerin Cilvegözü Sınır Kapısı'na geldiği 2011 yılında düşük bir kötü adlandırma kod frekansı ile başlamış, 2012-2015 yıllarında yüksek bir seyir izlemiştir. Açık kapı politikasının izlendiği bu yıllardaki haberlerde, Suriyelilerin mağduriyetleri vurgulanırken, Esad'a, ana muhalefet partisine ve Avrupa'ya karşı olumsuz ve eleştirel bir dil kullanılmıştır. 2015 yılında kötü adlandırma kod frekansında zirveye (458) ulaşan gazetenin, 2016'da söylemsel kırılma yaşadığı ve kötü adlandırma kod frekansında radikal bir düşüş (2) yaşadığı gözlemlenmektedir. 2017'den itibaren frekans tekrar yükselmiş (108), 2019'da 345 frekansla 2. zirvesini yaşamıştır. Çünkü 2019 yılı, Suriye'den en büyük kitlesel göçün yaşandığı, Türk toplumunda mültecilere karşı duyulan rahatsızlığın en belirgin olarak görüldüğü, yerel seçim kampanyalarında mülteci karşıtı söylemlerin taraftar bulduğu ve muhalefet blokunun seçimlerde yüksek oy aldığı bir yıl olmuştur. Suriyelilere karşı duyulan rahatsızlık, iktidar partisi aktörleri tarafından da seslendirilmeye başlanmıştır. Suriye ordusunun İdlib'deki saldırılarının ardından 80 binden fazla Suriyelinin Türkiye'ye yönelmesiyle ilgili olarak, Cumhurbaşkanı Avrupa'ya, Türkiye'nin "bu göç yükünü" (akt. Bianet, 23 Aralık 2019) artık tek başına kaldıramayacağı serzenişinde

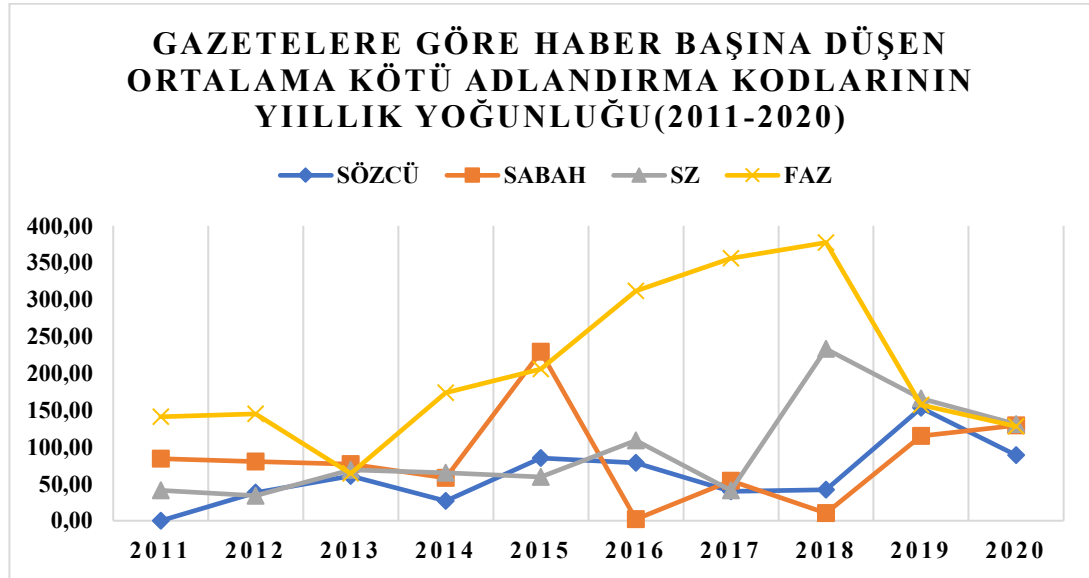

bulunmuştur. Ulusal ve uluslararası siyasi konjonktüre bağlı bir söylem stratejisi izleyen Sabah gazetesinin söylemlerinde de buna bağlı olarak dalgalanmalar görülmektedir. Derlemdeki diğer bir Türk gazetesi olan Sözcü’de ise 2011 yılında, “Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sınırlılıkları Belirleme Sürecinde Karşılaşılan Zorluklar” bölümünde de aktarılan sorunlar nedeniyle, ilgili arama teriminin geçtiği haber bulunmamaktadır. 2011 yılı hariç tutulduğunda, en düşük kötü adlandırma kod frekansı 2012 yılında gerçekleşmiştir (fakat haber başına düşen kötü adlandırma kod sayısı/ortalama kod sayısı açısından değerlendirildiğinde, en düşük kötü adlandırma kod frekansı 2014 yılında gerçekleşmiştir). 2012 yılında açık kapı politikası izleyen Türkiye’nin mülteci politikası, ensar-muhacir kardeşliği, dindaşlık, soydaşlık ekseninde yürütülmesine ve mültecilerin çoğunlukla yardıma muhtaç ve mazlum kişiler olarak temsil edilmesine rağmen, toplumsal ve medya düzleminde (Sözcü gazetesi özelinde) rıza üretiminin tam karşılık buluşunu söylemek güçtür. Sözcü’de 2015 yılına kadar kötü adlandırma kod frekansında kademeli bir artış gözlemlenmektedir. 2014’ten 2015’e geçerken %530 oranında sert sıçrayış gerçekleşmiş ve en yüksek 2. zirvesini (340) yaşamıştır. 2016 yılında frekans biraz düşse de yüksekliğini (235) korumaya devam etmiştir. 2017-2018 yıllarında durağan ve düşük (40-42) bir seyir izleyen kötü adlandırma kod frekansı, 2019 yılında en büyük (%629 oranında artış) sıçrayışını ve söylem kırılmasını yaşamıştır. 2020 yılında ise kötü adlandırma kod frekansı zirveye ulaşmıştır (fakat haber başına düşen kötü adlandırma kod sayısı/ortalama kod sayısı açısından değerlendirildiğinde, en yüksek kötü adlandırma kod frekansı 2019 yılında gerçekleşmiştir). 2018’den sonra iki gazetede kötü adlandırma kod yoğunluğu birbirinden ayrılmıştır. FAZ’da 2018’den sonra yoğunluk (2019’da 377,33’ten 157’ye ve 2020’de 128’e) düşerken; SZ’de 2019 yılında 2. zirvesini (166) yaşamıştır. SZ’de 2011 ve 2012 yıllarında kötü adlandırma kod yoğunluğu en düşük seviyelerinde iken (41 ve 34), sonraki yıllarda biraz artış gösterse de düşük yoğunluk devam etmiştir. Fakat 2017’de FAZ kötü adlandırma kod yoğunluğu açısından 2. zirvesini yaşarken, SZ 2. en düşük seviyeye (41) gerilemiştir. Bu durum, iki gazetenin söylem stratejilerindeki ayrışmayı göstermektedir.

Şekil 57. Gazetelere ve yıllara göre kötü adlandırma (Dysphemism) kodlarının yıllık frekans dağılımı (2011-2020)

Yukarıdaki grafik, kötü adlandırma kodlarının (toplam haber sayısından bağımsız) ham sayısı üzerinden Suriyelilerle ilgili durum ve olayların ilgili gazetede ne kadar gündemde tutulduğunu; aşağıdaki grafik ise, yıllara göre haber başına düşen kod sayısı (ortalama kod frekansı) üzerinden ilgili konunun söylem yoğunluğunu göstermektedir. Grafikteki veriler, MAXQDA'daki Kod Trendleri görsel aracından elde edilmiş ve Excel'de grafik haline getirilmiştir.

Şekil 58. Gazetelere göre haber başına düşen ortalama kötü adlandırma (Dysphemism) kodlarının yıllık yoğunluğu (2011-2020)

Haber başına düşen en yüksek kötü adlandırma kod yoğunluğu toplam 2059,49 değerle FAZ'da görülmektedir. Onu sırayla 948,43 ile SZ, 839,25 ile Sabah ve 612,72 ile Sözcü gazetesi izlemiştir. FAZ'daki kötü adlandırma kod yoğunluğu krizin sonuna kadar devam etmiştir. FAZ'da

haber başına düşen en yüksek kötü adlandırma yoğunluğu, “mülteci krizi” olarak anılan 2015 ve 2016’da değil, 2017 ve 2018 yılında görülmektedir. 2018 yılı Almanya için, Chemnitz’de bir Alman’ın öldürülmesine ilişkin olarak polisin Suriyeli ve Iraklı iki kişiyi göz altına almasının ardından Chemnitz’de düzenlenen mülteci karşıtı büyük bir protesto gösterisinin gerçekleştiği, iç siyasette hükümetin mülteci politikasının tartışıldığı, göç karşıtı söylemlerin daha güçlü bir şekilde dile getirildiği bir yıl olmuştur. Bu olaylar nedeniyle — her ne kadar 2018 yılında sığınma başvuru sayıları bir önceki yıla göre azalsa da (bkz. “Almanya’da Yaşayan Suriyelilerle İlgili Sayısal Veriler” bölümü) — olumsuzlama dili yalnızca FAZ’da değil, SZ’de de en yüksek seviyesine ulaşmıştır. FAZ’da bu yıldaki “Aile Birleşimi. Küçük bozuk para, büyük sayı” (FAZ_H708), “Herkes onların acısını paylaşıyor/onlarla empati kuruyor” (FAZ_H740) ve “Göç. Başarıyor muyuz?” (FAZ_H767) haberlerinde Suriyeliler, politik amaçlar için kullanılan bir araç (“politisches Instrument”, FAZ_H756), Alman topraklarına ulaşmayı başaran birkaç damla (“ein Paar Tropfen auf deutschen Boden”) (FAZ_H708), yardıma muhtaç (“Bedürftige”, FAZ_H740, “Notleidende”, FAZ_H740 ve “Geretteten”, FAZ_H740), kurban/mağdur (“Opfer”, FAZ_H756), anonim bir kitle olarak temsil edilmesine ve yaşadıkları sefalet (“Elends in Syrien”, FAZ_H708, “Elendsbilder”, FAZ_H740) ve felaketler (“Katastrophen im Mittelmeer”, FAZ_H740) şeklinde paternalistik ve mağdurlaştırıcı bir merhamet çerçevesinde aktarılmasına rağmen, büyük bir zorluk (“große Herausforderung”, FAZ_H756), ağır bir yük (“schwere Last”, FAZ_H756), hem Almanya için hem de uluslararası bir problem (“ein deutsches Problem”, FAZ_H756, “globales Problem” H756), “Problem”, FAZ_H708) olarak da tasvir edilmiştir. SZ’deki bu yıldaki “Potensiyel olarak ölümcül” (SZ_H13) başlıklı haber, Köln’de bir eczaneye girip orada rastgele seçtiği birini rehin alan ve IŞİD sloganı atan, daha önce başka “küçük” (tehdit, alıkoyma, uyuşturucu vb.) suçlardan sabıkası olan Suriyeli bir mülteci (Mohammed Abo R.) ile 28.07.2017’de Hamburg’daki bir süpermarkette bıçaklı saldırı düzenleyip bir kişiyi öldüren ve bir kişiyi yaralayan Filistinli bir sığınmacı Ahmad A. üzerinden tehlikenin nerede, ne zaman ve nasıl başladığı, “ideoloji ve psikoz arasındaki çizgi[nin]” (SZ_H13) nereden geçtiği ve polisin bir kişinin hangi koşullarda tehlikeli olarak nitelendirmesi gerektiği sorgulamasını içermektedir. Haberde, suça karışan bu kişilerin, “sıradan suçlu” (“gewöhnliche Verbrecher”, SZ_H13) olarak görülmek istemeyip “terörist” olarak adlandırılmak isteyebilecek denli psikolojik sorunları olduğundan bahsedilir ve bu kişiler, entegre olmayı başaramamış (SZ_H13) ve “dini, yaptığı eylemi haklı göstermek için kullanan” (SZ_H13) “Amok²³ koşucusu” (“Amokläufer”, SZ_H13) kişiler olarak temsil edilmişlerdir.

23 Amok sözcüğünün karşılığı Duden’de (t.y.-b) “Panik, saldırma ve öldürme isteğiyle duyulan yoğun/kuvvetli heyecan durumu” şeklinde verilmiştir.

Yukarıdaki grafikteki Sabah gazetesine ilişkin veriler incelendiğinde ise haber başına düşen en yüksek (229) kötü adlandırma kod yoğunluğunun 2015'te olduğu dikkat çekmektedir. 2015'teki "Dünyanın uyuyan vicdanı" (SA_H77) ve "İnsanlık kıyıya vurdu" (SA_H86) haberlerinde olumsuzlama ve eleştirel dil, ağırlıklı olarak Avrupa'nın izlediği mülteci politikasına ilişkin olarak kullanılmasına rağmen, Suriyeliler için de kullanıldığı tespit edilmiştir. Sabah'ın bu yıldaki haberlerinde Suriyeliler "yük" (SA_H85, H86), "kriz" (SA_H85, H86), "akın" (SA_H86), "kitle" (SA_H86), "kaçak" (SA_H86), "maliyet" (SA_H86), "kota" (SA_H86) "güvenlik tehditleri" (SA_H86), "güvenlik riskleri" (SA_H86), "yasadışı" (SA_H85), "çok eşlilik" (SA_H86), "çocuk gelin" (SA_H86) gibi sözcüklerle eşleştirilmiş, onlar ve onlarla ilgili durum ve olaylar için *kriz/felaket/kaos, tehlike/tehdit/güvenlik, yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık, biz ve onlar ayrımı, negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı, insandışılştırma/nesneleştirme, ekonomik yük/sosyal baskı, kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılmak (kitle)* gibi kötü adlandırma kodları atanmıştır. Sabah'ta haber başına düşen kötü adlandırma kod yoğunluğunun 2. zirve noktasına (129,50) ulaştığı 2020 yılındaki "Suriyeliler Avrupa'ya geri mi gönderiliyor?" (SA_H137) ve "Suriyeli mülteciler için en kalıcı çözüm: Güvenli, gönüllü ve saygın bir biçimde ..." (SA_H144) haberlerinde de Herman ve Chomsky'nin propaganda modelinde "Bir denetim mekanizması olarak Anti-Komünizm" (bkz. "Medya söylemini etkileyen kontrol mekanizmaları: Edward S. Herman ve Noam Chomsky'nin Propaganda Modeli" bölümü) şeklinde açıkladığı düşman figürünün karşılığı olarak Avrupa'nın, Avrupa Birliği'nin ve bazı muhalefet partilerinin (CHP, HDP) gösterildiği görülmektedir. İdlib'de Türk askerlerinin şehit olmasının toplumda yarattığı infialin de etkisiyle Türkiye'nin başta izlediği "açık kapı" politikası, 2020 yılında Avrupa'ya gitmek isteyenleri "tutma[k]" (SA_H137) için çaba göstermemeye/engellememeye, "onların güvenli ve saygın biçimde geri dönmelerini sağlama[ya]" (akt. SA_H137), evrilmiştir. 2020 yılındaki Sabah'ın iki haberi de bu değişen politika üzerinedir; fakat iktidar partisine bununla ilgili bir suçlama yapılmamakta ve hatta iktidar partisinin bugüne kadar izlediği "insani sorumluluk alma eksenindeki mülteci siyaseti" (SA_H137) ve "insani mülteci yanlısı tutum"u (SA_H137) desteklenmektedir. Türkiye'nin izlediği mülteci politikasını değiştirmeye Türkiye'yi "mecbur bırakanlar" yani "mülteciler konusunda verdiği sözleri tutmayan" (SA_H137) ve "mülteci yükünden payına düşeni kabul etmek istemeyen Avrupa" (SA_H137), "Suriyelileri denizde ölüme terk eden, birbirine 'paslayan', ekonomik gücüne rağmen elini taşın altına koymayan AB" (SA_H137), "mülteciler konusunda" (SA_H137) "içerde toplumsal ve siyasi basınç yaratan" (SA_H137), "mülteci meselesini hükümete karşı siyasi olarak araçsallaştıran" (H137) "Suriye karşıtı muhalefet" (SA_H137) ise eleştirilmektedir. Türkiye'nin izlediği politika, Türkiye'nin "mültecileri 'enstrümentalize'" (SA_H137) etmediği, onların "Avrupa'ya geçmesine engel" (SA_H137) olmadığı, onlara "geçiş özgürlüğü tanı[dığı]" (SA_H137) ve "dünyanın

insanlık namusunu” (SA_H137) kurtardığı gibi ifadelerle meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Buna rağmen Suriyeliler “akın” (SA_H137), “dalga” (SA_H137), “yük” (SA_H137, H144), “canavar” (SA_H137), “mülteci/Müslüman öcüsü” (SA_H137) şeklinde nitelendirilmiş ve bu ifadelere *doğal afet, kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket/toplumsal tehdit), ekonomik yük/sosyal baskı, tehlike/tehdit/güvenlik,* *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık, genelleme/stereotipeleştirme/ön yargı, kriminalize etme/suçlama* gibi kodlar atanmıştır. Sabah gazetesindeki 2020 yılındaki SA_H144’te görüşlerine yer verilen otoritelerden birinin, muhalefet bloku aktörleri tarafından eleştirilen bir holdingin Yönetim Kurulu Başkanı olması da gazetenin editoryal tercihini, kendi yayın çizgisini destekleyen aktörler yönünde yaptığını göstermesi açısından önemli olabileceği düşünülmektedir. Sabah ve Sözcü gazetesinin aynı kötü adlandırma kod yoğunluğuna sahip olduğu tek yıl, 2020 yılıdır. Sözcü gazetesinde de haber başına düşen kötü adlandırma kod yoğunluğu bu yılda 2. zirve noktasına (88,89) ulaşmıştır. Fakat iki gazetede söylem stratejisi birbirinden taban tabana zıttır. Sözcü’de bu yıldan 9 haber seçilmiş ve otorite kaynağı olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan (SZC_H41, H44, H54), dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu (SZC_H43), dönemin “AKP Sözcüsü Ömer Çelik” (SZC_H39)’in yanı sıra, Financial Times gazetesinden bir haber de (SZC_53) seçilmiştir. Gazetenin iktidar aktörlerinin açıklamalarına haberlerinde yer vermesi, Sözcü’nün o görüşü desteklediği şeklinde yorumlanmamalıdır. “Kitle Medyasının Haber Kaynakları” bölümünde daha detaylı olarak açıklandığı üzere, gazete iktidar partisi aktörlerinin haber değeri taşıyan söylemlerine ilk ağızdan yer vererek, taraflı haber yaptığı yönünde gelen eleştirilerden kurtulabilmekte ve onların verdiği bilgilerin doğruluğunu araştırmaya gerek duymayıp haber üretim maliyetlerini azaltabilmektedir (Chomsky, 2012, s. 89). Ayrıca ajans haberciliği ve bazı haberlere editoryal bir müdahalede bulunulmaması nedeniyle, bu aktörlerin savunduğu görüşler ve onların bu görüşlerinden sapmaları da gündeme sokulmuş olabilir. Köşe yazılarında ise durum farklıdır. Köşe yazıları yoruma dayandığı için, bu yazılarda bir görüş genellikle ya savunulur ya da eleştirilir. Sözcü gazetesinin 2020 yılındaki Yılmaz Özdil’e ait bir köşe yazısında (SZC_H49), iktidar partisine ve onun izlediği mülteci politikasına doğrudan yöneltilen eleştiriler bu görüşü destekler niteliktedir. Bu açıdan bakıldığında Sözcü, Sabah gazetesiyse tamamen ayrılmaktadır; çünkü Sabah gazetesindeki hiçbir haberde iktidar partisine ve onun izlediği mülteci politikasına yönelik bir eleştiri bulunmamaktadır. Sözcü’de düşman figürü olarak Yunanistan (SZC_H43, H54), Avrupa ve Avrupa Birliği (SZC_H41, H44, H49, H53) dışında “Yahudi kuruluşları” (SZC_H25) ve “lobisi” (SZC_H25), Esad/Suriye “rejim”i (SZC_H39, H40, H41, H54), Suriyeliler ve “AKP” (SZC_H25, H35) gösterilmiştir. Sözcü’nün bu yıldaki haberlerinde Suriyeliler “sorun” (SZC_H53), “kriz” (SZC_H44), “akın” (SZC_H39, H53), “kriz” (SZC_H53), “yük” (SZC_H40, H44, H53, H54), “bela” (SZC_H40), “dert” (SZC_H40), “düzensiz” (SZC_H40) gibi sözcüklerle

eşleştirilmiş, onlar ve onlarla ilgili durum ve olaylar *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme, çatışma/savaş, yol/yolculuk/hareket, gayrimeşrulaştırma, yasa ve düzen (ihlâl), kriminalize etme/suçlama, ekonomik yük/sosyal baskı, kriz/felaket/kaos, tehlike/tehdit/güvenlik, yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık, biz ve onlar ayrımı, negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı, insandışılaştırma/nesneleştirme* gibi kötü adlandırma kodları atanmıştır. Sözcü’de haber başına düşen en yüksek (2019) kötü adlandırma kod yoğunluğunun ise 2019’da olduğu tespit edilmiştir. Suriye’ye Barış Pınarı Harekâtı’nın yapıldığı bu yıl, Suriye’de 16 Türk askerlerinin şehit olmasının da etkisiyle Suriyelilere yönelik toplumsal kabul azalmıştır (Erdoğan, 2020, s. 204). Prof. Dr. M. Murat Erdoğan (2020) tarafından hazırlanan “Suriyeliler barometresi 2019: Suriyelilerle uyum içinde birlikte yaşamın çerçevesi” (Erdoğan, 2020) başlıklı rapor, bu görüşü destekler niteliktedir. 2019 yılına ilişkin söz konusu raporda Suriyelilerin mağdur kişiler olarak değil; Türkiye’nin ekonomisine, sosyokültürel yapısına, kamusal düzenine zarar verme ihtimâlleri yüksek “bize ileride çok sorun açacak tehlikeli insanlar” (s. 204) olarak nitelendikleri ortaya konulmuştur. Sözcü’deki haberlerin de çoğunlukla bu doğrultuda olduğu görülmektedir.

Çok sayıda kötü adlandırmanın kullanıldığı Sözcü’deki 06.06.2019 tarihli haberde, Suriyeliler “can sıkıcı rakam” (SZC_H34) şeklinde temsil edilmiş ve askerlik çağında olmalarına ve “bizim Mehmetimiz[in] Suriye’de şehit” (SZC_H34) olmasına rağmen, onlar “Türkiye’de kafelerde, publarda Türk kızlarıyla” (SZC_H34) gezen “Suriyeli erkek sayısı” (SZC_H34) olarak nitelendirilmişlerdir. Bu söylemlere *insandışılaştırma/nesneleştirme, tehlike/tehdit/güvenlik, yoğunlaştırma/abartma (Intensification), negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı, yük/maliyet/sayı (istatistiksel kanıt), ahlaki değer kaybı/normatif erozyon, yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık, biz ve onlar ayrımı, güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* gibi kötü adlandırma alt kodları atanmıştır. 2020 yılındaki haberde Suriyeliler toplumda “işe yaramaz” (SZC_H35) ve “vatan haini” (SZC_H35) olarak görülseler de haberin yazarı Hüsnü Mahalli, onları ne tamamen yeren ve düşmanlaştıran ne de tamamen öven ve idealize eden bir yaklaşımda bulunur. Onlar arasında “Türk toplumunun standartlarına ters davrananlar” (SZC_H35) olduğunu; fakat onların da “zevk için” (SZC_H35) Suriye’den “kaçmadı[klarını]” (SZC_H35) ifade eder. Bu haberdeki düşman figürü olarak Suriye’ye “çullanan” (SZC_H35) “Hristiyan ve Müslüman 100 ülke” (SZC_H35) ve “Haçlı kafalı Hristiyan ülkeler” (SZC_H35) gösterilmiştir. Ayrıca Türkiye’nin izlediği Suriye politikasını değiştirmesi, “Esed’in tekrar Esad” (SZC_H35) olması gerektiği ifade edilmiştir. Hüsnü Mahalli imzalı bu haberdeki ifadelere *kültür (uyumsuzluk/çatışma), gayrimeşrulaştırma, ironik karşıtlık, yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık, biz ve onlar ayrımı, negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı, güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* gibi kötü adlandırma

kodları atanmıştır. Sözcü gazetesindeki kötü adlandırma kod yoğunluğunun en düşük olduğu yıl, 2014 yılı olmuştur. 2014'te Suriye'de IŞİD'in gücünü artırması ve Eyn El-Arap/Kobani'yi kuşatmasının ardından çok sayıda Suriyelinin ülkelerinden Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmasına rağmen bu yıla ait haberlerdeki ortalama kod frekansının düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, ulusal ve uluslararası gelişmelerin her zaman — özellikle haber sayısı düşükse — doğrudan haber söylemini etkilemeyebileceğini göstermektedir.

Gazetelerde en çok kullanılan kötü adlandırma kodlarına ilişkin yorumlara geçmeden önce şu belirtilmelidir: Bu çalışmada, söylem çözümlemesi yorumları ham kod sayıları baz alınarak yapılmıştır. Haber başına düşen kötü adlandırma kod yoğunluğu yani ortalama kod frekansı, genelde daha anlamlı veriler sunabilecek olmasına rağmen bu çalışmada tercih edilmemiştir. Bunun nedeni, yıllara göre incelenen haber sayılarının görece az olması (örneğin küçük olması) ve buna bağlı olarak ortalama kod frekansının, haber başına düşen kötü adlandırma kod yoğunluğu açısından güvenilir bilgi vermekten uzak olabileceği ve yanlış yönlendirmelere yol açabileceğidir. Fakat yine de ortalama kod frekansı, çalışmada yer verilmesi bakımından yukarıya (şekil 62) eklenmiştir.

4.11 GAZETELERE GÖRE ÖNE ÇIKAN KÖTÜ ADLANDIRMA (DYSPEMISM) ALT KODLARI

Gazete haberlerindeki söylemlere atanan kötü adlandırma kodlarının çözümlenmesinde Van Dijk'in ideolojik kare (ideological square) yaklaşımı önemli bir kılavuzdur. Van Dijk'ın (2015, s. 474) stratejisi, bizim iyi yanlarımızı vurgulama, onların kötü yanlarını vurgulama, bizim kötü yanlarımızı hafifletme ve onların iyi yanlarını hafifletme ilkelerine dayanmaktadır. Medya söyleminde kullanılan kötü adlandırma kod ve kod frekanslarının çözümlendiği bu bölümde, Van Dijk'ın onların kötü yanlarını vurgulama ve onların iyi yanlarını hafifletme stratejileri ön plana çıkmaktadır. Söylemsel aktör bazen bilinçli, açık veya örtük olarak birilerini, bir durumu ya da eylemi kriminal, gayrimeşru, itibarsız, tehlikeli, yabancı, anonim vb. gösterme amacıyla kötü adlandırma olarak nitelendirilebilecek söylemler kullanabilmektedir. Fakat bu her zaman bilinçli ve ideolojik bir tercih nedeniyle olmayabilir. Bazen gündelik hayatta çok kullanıldığı için üzerinde düşünülmeden yeniden üretilen kötü adlandırmalar da olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

MAXQDA'daki Kod Matrisi Tarayıcısı'ndan yararlanarak hazırlanan aşağıdaki tablo, derlemdeki gazete haberlerine, kötü adlandırma stratejisi altında en çok verilen beş alt kodu göstermektedir. Bu tabloda argümantasyon (topos) ve çerçeveleme (framing) stratejileri dışında, yükleme

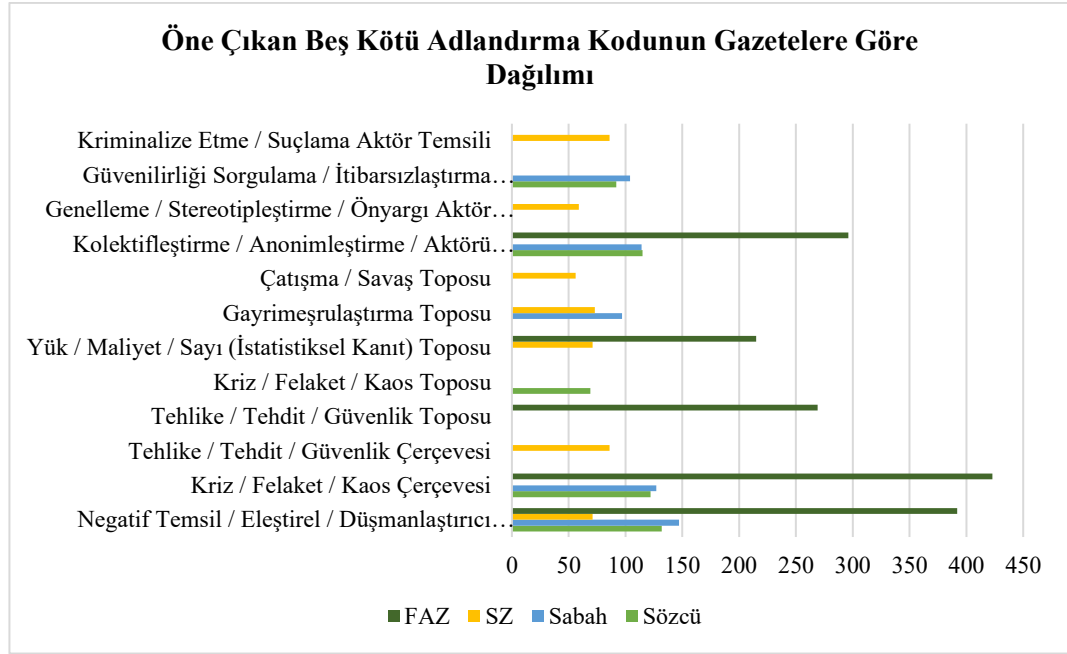
stratejilerinden aktör temsili ve metaforlara da yer verilmiştir. MAXQDA'daki diğer alt kodlar hâriç tutulmuştur.

Tablo 24. Gazetelere göre öne çıkan kötü adlandırma (Dysphemism) alt kodları

TÜRK GAZETELERİ				
SÖZCÜ			SABAH	
Frekan s	Kod	Sır a	Frekan s	Kod
132	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı Çerçeveleme	1	147	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı Çerçeveleme
122	Kriz/Felaket/Kaos Çerçeveleme	2	127	Kriz/Felaket/Kaos Çerçeveleme
115	Kolektifleştirme/Anonimleştirme/Aktör ü Görünmez Kılmak (Kitle) Aktör Temsili	3	123	Tehlike/Tehdit/Güvenlik Çerçeveleme
95	Tehlike/Tehdit/Güvenlik Çerçeveleme	4	114	Kolektifleştirme/Anonimleştirme/Aktör ü Görünmez Kılmak (Kitle) Aktör Temsili
92	Güvenilirliği Sorgulama/İtibarsızlaştırma Aktör Temsili	5	104	Güvenilirliği Sorgulama/İtibarsızlaştırma Aktör Temsili
ALMAN GAZETELERİ				
SZ			FAZ	
Frekan s	Kod	Sır a	Kod	Frekans
86	Kriminalize Etme/Suçlama Aktör Temsili + Tehlike/Tehdit/Güvenlik Çerçeveleme	1	423	Kriz/Felaket/Kaos Çerçeveleme
73	Gayrimeşrulaştırma Toposu	2	392	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı Çerçeveleme
71	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı Çerçeveleme + Yük/Maliyet/Sayı (İstatistiksel Kanıt)	3	296	Kolektifleştirme/Anonimleştirme/Aktör ü Görünmez Kılmak (Kitle) Aktör Temsili
69	Yabancılaştırma/Ötekileştirme/Ayrımcılık Çerçeveleme	4	275	Yabancılaştırma/Ötekileştirme/Ayrımcılık Çerçeveleme
68	Tehlike/Tehdit/Güvenlik Toposu	5	269	Tehlike/Tehdit/Güvenlik Toposu

Tablo 25'te yer alan derlemdeki gazete haberlerine, kötü adlandırmalar stratejisi altında öne çıkan beş alt kod, MAXQDA'daki Kod Matrisi Tarayıcısı'ndan yararlanarak Excel'de grafik haline getirilmiş ve şekil 25'te gösterilmiştir. Grafikteki veriler yorumlanmadan önce şu tekrar hatırlatılmalıdır: Veriler her ne kadar bir program verilerinden yararlanılarak elde edilmiş olsa da haber uzunluğu ve haberlere verilen kod yoğunluğunun farklı olması ve kodlama sürecinin araştırmacının öznel değerlendirmelerine dayanması nedeniyle bu bölümdeki yorumlar, mutlak doğru olarak değil, ham verilerden hareketle araştırmacının öznel çıkarımları olarak değerlendirilmelidir. Bu verilerin hazırlanma amacı, her gazetenin kötü adlandırmalar için öncelikli tercihlerinin neler olduğunu ve bu tercihlerin söylemsel yoğunluğunun hangi kodlarda toplandığını göstermektir.

Şekil 59. Öne çıkan beş kötü adlandırma (Dysphemism) kodunun gazetelere göre dağılımı

Derlemdeki gazete haberlerine, MAXQDA’da toplam 12237 kötü adlandırma kodu atanmıştır. Atanan kötü adlandırma alt kodlarında bazı farklılıklar görülse de dört gazetede de göç söyleminin kriz çerçevesinde kurulduğu anlaşılmaktadır. Kötü adlandırmaları en çok kullanan gazete olan FAZ’da (6089 frekans), en yüksek kötü adlandırma alt kodu *kriz/felâket/kaos* (423) olmuş ve onu *negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı* (392) kodu izlemiştir. Buna dayanarak FAZ’da aktör ve olguların yüksek alarm seviyesinde haberleştirildiği söylenebilir. Ayrıca *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)* (296) ve *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık* (275) kodlarının en çok atanan kodlar arasında olmasına dayanarak, aktörlerin Alman kültürüne yabancı anonim bir kitle olarak temsil edildiği söylenebilir. SZ ise daha dengeli bir söylem stratejisi izlemiştir (1828 iyi ve 2034 kötü adlandırma frekansı). SZ’deki haberlere en çok atanan kötü adlandırma alt kodları incelendiğinde, aktörlerin suçlayıcı, negatif söylemlerle temsil edildiği (147), olguların ise tehlike/tehdit (123) çerçevesiyle aktarıldığı görülmektedir. FAZ’a göre daha ılımlı bir dil kullanmış olsa da suç ve güvenlik vurgusu SZ’de ön plandadır. Ayrıca, farklı söylemsel stratejiler nedeniyle olmasına rağmen, SZ ve Sözcü gazetesi haberlerine en çok atanan beş kötü adlandırma alt kodunun aynı olması ve bu kodların sıralamasının birbirine oldukça benzer olması da dikkat çekicidir. Sözcü gazetesinde de söylem, düşman (132) ve kriz/kaos (122) ekseninde kurulmuştur. Derlemdeki bir diğer Türk gazetesi olan Sabah’ta ise, Sözcü’ye kıyasla daha ılımlı bir dil (%53,9’ı aşkın iyi adlandırma) kullanılmıştır; buna rağmen kötü adlandırma oranının iyi adlandırmalardan %38,4 daha yüksek olduğu göz ardı edilmemelidir. Fakat burada kuşkusuz kötü adlandırma alt kodlarının kimin ve

ne için kullanıldığı sorusunun yanıtı da önemlidir. Bu soruya bir sonraki bölümlerde yanıt aranacaktır.

4.11.1 Türk Gazetelerinde Öne Çıkan Kötü Adlandırma (Dysphemism) Alt Kodları

Derlemdeki Türk gazetelerinde öne çıkan kötü adlandırma alt kodları arasında bazı benzerlikler bulunmaktadır. Türk gazetelerindeki haberlerde Suriyelilerin güvenilirlikleri ve meşrulukları sorgulanan ve kriz yaratan kitle olarak haberleştirildikleri görülmektedir.

Tablo 25. Türk gazetelerinde öne çıkan kötü adlandırma (Dysphemism) alt kodları

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
Sözcü	Aktör Temsili	Kolektifleştirme/Anonimleştirme/Aktörü Görünmez Kılmak (Kitle)	115	Güvenilirliği Sorgulama/İtibarsızlaştırma	92
Sözcü	Metafor	Kriz/Felaket/Kaos	52	Ekonomik yük/Sosyal baskı	38
Sözcü	Topos	Kriz/Felaket/Kaos	69	Gayrimeşrulaştırma	61
Sözcü	Çerçeveleme	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı	132	Kriz/Felaket/Kaos	122
Sabah	Aktör Temsili	Kolektifleştirme/Anonimleştirme/Aktörü Görünmez Kılmak (Kitle)	114	Güvenilirliği Sorgulama/İtibarsızlaştırma	104
Sabah	Metafor	Kriz/Felaket/Kaos	56	Çatışma/Savaş	37
Sabah	Topos	Gayrimeşrulaştırma	97	Kriz/Felaket/Kaos	95
Sabah	Çerçeveleme	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı	147	Kriz/Felaket/Kaos	127

Türk gazeteleri ayrı ayrı değerlendirildiğinde şunlar söylenebilir: Sözcü gazetesinde aktörlerin güvenilirlikleri sorgulanan (92) kitle (115) olarak temsil edildiği, olguların aktarılması için düşmanlaştırıcı (132) ve kriz (122) kodlarının yoğun olarak kullanıldığı, ayrıca *kriz/felaket/kaos* kodunun hem metafor (52), hem topos (69) hem de çerçeveleme (122) stratejilerinde ön plana çıktığı görülmektedir. Buna dayanarak Sözcü gazetesinde kötü adlandırmaların yalnızca sözcük düzeyinde kalmadığı, cümle ve bağlam düzeyinde de kullanıldığı çıkarımında bulunulabilir. Sabah'ta yer alan aktörlerin — Sözcü gazetesinde olduğu gibi — güvenilirlikleri sorgulanan (104) kitle (114) olarak temsil edildiği ve olguları aktarmak için gayrimeşrulaştırma (73) ve yük toposları ile düşmanlaştırıcı (147) ve kriz (127) çerçevelerinin kullanıldığı görülmektedir. Sözcü gazetesinde olduğu gibi, Sabah gazetesinde de *kriz/felaket/kaos* kodu, hem metafor (52), hem topos (69) hem de çerçeveleme (122) stratejilerinde ön plana çıkmaktadır. Tüm bu verilere dayanarak Sabah gazetesinde, Suriyelilerin bireyden ziyade, sorunlu, kriz yaratan, güvenilmez bir kitle olarak temsil edildiği çıkarımında bulunulabilir.

İki gazetede öne çıkan kötü adlandırma (*Dysphemism*) alt kodlarına ilişkin söylem örneklerine geçmeden önce şu bilgiler hatırlanmalıdır: Bu çalışmanın derleminde yer alan haberlerdeki sözcük, ifade ve cümlelerin büyük bir bölümüne birden fazla kod atanmıştır. MAXQDA’da atanan tüm kodlara yer verilemese bile, en belirgin olarak öne çıkan kodlara aşağıda değinilmeye çalışılacaktır. Yorumlanacak örneklerde Sözcü gazetesi için “SZC”, Sabah gazetesi için “SA” ve haber numaraları için ise “H” kısaltmaları kullanılacaktır. Örneğin Sözcü gazetesinden seçilen 23 numaralı haber “SZC_H23” şeklinde gösterilecektir. İlgili haberin haber başlığına, yazar/kaynak adına ve yayımlanma tarihine ilişkin bilgiler EKLER bölümünde verilecektir.

Göçün ve/veya sığınmacıların sorun, kriz, facia, felâket şeklinde kavramsallaştırılması

Suriyelilerin sorun, mesele, kriz, facia, felâket, kaos *kaynak alanlarıyla* (Quellkonzept) (Lakoff ve Johnson, 1980; akt. Fischer, 2020, s. 36. Ayrıca bkz. “Metafor ve çerçeveleme (framig)” bölümü) kavramsallaştırıldığı söylemlere *kriz/felâket/kaos* kodu dışında, *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme* kodu da atanmıştır. Çünkü Suriyelilerin hakları olan bireyler olduklarının, onları ülkelerinden ayrılmaya zorlayan aktörlerin ve olguların kim(ler) ve ne(ler)in olduğunun, şu an hangi durumda yaşam mücadelesi verdiklerinin arka plana itildiği ve söylemden silindiği düşünülmüştür. Suriyelilerin çözülmesi gereken bir sorun, bir pürüz olduğunu vurgulayan “kriz” (SA_H86), “göç krizi” (SA_H137), “Suriye krizi” (SZC_H7, H21, H25, H53; SA_H133), “mülteci krizi” (SZC_H34, H53; SA_H48, H86, H137), mülteci krizleri” (SA_H86), “göçmen krizi” (SA_H85), “sığınmacı krizi” (SZC_H19), “böylesine büyük bir sığınmacı krizi” (SZC_H19), “(...) ne zaman biteceği belli olmayan bir kaos” (SA_H124) ifadeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Suriyelilerin, maruz kaldıkları ve bazıları ölümle sonuçlanan tehlikeli durum ve olayları, faciaları aktaran “mülteci faciası” (SA_H85), “Lampedusa faciası” (SA_H52), “felâket” (SZC_H17), “facia” (SZC_H16), “facialar” (SA_H52) şeklindeki sözcük ve ifadelere *kriz/felâket/kaos* ve *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme* kodları atanma nedenlerinin de sebebi benzerdir. Fakat bu örneklerde Suriyelilerin kurban/mağdur olarak temsil edilmeleri de nedeniyle, onlara iyi adlandırmalar kategorisinin altındaki *kurbanlaştırma/mağdurlaştırma* kodu atanmıştır. Suriyelilerin ülkedeki varlığının ekonomik ve/veya toplumsal yük, çözülmesi gereken sorun, pürüz veya mesele olarak sunulduğu “mülteci sorunu” (SZC_H17, SZC_H35), “her geçen gün büyüyen sorun” (SZC_H34), “göçmen, kaçak geçiş sorunu” (SZC_H16) ve “Türkiye’nin nur topu gibi bir sorunu daha oldu” (SZC_H2), “mülteci akınının beraberinde getirdiği sosyoekonomik sorunlar Türkiye’nin kapasitesini zorlamaya başladı” (SA_H137), “kaçak geçiş sorunu” (SZC_H16), “mülteci meselesi” (SZC_H19, SA_H137), “Suriye meselesi” (SA_H43) şeklindeki ifadelere *kriz/felâket/kaos* kodu atanmıştır. “Nur topu gibi bir sorun” şeklindeki eleştirel ve ironik ifadenin, sorunun yeni ve büyük olduğunu imâ etmesi nedeniyle, ona

yoğunlaştırma/abartma (intensification) kodu da atanmıştır. “Kaçak geçiş sorunu” (SZC_H16) ifadesi, geçiş eyleminin kamu düzenini bozan gayrimeşru bir eylem olduğunu ima etmesi nedeniyle *gayrimeşrulaştırma* toposu, yasa dışı olması nedeniyle *yasa ve düzen (ihlâl)* çerçevesi, sınır güvenliğine ilişkin tehdit iması nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik* çerçevesi kapsamında yorumlanmış ve bu tehlikeli, kriminal ve gayrimeşru eylemi yapan Suriyeliler *kriminalize etme/suçlama* ve *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodu altında değerlendirilmişlerdir.

Bilişsel Metafor Kuramı (CMT) açısından değerlendirildiğinde “mülteci dalgası” (SA_H1), “göç dalgası” (SA_H1, H77, H137), “göç dalgaları” (SA_H100, SA_H133), “yeni göçmen dalgaları” (SZC_H19) ifadeleri, göç DOĞAL AFETTİR kavramsallaştırmasıyla açıklanabilir (Gruber, 2018, s. 67). Bu ifadelerde hedef alan göç, göçmen, mülteci ve kaynak alan ise doğal afettir. Dalga metaforu ile mülteciler, sürekli hareket halinde olan kitle olarak temsil edilmişlerdir (Gruber, 2018, s. 66). Benzer şekilde bazı haberlerde geçen “göçmen akımı” (SZC_H16), “mülteci akımı” (SA_H48) ifadelerinde geçen akım metaforu da bu kavramsallaştırmaya dahil edilebilir.

“Mülteci akını”, (SZC_H40, H53; SA_H1, H4, H48, H77, H86, H137), “mülteci-göçmen akını” (SA_H86), “Suriyeli sığınmacı akını” (SZC_H21), “akın etti” (SZC_H16, H39, H41), “akın akın sınıra gidiyorlar” (SZC_H39), “tarihinin en büyük mülteci akını” (SA_H73) ifadelerine, göç eden kişi sayısının fazla olması ve bu fazlalığın, sınır güvenliği ve toplumsal yapıya tehdit oluşturabilecek potansiyeli olduğunun ima edilmesi nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik*; göç hareketliliğinin kontrol edilemezliği ve durdurulamazlığının ima edilmesi nedeniyle *kriz/felâket/kaos*; sözlük anlamının düşman ülkelere yapılan saldırı, savaş, hücum olması nedeniyle *çatışma/savaş*, (kitle) bir hareketi ifade etmesi ve aynı zamanda su, akış metaforu da olması nedeniyle *yol/yolculuk/hareket*; göç eden kişi sayısının fazlalığının ima edilmesi nedeniyle *yoğunlaştırma/abartma (intensification)* ve bu kişilerin bireysel özelliklerinin silinip anonim bir kitle olarak sunulması nedeniyle *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)*, *kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket/toplumsal tehdit)* ve *insandışılaştırma/nesneleştirme*; göç hareketliliğinin düzensiz, yasadışı kitlesel baskın olduğunu çağrıştırması nedeniyle *yasa ve düzen (ihlâl)*, *gayrimeşrulaştırma*, *negatif temsil/eleştiril/düşmanlaştırıcı* kodları da verilmiştir. Ayrıca Suriyelilerin başka ülkelere göç etmek zorunda kalma nedenleri (Suriye’deki şiddetli çatışmalar, baskı, ülkeler arası anlaşmazlıklar vb.) ve olayın faileri söylemsel olarak silindiği ve Suriyeliler fail değil, olan-bitenden etkilenen bir kitle olarak nesneleştirildiği için *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme* kodu da atanmıştır. Akın metaforuyla kontrolsüz bir kitle gibi algılanması sağlanan mültecilerin yaşadığı durumlara insanı yönden bakılmasını sağlayan, aynı zamanda da örtük biçimde bu drama sebep olan sorumlu aktörleri eleştiren: “dram” (SZC_H16, H57; SA_H124), “mülteci dramı” (SZC_H11), “göçmenlerin yaşadığı dramın sembolü”

(SZC_H57), “21. yüzyılın en büyük trajedisi” (SA_H64), “korkunç dram” (SA_H124) gibi bazı ifadelerde *kurbanlaştırma/mağdurlaştırma* kodu atanmıştır. Zaten algı oluşumunu belirleyen en önemli faktörlerden olan bu metafor ve örtük ifadelerin en büyük, korkunç gibi sıfatlara pekiştirildiği; “tarihinin en büyük mülteci akını” (SA_H77), “korkunç dram” (SA_H124) ifadelerine *yoğunlaştırma/abartma* kodu atanmıştır.

Haberlerde en çok karşılaşılan kullanım şekillerinden biri de mültecilerin göç alan ülkelerde tehlike, güvenlik sorunlarına yol açan, onları birer tehdit olarak gösterilmesidir: Bu nedenle haberlerde geçen; “başımıza bela olmaya başladılar” (SZC_H40), “kargaşa” (SZC_H35), “sınırdaki yaşanan karmaşa” (SZC_H43), “mülteci gerilimi” (SZC_H53), “mülteci yangını” (SZC_H17), “Suriyeliler polisi taşıdı” (SZC_H2), “Ancak bu canavarı da Avrupa kendisi yarattı. Avrupa siyaseti, elitleri ve medya eliyle bir mülteci/Müslüman öcüsü yaratıldı.” (SA_H137), “güvenlik riskleri” (SA_H86), “güvenlik tehditleri” (SA_H86), “mültecilerin Avrupa yolunda 2015 yılı içerisinde kitlesel ölümleri” (SA_H86), “göçmen mezarlığı” (SA_H52), “Akdeniz mezar oluyor” (SA_H52), “karasuları ve kara sınırlarını korumak için yürüttüğü operasyonları” (SA_H86), “Türkiye’nin anlaşma gereği sınırları daha sıkı koruması” (SA_H124), “olası göç dalgaları” (SA_H100), “Dünya egemenleri bir ülkeyi iç çatışmalarla huzursuz etmek istediklerinde bu ‘malzeme’yi cepheye sürer. Çoluğumuzun çocuğumuzun; akrabamızın, arkadaşımızın bu provokasyon örgütlenmelerine dahil olmamaları için elimizden ne geliyorsa, yapmalıyız. Suriyeliler konusu kaşınıyor, kaşınacak. Kaşımak için uzanan elleri kırmaz veya en azından oradan uzaklaştırmazsak, sonra çok üzülür, fena pişman oluruz.” (SA_H130), “Türkiye’de toplumsal barışı zedelemek isteyen birileri var” (SA_H124), “Kısacası Suriyeliler üzerinden bir toplumsal gerginlik yaratma, bir çatışma ortamı oluşturma ve sokakları karıştırma amacıyla olanlar var. Gerçekten iyi niyetli olarak, milliyetçi duygularla tepki verdiğini düşünen bazı kişiler ise farkına varmadan bu Türkiye düşmanlarının ekmeğine yağ sürebiliyor.” (SA_H124), “Cezaevinde de ilk sırada Suriyeliler var.” (SZC_H33), “Esad ve BAAS’çı katiller, çocuk, kadın, ihtiyar demeden bu alçakça katliama devam ettiler” (SA_H23), “katliamcı Esad” (SA_H23), “kimyasal bir katliam yaptılar” (SA_H23), “mezalim” (SA_H43), “kimyasal saldırılarını Türkiye’ye de yönlendirebilecektir.” (SA_H43), “Türkiye’nin güvenliği için gerekli olan Suriye Tezkeresi” (SA_H43), “Türkiye’nin kritik bir millî güvenlik meselesi” (SA_H43), “bu bölge halen, Katar-Suudi Arabistan-Türkiye üçlüsü tarafından desteklenen ve uluslararası camiaya ‘ılımlı güçler’ diye lanse edilen Cihatçı gruplar tarafından kontrol ediliyor.” (SZC_H25), “silahlı muhalefet” (SZC_H7), “Suriyeliler, cezaevlerinde de ilk sıraya yerleştiler” (SZC_H33), “Cezaevinde bulunan yabancı ülke vatandaşlarının yüzde 40’ını Suriyeliler oluşturmaktadır” (SZC_H33) gibi sözcük, ifade ve cümleler *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu atanarak çalışmaya dahil edilmiştir. Buradaki önemli bir husus bu kodun atanmasında yalnızca savaştan kaçan mağdur

Suriyelilerin değil, sınırdaki kontrolsüzlüğün, kötü niyetli ya da Suriye’deki rejim yanlılarının da hedef ülkeye geçerek orada karışıklık ve tehlike yaratma potansiyelinin vurgulanmasıdır.

Suriye’deki iç savaşın yansıması olarak Türkiye için oluşan bu güvenlik tehdidi, ilerleyen zamanlarda söz konusu “mülteci akınları” yüzünden ekonomik bir yüke ve toplumsal kültürel uyumsuzluklara da dönüşmüştür. Haberlerde geçen “mültecilere giden parayla” (SZC_H7), “Suriyeli mülteciler için harcanan parayla” (SZC_H7), “bu kadar mülteci fazla geliyor”, “devletin de başına büyük yük oldular” (SZC_H40), “Bu yükü tek başına biz üstleniyoruz, Türkiye üstleniyor.” (SZC_H44), “herkes bu yükten payına düşen nasibi alacak” (SZC_H44), “‘Ey Yunanistan sen de kapılarını aç, bu yükten kurtul’” (SZC_H54), “mülteci yükünün paylaşılması” (SA_H86), “Görece çok daha az bir yükü karşı karşıya olmasına rağmen Avrupa ülkelerinin mülteci-göçmen akınına karşı verdiği olumsuz yanıt, Türkiye’nin bu husustaki ilkesel duruşunu bir kez daha gündeme taşıdı.” (SA_H86), “ülkedeki mülteci ‘yüküne’” (SA_H137), “... 1 milyon 600 bin civarında Suriyeli mülteci bugün Türkiye’de. (...) Halep kuşatmasıyla bu rakamın çok daha büyüyeceğinden söz ediliyor. Türkiye’ye maliyeti de hiç az değil; 4 milyar doların üzerinde” (SA_H77), “mülteci akınının beraberinde getirdiği sosyoekonomik sorunlar Türkiye’nin kapasitesini zorlamaya başladı” (SA_H137) gibi ifadeler için *toplumsal yük/ekonomik baskı* kodu atanırken; “çocuk gelin” (SA_H86), “çok eşlilik” (SA_H86) ifadeleri için *kültür (uyumsuzluk/çatışma)* kodu atanmıştır. Bu toplumsal uyuşmazlıklar veya çalışmaların daha ileri bir boyutu olarak özellikle Sözcü gazetesinin, — belki de hükümet politikalarını eleştirmek amacıyla — Suriyeli mültecileri kriminalize ederek toplumdaki mülteci karşıtlığını pekiştirdiği söylenebilir. Haberlerde yer alan “kaçaklar” (SZC_H16), “suça karışan yabancılar” (SA_H124), “Suriyeli mültecilerin çocuklarının suça karışmasına yönelik ufak tefek olaylar” (SZC_H11), “silahlı muhalefet” (SZC_H7), “Suriyeliler, cezaevlerinde de ilk sıraya yerleştiler” (SZC_H33), “Cezaevinde bulunan yabancı ülke vatandaşlarının yüzde 40’ını Suriyeliler oluşturmaktadır” (SZC_H33), “insanlık dışı cinayetler işledi” (SZC_H35), “Suriyeliler polisi taşıdı” (SZC_H2) gibi ifadelerle *kriminalize etme/suçlama* kodu atanmıştır. Benzer şekilde göç edilecek ülkeye girmek ya da o ülkedeki düzene uyum sağlamak için yasa dışı yollara başvuran kişiler olarak damgalanmışlardır. Daha çok kaçak ve kaçakçılık kavramları çerçevesinde gerçekleşen bu haberlerde yer alan “kaçaklar” (SZC_H16), “kaçak göçmen” (SA_H52), “düzensiz göçmenler” (SZC_H40), “Yunanistan’ın İstanköy Adasına (Kos Adası) “yasadışı yollarla” (SZC_H57; SA_H85), “kaçak yollarla” (SA_H86), “kaçak geçiş sorunu” (SZC_H16), “kaçak geçiş güzergahları” (SZC_H40), “kaçak işçi” (SA_H86), “kayıt dışı (düzensiz göçmen)” (SA_H124), “kayıt dışı Suriyeliler” (SA_H124; SZC_H28), “kayıt dışı çalıştırılanlar” (SZC_H23), “kayıt dışı Suriyeli işçi çalıştırma” (SZC_H28), “düzensiz göçler” (SA_H124), “yasadışı işlere yönelme” (SA_H86), “kaçak işletmeler” (SA_H86), “insan kaçakçılığı” (SZC_H57), “insan kaçakçıları”

(SA_H52, H86), “kaçakçılar” (SA_H52) gibi ifadelerle *yasa ve düzen (ihlâl), kriminalize etme/suçlama ve tehlike/tehdit/güvenlik* kodları atanmıştır.

Sözcü gazetesinin, hükümetin izlediği göç politikasını eleştirme ve toplumu bu yönde etkileme amacıyla sayısal verilerden yararlandığı düşünülmektedir. Gazetede “900 bini çocuk, 3 milyona yakın Suriyeli” (SZC_H28), “Ülkemizde yaşayan 3,5 milyon nüfusla yabancı olarak ilk sırada yer alan Suriyeliler” (SZC_H33), “3 milyon 613 bin 644’e ulaşan Suriyelilerin ülkedeki geleceği belirsizliğini koruyor.” (SZC_H34) gibi ifadelerle *yük/maliyet/sayı* kodu atanmıştır. Suriyelilerin hem Türk toplumuna yabancı ve nispeten hak etmedikleri ayrıcalıklara sahip imtiyazlı bir grup olduklarının ima edildiği hem de yaş ve cinsiyetlerine göre gruplandığı “TOKİ’de şehit ailesine yok, Suriyelilere var” (SZC_H28), “Suriyeli erkeklerin yaş aralığına baktığımızda, 15 ila 44 arasında 819 bin 350 askere alınabilecek erkek, Türkiye’de kafelerde, pub’larda Türk kızlarıyla geziyor. Bizim Mehmetimiz Suriye’de şehit oluyor” diyerek Suriyelilerin askere alınması çağrısında bulunmuştu” (SZ_H30) gibi ifadelerle *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık* kodu atanmıştır. Aynı haberlerde geçen bazı diğer ifadelerin, Suriyeli savaş mağdurları ile Baas yanlısı Suriyelileri ayrıştırarak, Suriyeli mülteciler ve atılacak siyasi hamleler konusunda toplumsal rıza üretimine katkı sağlama amacı taşıdığı değerlendirilmiştir. Bu anlamda haberlerde geçen “Korkunç dramı görmeden Suriyeliler eleştirmek insani olmaz.” (SA_H124), Türkiye’nin güvenliği için gerekli olan Suriye Tezkeresi” (SA_H43), “Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Suriye’de kimyasal silah kullanımının ardından komşu ülkelere mülteci akınının artabileceğini söyledi” (SA_H48), “Davutoğlu, (...) “Kimyasal saldırı sonrasında, istemeyiz ama daha fazla bir mülteci akımı söz konusu olabilir.” (SA_H48), “AB karasuları ve kara sınırlarını korumak için yürüttüğü operasyonların bütçesini arttırmak ve (...) için güvenlik tedbirlerini artırırken” (SA_H86), “Avrupalı ülkelerin sınırlamaları sebebiyle kaçak yollarla bu ülkelere ulaşmaya çalışan başta Suriyeliler” (SA_H86), “Yerinden edilenlere ilişkin kaydedilen hızlı artışta özellikle Suriye’deki çatışmaların ortaya çıkardığı mülteci krizi büyük rol oynuyor.” (SA_H86) ifadelerine *meşrulaştırma* kodu atanmıştır. Buna karşılık bu iki gazetenin *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma ve gayrimeşrulaştırma* kodlarında ayrışması dikkat çekmektedir. Suriyelilerin ekonomik ve toplumsal yük ve sorun, ülkede huzursuzluk yaratan, suça yatkın ve güvenlik tehdidi unsurları olarak görülmesinde Beşar Esad ve Suriye rejimini hedef gösterirken, Sözcü gazetesi Türk hükümetinin icraatlarını gündeme getirmektedir. Bu bağlamda Türk gazetelerinde yer alan “Esed” (SZC_H35, SA_H73, H64), “Tayyip, Suriyeli mülteciler için ne kadar harcadı?” (SZC_H7), “Türkiye, Suriye krizinin başlangıcında, Atatürk’ün “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” politikasından uzaklaşmasa, silahlı muhalefeti desteklemeyerek krizi engelleseydi, bu para halka kalacaktı.” (SZC_H7), “Suriyeli erkeklerin yaş aralığına baktığımızda, 15 ila 44 arasında 819 bin 350 askere alınabilecek erkek, Türkiye’de kafelerde, pub’larda Türk kızlarıyla

geziyor. Bizim Mehmetimiz Suriye’de şehit oluyor” diyerek Suriyelilerin askere alınması çağrısında bulunmuştu.” (SZ_H30), “diktatör Esad” (H. Mahalli; akt. SZC_H21), “alçak diktatör Esad” (SA_H43), “Esad diktatörlüğü”, “Vicdanları nasır tutmuş bu dünyanın” (SZC_H54), “Katar-Suudi Arabistan-Türkiye üçlüsü tarafından desteklenen ve uluslararası camiaya ‘ılımlı güçler’ diye lanse edilen Cihatçı gruplar” (SZC_H25), “Demokratik bir ‘doğru’ maalesef ABD’den ithal ve ayakları yere basmayan türden bir çığırtkanlığa dönüşüyor. Üstelik komik!” (SA_H20), “Bir de şu terane var... ‘Benim vergilerimle Hatay’da ne işler çeviriyorsunuz?’ Soru önergesi vermeye kalkan CHP’liler var. Neden? Çünkü ‘mülteciler için paralarımızı heba ediyormuşuz!’ Yuh, demek, ayıp yahu, diye bağırarak geliyor içimden” (SA_H20), “silahlı muhalefet” (SZC_H7), “Suriyeliler, cezaevlerinde de ilk sıraya yerleştiler” (SZC_H33), “Cezaevinde bulunan yabancı ülke vatandaşlarının yüzde 40’ını Suriyeliler oluşturmaktadır” (SZC_H33), “‘En hakiki Müslüman benim’ diyen IŞİD, NUSRA ve benzeri yüzlerce ruh hastası örgüt insanlık dışı cinayetler işledi” (SZC_H35), “IŞİD canileri” (SA_H69) ifadeleri için *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodu atanırken; “Esad” (SZC_H35, SA_H64, SA_H73,), “zalim Esad” (SA_H64), “Dünya ‘diktatör Esad’ı bile mumla arar oldu” (SZC_H21), “rejim” (SA_H64, SA_H124), “Esad rejimi” (SA_H11; SZC_H39, H54), “Şam rejimi” (SA_H73), “Halkını katleden rejim” (SZC_H54), “Suriye rejim güçleri” (SZC_H39), “Esad rejiminin saldırısı” (SZC_H39), “rejim unsurları tarafından yapılan hain saldırı” (SZC_H40), “rejim güçlerinin saldırısı” (SZC_H41), “dünyanın en zalim ve totaliter rejiminin iğrenç yüzü görüldü” (SA_H23), “Suriye dikta yönetimi” (SA_H43), “BAAS diktası” (SA_H23, H43), “BAAS güçleri” (SA_H23) gibi ifadeler için *gayrimeşrulaştırma* kodu atanmıştır. Bir örnekle açıklamak gerekirse “Lafta pek hümanistler, pek yardımseverler ama Ortadoğu’dan gelen her sığınma talebini neredeyse sosyal bir ‘kirlilik’ gibi görüyorlar.” (SA_H20) cümlesindeki “hümanistler” ve “yardımseverler” ifadelerine *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma*, *gayrimeşrulaştırma* ve *normatif/ahlaki* kodları atanmıştır; çünkü cümlede bahsi geçen kişilerin, savunduklarını söyledikleri değerlerle bağdaşmayan tutum sergilemeleri “lafta” ifadesiyle eleştirilmiş, itibarları ve güvenilirlikleri sarsılmıştır. Ayrıca “lafta ... ama ...” vurgusundan dolayı *ironik karşıtlık* kodu da atanmıştır.

Türk gazetelerinde sıklıkla atanan bir başka kod ise *insandışılıştırma/nesneleştirme* kodudur. Mültecilerin birey değil, ekonomik ve yönetsel bir sorun şeklinde sunulduğu, onları bireysel deneyimlerinden, hikayelerinden uzaklaştırıp soyut bir maliyet kalemine indirgendiği, kendi iradesi olmadan, taşınan/transer edilen, futbol topu gibi “birbirine paslanan” (SA_H137) objeler gibi örtük olarak anlatıldığı “mülteci yükünün paylaşılmasını öngören kota uygulaması” (SA_H86), “geri gönderme” (SZC_H34), “geri gönderilme” (SZC_H34, H54), “bot aşırı yük nedeniyle battı” (SA_H85), “Türkiye sınırına yığılan milyonlarca mülteci” (SA_H137), “sınırına

yığılmış mültecilere kapısını açan Türkiye” (SA_H137), “Suriyelileri (...) birbirine ‘paslayan’ AB” (SA_H137), “Akdeniz gemi enkazı ve cesetlerle dolu” (SA_H52), “20 cansız beden” (SA_H52), “kıyıya vuran bedenler” (SA_H85), “kıyıya vuran minik çocuk cesedi” (SA_H85), “sahile vurmuş cesetler” (SZC_H16), “sahile vuran cesedi” (SZC_H57), “cansız bedeni kıyıya vuran” (SZC_H16), “kıyıya vuran Suriyeli çocuk” (SA_H85), “sahile vuran minik bedeniyle” (SZC_H57), “can sıkıcı rakamlar” (SZC_H30), “... 1 milyon 600 bin civarında Suriyeli mülteci bugün Türkiye’de. (...) Halep kuşatmasıyla bu rakamın çok daha büyüyeceğinden söz ediliyor. Türkiye’ye maliyeti de hiç az değil; 4 milyar doların üzerinde” (SA_H77) gibi ifadelerle bu kod atanmıştır.

İnsanları bireyselliklerini silip onları sınırı aşarak yığılan anonim tehlikeli bir kitle olarak sunan cümlelerindeki “yığılma”, “yığılan” ifadelerine atandığı gibi, “mültecilerin Avrupa yolunda 2015 yılı içerisinde kitlesel ölümleri” (SA_H86), “Yerinden edilenler” (SA_H86) gibi ifadelerle de *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)* kodu atanmıştır. Birey olarak görülmekten uzaklaştırılan, bir başka ifadeyle anonim ve homojen bir kitle olarak sunulan bazı haberlerde asıl faillerin söylemsel olarak silindiği ve Suriyelilerin edilgenleştirildikleri görülmektedir. Örneğin “tüm dünyayı sarsan acı olay” (SZC_H17), “felâketin sembolü haline gelen” (SZC_H17), “kıyıya vuran Suriyeli çocuk”, “sahile vuran cesedi” (SZC_H57), “cansız bedeni kıyıya vuran” (SZC_H16), “sahile vuran minik bedeniyle” (SZC_H57); “dram” (SZC_H16, H57) “mülteci dramı” (SZC_H11), “göçmenlerin yaşadığı dramın sembolü” (SZC_H57), “(...) kenti açıklarında 12 göçmen boğuldu” (SA_H52) veya “yerinden edilenler” (SA_H86) gibi ifadelerin olduğu haberlerde haber çerçevesinin duygusal ama fail içermediği, yapısal nedenleri (sınır politikaları, savaş, ihmal) arka plana ittiği dikkat çekmektedir. Kıyıya vuran, boğulan, yerinden edilen şeklindeki örnekler özelinde değerlendirildiğinde, insan kaynaklı bir krizin doğal kaynaklı bir olay gibi sunulmaktadır. Kıyıya vuran çocuğun neden öldüğü, kimlerin neden yerinden edildiği ve bunda kim/lerin sorumlu olduğu veya hangi politikaların bunda etkili olduğuna dair bir veri bulunmamaktadır. Bu ve bunun gibi ifadeler bu nedenle *edilgenleştirme/fail/gizleme/söylemsel silme* kodu atanarak sınıflandırılmıştır.

“Ortadoğu’dan gelen her sığınma talebini neredeyse sosyal bir ‘kirlilik’ gibi görüyorlar.” (SA_H20) cümlesindeki “sosyal kirlilik” ifadesinde Suriyelilerin toplumu kirleten, hijyenik olmayan bir tehlike/tehdit gibi sunulması nedeniyle *biyopolitik tehdit/hijyen, insandışılştırma/nesneleştirme, tehlike/tehdit/güvenlik, yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık, negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı* kötü adlandırma alt kodları atanmıştır.

Bazı ifadelerde ise mülteciler ve onlarla ilişkili aktörlerin, söylem içerisinde araçsallaştırılarak ve güvenilirliği sorgulanarak sunulduğu görülmektedir. Özellikle politik aktörlerin ve toplumsal grupların niyetlerinin manipülatif çerçevede yeniden kurgulandığı görülmektedir. *Söylemsel araçsallaştırma/manipülasyon, güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodlarının atandığı bu örneklerden bazıları şunlardır: “En son Karadeniz gezisinde aklı sıra fındık üreticisini etkilemek için kalkıp hiç sıkılmadan ‘Suriyeli birinci sınıf vatandaş, Karadenizli üretici ikinci sınıf vatandaş oldu, bunun hesabını sormayacak mı?’ dediyse...” (SA_H103). Bu cümledeki “fındık üreticisini etkilemek için” yapısı, ilgili söylemi samimi bir görüşten ziyade, hesaplı bir yönlendirme çabası olarak sunmakta ve konuşanın güvenilirliğini sarsmaktadır. Benzer şekilde “özellikle de kendini CHP’li olarak tanımlayan sıradan insanlar ‘ne yapıyoruz biz, neye alet oluyoruz?’ diye kendilerine sormalılar. Tezgâh açık çünkü... Düşman gündelik sıkıntıları ve huzursuzlukları kullanarak insanlığımızı, kardeşliğimizi, merhametimizi yenilgimiz kılmaya çalışıyor.” cümlesindeki “alet olmak” ve “tezgâh” ifadeleri, bireyleri bilinçsizce kullanılan unsurlar olarak konumlandırırken, arka planda gizli bir plan olduğu imasını taşıyarak *manipülasyon* toposunu güçlendirmektedir. “Düşman gündelik sıkıntıları ve huzursuzlukları kullanarak insanlığımızı... yenilgimiz kılmaya çalışıyor.” (SA_H103) cümlesinde ise soyut bir düşman figürü üzerinden tehdit algısı inşa edilmekte, böylece hem korku hem de yönlendirme içeren bir söylem kurulmaktadır. “Mülteci meselesini hükümete karşı siyasi olarak araçsallaştıranlar...” (SA_H137) ifadesi, konunun bilinçli biçimde politik çıkar için kullanıldığını ima ederek karşı tarafı araçsallaştırıcı ve manipülatif bir aktör olarak çerçevelemektedir. Aynı şekilde “uç maymunu oynayan Avrupa” (SA_H137) ifadesi, Avrupa’nın bilinçli şekilde görmezden geldiğini ima ederek itibarsızlaştırma stratejisi üretirken; “Avrupa ülkeleri... mültecileri ölüme göndermekte bir an bile tereddüt etmiyor!” (SA_H144) ifadesi genelleme ve yoğunlaştırma/abartma yoluyla ahlaki bir suçlama inşa etmektedir. “AB ile 3 milyar Euro pazarlığı” (SZC_H25) ifadesinde ise mülteci meselesi açıkça bir müzakere/çıkar nesnesi olarak sunulurken *insani* boyut geri plana itilmekte, konu ekonomik ve politik bir araç haline indirgenmektedir. Bu ve benzeri ifadeler, söylemde hem aktörlerin güvenilirliğini zayıflatan hem de meseleyi stratejik bir araç olarak çerçeveleyen dilsel unsurlar içerdiği düşünüldüğü için onlara *söylemsel araçsallaştırma/manipülasyon, güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodları atanmıştır.

Her ne kadar bir kod olarak atanmasa da Türk gazete haberlerinde sıkça karşılaşılan — Chomsky’nin ifadesiyle — düşman figürlerine de değinilmelidir. Bu figürlerin, gazetelerin kendilerini ve birbirlerini söylem içinde nasıl konumlandıklarını göstermesi açısından önemlidir. Buna göre derlemdeki gazete haberlerinde öne çıkan düşman figürleri şunlar olarak tespit edilmiştir:

- **Esad/Esed:** “katliamcı Esad” (SA_H23), “alçak diktatör Esad” (SA_H43), “Esad diktatörlüğü” (SA_H77), “eli kanlı zalim diktatör ve köpekleri” (SA_H43), “diktatör Esad” (SZC_H21), “Esad rejimi” (SZC_H54), “rejimin zulmü” (SA_H124), “Halkını katleden rejim” (SZC_H54), “Suriye rejim güçleri” (SZC_H39), “Esad rejiminin saldırısı” (SZC_H39), “rejim tarafından işlenen insanlık dışı cinayetler” (SA_H84), “rejim unsurları tarafından yapılan hain saldırı” (SZC_H40), “rejim güçlerinin saldırısı” (SZC_H41), “BAAS diktası” (SA_H23), “BAAS diktası” (SA_H23), “BAAS güçleri” (SA_H23), “Suriye dikta yönetimi” (SA_H43), “BAAS güçleri, 40 binden fazla insanı katletti; 100 binlerce kişi yaralandı; yarım milyon insan işkence edilerek hapsedildi” (SA_H23), “Esad ve BAAS'çı katiller, çocuk, kadın, ihtiyar demeden bu alçakça katliama devam ettiler” (SA_H23);
- **Cumhuriyet Halk Partisi ve Kemal Kılıçdaroğlu:** “içeride toplumsal ve siyasi basınç yaratan Suriye karşıtı hükümet” (SA_H137), “CHP'liler BDP-PKK'lıların kuyruğuna takılarak, Türkiye'nin güvenliği için gerekli olan Suriye tezkeresine karşı çıkmışlardır. (...) Milletimiz, Türkiye'nin kritik bir millî güvenlik meselesinde, CHP'nin nasıl BDP'lilerin peşinden gittiğini hatırlayacaktır.” (SA_H23), “(...) krizin başlangıcından itibaren CHP yanlış ve tutarsız bir politika içine girmiştir. Bir yandan Şeflik Dönemi CHP'sinin ürkek ve pasif dış politikası, diğer taraftan Esad katliam yaparken, Suriye'ye âdeta destek mahiyetinde CHP heyetinin gitmesi ve CHP'nin katliamcı Esad'ın yanında gibi görünmesi akla mezhepçi bir politikayı getirmiştir.” (SA_H23), BDP-PKK (SA_H23), “ana muhalefet lideri her fırsatta Suriyelileri düşman hedef gibi gösteriyorsa... En son Karadeniz gezisinde akli sıra fındık üreticisini etkilemek için kalkıp hiç sıkılmadan ‘Suriyeli birinci sınıf vatandaş, Karadenizli üretici ikinci sınıf vatandaş oldu, bunun hesabını sormayacak mı?’ dediye...” (SA_H103), “Soru önergesi vermeye kalkan CHP'liler var. Neden? Çünkü ‘mülteciler için paralarımızı heba ediyormuşuz!’ Yuh, demek, ayıp yahu, diye bağırarak geliyor içimden.” (SA_H20);
- **Hükümet/AK Parti/Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan** “10 bayram geçti ama hala Türkiye'deler” (SZC_H21), “Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan da defalarca ‘Esad yönetimine ömür biçti.’” (SZC_H21), “YANLIŞ politikalarla Suriye'deki iç savaşı derinleştiren Erdoğan” (SZC_H7), “AKP'nin amacı, evlerinden kaçan sivilleri fiilen ‘tampon’ yapmak da, canlı kalkan gibi kullanmak da, bu sığınmacıları bahane edip Suriye'ye Mehmetçik sokmak da olabilir.” (SZC_H25), “Suriye politikası çöken Türkiye” (SZC_H25), “Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan önce Ocak 2004'te ABD'deki güçlü Yahudi

örgütlerinden ‘Üstün Cesaret Ödülü’ aldı.”, “AKP’nin ‘son çare İsrail’e sığınmak’ politikası” (SZC_H25), “AKP’nin dış politikayı iç politikaya alet etmedeki mahareti” (SZC_H25), “20 liralık banka promosyonu için ‘Büyük müjde’ diye oyalanan emekli, gerçek bir desteğe kavuşurdu.” (SZC_H7), “Türkiye, Suriye krizinin başlangıcında, Atatürk’ün ‘Yurtta Sulh, Cihanda Sulh’ politikasından uzaklaşmasa, silahlı muhalefeti desteklemeyerek krizi engelleseydi, bu para halka kalacaktı.” (SZC_H7);

- **Avrupa ülkeleri ve Viktor Orbán gibi Avrupalı liderler:** “Batı dünyası aradan geçen zaman zarfında Beşar Esad’ı adeta bir kurtarıcı olarak görmeye başladı.” (SZC_H21), “Avrupalı ülkelerin sınırlamaları sebebiyle kaçak yollarla bu ülkelere ulaşmaya çalışan başta Suriyeliler olmak üzere, (...) Akdeniz’de can verirken” (SA_H86), “mülteciler konusunda verdiği sözleri tutmayan Avrupa” (SA_H137), “Uluslararası iltica rejiminin oluşumunda başat rol oynamış aktörler arasında bulunan Avrupa devletleri bu kriz konusunda gerekli liderliği ve etkili tutumu şu ana dek gösterememiştir.” (SA_H86), “Görece çok daha az bir yükü karşı karşıya olmasına rağmen Avrupa ülkelerinin mülteci-göçmen akınına karşı verdiği olumsuz yanıt, Türkiye’nin bu husustaki ilkesel duruşunu bir kez daha gündeme taşıdı.” (SA_H86), “Macaristan Başbakanı gibi siyasi liderler kafalarını kuma gömerek gerçekten uzaklaşabileceklerini sanıyorlar. Mülteci akınının kıtanın ‘Hristiyan kökenlerini tehdit’ ettiğini savunan Macar Başbakan Victor Orban daha da ileri giderek ‘Avrupa’nın bir mülteci krizi olmadığını, mülteciler Almanya’ya gitmek istedikleri için Almanya’nın bir mülteci sorunu olduğunu’ açıkladı. Trajik olan şu ki Orban gibi siyasetçiler azınlıkta değil. Bilakis Avrupa’da yabancı düşmanlığı ve İslamofobi üzerinden güç devşiren partiler giderek destek kazanıyor.” (SA_H86), “bu canavarı da Avrupa kendisi yarattı. Avrupa siyaseti, elitleri ve medya eliyle bir mülteci/Müslüman öcüsü yaratıldı. Bu farazi tehlike söylemi de aşırı sağcı söylemi ve terörü tetikledi. Kısacası Avrupa mülteci meselesini siyaseten yönetemedi. Bu sorun Türkiye’nin aksine Avrupa için bir ekonomik imkân ve kapasite değil siyasi irade ve istek yokluğu meselesidir.” (SA_H137), “Suriyelileri denizde ölüme terk eden, birbirine ‘paslayan’, ekonomik gücüne rağmen elini taşın altına koymayan AB göç krizi ile hem kendini hem de bölgeyi istikrarsızlaştı.” (SA_H137), “Üç maymunu oynayan Avrupa” (SA_H137), “Avrupa, Suriye’de savunuculuğunu yaptığı ‘Batılı değerleri’ gömmüştür. Nitekim AB’nin mülteci siyasetinden akıllarda geriye Avrupa sınırlarına çekilen metrelerce dikenli teller, sahile vuran Aylan bebekler, sınırda Avrupalı gazetecilerin çelme taktığı masum mülteciler ve Suriyelileri boğulmaktan kurtaran STK temsilcilerine verilen hapis cezaları kaldı.” (SA_H137), “Avrupa ülkeleri, yasalarının izin vermemesine rağmen mültecileri ölüme göndermekte bir an bile tereddüt etmiyor!” (SA_H144),

- **BM ve Güvenlik Konseyi:** “BM'nin ve Güvenlik Konseyi'nin riyakâr ve menfaate dayalı kararlarını bekleyerek vaktimizi harcayamayız.” (SA_H43), “Vicdanları nasır tutmuş bu dünyanın” (SZC_H54),
- **Anonim iç ve dış düşmanlar:** “Lafta pek hümanistler, pek yardımseverler ama Ortadoğu'dan gelen her sığınma talebini neredeyse sosyal bir ‘kirlilik’ gibi görüyorlar.” (SA_H20) “Bizi parçalamak, yıkmak isteyenler... Farklılıkların üzerinden vurmaya çalışacaklar bizi... Misafiri düşman; yabancıyı ajan göstermeye çalışarak içimizde çatışma üretecekler. Nitekim buna çalışıyorlar. Sanıyorum ki.. Ve ne yazık ki, saati kurdular.” (SA_H103), “Türkiye'de toplumsal barışı zedelemek isteyen birileri, şu anda en kullanışlı argüman olarak ülkemizde bulunan mülteci Suriyelileri görüyor. Türkiye'nin gündemini bu konuya kilitleyip önünü tıkamak istiyor.” (SA_H124), “Türkiye'de toplumsal barışı zedelemek isteyen birileri, şu anda en kullanışlı argüman olarak ülkemizde bulunan mülteci Suriyelileri görüyor. Türkiye'nin gündemini bu konuya kilitleyip önünü tıkamak istiyor.” (SA_H124), “Kısacası Suriyeliler üzerinden bir toplumsal gerginlik yaratma, bir çatışma ortamı oluşturma ve sokakları karıştırma amacıyla olanlar var. Gerçekten iyi niyetli olarak, milliyetçi duygularla tepki verdiğini düşünen bazı kişiler ise farkına varmadan bu Türkiye düşmanlarının ekmeğine yağ sürebiliyor.” (SA_H124), “Suriyelileri denizde ölüme terk eden, birbirine ‘paslayan’, ekonomik gücüne rağmen elini taşın altına koymayan AB göç krizi ile hem kendini hem de bölgeyi istikrarsızlaştı. Buna rağmen sınırına yığılmış mültecilere kapısını açan Türkiye'nin mültecileri “enstrümentalize etmekle’ suçlanması en hafif tabirle insafsızlıktır. Oysa esas itibarıyla Avrupa, Suriye'de savunuculuğunu yaptığı ‘Batılı değerleri’ gömmüştür. Nitekim AB'nin mülteci siyasetinden akıllarda geriye Avrupa sınırlarına çekilen metrelerce dikenli teller, sahile vuran Aylan bebekler, sınırda Avrupalı gazetecilerin çelme taktığı masum mülteciler ve Suriyelileri boğulmaktan kurtaran STK temsilcilerine verilen hapis cezaları kaldı.” (SA_H137).

4.11.2 Alman Gazetelerinde En Çok Atanan Kötü Adlandırma (Dysphemism) Alt Kodları

Derlemdeki Alman gazeteleri birbiriyle karşılaştırıldığında, kod frekans değerleri arasında farklılık olmasına rağmen, en çok kullanılan alt kodlar açısından benzerlik olduğu da göze çarpmaktadır. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere, her iki Alman gazetesinde yükleme stratejilerinden metaforun altında yer alan *kriz/felaket/kaos*, argümantasyon stratejisi (topos)

altında yer alan *yük/maliyet/sayı (istatistiksel kanıt)*, çerçeveleme stratejisi altında yer alan negatif *temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı* kodları öne çıkmaktadır.

Türk ve Alman gazeteleri karşılaştırıldığında Türk gazetelerinde Suriyelilerin daha çok toplumsal huzuru bozan düşman ve güvenilmez bir kitle; Alman gazetelerinde ise suç aksesuarı olan tehlikeli anonim bir kitle olarak çerçevelendiği çıkarımında bulunulabilir.

Tablo 26. Alman gazetelerinde en çok atanan kötü adlandırma (dysphemism) alt kodları

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
SZ	Aktör Temsili	Kriminalize Etme/Suçlama	86	Genelleme/Stereotipleştirme /Ön yargı	59
SZ	Metafor	Çatışma/Savaş	56	Kriz/Felaket/Kaos	38
SZ	Topos	Gayrimeşrulaştırma	73	Yük/Maliyet/Sayı	71
SZ	Çerçeveleme	Tehlike/Tehdit/Güvenlik	86	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı	71
FAZ	Aktör Temsili	Kolektifleştirme/Anonimleştirme/Aktörü Görünmez Kılmak	296	Biz ve Onlar Ayrımı	209
FAZ	Metafor	Yol/Yolculuk/Hareket	82	Kriz/Felaket/Kaos	65
FAZ	Topos	Tehlike/Tehdit/Güvenlik	269	Yük/Maliyet/Sayı (İstatistiksel Kanıt)	215
FAZ	Çerçeveleme	Kriz/Felaket/Kaos	423	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı	392

Not: Veriler, MAXQDA'daki Kod Matris Tarayıcısı'ndan yararlanarak tablolaştırılmıştır.

FAZ'da Suriyelilerin daha çok kitle (296) olarak temsil edildiği, söylem stratejisi açısından ise kriz (423) ve düşmanlaştırma (392) çerçevelerinin, güvenlik (269) ve yük (215) toposlarının; SZ'de ise Suriyelilerin daha çok kriminalize edildiği (86), söylem stratejisi açısından ise güvenlik (86) ve yük (71) endişesi, meşruluk sorgulaması (73) topos ve çerçevelerinin öne çıktığı görülmektedir. İki Alman gazetesi karşılaştırıldığında, FAZ'da, SZ'ye kıyasla çok daha yoğun şekilde kötü adlandırma kullanılmış olsa da iki gazete arasında alt kodlar açısından benzerlikler olduğu görülmektedir. İki gazete *kriz/felaket/kaos* metaforu, *yük/maliyet/sayı* toposu ve *negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı* çerçeveleri açısından benzerlik göstermektedir. Buna dayanarak Alman gazete haberlerinde söylemin daha çok yük, kriz ve düşmanlaştırma çerçevesinde kurulduğu çıkarımında bulunulabilir. Fakat FAZ'da bu kodların SZ'ye kıyasla çok daha yoğun şekilde kullanıldığı; benzerliğin yalnızca haberlerde kullanılan söylem stratejilerinde olduğu göz ardı edilmemelidir.

Hükümet (Alm. *Regierung*) gibi görece nötr bir sözcük yerine, diktatörlük veya demokratik olmayan yönetim biçimlerini ifade etmek için kullanılan “Regime” (rejim) (SZ_H2, H168, H175; FAZ_H7, H213), “autokratische Regime” (otoriter rejim) (FAZ_H756), “Assad-Regime” (Esed rejimi) (SZ_H168; FAZ_H19), “Al-Assads-Regime” (El-Esed’in rejimi) (SZ_H175), “Regime von Präsident Baschar Al-Assad” (Cumhurbaşkanı Beşşar el-Esed rejimi) (SZ_H175), “syrischen Regime” (Suriye rejimi) (SZ_H168; FAZ_H30), “syrische Regime” (Suriye rejimi) (SZ_H175; FAZ_H19) ve “syrisches Regime” (Suriye rejimi) (FAZ_H7) gibi ideolojik açıdan yüklü sözcüklerin tercih edilmesi, söz konusu yönetimin meşruiyetinin sorgulandığını göstermektedir. Bu nedenle söz konusu kullanımlara *gayrimeşrulaştırma*, *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* ve *negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı* kodları atanmıştır.

Almanya’nın izlediği mülteci politikasının “C'est fou.” (Bu çılgınlık.) (FAZ_H645) şeklinde nitelendirilmesi, söz konusu politikanın makullüğünü ve güvenilirliğini sorgulayan bir söylem olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde “Einer, der die Religion nur benutzt, um seine Tat vor sich selbst zu rechtfertigen.” (yaptığı eylemi haklı göstermek için dini kullanan biri) (SZ_H13) ifadesinde bir mültecinin dini kendi eylemini meşrulaştırmak için araçsallaştırdığı belirtilerek itibarsızlaştırıcı bir temsil oluşturulmuştur. Bu nedenle her iki ifadeye *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodu atanmıştır. Almanya’da yaşayan Suriyeli bir mülteci ona karşı dışlayıcı bir tutum sergileyen bir devlet memuru hakkında şöyle der: “Für ihn sind wir Menschen aus zweiter Klasse.” (Biz onun için ikinci sınıf insanlarız.) (SZ_H2). Bahsi geçen memurun nazarında mülteciler, hiyerarşik yapıda daha aşağıda ve değersiz bir konumdadır. Bunun toplumsal statüyle ilgili bir itibarsızlaştırma ifadesi olması nedeniyle “Menschen aus zweiter Klasse” (ikinci sınıf insanlar) (SZ_H2) ifadesine *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodu atanmıştır. Ayrıca cümlede geçen “für ihn” (onun için) (SZ_H2) ve “wir” (biz) (SZ_H2) zamirleri üzerinden, biz sığınmacılar ve bize değer biçen iktidar sahibi grup olan onlar şeklinde bir söylemsel ayrım yapılmıştır. Bu nedenle bu cümleye *biz ve onlar ayrımı* ve *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık* kodları da atanmıştır.

Almanya’nın Canossa’ya Yürüyüşü (“Deutschlands Gang nach Canossa”, FAZ_H413) başlıklı köşe yazısında, Avrupa Parlamentosu Başkanı “wie einer der aufsehensbedürftigen Europaabgeordneten” (dikkat çekmeye ihtiyaç duyan Avrupa Parlamentosu üyelerinden biri) (FAZ_H413) ve onu destekleyenler “seine Herolde” (onun habercileri) (FAZ_H413) şeklinde tanımlanmıştır. Başkanın önemli ve üst düzey biri olarak değil, ilgi peşinde koşan diğerleri gibi olduğunu ifade ettiği ve onu destekleyenleri hükümdarın/sarayın tellalı/habercisi anlamına da gelen “Herold” sözcüğüyle açıklaması bu kişileri kral-uşak ilişkisi gibi bir seviyeye indirgelediği

için bu iki ifadeye *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma*, *negatif temsil/eleştiril/düşmanlaştırıcı* ve *duygusal mesafe/acizleştirme* kodları atanmıştır.

Benzer şekilde, üst düzey siyasi aktörlerin “kleinen Elefanten” (küçük filler) (FAZ_H425) şeklinde nitelendirilmesi, siyasi ağırlıklarının ve kurumsal ciddiyetlerinin küçümsenmesi nedeniyle *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* koduyla ilişkilendirilmiştir. “Terrorpate” (terör hamisi/vaftiz babası) (FAZ_H425) ifadesinde ise siyasi bir aktörün terörle ilişkilendirilmesi, onun uluslararası bir aktör olarak meşruiyet ve saygınlığının zayıflatılması anlamına geldiğinden *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma*, *kriminalize etme/suçlama* ve *gayrimeşrulaştırma* kodları atanmıştır.

Mülteci politikası bağlamında siyasi aktörlerin itibarsızlaştırılmasına ilişkin bir diğer örnekte “klassischen Palmer-Nonsense” (klasik Palmer saçmalamaları) (FAZ_H527) ve “Applaus von falscher Seite” (yanlış taraftan alkış) (FAZ_H527) ifadeleri kullanılmıştır. “Nonsense” sözcüğü, siyasi aktörün söylemlerini anlamsız ve saçma olarak nitelendirerek onun entelektüel ve siyasi güvenilirliğini zayıflatmaktadır. “klassischen” sözcüğü ise bu tutumu süreklilik gösteren bir özellik olarak genelleştirmektedir. Ayrıca “Applaus von falscher Seite” ifadesiyle söz konusu söylemlerin aşırı sağa aynı doğrultuda olduğu ima edilerek siyasi aktörün söylemsel konumu gayrimeşrulaştırılmaktadır. Bu nedenle ilgili ifadelere *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma*, *genelleme/stereotipleştirme/ön yargı* ve *gayrimeşrulaştırma* kodları atanmıştır.

AB siyasetçilerinin eleştirildiği “Die EU-Politiker sind weder die drei Könige noch Hirten; sie sind wie Pontius Pilatus: Sie waschen die Hände in Unschuld.” (AB siyasileri ne üç kraldır ne de çobanlar. Onlar Pontius Pilatus gibidirler: Ellerini kirletmemiş sayarlar.) (SZ_H146) cümlesi ise metinler arasılık bağlamında değerlendirilebilir. Cümlede geçen Pontius Pilatus, Hz. İsa’yı yargılayan Yahudiye/Judea Valisi’dir. İncil’deki anlatıya göre (akt. Denova, 2024) İsa’nın suçlu olduğuna inanmamasına rağmen halkın ve siyasilerin baskılarına dayanamayıp, İsa’nın çarmıha gerilmesine onay verir ve halkın önünde ellerini yıkayarak, bu kararın sorumlusunun kendisi değil, onu bu kararı vermeye mecbur bırakan kişiler olduğunu göstermeye çalışır. İncil’deki Pontius Pilatus’a dayanan bu dini/tarihi analojinin kullanılması, pasif onay ve sorumluluktan kaçınma ifadesi olarak nitelendirilebilir. Bahsi geçen cümlede Prantl, AB ülkelerindeki siyasilerin, ne üç bilge Doğu Kralları gibi saygıdeğer iyi insanlar, ne de han arayışı (“Herbergssuche”, SZ_H146) anlatısında geçen çobanlar gibi vicdanlı sıradan iyi insanlar olduklarını, onların kendi siyasi statülerini korumak için, sorumluluk almaktan kaçınan, deyim yerindeyse üç maymunu oynayan aktörler olduklarını ima etmiştir. Bu nedenle “Die EU-Politiker” (AB siyasileri) ifadesine *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma*, *ahlaki değer*

kayı/normatif erozyon kodları dışında, onların baskılara boyun eğen ve politikalarını buna göre şekillendiren iradesiz aktörler olarak sunulması nedeniyle *duygusal mesafe/acizleştirme* ve *negatif temsil/eleştiril/düşmanlaştırıcı*, bu aktörlerin dini/tarihi referans verilerek temsil edilmesi nedeniyle *tarih*, mevcut sorun karşısında ellerini yıkayıp masum olduklarını savunan (“Sie waschen die Hände in Unschuld”, SZ_H146) AB siyasilerinin o koltuklarda oturup karar alma haklarının olmadığı ima edilerek, hem bu aktörlerin hem de onların izledikleri politikaların meşruluğunun sorgulanması nedeniyle *gayrimeşrulaştırma* kodları atanmıştır.

Midilli çiftliği anlamına gelen “Ponyhof” sözüğüne ve “Das Leben ist kein Ponyhof” (Hayat, toz pembe/güllük gülistanlık değildir.) atasözüne atıfta bulunan “Ponyhof-Politik” ifadesinde Alman hükümetinin izlediği mülteci politikasının gerçeklikten ve ciddiyetten uzak olduğu yönünde açık bir eleştiri görülmektedir. Sözcük, mülteci politikasını gerçeklikten kopuk ve safça bir yaklaşım olarak sunmakta; dolayısıyla bu politikanın ve onu savunan siyasi aktörlerin itibarsızlaştırılmasına hizmet etmektedir. Bu nedenle ifadeye *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma*, *gayrimeşrulaştırma* ve *duygusal mesafe/acizleştirme* kodları atanmıştır. Benzer şekilde fısıltı gibi cılız ses çıkarmak, mırıldanmak anlamlarına gelen “säuseln” eyleminden türetilen “Säusel-Diplomatie” (tatlı dil diplomasisi) (FAZ_H815) ifadesi, yürütülen diplomatik tutumu çekingen, etkisiz ve yeterince güçlü olmayan bir politika olarak çerçevelemektedir. Bu nedenle ifadeye *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma*, *gayrimeşrulaştırma* ve *duygusal mesafe/acizleştirme* kodları atanmıştır.

Mültecilere yönelik toplumsal duyarlılığın eleştirildiği “blauäugige Betroffenheit” (safça/yüzeysel duyarlılık) (FAZ_H740) ifadesinde, mülteci çocukların fotoğrafları karşısında hissedilen duyarlılık yüzeysel ve naif bir tepki olarak değersizleştirilmektedir. Aynı haberde yer alan “Bilderflut” (görüntü seli) ve “kalten Konsumenten von Tragödien” (trajedinin soğuk tüketicileri) (FAZ_H740) ifadeleri ise modern insanın sürekli karşılaştığı trajedi görüntülerine karşı duyarsızlaşmasını eleştirmektedir. “kalten Konsumenten von Tragödien” ifadesinde acı ve trajedinin bir tüketim nesnesine dönüştürülmesi nedeniyle *insandışılştırma/nesneleştirme*; insanların başkalarının acılarına karşı duyarsızlaşmasının eleştirilmesi nedeniyle de *ahlaki değer kaybı/normatif erozyon* kodları atanmıştır.

Yük/maliyet/sayı (istatistiksel kanıt) kodu çerçevesinde mülteciler, bazı haberlerde kapasiteyi aşan ve yönetilmesi güç bir yük veya kriz unsuru olarak temsil edilmektedir. “überfordert” (kapasitesini aşmış) (SZ_H6) ve “Überforderung der Behörden” (kurumların aşırı yük altında kalması) (SZ_H29) ifadelerinde kullanılan “überfordern” fiili, mültecilerin kurumsal işleyişi zorlayan bir unsur olarak konumlandırılmasına yol açmaktadır. Böylece bireysel özelliklerinden

arındırılan mülteciler, devletin idari kapasitesi üzerinde baskı oluşturan niceliksel bir yük olarak temsil edilmektedir.

Benzer şekilde “(...) ist das Bild von der Lawine eine ziemliche Herausforderung. Die können wir Deutsche nicht allein meistern.” (FAZ_H304) cümlesinde geçen “Lawine” (çığ) (FAZ_H304) metaforu, mültecilerin hızla büyüyen, önüne kattığını sürükleyen kontrol edilmesi güç bir doğa olayı olarak metaforlaştırmaktadır. “Herausforderung” (zorluk/meydan okuma) ve “Die können wir Deutsche nicht allein meistern.” (Bunun üstesinden biz Almanlar tek başımıza gelemeyiz.) ifadeleriyle birlikte kullanıldığında bu metafor, yalnızca niceliksel artışı değil, aynı zamanda bu artışın yaratacağı yıkıcı etki ve baş edilemezlik algısını da güçlendirerek göç hareketliliğini ulusal kapasitenin ötesine geçen bir sorun, bir kriz olarak çerçevenmektedir.

“Grenzen seiner Kapazität erreicht” (kapasitesinin sınırlarına ulaştı) (FAZ_H156) ve 2015 yazında Almanya Şansöyesi tarafından söylendiği belirtilen “Kapazitäten des Landes endlich sind” (ülkenin kapasitesinin sınırlı olduğu) (FAZ_H305) ifadeleri kendisinden de önceki cümlede geçen “mülteci akınının artması” ifadesi ile birlikte düşünüldüğünde, mülteci hareketliliğini ve Suriyelilerin ülkedeki varlığını ülkenin taşıma kapasitesiyle ilişkilendirmektedir. Bu nedenle ilgili ifadeler *yük/maliyet/sayı (istatistiksel kanıt)* ve *kriz/felaket/kaos* kodları atanmıştır. “Damit das Boot nicht kentert” (teknenin batmaması/alabora olmaması için) başlığında ise Almanya tekne, mülteciler ise teknenin alabora olmasına yol açabilecek bir yük olarak metaforlaştırılmaktadır. Bu nedenle ifadeye *ekonomik yük/sosyal baskı, kriz/felaket/kaos* ve *tehlike/tehdit/güvenlik* kodları atanmıştır.

“Andrang Tausender Flüchtlinge” (binlerce mültecinin akını/izdihamı) (FAZ_H204) ve “zu den erwartenden Andrang vorzubereiten” (beklenen akına hazırlanmak) (FAZ_H708) ifadelerinde geçen “Andrang” sözcüğüne, mültecilerin kontrol edilmesi ve yönetilmesi güç kalabalık bir grup olarak çerçevenmesi nedeniyle söz konusu ifadeler *kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket/toplumsal tehdit), tehlike/tehdit/güvenlik, negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı, örtük/dolaylı kötü adlandırmalar* ve bu izdihamın/kalabalığın topluma, ekonomiye, ülkedeki kurumlara yapacağı baskı ve oluşturacağı yük nedeniyle *ekonomik yük/sosyal baskı* kodları atanmıştır. Benzer şekilde “größte Last des Flüchtlingsdramas” (mülteci dramının en büyük yükü), “Teilung der Lasten des Flüchtlingsdramas” (mülteci dramının yüklerinin paylaşımı) ve “Verteilung von Lasten” (yüklerin paylaşılması) (FAZ_H156; FAZ_H413) ifadelerinde mülteciler, hak sahibi bireyler olmaktan ziyade ülkeler arasında paylaşılması gereken bir “yük” (Last/Lasten) olarak temsil edilmektedir.

Mültecilerin niceliksel büyüklüğünün öne çıkarıldığı “einer Reihe gravierender Probleme durch die schiere Zahl von 800 000 Flüchtlingen” (800.000 mültecinin sayısal büyüklüğünden kaynaklanan bir dizi ciddi sorun) (FAZ_H205), “Hunderttausenden” (yüz binlercesi) (FAZ_H305), “großen Zahl der Flüchtlinge” (çok sayıda mülteci) (FAZ_H527), “bald mehr als eine Million Flüchtlinge bei uns leben” (yakında bir milyondan fazla mülteci bizde yaşayacak) (FAZ_H205), “immer mehr syrische Flüchtlinge kamen” (her geçen gün daha fazla Suriyeli geliyor) (SZ_H6) ve “Rund 1,1 Millionen Menschen sind im vergangenen Jahr auf der Suche nach Asyl zu uns gekommen.” (Geçen yıl yaklaşık 1,1 milyon insan iltica talebiyle bize geldi.) (FAZ_H536) gibi örneklerde mülteciler bireysel kimliklerinden ziyade niceliksel büyüklükleri üzerinden temsil edilmektedir. Bu nedenle bu kullanımlara *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)*, *yük/maliyet/sayı (istatistiksel kanıt)* ve bağlama göre *kriz/felaket/kaos* kodları atanmıştır.

Mültecilerin kolektif ve anonim kitle olarak temsili

“Massenflucht” (kitlesele kaçış) (FAZ_H159) ve özellikle “Flüchtlingstreck” (mülteci kafilesi/kervanı) (FAZ_H589) sözcüklerinde mülteciler bireysel aktörler olarak değil, toplu hareket eden anonim bir kitle olarak temsil edilmektedir. “Treck” sözcüğünün tarihsel çağrışımları da dikkate alındığında, kitlesele ve zorunlu bir hareketlilik anlamı güçlenmektedir. Bu nedenle “Flüchtlingstreck” ifadesine *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)*, *tarih* toposu, *yol/yolculuk/hareket* metaforu ve *kriz/felaket/kaos* kodları atanmıştır. Benzer şekilde “Opferzahl” (kurban sayısı) (FAZ_H740) sözcüğünde mülteciler bireysel özelliklerinden arındırılarak sayısal bir veri haline getirilmektedir. Bu nedenle *kurbanlaştırma/mağdurlaştırma, duygusal mesafe/acizleştirme, kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)* ve *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme* kodları atanmıştır.

“wachsende Zahl der Toten” (artan ölü sayısı) (SZ_H13), “unzählige Flüchtlinge” (sayısız mülteci) (SZ_H158), “Tausende Geflüchtete” (binlerce mülteci) (SZ_H2), “Hunderttausende weitere kamen” (yüz binlercesi daha geldi) (FAZ_H636) ve “drei Millionen zumeist ins benachbarte Ausland geflohen seien” (üç milyonunun çoğunlukla komşu ülkelere kaçtığı) (FAZ_H156) gibi örneklerde de bireysel kimlikler geri plana itilerek niceliksel büyüklük öne çıkarılmaktadır. Bu nedenle söz konusu *kullanımlara kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)* ve *yük/maliyet/sayı (istatistiksel kanıt)* kodları atanmıştır.

Göç hareketliliğinin kriz ve tehdit olarak çerçevelenmesi

“Magnet Deutschland” (Mıknatıs Almanya) (FAZ_H305) ifadesi, göçün itme ve çekme kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu kullanımda Almanya, sahip olduğu koşullar ve “großzügige Aufnahmepraxis” (cömert kabul uygulaması) nedeniyle mültecileri kendisine çeken bir ülke olarak temsil edilmektedir. Fakat bu çekim gücünün “Die großzügige Aufnahmepraxis macht das Flüchtlingsproblem immer größer” (Cömert kabul uygulaması mülteci sorununu giderek büyütüyor.) (FAZ_H305) şeklinde bir sorunla ilişkilendirilmesi, mülteci hareketliliğinin büyüyen ve kontrol edilmesi güç bir problem olarak çerçevelendiğini göstermektedir. Ayrıca mültecilerin mıknatısın çekim etkisine kapılan nesnelere benzetilmesi nedeniyle *insandışılaştırma/nesneleştirme* kodu da atanmıştır.

“Der Exodus aus Aleppo ebbt nicht ab.” (Halep’ten yaşanan kitlesel kaçış azalmıyor.) (FAZ_H213) cümlesinde kullanılan “Exodus” sözcüğü, göçü tarihsel ve dramatik bir kitlesel hareket olarak çerçevelemektedir. “ebbt nicht ab” (azalmıyor/dinmiyor) ifadesiyle birlikte bu hareketliliğin süreklilik gösteren ve kontrol altına alınması güç bir akış olduğu algısı güçlenmektedir. Bu nedenle ifadeye kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket/toplumsal tehdit), *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *kriz/felaket/kaos* kodları atanmıştır.

Son olarak “Torschlusspanik” (geç kalma paniği) (FAZ_H213) ifadesi, artan mülteci hareketliliğini panik ve korku duygularıyla ilişkilendirmektedir. Paniğin daha fazla kişinin kitlesel kaçış hareketine katılmasına yol açtığı yönündeki anlatım, mülteci hareketliliğini devlet açısından kontrol edilmesi güçleşen bir akış olarak çerçevelemektedir. Bu nedenle ilgili kullanıma *kriz/felaket/kaos* kodu atanmıştır.

Mültecilerin temsilinde kullanılan metaforlar arasında doğal afet ve kontrol edilmesi güç kitle hareketlerine ilişkin imgeler de dikkat çekmektedir. Dönemin Maliye Bakanı tarafından mülteciler için kullanılan “Lawine” (çığ) (FAZ_H304) metaforunda, mülteciler duyguları, hakları, bireysel kişilikleri ve özgün hikâyeleri bulunan bireyler olarak değil; önüne çıkan unsurları sürükleyen, durdurulması güç ve büyük ölçekli bir hareketlilik olarak temsil edilmektedir. Bu nedenle “Lawine” metaforuna *doğal afet*, *insandışılaştırma/nesneleştirme*, *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)*, *genelleme/stereotipleştirme/ön yargı*, *kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket/toplumsal tehdit)*, *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *kriz/felaket/kaos* kodları atanmıştır. Metafor, mülteci hareketliliğini bireysel deneyimlerden ziyade geniş ölçekli, kontrol edilmesi güç ve tehdit algısı yaratabilecek bir toplumsal hareket olarak çerçevelemektedir.

Alman medyasında “etwas unvorsichtiger Skifahrer” (biraz dikkatsiz/tedbirsiz bir kayakçı) ifadesiyle ilgili yapılan yorumlarda ise, dikkatsiz bir hareketin büyük çaplı bir çığa yol açabileceği

çağrışımından yararlanılmıştır. Bu ifade, bir siyasi aktörün göç hareketliliğinin ortaya çıkmasındaki rolünü eleştirel biçimde çerçevelediği ölçüde *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* koduyla ilişkilendirilmiştir.

Mültecilerin toplumsal kabulü ve uyumuna ilişkin söylemlerde ise zaman içerisinde değişen değerlendirmeleri ifade eden metaforik kullanımlar görülmektedir. Alman toplumunun Münih Garı’nda mültecileri alkışlarla karşılamasıyla ilişkilendirilen “Willkommenskultur” sonrasında yaşanan değişim, “Die grosse Ernüchterung” (büyük ayılma/hayal kırıklığı) (FAZ_H536) ifadesiyle tanımlanmıştır. Bu ifade, başlangıçtaki olumlu beklentilerin zaman içerisinde yerini hayal kırıklığına ve daha olumsuz değerlendirmelere bıraktığını göstermektedir. Ayrıca “Das naive Deutschland” (naif Almanya) (FAZ_H365) ve “entpuppt sich” (ortaya çıkmak, maskesi düşmek) (FAZ_H536) ifadelerinde, başlangıçtaki beklentilerin gerçeklikle uyuşmadığı yönünde bir çerçeve oluşturulmaktadır. “Ernüchterung” (ayılma) ve “entpuppt sich” ifadeleri, önceki olumlu beklentilerin sorgulanmasını ve mevcut durumun daha olumsuz bir gerçeklik olarak sunulmasını sağlamaktadır. Bu nedenle söz konusu kullanımlara *örtük/dolaylı kötü adlandırmalar* ve *kriz/felaket/kaos* kodları atanmıştır. Aynı ifadeler, entegrasyon sürecine ilişkin önceki beklentilerin başarısızlıkla sonuçlandığı yönündeki değerlendirmeyi desteklediği ölçüde *gayrimeşrulaştırma* toposu ile de ilişkilendirilmiştir.

Almanya’nın mülteci kabul ve uyum süreçlerinin kontrolünün kaybedilmesini ifade eden “begann die Sache aus dem Ruder zu laufen” (iş çıgrından çıkmaya başladı) (FAZ_H708) ifadesinde ise, sürecin yönetilebilirliğini kaybettiği ve mevcut uygulamaların beklenen sonuçları üretmediği yönünde bir çerçeve oluşturulmaktadır. Bu nedenle ifadeye *kriz/felaket/kaos* kodu atanmıştır. “Großzügigeren Flüchtlingspolitik” (daha cömert mülteci politikası) (FAZ_H708) ifadesiyle birlikte kullanıldığında ise, genişletilmiş kabul ve uyum uygulamalarının sonuçlarına ilişkin eleştirel bir değerlendirme ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda söz konusu kullanım, politika uygulamasının olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmesi nedeniyle *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* ve *negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı* kodlarıyla da ilişkilendirilmiştir.

Bu bağlamda *kriz/felaket/kaos* kodunun atandığı diğer bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

“Flüchtlingskrise” (mülteci krizi) (SZ_H6, SZ_H25, SZ_H29, SZ_H31, SZ_H53, SZ_H88, FAZ_H19, FAZ_H205, FAZ_H304, FAZ_H425, FAZ_H527, FAZ_H537, FAZ_H645, FAZ_H756, FAZ_H867), “die syrische Flüchtlingskrise” (Suriye mülteci krizi) (FAZ_H19), “Flüchtlingsproblem” (mülteci sorunu) (FAZ_H305), “können dieses Problem nicht allein bewältigen” (bu sorunun üstesinden tek başlarına gelemeyenler) (FAZ_H205), “Kölner

Silvesternacht” (Köln Yılbaşı Gecesi olayları) (SZ_H25), “Erst an 2016/17 kamen vermehrt Syrer zu uns – und haben unser System durcheinandergewirbelt” (Suriyeliler bize 2016/17’den itibaren daha yoğun bir şekilde gelmeye başlayınca sistemimiz altüst oldu) (CDU’lu Schwäbisch Gmünd Belediye Başkanı; akt. SZ_H6), “wir mussten uns zudem völlig neu organisieren” (bunun yanı sıra her şeyi tamamen yeniden düzenlemek zorunda kaldık) (SZ_H6), “die Gefahr, dass durch die Flüchtlingskatastrophe auch der internationale Terrorismus gestärkt würde” (mülteci felaketi nedeniyle uluslararası terörün de güçlenebileceği tehlikesi) (Almanya Cumhurbaşkanı; akt. FAZ_H156), “Flüchtlingsdrama” (mülteci dramı) (FAZ_H156), “Flüchtlingselend in deutschen Wohnzimmern?” (Alman evlerinde mülteci sefaleti?) (FAZ_H159), “Flüchtlingskatastrophe unserer Zeit” (çağımızın mülteci felaketi) (FAZ_H156) ve “Skandal” (skandal) (dönemin CSU milletvekili; akt. SZ_H29) gibi ifadeler, mülteci hareketliliğinin toplumsal ve siyasal bir kriz olarak çerçevelendiğini göstermektedir. Devletin sorunla başa çıkma kapasitesine yönelik güvensizliğin toplumsal ve siyasal bir krize işaret etmesi nedeniyle “bei den Bürgern zu Vertrauensverlust in die Handlungsfähigkeit des Staates geführt” (halkta devletin sorunlarla başa çıkma yeteneğine yönelik güven kaybına yol açtı) (dönemin SPD’li Berlin Neukölln Belediye Başkanı; akt. SZ_H29) ifadesine *kriz/felaket/kaos* kodu atanmıştır. Mülteci politikasına yönelik çözüm önerilerinin yetersizliğini vurgulayan “Im Grunde kommt man nur mit humanitären Aufnahmeprogrammen raus. Diese sind aber nur ein Tropfen auf den heißen Stein” (Aslında bu durumdan insani kabul programlarıyla çıkılabilir; fakat bunlar devede kulak kalmaktadır.) (mülteci hakları örgütünün Avrupa sorumlusu; akt. FAZ_H159) ifadesi de mevcut durumun çözülmesi güç ve süreklilik gösteren bir kriz olarak temsil edilmesi nedeniyle aynı kod kapsamında değerlendirilmiştir.

Ayrıca menşe ülkedeki ya da mültecilerin kabul edildiği bölgelerdeki savaş, soykırım ve politik istikrarsızlık gibi durumları ifade eden “Krisenländer” (kriz ülkeleri) (FAZ_H756), “Krisenregionen” (kriz bölgeleri) (FAZ_H756), “Bürgerkriege” (iç savaşlar) (FAZ_H756), “Völkermorde” (soykırımlar) (FAZ_H756), “politische Instabilität” (siyasi istikrarsızlık) (FAZ_H756) ve “Menschenrechtsverletzungen” (insan hakları ihlalleri) (FAZ_H756) ifadelerine *kriz/felaket/kaos* kodu atanmıştır. Ayrıca kaçan insanların “Massenflucht” (kitlesel kaçış) (FAZ_H159) ve “Exodus aus Aleppo” (Halep’ten kitlesel kaçış) (FAZ_H213); göç edenlerin “Massenzuwanderung” (kitlesel göç) (FAZ_H365); ölenlerin ise “Massensterben” (kitlesel ölüm) (SZ_H25) ve “Massengrab” (toplu mezar) (SZ_H146, FAZ_H645) şeklinde adlandırılması, bireysel özelliklerin silinerek insanların anonim bir kitle olarak sunulmasına işaret etmektedir. Bu nedenle “Massensterben in Syrien” (Suriye’de kitlesel ölüm) (SZ_H25) ve “Massengrab” (toplu mezar) (SZ_H146, FAZ_H645) sözcüklerine kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle) kodunun yanı sıra, çok sayıda kişiyi ifade eden ve kitle, kütle, yoğunluk anlamları

taşıyan “Masse” sözcüğünün yarattığı niceliksel yoğunluk nedeniyle *yoğunlaştırma/abartma*; bu niceliksel çokluğun yarattığı tehdit algısı nedeniyle de *tehlike/tehdit/güvenlik* kodları atanmıştır.

Yapılan düzenlemelerle kabul edilecek mülteci sayısında kısıtlamaya gidileceği “weniger als 5000 Flüchtlingsaufnahmen in Aussicht gestellt” (5000’den az mülteci kabulü sözü verdiler) (FAZ_H159) ve “weniger als vier Prozent der syrischen Flüchtlinge” (Suriyeli mültecilerin yüzde dördünden azı) (FAZ_H159) gibi ifadelerle belirtilmiş olmasına rağmen, dönemin Yeşiller Partili belediye başkanı ve dönemin CDU’lu Almanya Sağlık Bakanı tarafından kullanılan “Deutschland vor einer Einwanderungsbewegung historischen Ausmaßes steht, die unsere Gesellschaft verändern wird” (Almanya, toplumumuzu değiştirecek tarihi boyutlarda bir göç hareketiyle karşı karşıyadır) (FAZ_H205) cümlesindeki “Einwanderungsbewegung historischen Ausmaßes” (tarihi boyutlarda göç hareketliliği) ifadesinde mültecilerin büyük ölçekli bir tehdit unsuru olarak sunulması nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik*; bu büyüklüğün Alman toplumuna getirdiği yük ve yaratacağı değişim nedeniyle *ekonomik yük/sosyal baskı*; mültecilerin toplu ve mekanik biçimde hareket ettiği iması nedeniyle *yol/yolculuk/hareket*; bireysel hikâyelerinin silinerek anonim bir kitle olarak sunulması nedeniyle *insandışılaştırma/nesneleştirme* ve *kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket)* kodları atanmıştır.

Benzer şekilde “Flüchtlingsbewegung” (mülteci hareketliliği) (FAZ_H708, H756) sözcüğüne, mültecilerin birey değil, toplu şekilde hareket eden anonim bir blok olarak sunulması nedeniyle *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)* ve *kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket)* kodları verilmiştir. Mültecilerin isimleri ve hikâyeleri olan, karar veren bireyler olarak değil, kitleye/kütleye uygun hareket eden nesneler olarak sunulmaları nedeniyle *insandışılaştırma/nesneleştirme*; göçün kitlesel bir yer değiştirme ve mekanik bir hareket olarak sunulması nedeniyle *yol/yolculuk/hareket*; bu hareketliliğin “işlerin çığırından çıkması”na yol açabilecek bir güvenlik sorunu olarak çerçevelenmesi nedeniyle de *tehlike/tehdit/güvenlik* kodları atanmıştır.

102 nüfuslu Sumte köyünün muhtarı da köye 1000 mülteci yerleştirilmesine karşı çıkma nedenini, *tehlike/tehdit/güvenlik* koduna kaynaklık edecek şekilde “Die überrennen uns” (bizi ezip geçerler) ifadesiyle açıklamıştır. Ezip geçmek, hızlı bir hücumla ele geçirip ilerlemek anlamına gelen “überrennen” eylemiyle mültecilerin önüne geçilemez, yıkıcı ve tehlikeli bir kitle olarak sunulması söz konusudur. Bu nedenle cümleye *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)*, *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *genelleme/stereotipleştirme/ön yargı* kodları verilmiştir. Bunun yanı sıra tehlike/tehdit altında olan “biz” (ingroup) ile “biz”in güvenliğini tehdit eden “onlar” (outgroup) arasında kurulan dikotomi nedeniyle *biz ve onlar ayrımı*; “die” (onlar)

tanımlılığıyla da pekiştirilen ve mültecilerin bizden olmayan bir kitle olarak sunulması nedeniyle *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık*; mültecilerin sel ya da hayvan sürüsü gibi ezip geçen ve istila eden bir kitle olarak sunulması nedeniyle de *insandışılaştırma/nesneleştirme* kodları atanmıştır.

Mültecilerin kriminal ve tehlikeli bir kitle olarak temsil edilmesi nedeniyle Köln’de 2015’i 2016’ya bağlayan yılbaşı gecesinde yaşanan “Übergriffe” (saldırı) (FAZ_H365) ifadesine ve Almanya’nın tekne, mültecilerin ise tekneyi batırma potansiyeli bulunan bir yük olarak temsil edildiği “das Boot keineswegs voll ist, aber zu kentern droht, wenn wir nicht aufpassen” (tekne dolu değil; ama dikkat etmezsek batma tehlikesi var) (FAZ_H205) cümlesindeki “zu kentern droht” (alabora olma tehlikesi) ifadesine *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu atanmıştır.

Mülteci hareketliliğinin su metaforuyla aktarıldığı “Flüchtlingsstrom” (mülteci akışı/akımı/hareketliliği) (FAZ_H30, H204, H305, H645, SZ_H57, H64, H88, H91), “Flüchtlingsströme” (mülteci akışları/akımları) (SZ_H64, H115, H133, FAZ_H156, H304, H537), “Flüchtlingsströme einzuhegen” (mülteci akışlarını kontrol altına almak) (FAZ_H304), “Flüchtlingsströmen aus Syrien” (Suriye’den gelen mülteci akışları/akımları) (FAZ_H156) ifadelerindeki Flüchtlingsstrom, Flüchtlingsströme ve Flüchtlingsströmen sözcüklerine doğal afet metaforu kodunun yanı sıra, mültecilerin ve mülteci hareketliliğinin karşı konulamaz/durdurulamaz bir baskı unsuruna, bir su taşkınına benzetilmesi nedeniyle *kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket/toplumsal tehdit)*, *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *negatif temsil/eleştiril/düşmanlaştırıcı*; karşı konulması, durdurulması ve kontrol altına alınması gereken unsurlar oldukları iması nedeniyle *kriz/felaket/kaos*; mültecilerin bireysel özelliklerinin silinerek bir doğa olayına, dolayısıyla doğal afete benzetilmeleri nedeniyle *insandışılaştırma/nesneleştirme* ve *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme* kodları atanmıştır.

Mültecilerin durdurulması, önüne geçilmesi ve kontrol altına alınması gereken bir su taşkınına veya su kütlesine benzetilmesi nedeniyle “Andrang Tausender Flüchtlinge” (binlerce mülteci akını/izdihamı) (dönemin Almanya Şansölyesi; akt. FAZ_H204), “Zustrom” (akın, akış, izdiham) (FAZ_H536, H645, H708) ve “Flüchtlingszustrom” (mülteci akını/akışı) (FAZ_H537) ifadelerine *doğal afet*, *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket/toplumsal tehdit)* kodlarının yanı sıra, mültecilerin bizden olmayan anonim bir kitle olarak sunulması nedeniyle *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık* ve *biz ve onlar ayrımı* kodları da atanmıştır.

Mülteci hareketinin ve yaşanan ölümlü kazaların felaket şeklinde nitelendirilmesi nedeniyle “größte Flüchtlingskatastrophe unserer Zeit” (çağımızın en büyük mülteci felaketi) (FAZ_H156) ve “großen Katastrophen mit vielen Toten” (çok sayıda can kaybının yaşandığı büyük felaketler)

(dönemin Yeşiller Partili belediye başkanı; akt. FAZ_H645) ifadelerindeki “Flüchtlingskatastrophe” (mülteci felaketi) ve “Katastrophe” (felaket) (FAZ_H740) sözcüklerine *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *kriz/felaket/kaos* kodları atanmıştır.

Mülteci hakları örgütünün Avrupa sorumlusunun aktardığı “Schlepperindustrie für viele der einzige mögliche Weg” (pek çoğu için tek çıkar yol insan kaçakçılığı endüstrisi) ve “gefährlichen und häufig tödlichen Seeweg” (tehlikeli ve çoğunlukla ölümcül olan deniz yolu) (FAZ_H159) ifadelerinde geçen “Schlepperindustrie” (insan kaçakçılığı endüstrisi) sözcüğüne, insan kaçakçılığı gibi yasa dışı bir eylemi yürüten büyük ve mafyatik bir sektör/şebeke olarak temsil edilmesi nedeniyle *kriminalize etme/suçlama* ve *negatif temsil/eleştiril/düşmanlaştırıcı*; insan kaçakçılığının hem göçmenler hem de Avrupa açısından tehlikeli bir oluşum olarak sunulması nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodları atanmıştır. Ayrıca göçmenlerin, kimi zaman ölümle sonuçlanan yasa dışı ülke geçişlerini sağlayan kriminal bir grubun (Schlepper), kurumsal ve yasal bir terim olan Industrie ile birleştirilerek kavramsallaştırıldığı Schlepperindustrie sözcüğüne *örtük/dolaylı kötü adlandırma* kodu da atanmıştır. Arka planındaki ölümlü kazalar ve trajedileri mekanikleştiren bu sözcük, aynı zamanda endüstri veya sektör haline gelebilecek kadar büyük ve profesyonel bir organize kötülük ve tehlike imajı yaratmaktadır. Yine aynı haberde yer alan “Menschenhändlern” (insan tacirleri) (FAZ_H159) ve “Schleuser” (insan kaçakçıları) (FAZ_H159) ifadeleri de aynı bağlamda değerlendirilmiştir.

Başka bir haberde geçen “Gefährder” (FAZ_H589) sözcüğünün sözlük anlamı, kamu güvenliği açısından tehlike veya tehdit yaratabilecek kişilerdir. Yabancıların büyük çoğunluğunun potansiyel suçlu olarak konumlandırıldığı bu sözcük ve yine onların büyük çoğunluğunun terörle ilişkilendirildiği “Terroranschlage verüben” (terör saldırıları gerçekleştirenler) (FAZ_H589) ifadesi için *tehlike/tehdit/güvenlik* kodları atanmıştır.

Aynı kodun atandığı bir diğer cümle ise “brutale Vergewaltigungen in der Nähe von Ulm und Biberach in diesem November, für die auch Asylbewerber verantwortlich sein sollen” (Ulm ve Biberach yakınlarında bu kasım ayında sığınmacıların da sorumlu olabileceği düşünülen vahşi tecavüzler) (FAZ_H839) cümlesidir. Bu cümledeki “brutale Vergewaltigungen” (vahşi tecavüzler) ifadesine *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu atanmıştır; çünkü tecavüz eyleminin veya iddiasının kendisi fiziksel bir tehlike durumu yaratırken, eylem için kullanılan “brutale” (vahşi) sıfatı, eylemin şiddetini ve kötücüllüğünü daha da artırarak onu daha tehlikeli ve canavarca bir biçimde çerçevelemektedir. Sığınmacıların bu kriminal eylem veya iddiayla birlikte anılması nedeniyle “Asylbewerber” (sığınmacı) sözcüğüne de aynı kod atanmıştır. Ayrıca sığınmacıların

böylesi vahşi bir kriminal eylemin faili olarak gösterilmeleri nedeniyle *kriminalize etme/suçlama* ve *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodları; münferit olduğu belirtilen bir olayın sığınmacıların ortak bir özelliğiymiş gibi sunulması nedeniyle de *genelleme/stereotipleştirme/ön yargı* kodu kullanılmıştır.

Tehlikenin yalnızca Almanya ve Alman vatandaşları için söz konusu olmadığı vurgulandığı ve mültecilerin ülkelerinden kaçışlarının da meşrulaştırıldığı örneklerden biri olan “Fassbomben des Regimes und den Terror des IS” (rejimin varil bombaları ve IS terörü) (FAZ_H213) ifadesinde, Suriye hükümeti yerine “rejim” sözcüğünün kullanılması, hükümetin meşruiyetinin kabul edilmediğini göstermektedir. Rejimin gayrimeşruluğu, gerçekleştirdiği varil bombası kullanımı gibi eylemlerin gayrimeşru ve şiddet içerikli olarak temsil edilmesiyle de pekiştirilmektedir. Ayrıca ifadede çatışma ve şiddet unsurlarının bir arada sunulması nedeniyle *çatışma/savaş*; varil bombalarının kullanımının ve IS terörünün yarattığı tehdit nedeniyle ise *tehlike/tehdit/güvenlik* kodları atanmıştır.

FAZ’da görüşlerine yer verilen Suriyelilerden biri, ülkedeki yakınlarına sınırları geçmenin çok büyük bir risk oluşturmadığını bildiren kişilerin, daha fazla insanın Almanya’ya gitmesine neden olabileceğini belirtmekte ve bu durumu barajın yıkılması metaforuyla ifade etmektedir. Göç hareketinin bir barajı yıkabilecek güçte ve ardından durdurulması güç bir sel gibi tasvir edilmesi nedeniyle bu ifadeye *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *kriz/felaket/kaos* kodları atanmıştır: “Viele überquerten in diesem Sommer ohne zu großes Risiko die Grenzen, und sie berichteten das nach Hause. ‘Das war der Dammbruch’” (Pek çoğu bu yaz çok büyük risk almaksızın sınırları geçti ve memleketlerine bunu haber verdi. “Bu, barajın/engelin yıkılmasıydı.”) (FAZ_H213).

Dönemin Maliye Bakanının “Lawinen kann man auslösen, wenn irgendein etwas unvorsichtiger Skifahrer oben in den Hang geht und ein bisschen Schnee in Bewegung setzt. (...) Ob wir schon in dem Stadium sind, wo die Lawine im Tal unten angekommen ist, oder ob wir in dem Stadium im oberen Drittel des Hanges sind, weiß ich nicht. Wenn wir im oberen Drittel des Hanges sind, ist das Bild von der Lawine eine ziemliche Herausforderung. Die können wir Deutsche nicht allein meistern.” (Çığlar, yukarıda yamaca çıkan biraz dikkatsiz herhangi bir kayakçının az miktarda karı hareket ettirmesiyle tetiklenebilir. Çığın vadinin aşağısına vardığı aşamada mı, yoksa yukarıda yamacın üçte birlik bölümünde mi olduğumuzu bilmiyorum. Eğer yukarıda yamacın üçte birlik bölümündeysek, çığ imgesi büyük bir zorluk/mezdan okumadır. Biz Almanlar bunun üstesinden tek başımıza gelemeyiz.) (FAZ_H304) ifadesinde yer alan “Lawine” (çığ) metaforu da mülteci hareketliliğini kontrol edilmesi güç ve yıkıcı bir doğal afet olarak çerçevelemektedir. Bu nedenle ifadeye *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *kriz/felaket/kaos* kodları atanmıştır.

Köln’de 2015’i 2016’ya bağlayan yılbaşı gecesi yaşanan cinsel saldırı, taciz, gasp olayların “Ereignisse in Köln” (Köln’deki olaylar) (FAZ_H365) ardından mültecilere, Arap kültürüne ve İslam’a bakışta ve onlara ilişkin söylemde bir milat, bir kırılma noktası yaşanmıştır (Werthschulte, 6 Ocak 2017). Mülteciler, özellikle Müslüman Arap erkekleri tehlikeli, kriminal homojen bir kitle olarak olumsuz kalıp yargılarla sunulmuştur. Bu nedenle “Silvesternacht in Köln”, “Ereignisse von Köln” (Köln olayları) (FAZ_H365), “Ereignisse in Köln” (Köln’deki olaylar) (FAZ_H365), “Vorfälle von Köln” (Köln olayları) (FAZ_H365) ifadeleri örtük kötü adlandırmalar olarak düşünülmüş ve *tehrlike/tehdit/güvenlik* kodu atanmıştır. “Terror in Berlin, Paris und Brussel” (Berlin, Paris ve Brüksel’deki terör) (FAZ_H589) ifadesinde verilen şehir isimleri tıpkı Köln gibi mültecilerle ilgili olumsuz olayları çağrıştırdığı için örtük/dolaylı kötü adlandırmalar kodu atanmıştır. Ayrıca bu şehir isimlerinin terör sözcüğüyle yan yana kullanılması, mülteci politikasının yarattığı toplumsal ve yönetsel krizi vurguladığı düşünüldüğü için *kriz/felaket/kaos* kodu da atanmıştır. Benzer biçimde “Musikhalle Bataclan” (Bataclan Konser Salonu) (FAZ_H589), “Berliner Weihnachtsmarkt” (Berlin Noel Pazarı) (FAZ_H589), “Lampedusa” (Lampedusa) (FAZ_H589, H645), “Silvesternacht” (Yılbaşı Gecesi) (FAZ_H365), “Kölner Silvesternacht” (Köln Yılbaşı Gecesi (olayları), SZ_H25, FAZ_H598, H867), “Der Freiburger Fall” (FAZ_H839), “Berlin, Paris und Brussel” (Berlin, Paris ve Brüksel) (FAZ_H589) gibi kolektif hafızada olumsuz çağrışımları olan, bireysel veya toplumsal travmaları tetikleyen bu toponimler, birer sembolik “hafıza mekanlar” (lieux de me’morie) (Nora, 1989, s.7) veya söylemsel olarak “kristalleşmiş” (Nora, 1989, s. 7) toponimler olarak değerlendirilebilir. İtalya’nın Lampedusa adası, pek çok düzensiz göçmenin öldüğü ve aynı zamanda “Avrupa Kalesi”ni (Festung Europa) korumada yetersiz kalınışı; Paris’in çeşitli yerlerinde ve özellikle Bataclan Konser Salonu’nda, Brüksel’deki metro istasyonu ve havalimanında, Berlin’deki bir Noel Pazarı’nda gerçekleştirilen terör saldırıları kamusal alanlardaki güvenlik açığının ve “İslamcı motifli terörün/aşırılıkların” (Bundeskriminalamt, t.y.) (islamistisch motivierter Terrorismus/Extremismus) ve Köln Yılbaşı Gecesi’nde yaşanan cinsel taciz, gasp, yaralama olayları hem kamusal alandaki güvenlik açığının hem de entegrasyon başarısızlığının kristalleşmiş şifreleridir.

Güvenlik tehlikesinin yaşandığı bir diğer nokta ise sınırlardır. “Sicherung der Grenzen” (sınırları güçlendirme) (FAZ_H413) şeklindeki güvenlikleştirme önlemlerinden biri olan bu ifadede ülke, sınırları olan bir yer/konteyner şeklinde kavramsallaştırılmış ve mültecilerin de bu yerin güvenliğini tehdit etme potansiyeli olan unsurlar olduğu ima edilmiştir. Eski Yeşiller Partili Tübingen Belediye Başkanı Boris Palmer Avrupa’nın “eine enorme Sogwirkung auf Millionen von Menschen” (milyonlarca insan üzerinde büyük bir çekim etkisi) (FAZ_H645) olduğunu ve bu etkisinin, bu insanların Akdeniz üzerinden Avrupa’ya ulaşmasına yol açtığını ve açmaya

devam edeceğini ifade etmesi, sınır güvenliğinin tehlike altında olduğunu ima etmesi nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu atanarak gruplandırılmıştır. Bunun yanı sıra mültecilerin kendisi için ölüm riskini de barındıran; “Ertrinken” (boğulma) (FAZ_H645), “ertrunken” (FAZ_H740) ve “Sie finden andere Wege, mit dem Risiko, dass noch mehr Menschen ertrinken.” (Daha fazla insanın boğularak ölmesi pahasına başka yollar buluyorlar.) (FAZ_H425) cümlesindeki suda boğularak ölme anlamına gelen “Ertrinken” ismine ve “ertrinken” eylemine ve tıpkı “ertrinken” eylemi gibi doğrudan tehlike belirten “tot” (ölü) (FAZ_H740), “Gefahr” (tehlike) (FAZ_H740) ifadelerine de *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu atanmıştır.

Göçün bir akış olarak kavramsallaştırıldığı su metaforu çerçevesinde, mülteciler söylemde çoğunlukla kontrol edilmesi zor, süreklilik arz eden bir kitlesel hareket olarak temsil edilmektedir. “Fluchtwelle” (göç dalgası) (FAZ_H213, H305), “Flüchtlingswelle” (FAZ_H19, H365), “Migrationswelle” (FAZ_H365) ifadeleri; “Viele überquerten in diesem Sommer ohne zu großes Risiko die Grenzen, und sie berichteten das nach Hause. ‘Das war der Dammbruch’, sagt Salem al Hamid” (Pek çoğu bu yaz çok büyük risk almaksızın sınırları geçti ve memleketlerine bunu haber verdi. Bu, barajın/engelin yıkılmasıydı.) (FAZ_H213) cümlesinde geçen “Dammbruch” (barajın yıkılması) ifadesi ve “Anschwellen des Flüchtlingsstroms” (mülteci akışının/akımının yükselmesi) (FAZ_H305) ifadesinde mültecilerin kabaran/yükselen bir nehir, bir dalga, barajı tıkan bir sel olarak temsil edilmesi nedeniyle bu ifadeler *insandışılştırma/nesneleştirme* ve *doğal afet* metaforu kodu verilmiştir. Ayrıca mülteci sayısının artmasının, kontrol edilmesi gereken bir kriz olduğunun ima edilmesi nedeniyle de *kriz/felaket/kaos* kodu atanmıştır. Yine su metaforu bağlamında, bir haberde görüşlerine yer verilen Almanya’daki bir kliniğin başhekimini ve Alman-Suriye Derneği’nin Genel Sekreteri olan Dr. Salem el Hamid’in “Der Strom ebbt damit nicht ab.” (Akış bununla azalmaz) (FAZ_H213) cümlesinde geçen “abebben” eylemi, suyun geri çekilmesi/cezir anlamına gelen “Ebbe” sözcüğünden türemiştir. “abebben” ise bir şeyin (gürültü, akım, dalga, heyecan vb.) gücünün/yoğunluğunun azalması ve çekilmesi anlamına gelir. Bu eylem, yoğun akışın/hareketliliğin durdurulamadığını vurguladığı için bu cümleye de *kriz/felaket/kaos* kodu atanmıştır.

Dönemin Almanya İçişleri Bakanı Hans-Peter Friedrich kendisiyle yapılan röportajda, Avrupa ülkelerinde yaşayan bazı kişilerin radikalleşerek Suriye’ye savaşmaya gittiklerini ve sonra ülkelerine döndüklerinde onların “tickende Zeitbomben” (her an patlamaya hazır saatli bombalar) (FAZ_H68) olduklarını belirtir. İnsanların programlanmış/zaman ayarlı birer nesne (bomba) olarak tasvir edilmesi nedeniyle *insandışılştırma/nesneleştirme* ve *negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı*, henüz suç işlememiş olsalar bile, Suriye’de “tödliches Handwerk” (öldürme sanatı)nı (SZ_H68) öğrendikleri için her an öldürmeye hazır, Avrupa’nın

güvenliğini tehlikeye atma potansiyeli olan failer şeklinde damgalanmaları nedeniyle *kriminalize etme/suçlama* ve *tehlike/tehdit/güvenlik*, “Zeitbomben” metaforunun şiddet, savaş çağrışımı yapması nedeniyle ona *çatışma/savaş* kodu da atanmıştır.

Daha çok ülkeye giriş bağlamında kullanılan ve eylemin yasa dışılığını vurgulayan: “illegal” (yasa dışı/düzensiz) (SZ_H6/98/146), “Illegalität” (yasa dışılık/kanunsuzluk) (FAZ_H159), “illegale Einwanderung” (yasa dışı/düzensiz göç) (FAZ_H304), “illegaler Einwanderung” (yasa dışı/düzensiz göçe) (SZ_H146), “illegale Migration” (yasa dışı/düzensiz göç) (FAZ_H425), “illegale Zuwanderung” (yasa dışı/düzensiz ülkeye girip yerleşme) (FAZ_H425), “illegalen Grenzübertretts” (yasa dışı/düzensiz sınır ihlalinin) ve “illegal Eingereiste” (yasa dışı/düzensiz olarak ülkeye girenler) (SZ_H142), “illegal eingereisten Syrer” (yasa dışı/düzensiz şekilde ülkeye giren Suriyeliler) (FAZ_H159) gibi sözcük ve ifadelerde, yapılan eylemin hukuk dışına çıkılarak yapılması nedeniyle *gayrimeşrulaştırma* ve bu eylemi yapan kişiler için *kriminalize etme/suçlama* kodları atanmıştır. Ayrıca ülkeye yasa dışı girilebilmesi, sınır güvenliğinin yeterince sağlanamadığını ve bunun kamu düzeni için tehlike yarattığını ima etmesi nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu da atanmıştır.

Kriminalize etme/suçlama kodunun atandığı “Täter” (fail/suçlu) (SZ_H13/29, FAZ_H527), “Attentäter” (saldırgan) (FAZ_H365/589, SZ_H57), “Straftäter” (suçlu) (SZ_H98/150), “Selbstmordattentäter” (intihar bombacısı) (SZ_H57), “Messerattentäter” (bıçaklı saldırı) (SZ_H13), “Messerstecher” (bıçaklayan kişi) (SZ_H13), “Gefährder” (henüz suç işlememiş; ama potansiyel tehdit oluşturan kişi) (FAZ_H589), “Verbrecher” (suç işlemiş kişi) (SZ_H13/150), “Amokläufer” (kitle saldırgan) (SZ_H13) sözcüklerine bu kodun dışında, Almanya’nın başta izlediği hoş geldin kültürü ve açık kapı politikasının, Suriyelilere tanıdığı iltica hakkının onlar tarafından suistimal edildiği iması nedeniyle (özellikle “Pariser Attentäter” (Paris saldırısını yapan kişi) SZ_H98, FAZ_H589 ve “Kölner Täter” (Köln’de suç işleyen kişi) SZ_H13) *suç ve kötüye kullanım*, Suriyelilerin toplum düzenini bozan, bizden olmayan, yabancı ve düşman oldukları iması nedeniyle *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık, biz ve onlar ayrımı, negatif temsil/eleştiril/düşmanlaştırıcı*, saldırma eyleminin bir güvenlik meselesi olması nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik* ve kriminal birine yapılacak müdahaleleri, onunla ilgili alınacak kararları meşrulaştırması nedeniyle *meşrulaştırma* kodları atanmıştır.

Köln’de 2015 yılını 2016’ya bağlayan yılbaşı gecesi yaşanan cinsel saldırı, taciz ve gasp olaylarının “Ereignisse in Köln” (Köln’deki olaylar) (FAZ_H365) şeklinde adlandırılmasının ardından, mültecilere, Arap kültürüne ve İslam’a bakışta ve bunlara ilişkin söylemde bir milat, bir kırılma noktası yaşanmıştır (Werthschulte, 6 Ocak 2017). Mülteciler, özellikle Müslüman

Arap erkekleri, tehlikeli ve kriminal homojen bir kitle olarak olumsuz kalıp yargılarla sunulmuştur. Bu nedenle “Silvesternacht in Köln”, “Ereignisse von Köln” (Köln olayları) (FAZ_H365), “Ereignisse in Köln” (Köln’deki olaylar) (FAZ_H365), “Vorfälle von Köln” (Köln olayları) (FAZ_H365) ifadeleri *örtük kötü adlandırmalar* olarak değerlendirilmiş ve *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu atanmıştır. “Terror in Berlin, Paris und Brussel” (Berlin, Paris ve Brüksel’deki terör) (FAZ_H589) ifadesinde verilen şehir isimleri, tıpkı Köln gibi mültecilerle ilgili olumsuz olayları çağrıştırdığı için *örtük/dolaylı kötü adlandırmalar* kodu atanmıştır. Ayrıca bu şehir isimlerinin “Terror” sözcüğüyle yan yana kullanılması, mülteci politikasının yarattığı toplumsal ve yönetsel krizi vurguladığı düşünüldüğü için *kriz/felaket/kaos* kodu da atanmıştır. Benzer biçimde “Musikhalle Bataclan” (Bataclan Konser Salonu) (FAZ_H589), “Berliner Weihnachtsmarkt” (Berlin Noel Pazarı) (FAZ_H589), “Lampedusa” (Lampedusa) (FAZ_H589, H645), “Silvesternacht” (Yılbaşı Gecesi) (FAZ_H365), “Kölner Silvesternacht” (Köln Yılbaşı Gecesi (olayları), (SZ_H25, FAZ_H598, H867), “Der Freiburger Fall” (FAZ_H839), “Berlin, Paris und Brussel” (Berlin, Paris ve Brüksel) (FAZ_H589) gibi kolektif hafızada olumsuz çağrışımları olan ve bireysel veya toplumsal travmaları tetikleyen toponimler, birer sembolik “hafıza mekânı” (lieux de mémoire) (Nora, 1989, s. 7) veya söylemsel olarak “kristalleşmiş” (Nora, 1989, s. 7) toponimler olarak değerlendirilebilir. İtalya’nın Lampedusa adası, pek çok düzensiz göçmenin öldüğü ve aynı zamanda “Avrupa Kalesi”ni (Festung Europa) korumada yetersiz kaldığı; Paris’in çeşitli yerlerinde ve özellikle Bataclan Konser Salonu’nda, Brüksel’deki metro istasyonu ve havalimanında, Berlin’deki bir Noel Pazarı’nda gerçekleştirilen terör saldırıları kamusal alanlardaki güvenlik açığının ve “İslamcı motifli terörün/aşırılıkların” (Bundeskriminalamt, t.y.) (islamistisch motivierter Terrorismus/Extremismus) ve Köln Yılbaşı Gecesi’nde yaşanan cinsel taciz, gasp ve yaralama olayları hem kamusal alandaki güvenlik açığının hem de entegrasyon başarısızlığının kristalleşmiş şifreleridir.

Güvenlik tehlikesinin yaşandığı bir diğer nokta ise sınırlardır. “Sicherung der Grenzen” (sınırları güçlendirme) (FAZ_H413) şeklindeki güvenlikleştirme önlemlerinden biri olan bu ifadede ülke, sınırları olan bir yer/konteyner şeklinde kavramsallaştırılmış ve mültecilerin de bu yerin güvenliğini tehdit etme potansiyeli olan unsurlar olduğu ima edilmiştir. Dönemin Tübingen Belediye Başkanı, Avrupa’nın “eine enorme Sogwirkung auf Millionen von Menschen” (milyonlarca insan üzerinde büyük bir çekim etkisi) (FAZ_H645) olduğunu ve bu etkinin, bu insanların Akdeniz üzerinden Avrupa’ya ulaşmasına yol açtığını ve açmaya devam edeceğini ifade etmesi, sınır güvenliğinin tehlike altında olduğunu ima etmesi nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu atanarak gruplandırılmıştır. Bunun yanı sıra mültecilerin kendisi için ölüm riskini de barındıran “Ertrinken” (boğulma) (FAZ_H645), “ertrunken” (FAZ_H740) ve “Sie finden andere Wege, mit dem Risiko, dass noch mehr Menschen ertrinken.” (Daha fazla insanın

boğularak ölmesi pahasına başka yollar buluyorlar.) (FAZ_H425) cümlesindeki suda boğularak ölme anlamına gelen “Ertrinken” ismine ve “ertrinken” eylemine ve tıpkı “ertrinken” eylemi gibi doğrudan tehlike belirten “tot” (ölü) (FAZ_H740), “Gefahr” (tehlike) (FAZ_H740) ifadelerine de *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu atanmıştır.

Göçün bir akış olarak kavramsallaştırıldığı su metaforu çerçevesinde, mülteciler söylemde çoğunlukla kontrol edilmesi zor, süreklilik arz eden bir kitlesel hareket olarak temsil edilmektedir. “Fluchtwelle” (göç dalgası) (FAZ_H213, H305), “Flüchtlingswelle” (FAZ_H19, H365), “Migrationswelle” (FAZ_H365) ifadeleri; “Viele überquerten in diesem Sommer ohne zu großes Risiko die Grenzen, und sie berichteten das nach Hause. ‘Das war der Dammbruch’” (Pek çoğu bu yaz çok büyük risk almaksızın sınırları geçti ve memleketlerine bunu haber verdi. “Bu, barajın/engelin yıkılmasıydı.”) (FAZ_H213) cümlesinde geçen “Dammbruch” (barajın yıkılması) ifadesi ve “Anschwellen des Flüchtlingsstroms” (mülteci akışının/akımının yükselmesi) (FAZ_H305) ifadesinde mültecilerin kabaran/yükselen bir nehir, bir dalga, barajı yıkan bir sel olarak temsil edilmesi nedeniyle bu ifadelere *insandışılştırma/nesneleştirme* ve *doğal afet* metaforu kodu verilmiştir. Ayrıca mülteci sayısının artmasının, kontrol edilmesi gereken bir kriz olduğunun ima edilmesi nedeniyle de *kriz/felaket/kaos* kodu atanmıştır. Yine su metaforu bağlamında, Almanya’daki bir kliniğin başhekimi ve Alman-Suriye Derneği’nin Genel Sekreteri olan bir kişinin “Der Strom ebbt damit nicht ab.” (akış bununla azalmaz) (FAZ_H213) cümlesinde geçen “abebben” eylemi, suyun geri çekilmesi/cezir anlamına gelen “Ebbe” sözcüğünden türemiştir. “abebben” ise bir şeyin (gürültü, akım, dalga, heyecan vb.) gücünün/yoğunluğunun azalması ve çekilmesi anlamına gelir. Bu eylem, yoğun akışın/hareketliliğin durdurulmadığını vurguladığı için bu cümleye de *kriz/felaket/kaos* kodu atanmıştır.

Dönemin Almanya İçişleri Bakanı, kendisiyle yapılan bir röportajda, Avrupa ülkelerinde yaşayan bazı kişilerin radikalleşerek Suriye’ye savaşmaya gittiklerini ve sonra ülkelere döndüklerinde onların “tickende Zeitbomben” (her an patlamaya hazır saatli bombalar) (FAZ_H68) olduklarını belirtir. İnsanların programlanmış/zaman ayarlı birer nesne (bomba) olarak tasvir edilmesi nedeniyle insandışılştırma/nesneleştirme ve negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı, henüz suç işlememiş olsalar bile Suriye’de “tödliches Handwerk” (öldürme sanatı) (SZ_H68) öğrendikleri için her an öldürmeye hazır, Avrupa’nın güvenliğini tehlikeye atma potansiyeli olan failer şeklinde damgalanmaları nedeniyle kriminalize etme/suçlama ve tehlike/tehdit/güvenlik, “Zeitbomben” metaforunun şiddet ve savaş çağrışımı yapması nedeniyle ise çatışma/savaş kodu da atanmıştır.

Daha çok ülkeye giriş bağlamında kullanılan ve eylemin yasa dışılığını vurgulayan “illegal” (yasa dışı/düzensiz) (SZ_H6/98/146), “Illegalität” (yasa dışılık/kanunsuzluk) (FAZ_H159), “illegale Einwanderung” (yasa dışı/düzensiz göç) (FAZ_H304), “illegaler Einwanderung” (yasa dışı/düzensiz göçe) (SZ_H146), “illegale Migration” (yasa dışı/düzensiz göç) (FAZ_H425), “illegale Zuwanderung” (yasa dışı/düzensiz ülkeye girip yerleşme) (FAZ_H425), “illegalen Grenzübertritt” (yasa dışı/düzensiz sınır ihlalinin) ve “illegal Eingereiste” (yasa dışı/düzensiz olarak ülkeye girenler) (SZ_H142), “illegal eingereisten Syrer” (yasa dışı/düzensiz şekilde ülkeye giren Suriyeliler) (FAZ_H159) gibi sözcük ve ifadelerde, yapılan eylemin hukuk dışına çıkılarak gerçekleştirilmesi nedeniyle *gayrimeşrulaştırma* ve bu eylemi yapan kişiler için *kriminalize etme/suçlama* kodları atanmıştır. Ayrıca ülkeye yasa dışı girilebilmesi, sınır güvenliğinin yeterince sağlanamadığını ve bunun kamu düzeni için tehlike yarattığını ima etmesi nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik* kodu da atanmıştır.

Kriminalize etme/suçlama kodunun atandığı “Täter” (fail/suçlu) (SZ_H13/29, FAZ_H527), “Attentäter” (saldırgan) (FAZ_H365/589, SZ_H57), “Straftäter” (suçlu) (SZ_H98/150), “Selbstmordattentäter” (intihar bombacısı) (SZ_H57), “Messerattentäter” (bıçaklı saldırı) (SZ_H13), “Messerstecher” (bıçaklayan kişi) (SZ_H13), “Gefährder” (henüz suç işlememiş; fakat potansiyel tehdit oluşturan kişi) (FAZ_H589), “Verbrecher” (suç işlemiş kişi) (SZ_H13/150), “Amokläufer” (kitle saldırgan) (SZ_H13) sözcüklerine bu kodun dışında, Almanya’nın başta izlediği hoş geldin kültürü ve açık kapı politikasının, Suriyelilere tanıdığı iltica hakkının onlar tarafından suistimal edildiği iması nedeniyle (özellikle “Pariser Attentäter” (Paris saldırısını yapan kişi, SZ_H98, FAZ_H589) ve “Kölner Täter” (Köln’de suç işleyen kişi, SZ_H13) suç ve kötüye kullanım, Suriyelilerin toplum düzenini bozan, bizden olmayan, yabancı ve düşman oldukları iması nedeniyle yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık, biz ve onlar ayrımı, negatif temsil/eleştirme/düşmanlaştırıcı, saldırma eyleminin bir güvenlik meselesi olması nedeniyle tehlike/tehdit/güvenlik ve kriminal birine yapılacak müdahaleleri, onunla ilgili alınacak kararları meşrulaştırması nedeniyle meşrulaştırma kodları atanmıştır.

Eski Yeşiller Partili Tübingen Belediye Başkanı, Fransa’da yaşananlar üzerinden bir okuma yaparak genç göçmenlerin (“jungen Migranten”) (FAZ_H645) işsiz olmaları, Müslüman göçmenlerin (“muslimischer Einwanderer”) (FAZ_H645) uyum konusunda başarılı olamamaları ve İslamcı terör saldırıları (“islamistische Terroranschläge”) (FAZ_H645) gibi durum ve olayları, (Müslüman) göçmen kimliğini hem kültürel uyumsuzlar/yabancılar olarak hem de terör olaylarıyla eşleştirerek aktarmıştır. Bu nedenle “jungen Migranten” ve “muslimischer Einwanderer” ifadelerine *kriminalize etme/suçlama*, *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma*, *genelleme/stereotipleştirme/ön yargı*; “islamistische Terroranschläge” ifadesine

tehlike/tehdit/güvenlik, negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı, suç ve kötüye kullanım, çatışma/savaş gibi kodlar atanmıştır. Ayrıca, genç göçmenlerin işsiz ve Müslüman göçmenlerin topluma uyum sağlama konusunda başarısız olmaları ve İslamcı terör saldırıları gerçekleşmesi gibi durum ve olayların yani “bestehenden Probleme des Landes mit Migration” (ülkenin göçle ilgili mevcut sorunları)n (FAZ_H645), Fransa’da “Marine le Pen” (FAZ_H645) gibi aşırı sağcı bir aktörün seçilmesine yol açtığını belirterek bu seçimi meşrulaştırmış/normalleştirmiştir. Bu nedenle *meşrulaştırma/normalleştirme* ve Marine Le Pen gibi bir korku unsurunu araçsallaştırarak, Alman politikacılarının hoş geldin kültüründen uzaklaşmaları gerektiği konusunda okuyucuyu manipüle ettiği için *söylemsel araçsallaştırma/manipülasyon* kodları da atanmıştır.

Kriminalize etme/suçlama, güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma, genelleme/stereotipleştirme/ön yargı kodlarına diğer örnekler olarak; Hamburg’da bir markette bir kişiyi öldürüp birden fazla kişiyi yaralayan Filistin kökenli “Ahmad A.” (SZ_H13) ve Köln’de Mc. Donalds’ta yangın çıkarıp ardından girdiği bir eczanede bir kişiyi rehin alan Suriye kökenli “Mohammed Abo R.” (SZ_H13), “Panik, saldırma ve öldürme isteğiyle” (Duden, t.y.-b) rastgele etrafına saldıran kişiler için kullanılan “Amokläufer” (Amok koşucusu) (SZ_H13), “Messerattentäter” (bıçaklı saldırgan) (SZ_H13), “Messerstecher” (bıçaklı saldırgan) (SZ_H13), “Täter” (fail) (SZ_H13/29), “Attentäter” (saldırgan) (FAZ_H365, H589, SZ_H57), “Straftäter” (suçlu) (SZ_H98/150), “Selbstmordattentäter” (intihar eylemcisi) (SZ_H57), “Verbrecher” (suçlu) (SZ_H13/150), “Gefährder” (FAZ_H589), “Islamist” (İslamcı) (SZ_H13/175), “Extremist” (aşırılıkçı/radikal) (SZ_H13/175), “gewalttätige Einwanderer” (şiddet eğilimli) (FAZ_H365) ifadeleri sıralanabilir.

Çatışma/savaş ile *tehlike/tehdit/güvenlik* çerçevesinde, mülteciler ve göç olgusu sıklıkla savaş dili ve askeri metaforlar üzerinden, tehdit ve kriz bağlamında temsil edilmektedir. Örneğin “Ansturm” (akın, hücum) (SZ_H91, FAZ_H305, H645), “Flüchtlingsansturm” (mülteci akını), (FAZ_H589), “Ansturm syrischer Flüchtling” (Suriyeli mülteci akını) (FAZ_H19) ve “deutsche Politik zur Bewältigung des Ansturms” (mülteci akınıyla başa çıkmaya yönelik Alman politikası) (FAZ_H305) ifadelerinde geçen “Ansturm” sözcüğü, göç hareketini sıradan bir yer değiştirme değil, organize, ani ve karşı konulması gereken bir saldırı/hücum gibi çerçevelemektedir. Benzer şekilde “Sturm auf die zweitgrößte Stadt” (ikinci büyük şehre saldırı) (FAZ_H19), ifadesindeki “Sturm” (saldırı) kelimesi de doğrudan askeri bir eylemi çağrıştırarak, mültecileri ya da göç hareketini güvenlik tehdidi oluşturan bir güç olarak konumlandırmaktadır. Bu kullanım, mültecileri birey olmaktan çıkarıp, kontrol edilmesi gereken tehditkâr bir kolektif aktör haline getirmektedir.

Öte yandan “Bürgerkriegswirren” (iç savaş kargaşası) (FAZ_H19), “eskalierenden Gewalt vor einem jahrelangen Bürgerkrieg in Syrien” (Suriye’de tırmanan şiddet karşısında uzun yıllar boyu sürebilecek bir iç savaş) (SZ_H19), “ein blutiger Bürgerkrieg” (kanlı bir iç savaş) (FAZ_H213), “die Situation zum blutigsten Szenario eines Bürgerkriegs entwickelt” (durum, bir iç savaşın en kanlı senaryosuna evrildi) (FAZ_H19), “Fassbomben des Regimes” (rejimin el bombaları) (FAZ_H213) ve “Terror des IS” (FAZ_H213) gibi ifadeler, göçün arka planındaki şiddeti ve savaş ortamını vurgulayarak söylemi yoğun bir şiddet, korku ve kaos atmosferi içine yerleştirmektedir. “auf der Flucht erschossen” (kaçarken silahla vuruldu) (FAZ_H7) ifadesi ise kaçış sürecinin bile ölümcül riskler içerdiğini gösterirken, aynı zamanda bu süreci hayati tehlikelerle özdeşleştirmektedir. Bu tür söylemler bir yandan mültecilerin geldiği bağlamı dramatize ederken, diğer yandan göç olgusunu sürekli olarak şiddet, tehdit ve güvenlik riskiyle ilişkili bir çerçeveye oturtmaktadır. Bu nedenle söz konusu ifadeler, hem çatışma/savaş söylemini yeniden üreten hem de göçü güvenlik eksenli bir tehdit olarak konumlandıran dilsel unsurlar içermeleri sebebiyle *çatışma/savaş* ve *tehlike/thedit/güvenlik* kodları altında gruplandırılmıştır.

Mülteciler arasında ötekileştirici/ayırıcı bir sınıflandırma üreten “A- und B-Flüchtlinge” (A ve B grubu mülteciler) (SZ_H6) ifadesine, uyum sağlama konusunda başarılı olacağına inanıldığı için makbul olanlar ve Almanya’da kalma ihtimali (“Bleibeperspektive”, SZ_H6) olanlar ile uyum sağlama konusunda başarılı olmayacağı düşünüldüğü için daha az makbul olanlar ve geldikleri ülkeye geri gönderilme potansiyeli olanlar şeklinde mülteciler arasında yapılan sınıflandırma nedeniyle *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayırıcılık* ve mültecilerin isimleri, kimlikleri, hikayeleri, hakları gibi unsurlarının ortak bir sınıflandırmanın içinde eritilip, kolektif bir grup olarak temsil edilmeleri nedeniyle *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez (kitle)* kodu atanmıştır.

Benzer biçimde dönemin Die Grünen (Yeşiller) partili Baden-Württemberg Eyalet Başkanı, “işe yaramaz” (“Tunichtguten”, FAZ_H839) “erkek sürüleri” (“Männerhorden”, FAZ_H839) olarak nitelendirdiği suça karışmış mültecilerin “kuş uçmaz kervan geçmez yere gönderilmeleri” (“in die Pampa’ schicken”, FAZ_H839) gerektiğini belirtmiştir. Kretschmann’ın “in die Pampa’ schicken” ifadesinde geçen “Pampa” sözcüğü “uzak, ıssız ve ulaşımı zor bölge” (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache, t.y.) anlamına gelir. Kretschmann bu ifadeyi kullanarak, mültecilerin toplumdan tecrit edilmelerini savunmuştur. Bu nedenle bu ifadeye *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayırıcılık* kodu atanmıştır. Yerel halk ile mülteciler veya yabancılar yani biz (grubun içindekiler) ile onlar (grubun dışındakiler) arasında ayırım yapan “Flüchtlinge und einheimische Bevölkerung” (yerel halk) (FAZ_H156, H425, H536), “Einheimische” (yerliler) (SZ_H112/114) ve “Einheimische und Fremde” (SZ_H139) ifadelerine

yabancılaştırma/ötekileştirme/ayırıştırma, biz ve onlar ayrımı dışında onların homojen bir kitle gibi sunulması nedeniyle *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)* kodları da atanmıştır. Başka bir örnek olarak “Wir müssen ebenso viel für die Normalbevölkerung tun wie für die Flüchtlinge.” (Mülteciler için yaptığımız kadarını normal halk için de yapmalıyız.) (SZ_H29) cümlesi verilebilir. Cümlede toplumda birbirine paralel ve rakip (normal halk ile normal olmayan mülteciler şeklinde) iki farklı grup olduğu iması nedeniyle “Normalbevölkerung” (normal halk) ve “Flüchtling” (mülteci) sözcüklerine *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayırıştırma*, biz ve onlar ayrımı ve mültecilerin homojen tek bir blok şeklinde sunulması nedeniyle *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)* kodları da atanmıştır. Halep’ten, önce Türkiye’ye ardından Almanya’ya göç etmek zorunda kalan Suriyeli mülteci Mohamad Kteish’la yapılan bir röportajda, Kteish, Türkiye’de Suriyeli mültecilere önce kucak açıldığını; fakat bir süre sonra kendisi ve diğer mültecilerin “das Feindbild der Bürger” (vatandaşların düşman figürü) (SZ_H2) haline geldiğini ifade etmiştir. Bu ifadede yerli ve meşru olan “biz”in karşısına, yabancı, gayrimeşru ve tehlikeli “onlar” konumlandırıldığı için bu ifadelere *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayırıştırma*, biz ve onlar ayrımı ve mültecilerin hepsinin aynı kefeye konulup tehlikeli bir kitle olarak sunulması nedeniyle *genelleme/stereotipleştirme/ön yargı* kodları atanmıştır. Suriyeli mülteci Mohamad Kteish’ın kendisinden yaşça küçük kardeşlerinin “tamamen normal bir ilkokul sınıfında” (SZ_H2), onun ise hem özel eğitim gereken çocukların hem de sığınmacı ve mülteci çocukların gittiği özel/ayrı bir sınıfta (Sonderklasse) eğitim aldığını ifade ettiği “Ich gehe in eine ‘Sonderklasse’ für Geflüchtete” (SZ_H2) cümlesinde geçen “‘Sonderklasse’ für Geflüchtete” (mülteciler için ayrı sınıf) ifadesine *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayırıştırma* kodu atanmıştır. Köşe yazarının (Vinzent Tschirpke) “Sonderklasse” sözcüğünü tırnak içinde yazması, hem Alman eğitim sisteminin yarattığı bu ayrımcılığa onun eleştirel bir mesafe koyduğunu, hem de 60’lı yıllarda sırf dil bilmediği için göçmen işçi çocuklarının gitmek zorunda bırakıldığı Sonderschule (engelliler için okul) kavramına gönderme yaptığını düşündürmektedir. Kteish’ın kardeşleri doğrudan eğitim sistemine dahil olurken, onun akranlarıyla aynı sınıfta okuyamaması, fakat Almanca öğrenme koşulunu yerine getirdiğinde “tamamen normal” (SZ_H2) sınıfa geçebilmesi onun kurumsal olarak yabancı olduğu gerçeğini pekiştirmektedir.

“Vielen ‘richtigen’ Deutschen sind Geflüchtete ein Dorn im Auge.” (Birçok “gerçek” Alman için mülteciler rahatsız edicidir.) (SZ_H2) cümlesinde geçen ve göze batan diken anlamına gelen “Dorn im Auge”, eski Ahit’de de geçen bir ifadedir. Eski Ahit’te (akt. Seipp, t.y.), İsrailoğulları’na vadedilmiş toprak olduğuna inanılan Kenan topraklarından Kenan halkının çıkarılmaları gerektiği, aksi takdirde onların göze batan diken olacağı ifade edilmiştir. Tıpkı rahatsızlık verici yabancı bir unsur olan dikenle ve “vadedilen topraklar”ı “işgal eden” Kenan

halkıyla yaşamının mümkün olmadığı gibi, Alman toplumunun da mültecilerle yaşamının mümkün olmadığı fikri bu ifadeyle meşrulaştırılmıştır. Verilen cümlede toplum iki farklı kutba bölünmüş ve ‘biz’ “‘gerçek’ Almanlar”ın (SZ_H2) karşısındaki kutba, bizi rahatsız eden ‘onlar’ grubuna mülteciler konulmuştur. Bu nedenle cümlede geçen “Dorn im Auge” ifadesine *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık* kodu atanmıştır. Bu ifade aynı zamanda mültecilerin toplumsal itibarlarına yönelik negatif bir temsil olması nedeniyle ona *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* ve *negatif temsil/eleştiril/düşmanlaştırıcı* kodları da atanmıştır. Ayrıca cümlede geçen “‘richtigen’ Deutschen” (‘gerçek’ Almanlar) (SZ_H2) ifadesinde Almanların “richtig” sıfatıyla nitelendirilmesi, mültecileri de otomatik olarak “gerçek” yani bizden olmayan, “mutlak öteki” konumuna yerleştirir. Bu nedenle bu ifadeye *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık* ve *biz ve onlar ayrımı* kodları atanmıştır.

Suriye’den gelen insanların eskiye dair kolektif bir bilinçaltı olduğunun ve onu geride bırakamadıklarının ima edilmesi nedeniyle; “Sie bringen in ihren Köpfen die Konflikte ihrer Länder mit” (Onlar ülkelerindeki çatışmaları zihinlerinde beraberinde getiriyorlar) (FAZ_H213) cümlesine de *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık* ve *genelleme/stereotipleştirme/ön yargı* kodları atanmıştır.

“(…) die missglückte Integration muslimischer Einwanderer in den Banlieues, die sich besonders rund um Paris in regelrechten Parallelgesellschaften manifestiert” cümlesinde dönemin Die Grünen (Yeşiller) Partili Tübingen Belediye Başkanı, Müslüman göçmenlerin (“muslimischer Einwanderer”, FAZ_H645) topluma uyum sağlama konusunda başarılı olamadıklarını ifade ederek, onları din üzerinden bizden olmayan kategorisine dahil etmiş ve dini kimlik üzerinden sorun ya da yük kaynağı gibi göstermiştir. Bu nedenle “muslimischer Einwanderer” ifadesine *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık, biz ve onlar ayrımı, kültür (uyumsuzluk/çatışma)* kodları atanmıştır.

Die Grünen (Yeşiller) Partili dönemin Baden-Württemberg Eyalet Başkanı, 16.10.2016’da Freiburg’da bir mültecinin cinsel saldırıya uğrayıp öldürülmesi ve 13.10.2018’de bir parti çıkışında yine Freiburg’da gerçekleşen bir cinsel taciz olayında şüphelilerin çoğunun mülteci olmasıyla ilgili olarak “Tunichtguten” (işe yaramazlar/başiboş) (FAZ_H839) ve “Männerhorden” (erkek sürüleri) (FAZ_H839) sözcüğünü kullanmış, suç işleyen, sorunlu davranış sergileyen işe yaramaz erkek sürülerinin ülkeden gönderilmeleri gerektiğini ifade etmiştir. “Männer” (erkekler) ve “Horden” sözcüklerinin birleşimiyle oluşturulan “Männerhorden” sözcüğünde geçen “Horde” (İng. horde), hayvan sürüleri, yerleşik olmayan kabileler ve düzensiz insan topluluğunu ifade eder. Bir grup erkek mülteciyi tanımlamak için “Horden” sözcüğünün seçilmesi, bu erkek mülteci

grubunun modern toplum alanının dışına itildiğini, onun düzensiz ve tehlikeli bir kitle olarak temsil edildiğini gösterir. Bu nedenle bu sözcüğe *insandışılmaştırma/nesneleştirme*, *kitle (kontrol edilemeyen toplu hareket/toplumsal tehdit)*, *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)*, *tehlike/tehdit/güvenlik* ve *negatif temsil/eleştiril/düşmanlaştırma*, onların ilkel/vahşi bir öteki olduğunun ima edilmesi nedeniyle *yabancılaştırma/ötekileştirme/ayrımcılık* ve bahsi geçen münferit (cinsel taciz) suçlarının, tüm (mülteci) erkek grubuna atfedilmesi nedeniyle *genelleme/stereotipleştirme/ön yargı* kodları atanmıştır.

Sosyolog Prof. Dr. Armin Nassehi bir röportajda, Almanya'nın durdurmakta başarısız olduğu büyük bir "Flüchtlingsstrom" (mülteci akınıyla) (SZ_H88) ile karşı karşıya olduğunu ifade etmiştir: "Zurzeit haben wir es, (...) mit einer ungeheuren Masse von Körpern zu tun, die wir schlicht nicht aufhalten können." (Şu an kolayca durduramadığımız devasa bir bedenler kitlesiyle karşı karşıyayız." (SZ_H88). Mültecilerin insani özellikleriyle değil, etten kemikten oluşan bir beden ve hatta büyük bir beden kütlesi olarak betimlendiği "ungeheuren Masse von Körpern" (devasa bedenler kitlesi/yığılı) ifadesine *insandışılmaştırma/nesneleştirme*, birbirinden ayırt edilemeyen homojen ve büyük bir insan kitlesi olarak temsil edilmesi nedeniyle *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)* ve bu büyük kitlenin durdurulamazlığının yarattığı korku ve tehdit algısı nedeniyle *tehlike/tehdit/güvenlik* kodları atanmıştır. Mültecilerin ölçülebilir/sayılabılır ve anonim bir kütle olarak temsil edildiği "Flüchtlingsmengen" (mülteci miktarları/yığınları) ve "Menschenmassen" (insan kitleleri/kalabalıkları) (SZ_H98) sözcüklerine de *insandışılmaştırma/nesneleştirme* ve *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)* kodları atanmıştır.

"Streben nach Vermeidung von Lasten" (yüklerden kaçınma çabası) (FAZ_H413), "Verteilung von Lasten" (yüklerin paylaşılması/dağıtılması) (FAZ_H413), "Vertilung der Flüchtlinge" (mültecilerin paylaşılması) (FAZ_H645, SZ_H25), "Verteilung ausländischer Flüchtlinge" (yabancı mültecilerin paylaşılması) (SZ_H112), "Verteilung in Europa" (Avrupa içindeki dağıtım) (SZ_H115) ifadelerinde ve "Flüchtlingsverteilung" (mültecilerin paylaşılması) (FAZ_H365), "Lastenverteilung" (yük paylaşımı) (FAZ_H425, SZ_150), "Lastenteilung" (yük paylaşımı) (SZ_H133) bileşik sözcüklerinde geçen "Lasten" , mültecilerin isimleri, hikayeleri, hakları vs. olan bireyler olarak değil, ekonomik ya da lojistik bir maliyet kalemi, araçlara konulup taşınan ve dağıtılan eşya ya da yük olarak temsil edilmeleri nedeniyle *insandışılmaştırma/nesneleştirme* ve *ekonomik yük/sosyal baskı* kodları atanmıştır. Ayrıca bu ifadelerin geçtiği bağlamlarda, Avrupa Birliği ülkelerine veya güvenli üçüncü ülkelere dağıtılması gereken bir sorumluktan/yükten, kota sisteminden ve bu yükün/sorumluluğun birlikte

omuzlanması gerektiğinden bahsedilmesi, yönetim krizi yaşandığının da göstergesi olarak düşünülmüş ve *kriz/felaket/kaos* kodu da atanmıştır.

“Kontingentenflüchtlinge” (kota mültecileri/kota kapsamında kabul edilen mülteciler) (SZ_H112, H158), “Flüchtlingskontingente” (mülteci kotası) (SZ_H64), “Kontingent” (kota/kontenjan) (SZ_H150, FAZ_H205, H365, H708), “Kontingenten verteilen” (kotaları dağıtmak/paylaştırmak) (SZ_H115), “Kontingent von 7000 Asylsuchenden” (7000 sığınmacı kotası) (FAZ_H365), “beschlossene Kontingent von 1000 Flüchtlingen” (kararlaştırılan 1000 mülteci kotası) (FAZ_H708), “Kontingent zu verringern” (kotayı azaltmak) (FAZ_H708), “das Kontingent über- oder unterschritten wird” (kotanın aşılması veya altında kalması) sözcük ve ifadelerinde, mültecilerin teknik/bürokratik bir veri, yönetilmesi gereken bir süreç veya belirlenmiş/sınırlandırılmış homojen bir kitlenin sayısal miktarı şeklinde sunulması nedeniyle onlara *insandışılaştırma/nesneleştirme* ve *kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle)*, kotanın (mültecilerin) eyaletler ve ülkeler arasında bölüştürülmesi, azaltılması vb. gereklilikleri üzerinden mültecilerin ekonomik ve sosyal yapıyı felç eden bir kitle olarak sunulması nedeniyle *kriz/felaket/kaos*, mülteci kabulünün kota sistemiyle paylaşılması/dağıtılması gereken bir yük olarak sunulması nedeniyle *ekonomik yük ve sosyal baskı*, kontenjan sınırını belirleyen biz ile belirlenen sınırlara girmeye çalışan onlar şeklinde yapılan içeri-dışarı ayrımı nedeniyle kontenjan/kota sözcüğüne *biz ve onlar ayrımı* kodu atanmıştır.

“Abschiebung” (geri gönderme) (FAZ_H159/305), “abzuschieben” (FAZ_H527), “abgeschoben” (FAZ_H159) sözcükleri “abschieben” (FAZ_H527) eyleminden türetilmiş olup, sözcüğün “mahkeme kararıyla sınır dışı etmek, ülkeden çıkarmak ve ülke dışına götürmek” (Duden, t.y.-a) dışında “bir şeyin olduğu yerden itilerek uzaklaştırılması” (Duden, t.y.-a) anlamları bulunmaktadır. “Forderung, kriminelle syrische Flüchtlinge in sichere Regionen ihres Landes von Bürgerkrieg gezeichneten Landes abzuschieben” (suçlu Suriyeli mültecilerin, iç savaşın tahrip ettiği ülkelerindeki güvenli bölgelere geri gönderilmesi talebi) (FAZ_H527) cümlesindeki “abzuschieben” sözcüğüne, Suriyelilerin hakları olan bireyler olarak değil, ülkelerin kararları doğrultusunda sınır dışına itilecek nesneler olarak temsil edilmesi nedeniyle *insandışılaştırma/nesneleştirme* kodu atanmıştır. Ayrıca bu cümlede bir grup Suriyelinin suçla ilişkilendirilerek sunulması nedeniyle “kriminelle syrische Flüchtlinge” (suçlu Suriyeli mülteciler) ifadesi için *kriminalize etme/suçlama* ve onların suçla karışmış olmalarının ülkelerine geri gönderilme/deport edilme talebini meşrulaştırmak için sunulması nedeniyle bu ifadeye *meşrulaştırma* kodu da atanmıştır.

Edilgenleştirme / fail gizleme / söylemsel silme kodu genellikle, mültecilerin ve yaşanan trajedilerin söylemde çoğunlukla faili belirsiz, kendiliğinden gerçekleşmiş olaylar gibi sunulduğu ifadelerde atanmıştır. Örneğin “ertrunkenen Dreijährigen” (boğulan üç yaşındaki çocuk) (SZ_H25) ve “dessen Leiche an einen türkischen Strand gespült wurde” (cesedi bir Türk kıyısına vuran/sürüklenen) (SZ_H25) ifadelerinde ölümün nasıl ve hangi koşullar altında gerçekleştiğine dair herhangi bir fail ya da sorumluluk atfı yapılmamakta; olay doğal bir süreç ya da kaçınılmaz bir sonuç gibi aktarılmaktadır. Benzer şekilde “Tausende Menschen auf der kleinen Insel Lampedusa gestrandet seien” (binlerce insanın küçük Lampedusa adasında mahsur kaldığı) (FAZ_H304) ve “in der Türkei gestrandete syrische Flüchtlinge” (Türkiye’de mahsur kalmış Suriyeli mülteciler) (FAZ_H645) ifadelerinde geçen “gestrandet” (karaya oturmak/mahsur kalmak) fiili, aslında gemiler için kullanılan bir eylem olmasına rağmen mülteciler için kullanılarak onları iradesiz, sürüklenen varlıklar olarak konumlandırmaktadır. Bu kullanım yalnızca *insandışılama/nesneleştirme* üretmekle kalmamakta, aynı zamanda mültecilerin bu duruma gelmesine neden olan yapısal etkenleri (savaş, şiddet, yoksulluk, sınır politikaları vb.) ve sorumlu aktörleri tamamen görünmez kılmaktadır. Böylece göç süreci ve ölümler, faili olmayan, kendiliğinden gelişen trajediler gibi çerçevelenmekte; politik ve insani sorumluluk söylem dışına itilerek silinmektedir. Bu ve benzeri ifadeler hem faili gizleyen edilgen yapılar hem de sorumluluğu doğallaştıran dilsel tercihler içermesi nedeniyle *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme* kodu altında gruplandırılmıştır.

Almanya’nın mültecileri ülkeye kabul etmedeki “cömert”liğinin (FAZ_H305) ironiyle karışık eleştirildiği “Die großzügige Aufnahmepraxis (inklusive fehlender Abschiebung) macht Deutschland zu einem Leuchtturm auf der globalen Wanderungskarte, der sogar noch fast alle anderen EU-Staaten überstrahlt, obwohl die im Kern des gleiche Asylrecht haben.” (Cömert kabul uygulaması (eksik geri gönderme uygulamaları dahil), aslında aynı sığınma hakkına sahip olmalarına rağmen, Almanya’yı küresel göç haritasında, neredeyse diğer tüm AB ülkelerini bile gölgede bırakan bir deniz fenerine dönüştürmektedir.) (FAZ_H305) cümlesinde, Suriyelilerin savaş, zulüm, tehdit vb. nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalmalarının, turistik ya da keyfi gezi gibi (Wanderung) sunulması, olayın asıl nedenlerinin ve faillerin silinmesi nedeniyle *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme* kodu atanmıştır. Ayrıca “Wanderungskarte” (göç haritası) sözcüğünün göçü bir hareket veya rota olarak kavramsallaştırması nedeniyle, bu sözcüğe *yol/yolculuk/hareket* metaforu kodu da atanmıştır.

“Je mehr Leute es nach Deutschland schaffen, desto mehr Nachahmer mobilisieren sie” (Almanya’ya gelmeyi başaran kişi sayısı arttıkça, onları taklit eden daha fazla kişiyi harekete geçiriyor.) cümlesi paternalist bir söylem olarak nitelendirilebilir; çünkü Almanya’ya ulaşmak bir

başarı olarak sunulmaktadır. Suriyelileri sığınma/iltica sistemini kötüye kullanarak ve birbirini taklit ederek Almanya'ya ulaşmaya çalışan kitle olarak temsil ettiği için *genelleme/stereotipleştirme/ön yargı* kodu dışında, göç neden ve faillerinin söylemden silinmesi ve Suriyelilerin Almanya'ya göç etmelerinin basit bir taklit eyleminden ibaretmiş gibi sunulması nedeniyle *edilgenleştirme/fail gizleme/söylemsel silme* kodu atanmıştır.

Yol/yolculuk/hareket metaforu çerçevesinde, göç olgusu ve mülteci politikaları sıklıkla mekânsal hareket, rota ve yönelim üzerinden kavramsallaştırılmaktadır. Örneğin “Wanderungskarte” (göç haritası) (FAZ_H305) ifadesinde göç, bireysel deneyimlerden arındırılarak haritalanabilir, izlenebilir ve yönlendirilebilir bir hareket olarak sunulmaktadır. Bu nedenle, bu sözcüğe *yol/yolculuk/hareket* metaforu kodu da atanmıştır. Ayrıca Almanya'nın izlediği mülteci politikasının “Kurs der Bundesrepublik” (Federal Cumhuriyet'in rotası) (FAZ_H305) şeklinde “rota, çizgi, eğilim” anlamına gelen “Kurs” sözcüğüyle ifade edilmesi ve mültecilerinin acılarının ve isteklerinin göz ardı edilmesi nedeniyle Kötü Adlandırmalar kategorisi altındaki *yol/yolculuk/hareket* metaforu kodu atanmıştır.

İtaatsizliği nedeniyle Papa VII. Gregorius tarafından aforoz edilen Kutsal Roma Germen İmparatoru IV. Heinrich'in Papa'dan af dilemek için kışın yalın ayak Canossa kalesine yürümesi, kalenin kapısında üç gün boyunca bekletilmesi ve Papa'nın önünde diz çöküp af dilemesi gibi tarihsel bir arka plana sahip olan “Canossagang” (Canossa yürüyüşü) (FAZ_H413) ifadesine *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodu atanmıştır. Tıpkı yaptığı “hata” (itaatsizlik) nedeniyle Papa'ya boyun eğip ondan af dileyerek tahtına tekrar oturabilen IV. Heinrich gibi, haberdeki bağlamda Merkel'in de yaptığı hatayı (4-5 Eylül'deki tek taraflı olarak çok sayıda mülteci alma kararı) kabul edip AB'den af dilemesi beklenmiştir. Merkel'in siyasi itibar kaybına uğraması pahasına bile olsa, hatası nedeniyle özür dilemesi gereken bir aktör şeklinde sunulması nedeniyle bu ifadeye *negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı* ve *güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma* kodları atanmıştır.

Mülteci politikasının, ışığın neredeyse tamamını yutan “Vantablack”e (FAZ_H425), siyahtan daha siyah olan “Superschwarz’a” (FAZ_H425) ve bir kara deliğe (schwarzes Loch) (FAZ_H425) benzetildiği “Flüchtlingspolitik so etwas wie das Vantablack, das Superschwarz, das alle anderen Themen der Politik wie ein schwarzes Loch verschluckt und aus dem Blick rückt” (Mülteci politikası, politikanın diğer tüm konularını kara delik gibi yutan ve dikkatten uzaklaştıran Vantablack, ‘Süper Siyah’ gibidir.) (FAZ_H425) cümlesindeki mülteci politikası (*Flüchtlingspolitik*) ifadesine *negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı* ve *kriz/felaket/kaos* kodları

atanmıştır. Çünkü mülteci politikası konusu, kendisi dışındaki diğer tüm konuları gündem dışına itip, yönetsel açıdan kriz/felaket/kaos alanı olarak çerçevenmiştir.

4.11.3 Sol Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazetelerde (Sözcü Ve SZ) Öne Çıkan Kötü Adlandırma (Dysphemism) Alt Kodları

Sol yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen Sözcü ve SZ gazeteleri karşılaştırıldığında, iki gazetede de kriz, gayrimeşrulaştırma, negatif temsil/düşmanlaştırıcı, ekonomik yük/sosyal baskı ve yük/maliyet kodlarının ilgili kategoride öne çıkan kodlar arasında oldukları dikkat çekmektedir. Buna dayanarak bu gazetelerde kötü adlandırmaların kriz, meşruluk sorgulaması ve düşmanlaştırma çerçevesinde kullanıldığı çıkarımında bulunulabilir.

Tablo 27. Sol yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazetelerde öne çıkan kötü adlandırma (Dysphemism) alt kodları

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
Sözcü	Aktör Temsili	Kolektifleştirme/Anonimleştirme/Aktörü Görünmez Kılmak (Kitle)	115	Güvenilirliği Sorgulama/İtibarsızlaştırma	92
Sözcü	Metafor	Kriz/Felaket/Kaos	52	Ekonomik yük/Sosyal baskı	38
Sözcü	Topos	Kriz/Felaket/Kaos	69	Gayrimeşrulaştırma	61
Sözcü	Çerçeveleme	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı	132	Kriz/Felaket/Kaos	122
SZ	Aktör Temsili	Kriminalize Etme/Suçlama	86	Genelleme/Stereotipleştirme /Ön yargı	59
SZ	Metafor	Çatışma/Savaş	56	Kriz/Felaket/Kaos	38
SZ	Topos	Gayrimeşrulaştırma	73	Yük/Maliyet/Sayı	71
SZ	Çerçeveleme	Tehlike/Tehdit/Güvenlik	86	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı	71

Söylemsel bazı benzerliklerine rağmen, Sözcü’de düşmanlaştırıcı (132), kriz (122) ve kolektifleştirme/anonimleştirme (115); SZ’de ise kriminalizasyon (86), güvenlik (86) ve meşruluk (73) kodları öne çıkmaktadır. Bununla ilgili olarak Sözcü’de Suriyelilerin birey değil, kriz yaratan anonim bir kitle/yığın olarak (115) çerçvelendiği; SZ’de ise onların “çatışma/savaş” metaforuyla da (56) ilişkilendirilerek potansiyel suç aksesuarları oldukları (86), ülkeye kaos (38) ve ekonomik/sosyal yük (71) getirdikleri ve ülkedeki varlıklarının meşru olmadığı (73) vurgusu vardır.

4.11.4 Sağ Yayın Çizgisine Sahip Olduğu Düşünülen Gazetelerde (Sabah Ve FAZ) Öne Çıkan Kötü Adlandırma (Dysphemism) Alt Kodları

Sağ yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen Sabah ve FAZ gazeteleri karşılaştırıldığında, iki gazetede de Suriyelilerin kriz yaratan, negatif kitle olarak temsil edildiği dikkat çekmektedir. Sabah gazetesinde Suriyelilerin kaos yaratan (127) güvenilmemesi gereken (104) gayrimeşru (97) düşman (147) bir kitle (114); FAZ'da ise kaos (423) ve çatışma çıkaran (37), ekonomik/sosyal yük olan (215), yabancı (209) düşman (392) bir kitle (296), durdurulması gereken tehlikeli (269) bir akın (82) olarak çerçevelendiği görülmektedir.

Tablo 28. Sağ yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazetelerde öne çıkan kötü adlandırma (Dysphemism) alt kodları

Gazete	Kategori	İlgili Kategoride En Çok Atanan 1. Alt Kod	Kod Frekansı	İlgili Kategoride En Çok Atanan 2. Alt Kod	Kod Frekansı
Sabah	Aktör Temsili	Kolektifleştirme/Anonimleştirme/Aktörü Görünmez Kılmak (Kitle)	114	Güvenilirliği Sorgulama/İtibarsızlaştırma	104
Sabah	Metafor	Kriz/Felaket/Kaos	56	Çatışma/Savaş	37
Sabah	Topos	Gayrimeşrulaştırma	97	Kriz/Felaket/Kaos	95
Sabah	Çerçeveleme	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı	147	Kriz/Felaket/Kaos	127
FAZ	Aktör Temsili	Kolektifleştirme/Anonimleştirme/Aktörü Görünmez Kılmak (Kitle)	296	Biz ve Onlar Ayrımı	209
FAZ	Metafor	Yol/Yolculuk/Hareket	82	Kriz/Felaket/Kaos	65
FAZ	Topos	Tehlike/Tehdit/Güvenlik	269	Yük/Maliyet/Sayı (İstatistiksel Kanıt)	215
FAZ	Çerçeveleme	Kriz/Felaket/Kaos	423	Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı	392

Kullandıkları benzer kötü adlandırmalara rağmen, FAZ'ın daha çok güvenlik ve yük/maliyet; Sabah'ın ise güvenilirlik ve meşruluk çerçevesinde haber söylemini oluşturdukları söylenebilir.

5 .BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

5.1 HABERLERDEKİ AKTÖR SEÇİMİ VE SÖYLEM KONUMU

Gazete haberlerinde yer alan aktörlerin sınıflandırılması ve bu aktörlerin kimler olduğunun ortaya konması eleştirel söylem çözümlemesi yönteminin uygulandığı bu araştırmanın kuramsal çerçevesinin ve bulguların merkezinde yer almaktadır. Bunun pek çok nedeni vardır: İlki haberlerde, “geçerli ve güvenilir” (Herman ve Chomsky, 2021, s. 89) olduğu düşünülen meşru birincil haber kaynağının kimlerin olduğunun belirlenmesinin (ayrıca bkz. “Kitle Medyasının Haber Kaynakları” bölümü), gazetenin durum ve olayları hangi aktörün/aktörlerin bakış açısına göre aktardığını, hangi görüşlere/tutumlara daha fazla söylemsel alan açtığı ve hangi görüşleri/tutumları dolaşıma soktuğunu gösterebileceği gibi, gazetenin kurumsal tutumu/yayın çizgisi ve dolayısıyla söylemi hakkında da bilgi verebilmektedir. İkicisi kimlerin konuşma “hakkı[na]” (Foucault, 2019, s. 69) sahip olduğunun, kimlerin konuştuğunun, kimlerin sessizleştirildiğinin, kimlerin söylemde yer almadığının, kimlerin arka plana atıldığının veya kimlerin “özgünlüğünü [ve] saygınlığını dilden” (Foucault, 2019, s. 69) aldığının belirlenmesi; kimlerin nasıl meşrulaştırıldığı ya da gayrimeşrulaştırıldığına anlaşılmaya ve böylece söylemdeki gizli güç/iktidar ilişkilerinin, ideolojik ve toplumsal yapıların görünür hale getirilmesine katkı sağlayabilmektedir. Üçüncüsü, Reisigl ve Wodak’ın ESÇ yaklaşımındaki adlandırma/atfetme/referans stratejileri açısından değerlendirildiğinde, gazetelerde yer verilen toplumsal aktörlerin sunuldukları dilsel kategoriler, onlara ilişkin farklı toplumsal algıların yaratılmasında veya mevcut algıların pekiştirilmesinde ya da zayıflatılmasında etki olabilmektedir. Dördüncüsü Van Leeuwen’in (2008, s. 6) toplumsal aktör temsili yaklaşımında da belirtildiği üzere, ESÇ’de toplumsal aktörlerin nasıl adlandırıldıkları, söyleme dahil edilip edilmedikleri (inclusion), dışlanıp dışlanmadıkları (exclusion), edilgenleştirilip edilgenleştirilmedikleri (passivation), bireyselleştirilip (specification) kolektifleştirildikleri (generalisation) gibi stratejiler, ilgili toplumsal aktörlere söylemde hangi rollerin verildiğinin ve böylece hangi temsil şekillerinin yeniden üretilebildiğinin ve bu temsillerin toplumsal gerçekliği söylemsel olarak nasıl oluşturabildiğinin anlaşılması açısından önemlidir. Bu doğrultuda aşağıdaki iki tabloda, Türk ve Alman gazetelerinde yer alan kişi, grup ve kurumlar, ilgili gazetenin haberlerinde kullanılan adlandırmalar, nitelemeler, rol ve temsil şekilleriyle sınıflandırılmıştır.

5.1.1 Türk Gazete Haberlerindeki Aktör Seçimi Ve Söylem Konumu

Aşağıdaki tablo, Türk (Sözcü ve Sabah) gazetelerinin Suriyelilere ilişkin haber metinlerinde kullandıkları aktör temsillerini ve söylem çerçevelerini karşılaştırmalı şekilde sunmaktadır.

Tablo 29. Sözcü ve Sabah gazetesi haber metinlerinde söylem üreticisi olarak yer alan aktörler

Aktör Sınıflandırması	Sözcü	Sabah
Suriyeliler	“muhacir” (SZC_H49), “geçici koruma sağlanan yabancılar” (SZC_H23), “geçici koruma altına alınan Suriyeli” (SZC_H30), “mülteci(ler)” (SZC_H6, H7, H11, H17, H39, H40, H44, H53), “Suriye’den Türkiye’ye kaçan mülteciler” (SZC_H7), “Suriyeli(ler)” (SZC_H2, H6, H11, H19, H21, H23, H25, H30, H31, H34, H35, H43, H49, H54, H57), “Suriyeli mülteci(ler)” (SZC_H2, H6, H7, H11, H17, H19, H21, H23, H34, H35, H39, H44, H53), “Türkiye’deki Suriyeliler” (SZC_H30, H34), “sığınmacı(lar)” (SZC_H21, H25, H34), “Türkiye’ye sığınan Suriyeliler” (SZC_H28), “Suriyeli sığınmacı(lar)” (SZC_H2, H19, H23, H25), “sığınmacı kadın” (SZC_H21), “Sınırdan yaşlı gözlerle Türkiye’ye giren ilk sığınmacılar” (SZC_H21), “nitelikli Suriyeliler” (SZC_H23), “Suriyeli erkek” (SZC_H30), “göçmen(ler)” (SZC_H11, H41, H44), “Suriyeli göçmenler” (SZC_H11), “Suriyeli genç nüfus” (SZC_H34), “Suriyeli erkekler” (SZC_H30), “Suriyeli kadın” (SZC_H21, H30), “Suriyeli çocuk” (SZC_H19), “Suriyeli bir esnaf” (SZC_H34), “Suriyeli kardeşlerimiz” (SZC_H40, H54), “Türkiye karasularında vefat eden göçmenler” (SZC_H19), “evleri yakılmış ve vatanları perişan edilmiş” (SZC_H35), “misafir” (SZC_H34), “çözülmesi gereken bir sorun değil, yönetilmesi gereken bir gerçeklik” (SZC_H34), “vatandaşlığa alınması konusunda öncelikli olarak ekonomiye katkı sunacak Suriyeliler” (SZC_H30), “nitelikli Suriyeliler” (SZC_H23), “çok iyi diplomaları olan, iyi mali imkanı olan” (SZC_H23), “Türk kültürüne bağlı olmayan vatandaşlar” (SZC_H28),	“muhacir(ler)” (SA_H1, H11, H20, H29, H69, H73, H110, H137), “mülteci” (SA_H1, H11, H20, H64, H69, H85, H86, H110, H144), “Türkiye’nin kucak açtığı Suriyeli mülteci sayısı” (SA_H110), “Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteciler” (SA_H114), “Suriyeli(ler)” (SA_H4, H11, H23, H69, H73, H86, H100, H103, H110, H114, H124, H114, H124, H133, H144), “Suriyeli mülteci” (SA_H11, H20, H29, H77, H86, H92, H100, H103, H110, H114, H124, H144), “rekor sayıda Suriyeli mülteci” (SA_H144), “ülke içerisinde yerinden edilmiş Suriyeliler” (SA_H133), “Suriyeli misafir” (SA_H29), “misafirler” (SA_H69), “misafirlerimiz” (SA_H29), “Suriyeli misafirlerimiz” (SA_H29), “evlerinden, vatanlarından koparılmış misafirlerimiz” (SA_H29), “sosyal kirlilik” (SA_H20), “dindaşımız” (SA_H23, H43), “soydaş(lar)ımız” (SA_H23, H43), “sığınmacı(lar)” (SA_H48, H73, H86), “Suriyeli sığınmacılar” (SA_H73), “misafir” (SA_H29, H48, H69, H73, H86, H103, H137), “kardeşim” (SA_H69), “kardeşlerimiz” (SA_H73), “Suriyeli kardeşlerimiz” (SA_H73), “Suriyeli çocuk” (SA_H86), “göçmen(ler)” (SA_H52, H85, H92, H124, H133), “düzensiz göçmenler” (SA_H124), “Suriyeli göçmen kız” (SA_H92), “sınırımıza yığılan mazlumlar” (SA_H64), “mazlumlar” (SA_H110, H122), “bize ihtiyacı olanlar” (SA_H122), “can havliyle yollara düşen Suriyeliler” (SA_H137), “sahipsiz kuşlar gibi” (SA_H69), “yuvasız kuşlar gibi” (SA_H69), “yuvasız kuşlar gibi yeryüzüne dağılmış binlerce insan” (SA_H69), “mülteci/Müslüman öcüsü” (SA_H137), “canavar” (SA_H137),

	“vatan haini, işe yaramaz, Türk toplumunun gelenek ve yaşam standartlarına ters davrananlar” (SZC_H35), “potansiyel Suriyeli asker” (SZC_H30), “hızlı bir nüfus artışına sahip bu insanlar” (SZC_H34), “tutuklu” (SZC_H33), “hükümlü” (SZC_H33), “mahkum” (SZC_H33), “protestocu grup” (SZC_H2), “Türkiye’dekiler” (SZC_H34), “Avrupa’ya yönelenler” (SZC_H44), “sınırı geçenler” (SZC_H41), “kitle” (SZC_H19), “kaçaklar” (SZC_H16), “sorun” (SZC_H2, H16), “kayıtdışı Suriyeli işçi” (SZC_H28), “düzensiz göçmenler” (SZC_H40), “Aylan bebek” (SZC_H17), “Aylan Kurdi” (SZC_H17), “sahile cesedi vuran minik Aylan” (SZC_H16), “abisi Galip” (SZC_H16)	“milyonlarca insan” (SA_H69), “zorla yerinden edilen” (SA_H69), “evlerinden, topraklarından, yurtlarından şu anda kovulmuş olan siz kardeşlerimiz” (SA_H73), “Suriyeli vatandaşlar” (SA_H73), “mülteci akını” (SA_H77), “düşman hedef” (SA_H103), “Aylan Kurdi” (SA_H85), “Galip Kurdi” (SA_H85), “Rihan Kurdi” (SA_H85), “Abdullah Kurdi” (SA_H85), “Ghina” (SA_H92), “Halit Carsu” (SA_H69), “Asya Kemal” (SA_H69), “Mecit Elibol” (SA_H69), “Zehra İshak” (SA_H69), “Ahmedi İsmail” (SA_H69), “Şerif Kara” (SA_H69)
Diğer Ülkelerden Gelenler (Mülteci / Sığınmacı / İkincil Koruma)	“Suriye, İran, Irak, Fas, Pakistanlıların da bulunduğu göçmenler” (SZC_H39), “yabancı uyruklu mahkûm” (SZC_H33), “sınırdaki bekletilen mülteciler” (SZC_H17)	“Somali ve Eritreli göçmenler” (SA_H53), “Iraklı kardeşlerimiz” (SA_H73)
Ulusal Siyasi ve Kurumsal Aktörler	“CHP’nin Dış Politikadan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Öztürk Yılmaz” (SZC_H30), “Cumhurbaşkanı ve AKP Genel Başkanı” (SZC_H41, H54), “Cumhurbaşkanı Erdoğan” (SZC_H21, H25, H41, H44), “Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan” (SZC_H44), “Erdoğan” (SZC_H44), “Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu” (SZC_H21), “dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan” (SZC_H21), “Başbakan Erdoğan” (SZC_H7), “Cumhurbaşkanı Gül” (SA_H4), “Başbakan Erdoğan” (SA_H4), “Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu” (SZC_H43), “AKP Sözcüsü Ömer Çelik” (SZC_H39), “Başbakan Yardımcısı Nurettin Canikli” (SZC_H28), “Hükümet Sözcüsü Numan Kurtulmuş” (SZC_H19, H23)	“ana muhalefet lideri” (SA_H103), “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül” (SA_H1), “Başbakan Erdoğan” (SA_H43, H64), “Başbakan Recep Tayyip Erdoğan” (SA_H64), “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan” (SA_H73, H133), “Cumhurbaşkanı Erdoğan” (SA_H100), “AB Bakanı ve Başmüzakereci Ömer Çelik” (SA_H100), “Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu” (SA_H100, H133), “Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu” (SA_H4, H48), “Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş” (SA_H73), “İçişleri Bakanı Efkan Ala” (SA_H73), “eski Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanı Binali Yıldırım” (SA_H73), “AK Parti’li Gaziantep ve çevre illerin milletvekilleri” (SA_H73), “Dışişleri Bakan Yardımcısı Yavuz Selim Kıran” (SA_H144), “Milli Saraylar İdaresi Başkanı Dr. Yasin Yıldız” (SA_H110)
Ekonomik ve Özel Sektör Aktörleri	“Uluslararası Terörizm ve Sınırı Aşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM) Başkanı Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özkan” (SZC_H11),	“Limak Yatırım Yönetim Kurulu Başkanı Ebru Özdemir” (SA_H144), “Coldwell Banker Türkiye Ülke Başkanı Dr. Gökhan Taş” (SA_H114)
Siyasi Liderlerin Aile Üyeleri ve	-	“eşi Emine Erdoğan” (SA_H73, H122), “eşi Sare Davutoğlu” (SA_H77), “kızı Sümeyye Erdoğan” (SA_H77)

Sembolik Kamusal Aktörler		
Yerel Yönetim Aktörleri	-	“Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin” (SA_H77), “Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin” (SA_H73)
Uluslararası Siyasi ve Kurumsal Aktörler	“Almanya Cumhurbaşkanı Merkel” (SZC_H44), “Angela Merkel” (SZC_H44), “Merkel” (SZC_H44), Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias (SZC_H43), “Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron” (SZC_H44), “Rusya lideri Vladimir Putin” (SZC_H44), “İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres” (SZC_H25), “İsrail Savunma Bakanı Yaalon” (SZC_H25)	“İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres” (SA_H4), “Angela Merkel” (SA_H64), Almanya Dışişleri Bakanı Steinmeier” (SA_H64), “Macar Başbakan Victor Orban” (SA_H86), “Başbakan Yardımcısı, Ekonomi ve Enerji Bakanı Sigmar Gabriel (SA_H64), “Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ve “Dış İstihbarat Servisi (SVR) Başkanı Mihail Fradkov” (SA_H4), “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Temsilcisi Claudio Tomasi” (SA_H144), “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) Türkiye Temsilci Yardımcısı Daniela Cicchella” (SA_H144), “Suriye Ulusal Konseyi (SUK) Başkanı George Sabra” (SA_H43), “BM Avrupa ve Orta Asya Bölge Direktörü, aynı zamanda BM Kadın Türkiye Temsilcisi Ingibjörg Gisladdottir” (SA_H77), “BM görevlisi” (SA_H77), “AB Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini” (SA_H100), “AB Komisyonunun Genişleme Müzakerelerinden Sorumlu Üyesi Johannes Hahn” (SA_H100), “Avrupa Parlamentosu üyesi İsveçli Malin Björk” (SA_H133)
Bürokratik ve İdari Aktörler/ Kamu Görevlileri	“Adana Emniyet Müdürü Zafer Aktaş” (SZC_H57), “Kahramanmaraş Emniyet Müdürü Metin Aşık” (SZC_H2), “TOKİ Başkanı Mehmet Ergün Turan” (SZC_H28), “Türk polisi” (SZC_H57), “Türk askerleri” (SZC_H39, H41), “Yunan askerleri” (SZC_H54), “Yunan polisi” (SZC_H43), “Jandarma Astsubay Kıdemli Üstçavuş Mehmet Çıplak” (SZC_H17)	“Osmaniye Valisi Celalettin Cerrah” (SA_H29)
Akademisyenler / Uzmanlar / Entelektüeller	“Maltepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden Prof. Dr. Hasan Ünal” (SZC_H34), “Üsküdar Üniversitesi Sosyoloji Bölüm Başkanı Prof.Dr. Ebulfez Süleymanlı” (SZC_H34)	“Sosyolog Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel” (SA_H124), “Ayşe Selcan Özdemirci/Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi” (SA_H86), “Suna Gülfer, İhlamur Öner Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü” (SA_H86), “Can Acun/SETA” (SA_H86)

Medya ve Kültürel Aktörler	“DHA muhabiri Nilüfer Demir” (SZC_H16, H17)	-
Kültürel/Tarihi Referanslar	“Atatürk” (SZC_H7, H35)	“Tevfik Fikret” (SA_H69), “II. Abdülhamit” (SA_H110), “Osmanlı” (SA_H69, H110)
STK, Gönüllü İnisiyatif ve Aktivistler	-	“Osmaniye ve Suriye Halkı Dayanışma Platformu Başkanı Süleyman Dağ” (SA_H29), “KADEM Başkanı Sare Aydın Yılmaz” (SA_H77)
Vatandaş (Mülteci Karşıtı)	“balıkçı Resul Çalık” (SZC_H40), “balıkçı Ömer Kolcu” (SZC_H40), “Balıkçı İlyas Küçükkoğlu” (SZC_H40),	-

Yukarıdaki tabloda her iki Türk gazetesinde de “muhacir” gibi dini, tarihsel ve kültürel referanslar ve “mülteci”, “sığınmacı”, “göçmen” gibi hukuki, idari ve bürokratik statü odaklı, “dindaşlarımız”, “Suriyeliler” gibi etnik, ulusal ve kimlik odaklı temsiller yer almaktadır. Fakat her ne kadar “muhacir” sözcüğü her iki gazetede yer alsa da Sözcü gazetesinde bu sözcüğün Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’dan yapılan doğrudan alıntı şeklinde aktarıldığı gözden kaçırılmamalıdır. Gazete böyle yaparak, sözcüğü sahiplenmediği, sözcükle arasına mesafe koyduğu mesajını vermektedir. Sabah gazetesinde ise sözcüğün benimsendiği ve Erdoğan ve bir STK temsilcisinden yapılan doğrudan alıntı dışında, sözcüğün bazı köşe yazarları ve editörleri tarafından tırnak işareti olmaksızın kullanıldığı görülmektedir. Köşe yazarlarının ve editörlerin bu tercihleri, iktidar yanlısı hegomonik söylemin gündelik dile aktarılması ve böylece doğallaştırılması olarak değerlendirilebilir. Gramsci’nin hegemonya kavramı çerçevesinde bu doğallaştırılma süreci, rızanın üretimi işlevini yerine getirmektedir. “Mazlumlar”, “masumlar”, “yuvasız kuşlar”, “muhacir”, “soydaşlarımız”, “dindaşlarımız”, “kardeşlerimiz”, “bize ihtiyacı olanlar” gibi adlandırmalarda da görüldüğü üzere, Sabah gazetesinin söylemi Sözcü’ye kıyasla daha çok insani, empati, merhamet, sorumluluk, dini ve tarihsel bağlar çerçevesinde kurulmuştur. Bu çerçevelenme, hükümetin izlediği mülteci politikasıyla da (kültürümüzün, geleneğimizin ve inancımızın gereği mazlumlar kucak açma, Osmanlı mirası) örtüşmektedir. Tabloda yer alan Osmanlı ve II. Abdülhamit gibi tarihi referansların yalnızca Sabah’ta olması, bu görüşü destekler niteliktedir. Sabah gazetesine ilgili dikkat çeken bir diğer veri de Sabah’ta Suriyelilerin isim (“Halit Carsu”, “Asya Kemal”, “Mecit Elibol”, “Zehra İshak”, “Ahmedi İsmail”, “Şerif Kara”) ve hikayeleriyle birey olarak özne konumunda yer almalarıdır.

Tabloda yer alan Osmanlı ve II. Abdülhamit gibi tarihi referansların yalnızca Sabah’ta olması, bu görüşü destekler niteliktedir. Sabah gazetesine ilgili dikkat çeken bir diğer veri de Sabah’ta Suriyelilerin isim (“Halit Carsu”, “Asya Kemal”, “Mecit Elibol”, “Zehra İshak”, “Ahmedi İsmail”, “Şerif Kara”) ve hikayeleriyle birey olarak özne konumunda yer almalarıdır. Sözcü’de ise yalnızca bir haberde (SZC_H21), Suriyelilerin sesi kısa da olsa duyulmaktadır. Bu haberde

Suriyeli bir kadın, bayramı “buruk” (SZC_H21) geçirdiklerini ifade etmektedir. Suriyeli kadının özne konumuna yerleştirildiği bu küçük cümle, iktidar partisinin Suriyelileri “on yıl geç[meşine] rağmen” geri gönderme vaadini yerine getirmediğine yönelik örtük bir eleştiri olarak okunabilir. Sözcü’deki Suriyelilerle ilgili haberlere genel olarak bakıldığında, Suriyelilerin “kayıt dışı”, “kaçak”, “vatan haini”, “işe yaramaz”, “tutuklu”, “sorun”, “potansiyel Suriyeli asker” gibi daha çok iç siyasetin, güvenlik ve yönetim tartışmalarının ve mülteci politikası eleştirilerinin konusu oldukları görülmektedir.

Tabloda dikkat çeken bir diğer veri de siyasi ve sembolik aktörler arasındaki asimetridir. Sabah’ta hükümet blokundaki siyasi aktörlerin aile bireyleri, STK temsilcileri, bazı yerel yönetim aktörleri gibi “organik entelektüellerin” (A. Gramsci; akt. Martin, 13 Haziran 2023)/aktörlerin söyleme dahil edilmesiyle oluşturulan seçici bir “çok seslilik” (Alm. *Polyphonie*) öne çıkmaktadır. Bu seçici çok sesliliğin, hegemonik söylemin doğallaştırılmasına ve böylece rıza üretilmesine katkı sağlamada önemli bir işleve sahip olabileceği düşünülmektedir. Sözcü gazetesinde ise bu aktörler yerine emniyet müdürleri, askerler gibi kurumsal güvenlik aktörleri ve yine Sabah gazetesinde yer almayan mülteci karşıtı bazı vatandaşların sesleri öne çıkmaktadır. Bu durum, Sözcü’nün Suriyeli söylemini daha çok güvenlik, kontrol ve toplumsal memnuniyetsizlik ve kaygı çerçevesinde kurduğuna işaret etmektedir. Bu aktör seçimine dayanarak, gazetenin örtmece sözler üzerinden örtük bir iktidar eleştirisi inşa ettiği söylenebilir. Ayrıca iki Türk gazetesi karşılaştırıldığında, Sözcü’de yer alan Türk askerleri Suriye El Bab’da şehit olurken, Türkiye’de “askere alınabilecek” (SZC_H30) yaşta Suriyeliler, “kafelerde, publarda Türk kızlarıyla geziyor” cümlesi, kötü adlandırma yoğunluğu en yüksek ifadelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Muhalefet blogundaki siyasi aktörlerden birine ait bu söylemin “yandaş medya” (SZC_H30) tarafından çarpıtıldığının (SZC_H30) iddia edilmesi, cümlelerin ötekileştirici yükünü tartışma dışı bırakarak, söylemi normalleştirme ve meşrulaştırma işlevi görmektedir. Bu çerçeveleme, okurun dikkatini söylemin içeriğinden “yandaş medya” (SZC_H30) manipülasyonuna kaydırarak, cümleyi dolaylı biçimde yeniden üretip dolaşıma soktuğunu düşündürmektedir.

5.1.2 Alman Gazete Haberlerindeki Aktör Seçimi Ve Söylem Konumu

Aşağıdaki tablo, Alman gazetelerinin (SZ ve FAZ) Suriyelilere ilişkin haber metinlerinde kullandıkları aktör temsillerini ve söylem çerçevelerini karşılaştırmalı şekilde sunmaktadır.

Tablo 30. SZ ve FAZ haber metinlerinde söylem üreticisi olarak yer alan aktörler

Aktör Sınıflandırması	SZ	FAZ

Suriyeliler (Mülteci/ Sığınmacı/ İkincil Koruma)	Iman Ossi (SZ_H136), Mohamad Kteish (SZ_H2), (SZ_H146), Mudar El Scheich Ahmed (SZ_H29), Sabah Hasan (SZ_H142), Said Dibo (SZ_H98), Raschid el-Tabar (SZ_H29), Mohammed Abo R. (SZ_H13), Farid A. (SZ_H57)	Hanan (FAZ_H536), Fawaz Tello (FAZ_H213), Firas Lutfi (FAZ_H213), Nabil Sayef (FAZ_H213), Salem el Hamid (FAZ_H213), Omar Imam (FAZ_H479)
Diğer Ülkelerden Gelenler (Mülteci/ Sığınmacı/ İkincil Koruma)	Ahmad A. (SZ_H13), Abimbola Odugbesan (SZ_H29), Hysen Hoxcha (SZ_H98), Gabrael, Selam, Merahawit (SZ_H98)	-
Ulusal Siyasi ve Kurumsal Aktörler	Angela Merkel (CDU) (SZ_H115), Thomas de Maiziére (CDU) (SZ_H115), Horst Seehofer (CSU) (SZ_H64), Peter Gauweiler (CSU) (SZ_H29), Guido Reil (eski SPD, yeni AFD) (SZ_H29), Petra Pau (Die Linke) (SZ_H136)	Angela Merkel (CDU) (FAZ_H204), Thomas de Maiziére (CDU) (FAZ_H708), Horst Seehofer (CSU) (FAZ_H708, H815, H839), Heiko Maas (SPD) (FAZ_H304), Sigmar Gabriel (SPD) (FAZ_H708), Rüdiger Veit (SPD) (FAZ_H536), Rolf Mützenich (SPD) (FAZ_H30), Martin Scholz (SPD) (FAZ_H413), Katarina Barley (SPD) (FAZ_H425), Frank-Walter Steinmeier (SPD) (FAZ_H156), Britta Haßelmann (Die Grünen) (FAZ_H527), Simone Peter (Die Grünen) (FAZ_H527), Volker Beck (Die Grünen) (FAZ_H536), Kerstin Müller (Die Grünen) (FAZ_H30), Dietmar Bartsch (Die Linke) (FAZ_H425), Wolfgang Gehrcke (Die Linke) (FAZ_H30), Rainer Stinner (FDP) (FAZ_H30), Volker Kauder (CDU) (FAZ_H30), Jens Spahn (CDU) (FAZ_H205), Wolfgang Schäuble (CDU) (FAZ_H304), Philipp Mißfelder (CDU) (FAZ_H30), Peter Tauber (CDU) (FAZ_H425), Ralph Brinkhaus (CDU) (FAZ_H815), Markus Söder (CSU) (FAZ_H425), Hans-Peter Friedrich (CSU) (FAZ_H30, H68), Alexander Dobrindt (CSU) (FAZ_H708), Gerd Müller (CSU) (FAZ_H156), Stephan Mayer (CSU) (FAZ_H536)
Yerel Yönetim Aktörleri	Boris Palmer (Die Grünen) (SZ_H29), Stefan Komoß (SPD) (SZ_H136), Franziska Giffey (SPD) (SZ_H29), Richard Arnold (CDU) (SZ_H2, H6), Christian Fabel (CDU) (SZ_H29), Martin Bayerstorfer (CSU) (SZ_H77), Max Gotz (CSU) (SZ_H77)	Boris Palmer (Die Grünen) (FAZ_H205, H645, H527), Winfried Kretschmann (Die Grünen) (FAZ_H105, H527, H839), Thekla Walker (Die Grünen) (FAZ_H527), Erwin Teufel (CDU) (FAZ_H205)
Uluslararası Siyasi ve Kurumsal Aktörler	Recep Tayyip Erdoğan (SZ_H53), Ahmet Davutoğlu (SZ_H53), Jean-Claude Juncker (SZ_H53), Johanna Mikl-Leitner (SZ_H53), Frans Timmermanns (SZ_H53)	Recep Tayyip Erdoğan (FAZ_H425, H645, H867), António Guterres (FAZ_H156), Donald Tusk (FAZ_H425), Werner Faymann (FAZ_H425), Johanna Mikl-Leitner (FAZ_H204), Robert Fico (FAZ_H365), Mark Rutte (FAZ_H365),

		Roberto Maroni (FAZ_645), Nasser Judeh (FAZ_H156)
Bürokratik ve İdari Aktörler/ Kamu Görevlileri	Thorsten Voß (SZ_H13), Martina Wohlrabe (SZ_H136)	Frank-Jürgen Weise (FAZ_H536), Emily Haber (FAZ_H708), Dr. Benedikt Vennemann (FAZ_H159)
Akademisyenler/ Uzmanlar/ Entelektüeller	Prof. Dr. Armin Nassehi (SZ_H88)	Werner Patzelt (FAZ_H425), Susan Sontag (FAZ_H740), Ruth Klüger (FAZ_H413),
Medya ve Kültürel Aktörler	-	Frank Plasberg (FAZ_H425), Rolf-Dieter Krause (FAZ_H425)
Kültürel Referanslar (Dini ve Mitolojik Figürler)	Pontius Pilatus (SZ_H146), Odysseus (SZ_H98)	-
STK, Gönüllü İnisiyatif ve Aktivistler	Klaus-Jürgen Dahler (SZ_H136), Ralf Gerner (SZ_H29), Frank Jelitto (SZ_H29), Philipp Ruch (SZ_H29)	Karl Kopp (FAZ_H159)
Aşırı Sağ Aktörler	André Kiebis (SZ_H136), Maria Fank (SZ_H136), Sebastian Schmidtke (SZ_H136)	-
Vatandaş (Mülteci Yanlısı)	Dr. Hans Rohrer (SZ_H91), Anni Waldherr (SZ_H91) Karin Banik (SZ_H91), Dieter Sienknecht (SZ_H91)	-
Vatandaş (Mülteci Karşıtı)	Martin Knoßalla (SZ_H91), Ute Bekeschuss (SZ_H136), Bernd E. (SZ_H29), Christine Maximini (SZ_H29), Maike Neumann (SZ_H29)	-

Yukarıdaki tabloda, FAZ haberlerinde ulusal siyasi ve kurumsal aktörlere çok fazla yer verildiği göze çarpmaktadır. Bu durum, siyasi aktörlerin geçerli ve güvenilir kaynak olduklarının düşünülmesiyle ilişkilendirilebilir. Gazeteciler kaynak olarak onları gösterdiklerinde, hem tarafsız haber üretmiş izlenimi yaratabilecekler hem de bu aktörlerin verdikleri bilgilerin doğru olduğu varsayımından hareketle, haberleştirme öncesi için çok daha az zaman harcayacaklardır (bkz. “Kitle medyasının haber kaynakları” bölümü). Ulusal siyasi aktörlere çok fazla yer verilmesinin bir diğer nedeninin de FAZ’ın mülteci meselesine devletin yönetmesi gereken siyasi ve stratejik bir sorun olarak yaklaşması olduğu gösterilebilir. Gazetenin haberlerinde mülteciler sayı, kota/kontenjan, sınır, kapasite, yük, bütçe/maliyet, hukuki düzenlemeler gibi temsillerle, çoğunlukla makro düzey ve yapısal çerçevede ele alınmışlardır.

Gazeteyle ilgili dikkat çeken bulgulardan biri de muhafazakâr-liberal, merkez sağ eğilimli olarak bilinen FAZ'ın, genel olarak CDU/CSU'ya yakın bir çizgiye sahip olmasına rağmen, mültecilerle ilgili haberlerinde muhalif (Die Grünen, SPD, Die Linke partisinin) siyasi aktör ve gazetecilerinin de olduğu çok geniş bir siyasi aktör yelpazesine sahip olmasıdır. Buna dayanarak FAZ'ın Suriyelilerle ilgili haberlerinde, söylemini daha çok hükümetin mülteci politikası, partiler arası rekabet ve yasal düzenlemeler çerçevesinde çok aktörlü bir politik tartışma alanı olarak kurduğu söylenebilir. Wolfgang Schäuble'nin (CDU) mültecileri çıkış olarak betimlemesine karşı çıkıp, yardıma ihtiyacı olan insanların doğa felaketi olarak nitelendirilemeyeceğini ifade eden Adalet Bakanı Heiko Maas'ın (SPD) (FAZ_H304) ifadelerine; ya da mültecileri “erkek sürüleri” (FAZ_H839), “her an patlamaya hazır saatli bombalar” (FAZ_H68) şeklinde tasvir eden köşe yazılarının yanı sıra, meseleye yalnızca muhafazakar, devlet merkezli, hukuki, güvenlik veya kriz odaklı bir çerçevede değil, insani bir çerçevede yaklaşan *“Herkes Onların Acısını Paylaşıyor/Onlarla Empati Kuruyor”* (FAZ_H740) gibi bir habere de yer verilmesi buna örnek olarak gösterilebilir (Boris Palmer'ın yer aldığı FAZ_H205, H527 ve H645 gibi haberlerde, Palmer her ne kadar o dönem Die Grünen (Yeşiller) partili olsa da onun mülteci konusunda CDU/CSU çizgisine yakın kısıtlayıcı yaklaşımları savunması nedeniyle FAZ'da (ikisinde konuk yazar olduğu) üç haberde yer alması olağan karşılanabilir. Ayrıca Palmer'ın sağ çevrelerden alkış almasını sağlayacak söylemlerine rağmen FAZ onun sesine yer vererek, kendisi gibi olmayan bir kaynak üzerinden meşruluk üretebileceği düşünülmektedir). Fakat FAZ'la ilgili şu da belirtilmelidir: FAZ'da çeşitlilik/çok seslilik daha çok siyasi ve kurumsal elitler üzerinde yoğunlaşırken, mültecilerin doğrudan temsili konusunda aynı çoğulculuğu yansıttığı söylenemez. FAZ'da mültecilerin doğrudan temsil edildiği haber sayısı sınırlıdır ve bu temsiller daha çok eleştirel ya da problem odaklıdır. Örneğin Hanan adlı bir Suriyeliye yer verilen (FAZ_H536) “Büyük Aylıma” (FAZ_H536) başlıklı haberin giriş spotunda “bunu başarır mıyız/bunun üstesinden gelir miyiz?” sorusuna yer verilmiştir. Çünkü Hanan'ın okuma-yazma bilmemesi, Almanca konuşmaması gibi nitelikleri aktarılarak Hanan özelinde mültecilerin uyum sağlamayı başaracaklarına ve Almanya'nın iş gücü eksikliğini giderme konusunda fayda sağlayacaklarına inanmanın hata olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Suriyelilerin Almanya'ya kitlesel olarak yoğun şekilde göç etmelerine yol açan etkenlerin aktarıldığı Rainer Hermann'ın “Sözde Cennete Kaçış” (FAZ_H213) başlıklı haberi de buna örnek olarak gösterilebilir. Bu haberde üç yıldır Berlin'de yaşayan ve sığınma hakkı elde etmiş Suriyeli bir muhalif Fawaz Tello, Almanya'da eğitim almış ve mühendis olarak çalışan Suriye kökenli Firas Lutfi, otuz yılı aşkın süredir Almanya'da yaşayan ve diş doktoru olarak çalışan Suriye kökenli Nabil Sayef, Gummersbach'daki bir kliniğin başhekimisi ve Alman-Suriye Derneği'nin genel sekreteri Salem el Hamid gibi entegre olmuş “makbul” Suriyelilerin görüşlerine kısaca yer verilmiştir. Entegre olmuş “makbul” Suriyelilerin

görüşlerine yer verilen bu haberin yanı sıra FAZ’da mültecilerin hayallerini görünür kılan Omar Omam’a da (FAZ_H479) yer verilmiştir. Imam, 2012 yılında Suriye’den ayrılmak zorunda kalan ve “Live, Love, Refugee” projesi kapsamında Suriyelilerin kişisel sahnelerini sergileyen, onların yalnızca yardıma muhtaç ve rakamlardan, belgelerden ve istatistiklerden ibaret olmadıklarını tüm dünyaya göstermeye çalışan bir fotoğrafçıdır. FAZ haberlerinde Suriyeliler ağırlıklı olarak haklarında konuşulan nesneler olarak temsil edilmelerine rağmen, bahsi geçen bu haberlerde söz hakkı tanınan konuşan öznel olarak onlara yer verilmesi kayda değerdir.

Aynı tabloda, sol-sosyal liberal eğilimli olarak bilinen ve genel olarak SPD ve Die Grünen’e daha yakın bir çizgisi olsa da SZ’nin mültecilerle ilgili haberlerinde, sağ partiler (CDU, CSU, AFD) içindeki siyasi aktörlere daha fazla yer verildiği, siyasi elitler dışındaki aktörlerin FAZ’a kıyasla daha çok temsil edildiği ve FAZ’a kıyasla daha geniş bir aktör yelpazesine sahip olduğu dikkat çekmektedir. SZ, Suriyeler, diğer ülkelerden gelenler, aşırı sağ aktörler, sivil toplum gönüllüleri gibi mikro düzeydeki aktörlere daha fazla alan açmış, temsilde görece daha dengeli ve kapsayıcı bir yapı kurmuştur. SZ’nin haberlerinde göç ve mülteci meselesi daha çok, mültecilerin hikayeleri, kaynak ve hedef ülkelerdeki bireysel deneyimleri üzerinden insani ve empati boyutuyla ele alınmıştır. Suriye’deki iç savaş nedeniyle Suriye’yi terk etmek zorunda kalan Suriyeliler arasında, Halep’ten önce Türkiye’ye, ardından Almanya’ya uzanan göç yolculuğu ve Almanya’daki deneyimleri aktarılan Suriyeli mülteci Mohamad Kteish (SZ_H2), göç sürecindeki deneyimlerine yer verilen Said Dibo (SZ_H98) ve Sabah Hasan (SZ_H142), “Adeta Bir Çöpmüşüz Gibi” (SZ_H146) başlıklı haberde Pro Asyl’in röportaj yaptığı, hukuka aykırı geri itmelerin kurbanı olmuş ismi verilmeyen bir Suriyeli (SZ_H146), 15 yaşındaki kardeşi Hassan, amcaları, kuzenleri ve bir arkadaşıyla birlikte gerçekleştirdiği göç sürecinde yaşadıkları aktarılan 28 yaşındaki Suriyeli Raschid el-Tabar (SZ_H29), Hellersdorf’taki mülteci yurdunda kalan ve çok iyi Almanca konuşan 15 yaşındaki Suriye kökenli Iman Ossi (SZ_H136), “Tabakların Ötesinde” projesinde aşçı olarak Suriye mutfagını tanıtan Mudar El Scheich Ahmed (SZ_H29) ile ilgili bireysel anlatılar buna örnek gösterilebilir.

SZ’de kriminal olayların Suriyeli faillerinin bile, kişisel hikayeleriyle ve olay bağlamlarıyla aktarıldıkları, genellemelerden kaçınıldığı²⁴ dikkat çekmektedir. SZ haberlerinde yer alan suç

²⁴ Mülteci olarak Almanya’ya gelen, IŞİD adına Almanya’da saldırı planlama suçlamasıyla Sauerland’da tutuklanan Farid A. vakası bu açıdan oldukça dikkat çekicidir; çünkü Farid A. ile ilgili “IŞİD ve Balkan Rotası” (SZ_H57) başlıklı haberde, mülteci akınları doğrudan olumsuz olarak nitelendirilmese de bu akınların kötü niyetli kişiler ya da terör örgütleri tarafından suistimal edilebileceği vurgulanmıştır. Göç ve güvenlik meselesinin tartışıldığı bu haberde bile, terör örgütlerinin Avrupa’da daha kolay taraftar toplayabildiği yönündeki tezin artık kabul görmediğinin ve güvenlik makamlarının, mültecilerin tamamının genel şüphe altında bırakılmamasına karşı çıktıklarının altının çizilmesi önemlidir.

faillerden biri, Mohammed Abo R. adındaki bir Suriyeli mültecidir. Yüksek derece alkollü olduğu belirtilen Abo R., Köln'deki bir eczanede rastgele seçtiği bir kişiyi rehin almış, olay sırasında “Daesh”e bağlı olduğunu ifade ettiği belirtilmiştir. Haberde şüphelinin tehdit, alıkoyma, uyuşturucu kullanma gibi başka “küçük suçlar”dan (“Kleinkriminellen”, SZ_H13) daha önce sabıkası olduğu belirtilmiş; fakat söylediğinin aksine cihatçı olmadığına ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Bu görüşler şüphelinin ileri yaşı, daha önce bir IŞİD sempatizanı hakkında polise muhbirlik yapması ve IŞİD'in cezayla yasakladığı Daesh ifadesini kullanması gibi unsurlarla desteklenmiştir. Aynı haberde 2017 yılında Hamburg'daki bir süpermarkette bıçaklı saldırı düzenleyen ve bir kişiyi öldürüp, bir kişiyi yaralayan Filistinli bir sığınmacının profili de benzer şekilde aktarılmıştır. Haberde suça karışan bu kişilerin “sıradan bir suçlu” (“gewöhnliche Verbrecher”, SZ_H13) olarak görülmek istemeyip “terörist” olarak adlandırılmak isteyebilecek denli psikolojik sorunları olduğundan bahsedilmiştir. Onlarla ilgili olarak entegre olmayı başaramamış ve dinini yalnızca kendi eylemini kendi gözünde haklı çıkarmak için kullanan (SZ_H13) Amok koşucuları (“Amokläufer”, SZ_H13) ifadeleri kullanılmıştır. Bu değerlendirmeler önemlidir; çünkü SZ'deki haberlerde, Suriyelilerle ilgili politik tartışmalara ve yasal düzenlemelere yer verilmekle birlikte, özellikle bireysel haberlerde — haklarındaki olumsuz haberler de dahil olmak üzere — Suriyeliler yönetilmesi gereken siyasi veya stratejik bir sorun/nesne ya da kitleden ziyade; isimleri, kimlikleri, kişisel geçmişleri, hikayeleri, deneyimleri, duyguları, hayalleri, travmaları olan gerçek insanlar olarak temsil edilmektedir. Birey odaklı bu temsillerde, psikolojik derinlikli incelemeler daha ön plana çıkmaktadır. Bu durumun SZ okurunda, genelleyici yargıların oluşmasını FAZ'a kıyasla sınırlayabileceği düşünülmektedir; çünkü SZ'de söylem tek boyutlu bir doğru-yanlış karşıtlığı üzerinden değil, durumun veya olayın karmaşıklığını da yansıtan çok katmanlı bir temsil yapısı üzerinden aktarılmaktadır. FAZ'da ise siyasi yorumlara daha geniş yer verildiği için, FAZ haberlerinde mülteciler, kendi sesleriyle konuşan öznelerden ziyade, haklarında konuşulan aktörler; bir başka ifadeyle politik nesneler konumunda kalmaktadırlar. Bu konumlandırma/temsil biçimi, SZ'ye kıyasla FAZ'ın daha az katmanlı bir temsil yapısı olduğuna işaret etmektedir.

SZ'de kişisel hikâye ve toplumsal deneyimleriyle aktarılan tek grup Suriyeliler değildir. Hamburg'daki Lampedusa mültecilerinin sözcüsü Nijerya (SZ_H29), Arnavutluk (SZ_H98), Eritre (SZ_H98) kökenli farklı ülkelerden Almanya'ya göç etmiş kişilerin hikâye ve toplumsal deneyimlerine yer verilmesi, göç ve mülteci meselesinin daha geniş ve çok katmanlı bir çerçevede ele alındığını ortaya koymaktadır. FAZ'da ise benzer bir aktör grubunun belirgin biçimde bulunmaması, bu tespiti destekleyen bir unsur olarak düşünülebilir.

5.2 SURIYELİLERİN HABERLERDEKİ SÖYLEMSEL TEMSİLİ

5.2.1 Türk Gazetelerinde Suriyelilerin Söylemsel Temsili

5.2.1.1 Hukuki, Bürokratik Ve Statü Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsiller, Suriyelilerin isimlerini, bireysel kimlik ve hikayelerini, toplumsal deneyimlerini arka plana iterek, onları hukuki ya da idari bir prosedür olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu başlık altında bürokratik ifadelerin yanı sıra 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde uluslararası mülteci hukunda karşılığı olan terimler de yer almaktadır: “geçici koruma sağlanan yabancılar” (SZC_H23), “geçici koruma altına alınan Suriyeli” (SZC_H30), “geçici koruma statüsü altında” (SA_H124), “ülke içerisinde yerinden edilmiş Suriyeliler” (SA_H133), “yerinden edilen” (SA_H144), “ikamet izni ile kalan” (SA_H124), “T.C. vatandaşlığı almış” (SA_H124), “mülteci(ler)” (SZC_H6, H7, H11, H17, H34, H39, H40, H54; SA_H1, H11, H64, H69, H85, H86, H110, H124, H137, H144), “göçmen(ler)” (SZC_H11, H19, H39, H40, H41, H44, H49, H53, H57; SA_52, H85, H92, H124, H133), “düzensiz göçmenler” (SZC_H40; SA_H124), “sığınmacı(lar)” (SZC_H19, H21, H23, H25, H34; SA_H48, H73, H86), “Suriyeli sığınmacı(lar)” (SZC_H2, H19, H25, H73), “Suriyeli mülteciler” (SZC_H2, H6, H7, H23, H35; SA_H11, H20, H29, H77, H86, H92, H100, H114, H124, H144).

5.2.1.2 Yasal Statüyü Geri Plana İten Göçmenlik Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyelilerin savaş, zulüm gibi nedenlerle elde edebileceği uluslararası iltica ya da mülteci statüsü ve buna bağlı olarak hakları (geri gönderilmeme) arka plana itilerek, aidiyet ve yakınlık vurgulayan dini, tarihsel ve kültürel referansların öne çıktığı görülmektedir: “soydaşımız” (SA_H43), “dindaşımız” (SA_H43), “muhacir(ler)” (SZC_H49; SA_H29, H73, H110, H137, H110), “kardeşim” (SA_H69), “kardeşlerimiz” (SA_H73), “Suriyeli kardeşimiz” (SZC_H40; SA_H73), “Suriye uyruklu” (SZC_H57), “Suriyeli(ler)” (SZC_H28, H33, H34, H43, H49, H57; SA_H4, H11, H23, H69, H73, H86, H100, H103, H110, H114, H124, H133), “Türkiye’deki Suriyeliler” (SZC_H30, H34).

5.2.1.3 Etnik Ve Dini Kimlik Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyelilerin yasal statüsü yerine, kolektif aidiyetleri ön plana çıkarılmış ve Suriyeliler etnik kökeni, ulusal veya dini aidiyetleri üzerinden homojen bir kitle olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu örneklerde köken ya da inaç vurgusu öne çıkmaktadır: “soydaşlarımız” (SA_H23, H43), “dindaşlarımız” (SA_H23, H43), “muhacir” (SZC_H49), “Arap asıllı kardeşlerimiz” (SA_H23, H73), “Arap kardeşlerimiz” (SA_H73), “Türkmen kardeşlerimiz” (SA_H73), “Kürt kardeşlerimiz” (SA_H73), “Ezidi” (SA_H73), “Süryaniler” (SA_H73), “etnik köken, din, mezhep ayrımı yapmadan herkesin yardımına ulaşıyoruz” (SA_H73).

5.2.1.4 Savaş, Şiddet, Mağduriyet Ve Kırılganlık Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsiller, Suriyelilerin maruz kaldıkları şiddet, ölüm, zorla yerinden edilme, insani zorluklar üzerinden okuyucuda onlara karşı empati ve şefkat uyandırmayı amaçlamaktadır; fakat burada yer alan temsiller kendi içinde ayrılmalıdır. Örneğin “mülteciler zevk için ülkelerinden kaçmadı” gibi onların bulunduğu zorluğu, zorunluluğu ifade eden ve Suriyelileri kendi iradeleriyle karar alan, hareket eden özneler olarak konumlandırılırken; “bize ihtiyacı olanlar”, “evlerinden, vatanlarından koparılmış” gibi onları yardıma muhtaç, edilgen nesnelere indirgeyen ve paternalist söyleme kayan ifadeler aynı düzlemde de değerlendirilmemelidir. “mülteci dramı” (SA_H11), “facia” (SA_H43, 52), “21'inci yüzyıl'ın en büyük insanlık trajedisi” (SA_H64), “göçmenlerin yaşadığı dram (SZC_H57), “yaşadıkları dramları, ölümle burun buruna gelmeleri” (SZC_H16), “onların dramı” (SZC_H19), “bize ihtiyacı olanlar” (SA_H122), “sahipsiz kuşlar gibi dünyanın dört bir yanına dağıldı” (SA_H69), “yuvasız kuşlar gibi yeryüzüne dağılmış binlerce insan” (SA_H69), “binlerce masum” (SZC_H43), “sınırimıza yığılan mazlumlar” (SA_H64), “mazlumlar” (SA_H110, H122), “evlerinden, vatanlarından koparılmış misafirlerimiz” (SA_H29), “ölüm, aşağılanmak ve rezillik nereye kadar?” (SA_H77), “Ezidilere yönelik büyük bir soykırım yaşanmaya başladı” (SA_H69), “Aylan Kurdi'nin sahile vuran cesedi” (SZC_H57), “Bodrum'da cansız bedeni kıyaya vuran Aylan bebeği” (SZC_H17), “Aylan bebeğin cansız bedeni” (SZC_H17), “Sahile cesedi vuran minik Aylan” (SZC_H16), “sahile vurmuş cesetler” (SZC_H16), “sahile vuran Aylan bebekler” (SA_H137), “çocuk cesedi” (SZC_H16), sahildeki cesetler” (SZC_H16), “sahile vuran minik bedeniyle göçmenlerin yaşadığı dramın sembolü haline gelen Aylan bebek” (SZC_H57), “ailesi ile birlikte çıktığı umuda yolculukta can veren Aylan Kurdi'nin kıyıya vuran minik bedeni” (SZC_H17), “Aylan bebek” (SZC_H57), “Bodrum'da kıyıya vuran minik çocuğun cesedi” (SA_H85), “ölenlerin cesetleri ise (...) Plajı'nda karaya vurdu” (SA_H85), “üzerlerinde can yeleği dahi bulunmayan ve henüz 3 yaşında olan

Aylan Kurdi ile 5 yaşındaki ağabeyi Galip Kurdi ve 35 yaşındaki anneleri Riha Kurdi'nin kıyıya vuran bedenleri” (SA_H85), “kitlesel ölüm” (SA_H86), “sahildeki cesetler” (SZC_H16), “Bu isimsiz çocuk, Akdeniz’de bu yıl hayatını kaybeden 3 bin göçmenden sadece biri” (SA_H85), “Avrupa’nın göçmen krizinin masum çocuk kurbanları” (SA_H85), “evleri yakılmış ve vatanları perişan edilmiş” (SZC_H35), “ülkelerindeki savaştan kaçan Suriyeliler” (SZC_H43), “Türkiye’ye sığınan Suriyeliler” (SZC_H28), “iç savaştan kaçan mülteciler” (SZC_H34), “mülteciler zevk için ülkelerinden kaçmadı” (SZC_H35), “mecburiyet içerisinde yurtlarınızı terk ettiniz” (SA_H73), “iç savaş nedeniyle milyonlarca Suriyeli ülkelerinden kaçıp başka ülkelere sığınmak zorunda kaldı” (SZC_H57), “Evlerinden, topraklarından, yurtlarından şu anda kovulmuş olan siz kardeşlerimiz” (SA_H73), “can havliyle yollara düşen Suriyeliler” (SA_H137), “Suriyeli vatandaşların acaba bu çektikleri çile” (SA_H73), “krizin faturasını çocuklarıyla birlikte kadınlar ödüyor” (SZC_H54), “Yunan askerleri botları şişlemek suretiyle anne ve çocuklar ölümle mücadeleyi vermiyor mu?” (SZC_H54), “kadınlara yapılan eziyetler” (SZC_H54), “önlerine dikilen tel örgüler” (SZC_H54), “dövülerek, hatta vurularak geri gönderilme çabaları” (SZC_H54), “Suriyeliler Türkiye’de girdikleri 10’uncu bayramı da buruk geçiriyor” (SZC_H21), “Birçoğu ise kamplarda ya da kendi imkanları ile tuttıkları evlerde yaşam savaşı veriyor.” (SZC_H21), “Bayramın kendileri için çok kötü geçtiğini anlatan Suriyeli kadın, Avrupa’ya gitmek için Türkiye’de edindikleri birikimlerin tamamını sattığını anlattı.” (SZC_H21), “geri döndüklerinde ise kalacak yerlerinin olmadığını” (SZC_H21), “3 bin Suriyeli sığınmacının Almanya hayali sona erdi.” (SZC_H21), “7 bin 950 kişinin son 5 yılda Akdeniz’de boğularak öldüğü” (SZC_H19), “Türkiye karasularında vefat eden göçmenler” (SZC_H19), “Kendi vatanlarından yaşadıkları yerlerden kalkarak, hiç bilmedikleri tanımadıkları coğrafyalara gelerek, çok zor koşullar altında kendileri ve ailelerinin hayatlarını idame ettirmekten başka amaçları olmayan bu insanlar” (SZC_H17), “Milyonlarca insan (...) bombalardan, esaretten ve felaketten kaçmak için yollara düştü. Kalsalardı 40 katırla 40 satır arasında seçim yapmak zorundaydılar. Ölüm, esaret, kitlesel tecavüzler onları bekliyordu ülkelerinde” (SA_H39), “Ülkelerindeki savaş, kıtlık ve susuzluk gibi hayati tehlikelerden kaçan mülteciler dünyanın farklı yerlerinde bulunan kamplarda zor şartlar altında yaşıyor” (SA_H69), “lastik botlardaki 23 mülteciden 8’i çocuk 12 mülteci boğuldu” (SA_H85), “boğulma tehlikesiyle karşı karşıya gelmeleri” (SZC_H16), “batan tekneleriyle birlikte sulara gömüldü” (SA_H52), “katliam” (SA_H52), “Birçoğu yüzme bilmeyen göçmenlerden en büyük korkuyu da çocuklar yaşıyor.” (SA_H52), “150 bini aşkın insan, çoluk, çocuk kadın, erkek, yaşlı öldürüldü” (SA_H64), “milyonlarca insan yerinden yurdundan oldu” (SA_H69), “İŞİD’çiler ... iki kızını ve dört kız torununu alıp götürmüştü. Üç erkek torununu ve bir oğlunu öldürmüşler” (SA_H69), “Kızlarımızı alıp önce tecavüz ediyor sonra da Musul’da

kurdukları köle pazarında Birleşik Arap Emirlikleri'nden gelen petrol şeyhlerine satıyorlar.” (SA_H69), “düşman hedef” (SA_H103).

5.2.1.5 Uyum Sorunu, Toplumsal Ve Ekonomik Yük Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsiller, Suriyelilerin varlığını, fayda-zarar maliyeti, toplumsal ve kültürel uyum başarısı-başarısızlığı ekseninde ortaya koymakta; göç ve mülteci meselesini hedef/ev sahibi ülkenin refah sistemi, toplumsal ve idari düzenine yönelik maliyet kalemi, ekonomik, demografik ve toplumsal külfet olarak kavramsallaştırmaktadır: “adil bir yük paylaşımı” (SZC_H54), “adil yük ve sorumluluk paylaşımı” (SA_H133), “mülteci yükü” (SA_H137), “bütün mülteci yükünü Türkiye gibi ülkelerin üzerine yıkmaması” (SA_H124), “Ey Yunanistan sen de kapılarını aç bu yükten kurtul” (SZC_H54), “bu yükü tek başına biz üstleniyoruz” (SZC_H44), “bizimle yük paylaşımına girmezseniz” (SZC_H44), “herkes bu yükten payına düşen nasibi alacak” (SZC_H44), “siz de buradan bir paylaşımda bulunacaksınız” (SZC_H41), “kim ne derse desin sizler bize asla yük değilsiniz” (SA_H73), “Türkiye’ye maliyeti de hiç az değil; 4 milyar doların üzerinde” (SA_H77), “Biz bu kadar mülteciye bakmak, onları beslemek durumunda değiliz.” (SZC_H41), “Türkiye'nin kapasitesini zorlamaya başladı” (SA_H137), “mültecileri seve seve götürürüz, biraz da Avrupa devletleri dertlensin” (SZC_H40), “memleketimize bu kadar mülteci fazla geliyor” (SZC_H40), “devletin de başına büyük yük oldu” (SZC_H40), “hızlı bir nüfus artışına sahip bu insanların Türkiye’ye entegre edilmeye çalışılmasının hem yanlış hem de boşuna” (SZC_H34), “mülteciler ve yerli halk arasında yeni uyumsuzlukların ortaya çıkması” (SZC_H34), “(...) gibi bu illerimizin belediye hizmetlerinde karşılaştığı yüklerin hafifletilmesi” (SZC_H19), “mültecilere harcanan paranın 2 milyar dolara (Yaklaşık 4 milyar lira) ulaştığı” (SZC_H7), “siz de buradan bir paylaşımda bulunacaksınız” (SZC_H41), “Mültecilere giden parayla ... yapılabilirdi” (SZC_H7), “Suriyeli mülteciler için harcanan parayla, (...) ödenebilir, (...) önlenebilirdi.” (SZC_H7), “şu ana kadar 2 milyar doları aşkın burada bir yatırımımız oldu. Ama bize dünyadan gelen yardımı baktığınızda maalesef 130 milyon dolar” (SA_H64), “tırmanışa geçen göçmen karşıtlığı toplumda fay hattı oluşturmaya başlarken” (SZC_H34).

5.2.1.6 Doğal Afet, Su/Akış, Kitle Ve Nesneleştirme Metaforları

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler ve göç hareketliliği, akın, akış, dalga, sel, çığ gibi kontrol edilemez doğa olaylarıyla ve yığınsal bir hareketle özdeşleştirilerek, okurda ülkenin Suriyeliler tarafından istila edildiği, toplumsal ve idari düzenin tehdit altında olduğu korkusunu

besleyen metaforik bir söylem içinde konumlandırılmıştır. Bu örneklerde bireyin, kitle olarak nesneleştirilmesi söz konusudur: “mülteci akını” (SZC_H40, H53; SA_H1, H4, H77, H86, H137), “akın” (SZC_H43), “mülteci-göçmen akını” (SA_H86), “göçmen akımı” (SZC_H16), “mülteci akımı” (SA_H48), “göç dalgaları” (SA_H100, H133), “göçmen dalgaları” (SZC_H19), “göç dalgası” (SA_H1, H77, H137), “mülteci göçü” (SZC_H34), “göçmen kitlesi” (SA_H52), “büyük kitle” (SA_H73), “kitlesele geri dönüşleri” (SA_H124), “kitlesele kaçış” (SZC_H34).

5.2.1.7 Damgalayıcı, Stereotipleştirici Ve İtibarsızlaştırıcı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyelilerin niyetlerini ve sığınma taleplerini sorgulayan, göç eylemlerini gayrimeşrulaştıran ve bireysel ya da toplumsal kimliklerini itibarsızlaştıran, onları tehdit imgesiyle konumlandıran bir söylemsel çerçevenin kurulduğu görülmektedir: “dert” (SZC_H40), “bela” (SZC_H40), “vatan haini, işe yaramaz, Türk toplumunun gelenek ve yaşam standartlarına ters davrananlar” (SZC_H35), “kayıtdışı Suriyeli işçi” (SZC_H28), “Cezaevinde ilk sırada Suriyeliler var” (SZC_H33), “TOKİ’de şehit ailesine yok, Suriyelilere var” (SZC_H28), “Suriyeli erkeklerin yaş aralığına baktığımızda, “Suriyeli (...) askere alınabilecek erkek, Türkiye’de kafelerde, pub’larda Türk kızlarıyla geziyor. Bizim Mehmetimiz Suriye’de şehit oluyor” (SZC_H30), “Türkiye’de Esad’ın ordusunun 4 katından fazla potansiyel Suriyeli asker bulunuyor” (SZC_H30), “Türkiye’de 20 ile 29 yaş aralığındaki Suriyeli erkek sayısı neredeyse TSK’daki asker sayısına eşit” (SZC_H30), “can sıkıcı rakamlar” (SZC_H30), “hızlı bir nüfus artışına sahip bu insanlar” (SZC_H34), “beş milyon Suriyeli’yi hobaraa diye memlekete doldurduktan sonra” (SZC_H49).

5.2.1.8 Sayısal Nesneleştirme Temsilleri

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler bireysel kimliklerinden soyutlanmış ve sayı, oran, ve miktarlar üzerinden yönetilmesi gereken bir problem olarak aktarılmışlardır: “3.5 milyon Türkmen soydaşımız ve ayrıca 20 milyon dindaşımız” (SA_H43), 150 bin Suriyeli misafir”, “kapımıza dayanan 1.5 milyon mülteci” (SZC_H54), “Avrupa kapılarına dayanan 100 binlerce insan” (SZC_H54), “kapılarına yığılmış binlerce masum” (SZC_H43), “her on Suriyeliden biri” (SZC_H30), “yüz binler” (SZC_H44), “milyonlarca Suriyeli” (SZC_H57), “üç milyon Suriyeli” (SZC_H25), “100 bin Suriyeli sığınmacı” (SZC_H25), “yüzbinlerce Suriyeli” (SZC_H25), “binlerce mülteci” (SZC_H41), “300 göçmen” (SZC_H39), “160 mülteci” (SZC_H39), “Suriyeli mülteci sayısı bir önceki aya göre 7 bin kişi daha artarak 3 milyon 613 bin 644’e ulaştı” (SZC_H34), “yalnızca 15 bin 200’ü üçüncü ülkelere yeniden yerleştirildi” (SZC_H34), “Suriyeli

erkek sayısı neredeyse TSK'daki asker sayısına eşit" (SZC_H30), "3.5 milyon nüfusla yabancı olarak ilk sırada yer alan Suriyeliler" (SZC_H34), "üç bin Suriyeli sığınmacı" (SZC_H21), "Türkiye'ye göç eden yaklaşık 2 milyon mülteci" (SZC_H16), "mültecilerin en az üçte ikisinin geri dönmeyeceği" (SZC_H11), "500 bin mülteci" (SZC_H7), "43 bin Suriyeli mülteci" (SA_H11), "1,5 milyondan fazla kardeşimiz" (SA_H73), "3 milyondan fazla Suriyeli mülteciye" (SA_H100).

5.2.1.9 Suç, Tehdit Ve Güvenlik Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler mağduriyet veya zorunlu göç deneyimlerinden ziyade; yasadışılık, suç, şiddet ve asayiş sorunları ile ilişkilendirilerek güvenlik tehdidi oluşturan potansiyel veya fiili failer olarak konumlandırılmıştır: "kaçaklar" (SZC_H16, H21), "kaçak grubu" (SZC_H16), "kaçak işçi" (SA_H86), "kayıt dışı" (SA_H124), "yasa dışı yollarla" (SZ_H57; SA_H85), "zaman ilerledikçe ortaya çıkacak problemlerin güvenlik riskleri doğurabileceği ihtimali" (SA_H86), "topraklarımızın güvenliğini sağlama mücadelesi" (SZC_H44), "Suriyeliler, polise taş attı." (SZC_H2), "Suriyeliler, cezaevlerinde de ilk sıraya yerleştiler" (SZC_H34), "İstanbul İkitelli'de küçük bir kız çocuğunun Suriyeli bir esnaf tarafından taciz edildiği" (SZC_H34), "içerisinde Suriyeli kelimesi geçen olayların ardı arkası kesilmiyor" (SZC_H34), "Suriyeli mültecilerin çocuklarının suça karışmasına yönelik ufak tefek olaylar yaşandığı" (SZC_H11), "askere gitmediği için aranan kişiler" (SZC_H34), "Suriyeli vatandaşlar tarafından işlenen bazı adli vakalar" (SZC_H34), "uyuşturucu (50 bin 386), terör (44 bin 986) ve hırsızlık (33 bin 032)" (SZC_H33), "adam öldürme (28 bin 274), yaralama (24 bin 919) yağma ve gasp (22 bin 008) ve cinsel suçlar (16 bin 566)" (SZC_H33), "şiddete ve yasadışı işlere yönelme ihtimalleri" (SA_H86).

5.2.1.10 Kriz Ve Felaket Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler ve göç hareketliliği, devletin ve toplumların kapasitesini zorlayan; kriz, felaket, yönetilemezlik ve kaosa yol açan kitlesel bir tehdit/sorun alanı olarak sunulmaktadır. "mülteci krizi" (SZC_H34, H53; SA_H48, H86, H133), "göçmen krizi" (SA_H85), "Suriyeli mülteci krizi" (SA_H133), "böylesine büyük bir sığınmacı kriziyle" (SZC_H19), "göç krizi" (SA_H137), "her geçen gün büyüyen sorun" (SZC_H34), "kapımıza dayanan 1.5 milyon mülteci" (SZC_H54), "milyonlarca kişinin yol açtığı insani kriz" (SZC_H44), "savaşın neden olduğu insani kriz" (SA_H137), "sorun" (SZC_H34), "mülteci sorunu" (SZC_H17), "artan mülteci baskısı" (SA_H124), "kaçak geçiş sorunu" (SZC_H16),

“Türkiye'nin nur topu gibi bir sorunu daha oldu!” (SZC_H2), “mesele” (SZC_H44), “Suriyeli meselesi” (SZC_H43), “mülteci meselesi” (SA_H86), “Suriyeli mülteciler meselesi” (SZC_H19), “giderek çıkmaza giren bu sorun” (SZC_H34), “mülteciler sorunu” (SZC_H35), “Türkiye'nin sorunu olmaktan çıktı uluslararası bir sorun haline geldi” (SZC_H16), “mülteci göçünün önünün alınmasının her geçen gün biraz daha zorlaştığı” (SZC_H34), “mülteci yangını” (SZC_H17), “insanlık faciası” (SA_H23), “Büyük facialar yaşanıyor” (SZC_H16), “zaman ilerledikçe ortaya çıkacak problemlerin güvenlik riskleri doğurabileceği ihtimali” (SA_H86), “ölü sayısı artıyor, AB'deki göçmen krizinin sonu görünmüyor” (SA_H85), “Suriyeliler konusu kaçınıyor, kaçınacak” (SA_H103), “azınlık sorunu” (SZC_H34), “toplumsal barışı zedelemek isteyen birileri, şu anda en kullanışlı argüman olarak ülkemizde bulunan mülteci Suriyelileri görüyor.” (SA_H124).

5.2.1.11 Geçicilik Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler kalıcı bir toplumsal gerçeklik olarak değil, geçici ve geri döneceği düşünülen kişiler olarak konumlandırılmakta ve böylece ev sahibi topluma tam anlamıyla ait olmadıkları yönünde bir dış grup (*outgroup*) olarak söylemsel düzeyde kurulmaktadır: “misafir” (SZC_H34; SA_H29, H48, H69, H73, H86, H103, H137), “geldiler ve giderler diye düşünülen kitle” (SZC_H19).

5.2.1.12 Yabancılaştırma Ve Ötekileştirme Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler ile ev sahibi toplum arasında kültürel veya sosyal farklılıklar vurgulanmakta ve onları toplumun doğal üyeleri olarak değil, “biz”den farklı, bize yabancı unsurlar, toplumsal, ekonomik, idari veya yasal sorunlar olarak konumlandırmaktadır. Fakat burada yer alan örneklerde biz-onlar dikotomisi yalnızca ev sahibi toplum ile Suriyeliler arasında kurulmamakta, Suriyelilerin kendi içinde de nitelikli-niteliksiz, kültürel olarak uyumlu-uyumsuz, ekonomik olarak faydalı-faydasız gibi zıtlıklar üzerinden hiyerarşik biçimde birbirinden ayrıldığı görülmektedir: “yerel halk” (SA_H86), “yerli nüfus” (SA_H124), “mülteciler ve yerli halk arasında” (SZC_H34), “Suriyeli birinci sınıf vatandaş, Karadenizli üretici ikinci sınıf vatandaş oldu” (SA_H103), “TOKİ'de şehit ailesine yok, Suriyelilere var” (SZC_H28), “Suriyeli (...) askere alınabilecek erkek, Türkiye’de kafelerde, pub’larda Türk kızlarıyla geziyor. Bizim Mehmetimiz Suriye’de şehit oluyor” (SZC_H30), “Kendi vatanlarından yaşadıkları yerlerden kalkarak, hiç bilmedikleri tanımadıkları coğrafyalara gelerek” (SZC_H17), “Vatandaşlığa alınması konusunda öncelikli olarak ekonomiye katkı sunacak Suriyeliler”

(SZC_H30), “nitelikli Suriyeliler” (SZC_H23), “çok iyi diplomaları olan, iyi mali imkanı olan” (SZC_H23), “iş yapma kapasitesi olanlar” (SZC_H19), “kaçak işçi çalıştıran yerel işletmeler ve görece daha iyi maddi durumda olan sığınmacıların açtığı kaçak işletmeler ile yasal yükümlülüklerini yerine getiren yerel işletmeler arasındaki haksız rekabet” (SA_H86), “varlıklı ve eğitilmiş Suriyelilerden birçoğu” (SA_H133), “Türk kültürüne bağlı olmayan vatandaşlar” (SZC_H28).

5.2.1.13 Bireyleştirilmiş Suriyeli Temsilleri

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler önceki bölümlerden farklı olarak homojen ve anonim bir kitle olarak değil, isimleri, hikayeleriyle kamusal alanda görünür kılınmış; kimi zaman olumlu kimi zaman ise olumsuz özellikleriyle öne çıkarılan bireyler olarak yer almaktadır: “Aylan bebek” (SZC_H57), “Aylan bebeği” (SZC_H17), “Aylan Kurdi” (SZC_H17, H57), “3 yaşındaki Aylan Kurdi” (SZC_H16), “Galip Kurdi” (SZC_H57), “abisi Galip” (SZC_H16), “Zahim Kurdi (27), çocukları Aylan Kurdi (2) ve Galip Kurdi (3) ile kız bebek Hasal Zekeriya (9 aylık), Zeynep Cafer (1.5), ikizi Abdullah Cafer, Ahmet Haabi (7), Tahara Cumhuriye (11), Haydar Ahmet Ahi (11), Macit Helli (18), Zehra Muhsine (23) ve Emel Cerabi (42)” (SZC_H17), “Abdullah Kurdi” (SA_H85), “Ölenlerin cesetleri (...) Plajı'nda karaya vurdu” (SA_H85), “henüz 3 yaşında olan Aylan Kurdi” (SA_H85), “5 yaşındaki ağabeyi Galip Kurdi ve 35 yaşındaki anneleri Riha Kurdi” (SA_H85), “Suriye'deki savaştan kaçarak Lübnan'a sığınan mültecilerden biri olan minik Ghina” (SA_H92), “Nizip Misafirhanesi'nde kalan Suriyeli Çerkes ailenin reisi Halit Carsu” (SZC_H69), “Asya Kemal” (SA_H69), “Mecit Elibol” (SA_H69), “Zehra İshak” (SA_H69), “Ahmedi İsmail” (SA_H69), “Şerif Kara” (SA_H69).

5.2.2 Alman Gazetelerinde Suriyelilerin Söylemsel Temsili

5.2.2.1 Hukuki, Bürokratik Ve Statü Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsiller, Suriyelilerin isimlerini, bireysel kimlik ve hikayelerini, toplumsal deneyimlerini arka plana iterek, onları idari bir prosedür olarak kavramsallaştırmaktadır: “anerkannte Flüchtlinge” (tanınmış mülteci/mülteci statüsü verilmiş mülteci) (SZ_H53, H142), “anerkannten Flüchtlingen” (FAZ_H6, H536), “anerkannter Flüchtling aus Syrien” (SZ_H13), “Asylbewerber” (sığınmacı) (SZ_H6, H29, H536; FAZ_H205, H839), “reguläre Asylbewerber” (SZ_H135), “Asylsuchende” (sığınma arayan) (FAZ_H708), “Schutzsuchende” (sığınmacı)

(SZ_H57, H150, H158; FAZ_H142, H159), “schutzbedürftige Menschen” (SZ_H135), “schutzbedürftige Flüchtlinge” (SZ_H158), “Asylgesuchten” (FAZ_H815), “Binnenflüchtlinge” (ülke içinde yerinden edilmiş/iç mülteciler) (FAZ_H213, H756; SZ_H114), “Binnenvertriebene” (iç mülteciler) (FAZ_H756), “Kriegsbertriebene” (FAZ_H708), “Vertriebenen” (FAZ_H756), “Kontingentflüchtlinge” (kota mültecileri/belirli bir kota kapsamında kabul edilen mülteciler) (SZ_H158), “A- und B Flüchtlinge” (SZ_H6), “einen politischen Flüchtling” (siyasi bir mülteciyi) (SZ_H88), “vor Krieg und Verfolgung fliehen” (savaş ve zulümden kaçmak) (FAZ_H205), “politisch Verfolgte” (siyasi nedenlerle zulüm görenler) (SZ_H88, H142).

5.2.2.2 Yasal Statüyü Geri Plana İten Göçmenlik Odaklı İdari Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyelilerin savaş, zulüm gibi nedenlerle elde edebileceği uluslararası iltica ya da mülteci statüsü ve buna bağlı olarak hakları (geri gönderilmeme) arka plana itilerek, Suriyeliler genel göç hareketlilikleri ve göçmenlik sınıflandırması içinde konumlandırılmaktadır. Hukuki bir statü taşımayan böylesi kavramsallaştırmalarla, Suriyelilerin ülkelerini terk etme nedenleri ve sığınma hukuku bağlamı silinmekte, Suriyeliler sıradan bir göçmen kategorisine kaydırılmaktadır: “Immigrant” (göçmen) (SZ_H29, H88), “Einwanderer” (göçmenler) (SZ_H88, FAZ_H365, H413), “Zugewanderten” (göçmenler/göç yoluyla gelenler) (FAZ_H536).

5.2.2.3 Etnik Ve Dini Kimlik Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyelilerin kolektif aidiyetleri ön plana çıkarılmış ve Suriyeliler coğrafi, ulusal veya dini aidiyetleri üzerinden homojen bir kitle olarak kavramsallaştırılmıştır: “Syrer” (Suriyeli(ler), SZ_H2, H6, H29, H31, H53, H57, H98, H114, H135, H135, H139, H168; FAZ_H30, H89, H159, H213, H365, H479, H536, H537, H589, H708), “Exil-Syrern” (sürgündeki Suriyeliler) (SZ_H168), “geflüchtete Syrerin” (mülteci/sığınmacı Suriyeli kadın) (FAZ_H7), “muslimischer Einwander” (Müslüman göçmenler) (FAZ_H645), “religös Verfolgte” (dini nedenlerle zulüm görenler) (FAZ_H205), “Religions- und Kulturflüchtlinge” (dini ve kültür mültecileri/dini ve kültürel nedenlerle kaçan/sığınan mülteciler) (SZ_H88).

5.2.2.4 Savaş, Şiddet, Mağduriyet Ve Kırılganlık Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsiller, Suriyelilerin çaresiz, kırılgan, yardıma muhtaç ve acı çekme durumları üzerinden okuyucuda onlara karşı empati ve şefkat uyandırmayı amaçlamaktadır; fakat burada yer alan temsiller kendi içinde ayrılmalıdır. Örneğin “Menschen in Not” (zor durumdaki insanlar) gibi insanların bulunduğu zor durumları betimleyen ifadeler ile “geretteten Flüchtlinge” (kurtarılan mülteciler) gibi eylemin asıl failinin gizlendiği, mültecilerin yardıma muhtaç birer nesneye indirildiği ve paternalist söyleme kayan bir ifadeler aynı düzlemde değerlendirilmemelidir: “in Not geratene Syrer” (zor durumda kalan Suriyeliler) (FAZ_H30), “ertrinkenden Flüchtlingen” (boğulan mülteciler) (SZ_H150), “die Toten im Mittelmeer” (Akdenizde ölenler) (SZ_H98), “tausend Tote” (binlerce ölü) (SZ_H146), “Menschen in Not” (zor durumdaki insanlar) (SZ_H2; FAZ_H304), “in Not geratene Syrer” (zor duruma düşmüş Suriyeliler) (FAZ_H30), “Notleidende” (yardıma muhtaçlar/zor durumda olanlar) (FAZ_H645, H740), “aus Seenot gerettete Asylbewerber” (denizde tehlikeden kurtarılan sığınmacı) (FAZ_H815), Menschen mit Traumata (travmalı insanlar) (SZ_H6), “bedürftige Masse” (yardıma muhtaç kitle) (FAZ_H479), “Bedürftige” (ihtiyaç sahipleri/yardıma muhtaç kişiler) (FAZ_H740), “ein paar Tropfen auf deutschen Boden gelangen” (Alman topraklarına düşen birkaç damla) (FAZ_H708), “Hilfesuchenden” (FAZ_H645; SZ_H142), “Bootsflüchtling” (tekne mültecisi/tekneyle gelen mülteci) (SZ_H88, H146; FAZ_H159), “Bootsmigranten” tekne göçmenleri/tekneyle gelen düzensiz göçmenler) (FAZ_H815), “Gerettete” (kurtarılan) (FAZ_H740), “geretteten Flüchtlinge” (kurtarılan mülteciler) (FAZ_H815), “geretteten Boots-migranten” (denizde kurtarılan göçmenler) (FAZ_H815), “Kriegsopfer” (savaş kurbanları/mağdurları) (FAZ_H205), “Opfer” (kurban) (FAZ_H479; SZ_H146, H150), “Opfer von Kriegen” (savaş kurbanları) (SZ_H25), “Todesopfer” (can kayıpları) (SZ_H25, H168), “Flüchtlingskinder” (mülteci çocuklar) (FAZ_H740), “Kriegsflüchtlinge” (savaş mültecileri) (FAZ_H205, H589; SZ_H91, H142), “Bürgerkriegsflüchtlinge” (iç savaş mültecileri) (FAZ_H708; SZ_H112, H139), “Flüchtlinge aus Bürgerkriegsländer wie Syrien” (Suriye gibi iç savaş ülkelerinden gelen mülteciler) (FAZ_H205), “vor Krieg und Verfolgung fliehen” (savaş ve zulümden kaçmak) (FAZ_H205), “Fliehenden” (kaçanlar/kaçmak zorunda kalanlar) (SZ_H88, FAZ_H159), “Menschen auf der Flucht” (kaçan insanlar) (FAZ_H479), “Flüchtlingselend” (mülteci sefaleti) (FAZ_H159; SZ_H112).

5.2.2.5 Damgalayıcı, Stereotipleştirici Ve İtibarsızlaştırıcı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyelilerin niyetlerini ve sığınma taleplerini sorgulayan, göç eylemlerini gayrimeşrulaştıran ve mülteci/sığınmacı vb. kimliklerini ve itibarsızlaştıran bir söylemsel çerçevenin kurulduğu görülmektedir: “ein Feigling, wer sein Land verlässt” (ülkesini terk eden bir korkak) (SZ_H136), “Scheinasylant” (sahte sığınmacı/korunmaya ihtiyacı olmadığı halde sığınmacı gibi davranan kişi) (SZ_H139), “ein vorgeblicher Syrer” (sözde Suriyeli) (SZ_H31), “Tunichtguten” (işe yaramazlar) (FAZ_H839), “Abfall” (çöp) (SZ_H146), “das Feindbild der Bürger” (vatandaşların düşman figürü) (SZ_H2), “verhaltensauffälliger Flüchtlinge” (davranış bozukluğu gösteren mülteciler) (FAZ_H839), “Flüchtlinge, die bloß ihrem Elend entrinnen wollen” (sadece sefaletlerinden kaçmak isteyen mülteciler) (SZ_H57), “Wirtschaftsflüchtlinge” (ekonomik nedenlerle göç eden mülteciler) (SZ_H88; FAZ_H156), “Armutsflüchtling” (yoksulluk nedeniyle göç eden mülteciler) (SZ_H88), “Armutszuwanderer” (yoksulluk nedeniyle gelen göçmenler) (FAZ_H205), “Armutsauswanderer” (yoksulluk nedeniyle ülkesinden göç edenler) (FAZ_H205), “Arbeitsmigranten” (işgücü göçmenleri) (FAZ_H88, H536), “junge Männer aus patriarchalen Kulturen” (ataerkil kültürlerden gelen genç erkekler) (SZ_H88).

5.2.2.6 Uyum Sorunu, Toplumsal Ve Ekonomik Yük Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsiller, Suriyelilerin varlığını ekonomik araçsallık, fayda-zarar maliyeti, toplumsal ve kültürel uyum başarısı-başarısızlığı ekseninde ortaya koymakta; göç ve mülteci meselesini hedef/ev sahibi ülkenin refah sistemi, toplumsal ve idari düzenine yönelik maliyet kalemi ve yük olarak kavramsallaştırmaktadır: “Lasten” (SZ_H133, H150; FAZ_H413), “Belastung” (SZ_H77), “Flüchtlingsmengen” (mülteci miktarları/yığınları) (SZ_H88), “Hartz-IV-Bezieher” (sosyal yardım alanlar) (FAZ_H536), “Integrationsverweigerer” (uyum sağlamayı reddedenler) (SZ_H29), “Gruppen von Bettlern” (dilenci grupları) (FAZ_H740).

5.2.2.7 Sayısal Nesneleştirme Temsilleri

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler bireysel kimliklerinden soyutlanmış ve sayı, oran, ve miktarlar üzerinden yönetilmesi gereken bir problem olarak aktarılmışlardır: “mehr als zwei Dutzend Syrer” (SZ_H139), “1800 Syrer” (SZ_H139), “2246 Syrer” (FAZ_H30), “2600 Syrer” (FAZ_H708), “4500 Syrer” (FAZ_H708), “300 bis 4500 Syrer” (FAZ_H708), “zehntausende Syrer” (SZ_H175), “Hunderttausende Syrer” (SZ_H139), “10000 Syrer” (SZ_H142), “41000

Syrer” (SZ_H175), “20.000 Syrer” (SZ_H112), “50.000 Syrer” (FAZ_H213), “mehr als 200 000 Syrer” (FAZ_H30), “13 Millionen Syrer” (FAZ_H213), “3,7 Millionen Syrer” (SZ_H114), “2,7 Millionen Syrer” (SZ_H53), “sechs Millionen andere Syrer” (FAZ_H89), “jeder der sechs Syrer” (SZ_H98), “jeder der dritte Syrer” (SZ_H114), “mehr als ein Zehntel der Syrer” (FAZ_H213), “Geflüchtete(n)” (SZ_H2, H31, H36; FAZ_H536, H645, H740, H756), “geflüchtete(n) Menschen” (FAZ_H536, H756), “geflüchtete Syrerin” (FAZ_H7), “geflüchteten Syrer” (FAZ_H589), “Tausende Geflüchtete” (SZ_H2), “viele Geflüchtete” (SZ_H2), “68 Millionen Geflüchteten sogenannten Binnenvertriebene” (FAZ_H756), “139 syrische Bürgerkriegsflüchtlinge” (SZ_H139), “15000 Kriegsflüchtlinge” (SZ_H142), “Zahl von Syrern” (Suriyelilerin sayısı) (SZ_H53), “Opferzahl” (kurban/mağdur sayısı) (SZ_H25), “hunderttausende Gäste” (yüzbinlerce misafir) (SZ_H91), “Flüchtlingszahl” (mülteci sayısı) (FAZ_H142, H756; SZ_H29, H64, H133).

5.2.2.8 Doğal Afet, Su/Akış, Kitle Ve Nesneleştirme Metaforları

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler ve göç hareketliliği akın, akış, dalga, sel, çığ gibi kontrol edilemez doğa olaylarıyla özdeşleştirilerek, okurda ülkenin Suriyeliler tarafından istila edildiği, toplumsal ve idari düzenin tehdit altında olduğu korkusunu besleyen metaforik bir söylem içinde konumlandırılmıştır: “Lawine” (çığ) (FAZ_H304), “Flüchtlingswelle” (mülteci dalgası) (FAZ_H19, H365), “Migrationswelle” (göç dalgası) (FAZ_H365), “Fluchtwelle” (kaçış dalgası) (FAZ_H213, H305), “Ausländerschwämme (yabancı seli), “Sturm” (fırtına) (FAZ_H19), “Flüchtlingsansturm” (mülteci hücumu) (FAZ_H365, H589), “Ansturm” (hücum) (FAZ_H305, H645), “Andrang” (akın, izdiham, kalabalık) (FAZ_H204, H708), “Flüchtlingsstrom” (mülteci akını/akışı) (FAZ_H30, H159, H204, H213, H305, H645; SZ_H57, H64, H88, H91), “Flüchtlingsanstrom” (mülteci akını/akışı/yoğunluğu) (SZ_H175), “Flüchtlingsströme” (mülteci akınları/akışları) (FAZ_H156, H304, H537, H645; SZ_H29, H64, H115, H133), “Flüchtlingszustrom” (mülteci akını/akışı) (FAZ_H537), “Flüchtlingszuströme” (mülteci akınları) (FAZ_H537), **Kitle Temsilleri:** “Männerhorden” (erkek sürüleri) (FAZ_H839), “Flüchtlingsstreck” (mülteci kfilesi/kervanı) (FAZ_H589), “Flüchtlingsgruppe” (mülteci grubu) (FAZ_H708), “Flüchtlingsmengen” (mülteci miktarları/yığınları) (SZ_H88), “Menschenmassen” (insan kitleleri/kalabalıkları) (SZ_H98), “bedürftige Masse” (yardıma muhtaç kitle) (FAZ_H479), “ungeheuren Masse von Körpern” (*devasa bedenler kitlesi/yığını*) (SZ_H88), “Schmarotzer” (asalak, parazit) (SZ_H150).

5.2.2.9 Suç, Tehdit Ve Güvenlik Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler mağduriyet veya zorunlu göç deneyimlerinden ziyade; suç, şiddet, asayiş sorunları, terör veya radikalizm ile ilişkilendirilerek güvenlik tehdidi oluşturan potansiyel veya fiili failler olarak konumlandırılmıştır: “*Amokläufer*” (*cinnet getirip etrafa saldıran/kitlesel saldırgan*) (SZ_H13), “*Verdächtige*” (şüpheliler) (SZ_H57), “*Verbrecher*” (suçlu(lar), SZ_H13, H150), “*kriminelle Flüchtlinge*” (kriminal mülteciler) (FAZ_H839), “*Kleinkriminelle(n)*” (adi suçlu(lar), SZ_H13, H29), “*gefährliche Ausländer*” (tehlikeli yabancılar) (FAZ_H839), “*Islamist*” (İslamcı) (SZ_H13, H57), “*Terroristen*” (teröristler) (SZ_H13), “*IS-Sympathisanten*” (İŞİD sempatisanı) (SZ_H13), “*Gefährder*” (*henüz suç işlememiş; ama potansiyel tehdit oluşturan kişi*) (FAZ_H589), “*gefährliche Ausländer*” (tehlikeli yabancılar) (FAZ_H839), “*gewalttätige Einwanderer*” (şiddet eğilimli göçmenler) (FAZ_H365), “*Straftäter*” (suçlu) (SZ_H98, H150), “*Täter*” (fail/suçlu) (SZ_H13, H29; FAZ_H527), “*Kölner Täter*” (Köln’de suç işleyen kişi) (SZ_H13), “*Attentäter*” (saldırgan) (FAZ_H365, H589; SZ_57), “*Pariser Attentäter*” (Paris’te saldırı düzenleyen kişi/Paris saldırganı) (SZ_H98, FAZ_H589), “*Selbstmordattentäter*” (intihar bombacısı) (SZ_H57), “*Messerstecher*” (bıçaklayan kişi) (SZ_H13), “*Messerattentäter*” (bıçaklı saldırgan) (SZ_H13), “*illegal Eingereiste*” (ülkeye yasadışı yollarla girenler) (SZ_H142; FAZ_H159), “*illegal eingereisten Syrern*” (ülkeye yasadışı yollarla giriş yapmış Suriyelilere) (FAZ_H159), “*illegal eingereiste Migranten*” (ülkeye yasadışı giriş yapan göçmenler) (FAZ_H815), “*Trittbrettfahrer*”(fırsatçılar, sistemi istismar edenler) (FAZ_H589), “*Extremist*” (aşırılıkçı/radikal) (SZ_H13/175), “*radikalisierte Personen*” (radikalleşmiş insanlar) (FAZ_H68).

5.2.2.10 Geçicilik, Yenilik Ve Zamansal Konumlandırma Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler yeni gelen, sonradan katılan, henüz yerleşmemiş ya da geçici kabul edilen kişiler olarak konumlandırılmakta ve böylece onların ev sahibi topluma tam anlamıyla ait olmadıkları yönünde bir outgroup (dış grup) olarak inşa edilmiştir: “*Gäste*” (misafirler) (SZ_H53, H112, H135, H142; FAZ_H425), “*syrischen Gästen*” (Suriyeli misafirlere) (FAZ_H89), “*Neuankömmlinge*” (yeni gelenler) (SZ_H29, H88, H158; FAZ_H536), “*Neuangekommenden*” (yeni gelenler/yeni ulaşanlar) (SZ_H29), **Zamansal Konumlandırma Temsilleri:** “*Ankömmlinge*” (yeni gelenler) (SZ_H88, H142), “*Nachzügler*” (sonradan gelenler) (SZ_H88), “*die ersten Syrer, die ab 2011 ihr Land verließen*” (2011’den itibaren vatanlarını terk eden ilk Suriyeliler) (FAZ_H213).

5.2.2.11 Yabancılaştırma Ve Ötekileştirme Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler ile ev sahibi toplum arasında kültürel veya sosyal farklılıklar vurgulanmakta ve onları toplumun doğal üyeleri olarak değil, “biz”den farklı, bize yabancı unsurlar, toplumsal, ekonomik, idari veya yasal sorunlar olarak konumlandırmaktadır. “Fremden” (yabancılar) (FAZ_H365; SZ_H88, H139), “Ausländer” (yabancılar) (FAZ_H19, H413, H536, H839; SZ_H29, H136, H150), “ethnischen Minderheiten” (etnik azınlık) (SZ_H88), “irgendwelche Kameraden aus dem Nahen Osten” (Ortadoğu’dan gelen birtakım tipler/yoldaşlar) (SZ_H29), “Sündenbock” (günah keçisi) (FAZ_H425), “ein Dorn im Auge” (göze batan bir diken) (SZ_H2), “fühlen wir uns wie ‘richtige’ Deutsche” (SZ_H2).

5.2.2.12 Bireyleştirilmiş Suriyeli Temsilleri

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler önceki bölümlerden farklı olarak homojen ve anonim bir kitle olarak değil, isimleri, hikayeleriyle kamusal alanda görünür kılınmış; kimi zaman olumlu kimi zaman ise olumsuz özellikleriyle öne çıkarılan bireyler olarak yer almaktadır: “Mohammed Abo R.” (SZ_H13), “Ahmad A.” (SZ_H13), Hanan (FAZ_H536), “Fawaz Tello” (FAZ_H213), “Salem el-Hamid” (FAZ_H213), “Omar Imam” (FAZ_H479) “Iman Ossi” (SZ_H136), “Mohamad Kteish” (SZ_H2), “Mudar El-Scheich Ahmed” (SZ_H29), “Said Dibo” (SZ_H98), “Raschid el-Tabar” (SZ_H29), “Farid A.” (SZ_H57).

5.2.2.13 Kriz Ve Felaket Odaklı Temsiller

Bu bölümde yer alan temsillerde, Suriyeliler ve göç hareketliliği, devletin ve toplumların kapasitesini zorlayan; kriz, felaket, yönetilemezlik ve kaosa yol açan kitlesel bir tehdit/sorun alanı olarak sunulmaktadır. “Flüchtlingskrise” (FAZ_H19, H29, H205, H304, H425, H527, H537, H645, H756, H867; SZ_H6, H25, H29, H31, H53, H88), “eine der größten Krise unserer Zeit” (SZ_H29), “Syriens, von denen drei Millionen zumeist ins benachbarte Ausland geflohen seien, gefährdeten die ohnehin bestehende ‘Fragilität’ einiger Nachbarstaaten Syriens” (Bunların yaklaşık üç milyonu komşu ülkelere kaçmış Suriyeliler, Suriye’nin bazı komşu ülkelerde zaten var olan ‘kırılganlığını’ daha da tehlikeye atıyorlardı) (FAZ_H156), “Flüchtlingskatastrophe” (mülteci felaketi) (FAZ_H156, H645; SZ_H146), “Flüchtlingsdrama” (mülteci dramı) (FAZ_H156, H756)

SONUÇ

Türk (*Sözcü* ve *Sabah*) ve Alman (*Süddeutsche Zeitung* ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung*) gazetelerinde Suriyelilere ilişkin haberlerde kullanılan örtmece sözleri tespit etmeyi, bu sözlerin haber metinlerinde hangi söylemsel bağlamlar, araçlar ve stratejilerle (adlandırma/referans, yükleme, argümantasyon, çerçeveleme vb.) aktarıldığını ortaya koymayı ve bunların gazetelere, yıllara ve yayın çizgilerine göre nasıl farklılaştığını karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlayan bu araştırmada söz konusu dilsel/söylemsel araçlar belirlenen ölçütler doğrultusunda çözümlenmiştir. İncelenen haber metinleri, özellikle Van Dijk'in sosyobilişsel yaklaşımından ve ideolojik kare modelinden, Reisigl ve Wodak'ın tarihsel söylem çözümlemesi yaklaşımında tanımlanan adlandırma/referans, yükleme, argümantasyon (topos) ve çerçeveleme (framing) stratejilerinden, Van Leeuwen'in meşrulaştırma ve normalleştirme stratejilerinden ve Jäger'in yapısal ve derinlemesine çözümleme adımlarından yararlanılarak değerlendirilmiştir. Bu ve diğer yaklaşım ve modeller, araştırmada bağımsız bir çözümleme aracı olarak değil, Suriyelilere ve onlara ilişkin olay ve durumlara ilişkin haberlerde kullanılan örtmece sözlerin dilsel, metinsel ve söylemsel işlevlerini açıklamaya ve çözümlemeye yardımcı araçlar olarak kullanılmışlardır. Bu doğrultuda haber metinleri dilsel/metinsel kurgu, metinsel mikro ve makro yapılar, söylemsel çerçeveleme odaklı ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Karşılaştırma üç düzeyde gerçekleştirilmiştir: Öncelikle aynı ülkede yayımlanan gazeteler kendi aralarında (*Sözcü* ile *Sabah* ya da *SZ* ile *FAZ*'ın kendi ülke bağlamlarında karşılaştırması), sonra Türk ve Alman gazeteleri ülke düzeyinde (Türk gazeteleri ile Alman gazeteleri karşılaştırması) ve en son ise farklı yayın çizgilerine ve editoryal eğilimlere sahip olduğu düşünülen gazeteler (*Sözcü* ve *SZ* ile *Sabah* ve *FAZ* karşılaştırması) örtmece söz kullanımı ve bu sözlerle ilişkili söylemsel stratejiler açısından karşılaştırılmıştır. Fakat burada şu belirtilmelidir: Bu araştırmada gazetelere, gazetelerin yayımlandıkları ülkelere ya da yayın çizgilerine ilişkin yorumlar, siyasal bir sınıflandırma, ideolojik bir etiketleme ya da normatif bir değerlendirme amacı taşımamaktadır. Bu yorumlar, haber metinlerinde tespit edilen örtmece sözlerin kullanıldıkları bağlamların ve söylemsel işlevlerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine yardımcı olacak şekilde sınırlandırılmıştır.

Araştırmada, incelenen gazete haberlerinin belirlenmesi, sınıflandırılması ve örnekleme dahil edilmesi sürecinde doküman çözümleme tekniği; Suriyelilerle ilgili haber metinlerinde yer alan örtmece sözlerin söylemsel işlevlerinin değerlendirilmesinde ise eleştirel söylem çözümlemesi (ESÇ) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca verilerin sistematik şekilde sınıflandırılması, kodlanması ve görsellerle desteklenmesi sürecinde MAXQDA Analytics Pro 2026 (sürüm 26.1.0)

yazılımından yararlanılmıştır. Programın kendisi çözümleme yöntemi olarak değil, nitel veri çözümlemesini destekleyen teknik bir araç olarak değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen çözümlemeler sonucunda, örtmece sözlerin yalnızca sözcüksel veya metinsel tercihlerle sınırlı olmadığı, bunun yanı sıra haber metinlerinde belirli söylemsel bağlamlar içerisinde anlam kazandığı, farklı toplumsal aktörlerle, farklı söylemsel araçlarla ve stratejilerle birlikte ele alınması gerektiği ortaya konulmuştur.

Araştırmanın bulguları, 2011-2020 yılları arasında Türkiye’de ve Almanya’da günlük yayımlanan, yüksek tirajlı ve farklı yayın çizgilerini temsil ettiği değerlendirilen Sözcü, Sabah, Süddeutsche Zeitung (SZ) ve Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) haber metninin karşılaştırmalı çözümlemesine dayanmaktadır. Araştırmanın veri seti, gazetelerin kendi dijital arşivlerinde Türk gazeteleri için “Suriyeli mülteci” ve Alman gazeteleri için “syrische Flüchtling” arama terimi sorgulamasıyla elde edilen 1266 haber metninden oluşmaktadır. Araştırmada Alman gazeteleri için kullanılan “syrische Flüchtling” arama terimi, dil bilgisel açıdan tam kullanım şeklini değil, sözcüğün farklı çekimlerini ve kullanım şekillerini (Flüchtling, Flüchtlinge, Flüchtlinge vb.) içeren haberlere erişim sağlamak amacıyla tercih edilmiştir. Böylece daha kapsamlı bir veri setine ulaşmak amaçlanmıştır.

Araştırmanın veri setinde yer alan haberler arasından her gazeteden içerik, söylem odaklılık ve temsiliyet ölçütlerine uyan 25’er haber seçilerek toplam 100 haberlik bir örneklem belirlenmiştir. Örneklem seçiminde gazeteler ve ülkeler arası karşılaştırma yapılabilmesini sağlayacak şeffaf ve sistematik bir strateji izlenmiştir. Araştırmanın örneklemini, her gazetenin kendi içindeki yıllık haber frekansları dikkate alınarak dönemsel olarak dengelenmiş ve her gazete için daha temsil edici ve dengeli bir dağılım oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Bu doğrultuda araştırmada en yüksek kalan yöntemi ve en az bir haber kuralı uygulanmıştır. Ayrıca örneklem büyüklüğünün geçerliliğini test etmek amacıyla mini bir duyarlılık çözümlemesi uygulanmıştır. 25, 30 ve 50 haberlik örneklem senaryolarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi sonucunda, gazete başına 25 haberlik örneklemin, söylemsel kırılmaları ve eğilimleri yansıttığı ve araştırmanın amacı doğrultusunda görece yeterli çeşitliliği sağladığı değerlendirilmiştir. Örneklemin belirlenmesinin ardından seçilen haberler düz metin haline getirilerek MAXQDA nitel veri çözümleme programına aktarılmıştır. Araştırma kapsamında geliştirilen kodların yanı sıra Eleştirel Söylem Çözümlemesi (EŞÇ) literatüründe yer alan kodlardan da yararlanılarak bir kod şeması oluşturulmuştur. Araştırma tek kodlayıcı tarafından yürütülmüş, kodlama sürecinin tutarlılığını ve güvenilirliğini artırmak amacıyla, araştırma kapsamında önceden belirlenmiş bir kod kılavuzu (bkz. “EKLER” bölümü) hazırlanmış, haberler bu kod kılavuzu temel alınarak çözümlenmiş ve gerekli görülen durumlarda kod kılavuzuna yeni kodlar eklenmiştir. Bu kodlar Suriyelileri

yalnızca doğrudan adlandıran ya da temsil eden sözcük veya ifadelerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda onlarla ilişkili durum ve olayların, politikaların, diplomatik ve hukuki süreçlerin ve toplumsal aktörlerin aktarımında kullanılan örtmece sözlere ve diğer söylemsel sözcük, ifade veya cümlelere de atanmıştır. Suriyelilerle ilgili haberlerde ulusal ve uluslararası siyasi ve kurumsal aktörler, yerel yönetim aktörleri, bürokratik ve idari aktörler/kamu görevlileri, kültürel ve tarihi referanslar, STK, gönüllü inisiyatif ve aktivistler, medya ve kültürel aktörler, akademisyenler/uzmanlar/entelektüeller ve mülteci yanlısı veya karşıtı vatandaşlar gibi aktörlerin de haber söyleminin oluşumunda ve aktarımında önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Bu aktörlerin açıklamaları, Suriyelilerle ilgili tutumlarının haberlerde Suriyelilerin ve onlarla ilgili durum ve olayların hangi bağlamlarda aktarıldığının belirlenmesinde dikkate alınmıştır. Bu sayede Suriyelilerin haber metinlerindeki temsiline yalnızca doğrudan tekil aktörler düzeyinde değil, onlarla ilişkili durum ve olayların, süreçlerin ve gelişmelerin hangi söylemsel bağlamlar içinde, hangi aktörler aracılığıyla ve ne şekilde aktarıldığının incelenmesi de mümkün olmuştur. Araştırmada örtmece sözler; kullanım bağlamları, ilişkili oldukları toplumsal aktörler, metaforlar, toposlar ve çerçeveler ekseninde incelenmiştir.

Bu çözümleme sürecinde, Suriyelilere yönelik haber dilinde kullanılan örtmece sözler yalnızca basit editoryal sözcük tercihleri olmanın ötesinde söylemi oluşturan söylemsel olaylar (Alm. Diskursive Ereignisse) ile doğrudan bağlantılı olduğu için, “Suriye İç Savaşı ve Göç: Tarihsel ve Toplumsal Bağlam” bölümünde örtmece sözlerin üretildiği tarihsel-toplumsal bağlamı somut şekilde ortaya koymak amacıyla Suriye’deki küçük protesto gösterilerinden, tüm dünyayı etkileyen iç savaşa dönen olaylar zincirinin Türkiye ve Almanya’ya etkileri, bu ülkelerdeki Suriyelilerle ilgili bazı demografik, sosyo-ekonomik ve hukuksal veriler (nüfus, eğitim ve istihdama katılım oranları, hukuki statüleri, can kaybı sayıları vb.) ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ayrıca haber söylemindeki kırılma noktalarını ve değişimleri ortaya koymak amacıyla, söylemi etkileme/şekillendirme potansiyeline sahip bazı ulusal ve uluslararası gelişmelere de yer verilmiştir. “Medya Söyleminin Kuramsal ve Yapısal Çerçevesi” başlıklı ikinci bölümde ele alınan kitle medyasının işlevleri ve haber üretimini etkileyen kontrol mekanizmaları doğrultusunda, örtmece sözlerin yalnızca basit dilsel unsurlar veya editoryal tercihler olarak değil, kurumsal ve yapısal unsurlarla da şekillenebilen karmaşık bir anlam üretim süreci olduğu ortaya konmuştur. Bu doğrultuda örtmece sözler, ekonomik, toplumsal ve siyasi güç ilişkilerinin söylem ve ideoloji bağlamında yeniden üretebileceği mekanizmalar göz önünde bulundurularak ele alınmıştır. Araştırmanın tek bir kuramcıya bağlı kalmayarak, örtmece sözlerin çok boyutlu (dilsel, bağlamsal, söylemsel, toplumsal ve ideolojik) niteliğini açıklamaya yardımcı olacağı düşünülen ESÇ yaklaşımının geniş literatüründen yararlanması, örtmece sözlerin hem mikro hem de makro düzeyde çözümlemesini mümkün kılmıştır. Böylece medya söylemi, kurgulandığı kurumsal ve

tarihsel arka planla birlikte bütüncül olarak çözümlenebilmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak ele alınan ESC’nin dil bilimsel temelleri ve yaklaşımları, araştırmanın kuramsal zeminini oluşturmuştur. Dördüncü bölümde ise bu kuramsal ve yöntemsel çerçeve, gazete haberlerinin çözümlenmesinde uygulanmış ve elde edilen bulguların bir kısmı beşinci bölümde aktarılmıştır. Elde edilen bulgular, derlemdeki gazete haberlerinde kullanılan örtmece sözlerin söylemsel benzerliklerinin ve farklılıklarının incelenmesi yoluyla, bu sözlerin arka planında ne tür zihinsel modellerin (Van Dijk, 2019, s. 318) ve ideolojik yapıların olduğuna ve dile “nakşedil[miş]” (Eagleton, 2020, s. 258) toplumsal ilişkiler ile iktidar/güç ve söylem ilişkisinin (Eagleton, 2020, s. 258) haber metinlerinde nasıl şekillendiğine ilişkin çeşitli sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır. Fakat bu ilişkinin derlemdeki gazete haberlerinin hepsinde aynı yoğunlukta ve tutarlılıkta olmadığı da belirtilmelidir. Bu durum, Van Dijk’ın da (2019) vurguladığı üzere, bir gazetede tüm haberlerin o gazetenin ideolojik ya da politik bağlılığını/bağımlılığını aynı ölçüde yansıtmayabileceği (s. 346) ve bağlamın bireysel ve yerel kısıtlılıklarının söylemsel ifadeyi şekillendirebileceği/değiştirebileceğiyle de (s. 346) açıklanabilmektedir. Bu çalışmada izlenen ESC yöntemi bu nedenle, yalnızca dil bilimsel bir çözümleme yöntemi olarak değil; araştırmacının ihtiyacına ve araştırma sorularına göre farklı araçlarından yararlanabileceği “kültür bilimsel bir araç seti” (Jäger, 2015, s. 97) olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada da bu çok boyutlu yöntem doğrultusunda, örtmece sözlerin çözümlenmesinde aktör temsili, metafor, topos, çerçeveleme gibi dil bilimsel çözümleme araçların yanı sıra; örtmece sözlerin tarihsel, hukuki, toplumsal ve politik bağlamları da çözümlemeye dahil edilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, gazeteler arasındaki kod yoğunluğu farklılıkları dikkat çekicidir. FAZ, toplam kod frekansı ve haber başına düşen ortalama kod sayısı/frekansı açısından diğer gazetelerden belirgin şekilde ayrılmaktadır. Bu durum, gazetenin hem toplam hem de haber başına düşen ortalama kod frekansı açısından Suriyelilerle ilgili haberleri en yoğun ve en katmanlı şekilde ele alan gazete olduğunu düşündürmektedir. Fakat bu yoğunluğun haber uzunluğundan, söylemsel tekrarlardan ya da başka bir nedenden mi kaynaklandığına bu çalışmada yer verilmemiştir. Sözcü gazetesi ise, toplam 2980 kod frekansı ile derlemdeki gazeteler arasında en düşük frekansa sahip gazete olmasına rağmen, gazetenin %66,31 oranındaki kötü adlandırma kod frekansı dikkate alındığında, Suriyelilere ilişkin haberlerdeki söyleminin en olumsuz olduğu ikinci gazete olduğu görülmektedir. Bu oranın derlemdeki en yüksek (9068) kod frekansına sahip FAZ’ın %67,15’lik oranına çok yakın olması önemlidir. Bu durum, toplam frekans yoğunluğuyla kötü adlandırma kodlarının oransal yoğunluğunun birbirinden bağımsız değerler olduğunu ve bir gazetenin konuya nicel olarak daha az yer ayırmasının, söylemini aynı oranda olumsuz kurduğu anlamına gelmediğini

göstermektedir. Bu bağlamda, derlemdeki gazetelerin birbirine yakınlık ve uzaklıklarını ortaya koymak amacıyla, iyi adlandırma kod oranları gazete çiftleri düzeyinde karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmada, birbirine en yüksek benzerlik gösteren gazete çiftlerinin Sözcü ve FAZ (%99,80) ile Sabah ve SZ'nin (%93,90) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 31. Derlemdeki gazetelerin iyi ve kötü adlandırma kod oranlarının benzerlik sıralaması

Sıralama	Karşılaştırılan Gazete Çifti	İyi Adlandırma Oranları	İyi Adlandırma Kod Oranları Arasındaki Farklar (yüzde)
1.	Sözcü ve FAZ	%33,05 ve %32,85	0,20
2.	Sabah ve SZ	%41,95 ve %48,05	6,10
3.	Sözcü ve Sabah	%33,05 ve %41,95	8,90
4.	Sabah ve FAZ	%41,95 ve %32,85	9,10
5.	Sözcü ve SZ	%33,05 ve %48,05	15,00
6.	SZ ve FAZ	%48,05 ve %32,85	15,20

Not: İyi ve kötü adlandırma kod oranlarının toplamı her gazetede 100 olduğu için, gazetelerin iyi adlandırma oranları arasındaki fark, kötü adlandırma oranları arasındaki farkla aynıdır. Bu fark ne kadar düşükse, ilgili gazete çiftinin iyi ve kötü adlandırma kodlarının oransal dağılımının da birbirine o kadar yakın olduğu söylenebilir.

Farklı ülke ve yayın çizgisine sahip gazeteler olarak konumlandırılmalarına rağmen, Sözcü ve FAZ'ın iyi ve kötü adlandırma kod oranı bakımından birbirine bu kadar yakın olması dikkate değerdir. Bu durum, iyi ve kötü adlandırma kod oranlarının yalnızca ülke ya da gazetelerin yayın çizgilerindeki farklılıklarla açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Buna karşın birbirine en uzak gazete çiftinin SZ ve FAZ olduğu; Türk gazeteleri arasındaki farkın 8,90; Alman gazeteleri arasındaki farkın ise 15,20 olduğu görülmektedir. Bu bulgu, iyi ve kötü adlandırma kod oranları açısından Alman gazetelerinin diğer gazete çiftlerine kıyasla birbirine en uzak gazeteler olduğunu göstermektedir. Araştırmada benzer yayın çizgilerine göre karşılaştırılan Sözcü ve SZ arasındaki farkın 15,00; buna karşın Sabah ve FAZ arasındaki farkın 9,10 olması da dikkat çekici bir diğer bulgudur. Bununla birlikte gazeteler tek tek değerlendirildiğinde, %47,33'lük iyi adlandırma kod oranıyla SZ'nin derlemdeki en yüksek iyi adlandırma oranına sahip gazete olduğu; Sabah'ın ise %41,95'lik oranla ikinci sırada olduğu da belirtilmelidir. Tüm bu verilere dayanarak, iyi ve kötü adlandırma kodlarının gazetelerdeki oransal dağılımları göz önünde bulundurulduğunda, gazeteler arasındaki benzerliğin yalnızca yayımlandıkları ülke veya farklı ülkelerde yayımlanan fakat benzer yayın çizgileri doğrultusunda şekillenmediği ve aynı ülkede yayımlanan veya benzer yayın çizgisine sahip olduğu düşünülen gazete çiftlerinin, bu kodlar açısından birbirine her zaman en yakın gazete çifti olmadıkları söylenebilir. Bu bulgu, ülke veya yayın çizgisi benzerliğinin tek başına söylemsel benzerliği garanti etmediğini, söylem üretiminin, gazetelerin editoryal/kurumsal yapıları ve ulusal bağlama özgü etkenlerle de ilişkili olabileceğini göstermektedir. Bu çerçevede, söylemsel ayrışmada hem gazetelerin yayın çizgisinin hem de içinde bulundukları ulusal ve hukuki durumların rol oynamış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin Türkiye'de Suriyelilerin mülteci statüsünde değil; geçici koruma statüsünde bulunmasının söylemsel

çerçevelemeyi etkilemiş olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Hukuki belirsizlik dışında geri dönüş baskısı ve ekonomik yük tartışmaları, Türk gazetelerinin söylemini Alman gazetelerinden yapısal olarak ayıran temel unsurlar arasında sayılabilir.

Gazeteler arasındaki bu oransal benzerlik ve farklılıkların yanı sıra, söylemsel eğilimlerin yıllara göre nasıl değiştiğine de değinilmelidir. 2011-2020 yılları arasındaki on yıllık söylem süreci incelendiğinde, söylemsel yoğunluğun belirli yıllarda yükseldiği gözlemlenmektedir. 2015 yılı, dört gazetede de kötü adlandırma kod frekansının belirgin şekilde yükseldiği kırılma noktası olarak öne çıkmaktadır. Aynı yıldaki iyi adlandırma kod frekansları Sözcü ve FAZ'da artış; Sabah ve SZ'de ise düşüş eğilimi göstermektedir. Buna karşın kötü adlandırma kod frekansının dört gazetede de yükselmesi, 2015 yılında yaşananların söylemsel olarak daha çok kötü adlandırma stratejileriyle şekillenmiş olabileceğini düşündürmektedir. 2015'teki yükseliş her iki ülkenin gazetelerinde gözlemlenmekle birlikte, 2015 sonrası seyir ise bu gazetelerde aynı doğrultuda olmamıştır: Alman gazetelerinden SZ'de 2017; FAZ'da ise 2020 yılında, 2015 öncesi seviyelerine gerilemiştir. Buna dayanarak 2015 yılındaki yükselişin (2. en yüksek seviye) kalıcı bir söylemsel değişim olmaktan ziyade, konjonktürel gelişmelere bağlı bir yoğunlaşma olabileceği çıkarımında bulunulabilir. Avrupa'da mülteci krizinin zirve noktasına ulaştığı ve Aylan bebeğin cansız bedeninin Bodrum'daki bir sahilde bulunduğu 2015 yılında, gazetelerin söylemsel üretiminde insani çerçeveleme (kurbanlaştırma/mağdurlaştırma, insanlık/insanîyet, empati/merhamet/ahlaki duyarlılık gibi) ile tehlike/tehdit ve kriz/felaket çerçevelemesinin eş zamanlı yoğunlaştığı tespit edilmektedir. Türk gazeteleri ise Alman gazetelerinden farklı bir söylemsel seyir izlemiştir: Sözcü'de kötü adlandırma kod frekansının 800'e ulaştığı 2020 yılı, on yıllık dönemin en yüksek kod frekansına ulaştığı bir kırılma noktası olmuştur. 2019'dan 2020'ye geçişte yaşanan yaklaşık 2,6 katlık yükseliş, gazetenin Suriyelilerle ilgili haberlerindeki aktör temsillerini, Suriyelilerle ilgili süreç, durum ve olaylar üzerine söylemlerini dönemsel olarak en üst seviyeye taşıdığını göstermektedir (Sabah gazetesinde bu yıl, haber başına düşen ortalama kötü adlandırma kod frekansı açısından ikinci en yüksek düzeydedir). Sözcü'deki bu yıldaki söylemsel yoğunluk, Türkiye'nin ilk dönemde izlediği zor durumda olan insanları ülkeye kabul etme ve onların Avrupa'ya geçişlerini durdurma odaklı açık kapı politikasının, İdlib'de 33 Türk askerinin şehit olmasının ardından Avrupa'ya serbest geçişlere engel olmama yönündeki bir politikaya evrilmesiyle ilişkilendirilebilmektedir. Bu durum Sözcü'nün *söylem hattının* (Alm. Diskursstrang), ulusal güvenlik gibi güncel siyasi tartışmalara doğrudan tepki veren yapıda olduğu şeklinde de yorumlanabilir. Bununla birlikte, özellikle bazı yıllarda görülen frekans değişimlerinin doğrudan söylemsel bir değişimden değil, ilgili yıla ait haber sayısının azlığından veya haberlerin içeriğinden kaynaklanabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin Sabah gazetesinin 2016 yılındaki kötü adlandırma frekansının en düşük (2,00) seviyede olması, bu yıla

ait tek haberin olması ve bu haberin de Suriyeli bir çocuğun bir şarkı yarışmasındaki performansını konu alan nötr sayılabilecek kısa bir haber olmasıyla açıklanabilmektedir.

Ayrıca FAZ'ın 2016-2018 yılları arasında kötü adlandırma kod frekansının on yıllık dönemdeki en yüksek düzeylerde seyretmesi dikkat çekicidir. Bu dönemde bir milyonu aşkın kişinin Avrupa'ya göç etmesi, Köln'de yılbaşı gecesinde yaşanan cinsel saldırı, taciz, gasp olayları, Berlin, Paris ve Brüksel'de gerçekleşen terör saldırıları, Freiburg'da yaşanan cinsel taciz, hırsızlık ve gasp vakaları, 18 Mart AB-Türkiye Mutabakatı, Macaristan'ın sınırlarına tel örgü çekip mültecilerin ülkeye girişini engelleme çabaları, Dublin III Tüzüğü'nün uygulamadaki sorunları, Budapeşte'deki Keleti (Doğu) garında mahsur kalan mültecilerin Almanya'ya yürüyüşü, Brexit referandumu, **sağ popülist ve göç karşıtı siyasi aktörlerin ve siyasi partilerin yükselişi, sağ popülist ve göç karşıtı toplumsal hareketlerin güçlenmesi**, Avrupa'ya gitmek isteyen göçmenleri taşıyan botların batması sonucunda pek çok göçmenin hayatını kaybetmesi (özellikle **üç yaşındaki Suriyeli çocuğun ölümü** büyük yankı uyandırmıştır) bu dönemdeki söylemsel kırılmaya neden olabileceği düşünülen olaylar olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca Alman gazetelerinin bu yıllardaki haber söylemlerinde Berlin, Paris, Brüksel, Bataclan, Keleti, Akdeniz gibi belirli olaylarla özdeşleşen, bireysel ve toplumsal travmaları tetikleyen yer adlarının, söylemsel olarak "kristalize olmuş" (Nora, 1989, s. 7) sembolik *hafıza mekanlarına* (Fr. lieux de me'morie) (Nora, 1989, s.7) dönüştüğü de söylenebilir. Müslüman erkek mültecilerin homojen ve tehlikeli bir kitle olarak temsil edilmesi ("Männerhorden" [erkek sürüleri, FAZ_H839]), terör ve tehlike/güvenlik söyleminin öne çıkması, entegrasyon süreci ve *hoş geldin kültürüne* ("Willkommenskultur") yönelik eleştiriler ("Willkommenshysterie" [hoş geldin histerisi, SZ_H77]) ve *bunu sahiden başarır mıyız, bunun üstesinden gelir miyiz?* ("Schaffen wir das?", FAZ_H756) gibi sorgulamalar bu dönemde incelenen haber metinlerinde öne çıkan bazı söylemsel çerçeveler olmuştur. Bu bulgular, kötü adlandırma kod frekansının yüksek olmasının, bahsi geçen bazı ulusal ve uluslararası gelişmelerin, gazetelerin söylem üretimi ile ilişkili olabileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada bu tür dönemsel söylemsel değişimlerden/kırılmalardan bahsedilse de araştırmanın uygulama bölümünün odağında, gazetelerin örtmece sözleri hangi kategori ve kodlar üzerinden kurduğu bulunmaktadır. Kodlarla ilgili yorumlara geçmeden önce şu bilgilerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir: Bahsi geçen kodlara ilişkin veriler her ne kadar MAXQDA yazılımından yararlanılarak elde edilmiş olsalar da haber uzunluklarının ve haberlere atanan kod sayısının farklı olması ve kodlama sürecinin araştırmacının yorumlayıcı değerlendirmelerinden tamamen bağımsız olamaması gibi nedenlerle, aşağıda aktarılabilecek değerlendirmelerin, mutlak doğru ve genellenebilir sonuçlar olarak değil, ham verilerden hareketle ulaşılan araştırmacının

çıkarımları olarak ele alınması gerekmektedir. Bu verilerin hazırlanma amacı, her gazetenin iyi ve kötü adlandırma kategorileri altındaki öncelikli tercihlerinin neler olduğunu ve bu tercihlerin hangi kodlar etrafında söylemsel olarak yoğunlaştığını göstermektir. Bu doğrultuda öncelikle iyi ve kötü adlandırma kategorileri ile bu kategoriler altında yer alan ve Türk ve Alman gazetelerinde öne çıkan kodlara yer verilecektir.

Türk ve Alman gazetelerinin söylemsel eğilimleri karşılaştırıldığında, yalnızca ülkelere özgü ulusal gelişmelerle açıklanamayacak bazı ortak eğilimlerin varlığı dikkat çekmektedir: Derlemdeki dört gazetede de empati/merhamet/ahlaki duyarlılık çerçevesi en çok atanan iyi adlandırma kodları arasında yer almaktadır. Bu bulgu, gazetelerin yayın çizgileri ve yayımlandıkları ülkeler farklı olsa da belirli ortak kalıpları kısmen paylaşabildiklerine işaret etmektedir. Bu benzerliklerine rağmen, Türk ve Alman gazetelerinin söylemsel tercihleri arasında bazı farklılıkların olduğu ve bu farklılıkların yalnızca ülkeler arasında değil; aynı ülkede yayımlanan gazeteler arasında da görüldüğü belirtilmelidir: Örneğin insanileştirme/bireyselleştirme aktör temsili kodu (SZ_H6'daki travmalı insanlar şeklinde çevrilebilecek "Menschen mit Traumata" ifadesi gibi) SZ'de öne çıkarken; Türk gazetelerinde ve diğer Alman gazetesi olan FAZ'da öne çıkan beş kod arasında yer almamaktadır; ya da FAZ'da öne çıkan yasa ve düzen/meşruiyet (FAZ'daki mültecilerin paylaşılması/dağıtılması şeklinde çevrilebilecek "Flüchtlingsverteilung" ifadesi gibi), insani yardım ve dayanışma (FAZ_H156'daki insani yardımlar şeklinde çevrilebilecek "humanitäre Hilfen" ifadesi gibi) ve kurumsal sorumluluk/meşruiyet (göç nedenleriyle mücadele etmek şeklinde çevrilebilecek "Fluchtursachen zu bekämpfen" ifadesi gibi) kodlarının SZ'de; SZ'de öne çıkan kurbanlaştırma/mağdurlaştırma (SZ_H2'deki yardıma muhtaç insanlar şeklinde çevrilebilecek "Menschen in Not" ifadesi gibi), insanileştirme/bireyselleştirme (SZ_H139'daki şanslı olan/kişi "der Glückliche" ifadesi gibi), uyum/entegrasyon (SZ_H2'deki kendimizi 'gerçek' Almanlar gibi hissediyoruz şeklinde çevrilebilecek "fühlen wir uns wie 'richtige' Deutsche" ifadesi gibi) kodlarının FAZ'da öne çıkan kodlar arasında olmaması buna örnek gösterilebilir. Alman gazetelerinde öne çıkan kodlar göz önünde bulundurulduğunda, Alman gazetelerinin birbirlerinden farklı söylemsel eğilimler sergiledikleri görülmektedir. Bu nedenle, Alman gazeteleri için tek boyutlu bir söylemsel eğilimden bahsedilememektedir. Alman gazeteleri ayrı ayrı değerlendirildiklerinde şu veriler tespit edilmiştir: FAZ'da yasa ve düzen/meşruiyet, insani yardım ve dayanışma ve kurumsal sorumluluk/meşruiyet kodları öne çıkmaktadır. Buna dayanarak, FAZ'ın Suriyelilerle ilgili haberlerinde durum ve olayları daha çok hukuki, kurumsal ve ahlaki sorumluluk çerçevesinde ürettiği; buna karşın — SZ'de kurbanlaştırma/mağdurlaştırma, insanileştirme/bireyselleştirme, uyum/entegrasyon kodlarının öne çıkmasına dayanarak — SZ'nin Suriyelileri yalnızca mağduriyetleri üzerinden değil, bireysel kimlikleri ve toplumsal

yaşama katılım ve topluma uyumları üzerinden de temsil ettiği söylenebilir. Öne çıkan bu kodlar göz önüne alındığında, SZ'nin Suriyelilere ilişkin söyleminin, Suriyelileri yalnızca soyut bir kitle olarak değil, Butler'ın (2018) ifadesiyle “yası tutulabilir” (s. 148) bireyler olarak konumlandırma eğilimini diğer gazetelere kıyasla görece daha çok taşıdığı da söylenebilir. Türk gazetelerinde ise insanileştirme/bireyselleştirme kodunun öne çıkan beş iyi adlandırma kodu arasında yer almaması; buna karşın empati/merhamet/ahlaki duyarlılık (örneğin SZC_H34'deki “misafir”; SA_H110'daki “mazlumlar” ifadeleri) ve kurbanlaştıma/mağdurlaştırma (örneğin SZC_H16'daki “sahile vurmuş cesetler”, SA_H85'teki “kıyıya vuran bedenler” ifadeleri) kodlarının öne çıkması, Suriyelilerin bireysel kimlikleriyle değil; büyük ölçüde mağdur, yardıma muhtaç, homojen ve anonim bir kitle olarak temsil edildiği ortak bir söylem hattının daha belirgin olduğunu düşündürmektedir. Fakat bunlarla birlikte öne çıkan diğer kodlara da dikkat edilmelidir. Türk gazetelerinin empati/merhamet/ahlaki duyarlılık, kurbanlaştırma/mağdurlaştırma ve kurumsal sorumluluk/meşruiyet (örneğin SZC_H54'teki “yük paylaşımı”; SA_H86'daki “açık kapı politikası” ifadeleri) kodlarını merkeze alan ortak bir söylem hattı ürettiği görülmektedir. Bu kodlar ekseninde üretilen söylem hattı, yardım eden taraf ile yardım edilen taraf arasında asimetrik bir güç ilişkisi, bazı durumlarda paternalist söyleme kayan bir söylem çerçevelemesine işaret ediyor olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Sözcü gazetesinde asimetrik güç ilişkisi/kurbanlaştırma/mağdurlaştırma (örneğin SZC_H28'deki “Türkiye'ye sığınan Suriyeliler” ifadesi) çerçevelemesi; Sabah gazetesinde kurtarma/koruma (örneğin SA_H69'daki “emin ellerdesin” ve SA_H133'teki “barış koridoru” ifadeleri) metafor kodlarının öne çıkması, yardım edilenin edilgenliğini ve güçsüzlüğünü vurgulaması ve yardım edeni ise koruyucu “baba” konumuna yerleştirmesi açısından önemlidir. Ayrıca Sözcü'de yasa ve düzen/meşruiyet (örneğin SZ_H39'daki sınır dışı etme yerine kullanılan “Geri Gönderme Merkezi” ifadesi) kodunun en çok atanan beş iyi adlandırma kodu arasında olduğu da dikkat çekmektedir. Atanan tüm bu kodlara dayanarak, Sözcü'deki Suriyelilerle ilgili haberlerde Suriyelilerin mağduriyetlerinin vurgulanmasının yanı sıra, onlarla ilgili durum ve olayların daha çok güç ilişkileri, bürokratik ve hukuksal sorumluluk ekseninde aktarıldığı söylenebilir. Sabah'ta Sözcü'yle ortak olan üç kodun yanı sıra — Sözcü'den farklı olarak — insanlık/insaniyet (örneğin SA_H77'deki “milyonlara kucak açma” ifadesi) ve kurtarma/koruma (SA_H77'deki “insanlığın imdadına koşun” ifadesi) kodlarının en çok atanan beş iyi adlandırma kodu arasında olduğu görülmektedir. Sabah'ta öne çıkan bu beş koda dayanarak, Sabah'taki Suriyelilerle ilgili haberlerde Suriyelilerin kurtarılması gereken yardıma muhtaç kişiler şeklinde temsil edildikleri, onlarla ilgili durum ve olayların ahlaki ve kurumsal sorumluluk ekseninde aktarıldığı söylenebilir.

Kötü adlandırma kodları incelendiğinde ise, derlemdeki gazeteler arasında farklılıklar kadar benzerlikler de dikkat çekmektedir. Negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı kodu (örneğin

SZC_H40'daki "mülteci akını"; SA_H48'deki "mülteci akımı"; SZ_H2'deki göze batan bir diken şeklinde çevrilebilecek "ein Dorn im Auge", FAZ_H19'daki mülteci dalgası şeklinde çevrilebilecek "Flüchtlingswelle" ifadeleri), derlemdeki tüm gazetelerde öne çıkan beş kod arasında yer almaktadır. Fakat bu kod, derlemdeki gazetelerde farklı stratejiler aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Sözcü ve Sabah gazetelerinde çerçeveleme; SZ'de hem çerçeveleme hem topos; FAZ'da ise topos stratejisi arasında yer almaktadır. Tehlike/Tehdit/Güvenlik kodunun (örneğin SZC_H7'deki "mülteci krizi"; SA_H124'teki "kayıt dışı Suriyeliler"; SZ_H6'daki yasa dışı şeklinde çevrilebilecek "illegal" ve FAZ_H205'teki teknenin henüz dolu olmadığı; fakat dikkatli olunmazsa/gerekli önlemler alınmazsa alabora olma tehlikesi taşıdığı şeklinde çevrilebilecek "dass das Boot keineswegs voll ist, aber zu kentern droht, wenn wir nicht aufpassen" cümlesindeki "zu kentern droht" ifadesi) derlemdeki tüm gazetelerde öne çıkması, gazetelerin yayımlandıkları ülkeler ve yayın çizgileri arasında farklılıklar olsa da Suriyelilerle ilgili haberlerinde bahsi geçen aktörlerin, durum ve olayların ve süreçlerin kötü adlandırma kodları açısından daha çok olumsuzluk, tehdit ve güvenlik ekseninde aktarılan bazı söylemsel ortaklıkları olduğunu göstermektedir. İyi adlandırmalardan farklı olarak, incelenen Türk gazetelerinin birbirine oldukça yakın bir kötü adlandırma kod profiline sahip olduğu göze çarpmaktadır: Her iki Türk gazetesinde de negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı (örneğin SZC_H35'teki "vatan haini"; SA_H124'teki "düzensiz göçmen" ifadeleri), kriz/felaket/kaos (örneğin SZC_H19'daki "yeni göçmen dalgaları"; SA_H86'daki "kitlelölölmler" ifadeleri) ve tehlike/tehdit/güvenlik çerçevelemesi (örneğin SZC_H25'teki "canlı kalkan"; SA_H137'deki "mülteci/Müslüman öcüsü" ifadeleri) kodlarının yanı sıra, kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle) (örneğin SZC_H16'daki "kaçaklar"; SA_H77'deki "milyonlar" ifadeleri) ve güvenilirliği sorgulama/itibarsızlaştırma (örneğin SZC_H49'daki "yasa dışı mülteci"; SA_H20'deki "yüksek insancıl duyguları (!)" ifadeleri) aktör temsili kodları ortak şekilde öne çıkan kodlar arasında yer almaktadır. Derlemdeki Türk gazeteleri arasındaki tek fark, üçüncü ve dördüncü sırada bulunan kötü adlandırma kodlarının sıralamadaki yerleridir. Buna dayanarak, Türk gazetelerinin kötü adlandırma söylem stratejileri açısından yalnızca en çok atanan kodlarda değil; bu kodların sıralamasında da birbirine oldukça benzer bir profil izledikleri ve Türk gazetelerinde olumsuz söylem hattının büyük ölçüde güvenlik, kriz ve anonim kitle ekseninde şekillendiği söylenebilir. FAZ'da öne çıkan kötü adlandırma alt kodları, Türk gazetelerinde öne çıkan kodlarla kısmen örtüşmektedir. Tıpkı Türk gazetelerinde olduğu gibi, FAZ'da da kriz/felaket/kaos ve negatif temsil/eleştirel/düşmanlaştırıcı çerçevelemeleri ile kolektifleştirme/anonimleştirme/aktörü görünmez kılma (kitle) (örneğin ölü sayısı şeklinde çevrilebilecek "Opferzahl" ifadesi) aktör temsili kodları öne çıkan kodlar arasında yer almaktadır. FAZ'ın kötü adlandırma kodları açısından Türk gazetelerinden farkı, yabancılaştırma/ötekileştirme/ayırıcılık (örneğin mülteciler

arasında iyi ve kötü ayrıştırması yapan A ve B kategorisindeki mülteciler şeklinde çevrilebilecek FAZ_H6'daki "A-Flüchtlingen und B-Flüchtlingen" ifadesi) çerçevelemesi ve tehlike/tehdit/güvenlik toposunun (örneğin FAZ_H365'deki frenlenemez/engellenemez kitlesel göç şeklinde çevrilebilecek "ungebremsten Massenzuwanderung" ifadesi) öne çıkan kodlar arasında olmasıdır. Buna dayanarak, Türk gazeteleri ile FAZ arasında iyi adlandırma kategorisi altında bulunan kod ayrışmasının (Türk gazetelerinde mağduriyet ve empati; FAZ'da ise kurumsal, bürokratik ve hukuki odaklı çerçeveleme) kötü adlandırma kategorisinde aynı şekilde ortaya çıkmadığı söylenebilir. SZ ise hem iyi hem de kötü adlandırma kategorisindeki alt kodlar açısından diğer üç gazeteden büyük ölçüde ayrılan ve kendine özgü bir söylem hattı izleyen gazetedir. SZ'de öne çıkan kötü adlandırma kodları arasında kriminalize etme/suçlama aktör temsili (örneğin SZ_H150'deki cinsel dürtülerinin etkisiyle suç işleyen kişi/ler için kullanılan "Triebtäter" ifadesi) ve gayrimeşrulaştırma toposu (örneğin SZ_H150'deki mültecileri asalak olarak nitelendirenler, büyük bir alkış alabiliyorlardı şeklinde çevrilebilecek "Wer Flüchtlinge Schmarotzer nannte, konnte mit donnerndem Applaus rechnen" cümlesinde geçen "Schmarotzer" ifadesi) gibi aktörün, aktörün statüsünün ya da eyleminin hukuk/meşruiyet ekseninde sorgulandığı kodlar ağırlık kazanırken; diğer üç gazetede öne çıkan kriz/felaket/kaos çerçevelemesi, SZ'de öne çıkan kodlar arasında yer almamaktadır. Bununla birlikte tehlike/tehdit/güvenlik anlatısı SZ'de de güçlü şekilde (hem topos hem çerçeveleme düzeyinde) görülmektedir. Ayrıca SZ'de yük/maliyet/sayı (istatistiksel kanıt) (örneğin SZ_H77'deki büyük yük şeklinde çevrilebilecek "großen Belastung" ifadesi) toposunun negatif temsil/eleştiril/düşmanlaştırıcı (SZ_H136'daki ülkesini terk eden, bir korkaktır şeklinde çevrilebilecek "Ein Feigling, wer sein Land verlässt" cümlesindeki "Feigling" ifadesi) çerçevelemesiyle aynı frekansa sahip olması, olumsuz çerçevelemenin kısmen nicel verilerle de desteklendiğini göstermektedir. Bu bulgulara dayanarak, SZ'deki Suriyelilerle ilgili haberlerde yer alan aktörlerin, süreçlerin, durum ve olayların daha çok suç ve güvenlik, istatistiksel veri, idari, ekonomik veya toplumsal yük ekseninde aktarıldığı ifade edilebilir.

Derlemdeki gazetelere ilişkin kodlar birlikte değerlendirildiklerinde, kötü adlandırma alt kodlarının Türk ve Alman gazeteleri arasında belirgin bir karşıtlık oluşturmadığı görülmektedir. Türk gazetelerinde öne çıkan beş kodun da aynı olması güçlü bir ülke içi benzerliğe ve FAZ'ın bu kodlardan üçünü paylaşması da ülkeler arasında çapraz bir söylemsel yakınlığa işaret etmektedir. Buna karşın SZ'de kriminalize etme/suçlama aktör temsili (örneğin SZ_H13'teki kitlesel saldırgan şeklinde çevrilebilecek "Amokläufer" ifadesi), gayrimeşrulaştırma (örneğin SZ_H88'deki mültecileri savaş değil, ekonomik nedenlerle göç ettiklerini vurgulamak için kullanılan "Wirtschaftsflüchtlinge" ifadesi), tehlike/tehdit/güvenlik (örneğin SZ_H91'deki akın, hücum şeklinde çevrilebilecek "Ansturm" ifadesi) ve yük/maliyet/sayı (istatistiksel kanıt)

(SZ_H29'daki kurumların kapasitelerinin aşılması şeklinde çevrilebilecek “Überforderung der Behörden” ifadesi) toposları öne çıkmakta ve bu bakımdan SZ diğer üç gazeteden ayrılmaktadır. Elde edilen tüm bu bulgulara dayanarak, Türk gazetelerinin olumsuz çerçevelmelerinin daha çok güvenlik, kriz ve anonim kitle; Alman gazetelerinin ise daha çok idari, bürokratik ve hukuki yük ekseninde yoğunlaştığı ifade edilebilir. Fakat bu araştırmada iyi adlandırmalarda olduğu gibi, kötü adlandırma kategorisi altında yer alan kodların da yalnızca Suriyelilere değil, onlarla ilgili haberlerdeki diğer aktörlere, durum ve olaylara, süreçlere, politikalara vb. atandığı ve bu nedenle bu olumsuz çerçevelmelerin yalnızca Suriyelileri temsil etmek amacıyla değil, aynı zamanda yönetim ve sistem eleştirisi yapmak amacıyla da kullanılmış olabilecekleri göz ardı edilmemelidir.

Derlemdeki gazetelerdeki metafor tercihleri göz önünde bulundurulduğunda, Alman gazetelerinde “Lawine” (çığ), “Sturm” (fırtına) ve “Ansturm” (hücum) gibi doğal afet ve hücum/savaş metaforlarının çok daha sert bir nesneleştirme/insandışılaştırma düzeyine ulaştığı, buna karşın Türk gazetelerinde bu yoğunlukta doğal afet metaforlarının görülmediği tespit edilmiştir. Bu metaforlar, Lakoff ve Johnson’ın (akt. Fischer, 2020) kavramsal metafor kuramı (CMT) çerçevesinde değerlendirildiklerinde, göçü doğal ve engellenemez bir güç şeklinde sundukları, göçün siyasi ve insani boyutlarını silikleştirdikleri veya bunları arka plana ittikleri söylenebilir. Derlemdeki gazeteler damgalayıcı ve itibarsızlaştırıcı temsiller açısından karşılaştırıldıklarında ise, Sözcü’de milliyetçi ve cinsiyetçi ifadelerin — özellikle Sabah ve SZ’ye kıyasla — daha belirgin şekilde yer aldığı görülmektedir: “Türk askerleri Suriye El Bab’da şehit olurken, Türkiye’de askere alınabilecek yaşta Suriyeliler, kafelerde, publarda Türk kızlarıyla geziyor.” (SZC_H34) cümlesindeki şehit olan Türk askerleri ile kafelerde, publarda gezen Suriyeli erkek karşıtlığı üzerine kurulan söylem, Van Dijk’ın (2015) ideolojik kare (İng. ideological square) modelinde tanımladığı biz-onlar dikotomisinin en çarpıcı örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bir başka çarpıcı söylemsel ifade FAZ’da görülmektedir: FAZ’da mültecilerin bir hayvan topluluğuna benzetildiği ve bir kişinin işlediği suçun tüm mülteci erkeklerine mal edildiği “Männerhorden” (erkek sürüleri/güruhu) (FAZ_H839) ifadesi benzer bir biz-onlar dikotomisi üreten damgalayıcı ve itibarsızlaştırıcı örnek olarak gösterilebilir.

Derlemdeki Türk ve Alman gazeteleri arasındaki belirgin farklardan biri de Alman gazete haberlerinde görülen söylemsel çoğulculuktur. Alman gazetelerinde farklı siyasi görüşleri temsil eden iktidar ve muhalefet partileri ile yerel yönetim aktörlerinin, hükümetin izlediği mülteci politikasını destekleyen ve ona karşı çıkan farklı toplumsal görüşlerin yanı sıra Suriyelilerin kendi seslerinin de haberlere yansıdığı tespit edilmiştir. Derlemdeki Türk gazetelerinde ise aktör çeşitliliğinin daha sınırlı kaldığını söylemek mümkündür. Bu durum, gazete haberlerindeki

örtmece söz çeşitliliğini de etkilemektedir. İncelenen Türk gazetelerindeki haberlerde, iktidar partisi aktörlerinin görüşlerine muhalefet aktörlerine kıyasla daha sık yer verildiği, Suriyelilerin kendi seslerinin doğrudan aktarıldığı haber sayısının sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Köşe yazılarında ise durum farklıdır: Köşe yazıları belirli bir görüşü savunan veya eleştiren yazılar olduğu için, bu yazılarda hükümetin izlediği göç politikasına yönelik eleştirilere de rastlanmıştır (SZC_H7, H21, H25, H49). Sözcü'nün aksine Sabah'ta Suriyelilerin yaşadıkları zorluklara daha geniş şekilde yer verilmiş, özellikle "Hoş geldin kardeşim, emin ellerdesin" (SA_H69) başlıklı haberde, onların deneyimleri doğrudan kendi ifadeleriyle aktarılmıştır. Sabah gazetesinde iktidar partisi aktörlerine; Sözcü gazetesinde ise muhalefet partileri aktörlerine yönelik örtmece söz olarak nitelendirilebilecek eleştiriye rastlanmazken, Alman gazetelerinde hem iktidar hem de muhalefet partisi aktörlerine yönelik örtmece söz olarak değerlendirilebilecek çeşitli eleştirilerin bulunduğu görülmektedir. Yeşiller Partili bir belediye başkanının dönemin hükümet başkanının izlediği mülteci politikasını "masal siyaseti" olarak çevrilebilecek "Ponyhof-Politik" (FAZ_H527) ifadesiyle, CSU'lu bir yerel yönetim yöneticisinin dönemin hükümet başkanının izlediği politikayı "hoş geldin histerisi" anlamına gelen "Willkommenshysterie" (SZ_H77) ifadesiyle ve Yeşiller Partili bir milletvekilinin dönemin İçişleri Bakanı ve hükümetin yürüttüğü diplomasiyi "Säusel-Diplomatie" (tatlı dil diplomasisi) (FAZ_H815) ifadesiyle eleştirmesi buna örnek olarak verilebilir.

Son olarak, araştırmanın literatüre ve ilgili araştırma alanlarına sağlayabileceği katkılara da değinilmelidir. Mülteci söylemi üzerine yapılan karşılaştırmalı medya ve söylem çalışmaları özellikle Batı, Orta ve Kuzey Avrupa ülkelerinde yoğunlaşmaktadır. Disiplinler arası bu tür araştırmaların büyük ölçüde yabancı dilde üretilmesi nedeniyle, Türkçe kaleme alınmış bu araştırmanın yabancı dildeki kaynaklara erişimi sınırlı olan araştırmacılar için başvuru kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda bu araştırma dil bilim ve medya söyleminin ötesinde, göç çalışmaları, söylem çalışmaları, siyaset bilimi, hukuk, sosyoloji gibi alanlarda çalışan araştırmacılar için kavramsal ve ampirik bir başvuru zemini oluşturabilmesi ve göç ile medya arasındaki ilişkinin farklı boyutlarının incelenmesine katkı sağlayabilecektir.

Türk ve Alman gazete haberlerinin on yıllık zaman dilimini kapsayan bu araştırmada, belirlenen arama terimlerinin geçtiği haberlerde aktör temsili, durum, olay ve süreçlerin söylemsel bağlamının yanı sıra, hukuki, toplumsal ve siyasi bağlamının da kısmen aktarılması, örtmece sözlerin iyi ve kötü adlandırma kategorileri altındaki söylemsel stratejiler ekseninde MAXQDA yazılımı aracılığıyla kodlanması ve sistematik bir çözümleme geliştirilmesi bu araştırmanın özgün katkıları arasında sayılabilir. Araştırma kapsamında, Suriyelilerle ilgili bazen bilinçli bazen bilinçsizce kullanılan ifadelerin bazılarının hukuki terminoloji açısından doğru ifadeler

olmayabileceği (örneğin kaçak mülteciler, geçici koruma altındaki mülteciler, uluslararası koruma statüsü elde etmiş sığınmacılar) ve bazılarının incitici (örneğin SA_H86'daki “mülteci krizi”, FAZ_H839'daki “işe yaramazlar”) veya algı yönlendirici (örneğin Suriyelilerin FAZ_H68'deki “Avrupa'daki patlamaya hazır saatli bombalar” şeklinde kriminal, tehlikeli bir kitle; SZC_H57, SZ_H6, FAZ_H159, SZC_H39, SA_H85'teki “yasa dışı yollarla” şeklinde tehlike/tehdit/güvenlik çerçevesinde ya da SZ'deki H112, SZC_H34 ve SA_H29'daki “misafir” şeklinde hukuki statünün silinerek geçicilik imasında bulunarak örtük bir iyi adlandırma stratejisinde sunulması gibi) işlevinin de olabileceği tespit edilmiştir. Bu bulguların, dilsel tercihlere/dil kullanımına yönelik farkındalığın artırılmasına dolaylı da olsa katkı sunabileceği düşünülmektedir. Gelecek araştırmalar, bu çalışmanın bulgularını daha geniş bir derlem üzerinde sınamayı, dijital medya platformlarını çözümlemeye dahil etmeyi ve Suriyelilerin kendi seslerinin medyada nasıl yer bulduğunu ya da nasıl dışlandığını odak noktasına almayı değerlendirebilir. Ayrıca gazete haberlerindeki mülteci söyleminin okuyucular tarafından nasıl alımlandığı ve yorumlandığının incelenmesi, alan yazınına ve bu araştırmanın bulgularına anlamlı katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abbas, A. H. (2020). Politicizing the pandemic: A schemata analysis of COVID-19 news in two selected newspapers. *International Journal for the Semiotics of Law - Revue Internationale de Sémiotique Juridique*, 1-20.
- Acar, H. (2013). Suriye halkının Beşar Esad'a direnme hakkı: Üç sözleşmecî bakış. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(37), 117-144.
- Adam, K. (30 Ocak 2020): *Das konservative Leitmedium kommt in die Jahre Peter Hoeres historisiert die ‚Frankfurter Allgemeine Zeitung‘*. Erişim: 16 Mart 2026, Literaturkritik.de: <https://literaturkritik.de/hoeres-zeitung-fuer-deutschland-konservative-leitmedium-kommt-jahre-peter-hoeres-historisiert-frankfurter-allgemeine-zeitung,26234.html>
- Aho, S. (2016). *Die diskursive Sprache der medialen Flüchtlingsrepräsentationen im deutsch-finnischen Vergleich: Eine kritische Diskursanalyse ausgewählter Kommentarartikel in der Zeitung Aamulehti und in der Frankfurter Allgemeinen Zeitung*. Yüksek lisans tezi, Universität Tampere, Tampere.
- Ağırtmış, F. K. (29 Haziran 2021). *Grafiklerle Suriyelilerin on yıllık umut yolculuğu*. Erişim: Haber Üsküdar. <https://haberkusku.com/grafiklerle-suriyeli-multecilerin-on-yillik-umut-yolculugu>
- Akşin, T. (2011). Söylem üstüne söylem'lere dair. *Doğu Batı*, (9), 9-14.
- Akyol, K. (9 Ağustos 2011). *Şam'da Kritik Görüşme*. Erişim: BBC News Türkçe, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110808_davutoglu_visit
- Al Arabiya English (4 Nisan 2017). *Assad regime responsible for 'awful' Syria 'chemical' attack: EU's Mogherini*. Erişim: <https://english.alarabiya.net/News/middle-east/2017/04/04/Syria-toxic-gas-attack-kills-civilians-in-Idlib-province>
- Albrecht, M. (2017). *Rassismus und Sprache*. Erişim: 14 Ağustos 2026, Social Science Open Access Repository (SSOAR). <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-53074-9>
- Alexander, R. (17 Temmuz 2020). *“Die Geschehnisse des Septembers 2015”: Oder: Sprachkämpfe um die Flüchtlingskrise*. Erişim: 15 Ağustos 2026, Aus Politik und Zeitgeschichte: <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/312828/die-geschehnisse-des-septembers-2015/>
- Allan, K. ve Burridge, K. (1991). *Euphemism and dysphemism: Language used as shield and weapon*. New York: Oxford University Press.
- Anadolu Ajansı. (4 Mayıs 2017). *Astana'da Suriye için 'çatışmasızlık bölgeleri' anlaşması*. Erişim: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/astanada-suriye-icin-catismasizlik-bolgeleri-anlasmasi/811267>
- Anadolu Ajansı (17 Eylül 2018). *İdlib'de silahsız bölge kararı*. Erişim: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/idlibde-silahsiz-bolge-karari/1257024>
- Antonius, G. (2021). *Arap uyanışı: Arap ulusal hareketinin öyküsü* (M. A. Koç ve M. Karakuş, Çev.). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ., ve Fidan, T. (2018). Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75. Erişim: <https://izlik.org/JA75GB99LF>
- Arıkan, G. (2020). *Göç hukukunda yabancıya sağlanan uluslararası, bölgesel ve ulusal koruma*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No: 630226).

- Aufenthaltsgesetz [AufenthG]. (2004). *Bundesgesetzblatt Teil I* (BGBl), Nr. 41, S. 1950, 5 Ağustos 2004. https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/_1.html
- Austin, J. L. (2020). *Söylemek ve yapmak: Harvard Üniversitesi 1955 William James Dersleri* (M. S. Yalçın, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Aydın, Ö. (2021). *Ulus devletin ve insan hakları hukukunun sınırındaki özneler: Mülteciler*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Aygün, G. (2020). *Habercilikte uzmanlaşma: Türk basınında sağlık haberciliği*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Azadkhanovna, A. M. (2022). The concept of euphemism, its classification and types. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 14, 65-68.
- Baetz, B. (31 Ekim 2019). *70 Jahre FAZ. Seriös, selbstbewusst, suchend*. Erişim: Deutschlandfunk, <https://www.deutschlandfunk.de/70-jahre-faz-serioes-selbstbewusst-suchend-100.html>
- Bak, P. (2017). Offene und versteckte Aggression im Gebrauch von Dysphemismen und Euphemismen. S. Bonacchi (Ed.). *Verbale Aggression: Multidisziplinäre Zugänge zur verletzenden Macht der Sprache* (s. 145-168). De Gruyter.
- Baker, P. ve McGlashan, M. (2020). Critical discourse analysis. S. Adolphs ve D. Knight (Ed.). *The Routledge handbook of English language and the digital humanities* (s. 220-241). Routledge.
- Ballı, A. (2 Eylül 2019). *Dünyayı sarsan Aylan bebeğin ölümünün dördüncü yılı*. Erişim: Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/dunyayi-sarsan-aylan-bebegin-olumunun-dorduncu-yili/1570828>
- Barış, Ö. (2020). Birinci sayfa haber görsellerinde kadının temsili: Sabah – Sözcü ve Posta gazeteleri örneği. *Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 162-179.
- Barkın, E. (2014). 1951 tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 331-360.
- Bauman, Z. (2019). *Kapımızdaki yabancılar* (E. Barca, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bayisa, B. T. (2017). *A thematic analysis of linguistic taboos and their corresponding euphemistic expressions in Oromo*. Doktora tezi, Addis Ababa University, Ethiopia.
- Baxter, S. M., Kulczynski, A. ve Ilicic, J. (2015). Ads aimed at dads: Exploring consumers' reactions towards advertising that conforms and challenges traditional gender role ideologies. *International Journal of Advertising*, 35(6), 970-982.
- BBC News. (28 Aralık 2011). *Profile: Syrian Observatory for Human Rights*. Erişim: BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-15896636>
- BBC News. (19 Mayıs 2013). *Kuseyr: Suriye ordusu tanklarla ilerliyor*. Erişim: BBC News, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130519_suriye_kuseyr
- BBC News. (15 Mart 2018). *Grafiklerle: Suriye'de 8. yılına giren savaş*. Erişim: BBC News, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43414137>
- Bundesverband Digitalpublisher und Zeitungsverleger [BDZV]. (t.y.-a). *Der BDZV*. Erişim: 12 Şubat 2026, BDZV: <https://www.bdzv.de/der-bdzv>
- Bundesverband Digitalpublisher und Zeitungsverleger [BDZV]. (2022a). *Acht von zehn Deutschen lesen Zeitung: Mit ihren gedruckten und digitalen Angeboten erreichen die deutschen Zeitungen regelmäßig 56,3 Millionen Menschen*. Erişim: 16 Mart 2026, BDZV:

<https://www.bdzv.de/service/presse/pressemitteilungen/2022/acht-von-zehn-deutschen-lesen-zeitung-mit-ihren-gedruckten-und-digitalen-angeboten-erreichen-die-deutschen-zeitungen-regelmaessig-563-millionen-menschen>

- Bundesverband Digitalpublisher und Zeitungsverleger [BDZV]. (2022b). *Reichweite der Zeitungen 2022*. Erişim: 16 Mart 2026, BDZV: https://www.bdzv.de/fileadmin/content/6_Service/6-1_Presse/6-1-2_Pressemitteilungen/2022/PDFs/Reichweite_der_Zeitungen_b4p2022.pdf
- Bender-Säbelkamp, T. (2014). „Russische Dissoziationen“: *Die Integration der stalinistischen Vergangenheit in den öffentlichen Diskurs heute - zwischen Wunsch und Wirklichkeit*. Yüksek lisans tezi, Universität Wien, Wien. DOI: <https://doi.org/10.25365/thesis.32063>
- Bianet. (19 Mayıs 2017). *Sözcü'ye operasyon*. Erişim: Bianet, <https://bianet.org/haber/sozcu-ye-operasyon-186606>
- Bianet. (23 Aralık 2019). *Erdoğan: 80 bin İdlibli Türkiye'ye göç halinde*. Erişim: Bianet, <https://bianet.org/haber/erdogan-80-bin-idlibli-turkiye-ye-goc-halinde-217527>
- Bilgener, D. (2011). *1980 sonrası Türk medyasının sermaye yapısı*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No: 280039).
- Bottomore, T. (1989). *Frankfurt Okulu* (A. Çiğdem, Çev.). İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Boyacı Yıldırım, M. (2021). *Reklamlarda anlamın çağrışımlarla zenginleştirilmesi: turkcell fiber reklamının göstergebilimsel analizi*. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(1), 90-109. DOI: <https://doi.org/10.21547/jss.836625>
- Braunberger, G., Kaube, J., Knop, K., ve Kohler, B. (2019). *Es lebe die Unabhängigkeit. Alles über die Zeitung 2019*. Erişim: 16 Ağustos 2026, Alles über die Frankfurter Allgemeine içinde (s. 8-9). Frankfurter Allgemeine Zeitung: https://dynamic.faz.net/fem/kommunikation/2020/148_220_4C_FO_K_Alles_ueber_die_Zeitung_20_online_RGB.pdf
- Buchladen Neuer Weg (t.y.). *Meinungsmacht: 2. überarbeitete und erweiterte Auflage von Uwe Krüger*. Erişim: 16 Mart 2026, Buchladen Neuer-Weg: <https://www.neuer-weg.com/node/433>
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [BAMF]. (2013). *Das Bundesamt in Zahlen 2013: Asyl, Migration und Flüchtlinge*. Erişim: 16 Mart 2026, BAMF: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/BundesamtinZahlen/bundesamt-in-zahlen-2013.pdf?__blob=publicationFile&v=14
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [BAMF]. (2014). *Das Bundesamt in Zahlen 2014: Asyl, Migration und Integration*. Erişim: 16 Mart 2026, BAMF: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/BundesamtinZahlen/bundesamt-in-zahlen-2014.pdf?__blob=publicationFile&v=14
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [BAMF]. (2015). *Asylgeschäftsstatistik für den Monat Dezember 2015*. Erişim: 16 Mart 2026, BAMF: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Downloads/Infothek/Statistik/Asyl/201512-statistik-anlage-asyl-geschaeftsbericht.pdf?__blob=publicationFile
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [BAMF]. (2016). *Asylgeschäftsstatistik für den Monat Dezember 2016*. Erişim: 16 Mart 2026, BAMF: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/Asylgeschaeftsbericht/201612-statistik-anlage-asyl-geschaeftsbericht.pdf?__blob=publicationFile&v=5

- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [BAMF]. (2017). *Asylgeschäftsbericht für den Monat Dezember 2017*. Erişim: 16 Mart 2026, BAMF: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/Asylgeschaeftsbericht/201712-statistik-anlage-asyl-geschaeftsbericht.pdf?__blob=publicationFile&v=5
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [BAMF]. (2018). *Asylgeschäftsbericht für den Monat Dezember 2018*. Erişim: 16 Mart 2026, BAMF: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/Asylgeschaeftsbericht/201812-statistik-anlage-asyl-geschaeftsbericht.pdf?__blob=publicationFile&v=5
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [BAMF]. (2019, Aralık). *Aktuelle Zahlen. Ausgabe: 2019. Tabellen, Diagramme, Erläuterungen*. Erişim: 16 Mart 2026, BAMF: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/AsylinZahlen/aktuelle-zahlen-dezember-2019.pdf?__blob=publicationFile&v=3
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [BAMF]. (2020). *Das Bundesamt in Zahlen 2020. Asyl, Migration und Integration*. Erişim: 16 Mart 2026, BAMF: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Statistik/BundesamtinZahlen/bundesamt-in-zahlen-2020.pdf?__blob=publicationFile&v=6
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge [BAMF] (23 Ekim 2024). *Subsidiärer Schutz*. Erişim: 16 Mart 2026, Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: <https://www.bamf.de/DE/Themen/AsylFluechtlingsschutz/AblaufAsylverfahrens/Schutzformen/SubsidiaerSchutz/subsidiaerschutz-node.html>.
- Bundeskriminalamt. (t.y.). *Islamistisch motivierter Terrorismus/Extremismus*. Erişim: 10 Haziran 2026, BKA: https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/IslamistischmotivierterTerrorismusExtremismus/IslamistischmotivierterTerrorismusExtremismus_node.html
- Bundeszentrale für politische Bildung [bpB]. (16 Aralık 2021). *Vor fünf Jahren: Islamistischer Anschlag auf Berliner Weihnachtsmarkt*. Erişim: 12 Şubat 2024, bpb: <https://www.bpb.de/kurz-knapp/hintergrund-aktuell/344771/vor-fuenf-jahren-islamistischer-anschlag-auf-berliner-weihnachtsmarkt/>
- Bundeszentrale für Politische Bildung [bpB]. (9 Mayıs 2023). *Asylanträge in Deutschland*. Erişim: 12 Şubat 2024, bpb: <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/zahlen-zu-asyl/265708/asylantraege-in-deutschland/>
- Burgherr, K. ve Gründler, P. (2018). *Sprache, Macht und Ideologie im Agrochemiediskurs: Eine diskursanalytische Untersuchung der Webseite pflanzenschutz.ch*. Lisans Tezi, ZHAW Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften, Winterthur. Erişim: <https://doi.org/10.21256/zhaw-3357>
- Burkhardt, M. (15 Mart 2021). *Zahlen und Fakten. Syrer in Deutschland – gut integriert?* Erişim: ZDF Heute, <https://www.zdfheute.de/politik/syrer-zuwanderung-integration-deutschland-100.html>
- Busse, D. (2007). *Sprache–Kognition–Kultur. Der Beitrag einer linguistischen Epistemologie zur Kognitions–und Kulturwissenschaft*. A. Labisch (Ed.), *Jahrbuch der Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf 2006/2007*, Düsseldorf: Universitätsverlag
- Butler, J. (2018). *Kırılğan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü* (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis.
- Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2006). *Toplumsal gerçeklik ve dil*. İstanbul: Multilingual.
- Büyükyılmaz, K. (2024). Avrupa Birliği'nde Sığınma Mevzuatı. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1) s. 78-97

- Byman, D. (1 Aralık 2011). *After the hope of the Arab Spring, the chill of an Arab Winter*. Erişim: The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/opinions/after-the-hope-of-the-arab-spring-the-chill-of-an-arab-winter/2011/11/28/gIQABGqHIO_story.html
- Caflisch, M. (2021). *Bürgerlich/Rechts und homosexuell – ein Widerspruch? Eine kritische Argumentationsanalyse bürgerlicher und rechter Parteien sowie ihrer homosexuellen Vereinigungen in Deutschland und in der Schweiz*. Yüksek lisans tezi, ZHAW Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften, Winterthur.
- Casas Gómez, M. (Ağustos 2012). The expressive creativity of euphemism and dysphemism: Euphemism as a word-formation proces. *Lexis*, 7.
- Chomsky, N. (1993). *Medya gerçeği* (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Tümm zamanlar.
- CNN Türk. (15 Mart 2019). *Sözcü gazetesi sahibi ve yazarları hakkındaki dava 18 Nisan'a ertelendi*. Erişim: CNN Türk, <https://www.cnnturk.com/turkiye/sozcu-gazetesi-sahibi-ve-yazarlari-hakkindaki-dava-18-nisana-ertelendi-957814>
- Crespo-Fernández, E. (2005). Euphemistic strategies in politeness and face concerns, *Pragmalingüística*, 13, 77-86.
- Crespo-Fernández, E. (2006). Metaphor in the euphemistic manipulation of the taboo of sex. *BABEL: Aspectos de Filología Inglesa y Alemana (A.F.I.A.L)*, 15, 27-42.
- Çakmak, F ve Bilişli, Y. (2019). İdeoloji, Söylem ve İletişim Çalışmalarında Ruth Wodak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 99-124.
- Çakmakçı, İ. M. (2009). Mikhail Bakhtin: Edebiyatın Gerekçelendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6). 98-109.
- Çam, Ö. T. (5 Mart 2020). *Türkiye ve Rusya İdlid'de ateşkes üzerinde anlaştı*. Erişim: Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/bahar-kalkani-harekati/turkiye-ve-rusya-idlibde-ateskes-uzerinde-anlasti/1756201>
- Çulcuoğlu, B. (24 Ağustos 2022). *Fırat Kalkanı Harekatı'nın 6. yılı*. Erişim: TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/firat-kalkani-harekatinin-6-yili-703440.html>
- Dalgaldere, S. (2011). Eleştirel ekonomi politığe bakış. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 70-85.
- Dalkıran, Müge (25 Nisan 2020). *Uluslararası mülteci hukukuna kısa bir bakış*. Erişim: Global Panorama, <https://www.globalpanorama.org/2020/04/uluslararasi-multeci-hukukuna-kisa-bir-bakis/>
- Dander, V. (2017). Medien - Diskurs - Kritik: Potenziale der Diskursforschung für die Medienpädagogik. S. Kommer, T. Junge ve C. Rust (Ed.). *MedienPädagogik: Zeitschrift für Theorie und Praxis der Medienbildung* (s. 50–64).
- De Bellis, M. (3 Ekim 2023). *Ten years since the Lampedusa shipwreck, what lessons have been learned?*. Erişim: 6 Kasım 2024, Amnesty International: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/10/ten-years-since-the-lampedusa-shipwreck-what-lessons-have-been-learned/>
- Demir, Z. (2023). Feeling the pain yet keeping hoping: Emotion and discourse in crisis journalism. *International Journal of Social Sciences (Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi)*, 7(2), 391-411.
- Demirci, K. (2008). Örtmece (Euphemism) kavramı üzerine. *Millî Folklor*, 10(77), 21-34.

- Devran, Y. (2010). *Haber, söylem, ideoloji*. İstanbul: Başlık Yayınları.
- De Rycker, A. (2014). How do postgraduate students recontextualise “doing research” as a social practice? A critical analysis using van Leeuwen’s socio-semantic model. *Journal of Academic Language & Learning*. 8(1), 48-A61.
- Deutschland.de. (22 Eylül 2013). *CDU/CSU is the clear winner*. Erişim: 14 Ağustos 2026, Deutschland.de: <https://www.deutschland.de/en/topic/politics/germany-europe/cducsu-is-the-clear-winner>
- Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. (t.y.). *In der Pampa*. Erişim: DWDS: 14 Haziran 2026, <https://www.dwds.de/wb/in%20der%20Pampa>
- Discourse Analyzer. (10 Nisan 2024). *Challenges and critiques of critical discourse analysis (CDA)*. Erişim: 16 Mart 2026, Discourse Analyzer: <https://discourseanalyzer.com/challenges-and-critiques-of-critical-discourse-analysis-cda/>
- Discourse Analyzer. (16 Ağustos 2024). *Kress and van Leeuwen in discourse analysis*. Erişim: 16 Mart 2026, Discourse Analyzer: <https://discourseanalyzer.com/kress-and-van-leeuwen-in-discourse-analysis/>
- Discourse Analyzer. (30 Eylül 2024). *Bias and reflexivity in discourse analysis*. Erişim: 16 Ağustos 2026, Discourse Analyzer: <https://discourseanalyzer.com/bias-and-reflexivity-in-discourse-analysis/>
- Die Zeit. (11 Eylül 2013). *Erste Syrien-Flüchtlinge auf dem Weg nach Deutschland*. Erişim: <https://www.zeit.de/news/2013-09/11/konflikte-erste-syrien-fluechtlinge-auf-dem-weg-nach-deutschland-11124804>
- Die Zeit. (23 Haziran 2015). *Ungarn nimmt keine abgeschobenen Flüchtlinge mehr zurück*. Erişim: Die Zeit, <https://www.zeit.de/politik/ausland/2015-06/ungarn-ruecknahme-stop-fluechtlinge-eu>
- Doğanay, Ü. (10 Temmuz 2017). *Suriyelileri” nasıl bilirsiniz?*. Erişim: Duvar Gazetesi, <http://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/07/10/suriyelileri-nasil-bilirsiniz/>
- Domazeti, R. ve Özcan, M. (3 Mart 2020). *Bahar Kalkanı Harekâtı: Askerî, Siyasi ve Stratejik Hedef*. INSAMER. Erişim: 15 Ağustos 2026, <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/etkinlik-bahar-kalkani-harekati-askeri-siyasi-ve-stratejik-hedefler.pdf>
- Dost, S. (2014). Ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde ülkemizde Suriyeli sığınmacıların hukuki durumu. *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*. 4(1), 27-69.
- Dpa. (11 Eylül 2013). *Syrien-Krieg: Erste syrische Flüchtlinge landen in Deutschland*. ZEIT ONLINE. Erişim: <https://www.zeit.de/politik/2013-09/fluechtlinge-syrien-aufnahmeprogramm-unterbringung-deutschland>
- Dpa. (12 Eylül 2015). *Ausdrücke für Flüchtlinge könnten “Unwort des Jahres” werden*. Erişim: Die Zeit, <https://www.zeit.de/news/2015-09/12/gesellschaft-ausdruecke-fuer-fluechtlinge-koennten-unwort-des-jahres-werden-12102602>
- Duden (t.y.-a). *abschieben*. Erişim: 7 Haziran 2026, Duden Online, <https://www.duden.de/rechtschreibung/abschieben>
- Duden (t.y.-b). *Amok*. Erişim: 7 Haziran 2026, Duden Online, <https://www.duden.de/rechtschreibung/Amok>
- Duden. (t.y.-c). *Diskurs*. Erişim: 7 Haziran 2026, Duden Online, <https://www.duden.de/rechtschreibung/Diskurs>

- Duden. (t.y.-f). *zurückschieben*. Erişim: 7 Haziran 2026, Duden Online, <https://www.duden.de/rechtschreibung/zurueckschieben>
- Doyle, G. (2016). Managing in the distinctive economic context of media. G. F. Lowe ve C. Brown (Ed.). *Managing media firms and industries* (s. 175-188). Cham: Springer.
- Dursun, O. (2012). Türk medyasının sahiplik yapısı ve siyasal iktidarla ilişkisi üzerine bir inceleme. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 1-21.
- Eagleton, T. (2020). *İdeoloji* (M. Özcan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- epd. (29 Aralık 2018). *Unwort 2018: "Asyltourismus" am meisten genannt: Alles dreht sich um Flüchtlingspolitik*. Erişim: DOMRADIO.DE. <https://www.domradio.de/artikel/unwort-2018-asyltourismus-am-meisten-genannt>
- Erdoğan, İ. (1983). *İletişim, egemenlik ve mücadele*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (29 Nisan 2020). *Onuncu yılında Türkiye'deki Suriyeliler*. Erişim: Panorama, <https://www.globalpanorama.org/2020/04/onuncu-yilinda-turkiyedeki-suriyeliler/>
- Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler barometresi 2019: Suriyelilerle uyum içinde birlikte yaşamın çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M. M. (2021). *Suriyeliler Barometresi 2020: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık. Erişim: UNHCR Türkiye, <https://www.unhcr.org/tr/sites/tr/files/legacy-pdf/SB-2020-turkce-son.pdf>
- Erken, F., Yüksel, E. ve Yıldız, M. E. (2017). Medyada "medya" imajı üzerine bir analiz. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 2(1), 6-14.
- Erkut, E. (2013). *Dar bölge sistemi üzerine*. Erişim: 23 Mart, <https://erhanerkut.com/wp-content/uploads/2016/03/Dar-Bolge-Sistemi-Uzerine.pdf>
- Ersöz, M., Kaytazoğlu, O. ve Büyükgüner, S. (15 Kasım 2019). *IŞİD'in 6 yılı: Suriye ve Irak'ta Neler Yaşandı?*. Erişim: BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50434154>
- Etzbach, H. (Aralık 2020). *Der unvollendete 'arabische Frühling': Zehn Jahre Aufstands- und Protestbewegungen in Westasien und Nordafrika – ein Überblick*. Erişim: Rosa-Luxemburg Stiftung, <https://www.rosalux.de/publikation/id/43375/der-unvollendete-arabische-fruehling>
- Euronews. (25 Ağustos 2015). *Türkiye'de seçmen tekrar sandığa gidiyor*. Erişim: <https://tr.euronews.com/2015/08/25/turkiye-de-secmen-tekrar-sandiga-gidiyor>
- Europäische Kommission. (20 Mart 2026). *10 Jahre danach: Gedenken an die Terroranschläge von Brüssel*. Erişim: 9 Haziran 2026, <https://commission.europa.eu/>
- European Parliament Think Tank. (9 Mart 2020). *EU-Turkey relations in light of the Syrian conflict and refugee crisis*. Erişim: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI%282020%29649327
- Evolvi, G. (15 Kasım 2023). *Let's talk about method! How to study digital contents and texts from social media*. Erişim: 15 Ağustos 2026, https://giuliaevolvi.com/2023/11/15/lets-talk-about-method/?utm_source

- Evre, B. (2009). Söylem analizine yönelik farklı yaklaşımlar: Bir sınıflandırma girişimi. H. ve C. Taşdelen (Ed.). *Toplum bilimlerinde yöntem* (s. 293–330). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- Fairclough, N. ve Wodak, R. (1997). Critical discourse analysis. T. A. van Dijk (Ed.), *Discourse as social interaction* (s. 258–284). London: SAGE Publications.
- Fairclough, N. (2013). Critical discourse analysis. J. P. Gee ve M. Handford (Ed.). *The Routledge handbook of discourse analysis* (s. 36-61). Erişim: 16 Mart 2026, Routledge, <http://ebookcentral.proquest.com>
- Fansa, M. (2021). Kimim Ben? Göçmen, Sığınmacı, Mülteci, Yabancı, Vatansız ve Geçici Koruma: Türkiye’deki Suriyeliler. *Antakiyat*, 4(2), 289-306.
- Farukh, R. (2022). *Essays on credence goods with applications to health care and news markets*. Doktora tezi, Universität zu Köln, Köln.
- Fawzi, N. (Mayıs 2020). Objektive Informationsquelle, Watchdog und Sprachrohr der Bürger? Die Bewertung der gesellschaftlichen Leistungen von Medien durch die Bevölkerung. *Publizistik*, 65(2), 187-207. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11616-020-00572-w>
- Grau, S. L. ve Zotos, Y. C. (2016). Gender stereotypes in advertising: A review of current research. *International Journal of Advertising*, 35(5), 761-770, DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/02650487.2016.1203556>
- Meer, D. Ve Fetzer, A. (2022). Gesprächsanalyse: Methoden und Verfahren zur Analyse authentischer Gespräche. R. Klabunde, W. Mihatsch ve S. Dipper (Ed.). *Linguistik im Sprachvergleich: Germanistik – Romanistik – Anglistik* (s. 615–632). Berlin: J.B. Metzler.
- Fischer, C. (2020). Die Flüchtlingsflut in unseren Köpfen: Metaphorisches Framing von Geflüchteten im deutschen Zeitungsdiskurs. Eine qualitative Inhaltsanalyse. *Journalistik – Zeitschrift für Journalismusforschung*, 3(1), 31-48.
- Fischer, S. (14 Temmuz 2026). *10 years after terrorist attack, Nice struggles with a painful process of remembrance*. Erişim: Le Monde, https://www.lemonde.fr/en/france/article/2026/07/14/ten-years-after-the-july-14-terrorist-attack-nice-struggles-with-a-painful-process-of-remembrance_6755447_7.html
- Foucault, M. (2019). *Bilginin Arkeolojisi*. (V. Urhan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Fuchs, R. A. (22 Mart 2018). *Freiburg: Flüchtling zu lebenslanger Haft verurteilt*. Deutsche Welle. Erişim: <https://www.dw.com/de/mord-an-studentin-in-freiburg-lebenslange-haft-für-hussein-k/a-43069285>
- Gabbert, D. J. (1997). *The language of transformation in a ‘conversation for possibility’: A metaphor analysis*. Yüksek lisans tezi, Portland State University, Portland, Oregon. DOI: <http://dx.doi.org/10.15760/etd.7351>
- Galtung, J. ve Ruge, M. H. (1965). The structure of foreign news: The presentation of tge Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers. *Journal of Peace Research*, 2(1), 64-90. DOI: <https://doi.org/10.1177/002234336500200104>
- Gardt, A. (2013). Textanalyse als Basis der Diskursanalyse. E. Felder (Ed.), *Faktizitätsherstellung in Diskursen* (s. 29-56). De Gruyter.

- GfdS. (11 Aralık 2015). *GfdS wählt 'Flüchtlinge' zum Wort des Jahres 2015*. Erişim: 23 Mart 2024, Gesellschaft für deutsche Sprache: <https://gfds.de/wort-des-jahres-2015/>
- Ghelli, F., Pürckhauer, A., Wolf, C. ve Schmidt-Ott, E. (26 Ağustos 2025). 10 Jahre 'Wir schaffen das'. *Mediendienst Integration*. Erişim: 18 Nisan 2026, Mediendienst, <https://mediendienst-integration.de/news/10-jahre-wir-schaffen-das/>
- Gong, J., Firdaus, A., Aksar, I. A., Alivi, M. A. ve Xu, J. (2023). Intertextuality and ideology: Social actor's representation in handling of COVID-19 from China Daily. *Journalism*, 24(12), 2736–2757.
- Göksedef, E. (16 Ocak 2020). *Türkiye ve Suriye istihbaratlarının üst düzey görüşmesi ne anlama geliyor?* Erişim: BBC NEWS TÜRKÇE, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51127829>
- Graham, P. W. (2003). Critical discourse analysis and evaluative meaning: Interdisciplinarity as a critical turn. G. Weiss ve R. Wodak (Ed.). *Critical discourse analysis: Theory and interdisciplinarity* (s. 110-129). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Granat, N. (2009). Ideologietransfer durch Übersetzung. Eine Diskursanalyse von Hermynia zur Mühlens Übersetzung des Romans *100% Roman eines Patrioten* von Upton Sinclair. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Universität Graz, Graz. Erişim: UniPUB Open Access Publikationsserver: <https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/207315>
- Grimberg, S. ve Raab, K. (29 Şubat 2008). *Eigentümerwechsel bei der SZ: Es lebe der Wurstsalat!*. Erişim: taz, <https://taz.de/Eigentuemerwechsel-bei-der-SZ/!5185897/>
- Gruber, T. (2018). Migration, Metaphern und Medien: Metaphorische Konzeptualisierungen der 'Flüchtlingskrise' (2014/2015) in der spanischen, italienischen und deutschen Presseberichterstattung. L. Kohlrausch, M. Schoeß ve M. Zejnelovic (Ed.). *Krise: Mediale, sprachliche und literarische Horizonte eines viel zitierten Begriffs* (s. 59-84). Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Gülzau, J. (2015). *Amerikanische Außenpolitik und transatlantisches Verhältnis nach „9/11“ im Kommentar: Ein Vergleich der acht wichtigsten Tageszeitungen in Deutschland und den USA*. Doktora tezi, Universität Leipzig, Leipzig.
- Gür, T. (2013). Post-Modern bir araştırma yöntemi olarak söylem çözümlemesi. *ZfWT - Zeitschrift für die Welt der Türken*, 5(1), 221-239.
- Habermas, J. (2019). *İletişimsel Eylem Kuramı* (M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Alfa.
- Hadzic, F. (10 Mart 2021). *Arab spring, revolution, Islamic awakening, Arab winter; The Arab autumn?*. Erişim: 17 Temmuz 2025, Atlas Institute for International Affairs. <https://atlasinstitute.org/arab-spring-revolution-islamic-awakening-arab-winter-the-arab-autumn/>
- Haller, M. (2017). *Die 'Flüchtlingskrise' in den Medien: Tagesaktueller Journalismus zwischen Meinung und Information*. Erişim: 16 Mart 2026, Otto-Brenner-Stiftung: https://nordthueringen.de/_daten/mm_objekte/2017/07/466667_0722_63793350.pdf
- Haller, M. (2019). *Zwischen 'Flüchtlingskrise' und 'Migrationspakt': Mediale Lernprozesse auf dem Prüfstand*. Erişim: 16 Mart 2026, Otto-Brenner-Stiftung: https://archiv.otto-brenner-stiftung.de/fileadmin/user_data/stiftung/02_Wissenschaftsportal/03_Publikationen/AP37_Fluechtlingskrise_II_Haller.pdf
- Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. London: Edward Arnold.

- Heidenreich, T., Lind, F., Eberl, J.-M. ve Boomgaarden, H. G. (2019). Media framing dynamics of the 'European refugee crisis': A comparative topic modelling approach. *Journal of Refugee Studies*, 32, i172–i182.
- Heimeier, K. (2013). *Eigentümer Strukturen deutscher Zeitungsverlage*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Heinemann, W. (2011). Diskursanalyse in der Kontroverse. W. Czachur (Ed.). *Text und Diskurs*, 4, s. 31-67.
- Herkel, G. (9 Temmuz 2014). *Der Einfluss der Eliten*. Erişim: 23 Mart 2024, Menschen machen Medien. <https://mmm.verdi.de/beruf/der-einfluss-der-eliten-5501>
- Herman, E. S. ve Chomsky, N. (1988). *A Propaganda Model*. Erişim: 15 Ağustos 2026, Chomsky.info: <https://chomsky.info/consent01>
- Herman, E. S. ve Chomsky, N. (2021). *Rızanın imalatı. Kitle medyasının ekonomi politiği* (E. Abadoğlu, Çev.). İstanbul: bgst.
- Hermann, R. (3 Mart 2020). *Flüchtlinge aus Syrien. Die Tragödie des 21. Jahrhunderts*. Erişim: 23 Mart 2024, Frankfurter Allgemeine. <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/fluechtlinge-aus-syrien-die-tragoedie-des-21-jahrhunderts-16661310.html>
- Hirsland, K. (9 Haziran 2015). *Flucht und Asyl: Aktuelle Zahlen und Entwicklungen*. Erişim: 23 Mart 2024, Bundeszentrale für politische Bildung (Bpb), <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/208003/flucht-und-asyl-aktuelle-zahlen-und-entwicklungen/#footnote-target-3>
- Hodge, H. (28 Şubat 2019). *It's Official, Trump Tells Troops: ISIS Caliphate 100 Percent Defeated in Syria*. Military.com. Erişim: <https://www.military.com/daily-news/2019/02/28/its-official-trump-tells-troops-isis-caliphate-100-percent-defeated-syria.html>
- Hoffmann, L. (t.y.). *Pragmatik*. Erişim: 12 Nisan 2026, Technische Universität Dortmund: <https://home.edo.tu-dortmund.de/~hoffmann/ABC/Pragmatik.html>
- Huber, O. (2002). *Hyper-Text-Linguistik TAH: Ein textlinguistisches Analysemodell für Hypertexte: Theoretisch und praktisch exemplifiziert am Problemfeld der typisierten Links von Hypertexten im World Wide Web*. Doktora tezi, Ludwig-Maximilians-Universität, München. <https://doi.org/10.5282/edoc.921>
- Human Rights Watch (t.y.). *Syria. Events of 2017*. Erişim: 15 Ekim 2022, <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/syria>
- Human Rights Watch (22 Ağustos 2013): *Syrien: Augenzeugen beschreiben Angriff mit offenbar chemischen Waffen. Regierung soll UN-Inspektoren sofortigen Zugang gewähren*. Erişim: 15 Ekim 2022, <https://www.hrw.org/de/news/2013/08/22/syrien-augenzeugen-beschreiben-angriff-mit-offenbar-chemischen-waffen>
- Human Rights Watch (15 Eylül 2017). *Refugees and the German elections*. Erişim: 15 Ekim 2022, Human Rights Watch: <https://www.hrw.org/news/2017/09/15/refugees-and-german-elections>
- Hussain, H. (15 Mart 2019). Remembering the start of the Syrian revolution. *Middle East Monitor (Memo)*. Erişim: Middle East Monitor: 18 Kasım 2021: <https://www.middleeastmonitor.com/20190315-remembering-the-start-of-the-syrian-revolution/>
- Institut für Arbeitsmarkt [IAB] (t.y.). *Syrische Arbeitskräfte in Deutschland*. Erişim: 23 Mart 2024, <https://iab.de/daten/syrische-arbeitskraefte-in-deutschland/>

- Internet Archive (3 Mayıs 2020). *Medien in Deutschland: Das Transatlantik-Brücke*. Erişim: <https://archive.org/details/netzwerk-medien-deutschland-spr-mt>
- İşkân Kanunu. (2006). *T.C. Resmi Gazete*, 26301, 26 Eylül 2006.
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW]. (2011). *Auflagenliste 4/2011*. Erişim: 23 Mart 2024, 20114_ivw_auflagenliste.pdf adresinden erişildi. [Erişim Tarihi: 23 Mart 2024].
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW]. (2012). *Auflagenliste 4/2012*. Erişim: 23 Mart 2024, 20124_ivw_auflagenliste.pdf
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW] (2013). *Auflagenliste 4/2013*. Erişim: 23 Mart 2024, 20134_ivw_auflagenliste.pdf adresinden erişildi. [Erişim Tarihi: 23 Mart 2024].
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW] (2014). *Auflagenliste 4/2014*. Erişim: 23 Mart 2024, 20144_ivw_auflagenliste.pdf adresinden erişildi. [Erişim Tarihi: 23 Mart 2024].
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW] (2015). *Auflagenliste 4/2015*. Erişim: 23 Mart 2024, 20154_ivw_auflagenliste.pdf adresinden erişildi. [Erişim Tarihi: 23 Mart 2024].
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW] (2016). *Auflagenliste 4/2016*. Erişim: 23 Mart 2024, 20164_ivw_auflagenliste.pdf adresinden erişildi. [Erişim Tarihi: 23 Mart 2024].
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW] (2017). *Auflagenliste 4/2017*. Erişim: 23 Mart 2024, IVW: 20174_ivw_auflagenliste.pdf adresinden erişildi. [Erişim Tarihi: 23 Mart 2024].
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW] (2018). *Auflagenliste 4/2018*. Erişim: 23 Mart 2024, IVW: 20184_ivw_auflagenliste.pdf adresinden erişildi. [Erişim Tarihi: 23 Mart 2024].
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW] (2019). *Auflagenliste 4/2019*. Erişim: 23 Mart 2024, IVW: 20194_ivw_auflagenliste.pdf adresinden erişildi. [Erişim Tarihi: 23 Mart 2024].
- Informationsgemeinschaft zur Feststellung der Verbreitung von Werbeträgern [IVW] (2020). *Auflagenliste 4/2020*. Erişim: 23 Mart 2024, IVW: 20204_ivw_auflagenliste.pdf
- İnci, E. ve Speelman, D. (2024). Syrians in Turkey and their naturalization as Turkish citizens: A computational text analysis of newspaper data. *Journalism*, 26(1), 207-227.
- Jäger, S. (1997). *Bemerkungen zur Durchführung von Diskursanalysen*. Erişim: 23 Mart 2024, Duisburger Institut für Sprach- und Sozialforschung (DISS): <https://diss-duisburg.de/1997/08/bemerkungen-zur-durchfuhrung-von-diskursanalysen/>
- Jäger, S. (10 Ocak 2000). *Theoretische und methodische Aspekte einer Kritischen Diskurs- und Dispositivanalyse*. Erişim: 23 Mart 2024, Duisburger Institut für Sprach- und Sozialforschung (DISS): <https://diss-duisburg.de/2000/01/theoretische-und-methodische-aspekte-einer-kritischen-diskurs-und-dispositivanalyse/>

- Jäger, S. (2001). Discourse and knowledge: Theoretical and methodological aspects of critical discourse analysis. R. Wodak ve M. Meyer (Ed.). *Methods of Critical Discourse Analysis* (s. 32–62). London: SAGE Publications.
- Jäger, S. (2015). *Kritische Diskursanalyse. Eine Einführung* (6. Baskı). Münster: Unrast Verlag.
- Jansen, H. I. (2008). Discourse analysis and Foucault's "Archaeology of Knowledge." *International Journal of Caring Sciences*, 1(3), 107-111.
- Jawad, M. (t.y.). *Discourse analysis. Long questions solved. Govt. Graduate College Bhakkar*. Erişim: 25 Mart 2024, Scribd: <https://www.scribd.com/document/771225971/Discourse-Analysis-BS-8th-Complete-Notes-Long>
- Jenkins, L. (2020). How do postgraduate students recontextualise "doing research" as a social practice? A critical analysis using Van Leeuwen's socio-semantic model. *Language and Education*, 34(4), 351–367. DOI: <https://doi.org/10.1080/09500782.2020.1711810>
- Kalantzis, B. ve Cope, B. (t.y.). *Fairclough on discourse*. Erişim: 23 Mart 2024, New Learning: <https://newlearningonline.com/literacies/chapter-8/fairclough-on-discourse>
- Kalyon Holding (t.y.-a). *İnşaat*. Erişim: 23 Mart 2024, Kalyon Holding: <https://kalyonholding.com/insaat/insaat>
- Kalyon Holding (t.y.-b). *Enerji*. Erişim: 23 Mart 2024, Kalyon Holding: <https://kalyonholding.com/enerji/enerji>
- Karabulut, F. ve Ospanova, G. (2013). Örtmece sözlerin mantığı: Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde karşılaştırmalı model analizi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 2(2), 122-146. DOI: <https://doi.org/10.7884/teke.156>
- Kartika, T. (2015). *Word formation analysis of internet slang found in Kaskus*. Erişim: 23 Mart 2024, Academia.edu: https://www.academia.edu/23451635/English_Word_Formations_in_Kaskus_Forum
- Khodaverdian, M. (t.y.) *Critical Discourse Analysis*. Yazd University, Iran. Erişim: 23 Mart 2024, https://files.adulteducation.at/uploads/vater_uni/CDA_melange.pdf
- Kızılkoyun, F. (8 Mayıs 2022). *İçişleri Bakan Yardımcısı tek tek açıkladı! Rakam rakam Türkiye'nin sığınmacıları*. Erişim: Hürriyet Gazetesi, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/icisleri-bakan-yardimcisi-tek-tek-acikladi-rakam-rakam-turkiyenin-siginmacilari-42058226>
- Knobloch, C. (19 Temmuz 2022). *Kollektivsymbol*. Erişim: 23 Mart 2024, Diskursmonitor: <https://diskursmonitor.de/glossar/kollektivsymbol/>
- Kommission zur Ermittlung der Konzentration im Medienbereich [KEK]. (t.y.). *Südwestdeutsche Medien Holding GmbH (SWMH)*. Erişim: 23 Mart 2024, Kommission zur Ermittlung der Konzentration im Medienbereich: <https://www.kek-online.de/mediendatenbank/#/profile/shareholder/5be1a6b6-f0b4-4918-a667-d5f8c5d968d0>
- Kommission zur Ermittlung der Konzentration im Medienbereich [KEK]. (2023). *24. Jahresbericht 2022. Berichtszeitraum: 01.01.2022 bis 31.12.2022*. Erişim: 23 Mart 2024, Kommission zur Ermittlung der Konzentration im Medienbereich: https://www.kek-online.de/fileadmin/user_upload/KEK/Publikationen/Jahresberichte/24._Jahresbericht.pdf
- Köktürk, A. (2021, 18 Aralık). *Yandaş, AKP yanlısı ve muhalif gazete ve televizyonlar*. Erişim: Ayna Haber, <https://www.aynahaber.org/yandas-akp-yanlisi-ve-muhalif-gazete-ve-televizyonlar/517/>

- Kress, G. ve Van Leeuwen, T. (2006). *Reading images: The grammar of visual design*. London: Routledge.
- Kriener, F. (12 Mart 2020). *Der Alptraum in Idlib. Die neusten Entwicklungen im syrischen Bürgerkrieg aus der Perspektive des jus contra bellum*. Völkerrechtsblog. Erişim: <https://doi.org/10.17176/20200312-123019-0>
- Krüger, U. (Ağustos 2016). *Immer einer Meinung: Wie Alphajournalisten die politische Debatte bestimmen*. Erişim: 23 Mart 2024, Blätter, <https://www.blaetter.de/ausgabe/2016/august/immer-einer-meinung>
- Kusmanoff, A. (12 Eylül 2018). *The functions of framing*. Erişim: 23 Mart 2024, Keptothepath: <https://keptothepath.com/2018/09/12/the-functions-of-framing/>
- Kuyucu, M. (2013). Türkiye’de çapraz medya sahipliği: Medya ekonomisine olumsuz etkileri ve bu etkilerin önlenmesine yönelik öneriler. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(5), 144-163.
- Laçiner, M. S. (2015). *Türkiye’de medya ve politik klientelizm*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Laugesen, M. (t.y.). *Metaphern im Flüchtlingsdiskurs*. Erişim: 23 Mart 2024, Hochschule Bremerhaven, Staats- und Universitätsbibliothek Bremen: <https://media-api.suub.uni-bremen.de/api/core/bitstreams/5115ea9b-fa00-40e5-83ee-7527edb278f2/content>
- Locke, J. (2020). *Kelimelerin suistimali* (R. Daştan, Çev.). İstanbul: Tefrika Yayıncılık.
- Lupke, S. (24 Ağustos 2018). *Jagdscenen in Chemnitz: Ein Augenzeugenbericht*. Amnesty International. Erişim: <https://www.amnesty.de/informieren/blog/deutschland-jagdscenen-chemnitz-ein-augenzeugenbericht>
- Mahlke, S. (2013). *Distanzierender Sprachgebrauch in Bezug auf Tiere. Eine kritische Diskursanalyse im Hinblick auf Anthropozentrismus und Speziesismus*. Yüksek lisans tezi, Universität Genf, Schweiz.
- Maigret, E. (2019). *Medya ve iletişim sosyolojisi* (H. Yücel, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mangırcıoğlu, Z. (18 Ocak 2019). *Sözcü’nün içini boşaltıp parayı kuryelerle kaçırdılar*. Erişim: Türkiye Gazetesi, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/sozcunun-icini-bosaltip-parayi-kuryelerle-kacirdilar-598848>
- Martin, J. (13 Haziran 2023). “Antonio Gramsci”. E. N. Zalta ve U. Nodelman (Ed.). Erişim: 14 Ağustos 2026, The Stanford Encyclopedia of Philosophy: <https://plato.stanford.edu/entries/gramsci/>
- Mcallister Mep, D. (15 Eylül 2015). *Europe's refugee crisis requires a European response*. Erişim: 23 Mart 2024, The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/11866790/Europes-refugee-crisis-requires-a-European-response.html>
- McLeod, S. (19 Haziran 2024). *Discourse analysis*. Erişim: 16 Mart 2026, Simply Psychology: <https://www.simplypsychology.org/discourse-analysis>
- McLeod, S. (28 Haziran 2024). *Critical discourse analysis*. Erişim: 16 Mart 2026, Simply Psychology: <https://www.simplypsychology.org/critical-discourse-analysis.html>
- Media Ownership Monitor Türkiye. (t.y.-a). *Konsantrasyon*. Erişim: 16 Mart 2026, MOM Türkiye: <https://turkey.mom-gmr.org/tr/bulgular/konsantrasyon/>
- Media Ownership Monitor Türkiye. (t.y.-b). *Medyada çoğulculuğa risk oluşturan göstergeler*. Erişim: 16 Mart 2026, MOM Türkiye: <https://turkey.mom-gmr.org/tr/bulgular/gostergeler/>

- Media Ownership Monitor Türkiye. (t.y.-c). *Ticari çıkarlar: Holdingler, yatırımlar ve kamu ihaleleri*. Erişim: 16 Mart 2026, MOM Türkiye: <https://turkey.mom-gmr.org/tr/bulgular/ticari-cikarlar/>
- Mediendienst Integration. (Mart 2018). *Flüchtlingsdebatte. Die wichtigsten Begriffe für den Journalisten-Alltag*. Erişim: 16 Mart 2026, Mediendienst Integration: https://mediendienst-integration.de/fileadmin/user_upload/Factsheets/Informationspapier_Begriffe_Asyildebatte.pdf
- Medyascope (28 Şubat 2020, 28 Şubat). *İdlib'de 33 askerın hayatını kaybetmesi: Yüzlerce mülteci Edirne'den sınırı geçmeye başladı, Ege sahillerinde mülteciler Yunanistan'a geçmek için toplandı*. Erişim: Medyascope, <https://medyascope.tv/2020/02/28/idlibte-33-askerin-hayatini-kaybetmesi-yuzlerce-multeci-edirnedenden-siniri-gecmeye-basladi-ege-sahillerinde-multeciler-yunanistana-gecmek-icin-toplandi/>
- Meier, C. (20 Mayıs 2019). *Wenn Gesinnungsethik die sachliche Aufklärung verhindert*. Erişim: WELT, <https://www.welt.de/kultur/medien/article193777609/Migrationspakt-Michael-Haller-kritisiert-Leitmedien.html>
- Merkle, S. (2019). *Politischer Journalismus in Deutschland und Frankreich: Ein Vergleich systemspezifischer Einflüsse und der Debatte um TTIP in der Presse*. Wiesbaden: Springer.
- Mintarsih, S. S., Kodrat, D. ve Emiliyasi, R. N. (2020). Tempo's perspective on the representation of government in dealing with COVID-19 cases. *CALL. Critical Analysis of Language and Literature*, 2(2), 125–137.
- Mohul, S. (2024). *The media portrayals of Syrian asylum seekers and moral panic*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No: 862170).
- Mokherian, N., Abeliuk, A., Cummings, P., Lerman, K. (27 Eylül 2020). *Moral framing and ideological bias of news*. Erişim: 16 Mart 2026, ArXiv. https://arxiv.org/abs/2009.12979?utm_source
- Munneke, T. (2020). *Framing with metaphors: How metaphorical frames depict climate change in Dutch opinion articles*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Radboud University Nijmegen. Erişim: Radboud University, <https://theses.ubn.ru.nl/server/api/core/bitstreams/9b11d843-4b9d-4a0a-8b3b-0c4e75545b39/content>
- NdM-Glossar. (1 Ağustos 2019). *Wörterverzeichnis der Neuen Deutschen Medienmacher*innen (NdM) mit Formulierungshilfen, Erläuterungen und alternativen Begriffen für die Berichterstattung in der Einwanderungsgesellschaft*. Erişim: 16 Mart 2026, Universität Duisburg Essen: https://www.uni-due.de/imperia/md/images/germanistik/purkarthofer/glossar_webversion_ndm_einwanderungsgesellschaft.pdf
- Neubauer, S. (2013). *Im Zwielficht der Ideologie: Louis Althusser und das politische Denken der Frühen Neuzeit*. Working Paper Nr. 1., Arbeitsbereich Politische Theorie und Ideengeschichte, Freie Universität Berlin.
- Niehr, T. (2014). *Einführung in die Politolinguistik*. Stuttgart: UTB.
- Nielson, A.E. ve Nørreklit, H. (2009). A Discourse Analysis of the Disciplinary Power of Management Coaching. *Society and Business Review*, 4(3), 202-214.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7–24. Erişim: <http://links.jstor.org/sici?sici=0734-6018%28198921%290%3A26%3C7%3ABMAHLL%3E2.0.CO%3B2-N>
- Oltmer, J. (13 Ekim 2021). *Begriff und Figur des Flüchtlings in historischer Perspektive*. Erişim: 16 Mart 2026, Bundeszentrale für politische Bildung (BpB), <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/kurzdossiers/342015/begriff-und-figur-des-fluechtlings-in-historischer-perspektive/>

- Operational Data Portal (30 Haziran 2023). *Refugee Situations*. Erişim: 6 Temmuz 2025, UNHCR, <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>.
- Orwell, G. (2022). *1984* (B. O. Doğan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Oxford University Pres. (t.y.). *Discourse*. Erişim: Oxford Learner's Dictionaries. Erişim: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/discourse>
- Özkan, A. (2016). *Yazılı basında syasi lider temsili: Erdoğan, İhsanoğlu ve Demirtaş örneği*. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Payandeh, M. (24 Eylül 2014). *Militäraktion gegen ISIS: ein Präzedenzfall für eine Aufweichung des völkerrechtlichen Gewaltverbots?* Erişim: 14 Ağustos 2026, Verfassungsblog: <https://verfassungsblog.de/militaeraktion-gegen-isis-ein-praezedenzfall-fuer-eine-aufweichung-des-voelkerrechtlichen-gewaltverbots/>
- Perruchoud, R. ve Redpath-Cross, J. (Ed.). (2013). *Göç terimleri sözlüğü* (2. baskı). Erişim: 14 Nisan 2023, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları (No 31): https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Perspektif. (18 Şubat 2020). *Almanya'da İslam karşıtı PEGIDA, 200'üncü eylemini gerçekleştirdi*. Erişim: Perspektif, <https://perspektif.eu/2020/02/18/almanya-da-islam-karsiti-pegida-200uncu-eylemini-gerceklestirdi/>
- Piazza, R. ve Wodak, R. (2014). DCA – Critical discourse analysis (Chapter 20). R. Wodak ve M. Meyer (Ed.). *Methods of critical discourse analysis* (s. 302-316). London: SAGE.
- Planung & Analyse. (5 Eylül 2013). *Printmedien sind die Politik-Informationsquellen*. Erişim: Marktforschung.de. <https://www.marktforschung.de/planunganalyse/> adresinden erişildi.
- Polke-Majewski, K. (30 Eylül 2015). *Merkel war's nicht*. Erişim: Die Zeit. <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2016-09/fluechtlingszahlen-2015-migration-asyl-deutschland-fluechtlinge>
- Poorghorban, Y. (2023). On Michel Foucault: Power/Knowledge, discourse, and subjectivity. *OKARA: Jurnal Bahasa Dan Sastra*, 17(2), 318-328.
- Posener, A. (12 Mayıs 2015). *Wie unabhängig ist die 'Süddeutsche Zeitung'?*. Erişim: Starke Meinungen, <https://starke-meinungen.de/blog/2015/05/12/wie-unabhaengig-ist-die-sueddeutsche-zeitung/>
- Prenzel, H. (19 Nisan 2013). *Journalisten unter Einfluss: Böse Kontakte*. Erişim: TAZ, <https://taz.de/Journalisten-unter-Einfluss/!5069170/>
- Pro Asyl. (2 Ekim 2023). *Das Sterben geht weiter: Zehn Jahre nach den Schiffsunglücken von Lampedusa*. Erişim: 14 Ağustos 2026, Pro Asyl: <https://www.proasyl.de/news/das-sterben-geht-weiter-zehn-jahre-nach-den-schiffsungluecken-von-lampedusa/>
- Probst, R. (4 Ağustos 2019). *Von der Wirkung des Gifts*. Erişim: Süddeutsche Zeitung, <https://www.sueddeutsche.de/politik/linguistik-von-der-wirkung-des-gifts-1.4552486>
- Reichard, A. (2015). *Kritische Diskursanalyse. Darstellung und Vergleich dreier Ansätze*. Hamburg: Bachelor + Master Publishing.
- Reisigl, M. (2009). Zur Medienforschung der 'Kritischen Diskursanalyse'. *Navigationen – Zeitschrift für Medien- und Kulturwissenschaften*, 9(2), 43-78.

- Reisigl, M. ve Wodak, R. (2001). *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*. London: Routledge.
- Reisigl, M. ve Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). R. Wodak ve M. Meyer (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* (s. 87-121). London: Sage.
- Rhomberg, M. (2008). *Mediendemokratie: Die Agenda-Setting-Funktion der Massenmedien*. Erişim: 16 Mart 2026, Brill, <https://brill.com/display/book/9783846744017/BP000007.xml>
- Russ-Mohl (20 Nisan 2024). *Geschichte des Journalismus. Kulturelle Hegemonie*. Erişim: 20 Ağustos 2026, Journalistikon, <https://journalistikon.de/kulturelle-hegemonie/>
- Sabah (22 Nisan 2024). *Türkiye'nin Gazetesi SABAH 39 Yaşında*. Erişim: Sabah. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2024/04/22/turkiyenin-gazetesi-sabah-39-yasinda>
- Sağmanlı, M., ve Lüle, A. (1997). Belirsiz ortamda karar verme duyarlılık analizi. *Öneri Dergisi*, 2(7), 49-55.
- Sari, Y. W. (2020). *Euphemistic expression in the independent news: Semantics approach*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Putera Batam University, Batam.
- Schatte, J. H. (2014). *Region Sønderjylland-Schleswig - eine Diskursanalyse*. Yüksek lisans tezi, Europa-Universität Flensburg, Flensburg.
- Schmidt, A. (2018). Medien und Medienkommunikation. D. Hoffmann ve R. Winter (Ed.). *Mediensoziologie. Handbuch für Wissenschaft und Studium* (s. 39-56). Baden-Baden: Nomos.
- Schmitt, S. (18 Ocak 2024). *Wie die Kölner Silvesternacht eine Frau und die Gesellschaft veränderte*. WDR. Erişim: <https://www1.wdr.de/nachrichten/silvester-koeln-migration-auslaender-100.html>
- Schneider, M. (Şubat 2018). Intertextualität. *Das wissenschaftlich religionspädagogische Lexikon im Internet (WiReLex)*, s. 1-10. Erişim: 16 Mart 2026, WiReLex: <https://cms.ibep-prod.com/app/uploads/sites/18/2023/08/0873c6178859494eb56808d917b44e5b>
- Schreyer, P. (4 Kasım 2014). *Zwischen Lesern und Lobbynetzwerken*. Erişim: Telepolis, <https://archiv.telepolis.de/features/Zwischen-Lesern-und-Lobbynetzwerken-3368298.html?seite=all>
- Schröder, H. D. ve Dankert, K. (Aralık 2016). *Media pluralism monitor 2016: Beobachtung der Risiken für den Medienpluralismus in der EU und darüber hinaus*. Erişim: 16 Mart 2026, Erişim: 16 Ağustos 2026, Cadmus EUI Research Repository: https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/46797/Cover_Germany_O.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Seipp, A. (t.y.). *Redewendung: Dorn im Auge sein*. Erişim: GEOLino, <https://www.geo.de/geolino/redewendungen/1271-rtkl-redewendung-dorn-im-auge-sein>
- SGDD-ASAM (2020). *COVID-19 salgınının Türkiye'de mülteciler üzerindeki etkilerinin sektörel analizi*. Ankara: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM). Erişim: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/76640>
- Shihab, O. A., Mansoor, M. S. ve Midhat, I. R. (Aralık 2017). Euphemism and dysphemism in English with reference to Iraqi Arabic. *Journal for College of Education for Humanities*, 24(12), 57-87.
- Shirazi, R. (2024). Discourse studies, corpus, and multimodality in urban research. *Articulo - Journal of Urban Research*. <https://doi.org/10.4000/12gaq>

- Shomaker, P. J., Johnson, P. R., Seo, H. ve Wang, X. (2010). Readers as gatekeepers of offline news: Brazil, China, and the United States. *Brazilian Journalism Research*, 6(1), 55-77 DOI: <https://doi.org/10.25200/BJR.v6n1.2010.226>
- Simmank, J. ve Lüdemann, D. (2017, 5 Nisan). *Giftgas in Syrien – war es Sarin*. Erişim: Die Zeit, <https://www.zeit.de/wissen/2017-04/giftgasangriff-syrien-chemiewaffen-schutz-behandlung>
- Sorge, P. (2014, 20 Şubat). *NDR, WDR und Süddeutsche: Fragwürdiger Recherche-Multi*. Erişim: Cicero Online, <https://www.cicero.de/wirtschaft/ndr-wdr-und-sueddeutsche-fragwuerdiger-recherche-multi/57077>
- Söylemez, M. ve Cenki, M. B. (2020). *Güncel Uluslararası Sorunlar: Arap Baharı*. T.C Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Erişim: 15 Ağustos 2026, https://www.academia.edu/43752559/ARAP_BAHARI_ORTAYA_CIKISI_VE_ULKELER_BAZINDA_GENEL_ETKILERI
- Sözce. (t.y.). Söylem ne demek? Erişim: 15 Ağustos 2026, <https://sozce.com/nedir/287835-soylem>
- Sözcü (28 Mayıs 2013). *İşte çok sattığını söyleyen gazetelerin gerçek satışları*. Erişim: Sözcü, <https://www.sozcu.com.tr/iste-cok-sattigini-soyleyen-gazetelerin-gercek-satislari-wp301536>
- Sputnik Türkiye (11 Kasım 2020). *Rusya: Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların ülkelerine dönmesi için yeni inisiyatiflere ihtiyaç var*. Erişim: Sputnik Türkiye, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20201111/rusya-turkiyedeki-suriyeli-siginmacilarin-ulkelerine-donmesi-icin-yeni-inisiyatiflere-ihtiyac-var-1043206444.html>
- Statista. (16 Mart 2021). *10 years later: Key numbers behind the war in Syria* [Veri Görseli]. Erişim: 16 Ağustos 2026, Statista, <https://www.statista.com/chart/24418/key-numbers-about-the-war-in-syria/>
- Statista. (2023). *Ranking der auflagenstärksten überregionalen Tageszeitungen in Deutschland im 3. Quartal 2022*. Erişim: 16 Mart 2026, Statista: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/73448/umfrage/aufgabe-der-ueberregionalen-tageszeitungen>
- Steiner, C. (21 Şubat 2017). *Deutsche Medienlandschaft visualisiert*. Erişim: 16 Mart 2026, Digithek Blog. <https://blog.digithek.ch/deutsche-medienlandschaft-visualisiert/>
- Stel, N. ve Lindberg, A. (14 Haziran 2023). *Beware of the circular logic encouraging refugee returns to Syria*. Erişim: The New Humanitarian, <https://www.thenewhumanitarian.org/opinion/2023/06/14/beware-circular-logic-encouraging-refugee-returns-syria>
- Steltzner, H. (23 Temmuz 2015). *Deutschlands Führungskräfte lesen die F.A.Z.* Erişim: Frankfurter Allgemeine, <https://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/f-a-z-ist-medium-der-entscheidungsstraeger-13716023.html>
- Stevenson, N. (2015). *Medya kültürleri. Sosyal teori ve kitle İletişimi* (G. Orhon ve B. E. Aksoy, Çev.). Ankara: Ütopya.
- Susilo, D., Sugihartati, R. ve Arimbi, D. A. (2019). Indonesian women in politics: Critical analysis of portrayal in online news sites. *Jurnal ILMU KOMUNIKASI*, 16(2), 225–242.
- Süddeutsche Zeitung (6 Eylül 2015). *Das große Willkommen*. Erişim: Süddeutsche Zeitung, <https://www.sueddeutsche.de/politik/fluechtlinge-das-grosse-willkommen-1.2636256>
- Süleyman, H. (3 Ekim 2015). *Rusya'nın hava saldırısında 9 sivil öldü*. Erişim: Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyanin-hava-saldirisinda-9-sivil-oldu/408838>

- Süselbeck, J. (12 Mart 2003). *Brücke über den Teich*. Erişim: 16 Ağustos 2026, Jungle.world: <https://jungle.world/artikel/2003/11/bruecke-ueber-den-teich>
- Sytnyk, A. (2014). *Argumentative euphemisms, political correctness and relevance*. Doktora tezi, University of Neuchâtel, Switzerland.
- Syrian Observatory for Human Rights [SOHR]. (1 Ocak 2015). *76021 people killed in Syria in 2014*. Erişim: 16 Mart 2026, SOHR: <http://www.syriahr.com/en/?p=8636>.
- Syrian Observatory for Human Rights [SOHR]. (1 Ocak 2016). *More Than 55,000 killed in Syria in 2015*. Erişim: 16 Mart 2026, SOHR: <http://www.syriahr.com/en/?p=41845>
- Syrian Observatory for Human Rights [SOHR]. (31 Aralık 2016). *About 60 thousand were killed in 2016 and we still wait for an international trial for the criminals*. Erişim: 16 Mart 2026, SOHR: <http://www.syriahr.com/en/?p=58114>
- Syrian Observatory for Human Rights [SOHR]. (28 Aralık 2017). *About 39,000 people killed in Syria in 2017, Monitor says*. Erişim: 16 Mart 2026, SOHR: <http://www.syriahr.com/en/?p=81603>
- Syrian Observatory for Human Rights [SOHR]. (31 Aralık 2018). *2018 under different titles...the death of about 23,000 persons, the displacement of hundreds of thousands others, shifts in the influence of the conflicting powers, and regional and international agreements of de-escalation and withdrawal*. Erişim: 16 Mart 2026, SOHR: <https://www.syriahr.com/en/111056/>
- Syrian Observatory for Human Rights [SOHR]. (31 Aralık 2020). *Lowest yearly death toll ever: 6,817 people killed across Syria in 2020, of whom 22,4% are civilians*. Erişim: 16 Mart 2026, SOHR: <https://www.syriahr.com/en/198310/>
- Syrian Observatory for Human Rights [SOHR]. (25 Aralık 2021). *SOHR: More than 3,700 people were killed in Syria's civil war this year*. Erişim: 16 Mart 2026, SOHR: <https://www.syriahr.com/en/232136/>
- Syrian Observatory for Human Rights [SOHR]. (15 Mart 2022). *SOHR chart of civilian deaths | Over 160,681 civilians killed, including 120,158 men, 15,237 women and 25,286 children since the outbreak of Syrian Revolution*. Erişim: 16 Mart 2026, SOHR: <https://www.syriahr.com/en/243202/>
- Şener, K. (25 Haziran 2021). *İktidar destekçisi medyaya akan kamu kaynağı-1: Yazılı basında kamu bankaları reklamları dağılımı*. Erişim: Gazete Duvar, <https://www.gazeteduvar.com.tr/iktidar-destekcisi-medya-akan-kamu-kaynagi-1-yazili-basinda-kamu-bankalari-reklamlari-dagilimi-haber-1526532>
- Şık, B. (4 Mart 2017). *Totaliter politikaları eleştireyim derken....* Erişim: Bianet, <https://bianet.org/yazi/totaliter-politikalari-elestireyim-derken-184159>
- Şimşek, S. (2013). Medya-siyaset-iktidar üçgeninde medya gerçeği. *Selçuk İletişim*, 6(1), 124-143. DOI: <https://doi.org/10.18094/si.92184>
- T24. (20 Aralık 2013, 20 Aralık). *Sabah ve ATV Kalyon İnşaat'a satıldı, işte Kalyon'un diğer projeleri*. Erişim: <https://t24.com.tr/gundem/sabah-ve-atv-kalyona-satildi-iste-kalyonun-diger-projeleri,246533>
- Tagesschau. (13 Kasım 2015). *Paris gedenkt der Opfer der Terroranschläge vom 13. November 2015*. Erişim: <https://www.tagesschau.de/>
- Tagesschau. (23 Temmuz 2020). *Haftstrafen nach Gruppenvergewältigung*. Erişim: <https://www.tagesschau.de/inland/urteil-gruppenvergewaltigung-freiburg-101.html>

- Tan, H. S. (2025). Gazetelerde Yayınlanan Eğitim Konulu Haberler Üzerine İçerik Analizi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 6(2), 580-593.
- T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi. (1961). *Cenevre'de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışışleri Komisyonu raporu* (1/125) (Sayı: 71-1448/1444). Erişim: 16 Mart 2026, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/tutanak/km_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği (t.y.). *30 Eylül 2019 tarihli toplantı*. Erişim: 15 Ağustos 2019, <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-eylul-2019-tarihli-toplanti>
- T.C. Dışışleri Bakanlığı. (t.y.). *Türkiye-AB arasında 18 Mart'ta varılan mutabakata ilişkin soru-cevaplar*. Erişim: 16 Mart 2026, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2005). *İltica ve göç alanındaki Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye ulusal eylem planı*. Erişim: 16 Mart 2026, <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Temel-Belgeler/Iltica-Ve-Goc-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı [GİB]. (t.y.-a). *Düzensiz Göç*. Erişim: 16 Mart 2026, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı [GİB]. (t.y.-b). *Geçici Koruma*. Erişim: 16 Mart 2026, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı [GİB]. (t.y.-c). *Türkiye'de Geçici Koruma*. Erişim: 16 Mart 2026, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı: <https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma>
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM]. (2015, Ağustos). *2013 Türkiye göç raporu* (Yayın No. 32). Erişim: 16 Mart 2026, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2013_yillik_goc_raporu.pdf.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM]. (2016a, Mart). *2014 Türkiye göç raporu* (Yayın No. 34). Erişim: 16 Mart 2026, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2014_yillik_goc_raporu.pdf
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM]. (2016b, Nisan). *2015 Türkiye göç raporu* (Yayın No. 35). Erişim: 16 Mart 2026, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2015_yillik_goc_raporu.pdf
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM]. (2017, Nisan). *2016 Türkiye göç raporu* (Yayın No. 40). Erişim: 16 Mart 2026, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/YillikGocRaporlari/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf
- T.C. Millî Savunma Bakanlığı (t.y.). *Fırat Kalkanı Harekâtı*. Erişim: <https://www.msb.gov.tr/FiratKalkani>
- TDBB. (13 Nisan 2019). *Türkiye'de Yerel Seçimler 31 Mart 2019 Tarihinde Yapıldı*. Erişim: <https://tdbb.org.tr/tr/news/turkiyede-yerel-secimler-31-mart-2019-tarihinde-yapildi>
- Telli, A. (2012). Mısır Devrimi'nde Sosyal Medyanın Rolü, *Bilge Strateji*, 4(7), 65- 91.
- Temizer, S., Tok, L. ve Misto, M. (11 Ocak 2016). *Rusya'nın Suriye'ye müdahalesinin 100 günlük bilançosu*. Erişim: Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyanin-suriyeye-mudahalesinin-100-gunluk-bilancosu/503507>

- The Arab-European Association for Media and Communication Researchers (t.y.). *Media politics & press freedom: Germany – The German media system script*. Erişim: 16 Mart 2026, AREACORE: <https://www.areacore.org/ims/germany/germany-the-german-media-system-script-en/>
- The Times of Israel. (31 Aralık 2013). *Over 130,000 dead in Syria conflict, group says*. Erişim: The Times of Israel, <https://www.timesofisrael.com/over-130000-dead-in-syria-conflict-group-says/>
- Tokat, G. (2019). *Televizyon haberlerinde Suriyeli sığınmacıların temsili*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ulutaş, U., Kanat, K. B ve Acun, C. (2015). *Sınırları Aşan Kriz: Suriye*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Ullrich, P. (2008). Diskursanalyse, Diskursforschung, Diskurstheorie: Ein- und Überblick. U. Freikamp vd. (Ed.). *Kritik mit Methode? Forschungsmethoden und Gesellschaftskritik* (s. 19-31). Berlin: Karl Dietz.
- UNHCR (t.y-a). *Global focus*. Erişim: 16 Mart 2026, UNCR: <https://reporting.unhcr.org/donors/germany>
- UNHCR (t.y.-b). *Syria situation*. Erişim: 12 Ağustos 2026, UNHCR: <https://reporting.unhcr.org/operational/situations/syria-situation>
- UNHCR (2 Mart 2017). *Syria in focus*. Erişim: 12 Ağustos 2026, UNHCR: <https://www.unhcr.org/sy/news/syria-focus>
- UNHCR (2021). *Güncel Faaliyetler Kasım-Aralık 2021: Türkiye*. Erişim: 12 Ağustos 2026, UNCR: <https://reporting.unhcr.org/donors/germany>
- UNHCR (11 Mart 2021). *Germany fact sheet*. Erişim: 16 Mart 2026, UNCR: https://www.unhcr.org/dach/wp-content/uploads/sites/27/2021/03/Bi-annual-fact-sheet-2021_Germany_1103_final-External.pdf
- UNHCR (16 Mart 2022). *Nach elf Jahren des Konflikts stehen viele Syrer am Rande des Abgrunds*. Erişim: 16 Ağustos 2026, UNCR: <https://www.unhcr.org/dach/de/74827-nach-elf-jahren-des-konflikts-stehen-viele-syrer-am-rande-des-abgrunds.html>
- UNHCR (23 Mayıs 2023). *Eighth Regional Survey on Syrian Refugees' Perceptions & Intentions on Return to Syria. Egypt, Iraq, Lebanon, Jordan*. Erişim: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/100851>
- UNHCR (31 Mayıs 2023). *Durable Solutions* [PDF]. Erişim: https://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2023/06/Dur_Sol_31May_dashboard.pdf
- UNHCR Deutschland. (24 Mayıs 2020). *Flüchtlinge bei Corona-Maßnahmen stärker berücksichtigen*. Erişim: UNHCR Deutschland, <https://www.unhcr.org/de/news/pressemitteilungen/fluechtlinge-bei-corona-massnahmen-starker-beruecksichtigen>
- UNO-Flüchtlingshilfe. (2026). *Eine Dekade der Gewalt*. Erişim: Deutschland für den UNHCR, <https://www.uno-fluechtlingshilfe.de/hilfe-weltweit/syrien>
- Unwort des Jahres. (t.y.-a). *Geschichte*. Erişim: 20 Ağustos 2026, <https://www.unwortdesjahres.net/unwort/geschichte/>
- Unwort des Jahres. (t.y.-b). *Asyltourismus*. Erişim: 20 Ağustos 2026, <https://www.unwortdesjahres.net/unwort/das-unwort-seit-1991/2020-2029/>
- Unwort des Jahres. (t.y.-b). *Kriterien und Auswahlverfahren*. Erişim: 20 Ağustos 2026, <https://www.unwortdesjahres.net/unwort/kriterien-und-auswahlverfahren/>

- U.S. Department of the Treasury. (17 Haziran 2020). *Treasury sanctions investors supporting Assad regime's corrupt reconstruction efforts*. Erişim: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm1037>
- Van Dijk, T. A. (1985). Structures of news in the press. T. A. Van Dijk (Ed.). *Discourse and Communication: New approaches to the analysis of mass media discourse and communication* (s. 69–93). Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- Van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. Erişim: 16 Mart 2026, Lawrence Erlbaum Associates: <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/06/Teun-A.-van-Dijk-1988-News-As-Discourse.pdf>
- Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359–383.
- Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and context: A sociocognitive approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Van Dijk, T. A. (2015). Critical discourse analysis. D. Tannen, H. E. Hamilton ve D. Schiffrin (Ed.). *The handbook of discourse analysis* (s. 466-485).
- Van Dijk, T. A. (2019). *İdeoloji: Multidisipliner bir yaklaşım* (A. Demir, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Van Het Hof, S. D. (2019). “Gökyüzüne Çıglık: Öncülerden Eleştirel Söylem Yaklaşımları ve Özgün Çözümler” üzerine bir değerlendirme. *Etkileşim: Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 2(3), 210-213.
- Van Leeuwen, T. (2007). Legitimation in discourse and communication. *Discourse & Communication*, 1(1), 91-112.
- Van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and practice: New tools for critical discourse analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Van Leeuwen, T. (2016). A social semiotic theory of Synesthesia? – A discussion paper. *Hermes – Journal of Language and Communication in Business*, 55, 99-106.
- Vater, H. (2002). *Einführung in die Sprachwissenschaft*. München: Wilhelm Fink.
- Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union [AEUV]. (2016). *Amtsblatt der Europäischen Union*, C 202, 7 Haziran 2016. Erişim: 16 Ağustos 2026, European Union EUR_Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX:12016E079>
- Viner, K. (6 Nisan 2017). *Syria chemical attack has changed my view of Assad, says Trump*. The Guardian. Erişim: <https://www.theguardian.com/us-news/2017/apr/05/syria-chemical-gas-attack-donald-trump-nikki-haley-assad>
- Wagner, T. (18 Aralık 2018). *Medienkonzentration: Wenn kleine Verlage nach und nach geschluckt werden*. Erişim: Deutschlandfunk, <https://www.deutschlandfunk.de/medienkonzentration-wenn-kleine-verlage-nach-und-nach-100.html>
- WAN-IFRA. (27 Ağustos 2012). *World press trends: Custom report – Germany* [PDF]. Erişim: 16 Mart 2026, wan-ifra.org, [http://www.wptdatabase.org/printing \(wan-ifra.org\)](http://www.wptdatabase.org/printing (wan-ifra.org))
- WDR. (2019). *Glaubwürdigkeit der Medien 2019: Eine Studie im Auftrag des Westdeutschen Rundfunks November 2019* [PDF]. Erişim: 16 Mart 2026, WDR, https://presse.wdr.de/plounge/wdr/programm/2019/11/pdf/20191120_WDR_Glaubwuerdigkeit_Medien.PDF

- Weigl, V. M. (2010). „Na was ge/ge was na“: Die konkrete Dichtung und Dialektdichtung der Wiener Gruppe aus sprachwissenschaftlicher Sicht. Doktora tezi, Universität Wien, Wien.
- Werthschulte, C. (6 Ocak 2017). ‘Nach’ Köln ist wie ‘vor’ Köln: Die Silvesternacht und ihre Folgen. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 1-3. Erişim: Bundeszentrale für politische Bildung: <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/239696/nach-koeln-ist-wie-vor-koeln-die-silvesternacht-und-ihre-folgen/>
- Wilde, O. (1997). *The importance of being earnest: A trivial comedy for serious people*. Erişim: 16 Mart 2026, Project Gutenberg. <https://www.gutenberg.org/files/844/844-h/844-h.htm>
- Wodak, R. (2000). *Diskurse der Ausgrenzung im europäischen Vergleich* [Konuşma Metni]. Eröffnung des Europäischen Zentrums zur Beobachtung von Rassismus und Fremdenfeindlichkeit, Wien.
- Wodak, R. (2001). The Discourse-Historical Approach. R. Wodak ve M. Meyer (2001), *Methods of Critical Discourse Analysis* (s. 91-130). London: SAGE Publications.
- Wodak, R. (2014). Diskursanalyse. N. Bubenhofer, A. Häcki Buhofer ve M. Luginbühl (Ed.). *Linguistik Online*, 68(4), 1-7.
- Wodak, R. (2015). *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. London: SAGE.
- Wodak, R. (2019). Diskursanalyse. C. Wagemann, A. Goerres ve B. Siefken (Ed.). *Handbuch Methoden der Politikwissenschaft*. Wiesbaden: Springer.
- Wodak, R. ve Meyer, M. (2009). Critical discourse analysis: History, agenda, theory, and methodology. R. Wodak ve M. Meyer (Ed.). *Methods of critical discourse analysis* (s. 1-33). London: SAGE.
- Wundersee, P. (31 Aralık 2025). *Kölner Silvesternacht 2015: Eine Nacht, die Deutschland verfolgt*. Erişim: Tagesschau, <https://www.tagesschau.de/inland/gesellschaft/silvester-2015-koeln-100.htm>
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu [YUKK]. (2013). *T.C. Resmî Gazete*, 28615, 11 Nisan 2013. Erişim: T.C. Resmî Gazete, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>
- Yanatma, S. (2021). Advertising and Media Capture in Turkey: How Does the State Emerge as the Largest Advertiser with the Rise of Competitive Authoritarianism?. *The International Journal of Press/Politics*, 26(4). Erişim: 16.08.2026, SAGE Journals, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/19401612211018610>
- Yıkımsı, S. (2019). *Türkiye Türkçesi'nde empati dili (söylem çözümlemesi)*. Doktora tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 580824).
- Yıldırım, A. (16 Temmuz 2012). *Tunus'ta Yaza Dönmeyen Bahar*. Erişim: Evrensel, <https://www.evrensel.net/haber/32661/tunusta-yaza-donmeyen-bahar>
- Yıldız Karakaya, S. (2018). *Türk ve Alman düşün gelenekleri ve davetiyeleri*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No: 508340).
- Zarifovna, R. N. ve Alisherovna, A. Z. (2023). Nonverbal euphemisms: Understanding the power of body language. *Innovation In The Modern Education System*, 3(29), 480-483.
- ZEIT Online. (22 Eylül 2014). *Mehr als 100.000 kurdische Syrer in die Türkei geflohen*. Erişim: ZEIT Online, <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2014-09/syrien-tuerkei-kurden-fluechtlinge>
- Zwingli, M. (2012). *Tendenziöse Attributierung in deutschen Printmedien: Putin vs. Obama - eine linguistische Analyse*. Lisans tezi, Hochschule für angewandte Sprachen München, München.

EK 1. SÖZCÜ GAZETESİNDEN SEÇİLEN 25 HABER

Tablo 32. Sözcü gazetesinden seçilen haberler (haber numarası, haber başlığı, tarih, yazar/künye)

Habe r No	Haber Başlığı	Tarih	Yazar/Künye
H2	Suriyeli Mülteciler Polisi Taşladı!	28.10.2012	Bulunamadı
H6	Suriyeliler Geri Dönüyor	18.05.2013	Haber Merkezi
H7	Tayyip, Suriyeli Mülteciler İçin Ne Kadar Harcadı?	16.10.2013	Bulunamadı
H10	Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Sayısı Açıklandı	22.09.2014	Haber Merkezi
H11	“Suriyelilerin Üçte İki Geri Dönmeyecek”	17.11.2014	Bulunamadı
H16	O Fotoğrafları Çeken Muhabir Konuştu	3.09.2015	Haber Merkezi
H17	Aylan Bebeği Taşıyan Jandarma O Anı Anlattı	6.09.2015	Haber Merkezi
H19	Hükümetten Suriyeli Mültecilerle İlgili Açıklama!	22.10.2015	Bulunamadı
H21	Suriyeli Sığınmacılar Türkiye'de 10'uncu Bayramlarını “Kutladılar”	25.09.2015	Haber Merkezi
H23	Suriyeli Mültecilerle İlgili Flaş Karar	11.01.2016	Bulunamadı
H25	Suriye'ye Girer Miyiz?	15.02.2016	Zeynep Gürçanlı
H28	Suriyelilere TOKİ Evi Bedava Mı?	13.07.2016	Sozcu.com.tr
H30	Can Sıkıcı Rakamlar!	2.02.2017	Sozcu.com.tr
H33	Cezaevinde de İlk Sırada Suriyeliler Var	20.11.2018	Veli Toprak
H34	Türkiye'deki Suriyeli Gerçeği!	6.07.2019	Mahir Açar
H35	Ah Şu Suriyeliler!	28.07.2019	Hüsnü Mahalli
H39	Haber Duyuldu Akın Akın Sınıra Gidiyorlar	28.02.2020	Haber Merkezi
H40	Mültecileri Gönüllü Olarak Avrupa'ya Taşıyoruz	28.02.2020	Haber Merkezi
H41	Erdoğan Açıkladı! İşte Sınırı Geçen Mülteci Sayısı	29.02.2020	Haber Merkezi
H43	Türkiye'den Yunan Bakana Sert Mülteci Yanıtı!	29.02.2020	Sozcu.com.tr
H44	Merkel'den Erdoğan'a Mülteci Yanıtı!	2.03.2020	Sozcu.com.tr
H49	Almazlar, Kimse Almaz Çünkü Dünyada Hiçbir Devlet Kendi Vatanına Akp'nin Yaptığını Yapmaz!	3.03.2020	Yılmaz Özdil
H53	İngiliz Basınından Flaş Mülteci Yorumu: Bu Bir İllüzyon	8.03.2020	Sozcu.com.tr
H54	Erdoğan'dan Yunanistan'a Çağrı: Sen de Kapılarını Aç...	8.03.2020	Haber Merkezi
H57	Aylan Bebeğin Katilleri Adana'da Yakalandı	13.03.2020	Haber Merkezi

EK 2. SABAH GAZETESİNDEN SEÇİLEN 25 HABER

Tablo 33. Sabah gazetesinden seçilen haberler (haber numarası, haber başlığı, tarih, yazar/künye)

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Yazar/Künye
H1	Terör Hiçbir Şey Kazandırmıyor	4.05.2011	Sabah
H4	Suriyeliler'e Kapımız Açık	6.02.2012	Duygu Güvenç
H11	Suriye'de Mülteci Dramı	22.07.2012	Bulunamadı
H20	Benim Vergilerim Afra Tafrası ve İnsanlık	29.08.2012	Haşmet Babaoğlu
H23	BDP'nin Kuyruğunda CHP'nin Suriye Politikası	7.10.2012	Hasan Celal Güzel
H29	STK'lar Yardım İçin Göreve Hazır	7.01.2013	Bulunamadı
H43	Suriye'de Kimyasal Katliam ve Türkiye	22.08.2013	Hasan Celal Güzel
H48	Davutoğlu: Mülteci Akını Olabilir	5.09.2013	Bulunamadı
H52	Göçmen Mezarlığı	13.10.2013	Bulunamadı
H64	Başbakan'dan Çarpıcı Açıklama	4.02.2014	Bulunamadı
H69	Hoş Geldin Kardeşim, Emin Ellerdessin	31.08.2014	Ersin Kalkan
H73	Türkiye'nin Suriye İçin 3 Şartı	7.10.2014	Bulunamadı
H77	Dünyanın Uyuyan Vicdanı	11.11.2014	Mahmut Övür
H85	Bodrum'da Kıyıya Vuran Suriyeli Çocuk Dünyayı Sarstı	3.09.2015	Bulunamadı
H86	İnsanlık Kıyıya Vurdu	5.09.2015	Yavuz Güçtürk; Can Acun
H92	"Bize Barış Verin" Şarkısıyla Ağlattı	16.01.2016	Bulunamadı
H100	Ankara'nın AB'ye Üç Mesajı Var	22.07.2017	Selva Ünal
H103	Dikkat!.. Sonra Çok Üzülürüz	22.09.2017	Haşmet Babaoğlu
H110	Osmanlı, Mazlumları Sarayda Ağırlamış	28.12.2018	Burak Artuner
H114	Kiralık Daireye Mülteci Dopingi	27.06.2018	Bulunamadı
H122	Emine Erdoğan'a Fark Yaratan Ödülü	18.04.2019	Bulunamadı
H124	Korkunç Dramı Görmeden Suriyelileri Eleştirmek İnsani Olamaz	2.07.2019	İsa Tatlıcan
H133	Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu, AP Üyesine Dersini Verdi	17.12.2019	Bulunamadı
H137	Zeliha Eliaçık: Suriyeliler Avrupa'ya mı Gönderiliyor?	1.03.2020	Zeliha Eliaçık
H144	Suriyeli Mülteciler İçin En Kalıcı Çözüm: Güvenli, Gönüllü ve Saygın Bir Biçimde...	17.07.2020	Bulunamadı

EK 3. SÜDDEUTSCHE ZEITUNG'DAN SEÇİLEN 25 HABER

Tablo 34. SZ seçilen haberler (haber numarası, haber başlığı, tarih, yazar/künye)

Haber No	Haber Başlığı	Tarih	Yazar/Künye
H2	„Syrische Flüchtlinge sollen aus dem Land getrieben werden“	3.03.2020	Vinzent Tschirpke
H6	„Wer sich einlässt, dem helfen wir“	28.08.2019	Bernd Kastner
H13	Potenziell tödlich	17.10.2018	Georg Mascolo; Ronen Steinke
H25	Die vergängliche Macht der furchtbaren Bilder	17.01.2017	Markus C. Schulte von Drach
H29	Grenzland 29	3.09.2016	Bulunamadı
H31	Aushilfskraft mit Staatsexamen	22.08.2016	Christina Kufer
H53	Darf die EU Flüchtlinge in die Türkei abschieben?	17.03.2016	Markus C. Schulte von Drach
H57	Der IS und die Balkanroute	6.02.2016	Georg Mascolo
H64	Bis an die Grenze	21.11.2015	Frank Müller; Robert Rossmann
H77	Scharfe Töne gegen die „Willkommenshysterie“	7.11.2015	Antonia Steiger
H88	Ende der großen Gesten	12.09.2015	Andreas Zielcke
H91	Ankunft Tausender Flüchtlinge in München. Überwältigende Hilfsbereitschaft – und offene Fragen	10.09.2015	Bulunamadı
H98	Fünf Tage in Europa	14.08.2015	Peter Burghardt; Ann-Kathrin Eckardt; Andreas Glas; Florian Hassel; Nadia Pantel; Christian Wernicke
H112	Verloren im Behörden-Chaos	9.02.2015	Bernd Kastner
H115	Schlepper werden immer brutaler	3.01.2015	Nico Fried; Stefan Ulrich
H133	Gauk fordert mehr Solidarität mit Flüchtlingen	30.06.2014	Süddeutsche.de/dpa/mike
H135	Gastfreundschaft auf Bayerisch	21.05.2014	Bernd Kastner
H136	Berliner Mauer	26.03.2014	Charlotte Theile
H139	Willkommen	25.02.2014	Stefn Klein
H142	Sicherheit auf Zeit	27.12.2013	Kim Björn Becker
H146	„Als wären wir Abfall“	30.11.2013	Heribert Prantl
H150	Rettet unsere Seelen	19.10.2013	Heribert Prantl
H158	„Es fehlt die Menschlichkeit“	29.07.2013	Bernd Kastner
H168	Arabische Liga will UN einbinden	12.02.2012	Süddeutsche.de/dpa/dap d/AFP/infu.
H175	Assad führt Krieg gegen sein Volk	11.06.2011	Süddeutsche.de/dpa/Reuters/hai

EK 4. FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG'DAN SEÇİLEN 25 HABER

Tablo 35. FAZ seçilen haberler (haber numarası, haber başlığı, tarih, yazar/künye)

Habe r No	Haber Başlığı	Tarih	Yazar/Künye
H7	Kann man Schusswunden vergessen?	4.09.2011	FAZ.NET
H19	Flüchtlingswelle aus Syrien erwartet	23.07.2012	FAZ
H68	Im Gespräch: Hans-Peter Friedrich (CSU). „Diese Leute sind tickende Zeitbomben in Europa“	7.06.2013	Nikolas Busse
H156	UN: Wir lassen die Flüchtlinge aus Syrien nicht allein	29.10.2014	FAZ
H159	Flüchtlingseend in deutschen Wohnzimmern?	30.11.2014	FAZ
H203	Markierung von Flüchtlingen. „Das ist ein Bild, das wir nicht ertragen können“	2.09.2015	koho/dpa
H204	Merkel: Keine Mitverantwortung Deutschlands für Flüchtlingsstrom	2.09.2015	n.a
H205	Fremde Federn: Boris Palmer und Jens Spahn. Damit das Boot nicht kentert	2.09.2015	Boris Palmer; Jens Spahn
H213	Flucht ins vermeintliche Paradies	6.09.2015	Rainer Hermann
H304	Ankara will Grenzen besser überwachen	13.11.2015	FAZ
H305	Magnet Deutschland	13.11.2015	Nikolas Busse
H365	Übergriffe in Köln. Das naive Deutschland	11.01.2016	Sven Astheimer; Christian Geinitz; Winand von Petersdorff; Christian Schubert; Klaus Max Smolka
H413	EU-Flüchtlingsgipfel. Deutschlands Gang nach Canossa	17.02.2016	Georg Paul Hefty
H423	Flüchtlinge. Merkel: Syrien-Vereinbarung mit Ankara auch für Iraker denkbar	8.03.2016	Reuters/dpa/AFP
H479	Das Elend begreifen	3.05.2016	FAZ
H527	Kritik an Palmer wegen Aussagen zu Flüchtlingspolitik	8.08.2016	FAZ
H536	Titelthema. Die große Ernüchterung	2.09.2016	Julian Staib
H589	Das kriminelle Milieu, in dem Terror gedeiht	8.01.2017	Rainer Hermann
H645	Geflüchtete. „Wir können nicht allen helfen“	29.07.2017	Boris Palmer
H708	Familiennachzug. Kleine Münze, große Zahl	29.04.2018	Peter Carstens; Eckart Lohse; Majid Sattar

H740	Und alle fühlen mit	13.07.2018	Melanie Mühl
H756	Migration. Schaffen wir das?	9.09.2018	Professor Dr. Axel Dreher; Professor Dr. Andreas Fuchs; Dr. Valentin Lang, Sarah Langlotz
H815	Aufnahme von Migranten. Brinkhaus distanziert sich von Seehofer	5.10.2019	dpa
H839	Männerhorden	8.12.2019	Rüdiger Soldt
H867	Flüchtlingskrise. Wir schaffen das nicht	6.03.2020	Philip Eppelsheim

EK 5. KOD KILAVUZU

Bu çalışma için çeşitli söylem bilimcilerin çalışmalarından da yararlanılarak MAXQDA’da oluşturulan kod kılavuzu şöyledir:

1 İYİ ADLANDIRMALAR

1.1 ÖRTÜK/DOLAYLI İYİ ADLANDIRMALAR

1.2 DOĞRUDAN İYİ ADLANDIRMALAR

1.2.1 Adlandırma/Referans Stratejileri (*Nomination*)

1.2.1.1 Bağlamsal Adlandırmalar (Mülteci)

1.2.1.1.1 Yoğunlaştırma/Abartma (*Intensification*)

1.2.1.1.2 Hafifletme/Yumuşatma (*Mitigation*)

1.2.1.2 Söylemsel Aktör

1.2.1.2.1 Resmi Aktörler

1.2.1.2.1.1 Kurumlar

1.2.1.2.1.1.1 Uluslararası

1.2.1.2.1.1.2 Ulusal

1.2.1.2.1.2 Politik ve Bürokratik Figürler/Liderler

1.2.1.2.2 Gruplar

1.2.1.2.2.1 Kimlik Temelli Gruplar

1.2.1.2.2.1.1 Siyasi ve Ulusal Kimlik Grupları

1.2.1.2.2.1.2 Etnik ve Dini Gruplar/Kimlik Grupları

1.2.1.2.2.2 Silahlı ve Militan Gruplar

1.2.1.2.2.3 Siyasi Partiler

1.2.1.2.3 Toplumsal Aktörler

1.2.1.2.3.1 Kişisel Toplumsal Aktörler

1.2.1.3 Kurumsal/Mekânsal Referanslar

1.2.1.3.1 Doğal ve Stratejik Sınır Mekanları

1.2.1.3.2 Kavramsal ve Jeopolitik Tanımlar (Ülkeler Üstü)

1.2.1.3.2.1 Kavramsal Tanımlar (Ülkeler üstü)

1.2.1.3.3 Siyasi ve İdari Birimler

1.2.1.3.3.1 Tekil Ülkeler

1.2.1.3.3.2 Şehirler

1.2.1.4 Grup Üyeliği (*Ingroup - Outgroup*)

1.2.2 Yükleme Stratejileri (*Predication*)

1.2.2.1 Aktör Temsili

1.2.2.1.1 Kurumsal/Siyasi/Sosyokültürel Otorite

1.2.2.1.2 Kahramanlaştırma/Özneleştirme

1.2.2.1.3 Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma

1.2.2.1.4 İnsanileştirme/Bireyselleştirme

1.2.2.1.5 Genelleme/Stereotipleştirme/Kalıp Yargı (İdealize Etme)

1.2.2.2 Metafor

1.2.2.2.1 Ev/Sığınak

1.2.2.2.2 Aile/Topluluk

1.2.2.2.2.1 Aile/Topluluk

1.2.2.2.3 Işık/Karanlık

1.2.2.2.4 İnanç/Değer/Kutsallık

1.2.2.2.5 Kurtarma/Koruma

1.2.2.2.6 Yol/Yolculuk/Hareket

1.2.2.2.7 Eşik/Kapı

1.2.2.2.8 Güç/Mağduriyet

1.2.2.2.9 Ahlaki/Normatif

1.2.2.2.10 Doğa

1.2.3 Argümantasyon Stratejileri (*Topos*)

1.2.3.1 Kültürel Çeşitlilik

1.2.3.2 Tarih

1.2.3.3 Eşitlik/Adalet

1.2.3.4 Fayda

1.2.3.5 Umut/İlerleme/Gelecek

1.2.3.6 Yasa ve Düzen/Meşruiyet

1.2.3.7 Kültür (Ortak Değerler/Ulusal Aidiyet/Uyum)

1.2.3.8 Dini Sorumluluk

1.2.3.9 İnsanlık/İnsanîyet

1.2.4 Çerçeveleme Stratejileri (*Framing*)

1.2.4.1 Uyum/Entegrasyon

1.2.4.2 Pozitif/Nostaljik Temsil (İdealleştirme)

1.2.4.3 Asimetrik Güç İlişkisi/Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma

1.2.4.4 Empati/Merhamet/Ahlakî Duyarlılık

1.2.4.5 İnsani Yardım ve Dayanışma (Ahlakî/Normatif)

1.2.4.6 Kurumsal Sorumluluk/Meşruiyet

1.2.4.7 Normatif/Ahlaki

1.2.4.8 Problem Tanımlama ve Çözüm

1.2.5 Söylemsel Eylem ve Meşrulaştırma Stratejileri

1.2.5.1 Irkçı veya Sömürgeci Söylem Eleştirisi

1.2.5.2 Medyaya Yönelik Öz Eleştiri/Metadiskurs

1.2.5.3 Eylem Stratejisi/Fail Temsili

1.2.5.4 Meşrulaştırma/Normalleştirme

1.2.6 Otorite Kaynakları/Biçim

1.2.6.1 Anonim

1.2.6.2 Uzman/Otorite

1.2.7 Söylem Konumu/İdeolojik Eğilim

1.2.7.1 Paternalistik

1.2.7.2 Bürokratik/Teknokratik

1.2.7.3 Popülist

1.2.7.4 Hukuki/Yasal

1.2.7.5 Eleştirel

1.2.7.6 Bilgiye Dayalı/Nesnel

1.2.7.7 İnsancıl

2 KÖTÜ ADLANDIRMALAR

2.1 ÖRTÜK/DOLAYLI KÖTÜ ADLANDIRMALAR

2.1.1 DOĞRUDAN KÖTÜ ADLANDIRMALAR

2.1.1.1 Söylem Konumu/Biçim

2.1.1.2 Adlandırma/Referans Stratejileri

2.1.1.2.1 Bağlamsal Adlandırmalar (Mülteci)

2.1.1.2.1.1 Yoğunlaştırma/Abartma (*Intensification*)

2.1.1.2.1.2 Hafifletme/Yumuşatma (*Mitigation*)

2.1.1.2.2 Söylemsel Aktör

2.1.1.2.2.1 Gruplar

2.1.1.2.2.1.1 Kimlik Temelli Gruplar

2.1.1.2.2.1.1.1 Etnik ve Dini Gruplar/Kimlik Grupları

2.1.1.2.2.1.1.2 Siyasi ve Ulusal Kimlik Grupları

2.1.1.2.2.1.2 Suç Şebekeleri

2.1.1.2.2.1.3 Silahlı ve Militan Gruplar

2.1.1.2.2.1.4 Siyasi Partiler

2.1.1.2.2.2 Toplumsal Aktörler

2.1.1.2.2.2.1 Kültürel/Dinsel Temsil/Sosyo-ideolojik Aktörler (Radikalizm ve Kültürel Uyumsuzluk)

2.1.1.2.2.2.2 Terörize Edilmiş Aktörler

2.1.1.2.2.2.3 Kişisel Toplumsal Aktörler

2.1.1.2.2.3 Resmi Aktörler

2.1.1.2.2.3.1 Politik ve Bürokratik Figürler/Liderler

2.1.1.2.2.3.2 Kurumlar

2.1.1.2.2.3.2.1 Uluslararası

2.1.1.2.2.3.2.2 Ulusal

2.1.1.2.3 Kurumsal/Mekânsal Referanslar

2.1.1.2.3.1 Doğal ve Stratejik Sınır Mekanları

2.1.1.2.3.2 Kavramsal ve Jeopolitik Tanımlar (Ülkeler Üstü)

2.1.1.2.3.3 Siyasi ve İdari Birimler

2.1.1.2.3.3.1 Tekil Ülkeler

2.1.1.2.3.3.2 Şehirler

2.1.1.2.4 Grup Üyeliği (*Ingroup - Outgroup*)

2.1.1.3 Yükleme Stratejileri (*Predication*)

2.1.1.3.1 Aktör Temsili

2.1.1.3.1.1 Kollektifleştirme/Anonimleştirme/Aktörü Görünmez Kılma (Kitle)

2.1.1.3.1.2 Genelleme/Stereotipleştirme/Ön yargı

2.1.1.3.1.3 Güvenilirliği Sorgulama/İtibarsızlaştırma

2.1.1.3.1.4 Kriminalize Etme/Suçlama

2.1.1.3.1.5 Biz ve Onlar Ayrımı

2.1.1.3.1.6 İnsandışılaştırma/Nesneleştirme

2.1.1.3.1.7 Kurumsal/Siyasi/Sosyokültürel Otorite

2.1.1.3.2 Metafor

2.1.1.3.2.1 Ev/Sığınak

2.1.1.3.2.2 Kişileştirme

2.1.1.3.2.3 Aile/Topluluk

2.1.1.3.2.4 Tehlike/Tehdit/Güvenlik

2.1.1.3.2.5 Kriz/Felaket/Kaos

2.1.1.3.2.6 Doğal Afet

2.1.1.3.2.7 Benzetme

2.1.1.3.2.8 Yol/Yolculuk/Hareket

2.1.1.3.2.9 Güç/Mağduriyet

2.1.1.3.2.10 İnsandışılaştırma/Nesneleştirme

2.1.1.3.2.11 Kitle (Kontrol Edilemeyen Toplu Hareket/Toplumsal Tehdit)

2.1.1.3.2.12 Ekonomik yük/Sosyal baskı

2.1.1.3.2.13 Çatışma/Savaş

2.1.1.3.2.14 Eşik/Kapı

2.1.1.3.2.15 İnanç/Değer/Kutsallık

2.1.1.3.2.16 Işık/Karanlık

2.1.1.3.2.17 Biyopolitik Tehdit/Hijyen

2.1.1.4 Argümantasyon Stratejileri (*Topos*)

2.1.1.4.1 Tarih

2.1.1.4.2 Tehlike/Tehdit/Güvenlik

2.1.1.4.3 Kriz/Felaket/Kaos

2.1.1.4.4 Yasa ve Düzen (İhlal)

2.1.1.4.5 Yük/Maliyet/Sayı (İstatistiksel Kanıt)

2.1.1.4.6 Suç ve Kötüye Kullanım

2.1.1.4.7 Kültür (Uyumsuzluk/Çatışma)

2.1.1.4.8 Gayrimeşrulaştırma

2.1.1.4.9 Söylemsel Araçsallaştırma/Manipülasyon

2.1.1.4.10 Ahlaki Değer Kaybı/Normatif Erozyon

2.1.1.4.11 Biyopolitik Tehdit/Hastalık

2.1.1.5 Çerçeveleme Stratejileri (*Framing*)

2.1.1.5.1 Tehlike/Tehdit/Güvenlik
2.1.1.5.2 Kriz/Felaket/Kaos
2.1.1.5.3 Yabancılaştırma/Ötekileştirme/Ayrımcılık
2.1.1.5.4 Negatif Temsil/Eleştirel/Düşmanlaştırıcı
2.1.1.5.5 Kurbanlaştırma/Mağdurlaştırma
2.1.1.5.6 Duygusal Mesafe/Acizleştirme
2.1.1.5.7 Normatif/Ahlaki
2.1.1.5.8 Empati/Merhamet/Ahlaki Duyarlılık (Paternalistik Söylem)
2.1.1.5.9 Ahlaki Değer Kaybı/Normatif Erozyon
2.1.1.6 Söylemsel Eylem ve Meşrulaştırma Stratejileri
2.1.1.6.1 Meşrulaştırma/Normalleştirme
2.1.1.6.2 Edilgenleştirme/Fail Gizleme/Söylemsel Silme
2.1.1.6.3 İronik Karşıtlık
2.1.1.7 Otorite Kaynakları/Biçim
2.1.1.7.1 Anonim
2.1.1.7.2 Uzman/Otorite
2.1.1.8 Söylem Konumu/İdeolojik Eğilim
2.1.1.8.1 Bürokratik/Teknokratik
2.1.1.8.2 Paternalist
2.1.1.8.3 Eleştirel
2.1.1.8.4 Hükümet Yanlısı
2.1.1.8.5 Popülist
2.1.1.8.6 Muhafazakâr
2.1.2 Örtük/Dolaylı İdeolojik Çerçeve
3 Söylem Konumu/İdeolojik Eğilim
3.1 Bürokratik/Teknokratik
3.2 Popülist
3.3 İnsancıl (+)
3.4 Bilgiye Dayalı/Nesnel (+)
3.5 Hukuki/Yasal (+)
3.6 Paternalist (-)
3.7 Bürokratik/Teknokratik (-)

3.8 Muhafazakâr (-)

3.9 Hükümet Yanlısı (-)

3.10 Eleştirel (-+)

EK 6. ORJİNALLİK RAPORU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu <i>Form No.</i>	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi <i>Date of Pub.</i>	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No <i>Rev. No.</i>	02
		Revizyon Tarihi <i>Rev. Date</i>	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 22/08/2026

Tez Başlığı (Türkçe): TÜRK VE ALMAN GAZETELERİNDE SURİYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ ÖRTMECE SÖZLER .....

Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....

Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 369 sayfalık kısmına ilişkin, 22/08/2026 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 6 'dır.

Uygulanan filtrelemeler**:

- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- ☒ Kaynakça hariç
- ☐ Alıntılar hariç
- ☒ Alıntılar dâhil
- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Selin YILDIZ KARAKAYA

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Selin YILDIZ KARAKAYA	
	Öğrenci No	N18143260	
	Enstitü Anabilim Dalı	Alman Dili ve Edebiyatı	
	Programı	Alman Dili ve Edebiyatı- Doktora	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

*Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dâhil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES DEPARTMENT OF GERMAN LANGUAGE AND LITERATURE   Date: 22/08/2026   Thesis Title (In English): EUPHEMISM FOR SYRIAN REFUGEES IN TURKISH AND GERMAN NEWSPAPERS   According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on ...22.../08 /2026 for the total of .....369..... pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is ...6... %.   Filtering options applied**:   ☒ Approval and Declaration sections excluded   ☒ References cited excluded   ☐ Quotes excluded   ☒ Quotes included   ☒ Match size up to 5 words excluded   I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.   I respectfully submit this for approval.   Selin YILDIZ KARAKAYA

Student Information	Name-Surname	Selin YILDIZ KARAKAYA	
	Student Number	N18143260	
	Department	German Language and Literature	
	Programme	German Language and Literature – PhD.	
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
 Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

**As mentioned in the second part [article (4)/3]of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

EK 7. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-12
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-DR-12 Doktora Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for PhD Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih: 04/06/2026
Tez Başlığı: TÜRK VE ALMAN GAZETELERİNDE SURİYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ ÖRTMECE SÖZLER   Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....   .....   Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.   2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.   3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir.   4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir.   5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir.   Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.   Gereğini saygılarımla arz ederim.   Selin YILDIZ KARAKAYA

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Selin YILDIZ KARAKAYA	
	Öğrenci No	N18143260	
	Enstitü Anabilim Dalı	Alman Dili ve Edebiyatı	
	Programı	Alman Dili ve Edebiyatı- Doktora	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

* Tez Almanca veya Fransızca yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı Tez Yazım Dilinde yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-12
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-DR-12 Doktora Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for PhD Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES DEPARTMENT OF GERMAN LANGUAGE AND LITERATURE   Date: 04/06/2026   ThesisTitle (In English): EUPHEMISM FOR SYRIAN REFUGEES IN TURKISH AND GERMAN NEWSPAPERS   My thesis work with the title given above: - Does not perform experimentation on people or animals.   - Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).   - Does not involve any interference of the body's integrity.   - Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.   - Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.   I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.   I respectfully submit this for approval.   Selin YILDIZ KARAKAYA

Student Information	Name-Surname	Selin YILDIZ KARAKAYA
	Student Number	N18143260
	Department	German Language and Literature
	Programme	German Language and Literature – PhD.
	Status	PhD ☒ Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM